ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה לזה פסח ושימוש אישי בלבד

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִּסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִַם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

א-ב - אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי. עזרי מעם הוי' עושה שמים וארץ

עזרה בכל מצב

ב. כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב של גלות, מתעוררת אצלו שאלה "מאין יבוא עזרי", והמענה הוא "עזרי מעם הוי' עושה שמים וארץ". כלומר, מכיון שהקב"ה הוא "עושה (שמים וארץ)" - בלשון הווה, וכתורת הבעש"ט[5] עה"פ[6] "לעולם הוי' דברך נצב בשמים - דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו', תיבות ואותיות אלו הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים . . (כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל)". הרי כשם שתחילת הבריאה היתה "בשביל ישראל"[7], כן גם עתה, השמים והארץ וכל צבאם הם "בשביל ישראל". ואם כן אין לו סיבה לדאוג, שכן "עזרי מעם הוי'". ועוד זאת, מאחר שה' הוא "עושה שמים וארץ" הרי גם ה"שמים והארץ" (שכוללים כל עניני העולם, ברוחניות ("שמים") ובגשמיות ("וארץ") עוזרים ומסייעים לו בכל הענינים.

וענין זה (שכל עניני העולם עוזרים ומסייעים ליהודי כפי צרכיו) הוא כבר עתה, בזמן הגלות, שהרי הקב"ה תמיד "עושה שמים וארץ", אבל השלימות שבזה יהי' בגאולה האמיתית והשלימה, כאשר "והיו מלכים אומניך ושרותיהם מניקותיך"[8], תיכף ומיד ממש[9].

5) שעהיוה"א בתחילתו.
6) תהלים קיט, פט. וראה "תהלות מנחם" עה"פ.
7) פרש"י בראשית א, א.
8) ישעי' מט, כג.
9) משיחת ליל ג' דחה"ס ה'תשמ"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה מים רבים
שבת פרשת נח, ד׳ מרחשון, ה׳תשכ״ה .....ה

ד) שיחת שבת פרשת נח,
ד׳ מרחשון ה׳תשכ״ה .....יב

ה) לקוטי-שיחות פרשת נח כרך טו, ג..... כב

ו) לקוטי-שיחות פרשת נח כרך טו, ד .....כח

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג
הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..לא

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת נח ..... לב

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת נח .....לג

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת נח.....סב

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת נח ..... סג

יב) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת נח..... ע

יג) הלכה יומית לעיון ברמב״ם .....עג

שיעורי רמב״ם

יד) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת נח .....עו

טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת נח .....קסא

טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת נח ..... קעט

יז) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כז, דברי הימים פרק יב.....קפד

יח) משניות – מסכת ערלה/ביכורים
ביאור קהתי .....קפו

יט) עין יעקב מסכת יומא .....קצג

כ) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף קט עד דף קיב ..... קצד

כא) מסכת נדרים עם ביאורים
מדף ב עד דף ד..... רי

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....רכב

כג) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....רכב

כד) תורה אור ויאמר ה׳ הן עם אחד
אדמו״ר הזקן ..... רכה

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רכט

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״.....רל

כז) תורת שמואל תרל״ג
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלא

כח) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רלא

כט) ספר המאמרים – תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ .....רלב

ל) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלג

לא) ספר הזכרונות פרק קלב .....רלד

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....רלו

לג) חומש לקריאה בציבור ..... רלח

לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש.....רמה

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת נח.....רמו

לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש .....רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מחודש לחודש מושא ש בבל

בס"ד. שבת פרשת נח, ד' מרחשון, ה'תשכ"ה*

מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ[1], וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'תּוֹרָה אוֹר' דְּפָרָשָׁתֵנוּ[2] (דִּי חֲסִידִישֶׁע סִדְרָה) שֶׁ"מַּיִם רַבִּים" הֵם כָּל טִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה וְהַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁבְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה כוּ', וְעִם כָּל זֶה "לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה", שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאַהֲבָה הַמְסוּתֶּרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּטֶבַע כוּ' (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְאַהֲבַת הַקָּבָּ"ה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל), וְהַ"מַּיִם רַבִּים" הַנַּ"ל לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹתָהּ מִלִּהְיוֹת תָּמִיד בִּבְחִינַת אַהֲבָה כוּ'. וְאַדְרַבָּה, עַל־יְדֵי הַ"מַּיִם רַבִּים" הַנַּ"ל נַעֲשָׂה תּוֹסֶפֶת עִילּוּי בָּעֲבוֹדָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים הַ"מַּיִם רַבִּים" בְּשֵׁם "מֵי נֹחַ"[3], נֹחַ - מִלְּשׁוֹן נַיְחָא דְּרוּחָא[4], כֵּיוָן שֶׁעַל־יָדָם נַעֲשָׂה תּוֹסֶפֶת עִילּוּי. וְכַמָּשָׁל הַיָּדוּעַ (הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[5] מִמַּיִם הַהוֹלְכִים כוּ', שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ סְתִימָה שֶׁמּוֹנַעַת אֶת הִילּוּךְ הַמַּיִם, הִנֵּה סוֹף־כָּל־סוֹף כְּשֶׁמִּצְטַבְּרִים רִיבּוּי מַיִם, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁעַל־יְדֵי הַסְּתִימָה נַעֲשָׂה הִילּוּךְ הַמַּיִם בְּתוֹקֶף יוֹתֵר, וְעַד שֶׁגַּם הַסְּתִימָה עַצְמָהּ זוֹרֶמֶת עִם הַמַּיִם וּמוֹסִיפָה בְּתוֹקֶף הֲלִיכַת הַמַּיִם. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְהֶעְלֵם וּסְתִימָה דְּ"מַּיִם רַבִּים" הַנַּ"ל שֶׁל הַמְּניעוֹת וְהָעִיכּוּבִים וְהַהֶעְלֵמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים עַל עֲבוֹדַת הַ', דְּקָאֵי עַל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית בִּכְלָל וְטִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה בִּפְרָט, שֶׁדַּוְקָא עַל־יָדָם בָּאָה הַנִּשְׁמָה לְמַדְרֵגַת הָאַהֲבָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ"[6].

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ[1], כלומר, אהבת בני ישראל לקדוש־ברוך־הוא נמשלה לאש גדולה וחזקה שגם מים רבים לא יכבו אותה וגם נהרות לא ישטפו ויבטלו אותה, **וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'תּוֹרָה אוֹר'** ספר מאמרי חסידות שלו על פרשיות התורה בחומשים בראשית ושמות **דְּפָרָשָׁתֵנוּ**[2] פרשת נח **(דִּי חֲסִידִישֶׁע סִדְרָה** פרשת השבוע החסידית) **שֶׁ"מַּיִם רַבִּים"** **הֵם כָּל טִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה וְהַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁבְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה כוּ'** שמטרידות ומייגעות את האדם וגורמות לו קשיים להיות מסור לעבודת ה', **וְעִם כָּל זֶה** למרות שהטרדות רבות **"לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה"**, **שֶׁהִיא בְּחִינַת הָאַהֲבָה** לה' **הַמְסוּתֶּרֶת** שבדרך כלל היא נעלמת ונסתרת **שֶׁיֵּשׁ בְּכָל נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל בְּטֶבַע כוּ'** בשונה מאהבת ה' שמתעוררת ו'נולדת' על ידי התבוננות של האדם **(וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְאַהֲבַת הַקָּבָּ"ה לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** שגם היא נשארת בשלימותה ולא נפגמת למרות שבגלל ה"מים רבים" האדם מתקשה לעבוד את ה' כראוי), **וְהַ"מַּיִם רַבִּים" הַנַּ"ל** טרדות הפרנסה ועניני העולם הזה **לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹתָהּ** את אש האהבה לה' המסותרת בלבו של כל יהודי **מִלִּהְיוֹת תָּמִיד בִּבְחִינַת כוּ'. אַהֲבָה** גלוייה ונרגשת **כוּ'. וְאַדְרַבָּה,** לא זו בלבד שה"מים רבים" לא יכבו את האהבה אלא להיפך, הם יהפכו לגורם שמחזק ומגביר את האהבה לה' כי **עַל־יְדֵי הַ"מַּיִם רַבִּים" הַנַּ"ל** דווקא בגלל שאהבת ה' וההתמסרות לעבודת ה' היא עם צורך להתגבר על מניעות ועיכובים **נַעֲשָׂה תּוֹסֶפֶת עִילּוּי בָּעֲבוֹדָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים הַ"מַּיִם רַבִּים" בְּשֵׁם "מֵי נֹחַ"**[3], **נֹחַ - מִלְּשׁוֹן נַיְחָא דְּרוּחָא**[4], נחת רוח, והטעם לכך ש'מים' של טרדות שלכאורה מפריעות לעבודת ה' נקראים בכינוי חיובי, לשון המורה על נחת ועונג, הוא **כֵּיוָן שֶׁעַל־יָדָם נַעֲשָׂה תּוֹסֶפֶת עִילּוּי** כי הצורך להתגבר על מניעות ועיכובים גורם לאדם להתאמץ ולהשתדל בעבודת ה' ובאהבת ה' ביתר שאת. **וְכַמָּשָׁל הַיָּדוּעַ (הַמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[5] בתורת החסידות) **מִמַּיִם הַהוֹלְכִים** וזורמים **כוּ', שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ סְתִימָה** כמו סכר ומעצור **שֶׁמּוֹנַעַת אֶת הִילּוּךְ הַמַּיִם** והזרימה נעצרת, **הִנֵּה סוֹף־כָּל־סוֹף כְּשֶׁמִּצְטַבְּרִים רִיבּוּי מַיִם** מאחורי הסכר, **הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַמַּיִם בּוֹקְעִים אֶת הַסְּתִימָה** וזורמים מבעד לסכר, **אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁעַל־יְדֵי הַסְּתִימָה נַעֲשָׂה הִילּוּךְ** זרימת **הַמַּיִם בְּתוֹקֶף יוֹתֵר** מאשר זרימת המים לפני שנבנה הסכר, **וְעַד שֶׁגַּם הַסְּתִימָה עַצְמָהּ** אותם אבנים או עפר עצמם ששימשו מעצור מפני זרימת המים נסחפים בזרם החזק והסתימה עצמה **זוֹרֶמֶת עִם הַמַּיִם וּמוֹסִיפָה בְּתוֹקֶף הֲלִיכַת הַמַּיִם** הדברים הנסחפים עם הזרם מגבירים את עוצמת הזרימה, ונמצא שהדבר המונע עצמו לא רק שאינו מונע אלא מגביר. **וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּנוֹגֵעַ לְהֶעְלֵם וּסְתִימָה דְּ"מַּיִם רַבִּים" הַנַּ"ל** של המניעות והעיכובים וההעלמות וההסתרים על עבודת ה', **דְּקָאֵי** הכוונה ב"מים רבים" האמורים היא **עַל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית בִּכְלָל** עצם העובדה שלאדם יש נפש בהמית היא כבר מניעה והפרעה לעבודת ה' **וְטִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה בִּפְרָט** שהם מניעה עוד יותר גדולה וחמורה, **שֶׁדַּוְקָא עַל־יָדָם** על־ידי המניעות והעיכובים **בָּאָה הַנִּשְׁמָה** בסופו של דבר **לְמַדְרֵגַת הָאַהֲבָה דְּ"בְכָל מְאֹדֶךָ"**[6] אהבה באופן של "מאד", ללא גבול.

---

*) ע"פ לקו"ש ח"ה ע' 288 ואילך. 1) שה"ש ח, ז. 2) ח, ג ואילך. 3) ישעי' נד, ט. - הפטרת פרשתנו. 4) ראה זח"א נח, ב. ב"ר פ"ל, ה. 5) לקו"ת מסעי צא, ג. סה"מ תרצ"א ע' שמג. תרצ"ז ע' 244 ואילך. 6) ואתחנן ו, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִנֵּה הַדֶּרֶךְ לְזֶה (שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁהַ״מַּיִם רַבִּים״ לֹא יְכַבּוּ אֶת הָאַהֲבָה, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, שֶׁיְּעוֹרְרוּ אַהֲבָה עֲמוּקָה יוֹתֵר מִכפי שיש בלעדי זה) הִיא - ״בֹּא אֶל הַתֵּבָה״[7], הַיְנוּ, לָבֹא וּלְהִכָּנֵס בעומק ובכוונה הפנימית **בְּתֵבוֹת** במילים של **הַתְּפִלָּה**[8], כֵּיוָן שֶׁתְּפִלָּה לפי המשמעות הפנימית שלה, התקשרות והתחברות של האדם המתפלל אל הקדוש ברוך הוא **פּוֹעֶלֶת** ומעוררת את **עִנְיַן הָאַהֲבָה. וְכַמְּבֹאָר בַּאֲרִיכוּת בְּ׳קוּנְטְרֵס הָעֲבוֹדָה״**[9], מאת הרבי הרש״ב **שֶׁעִיקַּר הָעֲבוֹדָה** הנקודה העיקרית והמרכזית של עבודת ה׳ **הוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה**, וכדברי הזוהר **דְּלֵית פּוּלְחָנָא כְּפוּלְחָנָא דְּרַחִימוּתָא**[10] שאין עבודה (חשובה ונעלית) כעבודת האהבה (**וְהַיְנוּ, שֶׁעִנְיַן הַיִּרְאָה** יראת ה׳ **אֵינוֹ שַׁיָּךְ לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה דַּוְקָא, שֶׁהֲרֵי יִרְאָה צְרִיכָה (וּיכוֹלָה) לִהְיוֹת כָּל הַיּוֹם** ואין צורך בעבודת התפילה כדי לעורר ו׳להוליד׳ רגש של יראת ה׳, **וְאִילוּ עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא לְעוֹרֵר אֶת עִנְיַן הָאַהֲבָה** שהוא ענין נעלה יותר, ויותר קשה להגיע לידי רגש של אהבה לה׳ מאשר ליראה).

ב) וּמַמְשִׁיךְ בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳ שָׁם: וְזֶהוּ טָעוּת הַ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ הטרודים מאוד בענייני העולם הזה **שֶׁבְּדַעְתָּם שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל** בכוונה ובהתעוררות **כָּל־כָּךְ** באותה מידה **כְּמוֹ הַ״יּוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳** שאינם טרודים בענייני העולם כמו בעלי העסקים, **כִּי אַדְּרַבָּה, נַהֲפוּךְ הוּא,** ההיפך הוא הנכון **שֶׁהֵם** בעלי העסקים דווקא **יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל** בהתעוררות ובכוונת הלב **יוֹתֵר** מאשר בעלי העסקים, **כִּי יִתְרוֹן הָאוֹר הוּא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא** ולכן דוקא מי שמתמודד עם מניעות ועיכובים יכול להגיע לעבודת ה׳ בתפילה בדרגה יותר גבוהה **כו׳**.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ״[11] שבספר התניא לאדמו״ר הזקן **שֶׁבְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים־טוֹבִים שֶׁגַּם ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ יֵשׁ לָהֶם פְּנַאי** שהרי בימי שבתות וחגים גם הם אינם טרודים בענייני העולם, **הִנֵּה עֲלֵיהֶם** על בעלי העסקים **מוּטָל עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז** עוד יותר מאשר על ״יושבי אוהל״ שעוסקים בעבודת התפילה כל ימות השבוע. **וּמוּבָן, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁתּוּכַל לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** כראוי **בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים־טוֹבִים, בְּהֶכְרֵחַ שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָה זוֹ גַּם בִּימֵי הַחוֹל, שֶׁהֲרֵי דַּוְקָא** אמרו חכמינו ז״ל **״מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת״**[12], היינו שענייני השבת דורשים הכנה מערב שבת, **וּכְמוֹ בְּנוֹגֵעַ לַאֲכִילָה דְּשַׁבָּת כִּפְשׁוּטָהּ** שהיא דורשת ומחייבת הכנה לפני השבת, **כָּךְ גַּם בְּנוֹגֵעַ לַתְּפִלָּה דְּשַׁבָּת** שאף היא דורשת ומחייבת הכנה לפני השבת, ולכן כדי שעבודת התפילה בשבת תהיה כראוי, יש לעסוק בעבודת התפילה גם בימות החול **שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנָה שַׁיָּכוּת** פנימית בתוכן ומהות העניינים **בֵּין תְּפִלּוֹת דְּשַׁבָּת וּסְעוּדוֹת דְּשַׁבָּת, כַּמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת**[13] **שֶׁהַתְּפִלּוֹת דְּשַׁבָּת הֵן בְּדוּגְמַת בְּרָכוֹת עַל הַסְּעוּדוֹת** וכמבואר ב׳דרך מצותיך׳ לאדמו״ר ה׳צמח צדק׳: ״כמו שבאכילת כהנים היו צריכים לברך תחלה, כדי שעל ידי זה יהיה המשכת אור אין סוף, ושיהיה לו כח להמשיך ע״י האכילה. כמו כן כדי שיוכל להמשיך ע״י עונג שבת את תענוג עליון הנ״ל צריך מקודם להתפלל בכוונה. שאם יאכל בשבת בלא תפלה בכוונה לא יעשה כלום, ויתפשט התענוג הגשמי של המאכל בחיצוניות ... זולתי כאשר יתעורר תחלה בתפלה בקריאת התפלה בכוונה, אזי ימשיך אח״כ באכילתו את העונג העליון. כמו שהיה בבשר הזבח דכהנים הברכה תחלה, כמו כן בשבת הקריאה דתפלה הוא כמו ברכה על מצות האכילה בשבת״) ולענייננו – כשם שסעודות השבת דורשות הכנה מלפני השבת, כך גם עבודת התפילה של שבת דורשת הכנה

---

7) ע״פ לשון הפסוק פרשתנו ו, יח. ז, א. 8) ראה כתר שם טוב (הוצאת קה״ת, תשס״ד) הוספות ס״ט. וש״נ. תו״א שם ט, א. 9) פ״א. פ״ג ואילך. 10) ראה זוהר ח״ב נה, ב. ח״ג רסז, א. 11) ס״א. 12) ע״ז ג, א. 13) דרמ״צ מצות אכילת קדשי קדשים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בעבודת התפילה של ימות החול. **וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁגַּם בִּימֵי הַחוֹל צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** (**גַּם** אפילו **אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳** שבימות החול טרודים בפרנסתם). **אֶלָּא שֶׁבִּימֵי הַחוֹל, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי** להאריך בתפילה, **אַזַי הָעֲבוֹדָה אֵינָהּ בַּאֲרִיכוּת בַּזְּמַן כָּל־כָּךְ, וְהָעִיקָּר הִיא הַכַּוָּנָה, טוֹב מְעַט בְּכַוָּנָה** בהתאם לפתגם ״טוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה״ **[וְיֵשׁ לוֹמַר אֲשֶׁר** אף על פי שעיקר האריכות בימות החול היא בכוונת הלב ולאו דוקא אריכות בזמן, מכל־מקום **קְצָת אֲרִיכוּת** (**גַּם בַּזְּמַן**) **צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם בִּימֵי הַחוֹל, וְרַק לֹא יֵרְדוּ** בעלי העסקים שאין להם פנאי **לִפְנֵי הַתֵּבָה, כֵּיוָן שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְהַאֲרִיךְ כָּל־כָּךְ** במידה רבה כזו **עַד שֶׁיּוֹצִיאוּ גַּם אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָם, דְּכֵיוָן שֶׁיֶּשְׁנָם כָּאֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּנַאי לְהַאֲרִיךְ יוֹתֵר** מכפי שיכולים להאריך בעלי העסקים, **כְּמוֹ ׳מְלַמְּדִים׳** מורים לתלמידים **אוֹ** בחורים ואברכים **׳סְמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם׳** ואינם צריכים לדאוג לפרנסתם, **הֲרֵי מוּטָב** עדיף **שֶׁהֵם יִהְיוּ הָעוֹבְרִים לִפְנֵי הַתֵּבָה** ולא בעלי העסקים, אבל עם זאת גם בעלי העסקים צריכים להאריך בתפילה קצת לפחות גם בימות החול. **וּמִזֶּה** מהאמור לעיל אודות חובתם של בעלי עסק לעסוק בעבודת התפילה באריכות **מוּבָן הוֹרָאָה נוֹסֶפֶת, שֶׁאֵצֶל ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ הִנֵּה מִלְּכַתְּחִילָה אֵין מָקוֹם לְטָעוּת כָּזוֹ** שאינם יכולים להאריך בתפילה, **וְהַיְנוּ, שֶׁרַק אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳** הטרודים בפרנסתם **יְכוֹלָה לִהְיוֹת טָעוּת שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל כָּל־כָּךְ** באותה מידה של אריכות **כְּמוֹ ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים״, הִנֵּה אֲבָל ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים״, אֲפִילּוּ אֶצְלָם גּוּפָא** עצמם, **אַף שֶׁאָדָם קָרוֹב אֵצֶל עַצְמוֹ**[14] ובגלל נגיעות ופניות אישיות עלול לטעות, **לֹא יְכוֹלָה לִהְיוֹת טָעוּת**

ביאור בדרך אפשר

צְרִיכָה לִהְיוֹת עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה (גַּם אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳). אֶלָּא שֶׁבִּימֵי הַחוֹל, כֵּיוָן שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי, אַזַי הָעֲבוֹדָה אֵינָהּ בַּאֲרִיכוּת בַּזְּמַן כָּל־כָּךְ, וְהָעִיקָּר הִיא הַכַּוָּנָה, טוֹב מְעַט בְּכַוָּנָה [וְיֵשׁ לוֹמַר אֲשֶׁר קְצָת אֲרִיכוּת (גַּם בַּזְּמַן) צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם בִּימֵי הַחוֹל, וְרַק לֹא יֵרְדוּ לִפְנֵי הַתֵּבָה, כֵּיוָן שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לְהַאֲרִיךְ כָּל־כָּךְ עַד שֶׁיּוֹצִיאוּ גַּם אֲחֵרִים יְדֵי חוֹבָתָם, דְּכֵיוָן שֶׁיֶּשְׁנָם כָּאֵלּוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּנַאי לְהַאֲרִיךְ יוֹתֵר, כְּמוֹ ׳מְלַמְּדִים׳ אוֹ ׳סְמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם׳, הֲרֵי מוּטָב שֶׁהֵם יִהְיוּ הָעוֹבְרִים לִפְנֵי הַתֵּבָה].

וּמִזֶּה מוּבָן הוֹרָאָה נוֹסֶפֶת, שֶׁאֵצֶל ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ הִנֵּה מִלְּכַתְּחִילָה אֵין מָקוֹם לְטָעוּת כָּזוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁרַק אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ יְכוֹלָה לִהְיוֹת טָעוּת שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל כָּל־כָּךְ כְּמוֹ ה׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳, אֲבָל ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים״, הִנֵּה אֲפִילּוּ אֶצְלָם גּוּפָא, אַף שֶׁאָדָם קָרוֹב אֵצֶל עַצְמוֹ[14], לֹא יְכוֹלָה לִהְיוֹת טָעוּת כָּזוֹ. וְאִם יֶשְׁנָם ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ שֶׁאֵינָם מַאֲרִיכִים בַּתְּפִלָּה, הִנֵּה מֵה׳תּוֹרָה אוֹר׳ הַנַּ״ל יוֹדְעִים שֶׁאֵין נְתִינַת מָקוֹם לְטָעוּת כָּזוֹ שֶׁאֵינָם צְרִיכִים לְהַאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּה. וּמַה שֶׁיֵּשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁכֵּיוָן שֶׁכְּבָר מֶשֶׁךְ זְמַן שֶׁאֵינָם מַאֲרִיכִים בַּתְּפִלָּה וְאֵין מוֹחִים עַל זֶה, הֲרֵי זוֹ רְאָיָה שֶׁמַּסְכִּימִים עִם הַנְהָגָתָם, הֲרֵי כְּבָר הוּבְהַר הַדָּבָר מֵאָז, עַל־יְדֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳, שֶׁאֵין נְתִינַת מָקוֹם לְטָעוּת בָּזֶה, וַהֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין רַבֵּנוּ הַזָּקֵן. וְאִם יֵשׁ לוֹ טְעָמִים לְהַנְהָגָתוֹ - זֹאת עֹר זִיךְ אוֹיסְ׳טַעֲנֶה״ן עִם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, אִם טַעֲנָתוֹ הִיא אָמְנָם תֵּירוּץ, אוֹ שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אַמְתְּלָא [וְאִם הוּא כָּזוֹ מלכתחילה. **וְאִם יֶשְׁנָם ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ שֶׁאֵינָם מַאֲרִיכִים בַּתְּפִלָּה** משום מה, **הִנֵּה מֵה׳תּוֹרָה אוֹר׳ הַנַּ״ל יוֹדְעִים שֶׁאֵין נְתִינַת מָקוֹם לְטָעוּת כָּזוֹ שֶׁאֵינָם צְרִיכִים לְהַאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּה** אלא בוודאי עליהם להאריך בתפילה. **וּמַה שֶׁיֵּשׁ כָּאֵלּוּ שֶׁחוֹשְׁבִים** בטעות **שֶׁכֵּיוָן שֶׁכְּבָר מֶשֶׁךְ זְמַן** תקופה ארוכה **אֵינָם מַאֲרִיכִים בַּתְּפִלָּה וְאֵין מוֹחִים עַל זֶה, הֲרֵי זוֹ רְאָיָה שֶׁמַּסְכִּימִים עִם הַנְהָגָתָם** שלא להאריך בתפילה, **הֲרֵי כְּבָר הוּבְהַר הַדָּבָר מֵאָז, עַל־יְדֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳, שֶׁאֵין נְתִינַת מָקוֹם לְטָעוּת בָּזֶה, וַהֲרֵי זֶה עִנְיָן שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין רַבֵּנוּ הַזָּקֵן** כלומר, אחריותו כלפי רבינו הזקן ואין לו ללמוד דבר מאי המחאה. **וְאִם יֵשׁ לוֹ טְעָמִים** סיבות וצידוקים **לְהַנְהָגָתוֹ** שלא להאריך בתפילה **- זֹאת עֹר זִיךְ אוֹיסְ׳טַעֲנֶה״ן** עליו להשמיע את טענותיו ו׳להסתדר׳ **עִם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן,** ולברר ולבחון **אִם טַעֲנָתוֹ הִיא אָמְנָם תֵּירוּץ** וצידוק אמיתי, **אוֹ שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא אַמְתְּלָא** והתחמקות ממילוי חובתו **[וְאִם הוּא כָּזֶה שֶׁבִּיכְלָתוֹ אוֹיסְ׳טַעֲנֶה״ן זִיךְ** לטען את טענותיו ולהצדיק את עצמו - **הִנֵּה בְּמָקוֹם לְנַצֵּל זֹאת** את היכולת שלו לטען טענות ולהרצות נימוקים **עַל הַהִמְנָעוּת מֵעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, מוּטָב לְנַצֵּל זֹאת** את היכולת לטען ולהשמיע נימוקים **עַל תּוֹסֶפֶת הַבְּנָה בַּחֲסִידוּת כוּ׳].** **וְאָכֵן** למעשה **צְרִיכָה לִהְיוֹת אֲרִיכוּת** בתפילה גם **בַּזְּמַן** ולא רק בכוונת הלב. **וְאֵלּוּ שֶׁחוֹשְׁבִים שֶׁיְּכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת** את מה שפועלים על

---

14) יבמות כה, ריש ע״ב. וש״נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ידי אריכות התפילה **בְּמִיעוּט זְמַן**, על ידי כוונת הלב כדבעי אך בתוך זמן קצר, בנימוק של **טוֹב מְעַט בְּכַוָּנָה - אֵין הָאֱמֶת כֵּן, אֶלָּא** לאמתו של דבר **כַּאֲשֶׁר מְמַעֲטִים בַּזְּמַן, אֲזַי חָסֵר גַּם בַּכַּוָּנָה, וּבֶאֱמֶת צוֹרֶךְ בְּהִתְבּוֹנְנוּת הַדּוֹרֶשֶׁת** כדי להגיע לכוונת הלב כדבעי **יֵשׁ אֲרִיכוּת זְמַן. וְהָרְאָיָה** שיש חשיבות רבה לאריכות הזמן, **מִדִּבְרֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳**[11] שבספר התניא **שֶׁיֵּשׁ לְהַאֲרִיךְ בַּתְּפִלָּה** בימות החול **״עֶרֶךְ שָׁעָה וּמֶחֱצָה, לְפָחוֹת״, וְאִם הָיוּ יְכוֹלִים לִפְעוֹל זֹאת** את התפילה כדבעי בכוונת הלב **בְּמִיעוּט זְמַן, לֹא הָיָה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן דּוֹרֵשׁ - וּבִפְרָט בְּתוֹקֶף כָּזֶה - דַּוְקָא אֲרִיכוּת זְמַן.**

וְעוֹד זֹאת יש עניין נוסף בנושא התפילה באריכות **בְּנוֹגֵעַ לְ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳** שאינם טרודים בפרנסתם, **שֶׁאִם הֵם אֵינָם מַאֲרִיכִים בַּתְּפִלָּה, הֲרֵי זֶה פּוֹעֵל גַּם עַל אֲחֵרִים** שאינם ״יושבי אהל׳ **שֶׁלְּמֵדִים מֵהֶם**[15] וסבורים שגם הם לא צריכים להאריך בתפילה, **וּבְקַל־וָחֹמֶר: אִם הַ׳יּוֹשֵׁב אֹהָלִים׳ שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנַאי, מִתְפַּלֵּל בְּמֶשֶׁךְ זְמַן מְסוּיָם** שהוא זמן קצר ואינו מאריך בתפילה - **הֲרֵי מִי שֶׁאֵין לוֹ פְּנַאי** והוא טרוד בעסקיו, **יְכוֹלָה לִהְיוֹת תְּפִלָּתוֹ בְּמֶשֶׁךְ זְמַן קָצָר מִזֶּה.**

ג) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר דִּיּוּק **הַלָּשׁוֹן** במאמר של רבינו הזקן ב׳תורה אור׳ **׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ (לְשׁוֹן רַבִּים), וְ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ (לְשׁוֹן יָחִיד), וְלֹא ׳בַּעַל עֵסֶק׳ וְ׳יוֹשֵׁב אֹהֶל׳ (לְשׁוֹן יָחִיד). וּבְהַקְדָּמָה, שֶׁאַף שֶׁאֵין זֶה מַה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּבַעֲצְמוֹ, מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בָּחַר ׳הַנְּחוֹת׳ אֵלּוּ וְהִדְפִּיסָם בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳ וְ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[16], **הֲרֵי זֶה בְּוַדַּאי בְּדִיּוּק. וּבִפְרָט אֲשֶׁר (כְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ דְּהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳**[17] אודות המאמרים שבאו בספרים אלה) **הַרְבֵּה מֵהֶם שָׂם רַבֵּנוּ זַ״ל** אדמו״ר הזקן **בְּעַצְמוֹ עֵין עֵיּוּנוֹ עֲלֵיהֶם וְהִגִּיהָם** ולכן למעשה כן ראוי לדייק בלשונות של המאמרים הללו.

וּבְיוֹתֵר יֵשׁ לְדַיֵּק מַה שֶׁכָּתוּב ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳, לְשׁוֹן רַבִּים, עַל־פִּי חֲסִידוּת. דִּבְשִׁלְמָא לכאורה היה הדבר מובן ומתקבל **מַה שֶׁנֶּאֱמַר ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ לְשׁוֹן רַבִּים, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁהָעֲסָקִים הֵם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן רְשׁוּת הָרַבִּים, טוּרֵי דִּפְרוּדָא**[18], הרים של פירוד (כלשון הזוהר לגבי הקליפות והסטרא־אחרא שאינם בטלים לאלוקות ואינם באחדות) **אֲבָל ׳(יוֹשְׁבֵי) אֹהָלִים׳, שֶׁקָּאֵי** הכוונה **עַל אֹהָלִים שֶׁל תּוֹרָה, הֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא תּוֹרָה אַחַת**[19], **עִנְיָן שֶׁל אַחְדוּת, וְלָמָּה נֶאֱמַר ׳אֹהָלִים׳ לְשׁוֹן רַבִּים?**

וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַבֵּאוּר בְּמַה שֶׁכָּתוּב[20] ביעקב אבינו **וְיַעֲקֹב**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּעַצְמוֹ ולכאורה אין מקום לדיוקי לשון מסוג זה, **מִכָּל־מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בָּחַר ׳הַנְּחוֹת׳ אֵלּוּ** מאמרים כתובים, דברים שנאמרו בעל־פה ו׳הונחו׳ על גבי הכתב מבין מאמרים רבים של אדמו״ר הזקן **וְהִדְפִּיסָם בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳ וְ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳**[16], **הֲרֵי זֶה בְּוַדַּאי בְּדִיּוּק. וּבִפְרָט אֲשֶׁר (כְּ׳אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ׳ דְּהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳**[17] אודות המאמרים שבאו בספרים אלה) **הַרְבֵּה מֵהֶם שָׂם רַבֵּנוּ זַ״ל** אדמו״ר הזקן **בְּעַצְמוֹ עֵין עֵיּוּנוֹ עֲלֵיהֶם וְהִגִּיהָם** ולכן למעשה כן ראוי לדייק בלשונות של המאמרים הללו.

וּבְיוֹתֵר יֵשׁ לְדַיֵּק מַה שֶׁכָּתוּב ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳, לְשׁוֹן רַבִּים, עַל־פִּי חֲסִידוּת. דִּבְשִׁלְמָא מַה שֶׁנֶּאֱמַר ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ לְשׁוֹן רַבִּים, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁהָעֲסָקִים הֵם בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן רְשׁוּת הָרַבִּים, טוּרֵי דִּפְרוּדָא[18], **אֲבָל ׳(יוֹשְׁבֵי) אֹהָלִים׳, שֶׁקָּאֵי עַל אֹהָלִים שֶׁל תּוֹרָה, הֲרֵי הַתּוֹרָה הִיא תּוֹרָה אַחַת**[19], **עִנְיָן שֶׁל אַחְדוּת, וְלָמָּה נֶאֱמַר ׳אֹהָלִים׳ לְשׁוֹן רַבִּים. וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַבֵּאוּר בְּמַה שֶׁכָּתוּב**[20]

---

15) ועד כדי כך, שפעם היו אומרים, שכדאי אפילו לישון חצי שעה תחת הטלית, כדי שהרואה יחשוב שהוא מתבונן בענין עמוק, ובגלל זה יעשה גם הוא כן. כלומר: גם כאשר חסר אצלו - יש להשתדל שתהי׳ הפעולה על הזולת (אף שלכתחילה הרי צריך להיות - כהסגנון הידוע (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע׳ שנד. וש״נ): ״יה״ר שיפעול בי ובהשומעים״). - מהנחה בלתי מוגה. 16) ראה אגרות־קודש אדמו״ר מהוריי״צ ח״ד ע׳ תקסא ואילך. ״היום יום״ יד אדר א. 17) הועתקה בהקדמת המו״ל לדרמ״צ. ולאח״ז - באגרות־קודש אדמו״ר הזקן ח״א ע׳ שלד. הועתק ב״היום יום״ ג שבט. 18) ראה תניא ספל״ג. 19) בא יב, מט. ועוד. 20) תולדות כה, כז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים, וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[21] שהאהלים בהם
ישב יעקב אבינו הם **אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר,** שהיו בתי
מדרש ללימוד התורה ויעקב למד בהם, **שֶׁמְּרַמֵּז** הביטוי ׳אהלים׳ בלשון
רבים **גַּם עַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר**
הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[22] **שֶׁאָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם -**
קָאֵי הכוונה **עַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב,**
כמאמר חכמינו ז״ל **דְּכָל הַתּוֹרָה**
שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ״ה, וְאָהֳלוֹ
שֶׁל עֵבֶר - קָאֵי הכוונה **עַל**
תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, מִלְּשׁוֹן
״עוֹבֵר עָלֵינוּ״[23], כלשון הכתוב
שהאשה השונמית אמרה לבעלה
אודות אלישע ״כי איש אלוקים קדוש
הוא, עובר עלינו תמיד״, כלומר בא
ומגיע אלינו, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְּשָׁכַת**
וְגִילוּי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וּמִלְּשׁוֹן
הַ׳תּוֹרָה אוֹר׳ בְּנוֹגֵעַ לְ״טָעוּת
הַ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ שֶׁבְּדַעְתָּם
הסבורים בטעות **שֶׁאֵין יְכוֹלִים**
לְהִתְפַּלֵּל כָּל־כָּךְ באריכות באותה
מידה **כְּמוֹ הַיּוֹשְׁבֵי־אֹהָלִים״,**
שֶׁמְּדַבֵּר אוֹדוֹת ׳יוֹשְׁבֵי
אֹהָלִים׳ בִּסְמִיכוּת וּבְאוֹתוֹ
סִגְנוֹן כְּמוֹ אוֹדוֹת ׳בַּעֲלֵי
עֲסָקִים׳, מוּבָן **שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם** יש
ל׳מאמר **אוֹתָהּ כַּוָּנָה. וְהֵינוּ,**
דְּכֻשֵּׁם שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְ׳בַּעֲלֵי
עֲסָקִים׳ הַכַּוָּנָה הִיא לֹא רַק
לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כַּמָּה עֲסָקִים
(לְשׁוֹן רַבִּים) דַּוְקָא, אֶלָּא גַּם
לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רַק עֵסֶק אֶחָד
וגם אותם ה׳מאמר׳ ממריץ ומעורר
להאריך בתפילה, **כָּךְ גַּם בְּנוֹגֵעַ**
לְ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ (שֶׁאֶצְלָם
אֵין מָקוֹם מִלְּכַתְחִלָּה לְטָעוּת
שאינם צריכים לחשוב בתפילה,
כַּנַּ״ל) הַכַּוָּנָה הִיא לֹא רַק
לְמִי שֶׁיּוֹשֵׁב בִּשְׁנֵי הָאֹהָלִים
דְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־
פֶּה שדווקא הוא חייב להאריך
בתפילה, **אֶלָּא גַּם לְמִי שֶׁיּוֹשֵׁב**
רַק בְּאֹהֶל אֶחָד, הֵינוּ,
שֶׁלִּימּוּדוֹ בַּתּוֹרָה הוּא רַק

ביאור בדרך אפשר

בְּאוֹפֶן אֶחָד, בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה לְבַד אוֹ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב
לְבַד, הִנֵּה גַּם אֶצְלָם אֵין מָקוֹם מִלְּכַתְחִלָּה לַטָּעוּת הַנַּ״ל
כלומר, החובה לעסוק בעבודת התפילה ולהתפלל באריכות לא מוטלת רק על
׳ישבי אהלים׳ שעוסקים בשני חלקי התורה אלא גם על כל מי ששייך לסוג
זה של ׳יושבי אהלים׳ גם אם הוא
עוסק רק בחלק אחד בתורה.
וְהִנֵּה, הַחִלּוּק ההבדל **בֵּין תּוֹרָה**
שֶׁבִּכְתָב לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה
הוּא, שֶׁתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב עִיקָּרָהּ
אוֹתִיּוֹת, המילים עצמן, **וְלָכֵן**
אֲפִילּוּ עַם־הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יָדַע
מַאי קָאָמַר שאיננו יודע מה הוא
אומר, כלומר הקורא בתורה שבכתב
ואיננו מבין אפילו את המשמעות
הפשוטה של המילים - **מְבָרֵךְ**
בִּרְכַּת הַתּוֹרָה בַּעֲלִיָּתוֹ
לִקְרִיאָה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב[24],
וְאִילּוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה
עִיקָּרָהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְלֹא
נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ הָאוֹתִיּוֹת, אין
חשיבות מיוחדת למילים, **וְאַדְרַבָּה,**
הַסִּימָן וההוכחה **שֶׁהֵבִין אֶת**
הָעִנְיָן בְּטוּב בהבנה וקליטה טובה
הוּא דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר מְבָאֵר
הָעִנְיָן בְּאוֹתִיּוֹת במילים **שֶׁלּוֹ**
ואינו חוזר בדיוק על המילים ששמע.
וְהֵינוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת שְׁמִירַת
הָאוֹתִיּוֹת המילים **גַּם בַּתּוֹרָה**
שֶׁבְּעַל־פֶּה, וּבִכְלָל ״חַיָּב אָדָם
לוֹמַר בִּלְשׁוֹן רַבּוֹ״[25], **כִּי**
בִּלְשׁוֹן הָרַב יֵשׁ עוֹד כַּמָּה
וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁלֹּא הִשִּׂיג
התלמיד **עֲדַיִן, וְאִם יֵדַע אֶת**
הָעִנְיָן רַק בַּסִּגְנוֹן שֶׁלּוֹ, רק כפי
שהדברים נקלטו בשכל ובהבנה שלו
לֹא יִהְיוּ כְּלוּלִים בָּזֶה כָּל
הָעִנְיָנִים הַנַּ״ל שעדיין לא השיג,

1 אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים, וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ
2 זַ״ל[21] אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר, שֶׁמְּרַמֵּז גַּם
3 עַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, כְּפִי
4 שֶׁמְּבָאֵר הַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ בְּ׳אוֹר הַתּוֹרָה׳[22] שֶׁאָהֳלוֹ
5 שֶׁל שֵׁם - קָאֵי עַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, דְּכָל הַתּוֹרָה
6 שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּבָּ״ה, וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר - קָאֵי עַל
7 תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, מִלְּשׁוֹן ״עוֹבֵר עָלֵינוּ״[23], שֶׁהוּא
8 עִנְיַן הַמְשָׁכַת וְגִילוּי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וּמִלְּשׁוֹן
9 הַ׳תּוֹרָה אוֹר׳ בְּנוֹגֵעַ לְ״טָעוּת הַ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳
10 שֶׁבְּדַעְתָּם שֶׁאֵין יְכוֹלִים לְהִתְפַּלֵּל כָּל־כָּךְ כְּמוֹ
11 הַיּוֹשְׁבֵי־אֹהָלִים״, שֶׁמְּדַבֵּר אוֹדוֹת ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳
12 בִּסְמִיכוּת וּבְאוֹתוֹ סִגְנוֹן כְּמוֹ אוֹדוֹת ׳בַּעֲלֵי
13 עֲסָקִים׳, מוּבָן שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם אוֹתָהּ כַּוָּנָה. וְהֵינוּ,
14 דְּכֻשֵּׁם שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ הַכַּוָּנָה הִיא לֹא
15 רַק לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כַּמָּה עֲסָקִים (לְשׁוֹן רַבִּים)
16 דַּוְקָא, אֶלָּא גַּם לְמִי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם רַק עֵסֶק אֶחָד, כָּךְ
17 גַּם בְּנוֹגֵעַ לְ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ (שֶׁאֶצְלָם אֵין מָקוֹם
18 מִלְּכַתְחִלָּה לְטָעוּת, כַּנַּ״ל) הַכַּוָּנָה הִיא לֹא רַק
19 לְמִי שֶׁיּוֹשֵׁב בִּשְׁנֵי הָאֹהָלִים דְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב
20 וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, אֶלָּא גַּם לְמִי שֶׁיּוֹשֵׁב רַק
21 בְּאֹהֶל אֶחָד, הֵינוּ, שֶׁלִּימּוּדוֹ בַּתּוֹרָה הוּא רַק
22 בְּאוֹפֶן אֶחָד, בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה לְבַד אוֹ בַּתּוֹרָה
23 שֶׁבִּכְתָב לְבַד, הִנֵּה גַּם אֶצְלָם אֵין מָקוֹם
24 מִלְּכַתְחִלָּה לַטָּעוּת הַנַּ״ל. וְהִנֵּה, הַחִלּוּק בֵּין
25 תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הוּא, שֶׁתּוֹרָה
26 שֶׁבִּכְתָב עִיקָּרָהּ אוֹתִיּוֹת, וְלָכֵן אֲפִילּוּ עַם־הָאָרֶץ
27 שֶׁלֹּא יָדַע מַאי קָאָמַר - מְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַתּוֹרָה
28 בַּעֲלִיָּתוֹ לִקְרִיאָה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב[24], וְאִילּוּ תּוֹרָה
29 שֶׁבְּעַל־פֶּה עִיקָּרָהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְלֹא נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ הָאוֹתִיּוֹת, וְאַדְרַבָּה, הַסִּימָן
30 שֶׁהֵבִין אֶת הָעִנְיָן בְּטוּב הוּא דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר מְבָאֵר הָעִנְיָן בְּאוֹתִיּוֹת שֶׁלּוֹ. וְהֵינוּ,
31 שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת שְׁמִירַת הָאוֹתִיּוֹת גַּם בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וּבִכְלָל ״חַיָּב אָדָם לוֹמַר
32 בִּלְשׁוֹן רַבּוֹ״[25], כִּי בִּלְשׁוֹן הָרַב יֵשׁ עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁלֹּא הִשִּׂיג עֲדַיִן,
33 וְאִם יֵדַע אֶת הָעִנְיָן רַק בַּסִּגְנוֹן שֶׁלּוֹ, לֹא יִהְיוּ כְּלוּלִים בָּזֶה כָּל הָעִנְיָנִים הַנַּ״ל,

45 בְּאוֹפֶן אֶחָד, בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה לְבַד אוֹ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב
46 לְבַד, הִנֵּה גַּם אֶצְלָם אֵין מָקוֹם מִלְּכַתְחִלָּה לַטָּעוּת הַנַּ״ל
47 כלומר, החובה לעסוק בעבודת התפילה ולהתפלל באריכות לא מוטלת רק על
48 ׳ישבי אהלים׳ שעוסקים בשני חלקי התורה אלא גם על כל מי ששייך לסוג
49 זה של ׳יושבי אהלים׳ גם אם הוא
50 עוסק רק בחלק אחד בתורה.
51 וְהִנֵּה, הַחִלּוּק ההבדל בֵּין תּוֹרָה
52 שֶׁבִּכְתָב לַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה
53 הוּא, שֶׁתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב עִיקָּרָהּ
54 אוֹתִיּוֹת, המילים עצמן, וְלָכֵן
55 אֲפִילּוּ עַם־הָאָרֶץ שֶׁלֹּא יָדַע
56 מַאי קָאָמַר שאיננו יודע מה הוא
57 אומר, כלומר הקורא בתורה שבכתב
58 ואיננו מבין אפילו את המשמעות
59 הפשוטה של המילים - מְבָרֵךְ
60 בִּרְכַּת הַתּוֹרָה בַּעֲלִיָּתוֹ
61 לִקְרִיאָה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב[24],
62 וְאִילּוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה
63 עִיקָּרָהּ הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְלֹא
64 נוֹגֵעַ כָּל־כָּךְ הָאוֹתִיּוֹת, אין
65 חשיבות מיוחדת למילים, וְאַדְרַבָּה,
66 הַסִּימָן וההוכחה שֶׁהֵבִין אֶת
67 הָעִנְיָן בְּטוּב בהבנה וקליטה טובה
68 הוּא דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר מְבָאֵר
69 הָעִנְיָן בְּאוֹתִיּוֹת במילים שֶׁלּוֹ
70 ואינו חוזר בדיוק על המילים ששמע.
71 וְהֵינוּ, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת שְׁמִירַת
72 הָאוֹתִיּוֹת המילים גַּם בַּתּוֹרָה
73 שֶׁבְּעַל־פֶּה, וּבִכְלָל ״חַיָּב אָדָם
74 לוֹמַר בִּלְשׁוֹן רַבּוֹ״[25], כִּי
75 בִּלְשׁוֹן הָרַב יֵשׁ עוֹד כַּמָּה
76 וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁלֹּא הִשִּׂיג
77 התלמיד עֲדַיִן, וְאִם יֵדַע אֶת
78 הָעִנְיָן רַק בַּסִּגְנוֹן שֶׁלּוֹ, רק כפי
79 שהדברים נקלטו בשכל ובהבנה שלו
80 לֹא יִהְיוּ כְּלוּלִים בָּזֶה כָּל
81 הָעִנְיָנִים הַנַּ״ל שעדיין לא השיג,

21) רש״י שם. 22) תולדות קמה, ב. 23) מלכים־ב ד, ט. 24) הל׳ ת״ת לאדה״ז ספ״ב. 25) ברכות מז, א. וש״נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אֲבָל יחד עם זה ולמרות שכאמור גם בתורה שבעל־פה צריכה להיות ׳שמירת האותיות׳ של לשון הרב, מכל־מקום **הַסִּימָן** ההוכחה **לְכָךְ שֶׁהִשִּׁיג** שהתלמיד הבין **עַל־כָּל־פָּנִים** לפחות **חֵלֶק מֵהָעִנְיָנִים הוּא, כַּאֲשֶׁר מְבָאֵר הָעִנְיָן בְּאוֹתִיּוֹת** במילים **שֶׁלּוֹ דַּוְקָא.**

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַהוֹרָאָה מִלְּשׁוֹן הַ׳תּוֹרָה אוֹר׳ ״יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים״, לְשׁוֹן רַבִּים. דְּהִנֵּה, יֶשְׁנָם הַחוֹשְׁבִים בטעות **שֶׁבִּכְדֵי לְהִתְפַּלֵּל בַּאֲרִיכוּת יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּרִיבּוּי מַאֲמָרִים** של חסידות **דַּוְקָא, וּלְהָבִין אוֹתָם בְּטוֹב עַל־יְדֵי לִימוּד בְּעִיּוּן וְכוּ׳. אֲבָל כַּאֲשֶׁר מִכַּמָּה סִיבּוֹת לִימוּד הַחֲסִידוּת אֶצְלוֹ הוּא רַק בְּאוֹפֶן דִּ׳לְמִגְרָס׳, לְלֹא הֲבָנָה עֲמוּקָה, וְגַם לֹא לָמַד רִיבּוּי חֲסִידוּת** אלא מעט יחסית **- אֲזַי אֵינוֹ שַׁיָּךְ לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה** מדיוק הלשון ״יושבי אהלים״ לשון רבים שההוראה להאריך בתפילה נאמרה לא רק למי שלמד מאמרים רבים בעיון, אלא **שֶׁאֲפִילּוּ מִי שֶׁיּוֹשֵׁב בְּאֹהֶל דְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בִּלְבַד, וְהִינוּ, שֶׁלּוֹמֵד חֲסִידוּת בְּאוֹפֶן דִּ׳לְמִגְרָס׳, וְעַד לְאוֹפֶן שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ אֲמִירַת אוֹתִיּוֹת** אפילו מי שלומד חסידות בצורה של חזרה על מילים בלבד והוא רחוק מהבנה טובה ולימוד עיוני **הִנֵּה גַּם אֶצְלָם** מוסכם ומוחלט **בִּפְשִׁיטוּת גְּמוּרָה, בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מָקוֹם לְטָעוּת, שֶׁיְּכוֹלִים לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁלִּימוּד הַחֲסִידוּת שֶׁלָּהֶם הוּא בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, בְּעִיּוּן וּבְהַעֲמָקָה כוּ׳.**

וְגַם זֶה הַיּוֹשֵׁב בָּאֹהֶל דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲבָנָה עֲמוּקָה בַּתּוֹרָה אל יטעה לחשוב שדי בכך – אלא גם הוא **מוּכְרָח לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ״ל**[26] **כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה כוּ׳** ״אפילו תורה אין לו״, **כִּי־אִם** צריך שמלבד לימוד התורה תהיה **תְּפִלָּה** באריכות **גַּם כֵּן**[27].

ד) וְזֶהוּ מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה גוֹ׳, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֵסֶק בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, הֵן אֵצֶל ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ וְהֵן אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳, כפי שהוסבר לעיל באריכות שהדבר מוטל על כל הסוגים האמורים **הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמִּתְבַּטְּלִים הַ״מַּיִם רַבִּים״** המאיימים לכבות את אש האהבה לאלוקות, **כָּל הַטִּרְדּוֹת הַמְבַלְבְּלוֹת** ומונעות מעבודת ה׳, **שֶׁיֶּשְׁנָם לֹא רַק אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ אֶלָּא גַּם אֵצֶל ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳** שגם המניעות שאצלם עלולות למנוע מתפילה באריכות, והפסוק אומר שכל המניעות יתבטלו, **אֶלָּא אַדְּרַבָּה, כָּאמוּר לְעֵיל, שֶׁעַל־יְדֵי הַ״מַּיִם רַבִּים״ נַעֲשֶׂה תּוֹסֶפֶת עִילּוּי בָּעֲבוֹדָה** כי עצם הצורך להתאמץ ולהתגבר על המניעות מביא בסופו של דבר לתוספת בעבודת התפילה.

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַכָּתוּב שֶׁסּוֹף־כָּל־סוֹף אחרי המאמץ להתגבר על כל המניעות **מְבִיאִים הַ״מַּיִם רַבִּים״** המניעות עצמן **לִידֵי כָּךְ שֶׁ״אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה״ - אַהֲבַת ״בְּכָל מְאֹדֶךָ״ - בּוז גוֹ׳, כַּמְבֹאָר הָעִנְיָן בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳**[28] (ולהלן, מקצת מהביאור: ״ביתו הוא בחינת חכמה [ככתוב] בחכמה יבנה בית. הון ביתו הוא פנימיות ... בחינת טעמי התורה והוא בחינת גן עדן העליון ותחתון ... ואם יתן איש בחינת איש מלחמה שלהיות בחינת חכמה להיות

ביאור בדרך אפשר

1 אֲבָל הַסִּימָן לְכָךְ שֶׁהִשִּׁיג עַל־כָּל־פָּנִים חֵלֶק
2 מֵהָעִנְיָנִים הוּא, כַּאֲשֶׁר מְבֹאָר הָעִנְיָן בְּאוֹתִיּוֹת
3 שֶׁלּוֹ דַּוְקָא. וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַהוֹרָאָה
4 מִלְּשׁוֹן הַ׳תּוֹרָה אוֹר׳ ״יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים״, לְשׁוֹן
5 רַבִּים. דְּהִנֵּה, יֶשְׁנָם הַחוֹשְׁבִים שֶׁבִּכְדֵי לְהִתְפַּלֵּל
6 בַּאֲרִיכוּת יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּרִיבּוּי מַאֲמָרִים דַּוְקָא,
7 וּלְהָבִין אוֹתָם בְּטוֹב עַל־יְדֵי לִימוּד בְּעִיּוּן וְכוּ׳.
8 אֲבָל כַּאֲשֶׁר מִכַּמָּה סִיבּוֹת לִימוּד הַחֲסִידוּת אֶצְלוֹ
9 הוּא רַק בְּאוֹפֶן דִּ׳לְמִגְרָס׳, לְלֹא הֲבָנָה עֲמוּקָה,
10 וְגַם לֹא לָמַד רִיבּוּי חֲסִידוּת - אֲזַי אֵינוֹ שַׁיָּךְ
11 לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וְעַל זֶה בָּאָה הַהוֹרָאָה, שֶׁאֲפִילּוּ
12 מִי שֶׁיּוֹשֵׁב בְּאֹהֶל דְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב בִּלְבַד, וְהַיְנוּ,
13 שֶׁלּוֹמֵד חֲסִידוּת בְּאוֹפֶן דִּ׳לְמִגְרָס׳, וְעַד לְאוֹפֶן
14 שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ אֲמִירַת אוֹתִיּוֹת - הִנֵּה גַּם אֶצְלָם
15 בִּפְשִׁיטוּת גְּמוּרָה, בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין מָקוֹם לְטָעוּת,
16 שֶׁיְּכוֹלִים לַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה כְּמוֹ אֵלּוּ
17 שֶׁלִּימוּד הַחֲסִידוּת שֶׁלָּהֶם הוּא בְּאוֹפֶן דְּתוֹרָה
18 שֶׁבְּעַל־פֶּה, בְּעִיּוּן וּבְהַעֲמָקָה כוּ׳. וְגַם זֶה הַיּוֹשֵׁב
19 בָּאֹהֶל דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲבָנָה עֲמוּקָה
20 בַּתּוֹרָה - מוּכְרָח לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, וּכְמַאֲמַר
21 חֲכָמֵינוּ זַ״ל[26] כָּל הָאוֹמֵר אֵין לִי אֶלָּא תּוֹרָה כוּ׳,
22 כִּי־אִם תְּפִלָּה גַּם כֵּן[27].
23 ד) וְזֶהוּ מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת
24 הָאַהֲבָה גוֹ׳, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֵסֶק בַּעֲבוֹדַת
25 הַתְּפִלָּה, הֵן אֵצֶל ׳יוֹשְׁבֵי אֹהָלִים׳ וְהֵן אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי
26 עֲסָקִים׳, הִנֵּה לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמִּתְבַּטְּלִים הַ״מַּיִם
27 רַבִּים״, כָּל הַטִּרְדּוֹת הַמְבַלְבְּלוֹת, שֶׁיֶּשְׁנָם לֹא רַק
28 אֵצֶל ׳בַּעֲלֵי עֲסָקִים׳ אֶלָּא גַּם אֵצֶל ׳יוֹשְׁבֵי
29 אֹהָלִים׳, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, כָּאמוּר לְעֵיל, שֶׁעַל־יְדֵי
30 הַ״מַּיִם רַבִּים״ נַעֲשֶׂה תּוֹסֶפֶת עִילּוּי בָּעֲבוֹדָה.
31 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַכָּתוּב שֶׁסּוֹף־כָּל־
32 סוֹף מְבִיאִים הַ״מַּיִם רַבִּים״ לִידֵי כָּךְ שֶׁ״אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ
33 בְּאַהֲבָה״ - אַהֲבַת ״בְּכָל מְאֹדֶךָ״ - בּוז גוֹ׳, כַּמְבֹאָר הָעִנְיָן בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳[28]. וְעַד

26) ראה יבמות קט, ב. לקו״ת ויקרא ה, א. 27) עיין קונטרס עץ החיים פי״ב. 28) שם, ב. יו״ד, א־ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

נהנין מזיו השכינה בבחינת השגה הוא רק בחינת זיו והארה בלבד והוא ע״י בחינת איש מלחמה הוא רבוי הצמצומים עד שיוכל להיות בחינת חכמה זיו השכינה אבל בחי׳ אהבה הנ״ל ועמך לא חפצתי כו׳. שלא על מנת לקבל פרס היינו עולם הבא גן עדן העליון וכו׳ כי אם ועמך למהותו ועצמותו יתברך ... ואיך יוכל למשוך בחינת מהותו ועצמותו, הוא על־ידי המצוות ... וזהו אם יתן איש את כל הון ביתו בחינת גן עדן העליון ותחתון בחינת חכמה טעמי התורה בוז יבוזו לו שהוא רק בחינת זיו והארה בלבד אבל באהבה ועמך לא חפצתי ... אליו ולא למדותיו, למהותו ועצמותו יתברך״).

וְעַד שֶׁזֶּה מֵבִיא לְהָעִנְיָן דְּ״אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה״[29] האמור בהמשך העניין ב׳שיר השירים׳, **שֶׁהוּא עִנְיָן הַהִתְאַחְדוּת** של היהודי העובד את ה׳ עם אלוקות במדריגה **דַּ״אֲחוֹתִי״, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְהֵינוּ, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הָאַהֲבָה דְּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״** עליה מדובר בפסוק ״אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה״, כאמור לעיל, **יֶשְׁנָן כַּמָּה מַדְרֵגוֹת, הִנֵּה נוֹסָף לְזֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַ״מַּיִם רַבִּים״ בָּאִים לְאַהֲבָה דְּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״ כַּנַּ״ל, בָּאִים עַל־יָדָהּ גַּם לַדַּרְגָּא דַּ״אֲחוֹתִי״.**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁזֶּה מֵבִיא לְהָעִנְיָן דְּ״אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה״[29], **שֶׁהוּא עִנְיָן הַהִתְאַחְדוּת דַּ״אֲחוֹתִי״, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְהֵינוּ, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הָאַהֲבָה דְּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״ יֶשְׁנָן כַּמָּה מַדְרֵגוֹת, הִנֵּה לְזֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַ״מַּיִם רַבִּים״ בָּאִים לְאַהֲבָה דְּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״ כַּנַּ״ל, בָּאִים עַל־יָדָהּ גַּם לַדַּרְגָּא דַּ״אֲחוֹתִי״. וְעַד שֶׁבָּאִים לְמַה שֶׁכָּתוּב (בְּסִיּוּם הַכָּתוּב[29]) ״בַּיּוֹם שֶׁיְּדוּבַּר בָּהּ״[30] - שֶׁיְּדוּבַּר מִמְּמֵילָא וּמֵאֵלָיו, שֶׁעִנְיָנוֹ בַּתְּפִלָּה הִיא הַדַּרְגָּא דְּ״אדנ״י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי (רַק) יַגִּיד (וְיַמְשִׁיךְ) תְּהִלָּתֶךָ״[31] שֶׁנִּלְמַד מִמְּמֵילָא, כתוצאה מהפתיחה על ידי הקדוש־ברוך־הוא, **וּבַתּוֹרָה הֲרֵי זֶה** ענין הדיבור ממילא, כדבר שלא נעשה מצד האדם ובכוח האדם, **בְּחִינַת ״אִתְּמַר״ מִלְּשׁוֹן אִיתָמָר** וזהו התוכן הפנימי של הכתוב ״עבודת הלוים ביד איתמר״, **שֶׁנִּלְמַד מִמְּמֵילָא**[32] (כמבואר ב׳לקוטי תורה׳: ״ופירוש איתמר הוא בחינת צירופי אותיות התורה שאיתמר הוא מלשון איתמר שבגמרא שהוא לשון דבר הנלמד מאליו כו׳, (בלשון אידיש עס איז גילערינט געווארן [הדבר נלמד] שהוא לשון איתמר שנלמד ממילא) והוא כמו שכתוב ואשים דברי בפיך וגו׳ ודברי אשר שמתי בפיך וגו׳ שהוא דבר ה׳ המלובש בהלכה שמדבר בפיו ...״), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[33] **תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ, כְּעוֹנֶה אַחֲרֵי הַקּוֹרֵא**[34] היינו שאלה הם דברי ה׳ שהלומד עונה ואומר אחריו.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁזֶּה מֵבִיא לְהָעִנְיָן דְּ״אָחוֹת לָנוּ קְטַנָּה״[29], **שֶׁהוּא עִנְיָן הַהִתְאַחְדוּת דַּ״אֲחוֹתִי״, שֶׁהִיא מַדְרֵגָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְהֵינוּ, שֶׁגַּם לְאַחֲרֵי הָאַהֲבָה דְּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״ יֶשְׁנָן כַּמָּה מַדְרֵגוֹת, הִנֵּה נוֹסָף לְזֶה שֶׁעַל־יְדֵי הַ״מַּיִם רַבִּים״ בָּאִים לְאַהֲבָה דְּ״בְכָל מְאֹדֶךָ״ כַּנַּ״ל, בָּאִים עַל־יָדָהּ גַּם לַדַּרְגָּא דַּ״אֲחוֹתִי״. וְעַד שֶׁבָּאִים לְמַה שֶׁכָּתוּב (בְּסִיּוּם הַכָּתוּב[29]) ״בַּיּוֹם שֶׁיְּדוּבַּר בָּהּ״[30] - שֶׁיְּדוּבַּר מִמְּמֵילָא וּמֵאֵלָיו, שֶׁעִנְיָנוֹ בַּתְּפִלָּה הִיא הַדַּרְגָּא דְּ״אדנ״י שְׂפָתַי תִּפְתָּח וּפִי (רַק) יַגִּיד (וְיַמְשִׁיךְ) תְּהִלָּתֶךָ״[31], וּבַתּוֹרָה הֲרֵי זֶה בְּחִינַת ״אִתְּמַר״ מִלְּשׁוֹן אִיתָמָר, שֶׁנִּלְמַד מִמְּמֵילָא[32], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[33] תַּעַן לְשׁוֹנִי אִמְרָתֶךָ, כְּעוֹנֶה אַחֲרֵי הַקּוֹרֵא[34].

---

29) שה״ש שם, ח. 30) ראה תו״א שם ט, ג. יו״ד, ב. 31) תהלים נא, יז. וראה ד״ה אד׳ שפתי תרכ״ח. 32) כמבואר בלקו״ת פ׳ נשא (כב, ב. כה, ב). 33) תהלים קיט, קעב. 34) ע״פ סוכה לח, ב. וראה תו״א יתרו סז, ב. לקו״ת שה״ש מד, ב. ובכ״מ.

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום ראשון עמ׳ ב

לנידון של משנתינו, שלדעת חכמים כל אחד מבעלי השדות המקיפות יכול לדחות את בעל השדה המוקפת ולומר לו, לא בחלקי אבדה לך הדרך ולא לתת לו דרך, ואף כאן כל יורש יכול לדחותה בטענה שהדקל שלה נמצא אצל היורש האחר. **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי** לרב יוסף, **מִי דָּמֵי** – וכי מקרה זה דומה למשנתינו, **הָתָם** – במשנתינו, **כָּל חַד וְחַד** מהנתבעים **מָצֵי מַדְחֵי לֵיהּ** – יכול לדחות את התובע לנתבעים האחרים, בטענה שמעולם לא היה לך דרך בצד זה אלא בצד השני, ואילו **הָכָא** – כאן, במעשה של הדקל, **דִּיקְלָא גַּבֵּיהוּ הוּא** – הרי הדקל נמצא ברשותם, שכן כל הנכסים היו ביחד בשעת הצוואה לתת לבת דקל, וכולם התחייבו בשוה, ואף שחלקו אחר כך אינם יכולים לדחותה. וכיון שכך, **מַאי תַּקַּנְתֵּיהוּ** – מה תקנתם, כלומר, מה עליהם לעשות כעת. **לֵיתְבוּ לָהּ דִּיקְלָא, וְלֵיהַדְּרוּ וְלִיפְלְגוּ מֵרֵישָׁא** – יתנו לה דקל מהנכסים, ויחזרו ויחלקו את הנכסים מחדש.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין דומה: **הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ** – מעשה באדם שאמר ליורשיו בשעת מיתתו, **דִּיקְלָא לִבְרַת** – דקל אחד ינתן לבתי. **וּשְׁכִיב** [–ומת], **וְשָׁכִיק תְּרֵי פַּלְגֵי דְּדִיקְלָא** – והשאיר בירושתו שני חצאי דקלים, כלומר שני דקלים שבהם היה שותף עם אחרים, מלבד דקלים שלימים נוספים שהיו ברשותו. ורצו האחים לתת לאחותם שני חצאים אלו, שכן טרחתם מרובה מאשר דקל יחיד. **יָתִיב רַב אַשֵּׁי וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – ישב רב אשי והתקשה בשאלה השייכת לנידון זה, **מִי קָרוּ אִינְשֵׁי לִתְרֵי פַּלְגֵי דִּיקְלֵי ׳דִּיקְלָא׳** – האם קוראים אנשים לשני חצאי דקלים ׳דקל׳, ואם כן תתקיים צוואת האב בזה שיתנו לה האחים שני חצאים אלו, **אוֹ לָא** – או ששני חצאי דקל אינם מכונים בשם ׳דקל׳, וחייבים האחים לתת לה דקל שלם. **אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשֵּׁי, הָכִי** [–כך] **אָמַר אֲבִימִי מֵהַגְרוֹנְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, קָרוּ אִינְשֵׁי לִתְרֵי פַּלְגֵי דִּיקְלֵי ׳דִּיקְלָא׳**, ויכולים האחים לתת לה שני חצאים אלו, ומקיימים בכך את צוואת אביהם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת* ש"פ נח, ד' מרחשון, ה'תשכ"ה.

א. ידוע פתגם רבותינו נשיאינו[1], שבפירוש רש"י על התורה ישנו "יינה של תורה", פנימיות התורה. כמו־כן מובן שבפירוש רש"י ישנו הפשט שבתורה, שהרי זהו ענינו של פירש"י כפשוטו, שמבאר תורה נביאים וכתובים כפשוטו של מקרא, עד שגם ילדים הלומדים ב"חדר" יוכלו להבין, שזהו פשט שבפשט.

זאת אומרת, שבפירוש רש"י ישנם שני החלקים שבתורה: חלק הפשט וחלק הסוד. ואף שבהשקפה ראשונה רחוק מאד חלק הסוד מחלק הפשט, שהרי חלק הסוד רחוק אפילו מחלק הרמז והדרוש, ובמכל־שכן שהוא רחוק מחלק הפשט, אף־על־פי־כן, מתאחדים בפירוש רש"י שני הקצוות - סוד ופשט - יחד.

והביאור בזה - על־פי המבואר ב'לקוטי תורה'[2] על הפסוק[3] "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", דקאי על ג' עולמות בריאה יצירה ועשיה, ואילו בנוגע לעולם האצילות (שהרי מיד נשאלת השאלה: ומה עם עולם האצילות?) מבאר ב'לקוטי תורה', שתיבת "אף" - שענינה ריבוי - מרבה עולם האצילות. והיכן כתובה תיבת "אף" שמרבה את עולם האצילות - לא ב"בראתיו" או ב"יצרתיו", אלא ב"עשיתיו" דוקא, כי עולם האצילות "לוקחים" בעשיה דוקא. וכמו כן מובן בענין פשט רמז דרוש וסוד שבתורה, שהם כנגד ד' עולמות, שחלק הסוד שבתורה שכנגד עולם האצילות - לוקחים דוקא על־ידי חלק הפשט[4], שכנגד עולם העשיה[5]. (בנוגע לרמז ודרוש - מביא כ"ק מו"ח אדמו"ר[6] דיעה מקבלה[7], שרמז הוא למעלה מדרוש, אבל בנוגע לפשט וסוד, פשוט הדבר שפשט הוא בעולם העשיה, וסוד הוא בעולם האצילות)[8].

ומזה מובן, שבחירתו של רש"י במאמרי חז"ל מסויימים לכוללם בפירושו, אף שישנם עוד פירושי חז"ל על פסוקים אלו - היא מפני שמדרשי חז"ל אלו מבארים את הפשט של הפסוקים וגם את הסוד שבהם.

וזה מתאים לפתגם אדמו"ר הזקן[1], שפירש"י הוא "יינה של תורה", שזהו חלק הסוד. - חלק הרמז והדרוש, אין מוכרח שיהיו בפירוש רש"י, אבל חלק הפשט והסוד, ברור הדבר שבכל ענין וענין שבפירוש רש"י ישנם חלק הפשט והסוד[9].

ב. על הפסוק[10] "אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו", מביא רש"י שני הפירושים[11]:

א) "לשבח", שאפילו בדור שלו, שהיה עלול להשפיע עליו באופן הפכי [וכפי שהרמב"ם פוסק בהל' דיעות[12], שבשעה שאדם נמצא בסביבה רעה, עליו לברוח ממנה אפילו למדבר ולהישאר לבדו, שדבר זה (להישאר לבד) הוא היפך טבע האדם, ואף־על־פי־כן צריך לעשות אפילו דבר שהוא היפך הטבע, ובלבד שלא יהיה בסביבה רעה, כי כדי שלא להיות מושפעים מהסביבה, יש צורך במלחמה קשה ביותר] - נשאר צדיק, ו"כל־שכן שאילו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר".

ב) "לגנאי, לפי דורו היה צדיק", אבל בדור של צדיקים "לא היה נחשב לכלום", כי: (א) לגבי צדקותו של הדור, נחשבת צדקותו לכלום. ויש לומר גם־כן (ב) צדקותו של נח, היתה באה מצד ההשפעה של הדור.

וצריך להבין מה שרש"י מביא הפירוש "לגנאי".

מה שמביא הפירוש "לשבח" - מובן, כי רש"י בא לפרש פשוטו של מקרא, ופשוטו של מקרא מכריח שיש לפרש תיבת "בדורותיו", שבפשטות היא מיותרת (שהרי הכתוב היה יכול לומר "צדיק תמים היה",

---

*) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ה ע' 279 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ ע"י המו"ל, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

1) סה"ש תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק ב"היום יום" כט שבט).
2) ר"פ בלק.
3) ישע' מג, ז.
4) ראה לקו"ת ויקרא ה, ד, שמביא שם הענין ד"אף עשיתיו" לענין השייכות דפנימיות התורה למקרא (מלקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 3).
5) ולהעיר מסדר הבנים בהגש"פ - שג"ז כנגד אבי"ע: חכם רשע כו' (מלקו"ש שם).
6) לקו"ד ח"ד תשעא, א.
7) מ"ח מס' חיוב הנשמות פ"א מ"ב.
8) ראה גם בהנסמן בלקו"ש חכ"א ע' 36 הערה 57.
9) להעיר מלבוש האורה לפ' בראשית: "כל הדברים שבפרש"י יש בהם נגלה ונסתר ושניהם אמת".
10) ריש פרשתנו.
11) שבסנהדרין קח, א.
12) רפ"ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כפי שמצינו בכמה מקומות בתנ"ך התואר "צדיק" או התואר "תמים", ללא ההוספה "בדורותיו"), ונוסף לכך ישנו הענין ד"זכר צדיק לברכה"[13] (כפי שרש"י מביא לעיל[10]), ולכן מביא רש"י דרשת חז"ל ש"בדורותיו" היינו "לשבח" (הוספה בברכה);

אבל הדרשה "לגנאי" - אינה מוכרחת מצד פשוטו של מקרא, שהרי אפשר לדרוש זאת לשבח (ומתאים גם ל"זכר צדיק לברכה"), ואם־כן, מדוע מביא רש"י את הפירוש "לגנאי"?

גם צריך להבין, מהי ההוראה מזה בעבודת האדם. שכן, נוסף על זה שבכללות התורה - לשון הוראה[14] - צריך להיות בכל ענין הוראה, הרי זה בפרט בפירוש רש"י שיש בו פנימיות התורה (כאמור לעיל), שענינה הוא שמביאה להוראה בעבודת ה', וכמו שכתוב[15] "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם"[16], שידיעת אלקות - שבאה על־ידי לימוד פנימיות התורה - מביאה ל"ועבדהו בלב שלם", אהבה ויראה, שאפשר להשיגם רק באמצעות ידיעת אלקות שעל־ידי לימוד פנימיות התורה, שלכן מבואר בארוכה ב'קונטרס עץ החיים'[17] ההכרח בלימוד פנימיות התורה, ובפרט בדורותינו אלה, כיון שדוקא על־ידי־זה באים לאהבה ויראה. ומכל הנ"ל מובן, שפירוש רש"י, שיש בו פנימיות התורה, מביא להוראה בעבודת האדם. וצריך להבין מהי ההוראה מדרשות חז"ל שרש"י מביא על תיבת "בדורותיו"?

ג. (ויובן בהקדים קושיא כללית וגדולה יותר:)

לפי הפירוש שכוונת התורה בתיבת "בדורותיו" היא "לגנאי", אינו מובן: איך יתכן שהתורה תדבר בגנותו של נח? הרי אפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב"[18], שלכן "עיקם הכתוב שמונה אותיות כו'"[19] - שזהו ענין והוראה בפרשת נח גופא, שהתורה אינה רוצה לדבר בגנותו של מי שיהיה, אפילו לא בגנותה של בהמה טמאה. ויתירה מזו: פסוק זה נאמר קודם מתן־תורה, שאז לא היה כל־כך ענין הגנות (אפילו אם היה כתוב "טמאה"), שהרי לא היתה אז טומאה בפועל, אלא שרק לאחרי מתן תורה תהיה הבהמה טמאה, ובכל זאת "עיקם הכתוב כו'". ואם־כן, היתכן שהתורה תדבר בגנותו של נח?!

ויובן בהקדים, שהכלל "עיקם הכתוב כו'" בכדי שלא לומר דבר מגונה, הוא רק בסיפורים שבתורה, אבל לא בהלכות. ולכן מצינו בכמה וכמה מקומות, כמו בפרשת שמיני ופרשת ראה, שנאמר הלשון טומאה, ולא "אינו טהור", כיון ששם מדובר אודות הלכה, והלכה צריך לומר באופן ברור[20].

הפירוש ב"עיקם הכתוב" הוא כפשוטו, שהענין נכתב באופן של עקמומיות ובאופן מוסתר, ולא באופן ישר וגלוי, והרי הלכה צריכה להיות ברורה. כשם שצריכה להיות הלכה פסוקה, כך צריכה להיות הלכה ברורה. וכדי שההלכה תהיה ברורה, אומרים אפילו דבר מגונה, ובלבד שתהיה הוראה ברורה.

ואף־על־פי שגם בסיפורי התורה ישנה הוראה (כנ"ל), מכל־מקום שם "עיקם הכתוב כו'", כיון שההוראות שבסיפורים אינן הוראות גלויות - בגילוי, כי הם סיפורים. ולכן, כשם שההוראות אינן בגלוי, כך גם הלשון יכול להיות לשון שאינו גלוי.

על־פי־זה יובן מה שהתורה אומרת "בדורותיו" (גם) להפירוש שהכוונה "לגנאי" - דכיון שזה נוגע להוראה בעבודת ה' (כדלהלן), אזי בהכרח לפרש את ההוראה.

ד. כללות ההוראה מפרשת המבול היא - כפי שמבאר רבינו הזקן ב'תורה אור'[21] (ה"חסידישע פרשה"

---

13) משלי יו"ד, ז.

14) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב.

15) דברי הימים־א כח, ט.

16) ומובן ע"פ משכ"ל בקו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (תניא קנו, ב).

17) פי"א ואילך.

18) ב"ב קכג, א.

19) פסחים ג, א (הובא בפרש"י ב"ב שם).

20) ומה שמקשה בגמרא (פסחים ג, ב) "ובאורייתא מי לא כתיב טמא", בהכרח לפרש שקושיית הגמרא היא ממה שכתוב "טמא" בסיפורים. שלכן באה קושיא זו לבסוף כל השקו"ט. דאם נאמר שהקושיא היא ממה שכתוב טמא בכלל גם בהלכות, אינו מובן כלל - שהרי תיכף ומיד הו"ל להקשות מזה כיון שמלא זה, מאה פעמים ויותר בתושב"כ, ורק לאח"ז צ"ל הקושיא שנמצא פעם מרכב וכו'. ועכצ"ל דזה לא קשיא לי', אלא מזה ד"מי לא כתיב" - בשום מקום - גם בסיפורים (שאינו מוכרח להיות בהם לשון ברור).

נוסף על הנ"ל: לפי' המהרש"א דשווין קצר מגונה וארוך נקי - למה לא אשתמיט בשום מקום ל' ארוך נקי בענין דהלכה?

וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 26 ואילך. וראה גם אג"ק חט"ו ע' שעו. וש"נ.

21) ריש פרשתנו. ובאריכות - בלקו"ת לג"פ שם (אוה"ת שם (כרך ג) תרט, א ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של השבוע) - שצריך להיות "בא גו' אל התיבה"[22], להיכנס בתוך תיבות (התורה ו)התפלה, ועל־ידי־זה ניצלים ממים הזידונים, מי המבול (דאגות הפרנסה וכו', כדלקמן)[23].

וענין זה - ככל הוראות התורה (שהיא נצחית) - הוא בכל זמן ובכל מקום, ולכל אחד מישראל במיוחד, באיזה מצב שיהיה, שהרי "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם"[24], שבשביל כל יחיד נברא כל העולם. ומזה מובן, שגם התורה והוראותי' הם עבור כל יחיד, שהרי בריאת העולם היא "בשביל התורה"[25] (ובפרט לפי הפירוש - שביל, דרך[26]), ואם־כן, כשם שהעולם הוא בשביל כל אחד מישראל במיוחד, כך גם התורה, כוונת ותכלית העולם, היא בשביל כל אחד מישראל במיוחד. וכמדובר כמה פעמים שלכן נאמר "אנכי הוי' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים"[27], בלשון יחיד[28], שהקב"ה אמר לכל אחד מישראל, "אנכי הוי' אלקיך וגו'", כיון שמתן־תורה היה בשביל כל אחד מישראל במיוחד.

אבל יהודי יכול לטעון: איך אומרים לו שעליו ללמוד מנח, שגם אצלו צריך להיות "בא אל התיבה" וכו' - הרי נח היה "צדיק תמים" (ואפילו בדורו היה צדיק, ומכל־שכן אם היה בדור טוב יותר), כך שהיה יוצא מן הכלל (כנ"ל, היפך הטבע), ואם־כן, איך יכול הוא להשתוות לנח; כיצד יכול הוא להינצל ממים הזידונים?

ולכן אומרת התורה "בדורותיו" (לגנאי), שגם נח היה "צדיק תמים" רק "בדורותיו", "ואילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום", ודרגא זו של "צדיק" שייכת גם אצלו (כדלהלן), ובמילא יש ביכלתו ללמוד הוראה מנח.

ה. וזוהי ההוראה משני הפירושים בתיבת "בדורותיו", ש"יש .. דורשים אותו לשבח ויש שדורשים אותו לגנאי":

שני הפירושים הם הוראה בעבודת ה', ולכן מביא רש"י את שניהם, כיון שפירוש רש"י מגלה את פנימיות התורה, המביאה ל"ועבדהו בלב שלם" (כאמור לעיל). ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, כיון שהן הוראות לשני סוגים (או באותו אדם - מצבים) שונים:

כשמדובר אודות צדיק וכו' - יכול לטעון, שאינו זקוק לכל הענין ד"בא גו' אל התיבה", כיון שאצלו אין מלכתחילה מים הזידונים, ובמכל־שכן מדברי הגמרא[29] "תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן", אפילו "תלמיד חכם" (והמחוייב להיות בגיהנם), ובמכל־שכן הוא, החכם עצמו (ובמילא אינו שייך לרוח שטות המחייבת גיהנם).

ועל זה ישנה ההוראה מהפירוש "בדורותיו" לשבח - שאפילו נח שהיה "צדיק תמים" ואפילו "בדורותיו", היה זקוק לענין ד"בא גו' אל התיבה".

הוראה הנ"ל היא לצדיקים כו'; ואילו ההוראה לרוב בני אדם היא מהפירוש השני - שנח היה צדיק רק לפי ערך דורו, שאין זה אמיתית ענין צדיק, אלא רק בשם המושאל, ודרגא זו של צדיק שייכת לרוב בני אדם - שהרי "משביעין אותו תהי צדיק"[30] נאמר על כל אחד, וכיון ש"משביעין אותו", בודאי יש לו הכח לקיים זאת. ואפילו לפירוש צדיק שבתניא[31] - הרי גם במדריגה זו ישנו הכח לקיים את השבועה "תהי צדיק כו'". ועל־כל־פנים, לקיים את המחצית השניה של השבועה: "ואל תהי רשע", שזהו צדיק בשם המושאל[32] - בודאי יש ביכולת כל אחד, כמבואר בתניא באריכות.

ומלבד זאת, "בדורותיו", לפי דורו, הרי הוא עתה בודאי צדיק, כי רוב בני דורו (ושיש לו משא ומתן עמהם) הם אומות העולם, ואפילו בין בני־ישראל, הנה הא גופא שאליו הגיעה ההוראה ממי המבול, נחשב כבר לעילוי, שהרי ישנם תינוקות שנשבו שאינם יודעים כלל מענין זה.

---

22) פרשתנו ז, א.

23) ועד שבאים לענין ד"אל אמה תכלינה מלמעלה" (שם ו, טז) - "אמה" ר"ת "אלקינו מלך העולם" (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ס"ע קעז. וש"נ). - מהנחה בלתי מוגה.

24) סנהדרין לז, סע"א (במשנה).

25) פרש"י ר"פ בראשית.

26) ראה כש"ט ס"ה. סרנ"ו.

27) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

28) ראה יל"ש עה"פ (רמז רפו).

29) חגיגה בסופה. וש"נ.

30) נדה ל, ב.

31) פ"א. פ"י.

32) ראה שם פ"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכן עליו ללמוד מנח: כשם שנח, על־ידי שקיים "בא גו' אל התיבה", הציל את עצמו מהמבול, ולא רק את עצמו, אלא גם את כל העולם, כמו שכתוב[33] "ובניך ואשתך ונשי בניך אתך", ויתירה מזו, שהציל גם בעלי חיים כו', כמו שכתוב בהמשך הפסוק[34] "ומכל החי גו'" - כך גם יש לכל אחד מישראל הכח, שמבלי הבט על המים הזידונים, ביכלתו להציל עצמו ואת כל העולם, וכפסק הרמב"ם[35], שעל־ידי פעולה טובה אחת מכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות.

וכשם שבנח, איתא שראה עולם חדש[36], כך יש בכחו של כל אחד מישראל לבנות עולם חדש, ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

* * *

ו. בסמיכות לסיום הסדרה ישנו גם פירוש רש"י תמוה - אלא שהחילוק הוא, שעל פירש"י שבתחילת הסדרה (שנתבאר לעיל) מתעכבים מפרשים לבאר מדוע "דורשים אותו לגנאי" בשעה שאפשר לדורשו "לשבח"; אבל על פירש"י זה, לא מצאתי לעת עתה מי שיתעכב לבארו.

על תיבת "חצרמות"[37] מפרש רש"י: "על שם מקומו, דברי אגדה". הפירוש הפשוט בזה הוא, שהשם "חצרמות" אינו שם של האדם, אלא שם המקום שבו היה נמצא, ולכן נקרא גם הוא "על שם מקומו". ולאחרי זה אומר רש"י, שפירוש זה מקורו ב"דברי אגדה".

ואינו מובן:

- ובפרט לפי הידוע עד כמה הפליאו רבותינו נשיאינו[1] במעלת פירוש רש"י, וכמו שכתב השל"ה[38] (וכן גם הקודמים אליו), ש"בכל דבור ודבור של רש"י" ישנם "ענינים מופלאים", ומובא[39] אשר רש"י התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירוש התורה; ואם רש"י התייגע כל־כך על פירושו, בודאי צריכים אנו להתייגע -

א) מה התכוין רש"י בפירושו? (באם לפרש השמות שיש להם משמעות - הוה־ליה־למימר מ'מדרש רבה'[40] גם בשם "נעמה"[41] וכיוצא בזה. גם) מהו הקושי לפרש שזהו שמו של האדם עצמו, שלכן צריך לפרש "על שם מקומו"? - ואף ש"חצר" שייך בכללות למקום, הרי "דקלה"[42] שייך ליער, עצים. ועוד כהנה.

בשלמא מה שרש"י מביא לפני זה[43] הטעם על שם "יקטן", ש"היה עניו ומקטין עצמו", הרי זה מובן, כי רש"י מביא בפירושו ענינים שהם הוראה בעבודת האדם (כאמור לעיל), והפירוש בנוגע ליקטן הוא הוראה בעבודת האדם, שכשם שיקטן, לפי ש"היה עניו ומקטין עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו" (י"ג משפחות), אף שהיה הצעיר ביותר, כדאיתא במדרש[44] (ועוד - "מקטין", אף שהיה קודם מתן־תורה כו') - גדול שהוא מקטין את עצמו (ולאחרי מתן־תורה), על־אחת־כמה־וכמה. וגם בפשט דרוש ביאור בנוגע ל"יקטן" - שרק בו נמנו ונפרטו בניו.

וכן מובן מה שרש"י מפרש[45] "ותירס - זו פרס" [אף שרש"י לא בא לפרש את מקורם או פירושם של שמות האומות, דאם כן, היה צריך לפרש זאת גם בשאר האומות, אלו שנתבארו בדברי אגדה] - כיון שזה בא בהמשך למה שכתב רש"י לפני זה[46] "שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני", ובכדי לבאר איך היה כורש מבני יפת, מביא רש"י את דברי המדרש[47] ש"תירס" - שהיה מבני יפת - "זו פרס", והרי כורש היה מלך פרס[48].

33) פרשתנו ו, יח.
34) שם, יט.
35) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
36) ב"ר פ"ל, ח.
37) פרשתנו יו"ד, כו.
38) מס' שבועות קפא, א.
39) שה"ג לחיד"א בערכו. צרור המור בתחלתו.
40) ב"ר פכ"ג, ג.
41) בראשית ד, כב.
42) פרשתנו שם, כז.
43) שם, כה.
44) ב"ר פל"ז, ז.
45) שם, ב.
46) שם ט, כז.
47) ב"ר שם, א.
48) ראה גם משכיל לדוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל מה שרש"י מביא את פירוש המדרש אודות "חצרמות" - אינו מובן: מה מכריח לחפש פירוש, ומהי ההוראה מזה?

ב) גם צריך להבין מה שרש"י מסיים: "דברי אגדה"[49] - הרי רש"י היה יכול לומר את הפירוש, מבלי לציין המקור לפירושו. כמו בפירושו בתחלת הסדרה (ש"יש .. דורשים אותו לשבח" או "לגנאי"), וכן בכמה מקומות, שאינו מציין את מקור הפירושים. מדוע דוקא כאן צריך רש"י לציין שפירוש זה הוא "דברי אגדה"?

ז. בפשטות היה אפשר לומר, שרש"י מפרש ש"חצרמות" הוא "על שם מקומו", כיון שהפירוש כפשוטו (שזהו שם של האדם עצמו) אינו מובן: היתכן שנותנים לתינוק שם שהוא היפך הברכה?

וכאן אי אפשר לתרץ כפי שמתרצים בנוגע לשמות של מלכי סדום ועמורה וכו' - שהרי הם היו רשעים, אבל יקטן (אביו של חצרמות, שמן הסתם נתן הוא את השם, על־פי המנהג שהאב בוחר השם) - הרי "היה עניו ומקטין עצמו" (כנ"ל מדברי רש"י), ומובן שהתנהג בעניניו כפי הראוי. ואם־כן, איך יתכן שנתן שם כזה?

ולכן מביא רש"י הפירוש ממדרש רבה - שזהו "על שם מקומו", והרי שם המקום אינו תלוי ביקטן.

אבל, מלבד זאת שלפי פירוש זה אינו מתורץ מה שרש"י אומר שהוא מ"דברי אגדה" - הרי השם "חצרמות" אינו היפך הברכה: "מות" - הוא היפך הברכה, אבל לא "חצרמות". ואדרבה, זהו אפילו ענין בעבודת ה', כדברי הגמרא[50] "שוב יום אחד לפני מיתתך", ונשאלת השאלה: "וכי אדם יודע כו'", והגמרא מתרצת, שאכן הכוונה היא שתמיד יהיה אצל האדם "שוב כו'". וכן (ועוד יותר) איתא בזוהר[51] ש"זכאי חסידי" ש"כל יומא ויומא" עומדים הם בציור ש"ההוא יומא" הוא "מיתתך".

ח. "דברי אגדה" שמביא רש"י - הם במדרש רבה[52], ושם: "מקום הוא ששמו חצר מות, שהן אוכלים כרישים ולובשים כלי פפייר ומצפים למיתה בכל יום".

ואף שהיה זה קודם ש"נפלגה הארץ"[43], שאז היתה השפעה מרובה בגשמיות - אף־על־פי־כן לא היו "מונחים" בגשמיות, הן בנוגע לאכילה והן בנוגע ללבושים, אלא אכלו דברים פשוטים (חצר - מלשון חציר, עשב) ולבשו לבושים פשוטים, ו"מצפים למיתה בכל יום" (כזוהר הנ"ל) - מתי יוכלו להיפטר לגמרי מתאוות עולם־הזה[53].

- והוראה למעשה (בתור מאמר המוסגר):

הנהגה זו היא בדיוק להיפך מההנהגה שבמדינה זו, לרדוף אחר לבושים יקרים, ועוד יותר - אחר קישוטי הבית (באמרו שיש לו על זה "ראיה מפורשת" מחסידות: מבואר בחסידות[54] שבית יקר יותר מלבוש, ובמילא, צריכים קישוטי הבית להיות בהידור גדול), עד שבשביל זה נעשים בעלי־חוב עבור הלוואה צמודה לאחוזי ריבית (אם כי בהיתר עיסקא), ובלבד שיהיו לו קישוטי הבית.

כשמדובר אודות צדקה - טוען שאין לו. נתינת צדקה צריכה להיות "כמתנת ידו"[55], לפי רכושו, ואין לו. ויתכן שטענתו אמיתית, שאכן אין לו. אלא מאי, מניין נוטל עבור קישוטי הבית - אין זה כסף שלו, אלא כסף זר, וכן האחוזים שמוסיף לשלם הם כספים זרים!

וכל זה כדאי לו בשביל ענין שאינו "חיי עולם", אלא רק "חיי שעה"[56], ועוד: אפילו ב"חיי שעה" שלו הרי זה רק "חיי שעה", דבר זמני, כי כל מה שזקוק לכך הרי זה רק בשביל השכנה, שבביתו יהיה "יפה" יותר מבבית השכנה. וגם זה גופא אינו אלא דבר זמני, שהרי בשעה שהשכנה תראה איך נראה ביתו, תבוא בטענות לבעלה, שאצלה צריך להיות יפה יותר, וכך יחזור אחר־כך אליו, וחוזר חלילה,

---

49) ועד"ז בבראשית ד, יט.
50) שבת קנג, א.
51) ח"א רכ, א.
52) ב"ר שם, ח.
53) כפי' הידוע במרז"ל "בן מאה כאילו מת כו'" (אבות ספ"ה. וראה תורת מנחם - התוועדויות חי"ב ע' 187. וש"נ).
54) לקו"ת ברכה צח, ד. ובכ"מ.
55) ס"פ ראה.
56) שבת לג, ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"ילכו מחיל אל חיל"[57], עד שהוא מאבד את ה"אשראי" ("קרעדיט") רחמנא־לצלן, ומפסיקים להלוות לו. - עד כאן מאמר המוסגר.

וזוהי ההוראה מההנהגה שהיתה ב"חצרמות" - שלא היה אצלם כלל ענין של קנאה ותאוה, ומבלי הבט על כך שהיתה להם השפעה מרובה בגשמיות כנ"ל, היו אצלם מאכלים פשוטים, וגם הלבושים - שלבוש כולל גם את המקיף דבית - היו פשוטים.

נשאלת השאלה: בשעה שיש השפעה מרובה, "וישמן" - איך מבטיחים שלא יהיה "ויבעט"[58]? והמענה על זה: בשעה שזה באופן של "וישמן", אזי נעשה "ויבעט" רחמנא־לצלן, אבל כשמתנהגים באופן ההנהגה של יקטן, "שהיה עניו ומקטין עצמו" - הנה גם כשיש השפעה מרובה, מתנהגים באופן ד"חצרמות".

וזהו שרש"י מפרש "על שם מקומו": אין זה סתם שם שבו היה נקרא, אלא שם זה הוא מצד שמקומו הוא "חצרמות", היינו שהתנהג בהנהגה זו (שהרי היה במקום שכך נהגו, או כמו שכתב הרמב"ם[59] בפירוש "מקום" בכמה מקומות, שהכוונה בזה היא לערכו ומעלתו של הדבר[60]).

וזוהי הוראה בעבודתינו - שיש ללמוד מיקטן, שקיבל חינוכו מעבר שצריך להיות בקטנות וביטול[61], ובדרך זו חינך את בנו, בהנהגה של "חצרמות" כנ"ל. ופירוש זה בא בהמשך לפירוש רש"י שלפני־זה על יקטן.

ומסיים רש"י - "דברי אגדה", שזוהי אגדה שמושכת לבו של אדם[62], היינו, ענין שמושך ותופס ("אַ ענין וואָס ציט און דערנעמט") כו'.

ט. דרך אגב - פירוש זה נוגע גם להלכה:

כשיש ספק בנוגע לאופן כתיבת שם, בגטין וכיוצא בזה, כמו בפרשתנו[63]: "אופיר" (ביו"ד) או "אופר" (בלי יו"ד), או "חוילה", אם לכתבו בוא"ו או בבי"ת - הנה שם שנכתב בתורה, צריך לכתבו כמו שכתוב בתורה, ובמקרים רבים, אם נכתב באופן אחר, הגט פסול אפילו בדיעבד[64].

כמובן למדים משמות אנשים שבתורה לשמות אנשים שבגטין, ומשמות מקומות שבתורה - לשמות מקומות שבגטין. והדגשת רש"י "דברי אגדה" - מודיעתנו שפשוטו של מקרא היינו שזהו שם הבן. ואם־כן משם זה יש ללמוד הן לשמות אנשים, הן - למקומות. ולא עוד אלא שיש לומר שללמד על הכלל כולו יצא - שכשם שהשם "חצרמות" יש בו ב' פירושים: שם הבן, "על שם מקומו", כך גם השמות "אופר" ו"חוילה" וכו' יש לפרש בב' אופנים: שם איש, על שם המקום.

י. על־פי הנ"ל יתורץ פירוש רש"י בפרשה הקודמת:

על "כוש" ו"אשור" - מפרש רש"י[65]: "עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד". והקשה המהרש"א[66]: "למה לא הזכיר גם חוילה דכתיב מקמיה[67], וכמו שכתוב בב"ר[68] גם כן גבי חוילה"?

ועל־פי הנ"ל יתורץ:

כיון שמצינו באחד מבניו של "יקטן" - חצרמות - ששמו לא ניתן על־ידי יקטן, אלא "על שם מקומו", הרי אפשר לומר שכן הוא גם בנוגע ל"חוילה" (בנו של יקטן), ששמו לא ניתן על־ידי יקטן, אלא "על שם מקומו". ובמילא, יכול להיות ששם המקום "חוילה" הוא מששת ימי בראשית, ובשעה שבנו של "יקטן" התיישב שם, קראוהו "על שם מקומו". ואם־כן, אין הכרח שזהו "על העתיד".

---

57) לשון הכתוב - תהלים פד, ח.
58) האזינו לב, טו.
59) הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו. מו"נ ח"א פ"ח.
60) וראה ד"ה מקום בס' החקירה להצ"צ (עד, סע"ב ואילך).
61) וכמ"ש (וישלח לב, יא) "קטנתי מכל החסדים וגו'", ש"מכל החסדים" נעשה אצלו הענין ד"קטנתי" (ראה תניא אגה"ק ס"ב).
וכן הוא הסדר התמידי אצל בנ"י - כמ"ש "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך" (ראה תניא פל"ב), היינו, שהמשכת ברכתו של הקב"ה היא כשנמצאים במעמד ומצב של "כולנו כאחד" (מצד הקטנות והביטול), וכמאמר המשנה (עוקצין בסופה) "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" (מהנחה בלתי מוגה).
62) ראה שבת פז, סע"א. וש"נ.
63) יו"ד, כט.
64) ראה קב נקי (להרא"ד לאוואוט) פתיחה לסדר שמות כלל יח.
65) בראשית ב, יד.
66) כתובות יו"ד, ב.
67) שם, יא.
68) פט"ז, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מה־שאין־כן בנוגע ל"כוש" ו"אשור" - כיון שלא מצינו באחד מאחיהם שנקראו על שם מקומם, ועל־פי פשוטו של מקרא הרי זה השם שנקראו בו על־ידי הוריהם, לכן מוכרח מהם ש"כתב המקרא על שם העתיד".

יא. כנ"ל - ההוראה מפנימיות התורה שבפירוש רש"י זה, שצריכה להביא ל"ועבדהו בלב שלם" כנ"ל - היא:

צריכה להיות ההנהגה ד"חצרמות" - לא להיות "מונחים" בתאוות המאכלים, הלבושים וכו', בקנאה וכו', אלא להתנהג בסדר של מאכלים פשוטים ולבושים פשוטים וכו'.

ובכדי לחנך ילדים כאלו שיתנהגו בדרך כזו - צריכה להיות העבודה של "יקטן", ש"היה עניו ומקטין עצמו".

והנהגה זו - מלבד זאת שמביאה שכר רוחני לעולם הבא - גם אוכלין פירותיה בעולם הזה, וכדברי רש"י: "לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו".

* * *

יב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל מים רבים גו'.

* * *

יג. השיעור בתניא[69] שיתחילו בעזרת ה' ללמד במוצאי שבת־קודש ברדיו[70], הוא - התחלת פרק מא, ששם מדובר אודות ענין שבו עוסקים בלהט ("אין וועלכן מען קאָכט זיך"), וכמה וכמה פעמים.

לאחרי שלמדו כבר ארבעים פרקים שבהם מבואר איך ש"קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו"[71], מגיעים לפרק מא, שבו נתבארו ענינים חדשים, ועד - ענינים נפלאים, שאינם מבוארים בגילוי בפרקים הקודמים (ובכלל - כן הוא בכל פרק, שיש בו דבר חדש על המבואר בפרקים שלפניו).

התחלת הפרק הוא - שצריך לידע "ראשית העבודה ועיקרה ושרשה", שזהו יראה וקבלת עול מלכות שמים. ומבאר מהי ההתבוננות שמביאה לזה - שאף־על־פי שהקב"ה נמצא בכל מקום, הרי "מניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל".

אבל התבוננות זו כשלעצמה אינה "תופסת" עדיין (את האדם המתבונן) ככל הדרוש - שהרי ישנם הרבה יהודים, כן ירבו, גם בלעדיו, שמקבלים עליהם עול ומייחדים מלכותו יתברך, ומה נוגע כל־כך שיהיה עוד אחד - הוא בפרט? ועל זה מוסיף רבינו הזקן - "ועליו בפרט", שהקב"ה "מייחד מלכותו .. עליו בפרט"; נוגע שהוא יקבל עליו עול מלכותו יתברך.

ועדיין יכולים לחשוב ש"ועליו בפרט" היינו כפי שהוא חלק מכלל ישראל, רק פרט אחד בלבד מכלל גדול ביותר,

- אף שמשמעות הלשון אינה כן, שהרי אומר "ומייחד", מלשון יחיד - ותיבת "ומייחד" קאי לא רק "על עמו ישראל בכלל", אלא גם על "ועליו בפרט" - שמזה מובן, שכל יחיד נוגע מצד עצמו, לא רק מצד היותו חלק מהכלל. אבל אפשר לפרש בדוחק שהכוונה היא לפרט כפי שהוא חלק מהכלל -

ולכן מוסיף אדמו"ר הזקן (ראיה לדבריו, וגם להוציא מטעות זה), כי - הסיבה שצריכה להיות

---

69) ראה גם שיחת ש"פ נח, בדר"ח מרחשון דאשתקד סכ"ג ואילך (תורת מנחם - התוועדויות חל"ח ע' 211 ואילך). שם חל"ט ע' 119. וש"נ.

70) ובהקדמה: ידוע (ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 224. וש"נ) שאין טוב במוחלט, אלא בכל דבר יש תערובות רע, וכמו"כ - ובמכ"ש - אין רע במוחלט, אלא בכל דבר יש טוב. וכן הוא בנוגע ל"עיתונים" (שהרי נמצאים אנו במדינה שרוב תושבי' קוראים עיתונים), שאע"פ שגורמים לבלבול וביטול זמן ועוד יותר וכו', הרי (מזה גופא שיש להם קיום) מוכרח שיש בהם גם טוב. ולדוגמא: נדפסה מודעה ב"עיתון" שבמוצאי ש"ק זה מתחיל שיעור תניא ברדיו, ועי"ז יגיע הדבר גם ליהודי כזה שלולי הקריאה בעיתון לא הי' יודע אודות לימוד זה, ובמילא הי' מנצל מחצית שעה זו עבור ענינים בלתי־רצויים, או לכל־הפחות עבור עניני הרשות, ואילו ע"י מודעה הנ"ל ישמע ברדיו שיעור תניא, דברי חסידות ודברי התעוררות, ובודאי יפעלו הדברים עליו, יחד עם כל השומעים, וגם על אומר השיעור, כהלשון הידוע (ראה תורת מנחם - רשימת היומן ריש ע' שנד. וש"נ) "שיפעלו הדברים בי ובהשומעים" (מהנחה בלתי מוגה).

71) נצבים ל, יד.

מתחילה ה' לדרפסה ושימוש אישי בלבד

התבוננות זו, היא משום ש"חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם", ולכן מחוייב כל אחד להתבונן שהקב"ה "מייחד מלכותו .. עליו בפרט".

ציווי רבותינו ז"ל "חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם" - שאדמו"ר הזקן מביא כאן בתניא - הוא במשנה סוף פרק ד דסנהדרין[24] (כפי שמציין אדמו"ר ה'צמח־צדק' על גליון התניא[72]). ובמשנה הנ"ל מדובר על כל אחד מישראל בתור יחיד (ולא בתור פרט מכלל ישראל) כדלהלן. ומזה שאדמו"ר הזקן מביא לשון המשנה בקשר ל"ועליו בפרט", מוכח להדיא שכוונתו היא, שהקב"ה "מייחד מלכותו" על כל אחד מבני־ישראל בתור יחיד.

יד. במשנה הנ"ל נאמר: "לפיכך נברא האדם יחידי ללמדך כו'" שכל אחד מישראל הוא "עולם מלא", ומסיים: "לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".

ולכאורה אינו מובן - מהו הדמיון:

אדם הראשון - אכן היה "עולם מלא", שהרי היה "יחידי", ולא היה לו על מי לסמוך, לא על עליונים ולא על תחתונים, והיה צריך לבדו לפעול את כל ענין מלכותו של הקב"ה; אבל כשמדובר אודות יהודי מהדורות שלאחרי־זה, כשישנם כמה וכמה מישראל, כן ירבו, גם בלעדיו, הממלאים את כוונת הבריאה - איך אפשר לומר שמה ש"נברא העולם" הרי זה בשבילו, הרי הכוונה יכולה להתמלא גם על־ידי אחרים?

אומרת המשנה: לא! בענין זה דומה כל אחד לאדם הראשון. ואדרבה - "לפיכך": הסיבה לכך ש"נברא האדם יחידי" היא "ללמדך", בכדי שכל אחד מהדורות הבאים ידע שהוא "עולם מלא", ובשבילו נברא העולם. וכשם שעבודתו של אדם הראשון היתה נוגעת בתור יחיד, כך גם עבודתו של כל אחד נוגעת בתור יחיד (ולא רק מצד היותו חלק מהכלל).

טו. מזה מתקבלת הוראה נוספת:

יכול אדם לחשוב, שאמנם נוגעת עבודתו בתור יחיד, אבל - רק בחלק שלו בעולם (אלא שגם זה נוגע כיחיד ולא רק לפי שהוא חלק מהכלל) אבל לא לגבי העולם כולו.

ועל זה אומרים, שהוא דומה לאדם הראשון:

כשם שעבודתו של אדם הראשון היתה נוגעת לכל העולם כולו, ולא רק בנוגע לעולם זה, אלא לגבי כל העולמות, שעל־ידי־זה שקיבל עליו עול מלכות שמים פעל עליה בכל העולמות, גם בעולמות העליונים, ולהיפך, על־ידי חטא עץ הדעת גרם אדם הראשון ירידה בכל העולמות ואפילו בעולם האצילות[73] [דאף שבאצילות "לא יגורך רע"[74], ואם־כן, מה נוגע שם חטא, מכל־מקום גם שם פעל החטא, כיון שכל העולמות היו תלויים באדם הראשון] - כך גם בנוגע כל אחד ואחד: על־ידי הזזה ("אַ קער") שאינה כראוי, פועל ירידה בכל העולמות, ולאידך גיסא, על־ידי פעולה טובה - מכריע את כל העולמות לכף זכות (וכמרומז בפסק הרמב"ם[35]) ופועל בהם עילוי.

טז. וממשיך רבינו הזקן (שם), שיתבונן אשר "והנה הוי' נצב עליו"[75].

בפשטות אפשר היה לומר, שאדמו"ר הזקן משתמש (כדרך המחברים בדורות שלפניו, שלאחריו ושבדורו) בלשון הפסוק בדרך מליצה. אבל, מהביאורים שישנם מאדמו"ר הזקן על ענינים שכתב בעצמו, רואים, שכאשר מביא לשונות הפסוקים, הרי זה בדיוק ובכוונה.

בין הביאורים מרבינו הזקן על מאמרים שלו (שבכלל מועטים הם), ישנו הביאור על 'אגרת הקודש' סימן זך, בענין פטירה והסתלקות. אגרת זו מלאה בלשונות מפסוקים שונים. וכשלומדים את האגרת עצמה (ללא הביאור), לא נראית השייכות בין פרטי הלשונות לתוכן האגרת. לשונות אלו יש להם אמנם המשך, וכשלומדים בשימת לב הרי זה חודר מתוך עריבות ("מיט אַ געשמאַק") כו', אבל השייכות של הלשונות לתוכן האגרת, נראית רק בכללות, ולא בפרטי התיבות שבהם וכו'. ואילו כשלומדים את הביאור על האגרת, רואים איך שכל תיבה מלשונות הכתובים, מתאימה לתוכן הענין שבאגרת ומוסיפה בו ביאור.

---

72) נדפס בקיצורים והערות לתניא ע' לז.

73) כדאיתא בכתבי האריז"ל - הובא בלקו"ת מסעי פט, ג.

74) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג, סע"ג. וש"נ.

75) ויצא כח, יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכל זה - בנוגע ל'אגרת הקודש', שבחיי אדמו"ר הזקן על־כל־פנים לא היתה נחשבת לתורה שבכתב של תורת החסידות. ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לספר התניא עצמו, שגם בחיי אדמו"ר הזקן היה תורה שבכתב של תורת החסידות[76], ובפרט לפי הידוע עד כמה דייק רבינו הזקן בכל אות בתניא, עד שבמקום אחד - אף הוא בפרק מא - התבונן במשך ששה שבועות אם לכתוב עם וא"ו (המוסיף) או בלא וא"ו[77].

ומזה מובן, שכאשר מביא כאן לשון הכתוב "והנה הוי' נצב עליו", אין זה מפני שרוצה להשתמש בלשון של פסוק, אלא מפני שזה מוסיף ביאור בענין שאודותיו מדבר כאן.

יז. על הפסוק "והנה הוי' נצב עליו", מצינו במדרש[78] ב' פירושים שנאמרו על־ידי שני אמוראים: "חד אמר עליו על סולם (שהקב"ה ניצב על הסולם ש"ראשו מגיע השמימה"), וחד אמר עליו על יעקב".

וכיון שכאן בתניא לא מדובר על הסולם, הרי ברור שכוונתו בתיבת "עליו" היא - לפי הפירוש השני - על האדם המתבונן.

הפירוש ש"עליו" קאי על יעקב - מבואר במדרש שם: "הרשעים מתקיימין על אלקיהם, ופרעה חולם והנה עומד על היאור[79], אבל הצדיקים, אלקיהם מתקיימין[80] עליהם, שנאמר והנה הוי' נצב עליו".

ולכאורה אינו מובן: מה מוסיף הענין של "הרשעים מתקיימין על אלקיהם" בהבנה של "והנה הוי' נצב עליו" (שלכן מביאו המדרש על פסוק זה)?

ועל כן צריך לומר, שבכך מבאר המדרש שהפירוש ד"נצב" הוא כמו "עומד", וכמו "עומד" שבפסוק "והנה עומד על היאור":

התוכן ד"והנה עומד על היאור" הוא, שעמידת וקיום פרעה - וכלשון המדרש "מתקיימין" - היו מהיאור.

- כידוע[81] שהסיבה לכך שהמצרים עבדו לנילוס היא מפני שממנו (מהמלאך - מזל ושר שלמעלה (על־ידי הנילוס) הנקרא "אלקיהם") קיבלו השפעתם. וענין זה לא היה דבר מרומה, אלא כן היה באמת - שקיבלו השפעתם מהנילוס (וטעותם התבטאה במחשבתם שהנילוס משפיע בכח עצמו, ואילו האמת היא שאינו אלא כגרזן ביד החוצב). -

וכן הוא גם הפירוש ב"והנה הוי' נצב עליו" - ש"הוי'" נצב ומתקיים כביכול על יעקב, "צדיקים אלקיהם מתקיימין עליהם", שהקיום כביכול של אלקות הוא על הצדיקים.

יש מפרשים[82] - המובאים בחסידות - שמבארים ענין "אלקיהם מתקיימין עליהם" על־דרך מארז"ל[83] "מוסיפין כח בגבורה של מעלה". אבל זהו רק ש"מוסיפין כח" (ועל־דרך מאמר המדרש[84] - בפירוש הפסוק הנ"ל "והנה הוי' נצב עליו" - ש"האבות הן הן המרכבה", ש"מרכבה" פועלת (רק) עליה בהרוכב). אבל כאן, הרי מזה שהמדרש מביא הדוגמא מ"והנה עומד על היאור", מובן (כנ"ל) שהקיום כביכול של "הוי'" - לשון מהווה[85] - הוא על צדיקים.

ולכן משתמש כאן הזקן בלשון הפסוק "והנה הוי' נצב עליו", שכוונתו בזה, שהקיום של מלכותו יתברך הוא "עליו", על יהודי שמקבל עליו עול מלכות שמים. על־ידו דוקא נעשה הקב"ה מלך[86] (על־ידי תפלתו ובקשתו: "מלוך על העולם כולו" - נעשה כן בפועל).

וזהו "והנה הוי' נצב עליו", שזה ש"לעולם הוי' דברך נצב בשמים"[87], היינו, שהקיום של אלקות בעולם, ומלכותו של הקב"ה - שזהו פירוש תיבת "נצב": "נצב מלך"[88] - הרי זה "עליו".

---

76) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ד ע' רסא ואילך. וש"נ.
77) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רלו. וש"נ.
78) ב"ר פס"ט, ג.
79) ר"פ מקץ.
80) מתקיימין - כן הוא גם בב"ר הוצאת תיאודור־אלבק שם (וכן לקמן פפ"ט, ד). אבל בהוצאת רא"ם (ווילנא, תרל"ח וצילום ממנה) ועוד (ראה הוצאת תיאודור כו' שם בחילופי נוסחאות והערות) - "מתקיים".
81) ראה לקו"ש חט"ז ע' 14. וש"נ.
82) פי' מת"כ כאן.
83) איכ"ר פ"א, לג.
84) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.
85) זח"ג רנז, סע"ב. פרדס ש"א פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד.
86) וזהו ג"כ ענין "שום תשים עליך מלך" (פ' שופטים יז, טו - שמובא בהפרק להלן), שפירושו - שלפני השימה אין לו מלך ועתה הוא משים על עצמו מלך - ראה לקו"ת מסעי צ, ד.
87) תהלים קיט, פט.
88) מלכים־א כב, מח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וענין זה בא בהמשך למה שכתוב לפני זה, ש"חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם", שכל העולמות תלויים בעבודתו של כל אחד מישראל (כנ"ל בארוכה), ולאחרי־זה מוסיף, שלא רק העולמות, אלא גם "הוי'" - לשון מהווה, וגם כהפירוש ב'בראשית רבה'[89]: "הוי' שאתה אדון לכל בריותיך" - "נצב עליו". הכל כביכול עומד ומתקיים בעולם על ידו[90].

יח. לאחרי כן מוסיף רבינו הזקן עוד ענין - ועיקר גדול הוא: "ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי", היינו, שנוגע כביכול להקב"ה כיצד האדם עובד אותו:

יהודי יכול לחשוב: הן אמת שכל העולמות, ועד גם "הוי'", תלויים בכך שהוא מקבל עליו מלכותו יתברך, אבל די בכך שמכריז ("שרייט אויס") "שמע ישראל" בהתעוררות, שבזה מקבל עליו עול מלכותו יתברך, ואחר־כך יכול להתנהג כרצונו.

ועל זה אומרים: לא! הקב"ה "מביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו" - אם עבודתו היא כעבודת עבד שעובד תמיד ובכל עניניו. לא די בכך שבראש השנה אומר "למנצח" עם כל שבעת הפסוקים, וממליך את הקב"ה על־ידי תקיעת שופר ("שתמליכוני כו' בשופר"[91]); ביום הכיפורים מכריז "שמע ישראל", "ברוך שם", "הוי' הוא האלקים" ומכוון למסור נפשו; ובשמיני־עצרת ושמחת־תורה רוקד ושמח עם התורה, אלא מביטים על הנהגתו בכל יום ויום ובכל שעה ושעה,

- וכפי שממשיך ומביא דוגמא איך צריכה להיות ההכנה ללבישת טלית ותפילין, והרי לבישת תפילין היא דוקא בימות החול, לא בראש השנה, לא ביום הכיפורים, ולא בשמיני־עצרת ושמחת־תורה -

"אם עובדו כראוי", ודוקא בזה (העבודה שבכל יום כו') תלוי קיום כל העולמות, ועד גם - הוי' ש"נצב עליו".

יט. וממשיך רבינו הזקן ענין עיקרי נוסף:

ה"בכן" - "ועל כן" - של כל ההתבוננות (שהקב"ה "מייחד מלכותו .. עליו בפרט"; ש"חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם"; ש"הוי' נצב עליו" "ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי") הוא - ש"צריך לעבוד לפניו באימה וביראה",

ואיזו "אימה ויראה" - "כעומד לפני המלך":

לא כאדם הנמצא במדינת המלך, ורק שמו של המלך נקרא עליו, שכן הוא בכללות העולמות, שבהם רק "הודו על ארץ ושמים"[92],

- וכמו שכתוב בפרק זה לפני־זה: "מלא כל הארץ - כבודו"[93], היינו, שבעולם יש רק "כבודו", ולא העצמיות שלו, שהרי "מניח העליונים ותחתונים" (כנ"ל) -

אבל יהודי הוא "כעומד לפני המלך", לפני עצמותו יתברך,

וכשעומדים לפני המלך עצמו - אזי האימה ויראה היא באופן אחר לגמרי. וכידוע הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[94], שכאשר אדון האחוזה צייר במחשבתו הליכתו אל המלך, נפל עליו פחד גדול כל־כך עד שנתעלף.

אמנם יחד עם האימה ויראה, צריך להיות גם שמחה, וכידוע[95] שעבודת ה' צריכה להיות בשמחה דוקא, ש"שמחה פורצת גדר"[96]; שמחה מסירה את כל המדידות וההגבלות המפריעות לעבודת ה',

ובעמדו "לפני המלך" - "עובדו כראוי" ובשמחה וטוב לבב.

---

89) פי"ז, ד.

90) וכידוע הפירוש בנוסח הברכות: "אלקינו (ועי"ז ואחר זה) מלך העולם" (ראה לקו"ת שם צא, ד).

91) ר"ה טז, סע"א. וש"נ.

92) תהלים קמח, יג.

93) ישעי' ו, ג.

94) נדפס בלקו"ד ח"א קסד, א ואילך.

95) ראה רמב"ם הל' לולב בסופן. תניא פכ"ו. ובכ"מ.

96) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות פרשת נח כרך טו שיחה ג

א.

האזהרה "לא ישבותו" לבני נח, לפי רש"י והרמב"ם

מן הפסוק[1] "יום ולילה לא ישבותו" לומדים בגמרא[2]: "עכו"ם ששבת חייב מיתה, שנאמר: ויום ולילה לא ישבותו, ואמר מר, אזהרה שלהן זוהי מיתתן". לאחר מכן מוסיפה הגמרא: "אמר רבינא: אפילו שני בשבת", ורש"י[3] מסביר, שרבינא מחדש, שהאזהרה "לא ישבותו" אינה חלה רק "בשבת שהוא יום שביתה לישראל, או אחד בשבת ששובתים בו הנוצרים"[4], אלא "מנוחה בעלמא קא אסר להו, שלא יבטלו ממלאכה ואפילו יום שאינו בר שביתה".

אבל מדברי הרמב"ם[5] נראה, שהאיסור על שביתת בני נח "אפילו ביום מימות החול" איננו מפני ש"מנוחה בעלמא קא אסר להו", אלא מפני ש"אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצוות לעצמן מדעתן"[6]. לכן מתקיימת ההלכה "עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול... חייב מיתה" רק במקרה ש"עשאהו לעצמו כמו שבת". מזה מובן, שלשיטת הרמב"ם הכוונה ב"לא ישבותו" היא: לבני נח אסור לשמור שבת וכן לנהוג ביום אחר "כמו שבת"[7].

וצריך להבין, לפי שיטת הרמב"ם: מהו הקשר בין אזהרה זו לבני נח לבין המשמעות הפשוטה של "לא ישבותו", שלא יהיה ביטול והפסק בסדרי העולם — "זרע וקציר... ויום ולילה"?

לפי פירוש רש"י ש"מנוחה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה" מובן הקשר בין שני הענינים: לא יהיה, ולכן אסור שיהיה, שום הפסק ושביתה. כפי שרש"י בעצמו[8] מפרש ש"לא ישבותו" אינו מתכוון רק לשש העונות — זרע וקציר וכו' — שבהן לא יהיה ביטול והפסק, אלא גם לבני האדם, שגם אצלם לא תהיה שביתה ממלאכה.

אבל לדעת הרמב"ם, שהאזהרה "לא ישבותו" לבני נח איננה על ענין של שביתה וביטול מלאכה, אלא על קביעת יום מסויים כשבת, קשה: מה הקשר בין אזהרה זו לבין המשמעות הפשוטה של "לא ישבותו" לגבי "זרע וקציר...".

ב.

דברי המדרש על "גוי ששבת" והשאלות על כך

לימוד זה מ"לא ישבותו" מובא גם במדרש[9] על הפסוק[10] "ראו כי ה' נתן לכם את[11] השבת", ואלה הם דברי המדרש: "לכם נתנה ולא לעכו"ם. מכאן אמרו, אם יבואו עכו"ם וישמרו את השבת — לא דיים שאינן מקבלים שכר, אלא שחייבים מיתה[12], שנאמר: יום ולילה לא ישבותו, וכן הוא אומר[13]: ביני ובין בני ישראל... משל למלך יושב ומטרונא יושבת כנגדו — העובר ביניהם חייב".

(אמנם, המדרש קושר בין "לא ישבותו" לגבי עכו"ם לבין "ראו כי ה' נתן לכם את[11] השבת", אך אין הכרח שיש כאן מחלוקת עם הש"ס, אלא שהכוונה

---

1) פרשתנו ח, כב.

2) סנהדרין נח, סע"ב.

3) ד"ה אמר רבינא.

4) כצ"ל (ס' חסרונות הש"ס). ובכס"מ לרמב"ם הל' מלכים פ"י ה"ט: אפילו שני.. ופרש"י.. בשבת.. לישראל או בע"ש ששובתים בו הישמעאלים. וצ"ע: א) דדת הישמעאלים התחילה לאחרי חתימת הש"ס. ב) למה נקט בש"ס שני בשבת. וי"ל.

5) שם.

6) ברדב"ז וכס"מ הל' מלכים שם, שגם הרמב"ם סובר כרש"י ש"מנוחה בעלמא קא אסר להו" [אלא שהרדב"ז שם מוסיף, שזהו דוקא כ"שקבע אותו יום לעצמו למנוחה אבל אם בטל ממלאכה במקרה לא מתחייב"], אבל לפענ"ד צ"ע, כי מהמשך לשון הרמב"ם "כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות כו'" מוכח כפירוש היד רמ"ה סנהדרין שם: "והרמב"ם.. מוקים לה בספר משנה תורה בקובע שבת לעצמו שנמצא בודה דת מלבו". וראה גם מאירי סנה' שם: "שאין מניחין אותו לחדש בו ולקבוע יום חג לעצמו לשבות בו מתורת חג" — כבפנים.

וראה שקו"ט בחמדת ישראל להל' מלכים שם (קיג, סע"ד ואילך).

7) כי מפשטות לשון הרמב"ם — "עכו"ם ששבת אפילו ביום מימות החול" — מוכח, שהדין ד"אפילו ביום מימות החול" הוא (לא דין בפ"ע, כ"א) פרט בהאיסור דעכו"ם ששבת (ביום השביעי), שנלמד מ"לא ישבותו". וראה לקמן הערה 64.

8) סנהדרין שם ד"ה עכו"ם ששבת. וראה חדא"ג מהרש"א סנהדרין שם (סד"ה עכו"ם ששבת).

9) שמו"ר פכ"ה, יא. וראה דב"ר פ"א, כא.

10) בשלח טז, כט.

11) כ"ה בשמו"ר שם. וכן הובא בכ"מ בדא"ח (אוה"ת בשלח ע' תרנ, תרנה־ז ועוד). אבל בכתוב ליתא תיבת "את".

12) כן הוא בדפוס ווינציאה שס"ג, אמשטרדם תפ"ה, ובכל הדפוסים שראיתי — לבד בהוצאת ראם (ווילנא, תרל"ח. וצילום ממנה) שנשמטו התיבות "אלא שחייבים מיתה" ובא במקומם "וכו'".

13) תשא לא, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב"לכם נתנה ולא לעכו"ם" איננה רק על יום השבת, (השביעי), אלא על ענין השבת – יום של מנוחה – בכל יום שהוא, כדברי הגמרא: "אפילו שני בשבת"[14].

לפי זה מובן, שלדעת המדרש אינו קיים האיסור של גוי ששבת ב"מנוחה בעלמא... שלא יבטלו ממלאכה", כדעת רש"י, אלא שאסור להם לקיים יום "כמו שבת", כדעת הרמב"ם.

אבל יש הבדל בין שיטת הרמב"ם לבין דעת המדרש: לפי הרמב"ם קיים האיסור לקיים יום "כמו שבת", מפני ש"אין מניחין אותן לחדש בה דת ולעשות מצוות". ואילו לפי המדרש קיים איסור זה מפני שענין השבת נמסר רק לישראל, ולא לבני נח[15].

צריך להבין גם לפי המדרש (בנוסף לשאלה שבסעיף א' על הקשר בין האיסור לשבות לבין "לא ישבותו" כפשוטו): מדוע ענין השבת מושלל כל־כך מבני נח, עד אשר אסור להם לשבות אפילו ביום אחר. ואדרבה: הענין של "ויכל אלקים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי..."[16]. איננו קשור דוקא לישראל, כמו יציאת מצרים וכדומה, אלא לבריאה כולה[17], ואם כך היתה השבת צריכה להשתייך גם לבני נח[18], והנה ההלכה היא, להיפך, שלבן נח אסור לשבות בשבת!

התמיהה גדולה אף יותר: ישראל נצטוו על שביתה ממלאכה בשבת, כדי "לקבוע בנפשותינו אמונת חידוש העולם"[19] – להאמין שהעולם איננו קדמון ח"ו, אלא נברא על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, ואם בני נח, לא זו בלבד שאינם חייבים לשמור שבת, אלא אסור להם לשמרה[20] – יוצא, שמונעים[21] מהם את האמונה בחידוש העולם!

ג.

המבול - שינוי בשתי בחינות בעולם

כדי להבין זאת, יש להקדים ולהסביר, שבשינוי שנתהווה בעולם לאחר המבול ישנם שני קצוות:

מצד אחד רואים, שלאחר המבול קיבל העולם את ההבטחה, ואת ה"תוקף" של "לא ישבותו", שזהו חידוש לגבי מצב העולם בעת בריאתו, שהרי בעת הבריאה – למרות ש"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"[22] – נברא כל זה באופן שעל־ידי החטאים יכולה היתה להיות הפסקה של סדרי העולם, כפי שאכן היתה: "וינחם ה' כי עשה... אמחה..."[23]. ואילו לאחר המבול, נשבע הקדוש־ברוך־הוא[24] וכרת ברית, שללא תלות בהתנהגות בני האדם, לא יהיה הפסק וביטול בסדרי העולם.

מצד שני מוצאים, שלאחר המבול היתה חולשה בעולם, ולדוגמא, כלשון הרמב"ן[25], "עד המבול היו ימיהם באורך", ומאז המבול "הלכו ימותם הלוך וחסור".

ד.

בריאת העולם - בשביל התורה

ההסבר לכך הוא:

העולם נברא בשביל התורה[26] (עד כדי תנאי "התנה הקדוש־ברוך־הוא עם מעשה בראשית... אם יקבלו את תורתי"[27]), וכוונת מתן תורה היא איחוד בין "עליונים" ל"תחתונים"[28]. לפיכך היו צריכים להיות בעולם "עליונים" ו"תחתונים", כדי שאחר־כך – בשעת מתן תורה, ואף קודם לכן, בתקופת "שני אלפים תורה"[29], שבה התחילה ההכנה לתורה – ייווצר האיחוד של שתי דרגות אלו, ש"התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים".

---

14) ובפרט שלשון המדרש הוא "מכאן אמרו", דבפשטות קאי על הסוגיא בסנהדרין שם. וראה אהבת איתן לע"י סנהדרין שם. עץ יוסף לשמו"ר שם.

15) וע"פ המבואר לקמן בהערה 64 (ובשוה"ג שם) – יש לתווך בין שיטת הרמב"ם והמדרש.

16) בראשית ב, ב.

17) וראה סנהדרין (סה, ב. ב"ר פי"א, ה): סמבטיון יוכיח.

18) ראה גם אוה"ת בראשית (כרך ג') תקיא, ב. יפה תואר וידי משה לשמו"ר שם.

19) חינוך מצוה לא־לב.

20) או אפילו לעשות יום מימות החול "כמו שבת" כנ"ל – אף שג"ז אות על חידוש העולם – ראה יפה תואר לשמו"ר שם.

21) להעיר אשר ממחז"ל (הובא בפרש"י עה"ת בתחלתו): פתח בבראשית משום כו' או"ה כו' אומרים להם כו' מוכח שגם או"ה מאמינים בזה. וצע"ק במו"נ ח"ב פט"ו. וראה סידור ד"ה ששת ימים (רפד, ג), ועוד [שגם חסידי אוה"ע משיגים הענין דבריאה יש מאין].

22) בראשית א, לא.

23) בראשית ו, ו־ז.

24) פרש"י נח ח, כא (וכן הוא בזח"ג רטו, א. וראה זח"א קיד, ב. שבועות לו, א (ובראש"ש וחדא"ג שם). אוה"ח כאן. ועוד).

25) בראשית ה, ד. וראה פרש"י לך יז, יז. תקו"ז תיקון ע' בסופו.

26) רש"י ורמב"ן בראשית א, א. וראה ב"ר פ"א, ד.

27) שבת פח, א. וש"נ.

28) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.

29) סנהדרין צז, סע"א. ע"ז ט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובשתי דרגות אלו בעולם חל שינוי בזמן המבול: לפני המבול היה העולם – בכללות – קיים במצב כפי שהוא מצד "למעלה", ולאחריו – מצד "למטה", כפי שיוסבר להלן.

ה.

הקשת - זיכוך העולם

על הפסוק[30] "את קשתי נתתי בענן והיתה לאות ברית ביני ובין הארץ", שואלים המפרשים[31]: הקשת היא תופעה טבעית, היא נוצרת כאשר קרני השמש משתקפות באופן מסויים מן העננים. ואם כך, כיצד היא יכולה להוות "אות ברית"? והם עונים: תופעה טבעית זו, המצאות קרני השמש והעננים במצב מסויים שבו הקרנים נראות כקשת, ברא הקדוש־ברוך־הוא לאחר המבול.

לפני המבול היה העולם גשמי יותר, וגם העננים (הנוצרים מ"אד יעלה מן הארץ"[32]) היו חומריים יותר ולא יכלו לקבל ולהקרין את אור השמש, ולכן לא היתה מציאות של קשת. רק לאחר שהעולם נזדכך יותר, נעשו גם העננים זכים ו"עדינים" יותר, פחות עבים וגסים, עד כדי כך שהם יכולים לשקף ולהקרין את הגוונים של אור השמש.

(כך הם הדברים גם ברוחניות: לפני המבול היה העולם "בשפל המדרגה", עד אשר "לא היה שייך בירור"[33]. ומפני זה היה המבול – "לטהר את הארץ[34] בכדי שיהיה עבודת הבירורים"[31]).

לפיכך הקשת היא "אות ברית ביני ובין הארץ", כי באמצעותה מתבטאים הטהרה והזיכוך שנתהוו בארץ.

ו.

קשיים על הנ"ל

וצריך להבין: הרי המבול "לטהר את הארץ" בא מפני שבדור המבול "ותשחת הארץ... ותמלא הארץ חמס"[35],

וכיון ש"גם[36] את העולם נתן בלבם" (של אדם), גרמו חטאי בני האדם לכך שגם העולם נעשה חומרי וגשמי ביותר[37], וטומאה זו גרמה לירידת המבול –

ואילו לפי האמור לעיל, שמציאות הקשת נוצרה רק לאחר המבול, כי אז נעשו העננים (והעולם בכלל) זכים יותר – יוצא, שהמבול פעל טהרה לא רק מן הטומאה וההשחתה של דור המבול, אלא הוא נזדכך יותר מאשר היה לפני החטאים של דור המבול, ואפילו יותר מאשר היה בתחילת הבריאה (שהרי אז לא היתה קשת, המצביעה על זיכוך העולם, כדלעיל).

ז.

לאחר המבול - הזדככות העולם מעצמו

והביאור בזה:

בתחילת הבריאה לא היתה שלימות העולם מצד תכונותיו ומציאותו של העולם עצמו, אלא מצד בריאתו על־ידי הקדוש־ברוך־הוא – עולם על מילואו נברא"[38]. בריאת העולם היתה באופן של "על מילואו".

אך יכולתו של העולם להגיע מצד עצמו לזיכוך, נוצרה רק באמצעות המבול[39]: הקדוש־ברוך־הוא טבע תכונה חדשה בעולם, שיהא ביכולתו להזדכך ולהתעלות מעצמו.

וזוהי הסיבה לכך שדוקא אז נתהוותה מציאות הקשת: אמנם, הקשת נוצרת מקרני השמש ומן העננים ביחד, אך היווצרותה תלויה בעיקר בעננים – ולא בקרני השמש בבחינת "שמש הוי'" שכשלעצמן הן פשוטות בצבען – שהרי צבעי הקשת נוצרים דוקא באמצעות העננים המתהווים מן האדים שעולים מן הארץ, והאדים העולים מן הארץ מזוככים עד כדי השתקפות אור השמש באמצעותם.

וכיון שהיכולת לזיכוך הארץ מצד עצמה נתחדשה לאחר המבול, לכן היה דוקא אז הענין של "את קשתי נתתי בענן": הקדוש־ברוך־הוא טבע בענן (הנוצר מן הארץ) את ענין הקשת, כלומר, שה"אד יעלה מן הארץ", יהיה זך ויראה דרכו אור השמש.

---

30) פרשתנו ט, יג.

31) ראה בפרטיות באוה"ת פרשתנו (כרך ג') תרמח, א ואילך.

32) בראשית ב, ו.

33) סד"ה את קשתי תרנ"ד. וראה אוה"ת שם תרנב, סע"א ואילך. פלח הרמון פ' נח ד"ה את קשתי פ"ג.

34) ראה גם תו"א ריש פרשתנו (ח, סע"ג ואילך. י, רע"א).

35) פרשתנו ו, יא.

36) קהלת ג, יא. זח"א קצה, ב.

37) אוה"ת שם.

38) ראה ב"ר פי"ב, ו. פי"ד, ז.

39) שלכן לא הותר בשר עד אחרי המבול (סנהדרין נט, ב. פרש"י בראשית א, כט. פרשתנו ט, ג) – ע"ד "ע"ה אסור לאכול בשר" (פסחים מט, ב), "מפני שאינו יכול להעלות את הבשר כו'", "כי הבשר מגשם" (לקו"ת בהעלותך לא, ג. לג, ריש ע"ב. וראה שם תצא לו, ג. ברכה צז, ד. ובכ"מ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח.

ברית לקיום תמידי של העולם - רק לאחר המבול

לפי האמור לעיל מובן מדוע רצון הקב"ה הראשוני לברוא את העולם (וכן העובדה שבסיום הבריאה "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד[20]) לא מנע את הגזירה "אמחה..." כאשר "רבה רעת האדם בארץ", ואילו לאחר המבול כרת הקב"ה ברית, שאפילו יהיה העולם במצב שיביא לידי מחשבה "להביא חשך ואבדון לעולם"[40], בכל זאת – "לא יכרת כל בשר..."[41]:

כאמור לעיל, מפני שהעובדה ש"עולם על מילואו נברא" נבעה מעצם אופן בריאתו על־ידי הבורא, ולא מעצמו, לכן גרמו החטאים, אשר הרחיקו את העולם מן הבורא ורצונו, לירידה כזו, שהזיכוך וההתעלות שלו לא היה כל־כך אפשרי.

וכאשר בחטאי דור המבול נתקלקל העולם כל־כך, עד אשר "ותמלא הארץ חמס", ולא היתה אפשרות מצד העולם עצמו לזיכוך והתעלות,

(שזוהי הסיבה הפנימית[42] לכך שתוכחת נח ואזהרתו "הקדוש־ברוך־ הוא מביא עליכם את מי המבול"[43] לא עוררו את דור המבול לתשובה[44]),

אז לא היה טעם לקיומו – "וינחם ה' כי עשה את האדם... ויאמר... אמחה..." (כי על־ידי ירידת העולם והתרחקותו מהקדוש־ברוך־הוא נסתלק ממנו רצון הבורא).

לעומת זאת לאחר המבול, נוצרה בעולם אפשרות של זיכוך והתעלות העולם מצד עצמו, וגם כאשר הוא שרוי במצב ירוד ביותר, הוא יכול להתעלות (ע"י עבודת התשובה), ולפיכך נכרתה אז הברית של "ולא יכרת כל בשר... ולא יהיה עוד מבול..." – בכל מצב שבו העולם שרוי.

ט.

ה"תוקף" וה"חולשה" שלאחר המבול - נובעים מאותה הנקודה

לפי האמור מובן, ששני הקצוות שנגרמו לעולם לאחר המבול – מצד אחד ה"תוקף" של "לא ישבותו" ומצד שני "הלכו ימותם הלוך וחסור" – אינם סותרים זה לזה, אלא, להיפך, הם נובעים מאותה נקודה אשר נתחדשה לאחר המבול – קיום העולם "מלמטה": לפני המבול היה קיים העולם מצד רצון הבורא, אשר "חפץ חסד הוא". ולאחר חידוש טהרת הארץ על־ידי המבול מקיים הקדוש־ברוך־הוא את העולם תמיד מצד הטהרה והזיכוך שבעולם[45].

נקודה זו גורמת לשני הקצוות הללו: מצד אחד, נעשה העולם עצמו ראוי לכך שהקדוש־ברוך־הוא, שהוא "לא שניתי"[46], יקיים אותו, ולכן קיומו הוא באופן של "לא ישבותו". מצד שני, עצם העובדה שלאחר המבול מקיים הקדוש־ברוך־הוא את העולם מצדו של העולם, גורמת לקיומו ה"חלש", באופן של "הלכו ימותם הלוך וחסור", בהתאם למגבלות הנבראים, ולא כפי שהיה לפני המבול, כשקיום העולם היה אך ורק מפני חסדו של הקדוש־ברוך־הוא שאז "היו ימיהם באורך", כנאמר ב"תקוני זהר"[47], שאריכות הימים נבעה מ"המשכה" והשפעה אלקית מסוג של "ארך אפים" ("אריך אנפין").

י.

איחוד שני המצבים, בלידת יצחק

שתי תקופות אלו – התקופה שלפני המבול, כשהעולם היה קיים "מלמעלה", והתקופה שלאחריו, כשהעולם היה קיים "מלמטה" – היו הכנה לתקופה שלישית של "שני אלפים תורה", שבה התחיל, כהכנה למתן תורה, האיחוד בין "עליונים" ו"תחתונים".

זהו ההסבר לכך שאברהם ושרה ילדו את יצחק

---

40) פרש"י פרשתנו ט, יד.

41) פרשתנו שם, יא.

42) ראה גם לקמן ע' 97 הערה 59.

43) סנהדרין קח א־ב. פרש"י פרשתנו ו, יד.

44) ואף שאדה"ר וקין נתעוררו בתשובה ועד שבטלה עי"ז הגזירה למטה (ב"ר ספכ"ב) – י"ל שזהו מצד שייכותם לג"ע (שהרי גם קין נולד בג"ע – פרש"י בראשית ד, א) שלמעלה מן העולם.

45) אין לזה סתירה ממה שארז"ל (פסחים קיח, א) ד(כל) הכ"ו דורות קודם מ"ת ניזונו בחסדו של הקב"ה – כי בזה גופא כו"כ דרגות. וראה הנסמן לקמן הערה 50.

46) מלאכי ג, ו. ולהעיר מהמבואר (תו"א עב, ג) בענין מלכות דוד ש"נלקחה מבחי' כי לא אדם [ובאוה"ת וירא (כרך ד') תשסד, ב: שאין בזה שינוים אני הוי' לא שניתי].. לפי שבחי' דוד היא בחי' מלכות ונעוץ תחלתן בסופן".

47) ת"ע בסופו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דוקא לעת זקנתם (אברהם – בן מאה שנה, ושרה – בת תשעים שנה), כי בכך התבטא האיחוד של שתי התקופות הללו. למרות ש"בימי אברהם נתמעטו השנים"[48], אף יותר מאשר בעשרה דורות שמנח ועד אברהם[49], מפני שההשפעה האלקית לעולם לא נבעה אז מדרגת "ארך אפים" הנעלית מהעולם, אלא מדרגה שהיא ביחס לדרגת העולמות[50], אף־על־פי כן הם ילדו את יצחק בעת זקנתם, כפי שהיה כרגיל לפני המבול,

האיחוד של שתי התקופות ושני המצבים בעולם, של "עליונים" ו"תחתונים", התבטא בגלוי בלידת יצחק, הראשון שנולד כיהודי, שבניו קבלו את התורה, שעל־ידי־זה התבצע בפועל האיחוד בין "עליונים ל"תחתונים".

יא.

ישראל - גילוי החיבור בין עליונים לתחתונים

כדי שישראל יוכלו לחבר את העולם – "תחתונים" – עם הדרגה האלקית הנעלית מהעולם – "עליונים", נברא העולם מלכתחילה באופן שיש בו ענין של שביתה ממלאכת הבריאה.

כפי שאומר רש"י על הפסוק[51] "ויכל אלקים ביום השביעי": "מה היה העולם חסר מנוחה, באת שבת – באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה" – שמלאכת הבריאה שנעשתה בששת ימי בראשית לא הסתיימה עם בריאת מציאות העולם, אלא על־ידי ה"מנוחה" (העדר מציאות), שנקבעה בו על־ידי השביתה ממלאכת הבריאה[52].

וכיון שבכל שבוע חוזרים על עצמם הענינים של השבוע הראשון, של שבעת ימי בראשית[53], לכן מתהווה בעולם בכל שבת ענין של "מנוחה".

יב.

"מנוחה" נמשכת באופן גלוי רק בפנימיות העולם

אך כיון שענין המנוחה בשבת נעלה מששת הימים, והבריאה שבהם, מציאות העולם[54], והעולם איננו "כלי" לכך – כמוסבר במספר מקומות[55] שהשבת היא מעל הזמן, לכן "נמשך" ענין ה"מנוחה" באופן גלוי וניכר רק בפנימיות העולם, ואילו בחיצוניותו אין הבדל בין שבת לבין ימי החול[56].

אצל היהודים, המחברים בין ה"תחתונים" ל"עליונים" מתבטא אור השבת בגלוי במציאותם. כידוע, שהנשמה היתירה בשבת משנה גם את טבע הנפש הבהמית (ולכן גם עם־הארץ אינו משקר בשבת[57]), ואפילו בטבע של הגוף[58] הגשמי[59].

ואילו בכלל העולם, המוגבל במגבלות של זמן ומקום, הכרוכות ב"תנועה" (ההיפך מ"מנוחה")[49], אינו יכול להאיר בו בגלוי ענין המנוחה, הקשור לדרגה שמעל לזמן ומקום[60].

יג.

התשובות לשאלות הנ"ל

זוהי הסיבה לכך שבן נח אינו יכול לשבות בשבת, ואפילו לנהוג "כמו שבת" ביום אחר מימות החול:

כוונת הבריאה היא, שהעולם (כולל מין המדבר) יהא "חסר מנוחה", שתהיה בו "תנועה" ועשיית מלאכה הקשורים למציאות של זמן ומקום בעולם שנברא בששת ימי בראשית, ושבתוך עולם זה יכניסו ישראל את המנוחה בשבת הנעלית ממציאות העולם[61].

ולפיכך, כאשר בן נח משנה את אופן התנהגותו מבריאתו, מפני שהוא רוצה "ליצור" בעולם את הענין

---

48) פרש"י לך יז, יז.

49) ראה בהנסמן לעיל הערה 25.

50) ראה לקמן ע' 73 והערה 25 שם.

51) בראשית ב, ב.

52) ראה בארוכה תפארת ישראל (להמהר"ל) פ"מ.

53) ראה ד"ה ויהי ביום השמיני תש"ד פ"י: שהן ימי ההיקף שחוזרין חלילה. וראה בהנסמן בהערה 55.

54) ראה שבת קיח, סע"א: נחלה בלי מצרים. וראה ב"ר פי"א, ז: "יעקב שכתוב בו שמירת שבת.. ירש את העולם שלא במדה".

55) לקו"ת שה"ש כה, סע"א. אוה"ת שבועות ע' פו. ברכה ע' א'תתצא. א'תתצט. ד"ה ויהי ביום השמיני שם. ובכ"מ.

56) ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ע' 221 (וש"נ), דזה שבשבת הוא עליית חיצוניות העולמות, היינו רק חיצוניות המחשבה, אבל לא בחי' הדיבור עצמה [שלכן ישנן השפעות ביום השבת, מכיון שהן מבחי' הדיבור (משא"כ המן שהוא מבחי' המחשבה)].

57) ירושלמי דמאי רפ"ד. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 19 הערה 24.

58) וכמחז"ל שאינו דומה אור פניו של אדם בשבת כו' (ב"ר פי"א, ב. מכילתא יתרו ועוד. וראה נ"כ שו"ע אה"ע סס"ב ס"ח).

59) "כמו שהעיד ע"ז אחד מן גדולי חכמי הרופאים, שבליל שבת ויומו יש שינוי גדול בדופק שביד הישראל, מחמת הארת אור העונג העצמי' דיחידה כו'" (תו"ח ויקהל תרלב, א).

60) ולהעיר משבת (קיט, א) "תבלין אחד.. ושבת שמו.. כל המשמר שבת כו' ושאינו משמר כו'". אבל להעיר מסמבטיון (כנ"ל הערה 17) ועוד (ראה קה"י ע' שבת בתחילתו).

61) וגם אברהם – התחלת "שני אלפים תורה", כנ"ל – שמר את השבת (ב"ר פס"ד, ד. וש"נ. פרש"י תולדות כו, ה. וידוע השקו"ט במפרשים איך הי' מותר לו לשבות).

ולהעיר מב"ר (דלעיל הערה 54): "אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ("בפירוש אלא וישמור משמרתי" – פרש"י שם).. יעקב שכתוב בו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של שבת, הוא חייב מיתה – הוא מאבד את מציאותו, כי זהו ההיפך מן התכלית שלשמה נברא[62].

זהו גם ההסבר לכך שהאזהרה על איסור שביתת בני נח בשבת נרמז ב"לא ישבותו" – המדבר, כפשוטו, על שביתה פשוטה מ"זרע וקציר...", ולא על שבת – כי שלילת שביתה מבני נח היא תוצאה של "לא ישבותו" בקשר לשש העונות: כיון שלאחר המבול קבע הקדוש־ברוך־הוא שהעולם יהא בשיא עוצמתו וקיומו החזק, עד לאופן של "לא ישבותו" – לכן[63] אסור לבן־נח להכניס אל העולם את הענין של שבת[64], הבלתי מוגבל והנעלה מן המציאות, מפני שזה סותר לעולם[65], כפי שהוא נובע, כביכול, מ"אני הוי' לא שניתי"[66].

(משיחות ש"פ נח תשכ"א, תשכ"ד)

כו'" – ראה אוה"ת חיי שרה (קכו, א) ד"אברהם ויצחק זהו רק הכנה לבחי' הזווג (דמ"ת) ועיקר הזיווג הי' ע"י יעקב כו'", עיי"ש.

62) ראה גם חדא"ג מהר"ל סנהדרין שם. מגלה עמוקות אופן רמט.

63) אלא שבזה גופא ב' תקופות: קודם המבול (וציווי "לא ישבותו") – אז עדיין לא נאסר שביתת שבת (אלא שלא נצטוו עלי'); לאחרי המבול – שנאסרו לשבות ממש"נ "לא ישבותו" – כי לפני המבול, אף שהעולם לא הי' "כלי" לבחי' השבת שלמעלה מן העולם, מ"מ מכיון שעד אז קיום העולם הי' מצד "למעלה" (כנ"ל בפנים), לכן אין בחי' השבת מושללת מן הבריאה; משא"כ לאחרי המבול, כשנמשך התוקף ד"לא ישבותו" בהבריאה, הרי אז בחי' השבת (לא רק שאינה יכולה להתקבל בעולם, כיון שקיומו מצד ה"למטה" שבו – כ"א ש)מושללת היא ממנה.

64) וזהו ג"כ מ"ש הרמב"ם (הל' מלכים שם) שהטעם ד"עכו"ם ששבת כו'" הוא לפי ש"אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן כו'", ושייכותו ל"לא ישבותו" – כי מצד התוקף ד"לא ישבותו" – תוקף במציאות העולם – נשלל מב"נ ענין של "דת" ומצוה שלמעלה מן העולם.

[ועפ"י המבואר בפנים, שהמנוחה דשבת היא (בגילוי) ענין שלמעלה ממציאות העולם, מובן גם החילוק שבין מצות (ת"ת ו)שבת לשאר מצות התורה, ש"בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו לעשותה כהלכתה" (רמב"ם שם ה"י), משא"כ ת"ת ושבת שאסורים לעשותן כהלכתן בכל ענין (אפי' "כדי לקבל שכר")* – כי ב' מצות אלו, עצם עשייתן וקיומן מורה על ענין שלמעלה מן העולם, ולכן קיומן אסור לב"נ (גם אם כוונתם היא "כדי לקבל שכר"). ולהעיר ממאירי סנה' שם: שזה נראה כמי שהוא מבני עמנו כו' אבל שאר מצות אין מונעין הימנו כו']).

65) ראה גם בית האוצר (להר"י ענגל) בתחילתו.

66) ע"ד המעלה שבהנהגה טבעית (המשך תרס"ו ע' קנו – בס' העקדה שער לח בתחלתו).

*) שזהו הטעם דב' מצות אלו נאסרו בפ"נ ("עכו"ם שעסק בתורה". עכו"ם ששבת כו'") – אף שלכאורה נכללין הן ב"כללו של דבר אין מניחין אותן כו' ולעשות מצות לעצמן מדעתו כו'" – כי הן אסורין **בכל** אופן (משא"כ שאר המצות אסורין רק "באומרו שנצטוה עלי'" (רדב"ז שם)). וראה מאירי שם: "שאין מניחין אותו לחדש בו ולקבוע יום חג. אבל שאר מצות אין מונעין הימנו. וכן הדין אם עסק בתורה. ראוי ליענש כו'". ולהעיר גם מחדא"ג מהרש"א סנה' שם, ש"דוקא באלו הב' מצוות (תורה ושבת). אצל העכו"ם היפך זה לחייב מיתה בעשייתו", לפי שב' מצוות אלו הן מאורסות לישראל, עיי"ש.

המשך ביאור למס' נדרים ליום שישי עמ' א

כזה, אין הוא יכול לדרוש ידות בנדרים מן הפסוק 'לנדור נדר', צריך להגיע להיקש מנזירות, [וכאמור כך היא שיטת הברייתא האמורה לעיל]. **אֶלָּא לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ** – למי שאין לו את הכלל של 'דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם', אלא אף כפילות לשון שהיא כלשון בני אדם, יש לדרוש הימנה את ייתור הלשון, אם כן קשה, **הַאי** 'לִנְדּוֹר נֶדֶר' מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה יעשה עם כפל הלשון שבפסוק 'לנדור נדר'. שאמנם לשיטתו אפשר ללמוד מכפל לשון זה את דין ידות בנדרים, אך אין צורך בכך, מאחר שניתן ללמוד ידות מההיקש לנזירות, ונמצא שכפילות זו פנויה לדרשה אחרת, ואיזה דרשה הוא לומד ממנה.

משיבה הגמרא, דמאן דאמר זה דורש את הפסוקים באופן שונה מהברייתא האמורה לעיל. שאת הפסוק 'לנדור נדר' **דָּרֵישׁ לֵיהּ** [–דורש אותו] **לַעֲשׂוֹת** את דינם של **יָדוֹת נְדָרִים כְּנְזִירִים** – כנודר בשלמות הלשון, וחל הנדר. **וּמַקִּישׁ נְזִירוּת לְנְדָרִים**, ללמוד מהם שדין ידות מועיל אף בנזירות. ואת הפסוק 'נָזִיר לְהַזִּיר' שנשאר פנוי לו לדרשה. **דָּרֵישׁ לֵיהּ** [–דורש אותו] שהוא **מְלַמֵּד**

המשך ביאור למס' נדרים ליום שבת קודש עמ' ב

מכח קושיות אלו מסיקה הגמרא שאי אפשר לפרש בדברי שמואל שהצריך שיסיים 'שאני אוכל לך שאני טועם לך', משום שסובר שב'מודרני' לחוד אינו נדר, שבאמור מן הברייתות מוכח לא כן, ועל כן מפרשת הגמרא את דברי שמואל באופן אחר.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** כך **אָמַר שְׁמוּאֵל**, מה שמשמע ממשנתינו, שב'מודרני ממך' רק הוא נאסר, אבל חבירו מותר, **טַעֲמָא** – טעם הדבר, משום **דְּאָמַר** 'שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ' או 'שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ' בנוסף לאמירתו 'מודרני ממך'. ועל כן **הוּא דְּאָסוּר** – דוקא הוא בלבד נאסר, **וְאִילּוּ חֲבֵירוֹ מוּתָּר**, שכן הלשון 'שאני אוכל' מורה על כך שרצונו לאסור את עצמו, ולא את חבירו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות פרשת נח כרך טו שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

א.

המשנה "חביב אדם" והוראתה ליהודי

נאמר במשנה[1]: "חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר[2]: כי[3] בצלם אלקים עשה את האדם".

בעל "תוספות יום טוב" אומר על כך, שמכך שהמשנה מצטטת את הפסוק "כי בצלם.." שנאמר לנח ולבניו, מובן, שב"חביב אדם..." הכוונה היא גם לבני נח[4], לבני אדם בכלל.

בכך הוא מסביר את השינוי בלשון המשנה, אשר בחלק זה היא משתמשת בתואר אדם, ובחלקים אחרים היא אומרת "חביבין ישראל", כי בחלקים האחרים מדובר על מעלות הקיימות רק אצל ישראל ("נקראו בנים למקום", "ניתן להם כלי חמדה"), ואילו המעלה של "נברא בצלם" קיימת אצל מין המדבר בכללו.

ענין זה מובא במסכת אבות שהיא הוראות לישראל בעבודתם, כי יש ממנו מסקנה לישראל, אשר אותה הוא מסביר לפי פסקו של הרמב"ם[5]: "ציוה משה רבינו (ע"ה[6]) מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח", ועליהם לקיים מצוות אלו "מפני שצווה בהן הקב"ה בתורה"[7], ולא מפני "הכרע הדעת".

ואת זאת באה המשנה "חביב אדם שנברא בצלם" להורות לישראל, כיצד צריך ויכול יהודי לחייב את "כל באי העולם" לקיים את מצוות הקב"ה להם, על־ידי שהוא מסביר להם את חביבותם, "שנברא בצלם", ואשר על כן "מוטל עליו לעשות רצון קונו"[8].

ב.

אצל ישראל - דרגת "צלם" נעלה יותר

מובן, שגם לפי פירוש זה שב"אדם" הכוונה היא למין המדבר כולו[9], ברור שמילה זו כוללת גם את היהודי, אשר בודאי "נברא בצלם". וזה מתאים לפירושו של כ"ק מו"ח אדמו"ר[10], ש"צלם" היא הנפש השכלית שישנה הן אצל יהודים והן אצל בני נח, וכפילות הלשון בדברי המשנה — "חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" — מכוונת לשני הסוגים של "צלם"[11]: "חביב אדם שנברא בצלם" מוסב על הנפש השכלית "שבכללות מין האנושי", ו"חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" מוסב על הנפש השכלית שבישראל, הנעלית מן הצלם של המין האנושי בכללו.

למרות זאת, מעצם עובדת קיום צד שווה בענין ה"צלם" בין ישראל לבני נח, מובן, שגם הצלם של היהודי איננו מפני מעלותיו המיוחדות רק לו והשונות לגמרי מבני נח ומפני תפקידיו המיוחדים (כי הזירוז למילוי תפקידים אלה ישנו בחלקים האחרים שבמשנה: "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום... שניתן להם כלי חמדה") אלא מפני עבודתם עם בני נח[12].

כלומר, גם בעבודה זו, חשובה לא רק העובדה שבן נח "נברא בצלם" ולכן "מוטל עליו לעשות רצון קונו", אלא גם העובדה שאצל היהודי קיימת בחינת "צלם" אם כי היא נעלית מן ה"צלם" של המין האנושי בכללותו.

יש להבין מהו הקשר בין הענין של "חביב אדם

---

1) אבות פ"ג מי"ד.
2) פרשתנו ט, ו.
3) כ"ה בסדור אדה"ז. וראה שנויי נוסחאות למשניות שם.
4) ראה ג"כ השקו"ט בארוכה במדרש שמואל לאבות שם.
5) הל' מלכים פ"ח ה"י.
6) כ"ה בתוי"ט. וברמב"ם לפנינו ליתא.
7) שם בסוף הפרק (שדוקא אז נק' "חסידי אומות העולם". וראה לקמן סעיף ו).
8) לשון רש"י לאבות שם. הובא בתוי"ט שם.
9) ראה תוי"ט ומד"ש שם, שלכמה פי' קאי רק על בנ"י — מתאים להכלל (יבמות סא, רע"א) "אתם קרויין אדם".
10) ד"ה חביב אדם תש"ב פ"א (ועוד). אוה"ת שבועות ד"ה חביבין ישראל בתחלתו (ע"פ המד"ש בשם החסיד ז"ל). וראה תוי"ט כאן (ע"פ המו"נ בתחלתו). ועוד.
11) ד"ה חביב אדם שם רפ"ד.
12) להעיר מהמבואר בארוכה בד"ה חביב אדם שם (ספ"א ואילך) ובכ"מ, שנפש השכלית היא הממוצע בין נפה"א לנפה"ב, שעי"ז דוקא הוא בירור נפה"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שנברא בצלם", שבן נח צריך לקיים "רצון קונו" מפני שהוא "נברא בצלם", לבין הענין שגם אצל ישראל קיימת מעלה וחביבות זו (אם כי באופן נעלה יותר "חיבה יתירה נודעת לו...")?

ג.

מהו הקשר בין מצוות בני־נח לבין ישראל ומתן תורה

כן אין מובנת ההלכה שצוטטה לעיל מדברי הרמב"ם, שיש לישראל ציווי "לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח" ואף יותר מכך, להביא לכך שקיום המצוות של בני נח לא יהא מפני "הכרע הדעת", אלא מפני ש"ציווה בהם הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו ע"ה שבני נח מקודם נצטוו בהן", כי לכאורה תמוה מאוד: מדוע קשור קיום מצוות בני נח לישראל ולמתן תורה?

לגבי הציווי לישראל ניתן היה להסביר, שרצונו של ה' הוא שהיהודי "יתקן את העולם כולו לעבוד את ה'"[13], ולכן על ישראל לחייב את "כל באי העולם" לקיים את רצון קונם, אך לא מובן, מדוע צריכים בני נח לקיים את מצוותיהם מפני ש"ציווה בהם הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו ע"ה"[14], ולא מפני שהקב"ה ציווה זאת לאדם הראשון וכדומה[15]?

חובתם של ישראל לקיים את כל מצוותיהם, כולל המצוות שנצטוו בהם לפני מתן תורה (כמצות מילה), רק מפני ציווי ה' למשה רבינו ע"ה בסיני[16], מובנת, כי במתן תורה חל שינוי מהותי בישראל אשר אז בחר בם הקב"ה[17] ולפיכך חל שינוי גם בכל מצוותיהם; אבל מהו הקשר של בני נח[18] למתן תורה, שלפני מתן תורה הם קיימו את המצוות מפני ציווי ה' לאדם הראשון, ולאחר מתן תורה הם צריכים לקיימן מפני ש"ציווה בהן הקב"ה בתורה... ע"י משה רבינו ע"ה"[19]?

ד.

יתרון הנפש השכלית של ישראל

כדי להבין זאת יש להקדים את הסברו של כ"ק מו"ח אדמו"ר[20] על יתרון הנפש השכלית – "צלם" – של ישראל על פני נפש השכלית של המין האנושי בכללו, המסביר שבנפש השכלית של ישראל מורגש עידון רוחני מיוחד, למרות שזהו שכל אנושי טבעי, ויש לו "דיבוק" לעדינות רוחנית לעומת הנפש השכלית של הגוי שהיא מגושמת יותר. כמוסבר במספר מקומות[21] שלימוד חכמות חיצוניות מביא את האדם לידי הרגשת ישות עצמית, ואף גסות מסויימת וכו'.

לכאורה, לא מובן: תפקידו של השכל הוא לברר את ה"אמת" שבכל דבר, ולכן צריך השכל להתעלות מעל פני הנטיות האישיות – "רוח... האדם העולה היא למעלה"[22], שלא כבעל־חיים, ש"רוח הבהמה היורדת היא למטה", ואיך ייתכן, שהנפש השכלית של בני נח היא, להיפך, מורידה את האדם ומביא אותו לידי גסות?

לגבי השכל של הנפש הבהמית – שכל הקשור למידות – שמהותן היא "הרגש עצמו"[23], ניתן להבין שהוא יכול להביא לידי הרגשת ישות עצמית וגסות. אבל הנפש השכלית איננה קשורה למידות, אלא היא שכל בלבד, כלימוד חכמת התכונה וכדומה, ומדוע יגרום שכל זה להרגשת ישות וגסות?

ההסבר לכך הוא: יכולתו של השכל להתעלות מעל עצמו נובעת מאי־התחשבות האדם בעצמו ובנטיותיו האישיות, הוא מתבטל, ולפיכך השכל שבנפש השכלית, העוסק בעניני עולם שהם ישות עצמית[22], נעשית אף בו הרגשת ישות ומציאות, שאיננה מאפשרת להגיע להתעלות הראויה.

---

13) לשון הרמב"ם הל' מלכים ספי"א – גבי משיח. וראה מכתב ר"ח ניסן תשל"ב וי"א ניסן תשל"ח ובהערות שם (נדפס בהגש"פ קה"ת תשמ"ו ע' תרלז, תרצב).

14) סנהדרין נו, ב. רמב"ם שם רפ"ט. וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' ב"נ (ע' שמט ואילך), וש"נ.

15) ודוחק לומר שכוונתו, כי לולא הקבלה ממשה או דברי תורה (ראה רמב"ם שבהערה הקודמת) אין ידוע בכלל ע"ד הציווי לאדה"ר.

וצע"ק מה שממשיך (בסוף פ"ח) "אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת", ואינו שולל גם אם עשאן מפני ציווי ה' לאדה"ר.

16) פיה"מ להרמב"ם ספ"ז דחולין. ובפי' מים חיים (להפר"ח) לרמב"ם הל' מלכים שם, דזהו ג"כ המקור למ"ש הרמב"ם (גבי ב"נ) "והוא שיקבל אותן וכו'".

17) שו"ע אדה"ז או"ח סי' ס, ס"ד.

18) והא שאמרו (סנה' נט, א) "כל מצוה שנאמרה לב"נ ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה" – אין הכוונה שב"נ מחוייבים בזה מצד הציווי בסיני, כ"א ד"לא שקלינהו להנך מב"נ וכדקיימי להו קיימי" (רש"י שם ד"ה לזה ולזה נאמרה).

19) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 146 ואילך. חכ"ו עמ' 132 בארוכה.

20) ד"ה חביב אדם שם פ"א.

21) ד"ה ויאמר משה תש"ט פ"ב ואילך. ועוד.

22) קהלת ג, כא.

23) ראה ד"ה ויאמר משה שם פ"ג. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמנם גם הנפש השכלית של היהודי עוסקת בעניני העולם, אך בכל זאת יש לה עידון רוחני מסויים, לא מצד עצמה, אלא מפני שליהודי יש נפש אלקית, הנעלית מן העולם, שהיא מביאה גם את הנפש השכלית שלו לידי התבטלות. לכן יש בנפש השכלית של היהודי שתי תכונות: למרות שזהו שכל אנושי בטבעו, יש בו משהו מן העידון האלקי.

ה.

הסבר זה רמוז במשנה

בכך ניתן להסביר, שהפירוש על המשנה שהובא לעיל[6] מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שב"חביב אדם שנברא בצלם" הכוונה היא לנפש השכלית של המין האנושי בכלל, ו"בחיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" הכוונה היא לנפש השכלית של ישראל, רמוז במשנה עצמה:

"חביב אדם שנברא בצלם" – חביבות האדם מתבטאת בעצם העובדה ש"נברא בצלם"; "חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" – כלומר – יש לו גם חיבה נעלית יותר, חיבה עצמית[24] שבגללה בראוהו בצלם אלקים: "נברא בצלם" זוהי תוצאה של החיבה היתירה.

זהו ההבדל בין "צלם" של בני נח לבין "צלם" של יהודי:

חביבותם של בני נח נובעת מן הנפש השכלית – הצלם – שבו, ואילו חביבות ישראל הקשורה ל"צלם" אינה בגלל ה"צלם" אלא להיפך החביבות היא שהביאה לכך שניתן להם הצלם: מפני שהוא יהודי – חיבה יתירה נודעת לו, שנברא בצלם – לפיכך הוא נברא בצלם, ניתנה לו הנפש השכלית. ודוקא אז מושלם גם השכל של הנפש השכלית, ויש לו התכונה של "רוח... האדם העולה היא למעלה".

ו.

ביאור דברי הרמב"ם

זהו ההסבר לפסק הרמב"ם, שיהודי צריך לכוף את "כל באי העולם לקבל מצוות שנצטוו בני נח":

כדי שעבודת בן־נח בקיום המצוות תהיה כראוי, אי אפשר להסתמך על "הכרע הדעת" שלו, כי הנפש השכלית שלו עלולה להביאו לידי גסות[25], אלא צריך לקשר זאת ליהודי. כאשר הדבר יכוון ע"י יהודי, שה"צלם" – הנפש השכלית – שלו הוא מושלם, יוכל גם אצל בן־נח להיווצר מצב של "רוח... האדם העולה היא למעלה".

לכן קשור הענין של "חביב אדם שנברא בצלם" (בן נח) לענין של "חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם" (יהודי), כי על בן נח לדעת ששלימות ה"צלם" שלו תלויה ב"צלם" של היהודי.

וכיון שה"צלם" של בני ישראל הוא תוצאה של היותו בעל נפש אלקית, משפיע הגורם על התוצאה וגם בנפש השכלית קיימת תכונת ההתבטלות, כדלעיל, לפיכך תלויה שלימות עבודתו של בן נח, המכלילה אותו בין "חסידי אומות העולם", בקיום מצוותיו מפני ש"ציווה בהן הקב"ה בתורה והודיענו ע"י משה רבינו ע"ה" – הוא מקיימן כתוצאה מן הגילוי במתן תורה[26], כאשר זכו ישראל לחביבותם העצמית – נקראו בנים למקום וניתן להם כלי חמדה.

[בכך מובן גם המשך דברי הרמב"ם: אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת... אינו מחסידי אומות העולם ולא[27] מחכמיהם". כי לכאורה תמוה: מדוע הוא "לא מחכמיהם", אם הוא מקיימן "מפני הכרע הדעת"? – אלא, כאשר אין בן־נח חדור בהכרת תלותו בישראל ובמתן תורה, נגרם פגם גם בשכלו].

ז.

הכפילות שבחלקים האחרים של המשנה

לפי האמור לעיל אפשר להבין את הנקודה המשותפת שבין כפילות הלשון מחלק הראשון של המשנה לבין החלקים האחרים שלה – "חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום... חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה, חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה":

גם בשני חלקים אלו מסביר כ"ק מו"ח אדמו"ר[11] שכפל הלשון שבכל חלק מכוון לשתי דרגות שונות:

המשך בעמוד קפג

24) במפרשים פירשו, שהחיבה יתרה היא בזה ש"נודעת לו" – שהקב"ה גילה ופירסם לו מעלתו וחיבתו כו', ע"ש. אבל ע"פ זה צע"ק כפל הלשון, דהול"ל "חיבה יתרה נודעת לאדם שנברא בצלם" (ועד"ז בבבא הב' והג'), שזה כולל ב' עניני החיבה (עצם המעלה, ושזה באופן ד"נודעת לו").

25) ראה גם תוי"ט כאן, דלשון המשנה "נברא בצלם" – בהשמטת תיבת "אלקים" – הוא "לפי שהם חסרים באמת מידיעת אלקים", ע"ש באורך.

26) ראה גם לקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 76. וראה ליקוט פירושים לתניא פ"א (ע' מח).

27) כ"ה הגירסא הנפוצה בדפוסים. אבל כו"כ גרסי "אלא מחכמיהם" (נסמן באנציקלופדי' תלמודית: ע' ב"נ בסופו, ע' גר תושב הערה 11.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמות י, ב - ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'

נח

דוקא במכת ארב"ה (בגי' ד' פעמים "בן") כתוב "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך", דהנס דגאולת מצרים הוא לידת בנים, וזהו והגדת לבנך וכו'

ולמען[1] תספר באזני בנך וגו'. סיפור וההגדה דיציאות מצרים הוא לבנים דוקא[2] כמ"ש[3] והגדת לבנך כו', והי'[4] כי ישאלך בנך כו', ומה נשתנה כאן[5] הבן שואל, וכמאמר כנגד[6] ארבעה בנים דברה תורה כו', דהנס דיציאת וגאולת מצרים הוא לידת בנים, והנס דיציאת מצרים הי' בחודש ניסן - חדש[7] האביב, והוא ג"כ ענין הולדת בנים, אביב הוא[8] א"ב י"ב, א"ב הוא השלשה אבות, י"ב הוא הי"ב שבטים וכו'.

וכתיב ולמען תספר באזני בנך ובן בנך כו', וכתוב זה במכת ארבה ביחוד, (וכן ביואל[9] בארבה כתיב שיספרו לבנים, ועיין במדרש רבה פ'[10] בא), כי ארבה[11] הוא ד' פעמים בן[12].

והוא המכה הח' הנמשך[13] מבינה, וכמו יצח"ק שכתוב עליו[14] וארב"ה את זרעו ואתן לו את יצח"ק, ויצחק בחי' בינה[15] בגי' ח' פעמים[16] הוי'.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיט

---

1) מבאר ומקשר כאן כמה דברים:
א) דדוקא במכת "ארבה" נאמר "ולמען תספר לבנך וגו'".
ב) מכת ארבה הוא המכה ה"שמיני".
ג) ב"יצחק" כתוב הלשון "ארבה", כמ"ש "וארבה את זרעו".
ד) "יצחק" בגימטריא "ארבה".
ה) יצחק בגי' שמונה פעמים שֵם הוי', - בחי' "שמיני".
ו) בחי' "בינה" הוא ספירה ה"שמיני". (והוא מלמטה למעלה: מלכות, יסוד, הוד, נצח, תפארת, גבורה, חסד, בינה). ראה הערה 15.
ז) דוקא ב"יצחק" ("ארבה את זרעו") כתוב "ופרינו בארץ". ראה הערה 11.

2) ראה לעיל סי' ט, דבניגוד לגזירת פרעה דהי' אם בן הוא והמתן אותו, וכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, הי' הנס דגאולת יציאת מצרים לידת בנים עי"ש.

3) בא יג, ח.

4) שם פסוק יד.

5) ראה פסחים פרק י' משנה ד' מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל אביו מה נשתנה.

6) נוסח ההגדה.

7) בא יג, ד.

8) אבי"ב הוא נוט' א"ב - יב. ראה הביאור לקמן סי' פז.

9) יואל א, ג. ד "דבר ה' אשר הי' אל יואל... עליה לבניכם ספרו ובניכם לבניהם ובניהם לדור אחר, יתר הגזם אכל הארבה וגו'".

10) שמות רבה פרשה יג, ד: ולמען תספר באזני בנך. גלה הקב"ה למשה מה מכה יביא עליהן וכתב משה ברמז ולמען תספר באזני בנך. זו מכת ארבה כמה דתימא (יואל א) עליה לבניכם ספרו. עי"ש.

11) וראה אור התורה פ' בא עמוד רמט וז"ל: בענין הארבה איתא ברבות שבפסוק ולמען תספר באזני בנך מרומז הארבה כמ"ש ביואל סימן א' עליה לבנים יספרו והכלי יקר הביא זה בשם הרמב"ן, והקשה למה דוקא גבי ארבה נאמר לבנים יספרו. אך הענין כמ"ש במ"א ע"פ זרע רב תוציא השדה כו' יחסלנו הארבה דהקללה הוא על ס"מ אשר חוטף הרבה ניצוצי קדושה לתוכו וממשיכים השדה אך לא יאסוף מהם כלום לעצמו כי יחסלנו הארבה היינו בחי' הגבורה דקדושה, כי ארבה גימט' יצחק וכמ"ש בלקו"ת פ' שמיני שז"ס וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק ע"ש ור"פ בא, ובחי' זרע רב הנ"ל היינו מה שנפל משם ב"ן, (כי עשו אמר יש לי רב בחי' ריבוי טורי דפרודא ויאכלנו הארבה וארבה את זרעו דקדושה ע' נפש שכולם לשון יחיד ויחן שם ישראל וקיבל היהודים וזהו כל רבי מארץ ישראל יחוד הריבוי) אך הכל יחסלנו הארבה. ארבה ד"פ ב"ן כנגד ד' בנים דברה תורה כו' (ובד"ה יפה שיחתן של עבדי אבות נתבאר שד' בחי' ב"ן הנ"ל הם ד' אמהות, ואפ"ל ד' ב"ן דאבי"ע שבאצילות, א"נ אבי"ע שבשם ב"ן דאצילות שרה כתר שבמלכות אצילות דב"ן כו') עכ"ד. עי"ש כל הביאור.

12) "ארבה" (וגם "יצחק") בגי' 208, וכן ד' פעמים "בן" (4 × 52) = 208. ד' פעמים "בן" כנגד ה"ארבעה בנים".

13) ראה אור התורה וארא ע' רכח. מובא לעיל סי' נה הערה 3. ספר המאמרים - בשעה שהקדימו ה'תער"ב חלק ב ע' א'פח.

14) יהושע כד, ג. "ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר ואולך אותו בכל ארץ כנען וארבה את זרעו ואתן לו את יצחק". ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ז ח"ב עמוד 355 הערה 48. ה'תשמ"ח עמוד 106.

15) ראה תורת מנחם - ספר המאמרים מלוקט חלק ב עמוד יט, ובהנסמן שם. אור התורה פרשת תולדות תתיז, א ואילך וז"ל: יצחק הו"ע הצחוק ותענוג עליון שיתגלה לע"ל שהענין היינו פנימי' עתיק... כי הנה התגלות עתיק הוא בבינה כמ"ש בלק"ת [דרושים לר"ה נז, א] סד"ה יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת, ע"ש.
לקוטי לוי יצחק, ליקוטים על תנ"ך ומחז"ל עמוד סט וז"ל: ידוע שבינה היא ספירה הח', וכמו יצחק שהוא בחי' בינה (וגבורה) הוא גימטריא ח' פעמים הוי'. משא"כ יעקב - הז' תחתונים, הוא גימטריא ז' פעמים הוי', ע"ש.
ועיין ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' א הערה 12.

16) יצח"ק (וכן "ארבה") בגי' 208, וכן שמונה פעמים הוי' (8 × 26 =) 208.
וזהו שמונה מרמז לבחי' "בינה", בחי' יצחק, וראה לעיל סוף סי' לב, דבחי' בינה הוא "ריבוי", ובתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס ע' כא דזהו מ"ש ביצחק דוקא (תולדות כו, כב) "ופרינו בארץ" עי"ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו, ט – אלה תולדת נח נח איש צדיק וגו'

א. אלה תולדות, ו' פרשיות מתחילין ראשי פרקים בא' כמו [אלה תולדות נח], אלה פקודי, אם בחוקותי, אלה מסעי, אלה הדברים, אתם נצבים, וכן ו' פרשיות שפסוק האחרון מתחיל בא' פרשת וישלח מסיימת אלוף, פרשת בהר סיני מסיימת את שבתותי, אם בחקותי מסיים אלה המצות, שלח לך מסיים אני ה', אלה מסעי מסיים אלה המצות, ראה מסיים איש כמתנת ידו, להודיעך ו' אלפים שנה הווה העולם.

ד' פרשיות מתחילין באלה וב' מתחילין אם, אתם, להודיעך ד' אלפי תורה וימות המשיח שילמדו תורה וב' אלפים תוהו בלא תורה כן ב' פרשיות פסוק אחרון מתחילין אלה והד' ענין אחר, וכשתמנה התחלת ו' פרשיות הם אלה אלה אם אלה אלה אתם בגימטריא עדו"ת נאמנ"ה (עיין תהלים יט, ח) לומר עדות ה' נאמנה על זה שו' אלפא הוה העולם.

פירוש הרוקח

ז, יא – בשנת שש מאות שנה לחיי נח בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו

ב. מבואר בדרושי חסידות ש"בתיבת נח הי' דוגמת ומעין לעתיד לבוא, שהרי בתיבת נח היו כל החיות וכל הבהמות יחד, ועכ"ז לא עשו רעה זה לזה כלל ולא השחיתו זה לזה, שנמצא גם עכשיו גר זאב עם כבש . . הכל יחד בתיבה . . מעין לעתיד לבוא שלא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי[1], "תיבת נח היא מ"ם סתומה שבפסוק[2] לסרבה המשרה, ולכן שם ולשלום אין קץ, וגר זאב עם כבש כו'"[3], היינו, שפרשת נח קשורה עם תכלית השלימות דלעתיד לבוא.

ועל פי זה יש לומר, שמה שכתוב במדרש[4] שנח "עולם חדש ראה" – קאי (לא רק על חידוש העולם כפשוטו, לאחרי המבול, אלא) גם על החידוש דלעתיד לבוא, "השמים החדשים והארץ החדשה", וכדאיתא במדרש[5] על הכתוב[6] "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם גו'", "כימי עולם כימי נח".

ולפני זה – גם החידוש **בתורה**, "תורה חדשה מאתי תצא":

על הפסוק[7] "בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעיינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו" – איתא בזהר[8]: "ובשית מאה שנין לשתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבוע דחכמתא לתתא וכו' וסימנך בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו'", היינו, שהתחלת המבול ("נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו") רומז להתחלת גילוי פנימיות התורה בדורות האחרונים, לאחרי חצות דאלף הששי, "כמ"ש האריז"ל דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה"[9], עד לגילוי באופן ד"יתפרנסון"[10], הבנה והשגה, בתורת חסידות חב"ד, ובאופן ד"יפוצו מעיינותיך חוצה", עד לשלימות ההפצה חוצה בדורנו זה.

וענין זה נעשה לשלימות הגילוי דפנימיות התורה – "תורה חדשה מאתי תצא", לימוד פנימיות התורה על ידי משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' **כמים לים מכסים**"[11], די"ל, שדוגמת זה הי' גם בזמן המבול, שהעולם כולו הי' מכוסה במים (כמו בהתחלת הבריאה שהי' "כל העולם כולו מים במים"[12]), ע"ד ובדוגמת תכלית השלימות ד"כמים לים מכסים" לעתיד לבוא[13].

ספר השיחות ה'תשמ"ח

ח, ח – וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים מעל פני האדמה

ג. וישלח את היונה וגו'. רמזו גם כן כל זאת הפרשה על העתיד וכן אמרו במדרש הנעלם (תקו"ז תכ"א מה, ב) כי בענין היונה רמוזים הגליות וכנסת ישראל היא משולה ליונה דכתיב (שיר השירים ב, יד) יונתי בחגוי הסלע, ובעונה נשתלחה ונתגרשה כדכתיב (ירמי' טו, א) שלח מעל פני. וזהו וישלח את היונה מאתו בגלות בבל ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה שהכביד מלך בבל עולו עליהם וכתיב שם (ירמי' יג, טז) ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף.

ותשב אליו אל התיבה שחזרה בתשובה וקבלה. וזהו וישלח ידו ויקחה כדכתיב (יחזקאל א, ח) וידי אדם מתחת כנפיהם, חזרה לחטוא כבראשונה ויוסף שלח את היונה בגלות יון. ותבא אליו היונה לעת ערב שחזרה בתשובה. ולפי שגלות יון החשיך פניהם של ישראל כשולי קדירה, אמר לעת ערב לפי שחשך עליהם היום וערבה כל שמחה. והנה עלה זית טרף בפי' לולי שהעיר השם רוח הכהנים המשוחים בשמן זית שהם חשמונאי ובניו כמעט אבדה שארית ישראל...

אח"כ חזרה לחטוא כבראשונה וגלתה גלות רביעי הוא גלות אדום, וזהו וייחל עוד שבעת ימים אחרים וישלח את היונה בגלות אדום ולא יספה שוב אליו עוד היא מעצמה אלא שהקב"ה יעורר אותה ויקימה מעפרה כדכתיב אקים את סוכת דוד הנופלת. וזהו נפלה ולא תוסיף קום בתולת ישראל שפירושו לא תוסיף קום מעצמה אלא שהקב"ה יסייעה ויתן לה יד. וזהו אקים את סוכת דוד, וזהו ולא יספה שוב אליו עוד מעצמה לפי כובד הגלות והשעבוד עד שהשם יסייעה.

צרור המור[14]

---

1) המשך וככה תרל"ז פרק צה.

2) ישעי' ט, ו.

3) אור התורה פרשתנו (כרך ג תרע, א.

4) בראשית רבה פרשתנו פ"ל, ח.

5) ויקרא רבה פ "ז, ד. איכה רבה בסופו. ועוד.

6) מלאכי ג, ד.

7) פרשתנו ז, יא.

8) חלק א קיז, א.

9) אגרת הקודש סימן כו (קמב, ב).

10) תקו"ז ת"ו בסופו. ראה לקוטי שיחות חלק כד עמוד 631 הערה 53. וש"נ.

11) ישעי' יא, ט. רמב"ם סיום וחותם ספר הי"ד.

12) בראשית רבה פ"ה, ב. וראה שם, א. לקוטי שיחות חלק ל ע' 61.

13) ראה בארוכה לקוטי שיחות שם ס"ה ואילך.

14) ר' אברהם סבע ז"ל, ממגורשי ספרד.

מהדורה להדפסה ושיתוף אישי בלבד

◆ יום ראשון כ"ח תשרי ◆

ו (ט) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ:

ט אֵלֵין תּוֹלְדַת נֹחַ נֹחַ גְּבַר זַכָּאי שְׁלִים הֲוָה בְּדָרוֹהִי בְּדַחֲלְתָּא דַיְיָ הַלִּיךְ נֹחַ:

רש"י◄ **אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ, נֹחַ אִישׁ צַדִּיק•** הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ, סִפֵּר בְּשִׁבְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי י) "זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה". דָּבָר אַחֵר: לְלַמֶּדְךָ שֶׁעִקַּר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מַעֲשִׂים טוֹבִים. **בְּדֹרֹתָיו•** (סנהדרין קח) יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשֶׁבַח, כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאִלּוּ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים, הָיָה צַדִּיק יוֹתֵר. וְיֵשׁ שֶׁדּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לִגְנַאי, לְפִי דּוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק, וְאִלּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, לֹא הָיָה נֶחֱשָׁב לִכְלוּם. **אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ•** וּבְאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: (לקמן כד) "אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו", נֹחַ הָיָה צָרִיךְ סַעַד לְתָמְכוֹ, אֲבָל אַבְרָהָם הָיָה מִתְחַזֵּק וּמְהַלֵּךְ בְּצִדְקוֹ מֵאֵלָיו. **הִתְהַלֶּךְ•** לְשׁוֹן עָבָר, וְזֶהוּ שְׁמוּשׁוֹ שֶׁל ל', בְּלָשׁוֹן כָּבֵד מְשַׁמֶּשֶׁת לְהַבָּא וּלְשֶׁעָבַר בְּלָשׁוֹן אֶחָד: (שם יג) "קוּם הִתְהַלֵּךְ", לְהַבָּא. "הִתְהַלֶּךְ נֹחַ", לְשֶׁעָבַר. (שמואל א יב) "הִתְפַּלֵּל בְּעַד עֲבָדֶיךָ", לְהַבָּא. (מלכים א ח) "וּבָא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה", לְשׁוֹן עָבָר, אֶלָּא שֶׁהַנָּבִיא"ו שֶׁבְּרֹאשׁוֹ הוֹפְכוֹ לְהַבָּא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כרך י, אגרת ב'תתקפד)

עַל הַכָּתוּב "צַדִּיק הָיָה בְּדוֹרוֹתָיו", וְדָרְשׁוּ [ר]ז"ל בָּזֶה מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְהִקְשָׁה וְכֵן הִקְשָׁה בְּ'תּוֹרָה שְׁלֵמָה', שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁמֵּת נֹחַ הָיָה אַבְרָהָם בֶּן נ"ח. – יֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה דְּהַכַּוָּנָה "בְּדוֹרוֹתָיו" בַּדּוֹר **שֶׁלּוֹ**, הַיְנוּ שֶׁהוּא הַפַּרְנָס שֶׁלּוֹ וּמַנְהִיגוֹ, וְכִלְשׁוֹן רַז"ל דּוֹר וּפַרְנָסָיו וְכוּ' (ויק"ר פס"ו).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך טו פרשת נח)

הַזֹּהַר מַסְבִּיר אֶת הַהֶבְדֵּל בֵּין הִתְנַהֲגוּתוֹ שֶׁל נֹחַ לְבֵין הַצַּדִּיקִים שֶׁהָיוּ אַחֲרָיו, שֶׁנֹּחַ לֹא הִתְפַּלֵּל עַל דּוֹרוֹ "לֹא בְּעָא רַחֲמִין עַל עָלְמָא", וְלָכֵן מְכוּנִים מֵי הַמַּבּוּל בְּכִינּוּי "מֵי נֹחַ", "דְּבֵיהּ הַוּוּ תַּלְיָן, דְּלֹא בָּעֵי רַחֲמֵי עַל עָלְמָא" (=שֶׁבּוֹ הָיוּ תְּלוּיִים, שֶׁלֹּא בִּקֵּשׁ רַחֲמִים עַל הָעוֹלָם), וְאִילּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁבָּאוּ אַחֲרָיו מָסְרוּ אֶת נַפְשָׁם בִּשְׁבִיל בְּנֵי דוֹרָם, כְּפִי שֶׁמּוֹצְאִים שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ אָמַר "וְאִם אֵין מְחֵנִי נָא מִסִּפְרְךָ אֲשֶׁר כָּתָבְתָּ".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כה, עמוד 19 – מתוך 'לקראת שבת')

צִדְקָתוֹ שֶׁל נֹחַ

נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו

יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ דּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לְשֶׁבַח, כָּל־שֶׁכֵּן שֶׁאִלּוּ הָיָה בְּדוֹר צַדִּיקִים, הָיָה צַדִּיק יוֹתֵר. וְיֵשׁ שֶׁדּוֹרְשִׁים אוֹתוֹ לִגְנַאי, לְפִי דּוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק, וְאִלּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לֹא הָיָה נֶחֱשָׁב לִכְלוּם (ו, ט. ובפירוש רש"י)

בְּדַעַת הַ"יֵּשׁ דּוֹרְשִׁים לִגְנַאי' צָרִיךְ לְהָבִין: מַאי טַעֲמַיְיהוּ דְּדָרְשִׁינַן לִגְנַאי וְלֹא לְשֶׁבַח, וּבִפְרָט שֶׁ"אֲפִילּוּ בִּגְנוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב" וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהַתּוֹרָה לֹא תְּדַבֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל נֹחַ?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַטַּעַם בָּזֶה: כְּלָל זֶה - שֶׁהַתּוֹרָה אֵינָהּ מְדַבֶּרֶת בְּלָשׁוֹן מְגֻנָּה - מִתְיַחֵס רַק לְסִפּוּרֵי הַתּוֹרָה; מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּדְבַר הֲלָכָה, שָׁם מִשְׁתַּמֶּשֶׁת הַתּוֹרָה בַּלָּשׁוֹן הַבְּרוּרָה בְּיוֹתֵר, הֲגַם שֶׁהִיא לָשׁוֹן בִּלְתִּי נְקִיָּה, כִּי פְּסַק הֲלָכָה צָרִיךְ לְהֵאָמֵר בַּלָּשׁוֹן הַבְּרוּרָה בְּיוֹתֵר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה מָקוֹם לִטְעוֹת בְּנוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בַּנִּדּוֹן־דִּידַן, בְּהוֹסָפַת הַתֵּבָה "בְּדוֹרוֹתָיו" - לִגְנַאי, מִתְכַּוֶּנֶת הַתּוֹרָה לִשְׁלֹל טָעוּת בְּנוֹגֵעַ לְהַנְהָגָה בְּפֹעַל: מָצִינוּ כַּמָּה עִנְיָנִים בְּהַנְהָגַת נֹחַ הַמּוֹרִים עַל כָּךְ שֶׁצִּדְקָתוֹ לֹא הָיְתָה בִּשְׁלֵמוּת (ראה בפירוש רש"י ו, ט. ובפרשתנו ז, ז), וְלָכֵן, אִם הַתּוֹרָה הָיְתָה מִסְתַּפֶּקֶת בְּתֵאוּר צִדְקָתוֹ שֶׁל נֹחַ, הָיָה מָקוֹם לִטְעוֹת וְלִלְמֹד מֵהַנְהָגוֹת אֵלּוּ הַבִּלְתִּי־רְצוּיוֹת, וּמִשּׁוּם הָכִי מוֹסִיף הַכָּתוּב תֵּבַת "בְּדוֹרוֹתָיו", לְהוֹרוֹת לָנוּ שֶׁהַנְהָגוֹת אֵלּוּ בִּלְתִּי רְצוּיוֹת, וְאֵין לִלְמֹד מֵהֶן.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת. כְּמוֹ הַקּוֹרוֹת כְּטַעַם מַה יֵּלֶד יוֹם. וְכָמוֹהוּ אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב. **אִישׁ צַדִּיק.** בְּמַעֲשָׂיו: **תָּמִים** בְּלִבּוֹ. וְתָמִים תֹּאַר הַשֵּׁם פְּעֻלֵּי הַכֶּפֶל וְהוּא תָּמִים: וְטַעַם **בְּדֹרֹתָיו.** בְּדוֹרוֹ בְּעֵת הַמַּבּוּל וּבַדּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ אַחֲרָיו כִּי הוּא חָיָה עַד שֶׁהָיָה אַבְרָהָם בֶּן נ"ח שָׁנָה. וְהַסִּימָן הוּא וְאַבְרָהָם אָבִינוּ בֶּן נ"ח כַּאֲשֶׁר מֵת נֹחַ: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה, עמוד 279 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הצָלָה מטִרדות הפַּרנָסָה

נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו

בְּדוֹרוֹתָיו - יֵשׁ שֶׁדּוֹרְשִׁין אוֹתוֹ לִגְנַאי. לְפִי דּוֹרוֹ הָיָה צַדִּיק, וְאִלּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לֹא הָיָה נֶחְשָׁב לִכְלוּם (ו, ט. ובפירוש רש"י)

לִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ הַדָּבָר: הֲרֵי אֲפִילוּ "בִּגְנוּת בְּהֵמָה טְמֵאָה לֹא דִּבֶּר הַכָּתוּב" (ראה בבא בתרא קכג, א) וּמַדּוּעַ נִכְתְּבָה בַּתּוֹרָה "גְּנוּתוֹ" שֶׁל נֹחַ?

אֶלָּא עַל־כָּרְחֲךָ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁבָּזֶה גּוּפָא בָּא הַכָּתוּב לְלַמְּדֵנוּ עִנְיָן הַנּוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה.

בֵּאוּר הַדְּבָרִים: עַל הַפָּסוּק "בֹּא אֶל הַתֵּבָה" מְבָאֵר אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן בַּסֵּפֶר "תּוֹרָה אוֹר" (פרשתנו), שֶׁהַכָּתוּב מְרַמֵּז כָּאן אֲשֶׁר כְּדֵי לְהִנָּצֵל מִמֵּי הַמַּבּוּל, הָרוֹמְזִים עַל "טִרְדוֹת הַפַּרְנָסָה וְהַמַּחֲשָׁבוֹת שֶׁבְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה" צָרִיךְ "לָבוֹא" וְלִכָּנֵס אֶל הַ"תֵּבָה" - תֵּבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה.

עָלוּל הָאָדָם לַחְשֹׁב: זֶה שֶׁנֹּחַ נִצַּל מִמֵּי הַמַּבּוּל עַל יְדֵי שֶׁנִּכְנַס אֶל הַתֵּבָה, הוּא מִפְּנֵי הֱיוֹתוֹ צַדִּיק תָּמִים, אַף מִי שֶׁנִּמְצָא בְּדַרְגָּה נְחוּתָה, מִי יֹאמַר שֶׁגַּם הוּא יָכוֹל לְהִנָּצֵל מִ"מֵּי הַמַּבּוּל" עַל־יְדֵי "כְּנִיסָה" לְתֵיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה?

וְלָכֵן דָּרְשׁוּ אֶת נֹחַ לִגְנַאי, שֶׁבְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם "לֹא הָיָה נֶחְשָׁב לִכְלוּם", לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁכָּל אֶחָד, גַּם אִם אֵינוֹ בְּדַרְגַּת "צַדִּיק", יָכוֹל לְהִנָּצֵל מִמֵּי הַמַּבּוּל הַזִּידוֹנִים עַל־יְדֵי כְּנִיסָה לְתֵיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה.

(י) וַיִּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃

י וְאוֹלִיד נֹחַ תְּלָתָא בְּנִין יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת׃

(יא) וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס׃

יא וְאִתְחַבָּלַת אַרְעָא קֳדָם יְיָ וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין׃

רש"י ◄ **וַתִּשָּׁחֵת•** לְשׁוֹן עֶרְוָה וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים (סנהדרין נז), (סְפָרִים אֲחֵרִים: עֶרְוָה: "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ", וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: כְּמוֹ:

(דברים ז) "פֶּן תַּשְׁחִיתוּן"). **וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס•** גָּזֵל (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁגָּאֲמַר: (יונה ג) "וּמִן הֶחָמָס אֲשֶׁר בְּכַפֵּיהֶם").

(יב) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ׃

יב וַחֲזָא יְיָ יָת אַרְעָא וְהָא אִתְחַבָּלַת אֲרֵי חַבִּילוּ כָּל בִּסְרָא אֲנַשׁ יָת אָרְחֵהּ עַל אַרְעָא׃

רש"י ◄ **כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר•** אֲפִלּוּ בְּהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף - נִזְקָקִין לְשֶׁאֵינָן מִינָן.

(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת־הָאָרֶץ׃

יג וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ קְצָא דְכָל בִּסְרָא עֲלַת לְקֳדָמַי אֲרֵי אִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין מִן קֳדָם עוֹבְדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא וְהָא אֲנָא מְחַבֵּלְהוֹן עִם אַרְעָא׃

רש"י ◄ **קֵץ כָּל־בָּשָׂר•** כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא זְנוּת וַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אַנְדְּרָלְמוּסְיָא בָּאָה לָעוֹלָם וְהוֹרֶגֶת טוֹבִים וְרָעִים. **כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס•** לֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם אֶלָּא עַל הַגָּזֵל (סנהדרין קח). **אֶת־הָאָרֶץ•** כְּמוֹ

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ. הַטַּעַם אַנְשֵׁי הָאָרֶץ. וְכֵן אֶרֶץ כִּי תֶחֱטָא לִי. וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי טַעַם **לִפְנֵי הָאֱלֹהִים.** בְּפַרְהֶסְיָא. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁחֲתוּ בַּסֵּתֶר וּבְדָבָרִים מְכֻסִּים שֶׁלֹּא יְדָעָם כִּי אִם הַשֵּׁם. וְהַקָּרוֹב אֵלַי שֶׁהַתּוֹרָה דִּבְּרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם עַל דֶּרֶךְ שֶׁיְּבִינוּ הַשּׁוֹמְעִים כְּעֶבֶד שֶׁיַּעֲשֶׂה עֲבֵרָה לִפְנֵי רַבּוֹ וְלֹא יִרְאֻנּוּ. וְהָאוֹמְרִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה אֵינוֹ קֹדֶשׁ לֹא אָמְרוּ מְאוּמָה: **חָמָס.** בְּגֶזֶל וְעֹשֶׁק, וְקַרְחַת גַּם הַנָּשִׁים בְּחָזְקָה: תורה יב

יב) וּמַה שֶּׁאָמְרוּ כַּדְּמוּגֵינוּ ז"ל כִּי טַעַם הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ. שֶׁכָּל חַי לֹא שָׁמַר דֶּרֶךְ תּוֹלַדְתּוֹ, וְעִוּת הַנָּתִיב הַנָּטוּעַ הַיָּדוּעַ, נָכוֹן הוּא. וּמַה נִכְבָּד דָּרֹשׁ דָּרְשׁוּ שֶׁהִשְׁחִיתוּ בְּמַיִם, וְדָנָם הַשֵּׁם בְּמַיִם. וְכַאֲשֶׁר מֵימֵיהֶם מִמַּעַל וּמִתַּחַת, כֵּן הָיוּ הַמַּיִם שֶׁהִשְׁחִיתָם בָּם: תורה יג

יג) וַיֹּאמֶר קֵץ כָּל בָּשָׂר. הוּא הַגּוּף: וְטַעַם **בָּא.** הִגִּיעַ קֵץ אֵידָם: **אֶת הָאָרֶץ.** מִן הָאָרֶץ. וְכֵן כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר. אוֹ עִם, כְּמוֹ אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁמִּלְּשׁוֹן מַשְׁחִיתָם מוֹשֶׁכֶת עַצְמָהּ וְאַחֶרֶת עִמָּהּ. וְכֵן אֱלֹהִים צְבָאוֹת

מִן הָאָרֶץ, וְדוֹמֶה לוֹ: "כְּצֵאתִי אֶת הָעִיר", (שמות ט) (מלכים א טו) מִן הָעִיר. "חָלָה אֶת רַגְלָיו", מִן רַגְלָיו. דָּבָר אַחֵר: "אֶת הָאָרֶץ", עִם הָאָרֶץ, שֶׁאַף ג' טְפָחִים שֶׁל עֹמֶק הַמַּחֲרֵשָׁה נִמּוֹחוּ וְנִטַּשְׁטְשׁוּ.

(יד) עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר:

יד עִיבֵּד לָךְ תֵּבוֹתָא דְּאָעִין דְּקַדְרוּם מְדוֹרִין תַּעְבֵּד יָת תֵּבוֹתָא וְתֶחְפֵּי יָתַהּ מִגּוֹ וּמִבָּרָא בְּכָפְרָא:

רש"י ◄ **עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת** • הַרְבֵּה רֶוַח וְהַצָּלָה לְפָנָיו. וְלָמָּה הִטְרִיחוֹ בְּבִנְיָן זֶה? כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּהוּ אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל עוֹסֵק בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: 'מַה זֹּאת לְךָ'? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'עָתִיד הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהָבִיא מַבּוּל לָעוֹלָם', אוּלַי יָשׁוּבוּ. **עֲצֵי־גֹפֶר** • כָּךְ שְׁמוֹ, וְלָמָּה מִמִּין זֶה? עַל שֵׁם גְּפָרִית, שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לְהִמָּחוֹת בּוֹ. **קִנִּים** • מְדוֹרִים מְדוֹרִים, לְכָל בְּהֵמָה וְחַיָּה. **בַּכֹּפֶר** • זֶפֶת בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּי, וּמְצִינוּ בַּגְּמָרָא 'כֹּפְרָא'. בְּתֵבָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, עַל־יְדֵי שֶׁהָיוּ הַמַּיִם תָּשִׁים, דַּיָּהּ בְּחֹמֶר מִבִּפְנִים וְזֶפֶת מִבַּחוּץ, וְעוֹד כְּדֵי שֶׁלֹּא יָרִיחַ אוֹתוֹ צַדִּיק רֵיחַ רַע שֶׁל זֶפֶת, אֲבָל כָּאן מִפְּנֵי חֹזֶק הַמַּיִם, זִפְּתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (יעויין בלקוטי־שיחות כרך טו, עמוד 34 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מֶשֶׁךְ זְמַן עֲשִׂיַּת הַתֵּבָה

עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר וגו' (ו, יד)

מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה מִשְׁתַּדֵּל בָּהּ (לקח טוב פרשתנו בתחלתו)

צָרִיךְ לְהָבִין: מַדּוּעַ הִתְעַכֵּב בַּעֲשִׂיָּתָהּ מֶשֶׁךְ זְמַן רַב כָּל־כָּךְ, וְלֹא נִזְדָּרֵז בְּקִיּוּם הַצִּוּוּי "עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר" וּבִפְרָט שֶׁבָּזֶה תְּלוּיָה הַצָּלָתוֹ וְקִיּוּם הָעוֹלָם כֻּלּוֹ?

וְיֵשׁ לוֹמַר בְּפַשְׁטוּת:

צִוּוּי הַקָּבָּ"ה הָיָה "עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת גֹּו'", וְהֵינוּ שֶׁנֹּחַ בְּעַצְמוֹ יִבְנֶה אֶת הַתֵּבָה. וְאִם הָיָה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הַכֹּל לְבַד, מוּבָן הֵיטֵב טַעַם אֲרִיכוּת הַזְּמַן. וְאַדְרַבָּה, מִפְלָא הַדָּבָר שֶׁהִסְפִּיק לִבְנוֹת תֵּבַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ וְכוּ' הַכֹּל בְּעַצְמוֹ תּוֹךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה לְבַד, וְלֹא קָשָׁה מִידִּי.

(טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קֹומָתָהּ:

טו וְדֵין דִּתְעַבֵּד יָתַהּ תְּלָת מְאָה אַמִּין אָרְכָּא דְּתֵבוֹתָא חַמְשִׁין אַמִּין פְּתְיַהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמַהּ:

(טז) צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ:

טז נֶהוֹר תַּעְבֵּיד לְתֵבוֹתָא וּלְאַמְּתָא תְּשַׁכְלְלִנַּהּ מִלְּעֵלָּא וְתַרְעָא דְּתֵבוֹתָא בְּסִטְרַהּ תְּשַׁוִּי מְדוֹרִין אֲרָעִין תִּנְיָנִין וּתְלִיתָאִין תַּעְבְּדִנַּהּ:

רש"י ◄ **צֹהַר** • יֵשׁ אוֹמְרִים: חַלּוֹן, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: אֶבֶן טוֹבָה הַמְּאִירָה לָהֶם (בראשית רבה שם). **וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְּמַעְלָה** • כִּסּוּיָהּ מְשֻׁפָּע וְעוֹלֶה עַד שֶׁהוּא קָצָר מִלְּמַעְלָה וְעוֹמֵד עַל אַמָּה, כְּדֵי שֶׁיָּזוּבוּ הַמַּיִם לְמַטָּה מִכָּאן וּמִכָּאן (בְּסִפְרִים אֲחֵרִים אֵינוֹ). **בְּצִדָּהּ תָּשִׂים** • שֶׁלֹּא יִפְּלוּ הַגְּשָׁמִים בָּהּ. **תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים** • שָׁלֹשׁ עֲלִיּוֹת זוֹ עַל גַּב זוֹ, עֶלְיוֹנִים לָאָדָם, אֶמְצָעִים לְמָדוֹר, תַּחְתִּיִּים לְזֶבֶל (שם).

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּסְאֲךָ אֱלֹהִים. וְהִנֵּה כֵּן, וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם וּמַשְׁחִית אֶת הָאָרֶץ: תורה יד

יד) גֹּפֶר. שֵׁם עֵץ קַל הוּא עַל פְּנֵי מַיִם. וְאֵין רֵעַ לוֹ בַּמִּקְרָא: **קִנִּים.** לִהְיוֹת כָּל חַיָּה וְעוֹף וּבְהֵמָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ שֶׁהֵם זָכָר וּנְקֵבָה לְבַדּוֹ: וְשֵׁם **תֵּבָה** וְלֹא סְפִינָה כִּי אֵינֶנָּה עַל צוּרַת אֳנִיָּה וְאֵין לָהּ מְשׁוֹטִים: **וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ.** יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא מִגּוְזֶרֶת כֹּפֶרֶת. וְהַטַּעַם מִכְסֶה מְשִׁיחָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַכּוֹפֶר כִּדְמוּת זָפֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ טִיט בָּאָרֶץ מֵהֶעָפָר וְהוּא מַדְבִּיק וְעוֹמֵד כְּזֶפֶת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא הַנִּקְרָא בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. בִּתְמוּרַת הַכַּ"ף בְּקוֹ"ף. וְהַנָּכוֹן שֶׁמִּלַּת וְכָפַרְתָּ מִגּוְזֶרֶת בַּכֹּפֶר: **מִבַּיִת.** כְּמוֹ לְפָנִים: תורה טו

טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה. טַעְמוֹ וְזֶה הַשִּׁעוּר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה. וְהִנֵּה קוֹמָתָהּ עֲשִׂירִית אָרְכָּהּ, שֶׁתִּהְיֶה צָפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם וְלֹא יַהַפְכֶנָּה רוּחַ: תורה טו

טז) צֹהַר. מָקוֹם שֶׁיִּכָּנֵס מִמֶּנּוּ הָאוֹר וְהוּא מִגּוְזֶרֶת צָהֳרַיִם. וְהוּא נַעֲשָׂה לְמַעְלָה כְּמִשְׁקָף. וְאַחַר שֶׁהָיָה לְמַעְלָה אַמָּה אַחַת בְּאֹרֶךְ, הָיָה בְּרֹחַב שִׁשִּׁית אַמָּה. וְהִנֵּה הַתֵּבָה כִּדְמוּת מְשֻׁלָּשׁ, וְרֹאשׁוֹ חַד, וְכֵן מִקְצְעוֹתָיו. עַל כֵּן לֹא תִּתְהַפֵּךְ, וְהַפֶּתַח בַּצַּד הָאֶחָד, וְהָיָה עוֹלֶה אֵלָיו בְּסֻלָּם. וְיָדַעְנוּ כִּי הַתֵּבָה גְּדוֹלָה מְאֹד. גַּם יִתְּכֵן לִהְיוֹת קוֹמַת נֹחַ גְּדוֹלָה מִקּוֹמָתֵינוּ, כִּי הָאַמָּה הִיא

(יז) **וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע:**

יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מַיְתֵי יָת טוֹפָנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבָּלָא כָּל בִּסְרָא דִּי בֵהּ רוּחָא דְחַיֵּי מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כֹּל דִּי בְאַרְעָא יְמוּת:

רש"י◄ **וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא•** הִנְנִי מוּכָן לְהַסְכִּים עִם אוֹתָם שֶׁזִּרְזוּנִי וְאָמְרוּ לְפָנַי כְּבָר: (תהלים ח) "מָה־אֱנוֹשׁ כִּי־תִזְכְּרֶנּוּ". **מַבּוּל•** שֶׁבְּלָה אֶת הַכֹּל, שֶׁבִּלְבֵּל אֶת הַכֹּל, שֶׁהוֹבִיל אֶת הַכֹּל מִן הַגָּבוֹהַּ לַנָּמוּךְ. וְזֶהוּ לְשׁוֹן אוּנְקְלוֹס, שֶׁתִּרְגֵּם 'טוֹפָנָא', שֶׁהֵצִיף אֶת הַכֹּל וֶהֱבִיאָם לְבֶבֶל שֶׁהִיא עֲמֻקָּה, לְכָךְ נִקְרֵאת שִׁנְעָר, שֶׁנִּנְעֲרוּ שָׁם כָּל מֵתֵי מַבּוּל, (סְפָרִים אֲחֵרִים: מִימִי, וְכֵן הִגִּיהַּ מהרש"ל בִּ'חָכְמַת שְׁלֹמֹה' בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת).

(יח) **וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ:**

יח וְאָקִים יָת קְיָמִי עִמָּךְ וְתֵעוֹל לְתֵבוּתָא אַתְּ וּבְנָיךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי בְנָיךְ עִמָּךְ:

רש"י◄ **וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי•** (בראשית רבה): בְּרִית הָיָה צָרִיךְ עַל הַפֵּרוֹת שֶׁלֹּא יֵרָקְבוּ וְיֵעָפְשׁוּ, וְשֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ רְשָׁעִים שֶׁבַּדּוֹר. **אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ•** הָאֲנָשִׁים לְבַד וְהַנָּשִׁים לְבַד, מִכָּאן שֶׁנֶּאֱסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה (שם).

(יט) **וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ:**

יט וּמִכָּל דְּחַי מִכָּל בִּסְרָא תְּרֵין מִכֹּלָּא תָּעֵיל לְתֵבוּתָא לְקַיָּמָא עִמָּךְ דְּכַר וְנֻקְבָּא יְהוֹן:

רש"י◄ **וּמִכָּל־הָחַי•** אֲפִלּוּ שֵׁדִים (חגיגה טז). **שְׁנַיִם מִכֹּל•** מִן הַפְּחוּת שֶׁבָּהֶם לֹא פָּחֲתוּ מִשְּׁנַיִם, אֶחָד זָכָר וְאֶחָד נְקֵבָה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כְּמִדָּתוֹ. וְיִתְכֵּן הֱיוֹתָהּ כַּאֲשֶׁר הִיא נֶחְלֶקֶת עַל שָׁלֹשׁ גַּבֵּהּ, הַתַּחְתִּיִּים עֲשֶׂר אַמּוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי רַבִּים הָיוּ, וְהַכָּתוּב אָחַז בְּדֶרֶךְ קְצָרָה: **תַּחְתִּיִּם.** תֹּאַר הַשֵּׁם, וְכֵן שְׁנִיִּים וְכֵן שְׁלִשִׁים. וְהַשּׁוֹאֲלִים לָמָּה לֹא אָמַר וּשְׁלִישִׁיִּים, עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ. הֲלֹא יִרְאוּ, סֶלַח קַשֶּׁת גַּנָּב, תֹּאַר הַשֵּׁם. וְנָגִיד וּפָקִיד וְחָסִיד וְחָכָם וְנָבוֹן, תֹּאַר הַשֵּׁם. וְכָל מִלָּה כְּפִי מִשְׁקָלָהּ וּמַעֲרָכְתָּהּ. וּמִשְׁקַל שְׁלִשִׁים כְּמִשְׁקַל נְגִידִים חֲסִידִים, כִּי הָאֶחָד הוּא שָׁלִישׁ כְּמוֹ חָסִיד. אוֹ יִתְכֵּן שֶׁיּוּ"ד שְׁנִיִּים מְשַׁמֶּשֶׁת עַצְמָהּ, וּמִלַּת שְׁלִישִׁים עִמָּהּ. אוּלַי תְּנוּחַ דַּעַת הַשּׁוֹאֲלִים: תורה יז

יז) וַאֲנִי. מִלַּת מַבּוּל, יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַדָּגֵשׁ תַּחַת הַנּוּ"ן מָבְלָע כְּמוֹ מַבּוּעַ. וְהוּא מִגִּזְרַת אָבְלָה נָבְלָה הָאָרֶץ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מִגִּזְרַת בְּלוּלָה בַּשֶּׁמֶן. וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת עַל מִשְׁקַל מַסְלוּל. וְכָמוֹהוּ המשור, וְהַחוֹלֶם וְהַשּׁוּרֶק מִתְחַלְּפִים: וְטַעַם **הַמַּבּוּל מַיִם.** דֶּרֶךְ קְצָרָה, וְכֵן הוּא הַמַּבּוּל מַבּוּל מַיִם. וְכֵן לְמִן הַיּוֹם הִוָּסְדָה, שֶׁטַּעֲמוֹ וּלְמִן הַיּוֹם הִוָּסְדָה: תורה יח

יח) וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי. לְאוֹת שֶׁהַשֵּׁם נִשְׁבַּע לוֹ שֶׁלֹּא יָמוּת הוּא וּבָנָיו בַּמַּבּוּל. וְאִם לֹא נִמְצָא בִּתְחִלָּה מְפֹרָשׁ כַּאֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּמִשְׁנֵה הַתּוֹרָה, נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ. וּמִלַּת וַהֲקִימוֹתִי שֶׁאֲקַיֵּם אֶת שְׁבוּעָתִי. וְהַקָּרוֹב אֵלַי, שֶׁזֹּאת הַבְּרִית רֶמֶז לַקֶּשֶׁת. וְטַעַם בְּרִית, הַסְכָּמָה וְדָבָר שֶׁבָּחֲרוּ שְׁנַיִם, וְהוּא מִגִּזְרַת בְּרוּ לָכֶם אִישׁ. וְהַמִּלָּה בְּסָמוּךְ וּבְמוּכָּרֶת שָׁוָה. וְכֵן שְׁבִית יַעֲקֹב, וּבְנוֹתָיו בַּשְּׁבִית. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁבְּרִית גְּבוּל כָּרוּת: תורה יט

יט) וְאַחַר שֶׁאָמַר שְׁנַיִם, בֵּאֵר שֶׁיִּהְיוּ **זָכָר וּנְקֵבָה.** וְאַחַר שֶׁאָמַר כְּלָל **מִכֹּל הַחַי מִכֹּל בָּשָׂר,** פֵּרֵט אַחַר כֵּן **מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וּמִכֹּל רֶמֶשׂ** שֶׁהוּא עַל **הָאֲדָמָה.** זֶה כְּלָל לְחַיּוֹת הַשָּׂדֶה, וְכֵן קָטָן וְגָדוֹל שֶׁהוּא נוֹלָד מִזָּכָר וּנְקֵבָה, וְיָצְאוּ כָּל הַנּוֹלָדִים בְּלִי הִתְחַבְּרוּת שְׁנַיִם. וְכֵן חַיּוֹת הַמַּיִם שֶׁגַּם הַדָּג יִקָּרֵא בָּשָׂר. וְהָעֵד שֶׁאָמַר מֹשֶׁה וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם הַצֹּאן וּבְקַר וְגוֹ' אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם וְגוֹ': וּמִלַּת **תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה** מְצַוָּה עַל נֹחַ שֶׁלֹּא יַעַזְבֵם, רַק יְבִיאֵם עִמּוֹ לְהַחֲיוֹת זֶרַע כָּל מִין: וּמִלַּת **יָבֹאוּ אֵלֶיךָ** שֶׁהֵם יָבֹאוּ מֵעַצְמָם וְלֹא יִיגַע לְבַקֵּשׁ אוֹתָם בְּאַיִּים וְלָצוּד כָּל מִינֵי הָעוֹף. וְצִוָּה שֶׁיִּתְקַן מִינֵי מַאֲכָל לְכֹל. וְתוֹעֵי רוּחַ יִשְׁאֲלוּ מָה אָכַל כָּל עוֹף דּוֹרֵס וְכָל חַיָּה כְּמוֹ הָאַרְיֵה שֶׁלֹּא יִחְיֶה כִּי אִם מִבָּשָׂר, וְזֹאת אֵינֶנָּה שְׁאֵלָה כִּי מִי שֶׁלֹּא יִמְצָא בָּשָׂר יֹאכַל הָעֵשֶׂב וּפְרִי הָעֵץ כַּאֲשֶׁר יִרְעַב. וְכֵן דָּרַשׁ שֵׁיֵּשׁ בַּבְּהֵמוֹת גָּדוֹל וְהוּא רוֹעֵה אֶלֶף הָרִים, טוֹב הוּא לְהַשְׁמַעַת אָזְנַיִם. וְכֵן עוֹף שֶׁיְּכַסֶּה אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בִּכְנָפָיו, יֵשׁ לוֹ סוֹד וְאֵינֶנּוּ כְּמִשְׁמָעוֹ. וְהַשֵּׁם צִוָּה אֶל נֹחַ לַעֲשׂוֹת הַתֵּבָה יָמִים רַבִּים קֹדֶם בֹּא הַמַּבּוּל, וְכַאֲשֶׁר קָרְבוּ הַיָּמִים צִוָּהוּ הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שֶׁיֵּלֵךְ נֹחַ הוּא וּבֵיתוֹ אֶל הַתֵּבָה. וּבַעֲבוּר צְרִיכַת הַקָּרְבָּן, צִוָּה הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד שֶׁיִּקַּח מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הָעוֹף הַטָּהוֹר, שִׁבְעָה זְכָרִים וְשִׁבְעָה נְקֵבוֹת: תורה כ

(כ) מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת:

כ מֵעוֹפָא לִזְנוֹהִי וּמִן בְּעִירָא לִזְנַהּ וּמִכֹּל רִחֲשָׁא דְּאַרְעָא לִזְנוֹהִי תְּרֵין מִכֹּלָּא יֵעֲלוּן לְוָתָךְ לְקַיָּמָא:

רש"י◄ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ • (בראשית רבה) אוֹתָן שֶׁדָּבְקוּ בְּמִינֵיהֶם, וְלֹא הִשְׁחִיתוּ דַּרְכָּם. וּמֵאֵלֵיהֶם בָּאוּ, וְכָל שֶׁהַתֵּבָה קוֹלְטָתוּ הִכְנִיס בָּהּ.

(כא) וְאַתָּה קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה:

כא וְאַתְּ סַב לָךְ מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְאֲכֵל וְתִכְנוֹשׁ לְוָתָךְ וִיהֵי לָךְ וּלְהוֹן לְמֵיכָל:

(כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה:

כב וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקֵּיד יָתֵהּ יְיָ כֵּן עֲבַד:

רש"י◄ וַיַּעַשׂ נֹחַ • זֶה בִּנְיַן הַתֵּיבָה (סנהדרין קח).

◆ יום שני כ"ט תשרי ◆

ז (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה:

א וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ עוּל אַתְּ וְכָל אֱנַשׁ בֵּיתָךְ לְתֵבוּתָא אֲרֵי יָתָךְ חֲזֵיתִי זַכַּאי קֳדָמַי בְּדָרָא הָדֵין:

רש"י◄ רָאִיתִי צַדִּיק • וְלֹא נֶאֱמַר "צַדִּיק תָּמִים". מִכָּאן שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו, וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו (ב"ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחות מוצש"ק פרשת חיי שרה תש"מ, וש"פ נח תשמ"ה – מתוך 'לקראת שבת')

לָבוֹא אֶל הַ"תֵּיבָה" – וְלִצֵּאת מִמֶּנָּה

בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּיבָה (ז, א)

מִפּוּרְסֶמֶת הִיא תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב עַל פָּסוּק זֶה (הובא בהוספות ל'כתר שם טוב' ס"ח ואילך. ובכ"מ), אֲשֶׁר "תֵּיבָה" רוֹמֵז לְתֵיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, וְהַפֵּירוּשׁ "בֹּא אֶל הַתֵּיבָה" הוּא שֶׁיְּהוּדִי צָרִיךְ "לָבוֹא" וּלְהַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹךְ תֵּיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה.

וְלִכְאוֹרָה הַדָּבָר פֶּלֶא, דַּהֲרֵי בְּהֶמְשֵׁךְ הַפָּרָשָׁה (ח, טז) מְצַוֶּה הַקָּבָּ"ה לְנֹחַ - "צֵא מִן הַתֵּיבָה"! וּלְפֵירוּשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁ"תֵּיבָה" קָאֵי עַל הַתֵּיבוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת דְּתוֹרָה וּתְפִלָּה - אֵיךְ יִיתָּכֵן הַדָּבָר?

אֶלָּא שֶׁבֶּאֱמֶת כָּךְ הוּא הַסֵּדֶר בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁמִּצַּד הַכַּוָּנָה שֶׁל "דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים" נִדְרָשׁ הוּא לָצֵאת מֵהִתְבּוֹדְדוּתוֹ וְהִסְתַּגְּרוּתוֹ בְּחַדְרוֹ עִם תֵּיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, וּלְהָבִיא אֶל הָעוֹלָם כּוּלוֹ אֶת אוֹר הַקְּדוּשָׁה.

יַחַד עִם זֶה, מוּכְרַחַת הַהֲכָנָה שֶׁל "בֹּא אֶל הַתֵּיבָה". כְּלוֹמַר: רֵאשִׁית־כֹּל צָרִיךְ יְהוּדִי לְהַשְׁקִיעַ אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹךְ הַ"תֵּיבָה" דְּתוֹרָה וּתְפִלָּה, וְלִהְיוֹת שָׁם מֻשָּׁךְ זְמַן שֶׁל "שָׁנָה תְּמִימָה" (פרש"י פרשתנו ח, יד), הַכּוֹלֶלֶת בְּתוֹכָהּ אֶת כָּל שִׁינּוּיֵי הַזְּמַנִּים הָאֶפְשָׁרִיִּים; וְאָז, כַּאֲשֶׁר חָדוּר הוּא בַּתּוֹרָה וּבַתְּפִלָּה וּבְכָל הַפְּרָטִים, יֵשׁ בְּיָדוֹ הַכֹּחַ לַעֲבוֹדָה דְ"צֵא מִן הַתֵּיבָה" - שֶׁיּוֹצֵא לָעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וּמְקַדְּשׁוֹ לִהְיוֹת "דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ".

(ב) מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ:

ב מִכָּל בְּעִירָא דַכְיָא תִּסַּב לָךְ שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר וְנֻקְבָּא וּמִן בְּעִירָא דְּלָא אִיתְהָא דַכְיָא הִיא תְּרֵין דְּכַר וְנֻקְבָּא:

רש"י◄ הַטְּהוֹרָה • הָעֲתִידָה לִהְיוֹת טְהוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, לָמַדְנוּ שֶׁלָּמַד נֹחַ תּוֹרָה (עירובין יח). שִׁבְעָה שִׁבְעָה • כְּדֵי שֶׁיַּקְרִיב מֵהֶם קָרְבָּן בְּצֵאתוֹ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃

ג אַף מֵעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא שִׁבְעָא שִׁבְעָא דְּכַר וְנֻקְבָּא לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא׃

רש"י◄ גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' • בַּטְּהוֹרִים - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וּלְמַד סָתוּם מִן הַמְּפֹרָשׁ.

(ד) כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

ד אֲרֵי לִזְמַן יוֹמִין עוֹד שַׁבְעָא אֲנָא מָחֵת מִטְרָא עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן וְאֶמְחֵי יָת כָּל יְקוּמָא דִּי עַבְדֵת מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃

רש"י◄ כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה • (סנהדרין קח) אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי אֵבֶל שֶׁל מְתוּשֶׁלַח הַצַּדִּיק, שֶׁחָס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל כְּבוֹדוֹ וְעִכֵּב אֶת הַפֻּרְעָנוּת. צֵא וַחֲשֹׁב שְׁנוֹתָיו שֶׁל מְתוּשֶׁלַח, וְתִמְצָא שֶׁהֵם כָּלִים בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ. כִּי לְיָמִים עוֹד • מַהוּ עוֹד? זְמַן אַחֵר זְמַן זֶה, נוֹסָף עַל מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה. אַרְבָּעִים יוֹם • כְּנֶגֶד יְצִירַת הַוָּלָד, שֶׁקִּלְקְלוּ לְהַטְרִיחַ לְיוֹצְרָם לָצוּר צוּרַת מַמְזֵרִים.

(ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה׃

ה וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקְּדֵהּ יְיָ׃

רש"י◄ וַיַּעַשׂ נֹחַ • זֶה בִּיאָתוֹ לַתֵּבָה.

(ו) וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־הָאָרֶץ׃

ו וְנֹחַ בַּר שִׁתְּ מְאָה שְׁנִין וְטוֹפָנָא הֲוָה מַיָּא עַל אַרְעָא׃

(ז) וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל׃

ז וְעָאל נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ לְתֵבוֹתָא מִן קֳדָם מֵי טוֹפָנָא׃

רש"י◄ נֹחַ וּבָנָיו • הָאֲנָשִׁים לְבַד וְהַנָּשִׁים לְבַד, לְפִי שֶׁנֶּאֶסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שָׁרוּי בְּצַעַר. מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל • אַף נֹחַ מִקְּטַנֵּי אֲמָנָה הָיָה, מַאֲמִין וְאֵינוֹ מַאֲמִין שֶׁיָּבֹא הַמַּבּוּל, וְלֹא נִכְנַס לַתֵּבָה עַד שֶׁדְּחָקוּהוּ הַמַּיִם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 196)

מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שָׁרוּי בְּצַעַר (רש"י ז, ז)

בְּתַנְחוּמָא אָמְרוּ אֲמוֹרָאִים: שֶׁלֹּא יְהֵא הַקָּבָּ"ה עוֹסֵק בְּחָרְבַּן הָעוֹלָם וְהוּא בּוֹנֶה. אֲבָל אֵין טַעַם זֶה מָכְרָח כְּלָל בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, שִׁיטַת רַשִׁ"י. וְאַדְרַבָּה: הַמַּבּוּל הָיָה עֹנֶשׁ עַל הַשְׁחָתַת הָאָרֶץ, כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ, וְאִם כֵּן צְרִיכִים הַבְּרִיּוֹת לְהֵיטִיב אֶת דַּרְכָּן עַל הָאָרֶץ. וְעַל כָּרְחֵךְ, שֶׁהַטַּעַם הוּא מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם שָׁרוּי בְּצַעַר. וְעַיֵּן בְּרַשִׁ"י לְעֵיל (בראשית ד, כד־כה): מָה אָנוּ יוֹלְדוֹת לַבֶּהָלָה . . אַתֶּם עֲשׂוּ מִצְוֹתֵיכֶם, וְהוּא יַעֲשֶׂה אֶת שֶׁלּוֹ.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) **כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה.** כִּי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יַמְטִיר עַד סוֹף אַרְבָּעִים יוֹם. וְהִנֵּה זֶה הָיָה בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. וּבְסוֹף הַמֵּ"ם יוֹם מֵהַתְּחָלָה יָשׁוּב הָאֶמְצָעִי אֶל הַנּוֹכֵחַ, וְהוּא סוֹד. וּמִלַּת הַיְקוּם לֹא מְצָאנוּהָ כִּי אִם בִּפְרָשָׁה הַזֹּאת. וְשָׁרְשׁוֹ מֵהַפְּעָלִים שֶׁהַפֵּ"א שֶׁלָּהֶם אֵינֶנּוּ שָׁלֵם, עַל מִשְׁקַל כְּרוּב. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מֵהַפְּעָלִים נָחֵי הָעַיִ"ן וְהוּא הָפוּךְ. כְּמוֹ רִיבָה ה' אֶת יְרִיבָי. וּמִלַּת יְקוּם, כְּלַל לְכָל חַי שֶׁהוּא עַל הָאֲדָמָה: תורה ה

ה) **וַיַּעַשׂ נֹחַ.** כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ, וּבָא עִם בֵּיתוֹ קָרוֹב אֶל הַתֵּבָה: תורה ו

ז) **מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל.** מִפְּנֵי פַּחַד מֵי הַמַּבּוּל. וְהִנֵּה בְּאוֹתָם הַשִּׁבְעָה יָמִים, בָּאוּ מֵעַצְמָם מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה רַבּוֹת, וְכֵן מֵהָעוֹף הַטָּהוֹר וּמֵהָאֲחֵרִים, וְכָל רוֹמֵשׂ זָכָר וּנְקֵבָה בָּאוּ: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) מִן־הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה:

ח מִן בְּעִירָא דַּכְיָא וּמִן בְּעִירָא דִּי לֵיתָהָא דַּכְיָא וּמִן עוֹפָא וְכֹל דִּי רָחֵשׁ עַל אַרְעָא:

(ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ:

ט תְּרֵין תְּרֵין עַלּוּ לְוַת נֹחַ לְתֵבוּתָא דְּכַר וְנֻקְבָּא כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת נֹחַ:

רש"י ◄ בָּאוּ אֶל נֹחַ • מֵאֲלֵיהֶן. שְׁנַיִם שְׁנַיִם • כֻּלָּם הֵשִׁיבוּ בְּמִנְיָן זֶה, מִן הַפָּחוּת הָיוּ שְׁנַיִם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי שיחות ש"פ נח תשמ"ה – מתוך 'לקראת שבת')

בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא

שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹקִים אֶת נֹחַ

"בָּאוּ אֶל נֹחַ - מֵאֲלֵיהֶן" (ז, ט. רש"י)

נֹחַ לֹא הִתְעַסֵּק בַּהֲבָאַת בַּעֲלֵי־הַחַיִּים אֶל הַתֵּבָה, אֶלָּא הֵם בָּאוּ "מֵאֲלֵיהֶן". וְהַיְינוּ, שֶׁלְּאַחַר שֶׁנֹּחַ הֵכִין אֶת הַתֵּיבָה, כְּפִי שֶׁנִּצְטַוָּה עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה - הִתְקַבְּצוּ וּבָאוּ כָּל בַּעֲלֵי־הַחַיִּים בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, בְּלִי הִשְׁתַּדְּלוּת מִצִּידוֹ שֶׁל נֹחַ.

וְלָמַדְנוּ מִכָּאן הוֹרָאָה נִפְלָאָה:

יְהוּדִי נִדְרָשׁ לַעֲסוֹק בְּמִילוּי שְׁלִיחוּתוֹ, "אֲנִי נִבְרֵאתִי לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנִי" (סוף קידושין); וְאֵין לוֹ לִדְאוֹג לִשְׁאָר הָעִנְיָנִים הַנִּדְרָשִׁים - כִּי כַּאֲשֶׁר הוּא מְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוּתוֹ, יִפְעֲלוּ שְׁאָר הָעִנְיָנִים בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, לְלֹא הִשְׁתַּדְּלוּת מְיוּחֶדֶת מִצִּידוֹ.

וּבְדוּגְמַת הַסִּיפּוּר הַיָּדוּעַ עַל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁפַּעַם נִצְרַךְ לְדָבָר מְסוּיָם, הָלַךְ לְאַחַד הַבָּתִּים וְהֵקִישׁ עַל הַחַלּוֹן, וּבְלִי לְחַכּוֹת לְמַעֲנֶה חָזַר לְבֵיתוֹ (וְאַחַר־כָּךְ בָּאוּ אֵלָיו וְנָתְנוּ לוֹ אֶת מְבוּקְשׁוֹ). וּכְשֶׁשָּׁאֲלוּ אוֹתוֹ: מִמַּה־נַּפְשְׁךָ - אִם הוּא סוֹמֵךְ עַל הַנֵּס, מַדּוּעַ בִּכְלָל עָלָיו לְהָקִישׁ עַל הַחַלּוֹן?. וְאִם בִּרְצוֹנוֹ לִפְעוֹל בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, הֲרֵי עָלָיו לְחַכּוֹת עַד שֶׁיַּעֲנוּ לוֹ!

וְהֵשִׁיב הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, כִּי רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה הוּא שֶׁיְּהוּדִי יַעֲשֶׂה "כְּלִי", פְּעוּלָה טִבְעִית, וּפְעוּלָה זוֹ יְכוֹלָה לִהְיוֹת אֲפִילוּ פְּעוּלָה קְטַנָּה כְּמוֹ נְקִישָׁה בַּחַלּוֹן; וּלְאַחַר שֶׁהוּא מִצִּידוֹ עָשָׂה אֶת שֶׁלּוֹ, יָכוֹל הוּא כְּבָר לַחֲזוֹר לְבֵיתוֹ, וּשְׁאָר כָּל הָעִנְיָנִים יִפְעֲלוּ מֵעַצְמָם!...

(י) וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ:

י וַהֲוָה לְזִמַן שִׁבְעַת יוֹמִין וּמֵי טוֹפָנָא הֲווֹ עַל אַרְעָא:

(יא) בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ:

יא בִּשְׁנַת שֵׁת מְאָה שְׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בְּיַרְחָא תְּנִינָא בְּשִׁבְעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא הָדֵין אִתְבְּזָעוּ כָּל מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא רַבָּא וְכַוֵּי שְׁמַיָּא אִתְפַּתָּחוּ:

רש"י ◄ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי • רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: זֶה מַרְחֶשְׁוָן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: זֶה אִיָּר (סנהדרין קח). נִבְקְעוּ • לְהוֹצִיא מֵימֵיהֶן. תְּהוֹם רַבָּה • מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הֵם חָטְאוּ בְּ"רַבָּה רָעַת הָאָדָם", וְלָקוּ בְּ"תְּהוֹם רַבָּה".

(יב) וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה:

יב וַהֲוָה מִטְרָא נָחֵת עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילָוָן:

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה. מַעְיְנוֹת סָמוּךְ בְּאֵין מַעְיְנוֹת מֻכָּרֶת: **תְּהוֹם.** לְשׁוֹן זָכָר וּנְקֵבָה. וְכֵן תְּהוֹם רִמְמָתְהוּ. וְלֹא הִזְכִּיר הַנִּחָלִים כִּי מֵהַמַּעְיְנוֹת יָצְאוּ, וְכַאֲשֶׁר נִבְקְעוּ עָלָיו הַמַּיִם וְנִפְתְּחוּ חַלּוֹנוֹת הָאוֹצָרוֹת בַּשָּׁמַיִם, וַיֵּרְדוּ הַמַּיִם וְנִתְבַּלְבְּלָה הָאָרֶץ, וְאֵין מַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה. וְהָעֵד שֶׁאָמַר יוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ. וְכַאֲשֶׁר נִפְסְקוּ מֵימֵי הַשָּׁמַיִם, אָז יָדַע נֹחַ כִּי עָבְרוּ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה, כִּי הַשֵּׁם גִּלָּה לוֹ זֶה הַסּוֹד: **וַאֲרֻבּוֹת.** כְּמוֹ הִנֵּה ה' עוֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת. וְהָאוֹצָר וְהַחַלּוֹן כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם וּמִשְׁפָּטָם. וְיֵשׁ אוֹמֵר שֶׁהָאֶל"ף שֹׁרֶשׁ כְּמוֹ כְּבוּדוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָאֶל"ף נוֹסָף, כְּמוֹ אֶלֶף אֲגוֹרוֹת. וְהֵם מִפְּעֻלֵּי הַכֶּפֶל. וּבְיוֹם י"ז שֶׁהֵחֵל הַמַּבּוּל, נִכְנַס נֹחַ וּבֵיתוֹ בַּתֵּבָה, וְהִכְנִיס בְּתוֹכָהּ הַחַיָּה וְהַבְּהֵמָה וְהָרֶמֶשׂ וְהָעוֹף. וּמִלַּת צִפּוֹר. שֵׁם כְּלָל לַאֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ כָּנָף. וְהַפֶּלֶא שֶׁבָּאוּ כֻּלָּם מֵעַצְמָם שְׁנַיִם שְׁנַיִם: תורה יב

רש״י◄ **וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ•** וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: ״וַיְהִי הַמַּבּוּל״, אֶלָּא כְּשֶׁהוֹרִידָן, הוֹרִידָן בְּרַחֲמִים, אִם יַחְזְרוּ יִהְיוּ גִּשְׁמֵי בְּרָכָה, וּכְשֶׁלֹּא חָזְרוּ הָיוּ לְמַבּוּל. **אַרְבָּעִים יוֹם וְגוֹ׳•** אֵין יוֹם רִאשׁוֹן מִן הַמִּנְיָן, לְפִי שֶׁאֵין לֵילוֹ עִמּוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: ״בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת״, נִמְצְאוּ אַרְבָּעִים יוֹם כָּלִים בְּכ״ח בְּכִסְלֵו לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁהֶחֱדָשִׁים נִמְנִין כְּסִדְרָן, אֶחָד מָלֵא וְאֶחָד חָסֵר, הֲרֵי י״ב מִמַּרְחֶשְׁוָן, וְכ״ח מִכִּסְלֵו.

(יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה:

יג בִּכְרַן יוֹמָא הָדֵין עָאל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאִתַּת נֹחַ וּתְלָתָא נְשֵׁי בְּנוֹהִי עִמְּהוֹן לְתֵבוּתָא:

רש״י◄ **בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה•** לְמֶדֶךְ הַכָּתוּב, שֶׁהָיוּ בְּנֵי דּוֹרוֹ אוֹמְרִים: ׳אִלּוּ אָנוּ רוֹאִים אוֹתוֹ נִכְנָס לַתֵּבָה, אָנוּ שׁוֹבְרִין אוֹתָהּ וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳אֲנִי מַכְנִיסוֹ לְעֵינֵי כֻּלָּם, וְנִרְאֶה דְּבַר מִי יָקוּם׳.

(יד) הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף:

יד אִנּוּן וְכָל חַיְתָא לִזְנַהּ וְכָל בְּעִירָא לִזְנַהּ וְכָל רִחְשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לִזְנוֹהִי וְכָל עוֹפָא לִזְנוֹהִי כֹּל צִפַּר כָּל דְּפָרַח:

רש״י◄ **צִפּוֹר כָּל כָּנָף•** דָּבוּק הוּא, צִפּוֹר שֶׁל כָּל מִין כָּנָף, לְרַבּוֹת חֲגָבִים (כָּנָף זֶה, לְשׁוֹן נוֹצָה, כְּמוֹ: (ויקרא א) ״וְשִׁסַּע אוֹתוֹ בִּכְנָפָיו״, שֶׁאֲפִלּוּ נוֹצָתָהּ עוֹלָה. אַף כָּאן צִפּוֹר, כָּל מִין מַרְאִית נוֹצָה).

(טו) וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים:

טו וְעַלּוּ עִם נֹחַ לְתֵבוּתָא תְּרֵין תְּרֵין מִכָּל בִּשְׂרָא דִי בֵהּ רוּחָא דְחַיֵּי:

(טז) וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ:

טז וְעָלַיָּא דְּכַר וְנֻקְבָא מִכָּל בִּשְׂרָא עַלּוּ כְּמָא דִי פַּקִּיד יָתֵהּ יְיָ וַאֲגַן יְיָ (בְּמֵימְרֵהּ) עֲלוֹהִי:

רש״י◄ **וַיִּסְגֹּר ה׳ בַּעֲדוֹ•** הֵגֵן עָלָיו שֶׁלֹּא שְׁבָרוּהָ, הִקִּיף הַתֵּבָה דֻּבִּים וַאֲרָיוֹת וְהָיוּ הוֹרְגִים בָּהֶם. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: סָגַר כְּנֶגְדּוֹ מִן הַמַּיִם. וְכֵן כָּל ״בְּעַד״ שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן ׳כְּנֶגֶד׳ הוּא: (בראשית כ) ״בְּעַד כָּל־רֶחֶם״, (מלכים ב ד) ״בַּעֲדֵךְ וּבְעַד בָּנַיִךְ״, (איוב ב) ״עוֹר בְּעַד עוֹר״, (תהלים ג) ״מָגֵן בַּעֲדִי״, (שמואל א יב) ״הִתְפַּלֵּל בְּעַד עֲבָדֶיךָ״, כְּנֶגֶד עֲבָדֶיךָ.

◆ יום שלישי ל׳ תשרי ◆

(יז) וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ:

יז וַהֲוָה טוּפָנָא אַרְבְּעִין יוֹמִין עַל אַרְעָא וּסְגִיאוּ מַיָּא וּנְטָלוּ יָת תֵּבוּתָא וְאִתְּרַמַת מֵעַל אַרְעָא:

רש״י◄ **וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ•** מְשֻׁקַּעַת הָיְתָה בַּמַּיִם אַחַת־עֶשְׂרֵה אַמָּה, כִּסְפִינָה טְעוּנָה הַמְּשׁוּקַעַת מִקְצָתָהּ בַּמַּיִם, וּמִקְרָאוֹת שֶׁלְּפָנֵינוּ יוֹכִיחוּ.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

טז) וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה. טַעְמוֹ הַבָּאִים בַּתֵּבָה: וְטַעַם **וַיִּסְגֹּרֵהוּ׳ בַּעֲדוֹ.** הוּא לְשַׁבֵּחַ שֶׁהִסְגִּירָה בְּעֵת הַזֹּאת טוֹבָה יוֹתֵר מֵהַפְּתִיחָה. וּבְעֵת אַחֶרֶת לְגָנְאי יִסְגֹּר עַל אִישׁ. וַיִּסַּךְ אֱלוֹהַּ בַּעֲדוֹ. וְהָעֵד רֹאשׁ הַפָּסוּק. וְהִנֵּה סָגַר הַפֶּתַח וְהַשֵּׁם עֶזְרוֹ שֶׁלֹּא נִפְתַּח בַּתֵּבָה מָקוֹם, כִּי מִיַּד הָיוּ כֻּלָּם מֵתִים. וּכְבָר נִכְתַּב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה, אִם כֵּן מַה טַּעַם וַיְהִי הַמַּבּוּל עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם, וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל הָאָרֶץ, רַבּוּ הַמַּיִם וְנָשְׂאוּ הַתֵּבָה וְגָבְהָה מֵעַל הָאָרֶץ. וְזֶה אוֹת כִּי עַד אַרְבָּעִים יוֹם לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם:

יח וּתְקִיפוּ מַיָּא וּסְגִיאוּ לַחְדָּא עַל אַרְעָא וּמְהַלְּכָא תֵבוּתָא עַל אַפֵּי מַיָּא:

רש״י◄ וַיִּגְבְּרוּ • מֵאֲלֵיהֶן.

(יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם:

יט וּמַיָּא תְּקִיפוּ לַחְדָּא לַחְדָּא עַל אַרְעָא וְאִתְחַפִּיאוּ כָּל טוּרַיָּא רָמַיָּא דִּי תְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא:

(כ) חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים:

כ חֲמֵשׁ עַשְׂרֵי אַמִּין מִלְּעֵלָּא תְּקִיפוּ מַיָּא וְאִתְחַפִּיאוּ טוּרַיָּא:

רש״י◄ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה • לְמַעְלָה שֶׁל כָּל גֹּבַהּ כָּל הֶהָרִים, לְאַחַר שֶׁהֵשְׁווּ הַמַּיִם לְרָאשֵׁי הֶהָרִים.

(כא) וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם:

כא וּמִית כָּל בִּשְׂרָא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא וּבְחַיְתָא וּבְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא וְכֹל אֲנָשָׁא:

(כב) כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ:

כב כֹּל דִּי נִשְׁמְתָא רוּחָא דְּחַיִּין בְּאַנְפּוֹהִי מִכֹּל דִּי בְיַבֶּשְׁתָּא מִיתוּ:

רש״י◄ נִשְׁמַת־רוּחַ חַיִּים • נְשִׁימָה שֶׁל רוּחַ חַיִּים. אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה • וְלֹא דָּגִים שֶׁבַּיָּם (סנהדרין קח).

(כג) וַיִּמַּח אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה:

כג וּמְחָא יָת כָּל יְקוּמָא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רִחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְאִתְמְחִיאוּ מִן אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר בְּרַם נֹחַ וְדִי עִמֵּהּ בְּתֵבוּתָא:

רש״י◄ וַיִּמַּח • לְשׁוֹן וַיִּפְעַל הוּא, וְאֵינוֹ לְשׁוֹן וַיִּפָּעֵל, וְהוּא מִגִּזְרַת ״וַיִּפֶן״, ״וַיִּבֶן״. כָּל תֵּבָה שֶׁסּוֹפָהּ הֵ״א, כְּגוֹן: בָּנָה, מָחָה, קָנָה, כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן וָי״ו יוּ״ד בְּרֹאשָׁהּ, נָקוּד בְּחִירִי״ק תַּחַת הַיּוּ״ד. אַךְ נֹחַ • לְבַד נֹחַ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: (ב״ר) גּוֹנֵחַ וְכוֹהֶה דָּם מִטַּרַח הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַחַר מְזוֹנוֹת לַאֲרִי, וְהִכִּישוֹ, וְעָלָיו נֶאֱמַר: (משלי יא) ״הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם״.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) מְאֹד מְאֹד. פְּעָמִים שֶׁאֵין לָרֹב מִמֶּנּוּ. וְכֵן אַחַר שֶׁאָמַר וַיְכֻסּוּ כָּל הֶהָרִים הַגְּבֹהִים לָמָּה אָמְרוֹ וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים. וְכֵן פֵּירוּשׁ כָּל הַר גָּבוֹהַּ כֻּסָּה בְּמַיִם, וְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה כֻּסּוּ הֶהָרִים הַנִּזְכָּרִים. וַאֲנַחְנוּ נַאֲמִין בְּדִבְרֵי אֱלֹהֵינוּ, וְנַעֲזֹב הַבְלֵי בְּנֵי הָאָדָם שֶׁיֹּאמְרוּ עַל הַר אֶחָד גָּבוֹהַּ שֶׁהוּא בְּמַלְכוּת יָוָן: תורה כ

כא) וּפֵירוּשׁ **וַיִּגְוַע**, וּכְבָר גָּוַע. וְרַבִּים בַּתּוֹרָה כְּמוֹ וָאֶתְחַנַּן, וְכֵן וַיַּמְטֵר עֲלֵיהֶם מָן עַל פֵּירוּשׁ הָאֱמֶת. וּמִלַּת וַיִּגְוַע מִיתָה וּבְפֵירוּשׁ וַיִּגְוַע וַיָּמֹת, אֲבָאֵר לְךָ זֶה. וְהִנֵּה בָּרוּר לְךָ שֶׁמִּלַּת רֶמֶשׂ כְּלָל לָעוֹף וְלַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה וְלַשֶּׁרֶץ שֶׁהוּא דַּק וְלָאָדָם. וְיִתְּכֵן לִהְיוֹת כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו, שֶׁב אֶל הָאָדָם, כִּי לֹא מָצָאנוּ נְשָׁמָה חוּץ מִנִּשְׁמַת הָאָדָם. וְרַבִּים אָמְרוּ שֶׁנִּקְרֵאת כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מִן הַשָּׁמַיִם. וְאִם הֵם שְׁנֵי שָׁרָשִׁים, יִמָּצֵא כָּמוֹהוּ: תורה כב

כג) וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ. נִמְחָה שְׁמָם מִן הָאָרֶץ, כִּי אֵין לָהֶם זֶרַע, וְנִשְׁאַר רַק נֹחַ לְבַדּוֹ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ. וְהִנֵּה זֹאת תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה עַל חֲסָרֵי הַדַּעַת מֵאַחֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים שֶׁלֹּא הָיָה הַמַּבּוּל בְּכָל הָאָרֶץ: תורה כד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך ה ע׳ 35 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

הוֹרָאָה כְּפוּלָה בַּעֲבוֹדַת הַשְּׁלִיחוּת

וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ

"אַךְ נֹחַ - לְבַד נֹחַ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הָיָה גּוֹנֵחַ וְכוֹהֵה דָּם" (ז, כג. רש"י)

בַּטַּעַם שֶׁהָיָה נֹחַ "גּוֹנֵחַ וְכוֹהֵה דָּם" - מֵבִיא רַשִׁ"י ב' פֵּירוּשִׁים: א) "מִטּוֹרַח הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת". ב) "אֵיחֵר מְזוֹנוֹת לַאֲרִי וְהִכִּישׁוֹ, וְעָלָיו נֶאֱמַר הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשׁוּלַּם".

וְכַד דַּיְיקֶת בְּב' פֵּירוּשִׁים אֵלּוּ, מוֹרִים הֵם דֶּרֶךְ בַּעֲבוֹדַת ה': הַפֵּירוּשׁ הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֹּחַ הָיָה "גּוֹנֵחַ וְכוֹהֵה דָּם מִטּוֹרַח הַבְּהֵמוֹת וְהַחַיּוֹת" - מְלַמְּדֵנוּ עַד כַּמָּה צָרִיךְ יְהוּדִי לְהִתְמַסֵּר לִשְׁלִיחוּתוֹ, לְהַשְׁפִּיעַ וּלְסַיֵּעַ לְאֵלּוּ הַנִּמְצָאִים בְּשֵׁפֶל הַמַּדְרֵגָה, וַאֲפִילוּ לְכָאֵלּוּ שֶׁמִּצַּד מַצָּבָם הָרוּחָנִי נִדְמִים כִּ"בְּהֵמוֹת" וְ"חַיּוֹת"; גַּם אִם הַדָּבָר כָּרוּךְ בְּטוֹרַח רַב, עַד כְּדֵי מַצָּב שֶׁל "גּוֹנֵחַ וְכוֹהֵה דָּם" ר"ל, עָלָיו לְהַמְשִׁיךְ וּלְקַיֵּים אֶת שְׁלִיחוּתוֹ, וִיהִי־מַה.

אִיבְּרָא, דְּכַאֲשֶׁר יְהוּדִי מַרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא לְהִתְחַשֵּׁב בַּטּוֹרַח וְהַקּוֹשִׁי, אֶלָּא לְהִתְמַסֵּר לִשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּכָל מַצָּב - עָלוּל הוּא לַחְשׁוֹב, כִּי כְּשֵׁם שֶׁהוּא מוּכָן לְוַתֵּר עַל מְנוּחַת הַגּוּף שֶׁלּוֹ וּצְרָכָיו הַגַּשְׁמִיִּים, כָּךְ יִנְהַג גַּם עִם זוּלָתוֹ "בְּחוֹזֶק יָד" וְיִתְבַּע מִמֶּנּוּ שֶׁיְּוַתֵּר עַל צְרָכָיו שֶׁלּוֹ;

וְזֶהוּ שֶׁקָּא־מַשְׁמַע־לָן הַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי, שֶׁנֹּחַ נֶעֱנַשׁ רַק מִשּׁוּם "שֶׁאִיחֵר מְזוֹנוֹת לַאֲרִי", וְהַיְינוּ כִּי לְצָרְכֵי הַזּוּלַת יֵשׁ לִדְאוֹג בִּשְׁלִימוּת, וְאִם מַחְסִירִים בְּכָךְ אוֹ אֲפִילוּ רַק מְאַחֲרִים - מַגִּיעַ עַל כָּךְ עוֹנֶשׁ חַס־וְשָׁלוֹם.

הֲוֵי־אוֹמֵר: מֵעַצְמְךָ צָרִיךְ אַתָּה לִתְבּוֹעַ מַדְרֵגוֹת נַעֲלוֹת שֶׁל "אִתְכַּפְיָא"; אוּלָם **בִּשְׁבִיל הַזּוּלָת** צָרִיךְ אַתָּה לְהַעֲמִיד אֶת כָּל מַה שֶׁהוּא צָרִיךְ, "אֲפִילוּ סוּס לִרְכֹּב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו", בְּעִתּוֹ וּבִזְמַנּוֹ!

(כד) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם:

כד וּתְקִיפוּ מַיָּא עַל אַרְעָא מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין:

ח (א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם:

א וּדְכִיר יְיָ יָת נֹחַ וְיָת כָּל חַיְתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דִּי עִמֵּהּ בְּתֵבוּתָא וְאַעְבַּר יְיָ רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ מַיָּא:

רש"י ◄ **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים.** זֶה הַשֵּׁם, מִדַּת הַדִּין הוּא, וְנֶהֱפְכָה לְמִדַּת רַחֲמִים עַל־יְדֵי תְּפִלַּת הַצַּדִּיקִים, וְרִשְׁעָתָם שֶׁל רְשָׁעִים הוֹפֶכֶת מִדַּת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית ו) "וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם וְגוֹ' וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה" וְהוּא שֵׁם מִדַּת רַחֲמִים. **וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְגוֹ'.** מַה זָּכַר לָהֶם לַבְּהֵמוֹת? זְכוּת שֶׁלֹּא הִשְׁחִיתוּ דַּרְכָּם קֹדֶם לָכֵן, וְשֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ בַּתֵּבָה. **וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ.** רוּחַ תַּנְחוּמִין וַהֲנָחָה עָבְרָה לְפָנָיו. **עַל הָאָרֶץ.** עַל עִסְקֵי הָאָרֶץ. **וַיָּשֹׁכּוּ.** כְּמוֹ: (אסתר ב) "כְּשׁוֹךְ חֲמַת הַמֶּלֶךְ", לְשׁוֹן הֲנָחַת חֵמָה.

(ב) וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם:

ב וְאִסְתְּכָרוּ מַבּוּעֵי תְהוֹמָא וְכַוֵּי שְׁמַיָּא וְאִתְכְּלִי מִטְרָא מִן שְׁמַיָּא:

רש"י ◄ **וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת.** כְּשֶׁנִּפְתְּחוּ כְּתִיב: "כָּל מַעְיְנוֹת", וְכָאן אֵין כְּתִיב "כָּל", לְפִי שֶׁנִּשְׁתַּיְּרוּ מֵהֶם אוֹתָן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם צֹרֶךְ לָעוֹלָם, כְּגוֹן חַמֵּי טְבֶרְיָא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. **וַיִּכָּלֵא.** וַיִּמָּנַע, כְּמוֹ: (תהלים מ) "לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ", (בראשית כג) "לֹא יִכְלֶה מִמְּךָ".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כד) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם. בַּעֲבוּר שֶׁנִּבְקְעוּ הַמַּעְיְנוֹת, גַּם הָיָה גֶּשֶׁם יוֹרֵד יוֹם אֶחָד, וּפוֹסֵק יוֹם אֶחָד. כִּי פֵּרוּשׁ אָנֹכִי מַמְטִיר תָּמִיד בְּלִי הַפְסָקָה. וְהָעֵד שֶׁאָמַר וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם: תורה א

א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ. גַּם בָּנָיו וְהַנָּשִׁים בִּכְלָל נֹחַ שֶׁהוּא הָעִקָּר: **וְאֶת כָּל הַחַיָּה.** כְּלָל לְחַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל שׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ. וְטַעַם וַיִּזְכֹּר, הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְנֹחַ: **וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ.** הֶעֱבִירוֹ תָּמִיד: **וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם.** וַיָּנוּחוּ וְלֹא גָּבְרוּ. וְכֵן וַחֲמַת הַמֶּלֶךְ שָׁכָכָה.וְדַרְגִּשׁוּת הַכַּ"ף לְחָסְרוֹן הָעַיִ"ן, וּשְׁנֵיהֶם מֵהַבִּנְיָן הַקַּל: תורה ב

ב) וַיִּסָּכְרוּ. כְּמוֹ וַיִּסָּגְרוּ. וְאֵין הַכַּ"ף מִתְחַלֶּפֶת בְּגִימֵ"ל רַק הֵם שְׁתֵּי מִלּוֹת וְהַטַּעַם אֶחָד, כִּי לֹא יִתְחַלְּפוּ חוּץ מֵאוֹתִיּוֹת יֵהוּ"א וְסָמֵ"ךְ בְּשִׁי"ן: **וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם.** נִכְלָא בְּתוֹךְ הָאוֹצָר: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) **וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְּצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם:**

ג וְתָבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא אָזְלִין וְתָיְבִין וַחֲסָרוּ מַיָּא מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין:

רש״י◄ **מִקְּצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם•** הִתְחִילוּ לַחֲסֹר, וְהוּא אֶחָד בְּסִיוָן, כֵּיצַד? - בְּכ״ז בְּכִסְלֵו פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, הֲרֵי ג׳ מִכִּסְלֵו וְכ״ט מִטֵּבֵת, הֲרֵי ל״ב, וּשְׁבָט וַאֲדָר וְנִיסָן וְאִיָּר - קי״ח, הֲרֵי ק״נ.

(ד) **וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט:**

ד וְנָחַת תֵּבוּתָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּשִׁבְעַת עֲשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוּ:

רש״י◄ **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי•** סִיוָן, וְהוּא שְׁבִיעִי לְכִסְלֵו שֶׁבּוֹ פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים. **בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם•** מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיְתָה הַתֵּבָה מְשֻׁקַּעַת בַּמַּיִם אַחַת־עֶשְׂרֵה אַמָּה, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: ״בְּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים״, זֶה אָב שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לְמַרְחֶשְׁוָן לִירִידַת גְּשָׁמִים, וְהֵם הָיוּ גְּבֹהִים עַל הֶהָרִים חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה אַמָּה, וְחָסְרוּ מִיּוֹם אֶחָד בְּסִיוָן עַד אֶחָד בְּאָב חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה אַמָּה לְשִׁשִּׁים יוֹם, הֲרֵי אַמָּה לְאַרְבָּעָה יָמִים, נִמְצָא שֶׁבְּט״ז בְּסִיוָן לֹא חָסְרוּ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת, וְנָחָה הַתֵּבָה לְיוֹם הַמָּחֳרָת. לָמַדְתָּ, שֶׁהָיְתָה מְשֻׁקַּעַת אַחַת־עֶשְׂרֵה אַמָּה בַּמַּיִם שֶׁעַל רָאשֵׁי הֶהָרִים.

(ה) **וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וָחֹסֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים:**

ה וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחָסְרִין עַד יַרְחָא עֲשִׂירָאָה בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַד לְיַרְחָא אִתְחֲזִיאוּ רֵישֵׁי טוּרַיָּא:

רש״י◄ **בָּעֲשִׂירִי וְגוֹ׳ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים•** זֶה אָב, שֶׁהוּא עֲשִׂירִי לְמַרְחֶשְׁוָן שֶׁהִתְחִיל הַגֶּשֶׁם. וְאִם תֹּאמַר הוּא אֱלוּל, וַעֲשִׂירִי לְכִסְלֵו שֶׁפָּסַק הַגֶּשֶׁם, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר: ״בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי״, סִיוָן, וְהוּא שְׁבִיעִי לְהַפְסָקָה. אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, עַל כָּרְחֲךָ, שְׁבִיעִי אִי אַתָּה מוֹנֶה אֶלָּא לְהַפְסָקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא כָּלוּ אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁל יְרִידַת גְּשָׁמִים, וּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים שֶׁל תִּגְבֹּרֶת הַמַּיִם עַד אֶחָד בְּסִיוָן, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר שְׁבִיעִי לִירִידָה, אֵין זֶה סִיוָן. וְהָעֲשִׂירִי אִי אֶפְשָׁר לִמְנוֹת אֶלָּא לִירִידָה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר לָהַפְסָקָה וְהוּא אֱלוּל, אִי אַתָּה מוֹצֵא ״בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ״, שֶׁהֲרֵי מִקֵּץ אַרְבָּעִים, מִשֶּׁנִּרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים, שָׁלַח אֶת הָעוֹרֵב, וְכ״א יוֹם הוֹחִיל בִּשְׁלִיחוּת הַיּוֹנָה, הֲרֵי שִׁשִּׁים יוֹם מִשֶּׁנִּרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים עַד שֶׁחָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה. וְאִם תֹּאמַר בֶּאֱלוּל נִרְאוּ, נִמְצָא שֶׁחָרְבוּ בְּמַרְחֶשְׁוָן וְהוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ רִאשׁוֹן וְאֵין זֶה אֶלָּא תִּשְׁרִי, שֶׁהוּא רִאשׁוֹן לִבְרִיאַת עוֹלָם, וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיסָן.

(ו) **וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה:**

ו וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבָּעִין יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ יָת כַּוַּת תֵּבוּתָא דִּי עֲבַד:

רש״י◄ **מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם•** מִשֶּׁנִּרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים. **אֶת חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה•** לְצֹהַר (כ״ה), וְלֹא זֶה פֶּתַח הַתֵּבָה הֶעָשׂוּי לְבִיאָה וִיצִיאָה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ג) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם. לְמַטָּה מֵהָאָרֶץ כְּמִשְׁפָּטָם בְּסוֹף חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם. גַּם זֶה הַחֶשְׁבּוֹן בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה יָדָעוּ. וְהָאוֹמְרִים כִּי הִנֵּה מָצָאנוּ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים יוֹם חֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, וְזֶה לָנוּ לְאוֹת שֶׁהֵם חָדְשֵׁי חַמָּה. וְהִנֵּה לֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה עַל דִּבְרֵיהֶם, כִּי שְׁנַיִם יָמִים יַחְסְרוּ. גַּם הָאוֹמֵר כִּי בְּחֶשְׁבּוֹן הָעִבּוּר הָיָה עוֹשֶׂה, וְיָשִׂים בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי מַרְחֶשְׁוָן וְתִהְיֶה הַשָּׁנָה שְׁלֵמָה. וְלָמָּה כָּל זֶה, וַאֲפִילוּ הָיָה כָּתוּב כִּי נֹחַ הָיָה חֶשְׁבּוֹנוֹ עַל הַחַמָּה אוֹ תְּחִלַּת הַשָּׁנָה מִתִּשְׁרֵי, לֹא נִתְּנוּ הַמּוֹעֲדִים עַל יְדֵי נֹחַ. גַּם יִתְּכֵן עַל מְנוֹחַ הַתֵּבָה לְדַבֵּר דְּבָרִים אֲרֻכִּים, לָכֵן לֹא יוֹעִילוּ וְלֹא יַצִּילוּ כִּי תֹּהוּ הֵמָּה: תורה ד

ה) בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים. וְהִנֵּה נֹחַ קָבַע אֶחָד לַחֹדֶשׁ וְלֹא רָאָה הַלְּבָנָה, כִּי עוֹד לֹא פָּתַח חַלּוֹן הַתֵּבָה. וּבֶעָשׂוֹר לְחֹדֶשׁ שְׁבָט שָׁלַח אֶת הָעוֹרֵב, וְתָמִיד הָיָה הוֹלֵךְ וְשָׁב עַד שֶׁיָּצָא נֹחַ. כִּי כֵן אָמַר עַד יִבָּשֶׁת הַמַּיִם, וּבַיּוֹם שֶׁיִּבָּשָׁה הָאָרֶץ יָצָא נֹחַ וְכָל אֲשֶׁר אִתּוֹ. וְאַחַר שִׁבְעַת יָמִים שֶׁשָּׁלַח אֶת הָעוֹרֵב שָׁלַח אֶת הַיּוֹנָה, וְזֶה הָיָה בְּיוֹם שִׁבְעָה עָשָׂר לְשֵׁבֶט שֶׁהוּא הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי מִיּוֹם הַמַּבּוּל. וְהִנֵּה הוּא עַל הַמַּבָּט הַמְּרֻבָּע, וְהָעֵד שֶׁאָמַר וַיִּיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ז) וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃

ז וְשַׁלַּח יָת עָרְבָּא וּנְפַק מִפַּק וְתִיב עַד דְּיַבִּישׁוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא׃

רש״י ◄ יָצוֹא וָשׁוֹב • הוֹלֵךְ וּמַקִּיף סְבִיבוֹת הַתֵּבָה, וְלֹא הָלַךְ בִּשְׁלִיחוּתוֹ, שֶׁהָיָה חוֹשְׁדוֹ עַל בַּת זוּגוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּ׳אַגָּדַת חֵלֶק׳ (סנהדרין קח). עַד יְבֹשֶׁת הַמַּיִם • פְּשׁוּטוֹ כְּמַשְׁמָעוֹ, אֲבָל מִדְרַשׁ אַגָּדָה: מוּכָן הָיָה לְהָעוֹרֵב לִשְׁלִיחוּת אַחֶרֶת, בַּעֲצִירַת גְּשָׁמִים בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יז): ״וְהָעוֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר״.

(ח) וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה׃

ח וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה מִלְּוָתֵהּ לְמֶחֱזֵי הֲקַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃

רש״י ◄ וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה • לְסוֹף שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: ״וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים״. מִכְּלָל זֶה אַתָּה לָמֵד שֶׁאַף בָּרִאשׁוֹנָה הוֹחִיל שִׁבְעָה יָמִים. וַיְשַׁלַּח • אֵין זֶה לְשׁוֹן שְׁלִיחוּת, אֶלָּא לְשׁוֹן שִׁלּוּחַ, שִׁלְּחָהּ לָלֶכֶת לְדַרְכָּהּ, וּבְזוֹ יִרְאֶה אִם קַלּוּ הַמַּיִם, שֶׁאִם תִּמְצָא מָנוֹחַ, לֹא תָּשׁוּב אֵלָיו.

(ט) וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה׃

ט וְלָא אַשְׁכַּחַת יוֹנָה מְנַח לְפַרְסַת רַגְלַהּ וְתָבַת לְוָתֵהּ לְתֵבוּתָא אֲרֵי מַיָּא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְאוֹשִׁיט יְדֵהּ וְנָסְבַהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ לְתֵבוּתָא׃

(י) וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה׃

י וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין וְאוֹסִיף שַׁלַּח יָת יוֹנָה מִן תֵּבוּתָא׃

רש״י ◄ וַיָּחֶל • לְשׁוֹן הַמְתָּנָה, וְכֵן (איוב כט): ״לִי שָׁמְעוּ וְיִחֵלוּ״, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא.

(יא) וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה־זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קָלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃

יא וַאֲתַת לְוָתֵהּ יוֹנָה לְעִדַּן רַמְשָׁא וְהָא טְרַף זֵיתָא תְּבִיר נָחִית בְּפוּמַהּ וִידַע נֹחַ אֲרֵי קַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא׃

רש״י ◄ טָרָף בְּפִיהָ • אוֹמֵר אֲנִי שֶׁזָּכָר הָיָה, לָכֵן קוֹרְאוֹ פְּעָמִים לְשׁוֹן זָכָר וּפְעָמִים לְשׁוֹן נְקֵבָה, לְפִי שֶׁכָּל יוֹנָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן נְקֵבָה, כְּמוֹ (שיר השירים ה): ״כְּיוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מַיִם רוֹחֲצוֹת״, (יחזקאל ז): ״כְּיוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת כֻּלָּם הוֹמוֹת״, (הושע ז): ״כְּיוֹנָה פּוֹתָה״. טָרָף • חָטַף, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: לְשׁוֹן מָזוֹן, וְדָרְשׁוּ (עירובין יח): בְּפִיהָ, לְשׁוֹן מַאֲמָר. אָמְרָה: יִהְיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִין כַּזַּיִת בְּיָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְלֹא מְתוּקִין כִּדְבָשׁ בִּידֵי בָּשָׂר־וָדָם׳.

(יב) וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד׃

יב וְאוֹרִיךְ עוֹד שִׁבְעָה יוֹמִין אָחֳרָנִין וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה וְלָא אוֹסִיפַת לְמִתּוּב לְוָתֵהּ עוֹד׃

רש״י ◄ וַיָּחֶל • הוּא לְשׁוֹן וַיָּחֶל, אֶלָּא שֶׁזֶּה לְשׁוֹן וַיִּפְעַל וְזֶה לְשׁוֹן וַיִּתְפָּעֵל: וַיָּחֶל, וַיִּמְתֵּן. וַיָּחֶל, וַיִּתְמַתֵּן.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

י) וּמִלַּת **וַיָּחֶל עוֹד**. עַל דַּעְתִּי מִתְּחִלָּה, כִּי אִלּוּ הָיָה מִגְּזֶרֶת תּוֹחֶלֶת, הָיָה וַיִּיָּחֶל כְּמוֹ וַיִּיַּקֵּץ, אוֹ וַיָּחֶל כְּמוֹ וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב. וְיִתָּכֵן לִהְיוֹתָהּ מִלָּה זָרָה בִּדְקִדּוּק: **וַיֹּסֶף שַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מִן הַתֵּבָה**. בְּאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים בִּשְׁבָט: תורה יא

יא) טָרָף בְּפִיהָ. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהִיא מִלָּה מֻכְפֶּלֶת בַּטַּעַם, כְּמוֹ אַדְמַת עָפָר. וּיִפָּרְשׁוּ טָרָף כְּמוֹ עֲלֵה זַיִת, וְכֵן כָּל טַרְפֵּי צִמְחָהּ. וְהָרְאִיָּה שֶׁיֵּשׁ תַּחַת הָרֵי״ש קָמָ״ץ גָּדוֹל, כְּמוֹ זָהָב וְעָשָׁן. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּי״ת נוֹסָף כְּבֵי״ת כְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שָׁפְרָה. וְהוּא בְּא׳ וּבָא בְּקָמֵץ. כְּמוֹ כִּי הוּא טָרָף אַרְיֵה שָׁאַג וְחַבְרֵיהֶם. אוֹ יִהְיֶה טָרָף קָמֵץ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא תֹּאַר הַשֵּׁם כְּמוֹ חָכָם. וְהַטַּעַם כְּמוֹ טוֹרֵף כִּי יֵשׁ תֹּאַר דּוֹמֶה לְפַעַל וְיֵשׁ תֹּאַר דּוֹמֶה לְפָעוּל: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת־מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיַּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה:

יג וַהֲוָה בְּשִׁתְּ מְאָה וְחַד שְׁנִין בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא נְגוּבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא וְאַעְדִּי נֹחַ יָת חוֹפָאָה דְּתֵבוֹתָא וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ אַפֵּי אַרְעָא:

רש״י ◄ **בָּרִאשׁוֹן** • לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הוּא תִּשְׁרֵי, וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הוּא נִיסָן (ראש השנה יב). **חָרְבוּ** • נַעֲשָׂה כְּמִין טִיט, שֶׁקָּרְמוּ פָּנֶיהָ שֶׁל מַעְלָה.

(יד) וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ:

יד וּבְיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעַשְׂרִין וְשַׁבְעָא יוֹמָא לְיַרְחָא יַבִּישַׁת אַרְעָא:

רש״י ◄ **בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים** • וִירִידָתָן בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּי״ז, אֵלּוּ י״א יָמִים שֶׁהַחַמָּה יְתֵרָה עַל הַלְּבָנָה, שֶׁמִּשְׁפַּט דּוֹר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה הָיָה. **יָבְשָׁה** • נַעֲשָׂה גָּרִיד כְּהִלְכָתָהּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת סד)

שֶׁמִּשְׁפַּט דּוֹר הַמַּבּוּל שָׁנָה תְּמִימָה הָיָה (רש״י ח, יד) אָמְרוּ רַז״ל, שֶׁבְּרִיָּה שֶׁאֵין בָּהּ עֶצֶם אֵינָהּ חַיָּה שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְאֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת י״ב חֹדֶשׁ (חולין נח, א. ירושלמי שבת פ״א, ג). וְקָשֶׁה, אֵיךְ הִתְקַיְּמוּ בְּרִיּוֹת אֵלּוּ בַּתֵּבָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה דָּבָר זֶה תָּלוּי בְּסִיבּוּב הַמַּזָּלוֹת וּבְקִדּוּשׁ הַחֳדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי אִם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, מִתְקַיֶּמֶת בְּרִיָּה כָּזוֹ י״ג חֳדָשִׁים, גַּם חֹדֶשׁ הָעִבּוּר (פמ״ג יו״ד פ״ד סקכ״ד). וּמִכֵּיוָן שֶׁבִּשְׁנַת הַמַּבּוּל לֹא שִׁמְּשׁוּ הַמַּזָּלוֹת, וְשָׁנָה זוֹ לֹא נִכְנְסָה לְמִסְפַּר שְׁנֵי עוֹלָם לְגַבֵּי כַּמָּה דְּבָרִים - לֹא נָחְשְׁבָה לְשָׁנָה גַּם לְעִנְיָן זֶה.

◆ יום רביעי א׳ מרחשון ◆

(טו) וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר:

טו וּמַלִּיל יְיָ עִם נֹחַ לְמֵימָר:

(טז) צֵא מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ:

טז פּוּק מִן תֵּבוֹתָא אַתְּ וְאִתְּתָךְ וּבְנָךְ וּנְשֵׁי בְנָךְ עִמָּךְ:

רש״י ◄ **אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וְגוֹ׳** • אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ, כָּאן הִתִּיר לָהֶם תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה.

(יז) כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ הַיְצֵא אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ וּפָרוּ וְרָבוּ עַל־הָאָרֶץ:

יז כָּל חַיְתָא דְּעִמָּךְ מִכָּל בִּשְׂרָא בְּעוֹפָא וּבְבְעִירָא וּבְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא אַפֵּיק עִמָּךְ וְיִתְיַלְּדוּן בְּאַרְעָא וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוּן עַל אַרְעָא:

רש״י ◄ **הַוְצֵא** • ״הוֹצֵא״ כְּתִיב, ״הַיְצֵא״ קְרִי. ״הַיְצֵא״, אֱמֹר לָהֶם שֶׁיֵּצְאוּ. ״הוֹצֵא״, אִם אֵינָם רוֹצִים לָצֵאת, הוֹצִיאֵם אַתָּה. **וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ** • וְלֹא בַּתֵּבָה, מַגִּיד שֶׁאַף הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף נֶאֱסְרוּ בְּתַשְׁמִישׁ.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) וַיִּיָּחֶל. מִבִּנְיַן נִפְעַל וּבָא מִלְּעֵיל, כְּמוֹ וַיִּלָּחֶם וַיִּצָּמֶד. וְיֵשׁ מִזֶּה הַבִּנְיָן שֶׁהוּא מִלְּרֵע כְּמוֹ וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד. וּבָא יוֹ״ד וַיִּיָּחֶל בְּשָׁרְשוֹ הַשָּׁלֵם כְּיוֹ״ד אוֹ יָרֹה יִיָּרֶה. וּבְאֶחָד בַּאֲדָר שָׁלַח אֶת הַיּוֹנָה, וְלֹא יָסְפָה כְּמִשְׁפָּטָהּ לָשׁוּב אֵלָיו עוֹד לְעוֹלָם. וְכֵן עוֹד טֶמְאָתוֹ בוֹ. עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ: תורה יג

יג) חָרְבוּ הַמַּיִם. לָכֵן לֹא תוּכַל הָרֶגֶל לִדְרֹךְ עַל הָאָרֶץ שֶׁהִיא רַכָּה, כִּי פָּנֶיהָ חָרְבוּ לְבַדָּם וְאַחַר כָּךְ יָבְשָׁה הָאָרֶץ. וְהָאוֹמְרִים עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה נִשְׁעָן, בַּעֲבוּר עֲשָׂרָה יָמִים שֶׁהֵם נוֹסְפִים בַּעֲבוּר שְׁנַת הַחַמָּה צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁנָתָם שְׁלֵמָה. וְעוֹד מִי מִלֵּל לָהֶם שֶׁשָּׁנָה עָמַד נֹחַ בַּתֵּבָה, רַק עָמַד שְׁנַת הַחַמָּה וְעוֹד י׳ יָמִים: תורה יד

יז) הַיְצֵא. כְּמוֹ הַשָּׁלֵם, וְכֵן הַיְשֵׁר לְפָנַי דַּרְכֶּךָ: **וְשָׁרְצוּ.** יוֹלִידוּ: תורה יח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ׃

יח וּנְפַק נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ׃

(יט) כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן־הַתֵּבָה׃

יט כָּל חַיְתָא כָּל רִחֲשָׁא וְכָל עוֹפָא כֹּל דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לְזַרְעָיָתְהוֹן נְפָקוּ מִן תֵּבוּתָא׃

רש״י ◄ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם • קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עַל־מְנַת לִדָּבֵק בְּמִינָן.

(כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ׃

כ וּבְנָא נֹחַ מִדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וּנְסִיב מִכֹּל בְּעִירָא דַכְיָא וּמִכֹּל עוֹפָא דְכֵי וְאַסֵּיק עֲלָוָן בְּמִדְבְּחָא׃

רש״י ◄ מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה • אָמַר: לֹא צִוָּה לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַכְנִיס מֵאֵלּוּ שִׁבְעָה שִׁבְעָה, אֶלָּא כְּדֵי לְהַקְרִיב קָרְבָּן מֵהֶם (בראשית רבה, פרשה כ״ו ופרשה ל״ד).

(כא) וַיָּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃

כא וְקַבִּיל יְיָ בְּרַעֲוָא יָת קוּרְבָּנֵהּ וַאֲמַר יְיָ בְּמֵימְרֵהּ לָא אוֹסִיף לְמֵילַט עוֹד יָת אַרְעָא בְּדִיל חוֹבֵי אֱנָשָׁא אֲרֵי יִצְרָא לִבָּא דֶאֱנָשָׁא בִּישׁ מִזְּעֵירֵהּ וְלָא אוֹסִיף עוֹד לְמִמְחֵי יָת כָּל דְּחַי כְּמָא דְעָבַדִית׃

רש״י ◄ מִנְּעֻרָיו • ״מִנְּעָרָיו״ כְּתִיב, מִשֶּׁנִּנְעַר לָצֵאת מִמְּעֵי אִמּוֹ, נִתָּן בּוֹ יֵצֶר הָרַע. לֹא אֹסִף • ״וְלֹא־אֹסִף״. כָּפַל הַדָּבָר לִשְׁבוּעָה, הוּא שֶׁכָּתוּב (ישעיה נד) ״אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ״, וְלֹא מָצִינוּ בָּהּ שְׁבוּעָה אֶלָּא זוֹ, שֶׁכָּפַל דְּבָרָיו, וְהִיא שְׁבוּעָה, וְכֵן דָּרְשׁוּ חֲכָמִים בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף לו).

(כב) עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ׃

כב עוֹד כָּל יוֹמֵי אַרְעָא זְרוֹעָא וַחֲצָדָא וְקוֹרָא וְחוֹמָא וְקַיְטָא וְסִתְוָא וְיָמָם וְלֵילְיָא לָא יִבְטְלוּן׃

רש״י ◄ עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ וְגוֹ׳ לֹא יִשְׁבֹּתוּ • ו׳ עִתִּים הַלָּלוּ, שְׁנֵי חֲדָשִׁים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: חֲצִי תִּשְׁרֵי וּמַרְחֶשְׁוָן וַחֲצִי כִּסְלֵו, זֶרַע. חֲצִי כִּסְלֵו וְטֵבֵת וַחֲצִי שְׁבָט, קוֹר וְכוּ׳, בְּ״בָבָא מְצִיעָא״ (דף קו:) (סְפָרִים אֲחֵרִים: ״עֹד כָּל־יְמֵי״, כְּלוֹמַר תָּמִיד, כְּמוֹ (במדבר יט) ״עוֹד טֻמְאָתוֹ בּוֹ״). קֹר • קָשֶׁה מֵחֹרֶף. חֹרֶף • עֵת זֶרַע שְׁעוֹרִים וְקִטְנִיּוֹת, הַחֲרִיפִין לְהִתְבַּשֵּׁל מַהֵר. קֹר, הוּא חֲצִי שְׁבָט וַאֲדָר וַחֲצִי נִיסָן (מהרש״ל). קָצִיר, חֲצִי נִיסָן וְאִיָּר וַחֲצִי סִיוָן. קַיִץ • הוּא זְמַן לְקִיטַת תְּאֵנִים וּזְמַן שֶׁמְּיַבְּשִׁים אוֹתָן בַּשָּׂדוֹת, וּשְׁמוֹ קַיִץ, כְּמוֹ (שמואל ב טז): ״וְהַלֶּחֶם

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם. כְּמוֹ לְמִינָם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוֹלִידוּ בַּתֵּבָה, וְכָל מִשְׁפָּחָה יָצְאָה וְלֹא הִתְעָרְבָה בְּאַחֶרֶת, וְזֶה אֵינֶנּוּ רָחוֹק: תורה כ

כ) הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה. עֶשֶׂר. וְלֹא יָדַע מִסְּפַר הָעוֹף הַטָּהוֹר כִּי הוּא יוֹתֵר מֵהַטְּמֵא. וְהִנֵּה הַמִּזְבֵּחַ בְּנָהוּ בְּאַחַד הָרֵי אֲרָרָט: תורה כא

כא) וַיָּרַח. עַל מִשְׁקַל וַיָּנַח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם. וְנִפְתַּח הָרֵי״ש בַּעֲבוּר הַחֵי״ת שֶׁהִיא מֵהַגָּרוֹן כְּמִשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְחָלִילָה חָלִילָה לִהְיוֹת הַשֵּׁם מֵרִיחַ, וְלֹא אוֹכֵל, כִּי כֵן כָּתוּב אֲשֶׁר חֵלֶב וְבָחֵימוֹ יֹאכֵלוּ. רַק הַטַּעַם שֶׁקִּבֵּל הָעוֹלָה וְיָשְׁרָה לְפָנָיו, כְּאָדָם שֶׁמֵּרִיחַ רֵיחַ טוֹב וְהוּא עָרֵב: **הַנִּיחֹחַ.** מִלְּשׁוֹן מְנוּחָה, וְהַחֵי״ת כָּפוּל כְּהִכָּפֵל פֵּ״א וְנֶאֱפוּפֶיהָ. וְהַטַּעַם שֶׁהִנִּיחַ הָרֵיחַ מֵהַזַּעַף אוֹ שֶׁיִּנִּיחַ כֹּחַ עֶלְיוֹן: **אֶל לִבּוֹ.** כְּמוֹ עִם לִבּוֹ. וְאַחֲרֵי כֵן גִּלָּה סוֹדוֹ לְנֹחַ כִּי נָבִיא הָיָה: וְטַעַם **לֹא אוֹסִיף לְקַלֵּל עוֹד.** כַּאֲשֶׁר קִלְלָה עַל יְדֵיאָדָם, כִּי כֵן כָּתוּב אֲרוּרָה הָאֲדָמָה: **יֵצֶר.** הִיא הַתּוֹלְדָה אֲשֶׁר נוֹצְרָה לוֹ: **וְלֹא אוֹסִיף עוֹד.** עַל הַמַּבּוּל. וּמִלַּת עוֹד לְעוֹלָם. אוֹ פַּעַם שֵׁנִית. וְכֵן וַיְבָרֶךְ עַל צַוָּארָיו עוֹד: תורה כב

כב) עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ וְגוֹ׳. לְאוֹת כִּי יֵשׁ לָהּ קֵץ קָצוּב. וּמַה נִכְבָּד דָּרַשׁ סָבִיב שְׁמָנָה עֶשְׂרֵה אֶלֶף. רַק לֹא יָדַעְנוּ אֶחָד מִנִּי אֶלֶף: **זֶרַע וְקָצִיר.** חֵלֶק הַשָּׁנָה לִשְׁנַיִם וְאַחַר כֵּן לְאַרְבָּעָה.**קֹר.** כְּנֶגֶד הַחֹם. **וְקַיִץ.** כְּנֶגֶד הַחֹרֶף. וְהֵם כְּנֶגֶד אַרְבַּע תְּקוּפוֹת בַּשָּׁנָה, וְכֻלָּם יוֹם וָלַיְלָה יַחֲלִקוּ, כִּי מַה שֶּׁחָסֵר מִזֶּה נוֹסָף בָּזֶה. וְאַחַר כֵּן יָשׁוּב הָעֹדֶף, וְיֶחְסַר וְיוֹסִיף עַל הֶחָסֵר עַד הֱיוֹתָם בְּשָׁוֶה: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַקַּיִץ לֶאֱכֹל הַנְּעָרִים״. **וָחֹם** • הוּא סוֹף יְמוֹת הַחַמָּה, חֲצִי אָב וֶאֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי, שֶׁהָעוֹלָם חַם בְּיוֹתֵר, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא: ״שְׁלְהֵי קַיְטָא קָשֵׁי מִקַּיְטָא״. **וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ** • מִכְּלָל שֶׁשָּׁבְתוּ כָּל יְמוֹת הַמַּבּוּל, שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ הַמַּזָּלוֹת, וְלֹא נִכַּר בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה (בראשית רבה פרשה כ״ה ופרשה ל״ד). **לֹא יִשְׁבֹּתוּ** • לֹא יִפָּסְקוּ כָּל אֵלֶּה מִלְּהִתְנַהֵג כְּסִדְרָן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ׳ 254)

חֲצִי אָב וֶאֱלוּל וַחֲצִי תִּשְׁרֵי, שֶׁהָעוֹלָם חַם בְּיוֹתֵר (רש״י ח, כב)

וּמַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל שֶׁמַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וְאֵילָךְ תְּשַׁשׁ כֹּחָהּ שֶׁל חַמָּה - יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָעוֹלָם חַם בְּיוֹתֵר (לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְחַמֵּם כָּל הָאֲוִיר וְגוּף הַבְּרִיּוֹת בְּחֹם הַקַּיִץ שֶׁעָבַר עָלָיו - רַשִׁ״י יומא כט, א ד״ה שילהי), וְאִלּוּ הַחֹם שֶׁל זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ נָחְלָשׁ מֵחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וְאֵילָךְ, כְּפִי שֶׁרוֹאִים בַּמְּצִיאוּת.

ט (א) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ׃

א וּבָרִיךְ יְיָ יָת נֹחַ וְיָת בְּנוֹהִי וַאֲמַר לְהוֹן פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא׃

(ב) וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ׃

ב וְדַחְלַתְּכוֹן וְאֵימַתְּכוֹן תְּהֵי עַל כָּל חֵוַת אַרְעָא וְעַל כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא בְּכֹל דִּי תַרְחִישׁ אַרְעָא וּבְכָל נוּנֵי יַמָּא בִּידֵכוֹן יְהוֹן מְסִירִין׃

רש״י ◄ **וְחִתְּכֶם** • וְאֵימַתְּכֶם, כְּמוֹ: ״תִּרְאוּ חֲתַת״ (איוב ח). וְאַגָּדָה: לְשׁוֹן חִיּוּת (סנהדרין צח שבת קנא), שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהַתִּינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי, אֵין אַתָּה צָרִיךְ לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים. עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן מֵת, צָרִיךְ לְשָׁמְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה״ - אֵימָתֵי יִהְיֶה מוֹרַאֲכֶם עַל הַחַיּוֹת? כָּל זְמַן שֶׁאַתֶּם חַיִּים.

(ג) כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כֹּל׃

ג כָּל רִחְשָׁא דְּהוּא חַי לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכָל כִּירוֹק עִשְׂבָּא יְהָבִית לְכוֹן יָת כֹּלָּא׃

רש״י ◄ **לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה** • (סנהדרין נט): שֶׁלֹּא הִרְשֵׁיתִי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן (לֶאֱכוֹל) בָּשָׂר, אֶלָּא יֶרֶק עֵשֶׂב, וְלָכֶם - כְּיֶרֶק עֵשֶׂב שֶׁהִפְקַרְתִּי לְאָדָם הָרִאשׁוֹן, ״נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כֹּל״.

(ד) אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ׃

ד בְּרַם בִּשְׂרָא בְּנַפְשֵׁהּ דְּמֵהּ לָא תֵכְלוּן׃

רש״י ◄ **בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ** • אָסַר לָהֶם אֵבֶר מִן הַחַי, כְּלוֹמַר כָּל זְמַן שֶׁנַּפְשׁוֹ בּוֹ, לֹא תֹאכְלוּ הַבָּשָׂר. **בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ** • בְּעוֹד נַפְשׁוֹ בּוֹ. **בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ לֹא תֹאכֵלוּ** • חֲרֵי אֵבֶר מִן הַחַי, וְאַף ״בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ״ חֲרֵי דָּם מִן הַחַי.

(ה) וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־נֶפֶשׁ הָאָדָם׃

ה וּבְרַם יָת דִּמְכוֹן לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֶתְבַּע מִיַּד כָּל חַיְתָא אֶתְבְּעִנַּהּ וּמִיַּד אֱנָשָׁא מִיַּד גְּבַר דְּיֵשׁוּד יָת דְּמָא דַאֲחוֹהִי אֶתְבַּע יָת נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וְחִתְּכֶם. מִפְּעֲלֵי הַכֶּפֶל מִגִּזְרַת תִּרְאוּ חִתַּת. כְּמוֹ חִתְּתְכֶם: **בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה.** הַטַּעַם עַל הָאֲדָמָה. אוֹ תִּהְיֶה הָאֲדָמָה פּוֹעֶלֶת: **בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ.** כִּי בְּיָדְכֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי בֵּי״ת בְּכָל, וּבְכָל מָקוֹם וָוִי״ן. וְהַקָּרוֹב שֶׁהוּא דָּבֵק עִם מוֹרַאֲכֶם: תורה ג

ג) כָּל רֶמֶשׂ. שֵׁם כְּלָל לְחַיַּת הַשָּׂדֶה וְלִבְהֵמוֹת הַיִּשּׁוּב וּלְכָל עוֹף וּלְכָל דָּג. וְהִנֵּה הַכֹּל מֻתָּר לַאֲכִילָה: **כְּיֶרֶק.** עַל שְׁנֵי מִשְׁקָלִים. וְכֵן תַּנּוּר עָשָׁן. כְּעָשָׁן הַכִּבְשָׁן: תורה ד

ד) אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ. כֵּן טַעְמוֹ, אַךְ בָּשָׂר עִם נַפְשׁוֹ שֶׁהוּא דָּמוֹ **לֹא תֹאכֵלוּ.** כְּטַעַם לֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר. כִּי נֶפֶשׁ כָּל בָּשָׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא. וְזֹאת הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְנוֹעַעַת וְהַמַּרְגֶּשֶׁת הִיא הַגּוּף: תורה ה

רש״י ◄ **וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם•** אַף־עַל־פִּי שֶׁהִתַּרְתִּי לָכֶם נְטִילַת נְשָׁמָה בַּבְּהֵמָה, ״אֶת דִּמְכֶם אֶדְרֹשׁ״ מֵהַשּׁוֹפֵךְ דַּם עַצְמוֹ. **לְנַפְשֹׁתֵיכֶם•** אַף הַחוֹנֵק עַצְמוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא יָצָא מִמֶּנּוּ דָּם. **מִיַּד כָּל חַיָּה•** לְפִי שֶׁחָטְאוּ דּוֹר הַמַּבּוּל וְהֵפְקִרוּ לְמַאֲכַל חַיּוֹת רָעוֹת לִשְׁלֹט בָּהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מט): ״נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ״, לְפִיכָךְ הֵצְרַךְ לְהַזְהִיר עֲלֵיהֶן אֶת הַחַיּוֹת. **וּמִיַּד הָאָדָם•** מִיַּד הַהוֹרֵג בְּמֵזִיד וְאֵין עֵדִים, אֲנִי אֶדְרֹשׁ. **מִיַּד אִישׁ אָחִיו•** מִיַּד (מִי) שֶׁהוּא אוֹהֵב לוֹ כְּאָח וַהֲרָגוֹ שׁוֹגֵג, אֲנִי אֶדְרֹשׁ אִם לֹא יִגְלֶה וִיבַקֵּשׁ עַל עֲוֹנוֹ לִמָּחֵל, שֶׁאַף הַשּׁוֹגֵג צָרִיךְ כַּפָּרָה. וְאִם אֵין עֵדִים לְחַיְּבוֹ גָּלוּת, וְהוּא אֵינוֹ נִכְנָע, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: ״וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ״ בְּמַסֶּכֶת ׳מַכּוֹת׳: הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְזַמְּנָן לְפוּנְדָּק אֶחָד וְכוּ׳.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך י עמ׳ 138)

הַשּׁוֹפֵךְ דַּם עַצְמוֹ (רש״י ט, ה) הֵינוּ שֶׁעַל־פִּי דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אָסוּר לוֹ לָאָדָם לִשְׁפּוֹךְ דַּם עַצְמוֹ, אַף שֶׁלֹּא יָבוֹא עַל־יְדֵי־זֶה לְחֹלִי אוֹ לְמִיתָה (וּכְמוֹ הָאִסּוּר שֶׁל ״דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ״, שֶׁהוּא דָּם מִן הַחַי). לְפִי זֶה מוּבָן מַדּוּעַ לֹא מָל אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת עַצְמוֹ קֹדֶם שְׁנִצְטַוָּה, אַף שֶׁקִּיֵּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה - שֶׁהֲרֵי **נִצְטַוָּה** לֹא לִשְׁפּוֹךְ דָּמוֹ, וּפְשִׁוּט שֶׁזֶּה דּוֹחֶה קִיּוּם מִצְוָה שֶׁלֹּא נִתְּנָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁנִּצְטַוָּה עַל הַמִּילָה, הֲרֵי צִוּוּי זֶה דּוֹחֶה אֶת הָאִסּוּר שֶׁל שׁוֹפֵךְ דַּם עַצְמוֹ.

(ו) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם:

ו דְּיֵשׁוּד דְּמָא דֶּאֱנָשָׁא בְּסַהֲדִין עַל מֵימַר דַּיָּנַיָּא דְּמֵהּ יִתְּשֵׁד אֲרֵי בְּצַלְמָא דַיְיָ עֲבַד יָת אֱנָשָׁא:

רש״י ◄ **בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ•** אִם יֵשׁ עֵדִים הַמִּיתוּהוּ אַתֶּם, לָמָּה? ״כִּי בְּצֶלֶם וְגוֹ׳״. **עָשָׂה אֶת הָאָדָם•** זֶה מִקְרָא חָסֵר, וְצָרִיךְ לִהְיוֹת: עָשָׂה הָעוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם, וְכֵן הַרְבֵּה בַּמִּקְרָא.

(ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ:

ז וְאַתּוּן פּוּשׁוּ וּסְגוּ אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעָא וּסְגוּ בַּהּ:

רש״י ◄ **וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ•** (כתובות ה): לְפִי פְּשׁוּטוֹ, הָרְאשׁוֹנָה לִבְרָכָה וְכָאן לְצִוּוּי. וּלְפִי מִדְרָשׁוֹ, לְהַקִּישׁ מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה לְשׁוֹפֵךְ דָּמִים (יבמות סג).

◆ יום חמישי ב׳ מרחשון ◆

(ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר:

ח וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ וְלִבְנוֹהִי עִמֵּהּ לְמֵימָר:

(ט) וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם:

ט וַאֲנָא הָא אֲנָא מֵקִים יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן וְעִם בְּנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן:

רש״י ◄ **וַאֲנִי הִנְנִי•** מַסְכִּים אֲנִי עִמְּךָ, שֶׁהָיָה נֹחַ דּוֹאֵג לַעֲסֹק בִּפְרִיָּה וּרְבִיָּה, עַד שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא לְשַׁחֵת הָעוֹלָם עוֹד, וְכֵן עָשָׂה. וּבָאַחֲרוֹנָה אָמַר לוֹ: הִנְנִי מַסְכִּים לַעֲשׂוֹת קִיּוּם וְחוֹזֶק בְּרִית לְהַבְטָחָתִי, וְאֶתֵּן לְךָ אוֹת.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ה) וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם. פֵּרוּשׁוֹ הִתַּרְתִּי לָכֶם לִשְׁפּוֹךְ דָּם כָּל חָי, זוּלָתִי דִּמְכֶם שֶׁל נַפְשׁוֹתֵיכֶם שֶׁאֵתֶם אָדָם לֹא הִתַּרְתִּי, רַק אֶדְרְשֶׁנּוּ כְּטַעַם דּוֹרֵשׁ דָּמִים. וְזֶה כְּלָל. וְאַחַר כֵּן בֵּאֵר **מִיַּד הָאָדָם.** אִם יַהַרְגוּ רַבִּים אֶת יָחִיד אוֹ יָחִיד אֶת יָחִיד, אֲנִי אֶדְרֹשׁ הַדָּם. גַּם אֶדְרְשֶׁנּוּ מִיַּד כָּל חַיָּה שֶׁאֲצַוֶּה לְאַחֶרֶת שֶׁיַּהַרְגֶנָּה. וְהִנֵּה הַחַיּוֹת מֻתָּרוֹת לָכֶם וְלֹא אַתֶּם לָהֶן. וְהַמְּפֹרָשׁ דִּמְכֶם לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם זֶה הַהוֹרֵג נַפְשׁוֹ, הוּא רָחוֹק בְּעֵינַי. וְהוֹסִיף לְבָאֵר אוֹ הִיא מִצְוָה לִבְנֵי נֹחַ וְהוּא הַיָּשָׁר לַהֹרֵג הַהוֹרֵג: תורה ו

ו) וְטַעַם בָּאָדָם. בְּעֵדִים. אוֹ לְעֵינֵי הַכֹּל. אוֹ בַּעֲבוּר הָאָדָם שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמוֹ, וְכָמוֹהוּ רַבִּים: תורה ז

ח) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ וְאֶל בָּנָיו. עַל יְדֵי אֲבִיהֶם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאַרְבַּעְתָּם נְבִיאִים: תורה ט

ט) וְאֶת זַרְעֲכֶם. עִם וְאִתְּכֶם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁיִּהְיֶה אִתְּכֶם. אוֹ נִכְפָּל לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר. וְהַבְּרִית שֶׁאָקִים הִיא שֶׁלֹּא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר: תורה י

(י) וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃

י וְעִם כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דְּעִמְּכוֹן בְּעוֹפָא בִּבְעִירָא וּבְכָל חֵוֹת אַרְעָא דְּעִמְּכוֹן מִכֹּל נַפְקֵי תֵבוּתָא לְכֹל חֵוֹת אַרְעָא׃

רש״י◄ חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם• הֵם הַמִּתְהַלְּכִים עִם הַבְּרִיּוֹת. מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה• לְהָבִיא שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים. לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ• לְהָבִיא הַמַּזִּיקִין, שֶׁאֵינָן בִּכְלַל הַ׳חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם׳, שֶׁאֵין הִלּוּכָן עִם הַבְּרִיּוֹת.

(יא) וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃

יא וְאָקֵם יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן וְלָא יִשְׁתֵּיצֵי כָל בִּשְׂרָא עוֹד מִמֵּי טוֹפָנָא וְלָא יְהֵי עוֹד טוֹפָנָא לְחַבָּלָא אַרְעָא׃

רש״י◄ וַהֲקִמֹתִי• אֶעֱשֶׂה קִיּוּם לִבְרִיתִי, וּמַהוּ קִיּוּמוֹ? ״אֶת הַקֶּשֶׁת״, כְּמוֹ שֶׁמְּסַיֵּם וְהוֹלֵךְ.

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃

יב וַאֲמַר יְיָ דָּא אָת קְיָם דִּי אֲנָא יָהֵב בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי עִמְּכוֹן לְדָרֵי עַלְמָא׃

רש״י◄ לְדֹרֹת עוֹלָם• נִכְתַּב חָסֵר, שֶׁיֵּשׁ דּוֹרוֹת שֶׁלֹּא הֵצְרְכוּ לְאוֹת, לְפִי שֶׁצַּדִּיקִים גְּמוּרִים הָיוּ, כְּמוֹ דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי (בראשית רבה).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לה, עמוד 31 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

דּוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ וְדוֹרוֹ שֶׁל רַשְׁבִּ״י

זֹאת אוֹת־הַבְּרִית . . לְדֹרֹת עוֹלָם: (ט, יב)

לְדֹרֹת כְּתִיב, פֵּרֵט לִשְׁנֵי דּוֹרוֹת, לְדוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה . . וְדוֹרוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי (בראשית רבה פרשה לה, ב)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַטַּעַם שֶׁרַק בִּשְׁנֵי דּוֹרוֹת אֵלּוּ לֹא נִרְאֵתָה הַקֶּשֶׁת: אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל (בראשית רבה פרשה ל, ח) שֶׁאַחֲרֵי הַמַּבּוּל נֹחַ רָאָה ״עוֹלָם חָדָשׁ״, שֶׁעַל־יְדֵי הַמַּבּוּל נִטְהַר הָעוֹלָם וְנִתְעַלָּה לְמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה מְאֹד, עַד שֶׁנִּקְרָא ״עוֹלָם חָדָשׁ״.

וְזֶהוּ גַּם עִנְיָנָהּ שֶׁל אוֹת הַקֶּשֶׁת לְהַרְאוֹת שֶׁ״לֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ״ - כִּי עַל־יְדֵי הַמַּבּוּל נִטְהֲרָה הָאָרֶץ בְּאֹפֶן שֶׁאִי־אֶפְשָׁר עוֹד שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה בְּמַצָּב שֶׁפֵּל כָּזֶה שֶׁיִּהְיֶה דָּרוּשׁ מַבּוּל לְתַקְּנוֹ.

וְהִנֵּה גַּם עַל הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה לָבֹא, נֶאֱמַר בַּכְּתוּבִים (ישעיה סו, כב) שֶׁאָז יִהְיוּ ״הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה״. שֶׁהָעוֹלָם יִתְעַלֶּה לִבְחִינָה גְּבוֹהָה מְאֹד עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ ״עוֹלָם חָדָשׁ״.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה שֶׁדַּוְקָא בְּדוֹרוֹת חִזְקִיָּהוּ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי לֹא הֵצְרְכוּ לְאוֹת הַקֶּשֶׁת הוּא, כִּי שְׁנֵיהֶם שַׁיָּכִים לַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה.

חִזְקִיָּהוּ - אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ״ל (סנהדרין צד, א) ״בִּקֵּשׁ הַקָּבָּ״ה לַעֲשׂוֹת חִזְקִיָּהוּ מָשִׁיחַ״. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאִי - חִבֵּר סֵפֶר הַזֹּהַר אֲשֶׁר ״יִפְקוּן בֵּיהּ מִן גָּלוּתָא בְּרַחֲמֵי״ (רעיא מהימנא נשא קכד, ב).

(יג) אֶת־קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃

יג יָת קַשְׁתִּי יְהָבִית בַּעֲנָנָא וּתְהִי לְאָת קְיָם בֵּין מֵימְרִי וּבֵין אַרְעָא׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וּמִלַּת **בָּשָׂר**. גּוּף כִּי הוּא מַרְגִּישׁ, כִּי הָעֶצֶם לֹא יַרְגִּישׁ. וְהִנֵּה הַבְּרִית שֶׁלֹּא יִכָּרֵת גּוּף בְּמֵימֵי מַבּוּל. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּמַּלְטֵם אִם יָבֹא מַבּוּל. הִכְנִיס בִּבְרִית שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל. וְעַל זֹאת הַבְּרִית נֶאֱמַר אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבוֹר מֵי נֹחַ: תורה יב

יב) אוֹת. זָכָר וּנְקֵבָה: תורה יג

יג) אֶת קַשְׁתִּי. הִנֵּה נָתַתִּי עַתָּה קֶשֶׁת בָּעָנָן. וְאֵין פֵּרוּשׁוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר הַגָּאוֹן כִּי בִּתְחִלָּה הָיְתָה: תורה יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יד) וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃

יד וִיהִי בַּעֲנָנוּתִי עֲנָנָא עַל אַרְעָא וְתִתְחֲזֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא׃

רש״י◄ **בְּעַנְנִי עָנָן** • כְּשֶׁתַּעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי לְהָבִיא חֹשֶׁךְ וַאֲבַדּוֹן לָעוֹלָם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך לה ענ׳ 35)

כְּשֶׁתַּעֲלֶה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנַי לְהָבִיא חֹשֶׁךְ וַאֲבַדּוֹן לָעוֹלָם (רש״י ט, יד)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ, כְּלוּם אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁכָּל פַּעַם שֶׁנִּרְאֶה הַקֶּשֶׁת, הָעוֹלָם הוּא בְּמַצָּב יָרוּד כָּזֶה שֶׁהוּא רָאוּי לְמַבּוּל, חַס־וְשָׁלוֹם? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַמַּבּוּל לֹא הָיָה בְּגֶדֶר עֹנֶשׁ, אֶלָּא בִּטּוּי שֶׁל חֲרָטָה, כִּבְיָכוֹל, עַל עֶצֶם בְּרִיאַת הָאָדָם, וּכְדִכְתִיב בּוֹ "וַיִּמַּח" - **אִבּוּד מְחִלָּט**. לְפִי זֶה יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין כַּוָּנַת רַשִׁ״י לְהַשְׁחָתַת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, אֶלָּא לְהַשְׁחָתַת מָקוֹם אֶחָד בָּעוֹלָם (שֶׁבּוֹ מִתְנַהֲגִים בְּנֵי אָדָם כְּדוֹר הַמַּבּוּל) בְּתוֹר **חֹשֶׁךְ וַאֲבַדּוֹן** (אִבּוּד מְחִלָּט), וְלֹא בְּתוֹר עֹנֶשׁ.

(טו) וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר׃

טו וּדְכִירְנָא יָת קְיָמִי דִּי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל בִּשְׂרָא וְלָא יְהֵי עוֹד מַיָּא לְטוֹפָנָא לְחַבָּלָא כָּל בִּשְׂרָא׃

(טז) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃

טז וּתְהֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא וְאֶחֱזִנַּהּ לְמִדְכַּר קְיַם עָלָם בֵּין מֵימְרָא דַיְיָ וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל בִּשְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא׃

רש״י◄ **בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה** • בֵּין מִדַּת הַדִּין שֶׁל מַעְלָה וּבֵינֵיכֶם, שֶׁהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: בֵּינִי וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה, אֶלָּא זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ: כְּשֶׁתָּבֹא מִדַּת הַדִּין לְקַטְרֵג עֲלֵיכֶם (לְחַיֵּב אֶתְכֶם), אֲנִי רוֹאֶה אֶת הָאוֹת וְנִזְכָּר.

(יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃

יז וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ דָּא אָת קְיָם דִּי אֲקִימִית בֵּין מֵימְרִי וּבֵין כָּל בִּשְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא׃

רש״י◄ **זֹאת אוֹת הַבְּרִית** • הֶרְאָהוּ הַקֶּשֶׁת, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי הָאוֹת שֶׁאָמַרְתִּי.

◆ יום שישי ג׳ מרחשון ◆

(יח) וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן׃

יח וַהֲווֹ בְּנֵי נֹחַ דִּי נְפָקוּ מִן תֵּבוּתָא שֵׁם וְחָם וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבוּהִי דִּכְנָעַן׃

רש״י◄ **וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן** • לָמָּה הֵצְרַךְ לוֹמַר כָּאן? לְפִי שֶׁהַפָּרָשָׁה עֲסוּקָה וּבָאָה בְּשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל נֹחַ, שֶׁקִּלְקֵל בָּהּ חָם וְעַל־יָדוֹ נִתְקַלֵּל כְּנַעַן, וַעֲדַיִן לֹא כָּתַב תּוֹלְדוֹת חָם וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁכְּנַעַן בְּנוֹ. לְפִיכָךְ, הֵצְרַךְ לוֹמַר כָּאן: "וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן".

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יד) בְּעַנְנִי עָנָן. קַל הַנּוּ״ן הָרִאשׁוֹן. וְהָיָה רָאוּי לְהִדָּגֵשׁ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד, כְּמוֹ בְּדַבְּרִי אִתָּךְ: **וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת.** אִלּוּ הָיִינוּ מַאֲמִינִים בְּדִבְרֵי חַכְמֵי יָוָן שֶׁמְּלַהֵט הַשֶּׁמֶשׁ תּוֹלֵד הַקֶּשֶׁת. יֵשׁ לוֹמַר כִּי הַשֵּׁם חִזֵּק אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ אַחַר הַמַּבּוּל. וְהִיא דֶּרֶךְ נְכוֹנָה לַמֵּבִין: תורה טו

טו) מִלַּת יִהְיֶה עִם הַמַּיִם אֵינֶנָּה רְאָיָה, כִּי הַמַּיִם לְשׁוֹן יָחִיד. וְכֵן וַיִּהְיוּ אֲנָשִׁים: תורה טז

טז) וְטַעַם וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן. שֶׁהִיא לְעוֹלָם שָׁם בַּסֵּתֶר, וְהַשֵּׁם רוֹאֶה אוֹתָהּ: תורה יז

יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ. זֹאת הַבְּרִית שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ, וְזוֹ הַשְּׁבוּעָה שֶׁהֲקִימוֹתִי: תורה יח

יח) וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן. לְלַמֵּד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל־הָאָרֶץ׃

יט תְּלָתָא אִלֵּין בְּנֵי נֹחַ וּמֵאִלֵּין אִתְבַּדְּרוּ כָּל אַרְעָא׃

(כ) וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם׃

כ וְשָׁרֵי נֹחַ גְּבַר פַּלַּח בְּאַרְעָא וּנְצִיב כַּרְמָא׃

רש״י ◄ **וַיָּחֶל •** (בראשית רבה) עָשָׂה עַצְמוֹ חֹלִין, שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲסֹק תְּחִלָּה בִּנְטִיעָה אַחֶרֶת. **אִישׁ הָאֲדָמָה •** אֲדוֹנֵי הָאֲדָמָה, כְּמוֹ (רות א): ״אִישׁ נָעֳמִי״. **וַיִּטַּע כָּרֶם •** כְּשֶׁנִּכְנַס לַתֵּבָה הִכְנִיס עִמּוֹ זְמוֹרוֹת וְיִחוּרֵי תְּאֵנִים (בראשית רבה)◆.

(כא) וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃

כא וּשְׁתִי מִן חַמְרָא וּרְוִי וְאִתְגְּלִי בְּגוֹ מַשְׁכְּנֵהּ׃

רש״י ◄ **וַיִּתְגַּל •** לְשׁוֹן וַיִּתְפָּעֵל. **אָהֳלֹה •** ״אָהֳלָה״ כְּתִיב, רֶמֶז לַעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם שׁוֹמְרוֹן, שֶׁנִּקְרֵאת ״אָהֳלָה״, שֶׁגָּלוּ עַל עִסְקֵי הַיַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ו): ״הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן״◆.

(כב) וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־אֶחָיו בַּחוּץ׃

כב וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי דִכְנַעַן יָת עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִי וְחַוִי לִתְרֵין אֲחוֹהִי בְּשׁוּקָא׃

רש״י ◄ **וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן •** (בראשית רבה) יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: כְּנַעַן רָאָה וְהִגִּיד לְאָבִיו, לְכָךְ הֵזַכַּר עַל הַדָּבָר וְנִתְקַלֵּל. **וַיַּרְא אֶת עֶרְוַת אָבִיו •** יֵשׁ אוֹמְרִים: סֵרְסוֹ (סנהדרין ע), וְיֵשׁ אוֹמְרִים: רְבָעוֹ (בראשית רבה)◆.

(כג) וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ׃

כג וּנְסִיב שֵׁם וָיֶפֶת יָת כְּסוּתָא וְשַׁוִיו עַל כְּתַף תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מְחַזְּרִין וַחֲפִיאוּ יָת עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהוֹן וְאַפֵּיהוֹן מְחַזְּרִין וְעֶרְיָתָא דַּאֲבוּהוֹן לָא חֲזוֹ׃

רש״י ◄ **וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת •** אֵין כְּתִיב ׳וַיִּקְחוּ׳ אֶלָּא ״וַיִּקַּח״ (סנהדרין ע), לִמֵּד עַל שֵׁם שֶׁנִּתְאַמֵּץ בַּמִּצְוָה יוֹתֵר מִיֶּפֶת, לְכָךְ זָכוּ בָּנָיו לְטַלִּית שֶׁל צִיצִית, וְיֶפֶת זָכָה לְקִבּוּרָה לְבָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לט): ״אֶתֵּן לְגוֹג מְקוֹם־שָׁם קֶבֶר״, וְחָם שֶׁבִּזָּה אֶת אָבִיו, נֶאֱמַר בְּזַרְעוֹ (ישעיה כ): ״כֵּן יְנַהֵג מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת שְׁבִי מִצְרַיִם וְאֶת־גָּלוּת כּוּשׁ, נְעָרִים וּזְקֵנִים עֲרוֹם וְיָחֵף וַחֲשׂוּפֵי שֵׁת וְגוֹ׳״. **וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית •** לָמָּה נֶאֱמַר פַּעַם שְׁנִיָּה? מְלַמֵּד שֶׁכְּשֶׁקָּרְבוּ אֶצְלוֹ וְהֵצִרְכוּ לַהֲפוֹךְ עַצְמָם לְכַסּוֹתוֹ, הָפְכוּ פְּנֵיהֶם אֲחוֹרַנִּית.

(כד) וַיִּקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן׃

כד וְאִתְעַר נֹחַ מֵחַמְרֵהּ וִידַע יָת דִּי עֲבַד לֵהּ בְּרֵהּ זְעֵירָא׃

רש״י ◄ **בְּנוֹ הַקָּטָן •** הַפָּסוּל וְהַבָּזוּי, כְּמוֹ (ירמיה מט): ״הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךְ בַּגּוֹיִם בָּזוּי״◆.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁשְּׁנֵיהֶם רָעִים, כְּמַעֲשֶׂה אָבוֹת יַעֲשׂוּ בָּנִים. וְהִזְכִּיר כְּנָעַן וְלֹא כּוּשׁ, בַּעֲבוּר שֶׁיִּקְלֵל כְּנָעַן. וְנִכְתְּבָה זֹאת הַפָּרָשָׁה לְהוֹדִיעַ כִּי הַכְּנַעֲנִים מְקֻלָּלִים, וְכֵן בְּנוֹתֵיהֶם מִימוֹת נֹחַ. וְכֵן אָמַר אַבְרָהָם לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי. וְכֵן רִבְקָה מִבְּנוֹת חֵת כָּאֵלֶּה. וְשָׁמָּא יִשְׁאַל שׁוֹאֵל מַה חָטְאוּ בְּנֵי חֵת. לָמָּה לֹא פָּקַח עֵינָיו. כִּי הַחִתִּי וְהָאֱמוֹרִי וְהָאֲחֵרִים כֻּלָּם בְּנֵי כְּנַעַן הֵם, עַל כֵּן יֹאמַר הַכָּתוּב אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן: תורה יט

כ) וַיָּחֶל. מִתְּחִלָּה מִפְּעָלֵי הַכֶּפֶל מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף, כְּמוֹ וַיַּסֵּף בִּדְלָתַיִם יָם: **אִישׁ הָאֲדָמָה.** יוֹדֵעַ עֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, וְהִיא חָכְמָה גְּדוֹלָה. וְהַדֶּרֶשׁ שֶׁבַּיּוֹם שֶׁנִּטְעוֹ שָׁתָה מֵיֵינוֹ, יֵשׁ לוֹ סוֹד, וְאֵינֶנּוּ כְּמַשְׁמָעוֹ. וְכֵן וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן, לֹא הָיָה בְּיוֹם אֶחָד: תורה כא

כא) וַיִּתְגַּל. מִלְּשׁוֹן גִּלּוּי מִבִּנְיַן הִתְפַּעֵל, וְכֵן וְאַל יִתְעַל: וְה״א **אהלה** מְקוֹם וי״ו, וְכֵן אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה. כִּי פְּרָעֹה אַהֲרֹן: תורה כב

כג) עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם. כָּל אֶחָד שָׂם קְצָת הַשִּׂמְלָה עַל שִׁכְמוֹ. וּמִלַּת שְׁכֶם לֹא תִתְחַבֵּר: **אֲחֹרַנִּית.** הַפֵּךְ הִלּוּךְ הָאָדָם, כִּי כָּל תְּנוּעָתוֹ לְפָנִים: תורה כד

כד) וַיִּקַץ נֹחַ. הַכָּתוּב לֹא גִּלָּה מַה נַּעֲשָׂה, וְהָעוֹשֶׂה הָיָה כְּנַעַן. וְכֵן הָיָה כִּי חָם רָאָה וְלֹא כִּסָּהוּ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֶחָיו, רַק גִּלָּה הַדָּבָר, וְשָׁמַע כְּנַעַן וְלֹא יָדַע מָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כה) וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו׃

כה וַאֲמַר לִיט כְּנָעַן עֶבֶד פָּלַח עַבְדִין יְהֵי לַאֲחוֹהִי׃

רש״י ◄ **אָרוּר כְּנָעַן•** אַתָּה גָּרַמְתָּ לִי שֶׁלֹּא אוֹלִיד בֵּן רְבִיעִי אַחַר לְשַׁמְּשֵׁנִי, אָרוּר בִּנְךָ רְבִיעִי לִהְיוֹת מְשַׁמֵּשׁ אֶת זַרְעָם שֶׁל אֵלּוּ הַגְּדוֹלִים שֶׁהֵטַל עֲלֵיהֶם טֹרַח עֲבוֹדָתִי מֵעַתָּה. וּמָה רָאָה חָם שֶׁסֵּרְסוֹ? אָמַר לָהֶם לְאֶחָיו: אָדָם הָרִאשׁוֹן שְׁנֵי בָּנִים הָיוּ לוֹ, וְהָרַג זֶה אֶת זֶה בִּשְׁבִיל יְרֵשַׁת הָעוֹלָם, וְאָבִינוּ יֵשׁ לוֹ שְׁלֹשָׁה בָּנִים וְעוֹדֶנּוּ מְבַקֵּשׁ בֵּן רְבִיעִי?!.

(כו) וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃

כו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהֵהּ דְּשֵׁם וִיהֵי כְּנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן׃

רש״י ◄ **בָּרוּךְ ה׳ אֱלֹהֵי שֵׁם•** שֶׁעָתִיד לִשְׁמֹר הַבְטָחָתוֹ לְזַרְעוֹ, לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן. **וִיהִי•** לָהֶם כְּנַעַן לְמַס עוֹבֵד.

(כז) יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃

כז יַפְתִּי יְיָ לְיֶפֶת וְיַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּהּ בְּמַשְׁכְּנֵהּ דְּשֵׁם וִיהֵי כְּנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן׃

רש״י ◄ **יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת•** מְתֻרְגָּם: יַפְתִּ, יַרְחִיב׳. **וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־שֵׁם•** יַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וּמִדְרַשׁ חֲכָמִים: אַף־עַל־פִּי שֶׁ״יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת״, שֶׁבָּנָה כֹּרֶשׁ, שֶׁהָיָה מִבְּנֵי יֶפֶת, בַּיִת שֵׁנִי - לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהֵיכָן שָׁרְתָה? בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, שֶׁהָיָה מִבְּנֵי שֵׁם. **וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד•** אַף מִשֶּׁיִּגְלוּ בְּנֵי שֵׁם, יִמְכְּרוּ לָהֶם עֲבָדִים מִבְּנֵי כְּנַעַן.

(כח) וַיְחִי־נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה׃

כח וַחְיָא נֹחַ בָּתַר טוּפָנָא תְּלַת מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין׃

(כט) וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת׃

כט וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עָשָׂה: וְטַעַם **בְּנוֹ הַקָּטָן**. לָעַד. כִּי כֵן הוּא אוֹמֵר וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן. גַּם יְי״ו בְּנוֹ, שֶׁב אֶל חָם הַנִּזְכָּר. עַל כֵּן קִלֵּל כְּנַעַן. וְהָאוֹמֵר שֶׁקִּלֵּל נֹחַ אֶת בֶּן בְּנוֹ בַּעֲבוּר שֶׁבֵּרֵךְ אֱלֹהִים אֶת בָּנָיו, זֶה דֶּרֶךְ דְּרָשׁ: תורה כה

כה) עֶבֶד עֲבָדִים. טַעְמוֹ עֶבֶד כְּאַחַד הָעֲבָדִים. וְאִלּוּ הָיָה עֶבֶד הָעֲבָדִים, הָיָה עֶבֶד לַעֲבָדִים. וְהָעֵד קֹדֶשׁ קָדָשִׁים בְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים: וְטַעַם **לְאֶחָיו**: לְכוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט שֶׁהֵם בְּנֵי אָבִיו. וְיֵשׁ אוֹמֵר כִּי הַכּוּשִׁים הֵם עֲבָדִים בַּעֲבוּר שֶׁקִּלֵּל נֹחַ אֶת חָם. וְהִנֵּה שָׁכְחוּ כִּי הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן אַחַר הַמַּבּוּל הָיָה מִכּוּשׁ, וְכֵן כָּתוּב וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל: תורה כו

כו) בָּרוּךְ ה׳ אֱלֹהֵי שֵׁם. חַיָּבִין אָנוּ לְהוֹסִיף תּוֹדוֹת לַשֵּׁם שֶׁהוּא אֱלֹהֵי שֵׁם, וְהוּא יָשִׂים כְּנַעַן עֶבֶד לוֹ וּלְשֵׁם. וְהִטְעַם שֶׁיַּכִּירֵהוּ לַעֲבֹד אֶת שֵׁם. כִּי מִלַּת **לָמוֹ**. כְּמוֹ לָהֶם, וְהַיְוָ״ו נוֹסֶף כְּיָ״ו תְּבִיאֵמוֹ. לָכֵן בְּחֶסְרוֹן הֵ״א וּבְלֹא יְ״ו לֹא יִמָּצֵא. וְהַזְכִּיר עִם שֵׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא בַּעֲבוּר כְּבוֹד שֵׁם, וְאֵין יָפֶת כְּמוֹהוּ. וְאָמַר הַגָּאוֹן כִּי תֶּחְסַר מִלַּת אָבִי, וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹת אָרוּר אָבִי כְּנַעַן. אָמַר כִּי כְּמוֹהוּ לְעֵינַי חֲנַמְאֵל דּוֹדִי שֶׁהוּא בֶּן דּוֹדוֹ. וְיִתָּכֵן שֶׁהָיָה גָּדוֹל מִיִּרְמְיָה בְּשָׁנִים וְהָיָה קוֹרֵא אוֹתוֹ בְּשֵׁם אָבִיו בַּעֲבוּר כְּבוֹד הָאָב. וְכֵן אִשֶּׁת אָחִי הָאָב קְרָאָהּ הַכָּתוּב דּוֹדָתְךָ. וְזֶה אֲבִי כְּנַעַן אֵינֶנּוּ כֵּן: תורה כז

כז) וּפֵירוּשׁ **יַפְתְּ.** מִן יָפֶה וְלֹא פֵּרֵשׁ יָפֶה. רַק הוּא כְּמוֹ יַרְחִיב. וּבִלְשׁוֹן אֲרָמִית כְּמוֹהוּ, וְהוּא מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף, כְּמוֹ וּמְלָכִים יַרְדְּ.וּבַפָּסוּק הַזֶּה בֵּרֵךְ יֶפֶת גַּם שֵׁם, כִּי פֵּירוּשׁ **וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם.** שֶׁיִּשְׁכֹּן אֱלֹהִים בְּאָהֳלֵי שֵׁם, כִּי בַּפָּסוּק הָרִאשׁוֹן בֵּרֵךְ הַשֵּׁם: **וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ.** לְשֵׁם וּלְיֶפֶת גַּם לְאֶחָיו, וְהִנֵּה הוּא עֶבֶד עוֹלָם. כִּי מֵאֵלֶּה נִפְצָה כָּל הָאָרֶץ, וְזֶה הַדָּבָר הָיָה אַחַר שָׁנִים רַבּוֹת אַחַר הַמַּבּוּל: תורה כח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י (א) וְאֵ֣לֶּה תּוֹלְדֹ֗ת בְּנֵי־נֹ֤חַ שֵׁם֙ חָ֣ם וָיֶ֔פֶת וַיִּוָּלְד֥וּ לָהֶ֖ם בָּנִ֑ים אַחַ֖ר הַמַּבּֽוּל׃

א וְאִלֵּין תּוּלְדַת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת וְאִתְיְלִידוּ לְהוֹן בְּנִין בָּתַר טוֹפָנָא׃

(ב) בְּנֵ֣י יֶ֔פֶת גֹּמֶ֥ר וּמָגוֹג֖ וּמָדַ֑י וְיָוָ֣ן וְתֻבַ֗ל וּמֶשֶׁךְ֙ וְתִירָֽס׃

ב בְּנֵי יֶפֶת גּוֹמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתוּבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃

רש״י ◄ **וְתִירָס** • זוֹ פָּרָס (בראשית רבה).

(ג) וּבְנֵ֥י גֹמֶ֖ר אַשְׁכְּנַ֑ז וְרִיפַ֥ת וְתוֹגַרְמָֽה׃

ג וּבְנֵי גוֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה׃

(ד) וּבְנֵ֥י יָוָ֖ן אֱלִישָׁ֑ה וְתַרְשִׁ֥ישׁ כִּתִּ֖ים וְדֹדָנִֽים׃

ד וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים׃

(ה) מֵאֵ֣לֶּה נִפְרְד֔וּ אִיֵּ֥י הַגּוֹיִ֖ם בְּאַרְצֹתָ֑ם אִ֣ישׁ לְלִשֹׁנ֔וֹ לְמִשְׁפְּחֹתָ֖ם בְּגוֹיֵהֶֽם׃

ה מֵאִלֵּין אִתַּפְרְשׁוּ נַגְוָת עַמְמַיָּא בְּאַרְעָהוֹן גְּבַר לְלִישָׁנֵה לְזַרְעַיָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן׃

(ו) וּבְנֵ֥י חָ֖ם כּ֣וּשׁ וּמִצְרַ֑יִם וּפוּט֖ וּכְנָֽעַן׃

ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן׃

(ז) וּבְנֵ֥י כ֖וּשׁ סְבָא֑ וַחֲוִילָ֥ה וְסַבְתָּ֖ה וְרַעְמָ֑ה וְסַבְתְּכָ֖א וּבְנֵ֥י רַעְמָ֖ה שְׁבָ֥א וּדְדָֽן׃

ז וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃

(ח) וְכ֣וּשׁ יָלַ֔ד אֶת־נִמְרֹ֖ד הֽוּא֙ הֵחֵ֣ל לִֽהְי֔וֹת גִּבֹּ֖ר בָּאָֽרֶץ׃

ח וְכוּשׁ אוֹלִיד יָת נִמְרֹד הוּא שָׁרֵי לְמֵהֲוֵי גְּבַר תַּקִּיף בְּאַרְעָא׃

רש״י ◄ **לִהְיוֹת גִּבּוֹר** • לְהַמְרִיד כָּל הָעוֹלָם עַל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, בַּעֲצַת דּוֹר הַפַּלָּגָה.

(ט) הֽוּא־הָיָ֥ה גִבֹּ֖ר צַ֑יִד לִפְנֵ֥י יְהוָ֖ה עַל־כֵּ֣ן יֵאָמַ֔ר כְּנִמְרֹ֥ד גִּבּ֖וֹר צַ֑יִד לִפְנֵ֥י יְהוָֽה׃

ט הוּא הֲוָה גְּבַר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַל כֵּן יִתְאַמַּר כְּנִמְרֹד גְּבַר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ׃

רש״י ◄ **גִּבּוֹר צַיִד** • צָד דַּעְתָּן שֶׁל בְּרִיּוֹת בְּפִיו, וּמַטְעָן לִמְרֹד בַּמָּקוֹם. **לִפְנֵי ה׳** • מִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטוֹ עַל פָּנָיו. **עַל כֵּן יֵאָמַר** • עַל כָּל אָדָם מַרְשִׁיעַ בְּעַזּוּת פָּנִים, יוֹדֵעַ רִבּוֹנוֹ וּמִתְכַּוֵּן לִמְרֹד בּוֹ, יֵאָמַר: ״זֶה כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד״ (בראשית רבה).

(י) וַתְּהִ֣י רֵאשִׁית֔ מַמְלַכְתּ֖וֹ בָּבֶ֑ל וְאֶ֣רֶךְ וְאַכַּ֔ד וְכַלְנֵ֖ה בְּאֶ֥רֶץ שִׁנְעָֽר׃

י וַהֲוָה רֵישׁ מַלְכוּתֵהּ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאַרְעָא דְבָבֶל׃

(יא) מִן־הָאָ֥רֶץ הַהִ֖וא יָצָ֣א אַשּׁ֑וּר וַיִּבֶן֙ אֶת־נִינְוֵ֔ה וְאֶת־רְחֹבֹ֥ת עִ֖יר וְאֶת־כָּלַֽח׃

יא מִן אַרְעָא (נ״א עֵיצָה) הַהִיא נְפַק אַתּוּרָאָה וּבְנָא יָת נִינְוֵה וְיָת רְחֹבֹת (נ״א רְחוֹבֵי) קַרְתָּא וְיָת כָּלַח׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) כִּתִּים. שֵׁם, וְהוּא בֶּן יָוָן. עַל כֵּן אָמַרְתִּי בְּפֵרוּשׁ סֵפֶר דָּנִיאֵל כִּי מַלְכוּת יָוָן וְרוֹמִי אַחַת הִיא: תורה ה

ח) נִמְרוֹד. אֵל תְּבַקֵּשׁ טַעַם לְכָל הַשֵּׁמוֹת אִם לֹא נִכְתַּב: **וְהוּא הֵחֵל.** לְהַרְאוֹת גְּבוּרוֹת בְּנֵי אָדָם עַל הַחַיּוֹת כִּי הָיָה גִּבּוֹר צַיִד: תורה ט

ט) וְטַעַם לִפְנֵי ה׳. שֶׁהָיָה בּוֹנֶה מִזְבְּחוֹת, וּמַעֲלֶה אוֹתָם הַחַיּוֹת עוֹלָה לַשֵּׁם, וְזוֹ דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט. וְהַדְּרָשׁ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת: **עַל כֵּן יֵאָמַר.** מָשָׁל הָיָה גַּם בִּימֵי מֹשֶׁה: תורה י

יא) וְטַעַם מִן הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר. הוּא בֶּן יָפֶת, וְזֶה הָיָה אַחַר הַפַּלָּגָה. וְהַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר מָלַךְ עַל בָּבֶל בִּתְחִלָּה הָיָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **מִן־הָאָרֶץ** • כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַשּׁוּר אֶת בָּנָיו שׁוֹמְעִין לְנִמְרוֹד וּמוֹרְדִין בַּמָּקוֹם לִבְנוֹת הַמִּגְדָּל, יָצָא מִתּוֹכָם (בראשית רבה)◆

(יב) וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה׃

יב וְיָת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִיא קַרְתָּא רַבְּתָא׃

רש״י◄ **הָעִיר הַגְּדֹלָה** • הִיא נִינְוֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ג): ״וְנִינְוֵה הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לֵאלֹהִים״.

(יג) וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים׃

יג וּמִצְרָאִי (בכל הס׳ וּמִצְרַיִם) אוֹלִיד יָת לוּדָאֵי וְיָת עַנָמָאֵי וְיָת לְהָבָאֵי וְיָת נַפְתּוּחָאֵי׃

רש״י◄ **לְהָבִים** • שֶׁפְּנֵיהֶם דּוֹמִים לְלַהַב.

(יד) וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹּרִים׃

יד וְיָת פַּתְרוּסָאֵי וְיָת כַּסְלוּחָאֵי דִּי נְפָקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי וְיָת קַפּוּטְקָאֵי׃

רש״י◄ **פַּתְרֻסִים וְאֶת כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים** • מִשְּׁנֵיהֶם יָצְאוּ, שֶׁהָיוּ פַּתְרֻסִים וְכַסְלֻחִים מַחֲלִיפִין מִשְּׁכַב נְשׁוֹתֵיהֶם אֵלּוּ לְאֵלּוּ, וְיָצְאוּ מֵהֶם פְּלִשְׁתִּים.

(טו) וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃

טו וּכְנַעַן אוֹלִיד יָת צִידוֹן בָּכְרֵהּ וְיָת חֵת׃

(טז) וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי׃

טז וְיָת יְבוּסָאֵי וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי׃

(יז) וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי׃

יז וְיָת חִוָּאֵי וְיָת עַרְקָאֵי וְיָת אַנְתּוֹסָאֵי׃

(יח) וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי׃

יח וְיָת אַרְוָדָאֵי וְיָת צְמָרָאֵי וְיָת חֲמָתָאֵי וּבָתַר כֵּן אִתְבַּדְּרוּ זַרְעַית כְּנַעֲנָאֵי׃

רש״י◄ **וְאַחַר נָפֹצוּ** • מֵאֵלֶּה נָפֹצוּ מִשְׁפָּחוֹת הַרְבֵּה.

(יט) וַיְהִי גְּבֻול הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־עַזָּה בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה וּצְבוֹיִם עַד־לָשַׁע׃

יט וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעֲנָאֵי מִצִּידוֹן מָטֵי לִגְרַר עַד עַזָּה מָטֵי לְסִדוֹם וַעֲמוֹרָה וְאַדְמָה וּצְבוֹיִם עַד לָשַׁע׃

רש״י◄ **גְּבוּל** • סוֹף אַרְצוֹ, כָּל ״גְּבוּל״ לְשׁוֹן סוֹף וְקָצֶה. **בֹּאֲכָה** • שֵׁם דָּבָר. וְלִי נִרְאֶה, כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳גְּבוּל זֶה מַגִּיעַ עַד אֲשֶׁר תָּבֹא לְמָקוֹם פְּלוֹנִי׳.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

נִמְרוֹד. וּבַעַל סֵדֶר עוֹלָם פֵּרֵשׁ כִּי בִּימָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ, שֶׁהוּא הָיָה מֶלֶךְ עַל הַשִּׁבְעִים: תורה יב

יב) הִיא הָעִיר הַגְּדוֹלָה. הַקָּרוֹב אֵלַי שֶׁהוּא דָּבֵק עִם וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה. וְלִהְיוֹתוֹ דָּבֵק עִם רֶסֶן אוֹ עִם כָּלַח, אֵינֶנּוּ רָחוֹק: תורה יג

יג) וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת לוּדִים. עַל דַּעְתִּי שֶׁאֵלֶּה שְׁמוֹת מְדִינוֹת, בְּכָל מְדִינָה מִשְׁפָּחָה. עַל כֵּן הֵם כֻּלָּם לְשׁוֹן רַבִּים. גַּם פַּתְרוּסִים לְעֵד וְהָרְאָיָה הַגְּמוּרָה אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם. וְשָׁם רָמַז לַמָּקוֹם, גַּם כַּפְתּוֹרִים יְלָדָם מִצְרַיִם. וּבַעֲבוּר שֶׁהַבֵּן מֵאוֹן הָאָב וּמִכֹּחוֹ בְּצַלְמוֹ בִּדְמוּתוֹ, יֹאמַר לוֹ יָלַד: תורה יד

יט) בֹּאֲכָה גְרָרָה. אֶל גְּרָר: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) אֵלֶּה בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃

כ אִלֵּין בְּנֵי חָם לְזַרְעַיָתְהוֹן לְלִישָׁנְהוֹן בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן׃

רש״י ◄ לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם • אַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּחְלְקוּ לִלְשׁוֹנוֹת וַאֲרָצוֹת, כֻּלָּם בְּנֵי חָם הֵם.

(כא) וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי כָל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל׃

כא וּלְשֵׁם אִתְיְלִיד אַף הוּא אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר אֲחוּהִי דְּיֶפֶת רַבָּא׃

רש״י ◄ אֲבִי כָל־בְּנֵי־עֵבֶר • הַנָּהָר - הָיָה שֵׁם. אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל • אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֶפֶת הַגָּדוֹל, אִם שֵׁם? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה וְגוֹ׳ שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל״, הֲרֵי אוֹמֵר יֶפֶת הַגָּדוֹל, שֶׁהֲרֵי בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה הָיָה נֹחַ כְּשֶׁהִתְחִיל לְהוֹלִיד, וְהַמַּבּוּל הָיָה בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה [לְנֹחַ]. נִמְצָא, שֶׁהַגָּדוֹל בְּבָנָיו הָיָה בֶּן מֵאָה שָׁנָה, וְשֵׁם לֹא הִגִּיעַ לְמֵאָה עַד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל. אֲחִי יֶפֶת • וְלֹא אֲחִי חָם, שֶׁאֵלּוּ שְׁנֵיהֶם כִּבְּדוּ אֶת אֲבִיהֶם, וְזֶה בִּזָּהוּ.

(כב) בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם׃

כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם׃

(כג) וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמָשׁ׃

כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמָשׁ׃

(כד) וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שָׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר׃

כד וְאַרְפַּכְשַׁד אוֹלִיד יָת שָׁלַח וְשֶׁלַח אוֹלִיד יָת עֵבֶר׃

(כה) וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן׃

כה וּלְעֵבֶר אִתְיְלִידוּ תְּרֵין בְּנִין שׁוּם חַד פֶּלֶג אֲרֵי בְּיוֹמוֹהִי אִתְפְּלִיגַת אַרְעָא וְשׁוּם אֲחוּהִי יָקְטָן׃

רש״י ◄ נִפְלְגָה • נִתְבַּלְבְּלוּ הַלְּשׁוֹנוֹת וְנָפְצוּ מִן הַבִּקְעָה, וְנִתְפַּלְּגוּ בְּכָל הָעוֹלָם. לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה עֵבֶר נָבִיא, שֶׁקָּרָא שֵׁם בְּנוֹ עַל שֵׁם הֶעָתִיד, וְשָׁנִינוּ בְּ״סֵדֶר עוֹלָם״, שֶׁבְּסוֹף יָמָיו נִתְפַּלְּגוּ, שֶׁאִם תֹּאמַר בִּתְחִלַּת יָמָיו, הֲרֵי יָקְטָן אָחִיו צָעִיר מִמֶּנּוּ וְהוֹלִיד כַּמָּה מִשְׁפָּחוֹת קֹדֶם לָכֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְיָקְטָן יָלַד וְגוֹ׳״, וְאַחַר־כַּךְ ״וַיְהִי כָל הָאָרֶץ וְגוֹ׳״. וְאִם תֹּאמַר בְּאֶמְצַע יָמָיו, לֹא בָא הַכָּתוּב לִסְתֹּם אֶלָּא לְפָרֵשׁ, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁבִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג נִתְפַּלְּגוּ. יָקְטָן • שֶׁהָיָה עָנָו וּמַקְטִין עַצְמוֹ, לְכָךְ זָכָה לְהַעֲמִיד כָּל הַמִּשְׁפָּחוֹת הַלָּלוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ׳ 64)

שֶׁהָיָה עֵבֶר נָבִיא, שֶׁקָּרָא שֵׁם בְּנוֹ עַל שֵׁם הֶעָתִיד (י, כה)

בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט אֵין הֶכְרֵחַ שֶׁשֵּׁם מְבַטֵּא אֶת עִנְיָנוֹ שֶׁל בַּעַל הַשֵּׁם (רַק אִם הַפָּסוּק עַצְמוֹ מַדְגִּישׁ זֹאת, כְּמוֹ אַבְרָהָם -

---

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) אֵלֶּה בְנֵי חָם לִלְשֹׁנוֹתָם. וְכֵן אָמַר עַל בְּנֵי יֶפֶת וְעַל בְּנֵי שֵׁם: תורה כא

כא) וְטַעַם אֲבִי כָל בְּנֵי עֵבֶר. לְהוֹדִיעַ אֲבִי הָעִבְרִים, כִּי אֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַשֵּׁם אֱלֹהָיו. וְכֵן כָּתוּב כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהֵי הָעִבְרִים. וּכְנַעַן אֲבִי חָם שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וְאֵין רָאוּי לְהִתְעָרֵב קֹדֶשׁ בְּחוֹל: וְטַעַם **אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל.** שֶׁהָיָה יֶפֶת טוֹב. וְהַכָּתוּב הִקְדִּים לְהַזְכִּיר שֵׁם שֶׁהוּא קָטָן קֹדֶם יֶפֶת שֶׁהוּא הַגָּדוֹל, בַּעֲבוּר כְּבוֹדוֹ. וְהָעֵד שֶׁאָמַר הַכָּתוּב כִּי נֹחַ הָיָה בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה כְּשֶׁהֵחֵל לְהוֹלִיד, וְאֵין בָּזֶה מָקוֹם לִטְעֹן כִּי אֵין פָּחוֹת מִת״ק שָׁנָה. וּבִשְׁנַת ת״ר שָׁנָה בָּא הַמַּבּוּל, וּבְצֵאת נֹחַ מֵהַמַּבּוּל הָיָה שֵׁם בֶּן מֵאָה שָׁנָה וְשָׁנָה אַחַת, וְהַכָּתוּב אָמַר שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים כִּי אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל מִמֶּנּוּ הוּא שֵׁם. עַל כֵּן הִזְכִּירוֹ הַכָּתוּב בִּתְחִלָּה. וְאָמַר כִּי כַּאֲשֶׁר נוֹלַד שֵׁם לֹא נִכְנְסוּ מִשְּׁנַת ת״ק לְנֹחַ כִּי אִם יָמִים מוּעָטִים, כִּי יוֹם אֶחָד בַּשָּׁנָה חָשׁוּב שָׁנָה. וְנֹחַ נוֹלַד בְּאִיָּר, וְשֵׁם בְּסִיוָן. וּכְשֶׁבָּא הַמַּבּוּל הָיוּ לְנֹחַ תקצ״ט שָׁנָה וְיָמִים. וְהִנֵּה אֵין לְשֵׁם צ״ט שָׁנָה שְׁלֵמוֹת לִשְׁנַת הַמַּבּוּל. וְיִהְיֶה שֵׁם כְּשֶׁנּוֹלַד אַרְפַּכְשַׁד בֶּן מֵאָה שָׁנָה וְחֲדָשִׁים. וּפֵירוּשׁ שְׁנָתַיִם, שֶׁנִּכְנְסָה הַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית מֵחֶשְׁבּוֹן רֵאשִׁית הַמַּבּוּל. גַּם יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי אַחַר חֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים מִיּוֹם הַמַּבּוּל שֶׁחָסְרוּ הַמַּיִם, הָרְתָה אֵשֶׁת שֵׁם. וְהִנֵּה הָיָה שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה. וְשֶׁחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה יִמָּצֵא בְּסֵפֶר מְלָכִים בַּעֲשָׂרָה מְקוֹמוֹת: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַב הֲמוֹן גּוֹיִם), אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ הֶכְרֵחַ בְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט שֶׁשָּׁם זֶה שַׁיָּךְ לְבַעַל הַשֵּׁם, שֶׁלְּכֵן מָצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּרַשִׁ״י הָעִנְיָן דְּ׳מִדְרַשׁ שֵׁמוֹת׳. וּרְאֵה פֵּרוּשׁ הַמְּיֻחָס לְרַשִׁ״י דברי־הימים־א א, כג: נָבִיא גָּדוֹל הָיָה עֵבֶר, אֲבָל שֵׁמוֹת אֲחֵרִים לֹא נִתְּנוּ לִדְרַשׁ.

(כו) וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח׃

כו וְיָקְטָן אוֹלִיד יָת אַלְמוֹדָד וְיָת שֶׁלֶף וְיָת חֲצַרְמָוֶת וְיָת יָרַח׃

רש״י◄ חֲצַרְמָוֶת • עַל שֵׁם מְקוֹמוֹ, דִּבְרֵי אַגָּדָה (בראשית רבה)◆

(כז) וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה׃

כז וְיָת הֲדוֹרָם וְיָת אוּזָל וְיָת דִּקְלָה׃

(כח) וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא׃

כח וְיָת עוֹבָל וְיָת אֲבִימָאֵל וְיָת שְׁבָא׃

(כט) וְאֶת־אוֹפִר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃

כט וְיָת אוֹפִר וְיָת חֲוִילָה וְיָת יוֹבָב כָּל אִלֵּין בְּנֵי יָקְטָן׃

(ל) וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בֹּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם׃

ל וַהֲוָה מוֹתְבָנְהוֹן מִמֵּשָׁא מָטֵי לִסְפַר טוּר מָדִינְחָא׃

(לא) אֵלֶּה בְנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם׃

לא אִלֵּין בְּנֵי שֵׁם לְזַרְעָיָתְהוֹן לְלִישָׁנְהוֹן לְאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן׃

(לב) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל׃

לב אִלֵּין זַרְעַית בְּנֵי נֹחַ לְתוּלְדָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן וּמֵאִלֵּין אִתַּפְרָשׁוּ עַמְמַיָּא בְּאַרְעָא בָּתַר טוֹפָנָא׃

◆ שבת קודש ד׳ מרחשון ◆

יא (א) וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים׃

א וַהֲוָה כָל אַרְעָא לִישָׁן חָד וּמַמְלַל חָד׃

רש״י◄ שָׂפָה אֶחָת • לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּדְבָרִים אֲחָדִים • בָּאוּ בְּעֵצָה אַחַת וְאָמְרוּ: לֹא כָּל הַיָּמִנוּ שֶׁיָּבֹר לוֹ אֶת הָעֶלְיוֹנִים. נַעֲלֶה לָרָקִיעַ וְנַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה. דָּבָר אַחֵר: עַל יְחִידוֹ שֶׁל עוֹלָם. דָּבָר אַחֵר: ״וּדְבָרִים אֲחָדִים״, (סִפְרֵי אֲחֵרִים: דְּבָרִים חֲדִשִׁים). אָמְרוּ: אַחַת לְאֶלֶף וְתַרְנ״ו שָׁנִים הָרָקִיעַ מִתְמוֹטֵט, כְּשֵׁם שֶׁעָשָׂה בִּימֵי הַמַּבּוּל. בֹּאוּ וְנַעֲשֶׂה לוֹ סְמוֹכוֹת (בראשית רבה)◆

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

א) שָׂפָה אֶחָת. בְּפַתָּח קָטָן תַּחַת הָאָל״ף כְּשֶׁהוּא מוּכְרָת. וְאִם הוּא נִסְמָךְ יָבוֹא בְּפַתָּח גָּדוֹל. וּבְסֵפֶר הַדִּקְדּוּק בֵּאַרְתִּי לָמָּה חָסֵר דָּלֶ״ת אַחַת. וְהַפַּלְגָּה הָיְתָה נִרְאֵת מִשִּׁקּוּל הַדַּעַת כִּי אַחַר מְאַת שָׁנָה אַחַר הַמַּבּוּל הָיְתָה. וְנִקְרָא פֶּלֶג כִּי בְּעֵת הִוָּלְדוֹ נִפְלְגָה הָאָרֶץ, כְּתַרְגּוּם אֲרַמִּית חֲצִי. וְכָמוֹהוּ פַּלְגֵי מַיִם הֵם חֶלְקֵי הַמַּיִם שֶׁהַנָּהָר יְחֻלַּק. וְכֵן אִי כָּבוֹד. גַּם עִמָּנוּאֵל שֶׁהוּא בֶּן הַנְּבִיא. גַּם דִּבְרֵי סֵדֶר עוֹלָם נְכוֹנִים, וְעָלָיו נִסְמֹךְ. וְאִם כֵּן הוּא, הָיָה אַבְרָהָם מִבּוֹנֵי הַמִּגְדָּל. וְאַל תִּתְמַהּ כִּי נֹחַ וְשֵׁם הָיוּ שָׁם, כִּי לֹא מֵת שֵׁם עַד שֶׁהָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ בֶּן חֲמִשִּׁים וְיוֹתֵר. וְטַעַם שָׂפָה אֶחָת לָשׁוֹן אַחַת. וְהַקָּרוֹב אֵלַי שֶׁהָיָה לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְשָׁם אָדָם וְחַוָּה וְקַיִן, גַּם שֵׁם וּפֶלֶג לְעֵדִים: וְטַעַם **דְּבָרִים אֲחָדִים**. בַּעֲבוּר שֶׁיִּמָּצֵא הַיּוֹם בְּכָל לָשׁוֹן דְּבָרִים שֶׁלֹּא יְבִינוּם כָּל אַנְשֵׁי הַלָּשׁוֹן, וּבַיָּמִים הָהֵם דִּבְרֵי חָכָם וּכְסִיל הָיוּ אֲחָדִים, וְהֵם רַבִּים מִגְּזֵרַת אֶחָד: תורה ב

(ב) וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם:

ב וַהֲוָה בְּמִטַּלְהוֹן בְּקַדְמֵיתָא וְאַשְׁכָּחוּ בִּקְעָתָא בְּאַרְעָא דְּבָבֶל וִיתִיבוּ תַמָּן:

רש״י ◄ בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם • שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים שָׁם, כִּדְכְתִיב לְמַעְלָה: (לעיל י) ״וַיְהִי מוֹשָׁבָם וְגוֹ׳ הַר הַקֶּדֶם״ וְנָסְעוּ מִשָּׁם לָתוּר לָהֶם מָקוֹם לְהַחֲזִיק אֶת כֻּלָּם, וְלֹא מָצְאוּ אֶלָּא שִׁנְעָר.

(ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר:

ג וַאֲמָרוּ גְּבַר לְחַבְרֵהּ הָבוּ נִרְמֵי לְבֻנִין וְנִשְׂרְפִנּוּן בְּנוּרָא יוֹקַדְתָּא (נ״י בְּנוּרָא) וַהֲוַת לְהוֹן לְבִנְתָּא לְאַבְנָא וְחֵימָרָא הֲוָה לְהוֹן לְשִׁיעַ:

רש״י ◄ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ • אֲמָה לְאֲמָה: מִצְרַיִם לְכוּשׁ, וְכוּשׁ לְפוּט, וּפוּט לִכְנַעַן. הָבָה • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם. כָּל ׳הָבָה׳, לְשׁוֹן הַזְמָנָה הוּא, שֶׁמְּכִינִים עַצְמָן וּמִתְחַבְּרִים לִמְלָאכָה, אוֹ לְעֵצָה, אוֹ לְמַשָּׂא. הָבָה • הַזְמִינוּ אפקרליי״ר בְּלַעַ״ז. לְבֵנִים • שֶׁאֵין אֲבָנִים בְּבָבֶל, שֶׁהִיא בִּקְעָה. וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה • כָּךְ עוֹשִׂין הַלְּבֵנִים, שֶׁקּוֹרִים טוול״ש בלע״ז (ציגעל דאכשטיינע), שׂוֹרְפִים אוֹתָן בְּכִבְשָׁן. לַחֹמֶר • לָטוּחַ הַקִּיר.

(ד) וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ:

ד וַאֲמָרוּ הָבוּ נִבְנֵי לָנָא קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא וְרֵישֵׁהּ מָטֵי עַד צִית שְׁמַיָּא וְנַעְבֵּיד לָנָא שׁוּם דִּילְמָא נִתְבַּדַּר עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא:

רש״י ◄ פֶּן־נָפוּץ • שֶׁלֹּא יָבִיא עָלֵינוּ שׁוּם מַכָּה לַהֲפִיצֵנוּ מִכָּאן.

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:

ה וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאִתְפְּרָעָא עַל עוֹבְדֵי קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא דִּי בְנוּ בְּנֵי אֲנָשָׁא:

רש״י ◄ וַיֵּרֶד ה׳ לִרְאוֹת • לֹא הֵצְרַךְ לְכָךְ, אֶלָּא בָּא לְלַמֵּד לַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יַרְשִׁיעוּ הַנִּדּוֹן עַד שֶׁיִּרְאוּ וְיָבִינוּ. בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא. בְּנֵי הָאָדָם • אֶלָּא בְּנֵי מִי, שֶׁמָּא בְּנֵי חֲמוֹרִים וּגְמַלִּים? אֶלָּא בְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁכָּפָה אֶת הַטּוֹבָה וְאָמַר: (לעיל ג) ״הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי״. אַף אֵלּוּ כָּפוּ בַּטּוֹבָה לִמְרוֹד בְּמִי שֶׁהִשְׁפִּיעָם טוֹבָה וּמִלְּטָם מִן הַמַּבּוּל.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וְזֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם. לְאוֹת כִּי הָרֵי אֲרָרָט בַּמִּזְרָח: וְטַעַם **וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה.** שֶׁבִּקְשׁוּ מָקוֹם טוֹב לִבְנוֹת מְדִינָה עַד שֶׁמָּצְאוּ זֹאת הַבִּקְעָה. וּפֵירוּשׁ בִּקְעָה, עֲרָבָה יְשָׁרָה הֵפֶךְ הָרְכָסִים. וְכֵן כַּבְּהֵמָה בַּבִּקְעָה תֵּרֵד. וְיִתָּכֵן שֶׁהִיא בֵּין הָרִים וּכְאִלּוּ נִבְקָעוּ בַּתָּוֶךְ: תורה ג

ג) נִלְבְּנָה. מִגִּזְרַת לְבֵנִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַחִבּוּר עִם מ״ם לְשׁוֹן נְקֵבוֹת הֵן כְּמוֹ נָשִׁים וּפִלַּגְשִׁים. וְהִנֵּה שָׂרְפוּ הַלְּבֵנִים עַד שֶׁעָמְדוּ. וְזֶהוּ הַבִּנְיָן הַתַּקִּיף שֶׁלֹּא יִמַּס בַּמַּיִם וְלֹא בָּאֵשׁ: **וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן.** תַּחַת אֶבֶן: **וְהַחֵמָר.** תַּחַת טִיט. וּפֵרְשׁוּ כְּמִשְׁמָעוֹ בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וְאֵלֶּה בּוֹנֵי הַמִּגְדָּל לֹא הָיוּ טִפְּשִׁים שֶׁיַּחְשְׁבוּ לַעֲלוֹת אֶל הַשָּׁמַיִם. גַּם לֹא פָּחֲדוּ מֵהַמַּבּוּל, כִּי נֹחַ וּבָנָיו שֶׁנִּשְׁבַּע לָהֶם הַשֵּׁם, שָׁם הָיוּ. וְכֻלָּם הָיוּ סָרִים אֶל מִשְׁמַעְתָּם, כִּי בְּנֵיהֶם הָיוּ. וְהִנֵּה הַכָּתוּב גִּלָּה חֶפְצָם וְסוֹף דַּעְתָּם לִבְנוֹת עִיר גְּדוֹלָה לְמוֹשָׁבָם, וְלִבְנוֹת מִגְדָּל גָּבוֹהַּ לִהְיוֹת לָהֶם לְאוֹת וּלְשֵׁם וְלִתְהִלָּה, לְדַעַת מָקוֹם הָעִיר לַהוֹלְכִים חוּצָה, כְּרוֹעֵי הַמִּקְנָה. גַּם יַעֲמֹד שְׁמָם אַחֲרֵיהֶם כָּל יְמֵי הַמִּגְדָּל. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם: תורה ד

ד) וּמִלַּת הָבָה. כְּמוֹ תְּנָה, וְשָׁרְשׁוֹ יָהֵב. וְהָעֵד, הַשְׁלֵךְ עַל ה׳ יְהָבְךָ. וּבַעֲבוּר שֶׁיְּדַבְּרוּ בָּהּ הַרְבֵּה, תִּמְצָא כֵּן לְשׁוֹן רַבִּים, הָבָה נִתְחַכְּמָה. גַּם לִנְקֵבָה, הָבָה נָא אָבָא אֵלֶיךָ: וְאַל תִּתְמַהּ עַל מִלַּת **וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם.** כִּי הִנֵּה כֵּן דִּבֵּר מֹשֶׁה, עָרִים גְּדוֹלוֹת וּבְצוּרוֹת בַּשָּׁמַיִם. וְאֵלֶּה הַבּוֹנִים רָאוּ בַּעֲצָתָם שֶׁלֹּא יִפָּרְדוּ. וְהַשֵּׁם לֹא יָעַץ כֵּן, וְהֵם לֹא יָדְעוּ: תורה ה

ה) וּמִלַּת וַיֵּרֶד ה׳. בַּעֲבוּר שֶׁכָּל מַעֲשֵׂה הַתַּחְתִּיִּים תְּלוּיִים הֵם בְּכֹחַ הַגְּבוֹהִים, וּמֵהַשָּׁמַיִם יִתְּכְנוּ כָּל הָעֲלִילוֹת, עַל כֵּן נִקְרָא הַשֵּׁם רוֹכֵב שָׁמַיִם, הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמַיִם. וּכְדָרְךְ לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אָמַר הַכָּתוּב וַיֵּרֶד: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ו) **וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת׃**

ו וַאֲמַר יְיָ הָא עַמָּא חַד וְלִישָׁן חַד לְכָלְהוֹן וְדֵין דְּשָׁרְיוּ לְמֶעְבַּד וּכְעַן לָא יִתְמְנַע מִנְּהוֹן כֹּל דְּחַשִּׁיבוּ לְמֶעְבַּד׃

רש״י◄ **הֵן עַם אֶחָד•** כָּל טוֹבָה זוֹ יֵשׁ עִמָּהֶן, שֶׁעַם אֶחָד הֵם וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם, וְדָבָר זֶה הֵחֵלּוּ לַעֲשׂוֹת. **הַחִלָּם•** כְּמוֹ: אָמְרָם, עֲשׂוֹתָם, לְהַתְחִיל הֵם לַעֲשׂוֹת. **לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם וְגוֹ׳ לַעֲשׂוֹת•** בִּתְמִיהָה, ״יִבָּצֵר״ לְשׁוֹן מְנִיעָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְדוֹמֶה לוֹ: ״יִבְצֹר רוּחַ נְגִידִים״ (תהלים עו)◆.

(ז) **הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ׃**

ז הָבוּ נִתְגְּלִי וּנְבַלְבֵּל תַּמָּן לִישָׁנְהוֹן דְּלָא יִשְׁמְעוּן (גְּבַר) אֱנַשׁ לִישַׁן חַבְרֵהּ׃

רש״י◄ **הָבָה נֵרְדָה•** בְּבֵית דִּינוֹ נִמְלַךְ מֵעַנְוָתָנוּתוֹ יְתֵרָה. **הָבָה•** מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, הֵם אָמְרוּ: ״הָבָה נִבְנֶה״, וְהוּא כְּנֶגְדָּם מָדַד וְאָמַר: ״הָבָה נֵרְדָה״. **וְנָבְלָה•** וּנְבַלְבֵּל, נוּ״ן מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן רַבִּים, וְהֵ״א אַחֲרוֹנָה יְתֵרָה כְּהֵ״א שֶׁל נֵרְדָה. **לֹא יִשְׁמְעוּ•** זֶה שׁוֹאֵל לְבֵנָה וְזֶה מֵבִיא טִיט, וְזֶה עוֹמֵד עָלָיו וּפוֹצֵעַ אֶת מֹחוֹ.

(ח) **וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר׃**

ח וּבַדַּר יְיָ יָתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וּמְנָעוּ לְמִבְנֵי (נ״י וְאִתְמְנָעוּ מִלְּמִבְנֵי) קַרְתָּא׃

רש״י◄ **וַיָּפֶץ ה׳ אוֹתָם מִשָּׁם•** בָּעוֹלָם הַזֶּה, מַה שֶּׁאָמְרוּ: ״פֶּן נָפוּץ״ נִתְקַיֵּם עֲלֵיהֶם. הוּא שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה (משלי י): ״מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְּבוֹאֶנּוּ״◆.

(ט) **עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃**

ט עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ בָּבֶל אֲרֵי תַּמָּן בַּלְבֵּל יְיָ לִישַׁן כָּל אַרְעָא וּמִתַּמָּן בַּדְּרִנּוּן יְיָ עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא׃

רש״י◄ **וּמִשָּׁם הֱפִיצָם•** לְמַד שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְכִי אֵי זוֹ קָשָׁה: שֶׁל דּוֹר הַמַּבּוּל, אוֹ שֶׁל דּוֹר הַפַּלָּגָה, אֵלּוּ לֹא פָּשְׁטוּ יָד בָּעִקָּר, וְאֵלּוּ פָּשְׁטוּ יָד בָּעִקָּר לְהִלָּחֵם בּוֹ, וְאֵלּוּ נִשְׁטְפוּ וְאֵלּוּ לֹא נֶאֱבְדוּ מִן הָעוֹלָם? אֶלָּא שֶׁדּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ גַּזְלָנִים וְהָיְתָה מְרִיבָה בֵּינֵיהֶם, לְכָךְ נֶאֱבְדוּ. וְאֵלּוּ הָיוּ נוֹהֲגִים אַהֲבָה וְרֵעוּת בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: ״שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים״, לָמַדְתָּ שֶׁשָּׂנְאוּי הַמַּחֲלֹקֶת וְגָדוֹל הַשָּׁלוֹם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כג עמ׳ 100)

לְמַד שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא (רש״י יא, ט) מַשְׁמַע, שֶׁחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וּכְפִי שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם (הלכות מלכים ספ״ח). וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְדַיֵּק כֵּן מֵהַמִּשְׁנָה (סנהדרין ר״פ חלק. וּרְאֵה פֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְהָרַמְבַּ״ם שָׁם): אַרְבָּעָה הֶדְיוֹטוֹת, בְּלֵעָם כו׳. וְשָׁם (קז, סע״ב): דּוֹר הַמַּבּוּל . . דּוֹר הַפַּלָּגָה . . אַנְשֵׁי סְדוֹם כו׳.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **וַיֹּאמֶר ה׳ הֵן עַם אֶחָד.** זֶה הַדָּבָר אָמַר לַמַּלְאָכִים. וְזֶה טֶרֶם וַיֵּרֶד. וְטַעְמוֹ יֵרֵד בַּעֲבוּר שֶׁאֶחָד כֵּן: **עַם אֶחָד.** שֶׁיֵּשׁ לָהֶם דָּת אַחַת. כִּי בְּהִשְׁתַּנּוֹת הַדָּתוֹת, תִּתְחַדֵּשׁ הַקִּנְאָה וְהַשִּׂנְאָה גַּם כֵּן בְּהִשְׁתַּנּוֹת הַלָּשׁוֹן. עַל כֵּן צִוָּה מֶלֶךְ מָדַי וּפָרָס, וּמְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן עַמּוֹ: וְנִפְתַּח הי״א הַחִלָּם בְּפִתָּח גָּדוֹל, בַּעֲבוּר הַחֵי״ת שֶׁהוּא אַחֲרָיו, וְכֵן הַחִלּוֹתִי: וּמִלַּת **יִבָּצֵר.** כְּמוֹ יִמָּנַע, וְכָמוֹהוּ עָרִים בְּצוּרוֹת. וְזֶה הַטַּעַם, אִם אֶעָזְבֵם יַחְשְׁבוּ שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת כָּל חֶפְצָם: וּמִלַּת **יָזְמוּ.** כְּמוֹ זָמְמוּ, וְהֵם שְׁנֵי שָׁרָשִׁים: תורה ז

ז) **הָבָה נֵרְדָה.** דִּבּוּר הַשֵּׁם עִם הַמַּלְאָכִים: וּמִלַּת **וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם.** כָּל הַמְּדַקְדְּקִים אוֹמְרִים שֶׁהוּא מִבִּנְיַן נִפְעָל. וְכָמוֹהוּ וְנָבְקָה רוּחַ מִצְרַיִם. וְכֵן אָבְלָה נָבְלָה, וְזֶה רָחוֹק. כִּי מַה טַּעַם נֵרֵד וְתִתְבַּלְבֵּל לְשׁוֹנָם, וּלְשׁוֹנָם לֹא נָבְלָה בַּעֲבוּר הַיְרִידָה. רַק וְנָבְלָה כְּמוֹ וְנַעֲשָׂה. וְהָרְאָיָה שֶׁאָמַר בַּסּוֹף כִּי שָׁם בָּלַל ה׳. וְזֶה דִּקְדּוּקוֹ הוּא מִבִּנְיַן הִפְעִיל. וְהָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ שָׁלֵם וְנִבְלִילָה. וּבְבִלּוּעַ הַכָּפֶל וְנָבְלָה, עַל מִשְׁקַל וְנָסְבָה אֶת אֲרוֹן ה׳. וּבְחֶסְרוֹן הַכָּפֶל וְנָבְלָה שָׁם. וְיָפֶה תִּרְגְּמוּ הַזְּקֵנִים וְאָבְלָה תִּתַּחַת וְנָבְלָה. וְאֵלּוּ הָיָה כְּדִבְרֵי הַמְּדַקְדְּקִים, לָמָּה חָסְרוּ הַנּוּ״ן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁנֶּהֱפַךְ לִבָּם לִשְׁנֹא זֶה אֶת זֶה, וְכָל אֶחָד חִדֵּשׁ לָשׁוֹן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הַמְּלַמֵּד לְאָדָם דַּעַת, שִׁכְחָם דַּעַת לְשׁוֹנָם. וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁנָּפוּצוּ. תורה ח

(י) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל׃

י אִלֵּין תּוּלְדַת שֵׁם שֵׁם בַּר מְאָה שְׁנִין
וְאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשַׁד תַּרְתֵּין שְׁנִין בָּתַר
טוֹפָנָא׃

רש״י ◄ שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה • כְּשֶׁהוֹלִיד אֶת אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל.

(יא) וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

יא וַחֲיָא שֵׁם בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ
מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(יב) וְאַרְפַּכְשַׁד חַי חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־שָׁלַח׃

יב וְאַרְפַּכְשַׁד חֲיָא תְּלָתִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין
וְאוֹלִיד יָת שָׁלַח׃

(יג) וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שָׁלֹשׁ
שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

יג וַחֲיָא אַרְפַּכְשַׁד בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שֶׁלַח
אַרְבַּע מְאָה וּתְלָת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(יד) וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר׃

יד וְשֶׁלַח חֲיָא תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת עֵבֶר׃

(טו) וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

טו וַחֲיָא שֶׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת עֵבֶר אַרְבַּע
מְאָה וּתְלָת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(טז) וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־פָּלֶג׃

טז וַחֲיָא עֵבֶר תְּלָתִין וְאַרְבַּע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
פָּלֶג׃

(יז) וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פָּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

יז וַחֲיָא עֵבֶר בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת פָּלֶג אַרְבַּע
מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(יח) וַיְחִי־פָלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ׃

יח וַחֲיָא פָּלֶג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת רְעוּ׃

(יט) וַיְחִי־פָלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים
וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

יט וַחֲיָא פָּלֶג בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת רְעוּ מָאתָן
וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(כ) וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג׃

כ וַחֲיָא רְעוּ תְּלָתִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת
שְׂרוּג׃

(כא) וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים
וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

כא וַחֲיָא רְעוּ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שְׂרוּג מָאתָן
וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(טז) וְיִתָּכֵן שֶׁנִּקְרָא **פָּלֶג** בַּשֵּׁם הַזֶּה בַּיּוֹם שֶׁנֶּאֱסַף. כִּי שֵׁם חַי ת״ק שָׁנָה אַחַר הַמַּבּוּל, וְאַרְפַּכְשַׁד תל״ח שָׁנָה, וְשֶׁלַח בְּנוֹ תל״ג, וְעֵבֶר בְּנוֹ תס״ד. וְהִנֵּה כָּל יְמֵי פָּלֶג רל״ט שָׁנָה, וְהִנֵּה הֵם חֲצִי יְמֵי אֲבוֹתָיו. גַּם רְעוּ בְּנוֹ, חַי אַחֲרָיו כְּמִסְפַּר שְׁנֵי פָּלֶג. וְגַם שְׂרוּג קָרוֹב מֵהֶם. וְזֶה הַכְּלָל, אֵין אַחַר פָּלֶג מִי שֶׁחָיָה רל״ט שָׁנָה כְּמוֹ פָּלֶג כִּי אִם בְּנוֹ לְבַדּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים כִּי שִׁבְעִים הָיוּ בּוֹנֵי הַמִּגְדָּל, וְעַל כֵּן נָפוֹצוּ לְשִׁבְעִים לְשׁוֹנוֹת. וּכְשֶׁאַתָּה סוֹפֵר בְּנֵי שֵׁם, גַּם בְּנֵי יָפֶת גַּם בְּנֵי חָם, תִּמְצָאֵם שִׁבְעִים. וְזֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן, כִּי פֵּירוּשׁ כַּכְּתוּבִים וּפַתְרוּסִים אֵינֶנּוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים. וְעוֹד שֶׁלֹּא הֵבִיא בְּמִסְפָּר נֹחַ וּבָנָיו. וְעַל דַּעַת סֵדֶר עוֹלָם יִהְיוּ לַאֲלָפִים וּרְבָבוֹת בּוֹנֵי הַמִּגְדָּל: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר׃

כב וַחֲיָא שְׂרוּג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת נָחוֹר׃

(כג) וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

כג וַחֲיָא שְׂרוּג בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נָחוֹר מָאתָן שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(כד) וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח׃

כד וַחֲיָא נָחוֹר עַשְׂרִין וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת תָּרַח׃

(כה) וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס

כה וַחֲיָא נָחוֹר בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת תֶּרַח מְאָה וּתְשַׁע עֲשַׂר שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃

(כו) וַיְחִי־תֶרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן׃

כו וַחֲיָא תֶּרַח שִׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן׃

(כז) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃

כז וְאִלֵּין תּוּלְדַת תֶּרַח תֶּרַח אוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד יָת לוֹט׃

(כח) וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃

כח וּמִית הָרָן עַל אַפֵּי תֶּרַח אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דְיַלְדוּתֵהּ בְּאוּרָא דְכַסְדָּאֵי׃

רש״י◄ עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו • בְּחַיֵּי אָבִיו (בראשית רבה). וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁעַל־יְדֵי אָבִיו מֵת, שֶׁקִּבֵּל תֶּרַח עַל אַבְרָם בְּנוֹ לִפְנֵי נִמְרוֹד עַל שֶׁכִּתֵּת אֶת צְלָמָיו, וְהִשְׁלִיכוֹ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ, וְהָרָן יוֹשֵׁב וְאוֹמֵר בְּלִבּוֹ: אִם אַבְרָם נוֹצֵחַ אֲנִי מִשֶּׁלּוֹ, וְאִם נִמְרוֹד נוֹצֵחַ אֲנִי מִשֶּׁלּוֹ, וּכְשֶׁנִּצַּל אַבְרָם, אָמְרוּ לוֹ לְהָרָן: מִשֶּׁל מִי אַתָּה? אָמַר לָהֶם הָרָן: מִשֶּׁל אַבְרָם אֲנִי. הִשְׁלִיכוּהוּ לְכִבְשַׁן הָאֵשׁ וְנִשְׂרַף, וְזֶהוּ ״אוּר כַּשְׂדִּים״. וּמְנַחֵם [בֶּן סָרוּק] פֵּרַשׁ אוּר, בִּקְעָה. וְכֵן (ישעיה כד): ״בָּאֵרִים כַּבְּדוּ ה׳״, וְכֵן (שם יא): ״מְאוּרַת צִפְעוֹנִי״. כָּל חוֹר וּבֶקַע עָמֹק קָרוּי אוּר.

(כט) וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה׃

כט וּנְסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לְהוֹן נְשִׁין שׁוּם אִתַּת אַבְרָם שָׂרַי וְשׁוּם אִתַּת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבוּהָא דְמִלְכָּה וַאֲבוּהָא דְיִסְכָּה׃

רש״י◄ יִסְכָּה • זוֹ שָׂרָה, עַל שֵׁם שֶׁסָּכְתָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְשֶׁהַכֹּל סוֹכִין בְּיָפְיָהּ (סִפְרִים אֲחֵרִים: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּרְאוּ אוֹתָהּ שָׂרֵי פַּרְעֹה״). וְעוֹד: ״יִסְכָּה״, לְשׁוֹן נְסִיכוּת (וכן הוא בסנהדרין ל״ט להדיא). כְּמוֹ שָׂרָה, לְשׁוֹן שְׂרָרָה.

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וְאַבְרָם נוֹלַד בְּמָקוֹם נִקְרָא אוּר כַּשְׂדִּים. וְכָמוֹהוּ, עַל כֵּן בְּאוּרִים כַּבְּדוּ ה׳. וְהַקָּרוֹב שֶׁהָיָה לוֹ שֵׁם אַחֵר, כִּי כַּשְׂדִּים מִבְּנֵי נָחוֹר אֲחִי אַבְרָם. רַק מֹשֶׁה כָּתַב הַשֵּׁם הַנּוֹדָע בְּיָמָיו. וְהָעֵד כִּי שֵׁם נוֹלַד אַבְרָם, שֶׁשָּׁם מֵת הָרָן אָחִיו, וְכָתוּב בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ. וְיִתָּכֵן שֶׁאוּר עָשׂוּ הַכַּשְׂדִּים בַּמָּקוֹם הַנִּזְכָּר. וְנִקְרָא כֵּן, כְּמוֹ אֲשֶׁר אוּר לוֹ בְּצִיּוֹן: תורה כז

כח) וַיָּמָת עַל פְּנֵי. לִפְנֵי אָבִיו, שֶׁמֵּת וְאָבִיו רוֹאֶה. וְכָמוֹהוּ עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם: תורה כט

כט) וְהִזְכִּיר שֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר. לְהוֹדִיעַ יִחוּס רִבְקָה וְרָחֵל וְלֵאָה. וְקַדְמוֹנֵינוּ ז״ל אָמְרוּ שֶׁיִּסְכָּה הִיא שָׂרָה, וְאִם קַבָּלָה נְקֻבֵּל. וְהָאוֹמְרִים כִּי אַבְרָהָם הָיָה עָקָר וְלֹא שָׂרָה, אָמְרוּ הֵפֶךְ הַכָּתוּב. וְהָעֵד, יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ, וּבְנֵי קְטוּרָה. וְהָאוֹמְרִים כִּי שָׂרָה הָיְתָה אֲחוֹת אַבְרָהָם אֵינֶנּוּ יָשָׁר בְּעֵינַי זֶה הַטַּעַם. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן הָיָה הַכָּתוּב אוֹמֵר וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ וְשָׂרַי בִּתּוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ. גַּם כֵּן אִלּוּ הָיְתָה אֲחוֹת לוֹט, הָיָה הַכָּתוּב אוֹמֵר וְאֶת שָׂרַי בַּת בְּנוֹ, כַּאֲשֶׁר כָּתַב עַל לוֹט. וְיִתָּכֵן שֶׁנָּחוֹר בְּנוֹ הָלַךְ בִּתְחִלָּה אֶל חָרָן אוֹ בָּא אַחַר אָבִיו. וְהַנְּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁפָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ שֶׁאָמַר הַשֵּׁם לְאַבְרָם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ל) וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃

ל וַהֲוַת שָׂרַי עֲקָרָה לֵית לָהּ וְלָד׃

(לא) וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃

לא וּדְבַר תֶּרַח יָת אַבְרָם בְּרֵהּ וְיָת לוֹט בַּר הָרָן בַּר בְּרֵהּ וְיָת שָׂרַי כַּלָּתֵהּ אִנְתַּת אַבְרָם בְּרֵהּ וּנְפָקוּ עִמְּהוֹן מֵאוּרָא דְכַסְדָּאֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲתוֹ עַד חָרָן וִיתִיבוּ תַמָּן׃

רש״י ◄ וַיֵּצְאוּ אִתָּם • וַיֵּצְאוּ תֶּרַח וְאַבְרָם עִם לוֹט וְשָׂרַי.

(לב) וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן*׃

לב וַהֲווֹ יוֹמֵי תֶרַח מָאתָן וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית תֶּרַח בְּחָרָן׃ פ פ פ

רש״י ◄ וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן • לְאַחַר שֶׁיָּצָא אַבְרָם מֵחָרָן וּבָא לְאֶרֶץ כְּנַעַן, וְהָיָה שָׁם יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: (לקמן יב) ״וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן״, וְתֶרַח בֶּן שִׁבְעִים שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד אַבְרָם, הֲרֵי קמ״ה לְתֶרַח כְּשֶׁיָּצָא אַבְרָם מֵחָרָן. עֲדַיִן נִשְׁאֲרוּ מִשְּׁנוֹתָיו הַרְבֵּה, וְלָמָּה הִקְדִּים הַכָּתוּב מִיתָתוֹ שֶׁל תֶּרַח לִיצִיאָתוֹ שֶׁל אַבְרָם? שֶׁלֹּא יְהֵא הַדָּבָר מְפֻרְסָם לַכֹּל וְיֹאמְרוּ: לֹא קִיֵּם אַבְרָם אֶת כִּבּוּד אָבִיו, שֶׁהִנִּיחוֹ זָקֵן וְהָלַךְ לוֹ. לְפִיכָךְ, קְרָאוֹ הַכָּתוּב מֵת. (סְפָרִים אֲחֵרִים: וְעוֹד) שֶׁהָרְשָׁעִים אַף בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים, וְהַצַּדִּיקִים אַף בְּמִיתָתָן קְרוּיִים חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי״. בְּחָרָן • הַנּוֹ״ן הֲפוּכָה, לוֹמַר לְךָ: עַד אַבְרָם, חָרוֹן אַף שֶׁל מָקוֹם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ׳ 310)

וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן (יא, לב) **שֶׁהִנִּיחוֹ זָקֵן וְהָלַךְ לוֹ** (רש״י) אִיתָא בַּגְּמָרָא (קידושין לג, ב) בְּנוֹ וְהוּא רַבּוֹ, מַהוּ לַעֲמֹד מִפְּנֵי אָבִיו. וְכָתַב הָרא״ש: וּסְפֵיקָא דְאוֹרַיְיתָא הוּא, וְיַעֲמֹדוּ זֶה מִפְּנֵי זֶה. אָמְרוּ עַל רַבֵּנוּ מֵאִיר מֵרוֹטֶנְבּוּרְג, שֶׁמִּיּוֹם שֶׁעָלָה לִגְדֻלָּה לֹא הִקְבִּיל פְּנֵי אָבִיו וְלֹא רָצָה שֶׁאָבִיו יָבֹא אֵלָיו, עכ״ל. וְהִנֵּה, תֶּרַח הָיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם לִמֵּד אוֹתוֹ לְהַאֲמִין בַּה׳, וּכְפִי שֶׁכָּתַב רַשֵׁ״י (לך לך טו, טו) שֶׁתֶּרַח עָשָׂה תְּשׁוּבָה. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁלְּכֵן עָזַב אַבְרָהָם אֶת אָבִיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַעֲמֹד מִפְּנָיו.

חסלת פרשת נח

קנ״ג פסוקים, בצלא״ל סימן. אב״י יסכ״ה לו״ט סימן.

*) ע״פ לקו״ש חט״ו עמ׳ 63, ועמ׳ 423

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רמג - רמד

אבן עזרא על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

קֹדֶם זֶה הַפָּסוּק שֶׁהוּא וַיִּקַּח תֶּרַח. וְכָמוֹהוּ בַּתּוֹרָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית, וְאַחַר כֵּן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית. וְהָעֵד, שֶׁאָמַר הַכָּתוּב לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן, וְכַאֲשֶׁר בָּא תֶּרַח אֶל חָרָן יָשַׁר הַמָּקוֹם בְּעֵינָיו וַיֵּשֶׁב שָׁם וַיָּמֹת. וְאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה: תורה כט

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ח תשרי פרק כ, מפרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום רביעי - א' מרחשון** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
יום שני - כ"ט תשרי פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קמד	**יום חמישי - ב' מרחשון** מפרק י עד סוף פרק יז
יום שלישי - ל' תשרי פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ	**יום שישי - ג' מרחשון** מפרק יח עד סוף פרק כב
שבת קודש - ד' מרחשון פרק כ מפרק כג עד סוף פרק כח	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון כ"ח תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 278, (אלא שבארצות... עד עמ' קמ, עמהם)):

(אֶלָּא שֶׁבְּאַרְצוֹת הָאֻמּוֹת – בחוץ לארץ, הַחַיּוּת – מ"דבר ה'" המחיה שם את העולם, הוּא עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת שָׂרִים הַחִיצוֹנִים הַמְמֻנִּים עַל שִׁבְעִים אֻמּוֹת. דְּהַיְנוּ, שֶׁיּוֹרֵד נִיצוּץ מִ"דְּבַר ה'", הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה", – שמ"דבר ה'" עצמו בא ניצוץ בלבד, וּמֵאִיר עַל הַשָּׂרִים – המלאכים, שֶׁל מַעְלָה בְּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה, – והוא מפרש שוב אַךְ אֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם מַמָּשׁ, אֶלָּא נִמְשָׁךְ לָהֶם חַיּוּת מֵהָאָרָה זוֹ שֶׁמֵּאִיר עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה בְּבְחִינַת מַקִּיף. וּמֵהַשָּׂרִים – מהמלאכים, נִשְׁפָּע חַיּוּת לָאֻמּוֹת, וְלִבְהֵמוֹת חַיּוֹת וְעוֹפוֹת שֶׁבְּאַרְצוֹתֵיהֶם, – בחוץ לארץ; כלומר, בתחילה נשפעת החיות באומות עצמן, "מין המדבר", ולאחר מכן בבהמות וכדומה, מין החי, וְ־למין הדומם, לָאָרֶץ הַנִּשְׁמִית, וְלַשָּׁמַיִם הַנִּשְׁמִיִּים שֶׁהֵם הַגַּלְגַּלִּים[27] (אֶלָּא – קיים הבדל בין הנבראים עצמם, שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ וּבְהֵמוֹת וְחַיּוֹת וְעוֹפוֹת טְהוֹרִים - נִשְׁפָּעִים – מקבלים שפעם וחיותם מִקְּלִפַּת נֹגַהּ, וְ־בעלי החיים הַטְּמֵאִים וְנַפְשׁוֹת הָאֻמּוֹת – מקבלים חיותם מִשְּׁאָר קְלִפּוֹת). – כמוסבר באריכות בחלק א' של ספר ה"תניא" פרק ו', ההבדל בין "קליפת נוגה" המעורבת טוב ורע, לבין שאר "ג' קליפות הטמאות" שכולן רע. וְהִנֵּה, שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם בְּאַרְצוֹת הָאֻמּוֹת - כֻּלָּם כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי – נחשבים ככלום, לְגַבֵּי הַשָּׂרִים – המלאכים, שֶׁהֵם חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם. וְהַשָּׂרִים כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבֵי – נחשבים ככלום ממש, לְגַבֵּי הַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ לָהֶם מֵהַנִּיצוּץ מִ"דְּבַר ה'" הַמֵּאִיר עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה. – באופן של "מקיף", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, הַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ לְתוֹכָם – במלאכים ובשרים העליונים, מֵהָאָרָה זוֹ הוּא בְּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹכָם, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים – השרים של הגוים, בְּשֵׁם "אֱלֹקִים אֲחֵרִים", וְקָרוּ לֵיהּ: "אֱלָהָא דֶּאֱלָהַיָּא"[28], – והם קוראים להקדוש־ברוך־הוא האלוקה של האלקויות (כלומר שגם הם נחשבים, לעצמם, כ"אלקים"), שֶׁגַּם הֵם, הֵן בְּחִינַת אֱלֹקוּת. – בהרגשתם ובישותם. וְלָכֵן – כיוון שהחיות של אומות העולם (וכל אשר ברשותם) היא מההארה האלקית המאירה בשרים העליונים, במילא הם אכן מקבלים חיותם מהם, ולכן הַגּוֹיִם הַנִּשְׁפָּעִים מֵהֶם – מהשרים העליונים, הֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ, עַד עֵת קֵץ, – של הגאולה העתידה, שֶׁיְּבֻלַּע הַמָּוֶת וְהִסְּטְרָא־אַחֲרָא, – הקליפות, וְ"אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים כּוּ' לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה'"[29]. – רבנו הזקן חוזר כאן למה שהסביר שהניצוץ האלקי המחיה את השרים העליונים, ודרכם את העובדים עבודה־זרה, הוא בגלות, ואומר: וְ־החיותם של עובדי עבודה־זרה על־ידי החיות האלקית, נִקְרָא גַּם־כֵּן בְּשֵׁם "גָּלוּת הַשְּׁכִינָה", מֵאַחַר שֶׁחַיּוּת זֶה אֲשֶׁר בִּבְחִינַת "גָּלוּת" בְּתוֹכָם, – כפי שהוסבר לעיל, הוּא מֵהָאָרָה הַנִּמְשֶׁכֶת לָהֶם מֵהַנִּיצוּץ מִ"דְּבַר ה'" הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "שְׁכִינָה" – כאמור לעיל ש"דבר ה'" נקרא "שכינה" בלשון רבותינו ז"ל. ברם, מתעוררת השאלה: אם כך, הרי שענין הגלות היה תמיד, מאז בריאת העולם עם כל הדברים הטמאים שבו? – מסביר רבנו הזקן בחצאי עיגול: (וְגָלוּת זֶה – הנגרם בגלל חיותן של הקליפות על־ידי ניצוץ מ"דבר ה'", נִמְשָׁךְ מֵחֵטְא עֵץ־הַדַּעַת וָאֵילָךְ, – כידוע, שעל־ידי חטא עץ־הדעת נמשכה חיות לקליפות שלא היתה להם לפני החטא, אך – וְהוּא בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם לְגַבֵּי דִּקְדֻשָּׁה. – כלומר, הניצוץ הנמשך אז לשרים הוא מבחינת "אחוריים" בלבד, מהצד התחתון והחיצוני של קדושה ואלקות, אַךְ כְּשֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל

אגרת הקדש

(אלא שבארצות העו"ג החיות הוא על ידי התלבשות שרים החיצוני' הממוני' על ע' אומות דהיינו שיורד ניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם מלכות דעשיה ומאיר על השרים של מעלה בבחי' מקיף מלמעלה אך אינו מתלבש בהם ממש אלא נמשך להם חיות מהארה זו שמאיר עליהם מלמעלה בבחי' מקיף ומהשרים נשפע חיות לעו"ג ולבהמות חיות ועופות שבארצותיהם ולארץ הגשמית ולשמים הגשמיים שהם הגלגלים (אלא ששמים וארץ ובהמות וחיות ועופות טהורים נשפעי' מקליפת נוגה והטמאים ונפשות העו"ג משאר קליפות). והנה שמים וארץ וכל אשר בהם בארצות עו"ג כולם כלא ממש חשיבי לגבי השרים שהם חיותם וקיומם. והשרים כלא ממש חשיבי לגבי החיות הנמשך להם מהניצוץ מדבר ה' המאיר עליהם מלמעלה ואעפ"כ החיות הנמשך לתוכם מהארה זו הוא בבחי' גלות בתוכם שלכן נקראי' בשם אלקי' אחרים וקרו ליה אלהא דאלהיא שגם הם הן בחי' אלקות ולכן העו"ג הנשפעים מהם הם עע"ז ממש עד עת קץ שיבולע המות והסט"א ואז אהפוך אל עמים כו' לקרוא כולם בשם ה' ונקרא גם כן בשם גלות השכינה מאחר שחיות זה אשר בבחי' גלות בתוכם הוא מהארה הנמשכת להם מהניצוץ מדבר ה' הנקרא בשם שכינה (וגלות זה נמשך מחטא עה"ד ואילך והוא בחי' אחוריים לבד דקדושה אך כשגלו ישראל לבין

---

27. ראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ג. 28. מנחות קי, א. ובחדא"ג מהרש"א שם. 29. צפני' ג, ט.

מהדורת חומשי בית מדרש אור לבנים

לְבֵין הָאֻמּוֹת, וַאֲחִיזַת יִשְׂרָאֵל וְשָׁרְשָׁם הוּא בִּבְחִינַת פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים הנה זו היא גלות שלימה וע"ז ארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם)):

אגרת הקדש

האומות ואחיזת ישראל ושרשם הוא בבחי' פנים העליונים הנה זו היא גלות שלימה וע"ז ארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם)):

– הפנימיות של הקדוש־ברוך־הוא, הִנֵּה זוֹ הִיא גָלוּת שְׁלֵמָה, – שכן, גם הפנימיות של אלקות נמשכה בשרים של האומות; כמוסבר בפרוטרוט לעיל ב"אגרת התשובה" פרק ו', עיין שם, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[30]: "גָּלוּ לֶאֱדוֹם – שְׁכִינָה עִמָּהֶם")):

יום שני כ"ט תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמ, והנה אף כי... עד עמ' קמ, האר"י ז"ל:

וְהִנֵּה, אַף כִּי "ה' אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד"[31], דְּהַיְנוּ – ששמו הוא דִּבּוּרוֹ וְ"רוּחַ פִּיו" הַמְכֻנֶּה בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[32] בְּשֵׁם "שְׁמוֹ" הוּא יָחִיד וּמְיֻחָד - אַף־עַל־פִּי־כֵן, הַהֲאָרָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִ"רוּחַ פִּיו" יִתְבָּרֵךְ מִתְחַלֶּקֶת לְד' מַדְרֵגוֹת שׁוֹנוֹת, שֶׁהֵן ד' עוֹלְמוֹת: אֲצִילוּת, בְּרִיאָה, יְצִירָה עֲשִׂיָּה. וְהַשִּׁינוּי – בין ארבע המדריגות, הוּא מַחֲמַת צִמְצוּמִים וּמְסָכִים (רַבִּים), לְצַמְצֵם הָאוֹר וְהַחַיּוּת וּלְהַסְתִּירוֹ, שֶׁלֹּא יְהֵא מֵאִיר כָּל־כָּךְ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה כְּמוֹ – שהוא מאיר בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, וּבְעוֹלָם הַיְצִירָה הוּא – הוא והחיות מוסתרים עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים וּמְסָכִים יוֹתֵר וְכוּ'. – ויותר מכך בעולם ה"עשייה"; אֲבָל – למרות כל האמור, אֵין שׁוּם שִׁנּוּי חַס־וְשָׁלוֹם – על ידי הצמצומים והמסכים, בְּעַצְמוּת הַשְּׁכִינָה, שֶׁהִיא "דִּבֵּר ה'" וְ"רוּחַ פִּיו". וְגַם בִּבְחִינַת הַהֲאָרָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת, – הנמשכת מ"דבר ה'", הִנֵּה הַהֲאָרָה שֶׁבַּאֲצִילוּת בּוֹקַעַת הַמָּסָךְ וּמִתְלַבֶּשֶׁת בִּבְרִיאָה, וְכֵן מִבְּרִיאָה לִיצִירָה וּמִיצִירָה לַעֲשִׂיָּה, וְלָכֵן אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁבַּאֲצִילוּת הוּא גַּם־כֵּן בַּעֲשִׂיָּה – ויתירה מזו וּבְעוֹלָם הַזֶּה הַחֻמְרִי, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתוֹ – של "אור אין סוף", בְּמַלְכוּת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, כַּמְבֹאָר הַכֹּל בִּכְתְבֵי הָאַר"י זַ"ל[33]:

אגרת הקדש

והנה אף כי ה' אחד ושמו אחד דהיינו דבורו ורוח פיו המכונה בזוה"ק בשם שמו הוא יחיד ומיוחד אעפ"כ ההארה והמשכת החיות הנמשכת מרוח פיו יתברך מתחלקת לד' מדרגות שונות שהן ד' עולמות אבי"ע והשינוי הוא מחמת צמצומים ומסכים (רבים) לצמצם האור והחיות ולהסתירו שלא יהא מאיר כ"כ בעולם הבריאה כמו בעולם האצילות ובעולם היצי' הוא ע"י צמצומים ומסכים יותר וכו' אבל אין שום שינוי ח"ו בעצמות השכינה שהיא דבר ה' ורוח פיו וגם בבחי' ההארה והמשכת החיות הנה ההארה שבאצילות בוקעת המסך ומתלבשת בבריאה וכן מבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה ולכן אור א"ס ב"ה שבאצילות הוא ג"כ בעשיה ובעוה"ז החומרי ע"י התלבשותו במלכות דבי"ע כמבואר הכל בכתבי האר"י ז"ל:

יום שלישי ל' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמ, והנה נפש... עד עמ' 280, בלא דבור:

וְהִנֵּה, נֶפֶשׁ הָאָדָם, – היהודי, יָדוּעַ לַכֹּל שֶׁהִיא כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת: חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת וְכוּ'. – כמבואר ב"תניא" חלק א' פרק ג', וְאַף שֶׁכֻּלָּן – כל עשרה הכוחות שכנגד עשר הספירות, באים מִ"רוּחַ פִּיו" יִתְבָּרֵךְ, כִּדְכְתִיב: – כמו שכתוב: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו כו'", – נשמת חיים", הלשון "ויפח" מורה שהנשמה באה מהרוח והחיות הפנימיים שנופחים מבפנים, "אַבָּא" וְ"אִמָּא"; – כמו שכתוב בזוהר שחכמה דאצילות כמוסבר בפרוטרוט ב"תניא" חלק א' פרק ב' וחלק ג' פרק ה', מִכָּל־מָקוֹם – יש קשר בין כל אחד מעשרה הכוחות לבין כל אחת מעשר הספירות שלמעלה, דֶּרֶךְ פְּרָט - חָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הֵן דּוּגְמָא לְחָכְמָה־בִּינָה־דַּעַת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, – שלמעלה, הַמְכֻנּוֹת בְּשֵׁם

אגרת הקדש

והנה נפש האדם ידוע לכל שהיא כלולה מי"ס חב"ד וכו' ואף שכולן מרוח פיו ית' כדכתיב ויפח באפיו כו' מ"מ דרך פרט חב"ד שבנפשו הן דוגמא לחב"ד שבי"ס המכונות בשם או"א ומדות

---

30. מגילה כט, ב. מכילתא בא יב, מא. ובכ"מ. 31. זכריי' יד, ט. 32. ראה תקו"ז תכ"ב (סו, ב). 33. ראה ע"ח שמ"ב פ"ד. ובכ"מ.

מהדורת הלהה"ק מ"מ שאש בע"מ

נקראת "אבא", ו"בינה" נקראת "אימא", וספירת ה"דעת" נכללת משתיהן, כפי המוסבר בחסידות, **וּמִדּוֹת אַהֲבָה וְיִרְאָה וְכוּ'** שֶׁבְּנַפְשׁוֹ – של יהודי – **הֵן דּוּגְמָא לַמִּדּוֹת שֶׁבְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת,** – דאצילות, **הַנִּקְרָאוֹת בְּשֵׁם "זְעֵיר אַנְפִּין"; וְכֹחַ הַדִּבּוּר שֶׁבְּנַפְשׁוֹ דּוּגְמָא לַדִּבּוּר הָעֶלְיוֹן, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכוּת" וּ"שְׁכִינָה",** – כפי שהוסבר לעיל. **וְלָכֵן** – כיוון שדיבורו של יהודי הוא דוגמא לדיבור שלמעלה, לשכינה, **כְּשֶׁמְּדַבֵּר דִּבְרֵי תּוֹרָה - מְעוֹרֵר דִּבּוּר הָעֶלְיוֹן לְיַחֵד הַשְּׁכִינָה, וּמִשּׁוּם הָכִי קַיְּמָא־לָן**[34] – ולכן אנו פוסקים, **בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וְדִבְרֵי תּוֹרָה - לֹא יָצָא בְּהַרְהוּר בְּלֹא דִּבּוּר:**

אגרת הקדש

אהבה ויראה וכו' שבנפשו הן דוגמא למדות שבי"ס הנקראות בשם ז"א וכח הדבור שבנפשו דוגמא לדבור העליון הנקרא בשם מלכות ושכינה ולכן כשמדבר ד"ת מעורר דבור העליון ליחד השכינה ומשום הכי קיי"ל בק"ש ובהמ"ז וד"ת לא יצא בהרהור בלא דבור:

יום רביעי א' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 280, והנה זלעו"ז... עד עמ' 280, עד רום המעלות:

וְהִנֵּה, – כשם שבקדושה ישנן עשר הספירות ועשרה כוחות הנפש האלקית, כך גם **"זֶה לְעֻמַּת זֶה,** – עשה האלקים", ישנה דוגמה בצד הנגדי, ב"סטרא אחרא", **יֵשׁ עֲשָׂרָה כִּתְרֵי דִּמְסָאֲבוּתָא**[35], – עשרה כתרים מן הטומאה, כשם שישנן עשר ספירות בקדושה, **וּמֵהֶן נִמְשָׁכוֹת נְפָשׁוֹת הָאֻמּוֹת, גַּם־כֵּן כְּלוּלוֹת מֵעֶשֶׂר בְּחִינוֹת אֵלּוּ מַמָּשׁ. וּמוֹדַעַת זֹאת בָּאָרֶץ,** – וידוע הדבר על פני תבל, **מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים**[36] **עַל פָּסוּק**[37]**: "אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ", שֶׁהוּא סוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה בְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת, לְהַחֲיוֹתָם וּלְהַשְׁלִיטָם בִּזְמַן הַגָּלוּת,** – זה משמעות "אשר שלט האדם באדם", שאדם בליעל שמהקליפה שולט באדם שמהקדושה, **אֲבָל הוּא "לְרַע לוֹ" וְכוּ'.** – כפי המוסבר ב"ספר הגלגולים" שם, שזה כדי לברר ניצוצי הקדושה מהקליפה. **וְלָכֵן הָאֻמּוֹת הָיוּ שׁוֹלְטִין עַל יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת נַפְשׁוֹת הָאֻמּוֹת** – באות **מֵהַקְּלִפּוֹת אֲשֶׁר הַשְּׁכִינָה מִתְּלַבֶּשֶׁת בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹכָם.** – כדי שהן תהיינה השולטות. ורבנו הזקן מסכם: **וְהִנֵּה, אַף שֶׁזֶּה** – אופן התלבשות השכינה בגלות בתוך הקליפות, **צָרִיךְ בֵּאוּר רָחָב אֵיךְ וּמַה, מִכָּל־מָקוֹם הָאֱמֶת כֵּן הוּא. אֶלָּא שֶׁאַף־עַל־פִּי־כֵן, אֵין הַקְּלִפּוֹת וְהָאֻמּוֹת יוֹנְקִים וּמְקַבְּלִים חִיּוּת אֶלָּא מֵהָאָרָה הַנִּמְשֶׁכֶת לָהֶם מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם דִּקְדֻשָּׁה, כְּמַאן דְּשָׁדֵי בָּתַר כְּתֵפֵיהּ,** – כמי שמשליך אל מאחורי כתפו (כפי המוסבר ב"תניא" חלק א' פרק כ"ב), **וְאַף גַּם זֹאת** – דבר זה עצמו בא **עַל־יְדֵי צִמְצוּמִים וּמְסָכִים רַבִּים וַעֲצוּמִים, עַד שֶׁנִּתְלַבְּשָׁה הָאָרָה זוֹ בְּחָמְרִיּוּת עוֹלָם הַזֶּה, וּמַשְׁפַּעַת לָאֻמּוֹת עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְכָל תַּעֲנוּגִים גַּשְׁמִיִּים. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן יִשְׂרָאֵל, יוֹנְקִים** – חיותם, **מִבְּחִינַת פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים,** – מהפנימיות של הקדוש־ברוך־הוא, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[38]**: "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ", כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי שָׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת:**

אגרת הקדש

והנה זלעו"ז יש עשרה כתרי דמסאבותא ומהן נמשכות נפשות העו"ג ג"כ כלולות מעשר בחי' אלו ממש ומודעת זאת בארץ מ"ש בספר הגלגולים ע"פ אשר שלט האדם באדם לרע לו שהוא סוד גלות השכינה בתוך הקליפות להחיותם ולהשליטם בזמן הגלות אבל הוא לרע לו וכו' ולכן העו"ג היו שולטין על ישראל להיות נפשות העו"ג מהקליפות אשר השכינה מתלבשת בבחי' גלות בתוכם והנה אף שזה צריך ביאור רחב איך ומה מ"מ האמת כן הוא אלא שאעפ"כ אין הקליפות והעו"ג יונקים ומקבלים חיות אלא מהארה הנמשכת להם מבחי' אחוריים דקדושה כמאן דשדי בתר כתפי' ואף גם זאת ע"י צמצומים ומסכים רבים ועצומים עד שנתלבשה הארה זו בחומריות עולם הזה ומשפעת לעו"ג עושר וכבוד וכל תענוגים גשמיים. משא"כ ישראל יונקים מבחי' פנים העליונים כמ"ש יאר ה' פניו אליך כל אחד ואחד לפי שרש נשמתו עד רום המעלות:

---

34. ראה שו"ע אדה"ז סס"ב ס"ג. סקפ"ה ס"ג. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"ב. 35. זח"ג מא, ב. ובכ"מ. 36. פרק ב. 37. קהלת ח, ט. 38. נשא ו, כה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי ב' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 280, ואחר הדברים והאמת... עד עמ' קמא, וכה"ג טובא.

אגרת הקדש

ואחר הדברים והאמת האלה הגלוים וידועים לכל נחזור לענין ראשון בענין הכעס שהוא כעובד ע"ז והיינו במילי דעלמא כי הכל בידי שמים חוץ מי"ש ולכן במילי דשמיא לאפרושי מאיסורא לא שייך האי טעמא דאמרן וכמ"ש ויקצוף משה והיינו משום כי ה' הקרה לפניו מצוה זו לאפרושי מאיסורא כדי לזכותו:

אך זהו כשיש בידו למחות בקצפו וכעסו על חבירו אבל כשאין בידו למחות כגון עו"ג המדבר ומבלבלו בתפלתו א"כ מה זאת עשה ה' לו אין זאת כ"א כדי שיתגבר ויתאמץ יותר בתפלתו בעומק הלב ובכוונה גדולה כ"כ עד שלא ישמע דבורי העו"ג אך שלמדרגה זו צריך התעוררות רבה ועצומה. ועצה היעוצה להתעוררות זו היא מענין זה עצמו כשישים אל לבו ויתבונן ענין ירידת השכינה כביכול ותרד פלאים להתלבש ניצוץ מהארתה אשר היא בבחי' גלות בתוך הקליפות דרך כלל להחיותם ועתה הפעם ניצוץ הארתה מתלבש בבחי' גלות דרך פרט בדבור עו"ג זה המדבר דברים המבלבלים עבודת ה' היא כוונת התפלה וכמש"ל כי זה לעומת זה וכו' ודבור העליון מתלבש בדבור התחתון וכו' וזהו ממש אשר שלט האדם באדם לרע לו דהיינו שעי"ז מתעורר האדם להתפלל יותר בכוונה מעומקא דלבא עד שלא

1 וְאַחַר הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה הַגְּלוּיִים וִידוּעִים לַכֹּל, נַחֲזֹר
2 לְעִנְיָן רִאשׁוֹן, – אודותו מדובר באגרת זו, בְּעִנְיַן הַכַּעַס שֶׁהוּא
3 כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה־זָרָה, וְהַיְנוּ בְּמִלֵּי דְּעָלְמָא, – בענייני העולם,
4 כִּי "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם"[39], – ומכיוון שהכל
5 בידי הקדוש־ברוך־הוא,
6 הרי שאין מה לכעוס, מה־
7 שאין־כן בעניני יראת
8 שמים יש מקום לענין
9 הכעס, וְלָכֵן בְּמִלֵּי
10 דִּשְׁמַיָּא לְאַפְרוּשֵׁי
11 מֵאִסּוּרָא[40] – כשמדובר
12 בענינים של יהדות ויראת
13 שמים, להפריש יהודי
14 מלעשות איסור, לֹא שַׁיָּךְ
15 הַאי טַעְמָא דְּאַמָּרָן, –
16 לא שייך הטעם שנאמר
17 לעיל, בעניני העולם,
18 שהם בידיו של הקדוש־
19 ברוך־הוא, אשר לכן אין
20 מה לכעוס על מי שגרם לו
21 את הנזק וכדומה, וּכְמוֹ
22 שֶׁכָּתוּב[41]: "וַיִּקְצֹף
23 מֹשֶׁה", וְהַיְנוּ מִשּׁוּם –
24 מפני, כִּי ה' הִקְרָה לְפָנָיו
25 מִצְוָה זוֹ, לְאַפְרוּשֵׁי
26 מֵאִסּוּרָא, – לפרוש
27 מאיסור, כְּדֵי לְזַכּוֹתוֹ: –
28 ההיפך ממש מכפי שהדבר
29 לגבי נזק בעניני העולם,
30 כפי המוסבר לעיל.
31 אַךְ זֶהוּ – כל זה מדובר,
32 כְּשֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לִמְחוֹת – ולהניא את חברו בְּקִצְפּוֹ וְכַעֲסוֹ עַל
33 חֲבֵרוֹ; – אז מותר לו לכעוס בענינים של יהדות ויראת שמים,
34 כפי שהיה הדבר במשה רבנו, אֲבָל כְּשֶׁאֵין בְּיָדוֹ לִמְחוֹת,
35 כְּגוֹן – כמו למשל, נָכְרִי – גוי, הַמְדַבֵּר וּמְבַלְבְּלוֹ בִּתְפִלָּתוֹ,
36 אִם כֵּן – מתעוררת השאלה, מַה זֹּאת עָשָׂה ה' לוֹ, – שגוי
37 יפריע לו בתפלתו, אֵין זֹאת כִּי־אִם כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּבֵּר וְיִתְאַמֵּץ
38 יוֹתֵר בִּתְפִלָּתוֹ, בְּעֹמֶק הַלֵּב וּבְכַוָּנָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ, עַד
39 שֶׁלֹּא יִשְׁמַע דִּבּוּרֵי הַנָּכְרִי. – שכן, הוא יהיה כל כך שקוע
40 בתפלתו, שאין הוא שומע כלל את הנעשה סביבו. אַךְ
41 שֶׁלְּמַדְרֵגָה זוֹ צָרִיךְ הִתְעוֹרְרוּת רַבָּה וַעֲצוּמָה. וְעֵצָה
42 הֵיעוּצָה לְהִתְעוֹרְרוּת זוֹ, הִיא מֵ – ההתבוננות ב־עִנְיַן זֶה
43 עַצְמוֹ, כְּשֶׁיָּשִׂים אֶל לִבּוֹ וְיִתְבּוֹנֵן עִנְיַן יְרִידַת הַשְּׁכִינָה
44 כְּבְיָכוֹל, "וַתֵּרֶד פְּלָאִים"[42], לְהִתְלַבֵּשׁ נִיצוּץ מֵהֲאָרָתָהּ –
45 בתוך הקליפות, אֲשֶׁר הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הַקְּלִפּוֹת
46 דֶּרֶךְ כְּלָל לְהַחֲיוֹתָם, – באופן כללי הארה זו היא בגלות בתוך
47 הקליפות, כדי להחיותן, וְעַתָּה הַפַּעַם נִיצוּץ הֲאָרָתָהּ
48 מִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת גָּלוּת
49 דֶּרֶךְ פְּרָט בְּדִבּוּר נָכְרִי
50 זֶה, הַמְדַבֵּר דְּבָרִים
51 הַמְבַלְבְּלִים עֲבוֹדַת ה',
52 הִיא כַּוָּנַת הַתְּפִלָּה, –
53 שברצון הגוי להפריע
54 לתפלה זו, וּכְמוֹ
55 שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל, כִּי "זֶה
56 לְעֻמַּת זֶה וְכוּ'", – עשה
57 האלקים, וְדִבּוּר הָעֶלְיוֹן
58 מִתְלַבֵּשׁ בַּדִּבּוּר הַתַּחְתּוֹן
59 וְכוּ', – כלומר בחינת
60 הדיבור שלמעלה
61 מתלבשת בדרגה תחתונה
62 בדיבור, ועל ידי
63 השתלשלות היא יורדת
64 עד להחיות את הקליפות,
65 וְזֶהוּ מַמָּשׁ "אֲשֶׁר שָׁלַט
66 הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ" –
67 כלומר, במקרה זה, שהגוי
68 יש בו, בבחינת גלות,
69 ניצוץ של קדושה, מנצל
70 את הניצוץ להפריע
71 ליהודי בתפלתו, הרי זה
72 ממש כפי ש'קליפה'
73 שולטת בקדושה, וזאת
74 כדי להוסיף חיות
75 בקדושה, להתפלל ביתר כוונה. הרי בשעה שאדם יתבונן
76 בירידה הגדולה והנפלאה של השכינה בגלות, שהיא במיוחד
77 בענין זה עצמו של הגוי המפריע לו בתפלתו – יעורר דבר זה
78 עצמו את האדם להתפלל ביתר כוונה, שתהיה כבר גאולת
79 השכינה, ובלשון רבנו הזקן: דְּהַיְנוּ שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה – על ידי
80 ההתבוננות בכל האמור, מִתְעוֹרֵר הָאָדָם לְהִתְפַּלֵּל יוֹתֵר
81 בְּכַוָּנָה מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא, – מעומק הלב, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁמַע
82 דִּבּוּרָיו. – של הגוי. מכל האמור מוסברים דברי הבעל־שם־טוב
83 ב"צוואת הריב"ש", שהגוי המדבר בשעת תפלתו של יהודי
84 ומפריע לו בכך, הרי השכינה היא בהתלבשות בזה – שכן, לכל
85 דבר בעולם יש ניצוץ של קדושה, והוא במצב של גלות בתוך
86 הגוי, ויתירה מזו – יש בכך מכוון חיובי, להביא את היהודי

39. ברכות לג, ב. 40. שבת מ, ב. 41. מטות לא, יד. 42. ע"פ איכה א, ט.

מהדורה מבוארת מוגה איש בלבד

להתבוננות בגלות השכינה ולתפילה ביתר כוונה. **וּמַה שֶּׁכָּתַב הַמְלַקֵּט** – של "צוואת הריב"ש", **"שָׁרְתָה"** – שהשכינה "שרתה" בגוי, **לֹא יָדַע לְכַוֵּן הַלָּשׁוֹן בְּדִקְדּוּק, כִּי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב זַ"ל הָיָה אוֹמֵר דִּבְרֵי תּוֹרָה בְּלָשׁוֹן אִידִישׁ וְלֹא בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ,** – ולכן 'מביא התורות' בלשון הקודש כתב רק את התוכן ולא את לשונו של הבעל־שם־טוב, והוא טעה בביטוי הנכון של תיאור האופן איך השכינה בגלות בתוך הגוי, **וְרָצָה לוֹמַר "נִתְלַבְּשָׁה",** – לא "שרתה" שמשמעותה ענין של גילוי שכינה, אלא "נתלבשה", **וְהֵינוּ בְּבְחִינַת גָּלוּת.** – ולא גילוי. **וְזֶהוּ** – מה שכתוב שם: **"וּכְפֶרֶט אִם הוּא נָכְרִי כוּ'",** – שלפי הפירוש שהכוונה היא **להשראת** השכינה, מדוע שתהיה השראת השכינה בגוי המדבר ומפריע ליהודי בתפלתו, יותר מאשר ביהודי? – אלא **שֶׁאָז** – בגוי, **הִיא** – השכינה, **בְּחִינַת גָּלוּת בְּיוֹתֵר. וְאֵין לְתִמְהַּ אִם נִיצוּץ מִן הָאָרַת שְׁכִינָה נִקְרָא** – ב"צוואת הריב"ש", **בְּשֵׁם "שְׁכִינָה", דְּהָא אַשְׁכְּחָן** – שהרי מוצאים אנו, **שֶׁאֲפִלּוּ מַלְאָךְ נִבְרָא** – לא ניצוץ של השכינה, **נִקְרָא בְּשֵׁם ה' בִּפְרָשַׁת וַיֵּרָא** – בפסוק[43]: "ויאמר אד' אל נא תעבור מעל עבדך", **לְפֵרוּשׁ הָרַמְבַּ"ן,** – שאברהם אמר כך לאחד המלאכים שבאו אליו, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[44]: "וַתִּקְרָא** – הגר, **שֵׁם ה' הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ וְכוּ'",** – שם כתוב במפורש, בפסוקים שלפני זה, שמדובר אודות מלאך. **וּכְהַאי גַּוְנָא טוּבָא.** – ובדומה לכך בהרבה מקומות.

אגרת הקדש

ישמע דיבוריו. ומ"ש המלקט שרתה לא ידע לכוין הלשון בדקדוק כי הבעש"ט ז"ל היה אומר ד"ת בל"א ולא בלה"ק ור"ל נתלבשה והיינו בבחי' גלות וזהו ובפרט אם הוא עו"ג כו'. שאז היא בחי' גלות ביותר ואין לתמוה אם ניצוץ מן הארת שכינה נקרא בשם שכינה דהא אשכחן שאפילו מלאך נברא נקרא בשם ה' בפ' וירא לפי' הרמב"ן וכמ"ש ותקרא שם ה' הדובר אליה וכו' וכה"ג טובא

יום שישי ג' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמא, וכמדומה לי שתפיסתם... עד עמ' קמב, אמרי פי:

וְכִמְדֻמֶּה לִי, – כותב רבנו הזקן, **שֶׁתְּפִיסָתָם** – וקושייתם על "צוואת הריב"ש", **אֵינָהּ מִצַּד דִּקְדּוּק הַלָּשׁוֹן,** – "שרתה", **אֶלָּא מֵעִקַּר עִנְיַן הִתְלַבְּשׁוּת הַשְּׁכִינָה בַּקְלִפּוֹת, שֶׁאֵין לָהֶם אֱמוּנָה בְּמַה שֶׁכָּתַב הָאַר"י זַ"ל בְּסֵפֶר הַגִּלְגּוּלִים[45],** – אודות התלבשות השכינה גם בקליפות. אי אפשר לומר שמה שקשה להם לקבל שיכולה להיות התלבשות השכינה בגוי, תואם למה שהאריז"ל כותב אודות התלבשות השכינה בקליפות, מפני שהאריז"ל דן בקליפות "רוחניות", ואילו כאן מדובר אודות גוי גשמי בעולם הזה – **שֶׁאִם יִרְצוּ לְחַלֵּק בֵּין קְלִפּוֹת הָרוּחָנִיִּים לְעוֹבְדֵי גִּלּוּלִים הַגַּשְׁמִיִּים** – חלוקה זו אין לה בסיס, שהרי **אֵין לְךָ נִשְׁמִי כַּעֲפַר הָאָרֶץ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** – כתוב ב"קבלה", **מִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ מַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּ** – עולם **עֲשִׂיָּה וּבְתוֹכָהּ מַלְכוּת דִּיצִירָה כוּ',** – "מלכות דבריאה" ו"מלכות דאצילות", **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל. וְאִם** – קשה להם לומר שהשכינה מתלבשת בגוי, **מִשּׁוּם טֻמְאַת נַפְשׁוֹת הַנָּכְרִים, הֲרֵי נַפְשׁוֹתֵיהֶם מִזִּיווּג 'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא'** – ז"א ומלכות, **דִּקְלִפּוֹת הָרוּחָנִיִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּכִתְבֵי הָאַר"י זַ"ל, נִמְצָא** – הרי, **שֶׁהָרוּחָנִיִּים** – הקליפות הרוחניות, הן **מְקוֹר טֻמְאָתָם.** – ובאשר לקליפות הרוחניות הרי סוברים הם **שיכולה** להיות בהן התלבשות השכינה – מדוע, איפוא, אי אפשר שיהיה כך בנפשות אומות העולם? **אַךְ בֶּאֱמֶת צָרִיךְ בֵּאוּר רָחָב, אֵיךְ הוּא הִתְלַבְּשׁוּת זוֹ,** – שהשכינה מתלבשת בקליפות, גם בקליפות הרוחניות וגם באומות העולם למטה, **אֲבָל לֹא עָלֵינוּ** – על מגלי תורת החסידות, הבעל־שם־טוב, המגיד ורבנו הזקן, **תְּלוּנָתָם** – וטענותיהם, **כִּי־אִם עַל כִּתְבֵי הָאַר"י זַ"ל.** – שם כתוב ענין התלבשות השכינה בקליפות. **וְאַל יַחְשְׁדֵנִי שׁוֹמֵעַ, שֶׁאֲנִי בְּעֵינַי שֶׁהֵכַנְתִּי דִּבְרֵי הָאַר"י זַ"ל לְהַפְשִׁיטָן מִנַּשְׁמִיּוּתָן; כִּי לֹא בָּאתִי רַק לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַבַּעַשׁ"ט זַ"ל וְתַלְמִידָיו עַפ"י קַבָּלַת הָאַרִיז"ל בְּשׁוּם**

אגרת הקדש

וכמדומה לי שתפיסתם אינה מצד דקדוק הלשון אלא מעיקר ענין התלבשות השכינה בקליפות שאין להם אמונה במ"ש האריז"ל בס' הגלגולים שאם ירצו לחלק בין קליפות הרוחניים לעו"ג הגשמיים אין לך גשמי כעפר הארץ ואף על פי כן מתלבשת בו מלכות דמלכות דעשיה ובתוכה מלכות דיצירה כו' וכנ"ל. ואם משום טומאת נפשות העו"ג הרי נפשותיהם מזיווג זו"ן דקליפות הרוחניים כמ"ש בכהאריז"ל. נמצא שהרוחניים מקור טומאתם אך באמת צריך ביאור רחב איך הוא התלבשות זו אבל לא עלינו תלונתם כ"א על כהאריז"ל. ואל יחשדני שומע שאני בעיני שהבנתי דברי האריז"ל להפשיטן מגשמיותן כי לא באתי רק לפרש דברי הבעש"ט ז"ל ותלמידיו עפ"י קבלת האריז"ל בשגם

---

43. יח, ג. **44.** שם טז, יג. **45.** שבהערה 36. מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז"ל וְתַלְמִידָיו עַל־פִּי קַבָּלַת הָאָר"י זַ"ל. בְּשֶׁגַּם – וגם יתירה מזו, שהאמת היא שֶׁעִנְיָן זֶה – שהקדוש־ברוך־הוא נמצא בכל מקום ובכל מדריגה, גם בדרגות הנמוכות ביותר, אֵינוֹ מֻחְכָּמַת הַקַּבָּלָה וּמֵ"הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹקֵינוּ"[46], כִּי־אִם מֵ"הַנִּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", לְהַאֲמִין אֱמוּנָה שְׁלֵמָה בְּמִקְרָא מָלֵא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב[47]: "הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא, נְאֻם ה'", שֶׁאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ. – שהקדוש־ברוך־הוא מלא ונמצא גם בשמים וגם בארץ, גם בענינים הרוחניים וגם בענינים הגשמיים, וְגַם הִיא אֱמוּנָה פְּשׁוּטָה – מקובלת בִּסְתָם כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, וּמְסוּרָה בְּיָדָם מֵאֲבוֹתֵיהֶם הַקְּדוֹשִׁים שֶׁהָלְכוּ בִּתְמִימוּת – באמונה תמימה, עִם ה', בְּלִי לַחֲקֹר בְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי – להבין עִנְיַן הָאֲלִקוּת אֲשֶׁר הוּא לְמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל עַד אֵין קֵץ, לֵידַע – בשכל, אֵיךְ הוּא "מְלֹא כָל הָאָרֶץ". רַק שֶׁחֲדָשִׁים מִקְּרוֹב בָּאוּ לַחֲקֹר – בשכל, בַּחֲקִירָה זוֹ, – איך אלקות מלא את כל העולם, וְאִי אֶפְשָׁר לְקָרֵב לָהֶם אֶל הַשֵּׂכֶל אֶלָּא דֻּוְקָא עַל־פִּי הַקְּדָמוֹת לְקוּחוֹת מִכְּתָבֵי אַר"י זַ"ל, מֻפְשָׁטוֹת מִנִּשְׁמִיוּתָן, וּכְפִי שֶׁשָּׁמַעְתִּי מֵרַבּוֹתַי נִשְׁמָתָם־עֵדֶן.

אגרת הקדש

שענין זה אינו מחכמת הקבלה ומהנסתרות לה' אלקינו כי אם מהנגלות לנו ולבנינו להאמין אמונה שלימה במקרא מלא שדבר הכתוב הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה' שאין מקרא יוצא מידי פשוטו וגם היא אמונה פשוטה בסתם כללות ישראל ומסורה בידם מאבותיהם הקדושים שהלכו בתמימות עם ה' בלי לחקור בשכל אנושי ענין האלקות אשר הוא למעלה מהשכל עד אין קץ לידע איך הוא מלא כל הארץ רק שחדשים מקרוב באו לחקור בחקירה זו וא"א לקרב להם אל השכל אלא דוקא עפ"י הקדמות לקוחות מכאריז"ל מופשטות מגשמיותן וכפי ששמעתי מרבותי נ"ע אך א"א לבאר זה היטב במכתב כי אם מפה לאזן שומעת ליחידי סגולה ולשרידים אשר ה' קורא כדכתיב ומבקשי הוי' יבינו כל ומכלל הן אתה שומע כו'.

הנה אתם ראיתם פי' מאמר אחד מספרים הידועים לדוגמא ולאות כי גם כל המאמרים התמוהים יש להם פי' וביאור היטב לי"ח. אך לא יקוו מעלתם אלי לבאר להם הכל במכתב כי היא מלאכה כבידה ומרובה וא"א בשום אופן. רק אם תרצו שלחו מכם אחד ומיוחד שבעדה. ופא"פ אדבר בו אי"ה. וה' יהי' עם פי בהטיפי. ויהיו לרצון אמרי פי:

– מהבעל־שם־טוב, מהרב המגיד ותלמידיהם, אַךְ אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר זֶה הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, כִּי־אִם מִפֶּה לְאֹזֶן שׁוֹמַעַת, לִיחִידֵי סְגֻלָּה וְלַשְּׂרִידִים אֲשֶׁר ה' קוֹרֵא[48], כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[49]: "וּמְבַקְשֵׁי הַוי' יָבִינוּ כֹל", וּמִכְּלַל הֵן אַתָּה שׁוֹמֵעַ כו'[50]. – לאו, שאלה שאינם דורשים את ה' אינם יכולים להבין, שכן להבין ענינים אלה יכולים רק אלה שדורשים את ה', להבין אלקות שנתגלתה בפנימיות התורה בכלל, ובאה בהשגה באופן של "יתפרנסון"[51] בתורת החסידות.

הִנֵּה, אַתֶּם רְאִיתֶם – כותב רבנו הזקן למנגדי תורת החסידות, פֵּרוּשׁ מַאֲמָר אֶחָד מִסְּפָרִים הַיְדוּעִים, – של תורת החסידות, לְדוּגְמָא וּלְאוֹת, כִּי גַּם כָּל הַמַּאֲמָרִים הַתְּמוּהִים – ושמקשים עליהם קושיות, יֵשׁ לָהֶם פֵּרוּשׁ וּבֵאוּר הֵיטֵב לְיוֹדְעֵי חֵן. – חכמה נסתרה (תורת הקבלה). אַךְ לֹא יְקַוּוּ מַעֲלָתָם – פונה רבנו הזקן אליהם בכבוד, אֵלַי לְבָאֵר לָהֶם הַכֹּל בְּמִכְתָּב, כִּי הִיא מְלָאכָה כְּבֵדָה וּמְרֻבָּה, וְאִי אֶפְשָׁר בְּשׁוּם אֹפֶן, רַק אִם תִּרְצוּ שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וּמְיֻחָד שֶׁבָּעֵדָה, וּפֶה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ אִם יִרְצֶה ה', וַה' יִהְיֶה עִם פִּי בְּהַטִּיפִי, וְ"יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי":

יום שבת קודש ד' מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קמב, כו בר"מ פ' נשא... עד עמ' 284, ע"כ בר"מ:

69 הרבי מציין, שלמרות שאגרות הקודש (מ"אגרת הקודש") כתב רבנו
70 הזקן בזמנים שונים, ואחרי הסתלקותו, קיבצו וסידרו אותן בניו ב"אגרת
71 הקודש" (כפי המובא בהקדמה), והם סידרו את האגרות שלא לפי סדר
72 כתיבתן (שכן, אגרת הקודש סימן כ' נכתבה לפני ההסתלקות, בשנת
73 תקע"ג, וסימן ז"ך נכתב אחרי הסתלקות רבי מענדעלע מהורודוק,
74 בשנת תקמ"ט בערך) – בכל זאת, כשיכולים למצוא שייכות בין אגרת
75 אחת לקודמתה, יכול הדבר לשמש טעם מדוע סידרו בני הגאון
76 המחבר את האגרות בסדר כפי שנדפסו. יכולים הרי לומר בדרך
77 אפשר, שגם באגרת הקודש סימן כ"ו נראית שייכות לסימן כ"ה:

כו. לאחר שבאגרת הקודמת – סימן כ"ה – הוסבר ענין התלבשות
78 השכינה בגלות בתוך הקליפות, באה האגרת בסימן כ"ו להסביר, איך
79 שמצד התלבשות השכינה בגלות יש גם בתורה העלם והסתר, מה
80 שה"קליפה" מסתירה על אור התורה, ועבודתו של יהודי היא, שעל ידי
81 יגיעתו בתורה יסיר את ההעלם וההסתר. יש בכך משום הוספה למה
82 שבתורה ישנה העבודה של יהודי לברר את הטוב מהרע ולהפריד את
83 הטוב מן הרע, ההיתר מן האיסור, הכשר מהפסול וכו', כלומר, שגם
84 בתורה ישנה ההתלבשות מה שתורה מלובשת בטוב ורע, ועל היהודי
85 הלומד תורה להפריד ולברר את הטוב מהרע ולהעלות את הטוב.

---

46. ע"פ נצבים כט, כח. **47.** ירמי' כג, כד. **48.** יואל ג, ה. **49.** משלי כח, ה. **50.** ראה ספרי עקב יא, יט. **51.** ראה תקו"ז ת"ו.

מהדורת הלכות פסוקות מרשא"ם בר"מ

אגרת הקדש

כו בר"מ פ' נשא והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע בהאי חבורא דילך דאיהו

ספר הזהר מן זהרא דאימא עילאה תשובה באילין לא צריך נסיון ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמים ויתקיים בהון ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר ואילנא דטוב ורע דאיהו איסור והיתר טומאה וטהרה לא ישלטו על ישראל יתיר דהא פרנסה דלהון לא להוי אלא מסטרא דאילנא דחיי דלית תמן לא קשיא מסטרא דרע ולא מחלוקת מרוח הטומאה דכתיב ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ דלא יתפרנסון ת"ח מע"ה אלא מסטרא דטוב דאכלין טהרה כשר היתר ולא מערב רב דאכלין טומאה פסול אסור כו' ובזמנא דאילנא דטוב ורע שלטא כו' אינון חכמים דדמיין לשבתות ויו"ט לית להון אלא מה דיהבין להון אינון חולין כגוונא דיום השבת דלית ליה אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול ובזמנא דשלטא אילנא דחיי אתכפייא אילנא דטוב ורע ולא יהא לעמי הארץ אלא מה דיהבין להון ת"ח ואתכפיין תחותייהו כאלו לא הוו בעלמא והכי איסור היתר טומאה וטהרה לא אתעבר מע"ה דמסטרייהו לית בין גלותא לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד דאינון לא טעמי מאילנא דחיי וצריך לון מתניתין באיסור והיתר טומאה וטהרה ע"כ בר"מ:

1 בכך יתחיל (בתחילת האגרת) להסביר ענין המובא ב"רעיא מהימנא"
2 מהזוהר פרשת נשא, ממנו עלולה להתקבל טעות, שחלק הנגלה שבתורה
3 הוא "עץ הדעת טוב ורע", וחלק פנימיות התורה שתתגלה בעיקר לעתיד
4 לבוא (כשהמשיח יבוא) – היא "עץ החיים"; רבנו הזקן יסביר שקביעה זו
5 איננה נכונה, כי **כל** התורה
6 נקראת "עץ חיים". אלא כוונת
7 ה"רעיא מהימנא" היא – 1
8 שנגלה דתורה באה 2
9 **בהתלבשות** בטוב ורע, מדובר 3
10 בה אודות איסור והיתר, כשר 4
11 ופסול וכו', ויהודי בלימודו 5
12 תורה מפריד את הטוב מהרע 6
13 ומברר את הטוב מן הרע. 7
14 **בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא' פָּרָשַׁת** 8
15 **נָשֹׂא**[1]**:** – אומר על 9
16 הפסוק[2]: **"וְהַמַּשְׂכִּילִים** 10
17 **יַזְהִרוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ"** – 11
18 **"בְּהַאי חִבּוּרָא דִּילְךָ** 12
19 **דְּאִיהוּ סֵפֶר הַזֹּהַר,** – 13
20 בחיבורך זה – של הרשב"י 14
21 שהוא ספר הזהר, **מִן** 15
22 **זְהָרָא דְּאִמָּא עִלָּאָה** 16
23 **תְּשׁוּבָה,** – מן הזוהר 17
24 (והאור) של אימא 18
25 עילאה" (בינה 19
26 ד"אצילות", שבה היא 20
27 מדריגת ה)תשובה – 21
28 תשובה עליונה, שבדרגת 22
29 "בינה", כמובא ב"אגרת 23
30 התשובה" סוף פרק ט' 24
31 מהזהר והתיקונים, **בְּאִלֵּין**
32 – באלה, הלומדים חיבור זה, **לָא צָרִיךְ נִסָּיוֹן,** – לפני זה כתוב
33 שם ב"רעיא מהימנא": "כגוונא דא יתעביד לנסאה לון לישראל
34 בפורקנא בתרייתא" – שינסו את בני ישראל בגאולה האחרונה,
35 כמו שכתוב[3]: "יתבררו ויתלבנו ויצרפו רבים", שאלה שהם
36 "מסטרא דטוב" (מצד הטוב) יעמדו בנסיון זה, והאחרים שהם
37 "מסטרא דרע" (מצד הרע) יהיה בהם "והרשיעו רשעים", ועל
38 כך הוא אומר כאן, שה"משכילים", שעליהם אמר לפני זה על
39 הפסוק "והמשכילים יבינו", שאלה הם שעוסקים ב"אילנא דחיי"
40 (בעץ החיים) ש"מסטרא **דבינה**" (שמצד הבינה), הכוונה
41 לפנימיות התורה, אלה אינם זקוקים לנסיון. **וּבְגִין** – ומפני,
42 **דַּעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לְמִטְעַם מֵאִילָנָא דְּחַיֵּי,** – לטעום מ"עץ
43 החיים", **דְּאִיהוּ הַאי סֵפֶר הַזֹּהַר** – שהוא ספר הזהר **הזה**, **יִפְּקוּן**
44 **בֵּיהּ מִן גָּלוּתָא** – יצאו אתו מן הגלות **בְּרַחֲמִים, וְיִתְקַיֵּם בְּהוֹן:**
45 – ויתקיים בהם הפסוק[4]: **"ה' בָּדָד יַנְחֶנּוּ, וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר",**
46 – הם לא יהיו זקוקים בגאולתם לאומות העולם, שהמלאכים
47 והשרים שלהם נקראים "אל נכר", אלא הקדוש־ברוך־הוא
48 בעצמו יוציא אותם מן הגלות ויוליכם לגאולה; **וְאִילָנָא דְּטוֹב**
49 **וָרָע** – עץ הדעת טוב ורע, **דְּאִיהוּ** – שהוא, **אִסּוּר וְהֶתֵּר טֻמְאָה**
50 **וְטַהֲרָה** - **לָא יִשְׁלְטוּ עַל יִשְׂרָאֵל יָתִיר,** – יותר, **דְּהָא פַּרְנָסָה**
51 **דִּלְהוֹן לָא לֶהֱוֵי אֶלָּא מִסִּטְרָא דְּאִילָנָא דְּחַיֵּי,** – שהרי
52 פרנסתם תהיה מהצד של "עץ החיים" בלבד, **דְּלֵית תַּמָּן לָא**
53 **קַשְׁיָא מִסִּטְרָא דְּרַע** –
54 שאין שם לא קושיא
55 הבאה – מהצד הרע, –
56 **וְלָא מַחְלֹקֶת** – הבאה,
57 **מֵרוּחַ הַטֻּמְאָה, דִּכְתִיב:**
58 – כמו שכתוב[5]: **"וְאֶת רוּחַ**
59 **הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן**
60 **הָאָרֶץ", דְּלָא יִתְפַּרְנְסוּן**
61 – שלא יתפרנסו **תַּלְמִידֵי**
62 **חֲכָמִים מֵעַמֵּי הָאָרֶץ,**
63 **אֶלָּא מִסִּטְרָא** – מהצד
64 **דְּטוֹב דְּאָכְלִין** –
65 שאוכלים דברים שהם
66 **טְהֵרָה כָּשֵׁר הֶתֵּר, וְלָא**
67 **מֵעֲרֵב רַב** – כפי
68 שנקראים שם בזוהר,
69 **דְּאָכְלִין** – שאוכלים
70 דברים שהם **טֻמְאָה פָּסוּל**
71 **אָסוּר כו',** – והוא ממשיך
72 שם בזוהר: **וּבְזִמְנָא**
73 **דְּאִילָנָא דְּטוֹב וָרָע**
74 **שָׁלְטָא כו',** – ובזמן
75 שהעץ של טוב ורע שולט
76 בעולם, **אִינוּן חֲכָמִים**
77 **דְּדָמְיָין** – הרי תלמידי
78 החכמים הדומים
79 **לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים',**
80 **לֵית לְהוֹן אֶלָּא מַה דְּיַהֲבִין לְהוֹן אִינוּן חֻלִּין,** – אין להם רק
81 מה שנותנין להם אלה שנקראים "חולין", **כְּגַוְנָא דְּיוֹם הַשַּׁבָּת**
82 – כמו יום השבת, **דְּלֵית לֵיהּ אֶלָּא מַה דְּמִתַּקְּנִין לֵיהּ בְּיוֹמָא**
83 **דְּחֹל,** – שאין לו – אלא רק מה שמכינים עבורו ביום החול,
84 **וּבְזִמְנָא דְּשָׁלְטָא אִילָנָא דְּחַיֵּי** – ובזמן ש"עץ החיים" שולט
85 (כלומר בזמן הגאולה), **אִתְכַּפְיָא אִילָנָא דְּטוֹב וָרָע,** – נכנע
86 העץ של טוב ורע, **וְלָא יְהֵא לְעַמֵּי הָאָרֶץ אֶלָּא מַה דְּיַהֲבִין**
87 **לְהוֹן תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,** – ולא יהיה לעמי הארץ רק מה שיתנו
88 להם תלמידי חכמים. **וְאִתְכַּפְיָין תְּחוֹתַיְיהוּ כְּאִלּוּ לָא הֲווּ**
89 **בְּעָלְמָא,** – ועמי הארץ יהיו נכנעים לתלמידי חכמים, כאילו לא
90 היו קיימים בעולם, **וְהָכִי** – וכך, **אִסּוּר הֶתֵּר טֻמְאָה וְטָהֲרָה**
91 **לָא אִתְעַבַּר** – לא ילקח **מֵעַמֵּי הָאָרֶץ, דְּמִסִּטְרַיְיהוּ לֵית בֵּין**
92 **גָּלוּתָא** – שמצדם אין כל הבדל בין הגלות **לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ**
93 **אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד, דְּאִינוּן לָא טַעֲמֵי מֵאִילָנָא**
94 **דְּחַיֵּי,** – שכן, הם לא יטעמו מ"עץ החיים", **וְצָרִיךְ לוֹן מַתְנִיתִין**
95 – ויהיו זקוקים למשניות ולדינים **בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר טֻמְאָה**
96 **וְטָהֲרָה". עַד כָּאן בְּ'רַעְיָא מְהֵימְנָא':**

---

1. זח"ג קכד, ב. 2. דניאל יב, ג. 3. שם יב, י. 4. האזינו לב, יב. 5. זכרי' יג, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון

יום רביעי — כח תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: נח, רביעי עם פירש״י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: (אלא שבארצות . . . עמהם).

״אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ גו׳ וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם״.. לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת הֵם טַבַּעַת הַקִּדּוּשִׁין שֶׁבָּהֶם קִדֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל לְהִתְחַיֵּב לָזוּן אוֹתָם וּלְפַרְנְסָם.

יום שני

יום חמישי — כט תשרי — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: נח, חמישי עם פירש״י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: והנה . . . האר״י ז״ל.

מְבָרְכִים בִּרְכַּת הַקֶּשֶׁת, וְלֹא כְּיֵשׁ מְפַקְפְּקִים בָּזֶה.

איינער פון די מעזיבוזשער בעלי בתים האָט געהאַט א מחלוקת מיט נאָך א בעל הבית, און זייענדיג אַמאָל בא דעם בעש״ט אין שוהל האָט ער געשריען, אַז ער וואָלט זיין בר פלוגתא קורע כדג זיין.

דער בעש״ט האָט געהייסען די תלמידים געבען איינע די אנדערע די הענט, און זיך שטעלען לעבען אים מיט צוגעמאַכטע אויגען. דער בעש״ט האָט ארויפגעלייגט זיין הייליגע הענט אויף די אקסלען פון די צוויי תלמידים, וועלכע זיינען געשטאַנען לעבען אים, פלוצלונג האָבען די תלמידים אָנגעהויבען שרייען פון גרויס שרעק: זיי האָבען געזעהן ווי דער בעל הבית איז קורע כדג זיין בר פלוגתא.

דאָס באַווייזט קלאָהר, אז פון יעדער כח איז פאראן א פועל דבר: אָדער אין א לבוש חומרי, אָדער א רוחני וואָס מי קאָן אים אָנעמען נאָר מיט העכערע און איידעלערע געפילען.

אֶחָד מֵהַ׳בַּעֲלֵי בָּתִּים׳ שֶׁל הָעִיר מעֶזִיבּוּז׳ הָיְתָה לוֹ מְרִיבָה עִם עוֹד ׳בַּעַל בַּיִת׳, וּבִהְיוֹתוֹ פַּעַם אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הוּא צָעַק, שֶׁהָיָה ״קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג״.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב צִוָּה אֶת תַּלְמִידָיו לְשַׁלֵּב יָדַיִם כָּל אֶחָד עִם חֲבֵירוֹ, וּלְהִתְיַצֵּב לְיָדוֹ בְּעֵינַיִם עֲצוּמוֹת. הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הִנִּיחַ יָדָיו הַקְּדוֹשׁוֹת עַל כִּתְפֵי שְׁנֵי הַתַּלְמִידִים שֶׁעָמְדוּ בְּסָמוּךְ אֵלָיו. לְפֶתַע הֵחֵלּוּ הַתַּלְמִידִים לִצְעוֹק מִתּוֹךְ אֵימָה גְּדוֹלָה: הֵם רָאוּ כֵּיצַד ׳בַּעַל־הַבַּיִת׳ קוֹרֵעַ אֶת יְרִיבוֹ כְּדָג!

זֶה מוֹכִיחַ בְּבֵרוּר, שֶׁמִּכָּל כֹּחַ יֶשְׁנוֹ פֹּעַל דָּבָר: אִם בִּלְבוּשׁ חָמְרִי, אוֹ רוּחָנִי שֶׁאֶפְשָׁר לְתָפְסוֹ רַק בְּחוּשִׁים נַעֲלִים וַעֲדִינִים יוֹתֵר.

יום שלישי

יום ששי — ל תשרי, א דר״ח — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: נח, ששי עם פירש״י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: והנה נפש . . . 280 בלא דבור.

הַלֵּל: כּוֹפְלִין ״הוֹדוּ לַה׳״ אַחַר כָּל אֶחָד מֵהַג׳ פְּסוּקִים ״יֹאמַר נָא״, וְגַם כְּשֶׁמִּתְפַּלְּלִים בְּיָחִיד. – ״וְאַבְרָהָם זָקֵן גו׳ זְבַדְיָה יִשְׁמְרֵנִי כו׳״ – ג׳ פְּעָמִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

שבת — א חשון, שר"ח — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: נח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: והנה זלעו"ז . . . המעלות.

בְּמִנְחָה – וְכֵן בְּשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי דְּשָׁבוּעַ הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה – קוֹרִין לְיִשְׂרָאֵל מִפָּסוּק וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם גו'.

כְּבוֹד קָדֶשֵׁת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] אָמַר לְאֶחָד עַל יְחִידוּת: מֵאָז שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם "לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ גו'" וּכְתִיב "וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה", הֻתְחַל סוֹד הַבֵּרוּרִים. וְעַל פִּי גְּזֵרַת הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה הָאָדָם הוֹלֵךְ לְמַסָּעָיו בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר הַנִּיצוֹצוֹת הַצְּרִיכִים לְהִתְבָּרֵר עַל־יָדוֹ מְחַכִּים לִגְאָלָתָם.

הַצַּדִּיקִים שֶׁהֵם בַּעֲלֵי רְאִיָּה, רוֹאִים הֵם בְּאֵיזֶה מָקוֹם הַבֵּרוּרִים שֶׁלָּהֶם מְחַכִּים לָהֶם וְהוֹלְכִים שָׁמָּה בְּעַצְמָם. וְעַמָּא דְּבַר [=וְהַאֲנָשִׁים חוּץ מֵהֶם], הִנֵּה עִילַּת כָּל הָעִלּוֹת וְסִבַּת כָּל הַסִּבּוֹת מְסַבֵּב כַּמָּה עִלּוֹת וְסִבּוֹת שֶׁיָּבוֹאוּ לַמָּקוֹם הַהוּא, אֲשֶׁר שָׁם הֻטְּלָה עֲלֵיהֶם הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים.

יום חמישי

יום ראשון — ב חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ואחר . . . קמא טובא.

משיחת אאמו"ר מוצש"ק לך לך תרנ"א: אין די ערשטע יאָהרען פון זיינע נשיאות האָט דער אלטער רבי געזאָגט ברבים "מען בעדארף לעבן מיט דער צייט". דורך זיין ברודער מהרי"ל האָבען זקני החסידים אויסגעפונען, אז דער רבי מיינט אז מ'דארף לעבען מיט דער פרשת השבוע און פרשת היום פון דער סדרה פון דער וואָך. ניט נאָר לערנען די פרשת השבוע יעדען טאָג, נאָר לעבען מיט איר.

מִשִּׂיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בּ] מוֹצָאֵי שַׁבַּת קֹדֶשׁ לֶךְ לְךָ תרנ"א: בִּשְׁנוֹת נְשִׂיאוּתוֹ הָרִאשׁוֹנוֹת אָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בָּרַבִּים "יֵשׁ לִחְיוֹת עִם הַזְּמַן". בְּאֶמְצָעוּת אָחִיו מַהֲרִי"ל [=מוֹרֵנוּ הָרַב יְהוּדָה לַייב] בֵּרְרוּ זְקֵנֵי הַחֲסִידִים, שֶׁכַּוָּנַת הָרַבִּי הִיא שֶׁיֵּשׁ 'לִחְיוֹת' עִם פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ וּפָרָשַׁת הַיּוֹם מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ. לֹא רַק לִלְמֹד אֶת פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ כָּל יוֹם, אֶלָּא 'לִחְיוֹת' עִמָּהּ.

יום שישי

יום שני — ג חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: לך לך, שני עם פירש"י.
תהלים: יח־כב.
תניא: וכמדומה . . . קמב אמרי פי.

(המשך שיחת הנ"ל): בראשית איז א פרייליכע סדרה, אפילו דער סוף איז ניט גאָר אזוי געשמאַק. נח איז דער מבול, אָבער א פרייליכער סוף וואָך – געבאָרען געוואָרען אברהם אבינו. די אמת פרייליכע וואָך איז פרשת לך לך, אלע טעג פון דער וואָך לעבט מען מיט אברהם אבינו, דער ערשטער וועלכער האָט זיך מוסר נפש געווען אויף מפרסם זיין ג–טליכקייט אויף דער וועלט, און זיין מסירת נפש האָט אברהם אבינו איבערגעגעבען בירושה צו אלע אידען.

(הֶמְשֵׁךְ שִׂיחָה הַנַּ"ל) : בְּרֵאשִׁית הִיא פָּרָשָׁה שְׂמֵחָה, לַמְּרוֹת שֶׁהַסּוֹף אֵינוֹ כָּל כָּךְ נָעִים; נֹחַ הוּא הַמַּבּוּל, אַךְ סוֹף שָׁבוּעַ שָׂמֵחַ – אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹלַד; הַשָּׁבוּעַ הַשָּׂמֵחַ בֶּאֱמֶת הוּא פָּרָשַׁת "לֶךְ לְךָ".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היום יום . . .

כָּל יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ ׳חַיִּים׳ עִם אַבְרָהָם אָבִינוּ, הָרְאשׁוֹן שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עַל פִּרְסוּם אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם. וְאֶת מְסִירוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁלּוֹ הוֹרִישׁ אַבְרָהָם אָבִינוּ בִּירוּשָׁה לְכָל הַיְּהוּדִים.

שבת קודש

יום שלישי | ד חשון | ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: לך לך, שלישי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: כו. בר״מ . . . 284 ע״כ בר״מ.

לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם וָיוֹם נוֹגֵעַ בִּנְפָשׁוֹת מַמָּשׁ. לֹא לְבַד בְּנֶפֶשׁ הַלּוֹמֵד, כִּי־אִם גַּם בְּנַפְשׁוֹת בְּנֵי בֵּיתוֹ, שֶׁאָז אָוִיר הַבַּיִת הוּא אָוִיר תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם.

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שני עמ׳ ב

לה את כתובתה. הגמרא מביאה אופנים שונים בענין זה: **הֵיא אוֹמֶרֶת לָצֵאת וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לָצֵאת, כּוֹפִין אוֹתָהּ שֶׁלֹּא לָצֵאת, וְאִם לָאו** – שהיא מסרבת להישאר, **תֵּצֵא בְּלֹא כְּתוּבָּה** – רשאי בעלה לגרשה בלא לשלם לה את כתובתה. וכן להיפך, **הוּא אוֹמֵר לָצֵאת וְהֵיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לָצֵאת, כּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לָצֵאת, וְאִם לָאו** – שהוא מסרב להישאר, **יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה.**

* * *

הגמרא עוברת לדון בחלק השני של המשנה: **נָשָׂא אִשָּׁה כו׳**, בארץ ישראל וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל, נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל. שואלת הגמרא: **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא** – דברי המשנה מצד עצמם קשים. **קָתָנֵי** – שבתחילה שונה המשנה, **נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָּא, נוֹתֵן לָהּ** את כתובתה **מִמְּעוֹת** המקובלות **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלָמָּא בָּתַר שִׁיעֲבּוּדָא אַזְלִינַן** – מוכח מכאן שהולכים אחר המקום שנשתעבד הבעל וכיון שהשתעבד לה בארץ ישראל, משלם לה ממעות ארץ ישראל. אך **אֵימָא סֵיפָא** – פרש את דין המשנה בסיפא ׳**נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָּא, וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נוֹתֵן לָהּ** את כתובתה **מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲלָמָּא בָּתַר גּוּבְיֵינָא אַזְלִינַן** – ואם כן מוכח שהולכים אחר שעת הגבייה, וכיון שגירשה בארץ ישראל, משלם לה ממעות ארץ ישראל, ונמצא שדברי המשנה סותרים. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה, מְקוֹלֵי כְּתוּבָּה שָׁנוּ כָּאן** – המשנה כאן שונה אחד מן הדינים שבו הקילו חכמים לגבי כתובה, והקולא היא שאם יש שינוי במטבע בין מקום הנישואין למקום הגירושין, רשאי הבעל לשלם את הכתובה במטבע הפחותה מביניהן. והטעם שמקילים בכך, **קָסָבַר כְּתוּבָּה דְּרַבָּנַן** – משום שהתנא של משנתינו סובר שחיוב כתובה הוא מדרבנן, ולכן חכמים הקילו בחיובה.

הגמרא מבארת את דעת החולק במשנתינו. שנינו במשנה: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר**, אם אדם נשא אשה בקפוטקיא, וגירשה בארץ ישראל, **נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת** המקובלות **בְּקַפּוֹטְקִיָּא**. וטעמו משום **דְּקָסָבַר כְּתוּבָּה דְּאוֹרַיְיתָא**, וכיון שכך אי אפשר להקל בחיוב הבעל, ומחויב ליתן לה ממעות קפוטקיא השוות יותר, כעיקר הדין שהולכים אחרי המקום שנשתעבד לה.

הגמרא מביאה ברייתא המלמדת את דינו של חוב רגיל: **תָּנוּ רַבָּנַן, הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵירוֹ, אִם כָּתוּב בּוֹ שֶׁהַהַלְוָאָה הָיְתָה בְּבָבֶל, מְגַבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל**, שכן השתעבד הלוה למלוה במעות בבל. וכן **אִם כָּתוּב בּוֹ שֶׁהַהַלְוָאָה הָיְתָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מְגַבֵּהוּ** הלוה למלוה **מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, שכן השתעבד לו במעות אלו. אך אם **כָּתוּב בּוֹ סְתָם** – כלומר שאין כתוב בשטר מקום ההלואה, הולכים בו אחר מקום הגבייה, ולכן אם **הוֹצִיאוֹ** לגבות בו **בְּבָבֶל, מְגַבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל**, ואם **הוֹצִיאוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מְגַבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**. דין נוסף באותו ענין: אם **כָּתוּב בּוֹ ׳כֶּסֶף׳ סְתָם**, כלומר, שכתוב סכום המטבעות, ולא כתוב בו איזה מטבע אם סלעים או דינרים

מכון הר הלוה בסה רש

או פונדיונים, אז הדין הוא, **מַה שֶּׁיִּרְצֶה לוֹוֶה, מַגְבֵּהוּ** למלוה, כלומר איזה סוג מטבע שירצה, ואפילו איסרים, שהם מטבעות קטנים ביותר. הברייתא מסיימת: **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתוּבָּה**. מבררת הגמרא: **אַהֲנָיָא** – על איזה מן הדינים המוזכרים בברייתא נאמר שאין הדין כן בכתובה. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, אַרִישָׁא** – על הדין שנאמר ברישא שאם נכתב בשטר מקום ההלואה הולכים אחריו אף אם הוציא את השטר במקום אחר, מוסיפה הברייתא שאין הדין כן בכתובה, שכן בכתובה גובה מהמטבע הפחותה מבין שני המקומות. ודין זה **לְאַפּוּקֵי** [–להוציא] **מִדְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר כְּתוּבָּה דְּאוֹרַיְיתָא**, ולדעתו, הולכים גם בכתובה אחר מקום השיעבוד, ומשלם תמיד מהמעות המקובלות במקום הנישואין.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אם **כָּתוּב בּוֹ כֶּסֶף סְתָם, מַה שֶּׁיִּרְצֶה לוֹוֶה, מַגְבֵּהוּ**. מקשה הגמרא: **וְאֵימָא** – שמא הטעם שלא נכתב בשטר סוג המטבע, כיון שבאמת לא הלוהו מטבעות, אלא הלוהו **נַסְכָּא** – חתיכות מתכת של כסף, ואם כן מדוע יכול ליתן לו כל מטבע שירצה ואינו מחויב לתת לפחות נסכא. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳מַטְבֵּעַ׳** – כתוב בשטר שהלוהו מטבע, אלא שלא כתוב איזו מטבע, ולכן אין לפרש שהכוונה ל׳נסכא׳. מקשה הגמרא: **וְאֵימָא פְּרִיטֵי** – שמא הכוונה לפרוטות נחושת, שהן הגרועות שבכל המטבעות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, פְּרִיטֵי דְּכַסְפָּא לֵא עָבְדֵי אִינָשֵׁי** – אין אנשים עושים פרוטות מכסף, ולכך אין לפרש לשון השטר על פרוטות נחושת, שכן כתוב בשטר ׳כסף׳.

* * *

הגמרא דנה בשבח ובמעלת ארץ ישראל: **תָּנוּ רַבָּנַן, לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲפִילּוּ בְּעִיר שֶׁרוֹבָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִילּוּ בְּעִיר שֶׁרוֹבָּהּ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֱלוֹהַּ, וְכָל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא כה לח) ׳**לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים**׳, ומשמע בפסוק ש׳להיות לכם לאלהים׳ תלוי במה שתשבו בארץ כנען. תמהה הגמרא: **וְכִי יִתְּכוֹן לוֹמַר שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ דָּר בָּאָרֶץ, אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ**. מבארת הגמרא: **אֶלָּא** הכוונה היא **לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**. הגמרא מביאה ראיה לכך: **וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר** (שמואל א׳ כו יט), ׳**כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה׳** [–כלומר, גרשוני מלגור בארץ ישראל, שהיא נחלת ה׳] **לֵאמֹר, לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים**׳. תמהה הגמרא: **וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד ׳לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים׳, אֶלָּא לוֹמַר לְךָ, שֶׁכָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**.

הגמרא דנה אם מותר לעלות מבבל לארץ ישראל: **רַבִּי זֵירָא הָוָה קָמְשַׁתַּמֵּט מִינֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה** – היה משתמט מלהראות לרב יהודה רבו, משום **דְּבָעָא לְמֵיסַּק** – שרצה רב זירא לעלות מבבל **לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, וחשש שרב יהודה ימחה בו, משום **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה, כָּל הָעוֹלֶה מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּמִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה כז כב),

'מצוה הבאה בעבירה' פסולה מן התורה? יום ראשון כ"ח תשרי ה'תשפ"ג

הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה ט: אֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וּנְסָכִים... מֵעֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם – מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה... וְאִם הֵבִיא, לֹא נִתְקַדֵּשׁוּ לִהְיוֹתָן רְאוּיִין לְקָרְבָּן.

לדעת התוספות (סוכה ט, א ד"ה ההוא) הפסול של 'מצוה הבאה בעבירה' הוא מדרבנן, והוכיחו זאת מכך שדין סוכה גזולה, שאין אדם יוצא בה ידי חובתו, נלמד מהכתוב "חג הסוכות תעשה לך" (סוכה שלך – ולא גזולה) ולכאורה, מה הצורך בלימוד מהכתוב, הרי זו 'מצוה הבאה בעבירה', אלא מכאן שפסול זה אינו מן התורה.

וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה רצט, כ) כי מדברי הרמב"ם כאן, "אין מביאין מנחות ונסכים מערלה וכלאי הכרם מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה... ואם הביא לא נתקדשו", משמע לכאורה שפסול 'מצוה הבאה בעבירה' הוא מן התורה

והוסיף (ע"פ הטורי אבן ר"ה כח, א ד"ה שלמים) שיש להשוות בין השיטות:

'מצוה הבאה בעבירה' פוסלת מן התורה רק כאשר העבירה מתבצעת בעת קיום המצוה, ואם לא קיים את המצוה, ממילא אין כאן עבירה ולכן מנחות ונסכים של ערלה וכלאי הכרם שהעבירה היא כשנהנה מאיסורים אלו, ואם לא יצא ידי חובת המצוה – אין כאן הנאה מהאיסור ולא נעשתה עבירה. וזהו שכתב הרמב"ם שלא נתקדשו "מפני שהיא מצוה הבאה בעבירה", מה שאין כן בסוכה גזולה, העבירה כבר נעשתה קודם קיום המצוה, ואף אם לא יצא ידי חובת המצוה – עבירת הגזל לא התבטלה, ולכן אין ה'מצוה הבאה בעבירה' נפסלת מן התורה, וכדברי התוספות.

וכן כתב ה'אור גדול' (סוכה פ"ג מ"א) לבאר שדברי הרמב"ם כאן לא יסתרו את מה שכתב לעיל (פ"ה ה"ז) שגזל קרבן ונתייאשו הבעלים – הקרבן כשר, ואין אומרים שזו מצוה הבאה בעבירה, כי בקרבן גזול עבירת הגזל כבר נעשתה ולא תתבטל אף אם נפסול את הקרבן מטעם 'מצוה הבאה בעבירה'.

סמיכה על הקרבן ע"י חרש שוטה וקטן יום שני כ"ט תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשה הקרבנות פרק ג הלכה ח: הַכֹּל סוֹמְכִין, חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן.

והקשו אחרונים (קדושת יום טוב סי' נד, מנ"ח מצוה קטז ועוד):

איך תיתכן סמיכה בחרש שוטה וקטן, שמכיון שאינם בני דעת אינם יכולים להביא שום קרבן?

ואין לומר שהכוונה לסמיכה בקרבנות של אחרים, שהרי גם גדול ופיקח אינו יכול לסמוך קרבן של אחרים שהרי "אין השליח סומך שאין סמיכה אלא בבעלים"?

וגם אין לומר שזהו במקרה שנפלו להם בהמות בירושה וילדו בכורות, או כאשר צריך לעשרן מעשר בהמה, שהרי הבכור והמעשר והפסח אינם צריכים סמיכה (לעיל ה"ו).

ויש לומר: מדובר בחרש שוטה וקטן שנפל להם בירושה קרבן שהפריש המוריש, והדין הוא ש"מי שמת והניח קרבנו עולה או שלמים, הרי יורשו מביאו וסומך עליו" (להלן ה"ט)

וזהו ביורש גדול ובר דעת, אך חרש שוטה וקטן שירשו אינם יכולים לסמוך (קדושת יו"ט שם).

וה'מנחת חינוך' (שם) הוסיף: בחרש ושוטה ישנה אפשרות שהתנדבו להביא קרבן לפני שנתחרש ולפני שנשתטה.

וה'ערוך השלחן' (הל' מעה"ק סי' סז ס"ו) תירץ: מדובר שאדם הביא בהמה לכהן להקריב עולה או שלמים לשם הקטן או החרש או השוטה, והכהן המקריב יכוון לשמם, כי הקרבת הקרבן היא לשם הבעלים. (הזובח. זבחים מו, א) והם נחשבים הבעלים. ועל זה נאמרה ההלכה שאין הם סומכים על קרבן זה. ואף שאין להם 'יד' לקנות את הקרבן- יכול מביא הקרבן לזכות להם על ידי אחר (ראה רמב"ם הל' זכיה ומתנה פ"ד ה"ו-ז).

מי שחט את הקרבנות? יום שלישי ל' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשה הקרבנות פרק ה, הלכה א: כְּבָר בֵּאַרְנוּ שֶׁשְּׁחִיטַת הַקֳּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים, וּמִקַּבָּלָה וָאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה.

בפשטות נראה כי שחיטת הקרבנות כשרה לכתחילה על ידי זרים ואין עדיפות שתיעשה על ידי כהן. אולם מצאנו במשנה (יומא כה, א) שהיו עורכים בכל יום גורל בין הכהנים על הזכות לשחוט את קרבן התמיד, ומכך נראה כי בפועל השחיטה היתה נעשית על ידי הכהנים, ויש שלמדו מכאן כי אע"פ שהשחיטה כשרה גם בישראלים, לכתחילה מצוה בכהן (ריטב"א יומא שם).

ו'בעל הלכות גדולות' מנה את מצות שחיטת הקרבנות בין המצוות המוטלות על הכהנים, ומדבריו יש ללמוד כי אף שהשחיטה כשרה גם על ידי ישראל, החובה מוטלת על הכהנים כשאר עבודות הקרבן, אלא שיכולים לקיים את חובתם על ידי אחרים ולכן לכתחילה עדיף שיקיימו את מצוותם בעצמם (ביאור הגרי"פ לרס"ג ח"א עמ' שס).

ויש שפירשו כי אין מעלה בשחיטה על ידי כהן, אלא שלכתחילה יש לעשותה על ידי אדם כשר שאין פגם בייחוסו, ומאחר וישראל אין בקיאים כל כך בייחוסם, לכן נהגו להפקידה בידי הכהנים שקודם שהתקבלו לעבודה במקדש התברר ייחוסם (תפארת ישראל פתיחה לסדר קדשים א, ב).

וכל זה בקרבן ציבור, אולם בקרבן יחיד הניחו לבעלים הישראל לכתחילה לשחוט כי עיקר המצוה מוטלת עליו, כמו

שנאמר (ויקרא א, ד־ה): "וסמך (בעל הקרבן) ידו על ראש העולה... ושחט את בן הבקר לפני ה'" (ראה תפארת ישראל שם, הדרת קודש סק"ג).

ושיטה ייחודית מצאנו בספר הזוהר (נשא קכד, א) שלמד מהפסוק "ושחט את בן הבקר" שדווקא אחר ישחט ולא כהן, וביארו הקדמונים כי השחיטה נעשתה על ידי הלויים, בהתאם לדרגתם הרוחנית. שורש נשמתם של הכהנים הוא ממידת החסד (ולכן נצטוו לברך את עם ישראל), ולכן לא יעסקו בשחיטת קרבנות שעניינה גבורה ודין אלא בהקרבה שמטרתה לכפר, והלויים ששורש נפשם ממידת הגבורה יעסקו בשחיטה (ראה כתבי הרמב"ן הוצאת מוה"ק עמ' תקל, ריקאנטי שמות כט, ב).

בעלים רבים, תנופה אחת

יום רביעי א' מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות מעשה הקרבנות פרק ט, הלכה טו: שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלָמִים בְּשֻׁתָּפוּת, הָאֶחָד מֵנִיף בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ; אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה, אֶחָד מֵנִיף עַל יְדֵי כֻּלָּן.

בטעם הדבר מבואר בגמרא (מנחות צד, א): אי אפשר שיניפו כולם ביחד שהרי ידו של האחד תהווה חציצה בין ידו של חבירו לקרבן, וכן אין להניף בזה אחר זה כי "תנופה (אחת) אמר רחמנא ולא תנופות".

אך בהנפת אימורים נאמר בברייתא (שם סא, ב) "כהן מניח ידו תחת ידי הבעלים ומניף", וכן פסק הרמב"ם (לעיל הל' ו). ולכאורה קשה מה נשתנה דין זה שאין בו משום חציצה?

וביארו התוספות (מנחות סא, ב ד"ה כהן):

אין הכוונה שהכהן מניח ידו תחת יד הבעלים ממש, אלא שמניח ידו על האימורים עצמם, בחלקם התחתון, סמוך ליד הבעלים. וזו גם כוונת הרמב"ם (מעשה רוקח ביכורים ג, יב).

אך לפי דעה אחרת, אכן יש לחלק בין הנפת שותפים בשלמים להנפת הכהן והבעלים באימורים: באימורים גזירת הכתוב היא שיניפו גם הכהן וגם הבעלים ולכן אין זו חציצה, כי התורה החשיבה את יד שניהם כיד אחת, אך בשותפים שאין גזירת הכתוב שיהיו שניהם מניפים הרי כשמניפים יחדיו זוהי חציצה (תוס' קידושין לו, ב. ריטב"א מכות יח, ב).

ויש שביארו: בעצם אין כאן חציצה כי 'מין במינו אינו חוצץ' ואין יד חוצצת בפני יד, והטעם לכך ששותפים אינם יכולים להניף יחד הוא מאחר וכל אחד צריך להניף בעצמו, היינו שתהא ההרמה מכוחו, וכיון שידו מונחת תחת יד חברו, אין ההרמה מכוחו לבד אלא יחד עם כוח חבירו, והנאמר בגמרא שאסור משום חציצה היינו שתנופת העליון 'חוצצת' בעד התחתון מלהניף בכוחו. ולכן שותפים שחיוב ההנפה חל על כל אחד מהם בעצמו אינם יכולים להניף ביחד, אבל בתנופת הבעלים עם הכהן הרי כך היא המצוה, שיהא מונף מכוח שניהם ולא מכוח כל אחד בפני עצמו ואין בזה חיסרון (שפת אמת, סוכה מז, ב).

'כל המנחות טעונות שמן' - איזה שמן?

יום חמישי ב' מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות מעשה הקרבנות פרק יב, הלכה ז: כָּל הַמְּנָחוֹת הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה... חוּץ מִמִּנְחַת קְנָאוֹת וּמִנְחַת חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן, וְלֹא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה".

וב'ספר המצות' (מל"ת קב) כתב הרמב"ם: "הזהירנו מהשים שמן זית במנחת חוטא, והוא אמרו יתעלה לא ישים עליה שמן. ואם שם עליה שמן – לוקה". והיינו שהאיסור 'לא ישים עליה שמן' הוא רק על שמן זית וכן משמע ששאר המנחות טעונות שמן זית דווקא (וכן כתב בהקדמתו לפירוש המשנה במנחות ש"מנחת נסכים הוא סולת בלול בשמן זית") ולכן במנחת חוטא, שנאמר בה 'לא ישים עליה שמן' (שלא כדין שאר מנחות) האיסור הוא רק בשמן זית.

ויש להעיר מדברי ה'מדרש תנחומא' (בהעלותך, א): "אמר להם רבי טרפון, הרי מצינו שחיבב הקב"ה שמן זית יותר מכל השמנים בנר ובהדלקה... תדע שהרי כל המנחות לא נאמר בהן אלא ונתת עליה שמן ובהדלקת הנר כתב שמן זית ולא שאר שמנים". מפורש, אם כן, שבכל המנחות נאמר 'שמן' סתם וכל השמנים כשרים.

וכן מוכח מהנאמר בגמרא (מנחות נד, א) "מנחת חוטא מגבלה במים וכשרה", כי מה שנאמר במנחת חוטא שצריכה להיות 'חריבה' (יבשה), היינו חריבה משמן (והביאו הרמב"ם בהל' פסולהמ"ק פי"א הי"ד). ואם שמן של מנחות הוא שמן זית בלבד ו'חריבה' האמור במנחת חוטא משמעה רק שלא לשים שמן זית, מדוע רק "מגבלה במים כשרה", הרי גם אם גיבלה בשמן (שאינו שמן זית) כשרה? אלא מכאן שאכן בכל המנחות גם שאר השמנים כשרים, ועל כך באה האזהרה במנחת חוטא שתהא חריבה מכל השמנים, ורק אם גיבלה במים כשרה.

ומשמעות דברי הרמב"ם (בספר המצות ובהקדמתו לפיהמ"ש במנחות), ששאר המנחות טעונות שמן זית דוקא – צריכה עיון!

(באור הגרי"פ פנרלא לסהמ"צ לרס"ג ח"ג פרשה סג)

מצוה בכלי נאה

יום שישי ג' מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות מעשה הקרבנות פרק יג, הלכה יב: סֵדֶר חֲבָאַת הַמִּנְחָה כֵּיצַד? מֵבִיא אָדָם סֹלֶת מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב אוֹ שֶׁל שְׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת.

משמעות הדברים היא כי לכתחילה יש להביא את הסולת למנחה בכלי מהודר של כסף או זהב, ורק מי שאין בידו כלי כזה מביא בכלי מתכת. ובדומה לכך מצאנו לגבי ביכורים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהעשירים הביאו אותם בסלים של זהב או של כסף ואילו העניים הביאו ביכורים בסלי נצרים (ביכורים פ"ג מ"ח).

מאידך, בגמרא (מו"ק כז א) נאמר כי בתחילה נהגו העשירים להביא את חלקם לסעודת ההבראה בבית האבל בכלי כסף וזהב ואילו העניים הביאו בסלי נצרים פשוטים, אך לאחר שראו חכמים שהעניים מתביישים בכך, תיקנו שיביאו כולם בכלים פשוטים. ויש לעיין: מדוע אם כן לא תיקנו גם לגבי הבאת הביכורים והמנחה שכולם יביאו בכלי אחיד פשוט כדי למנוע אי נעימות לעניים?

ויש לומר, כי לגבי מנחה וביכורים המובאים לבית המקדש, יש מעלה מיוחדת בכך שיובאו בתכלית היופי ההידור – משום כבוד בית ה', ושיקול זה גובר על השיקול של מניעת אי הנעימות מהעניים (ראה תוי"ט ביכורים שם, מנחת קנאות סוטה יד, ב).

ויש שלמדו מהלכה זו שדין הידור ונוי מצוה הנלמד מהכתוב "זה א־לי ואנוהו" כולל גם את האריזה החיצונית של חפץ המצוה, ומכאן מקור למנהג להניח את התפילין או האתרוג בנרתיק וקופסא נאים וכדומה (ראה מקור חיים סי' כח ס"ב). ולפי זה, הרי זה דין כללי בכל המצוות ולאו דווקא בדברים המובאים לבית המקדש.

ובכך יש להבין גם כן מדוע לא ביטלו מנהג זה מפני תקנת העניים, שהרי יש בכך קיום דין דאורייתא של הידור ונוי מצוה.

להביא בדיוק או יותר?

שבת קודש ד' מרחשון ה'תשפ"ג

הלכות מעשה הקרבנות פרק טז, הלכה א: הַנּוֹדֵר... קָטָן, וְהֵבִיא גָּדוֹל – יָצָא. כֵּיצַד? אָמַר: 'הֲרֵי עָלַי... 'כֶּבֶשׂ', וְהֵבִיא אַיִל... יָצָא.

יש להבין: הרי נאמר "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת", ואיך יוצא ידי חובתו אם נדר כבש והביא איל?

לכאורה ניתן לומר שהנדר להביא כבש מתפרש 'לכל הפחות כבש', אך גם איל שהוא יותר מכבש בכלל כוונתו, אבל אם־כן היה יכול להביא איל אף לכתחילה, יתירה מזו, עדיף שיביא איל, שהרי כתב הרמב"ם (סוף הל' אסורי מזבח) "הרוצה לזכות עצמו... יביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו", ואילו מלשון הרמב"ם כאן משמע שרק בדיעבד יצא ידי חובתו.

ולכן יש לפרש באופן שונה: באמירתו 'הרי עלי כבש' אמנם אין האיל בכלל, ומכל מקום, אנו מניחים שנדר להביא כבש ולא איל, לא משום שאינו מעוניין להביא יותר אלא כיון שבאותה שעה לא השיגה ידו יותר, ולכן אם הביא איל יצא, אבל לכתחילה לא יביא איל כי בפסוק נאמר: "מוצא שפתיך תשמור ועשית, כאשר נדרת". ולכן, לכתחילה יביא כבש כפי שנדר, משום "מוצא שפתיך" ובדיעבד יוצא ידי חובה באיל ויקיים את כוונת נדרו – הנכללת ב"ועשית כאשר נדרת", אף שאינה מתאימה לגמרי למוצא שפתיו.

(לקוטי שיחות כז, עמ' 1)

המשך ביאור למס' כתובות ליום רביעי עמ' א

1 מִכָּל הָאֲרָצוֹת לְכַשֵּׁל אֶת פֵּירוֹתֶיהָ. אִי – שמא תאמר שיש לדמותה
2 כך, מַה צְּבִי זֶה קַל וְאֵין בְּשָׂרוֹ שָׁמֵן – שכשם שהצבי מחמת שרץ
3 מהר בשרו כחוש, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מחמת שקָלָה לְכַשֵּׁל וְאֵין
4 פֵּירוֹתֶיהָ שְׁמֵנִים, תַּלְמוּד לוֹמַר – משמיענו הכתוב בפסוק (שמות ג ח)
5 'אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ', שהפירות הגדלים בה הם שְׁמֵנִים מֵחָלָב
6 וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ.
7 הגמרא שבה לענין העלייה לארץ ישראל: רַבִּי אֱלִעָזֶר כִּי הֲוָה סָלִיק
8 [–כשעלה] לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָמַר, פָּלְטֵי לִי מֵהָדָא – נצלתי מאחת מן
9 הקללות האמורות בפסוק. כִּי סַמְכוּהוּ – כשסמכוהו שיוכל לדון
10 דיני קנסות, אָמַר, פָּלְטֵי לִי מִתַּרְתֵּי – נצלתי משתי קללות האמורות
11 בפסוק. כִּי אוֹתְבוּהוּ בְּסוֹד הָעִיבּוּר – כשהושיבוהו עמהם לקביעת
12 עיבור השנה, אָמַר, פָּלְטֵי לִי מִתְּלָת – נצלתי משלשת הקללות
13 האמורות בפסוק. ושלשת הקללות נזכרות בנביא שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יג
14 ט) 'וְהָיְתָה יָדִי אֶל הַנְּבִיאִים הַחֹזִים שָׁוְא וגו', וְהַקֹּסְמִים כָּזָב בְּסוֹד עַמִּי לֹא יִהְיוּ
15 וּבִכְתָב בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִכָּתֵבוּ וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ'. 'בְּסוֹד
16 עַמִּי לֹא יִהְיוּ', זֶה סוֹד עִיבּוּר. 'וּבִכְתָב בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִכָּתֵבוּ', זֶה
17 סְמִיכָה. 'וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ', כְּמַשְׁמָעוֹ, שלא יזכו להגיע
18 לארץ ישראל. ורבי אלעזר ניצל מכל הקללות, שעלה לארץ
19 ישראל, וגם סמכוהו, וגם גילו לו את סוד העיבור.
20 הגמרא מביאה עובדות בענין השתוקקותם וחיבתם של
21 האמוראים לארץ ישראל: רַבִּי זֵירָא כִּי הֲוָה סָלִיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל –
22 כאשר עלה רבי זירא לארץ ישראל, והגיע בדרכו לנהר הירדן, לֹא
23 אַשְׁכַּח מַבְּרָא לְמֶעְבַּר – לא מצא מעבורת [ספינה קטנה] שתעבירנו
24 את הנהר. ומחמת שרצה להגיע כבר לארץ ישראל לא המתין עד
25 שתזדמן לו מעבורת, אלא נָקַט בְּמִצְרָא וְקָעָבַר – עבר על עץ דק
26 שהיה מונח מעל הנהר מצד לצד, ואחז בידיו בחבל שהיה מתוח
27 מעליו כדי שלא יפול. אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוֹקִי לרב זירא, עָמָא פְּזִיזָא
28 – אתם עם ישראל מתחילתכם הייתם עם בהול ופזיז, דְּקָדְמִיתוּ
29 פּוּמַיְיכוּ לְאוּדְנַיְיכוּ – שהקדמתם פיכם לאזניכם, שבזמן מתן תורה
30 הקדמתם לומר 'נעשה' לפני 'נשמע', וקודם שקבלתם על עצמכם
31 לקיימה הייתם צריכים קודם לשמוע מה כתוב בה, ולראות האם
32 תוכלו לעמוד בה, אַכַּתִּי בְּפִזְיוּתַיְיכוּ קַיְימִיתוּ – עדיין עומדים
33 בפזיזותכם למהר ולעשות דבר קודם זמנו, שהרי היה לך להמתין
34 עד שתבוא ספינה ולא לעבור כך את הנהר. אָמַר לֵיהּ רבי זירא
35 לאותו צדוקי, הסיבה שכך נהגתי ומיהרתי לעבור על העץ ולא
36 המתנתי לספינה, מפני שחששתי שמא לא אזכה לעבור לארץ
37 ישראל, שכן דּוּכְתָּא [–מקום] דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לֹא זָכוּ לָהּ שאפילו
38 משה ואהרן לא זכו להגיע אליו, אֲנָא מִי יֵימַר דְּזָכִינָא לָהּ – מי
39 יאמר שאזכה להגיע אליו.
40 רַבִּי אַבָּא מחמת חיבתו לארץ ישראל היה מְנַשֵּׁק את כֵּיפֵי דְּעַכּוֹ –
41 אלמוגים שהיו בעכו בכניסה לארץ ישראל. רַבִּי חֲנִינָא היה מְתַקֵּן
42 מַתְקְלֵיהּ – מתקן את המכשולים שבדרכי העיר, כדי שלא יצא שם
43 רע על הדרכים שבארץ ישראל.
44 רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ח תשרי־ד' מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון כ"ח תשרי ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יתבאר בו דין שאור ודבש שפסולים למזבח, ושאיסורם במה שהוא.

1 **א. שְׂאוֹר[2] וּדְבַשׁ[3] אֲסוּרִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[4], וְאִסּוּרָן בְּכָל**
2 **שֶׁהֵן[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָל שְׂאֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְטִירוּ**
3 **וְגוֹמֵר. וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אִם הִקְטִירָן עִם הַקָּרְבָּן אוֹ**
4 **לְשֵׁם קָרְבָּן[6]. וְאֶחָד הַמַּקְטִיר עַצְמָן אוֹ הַמַּקְטִיר**
5 **תַּעֲרֹבֶת שֶׁלָּהֶן - לוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[7].**
6 **וְאִם הִקְטִיר שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אַחַת,**
7 **לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם נֶאֱמְרוּ בְּלַאו אֶחָד[8].**

2) דבר המחמיץ אחרים. והוא הדין לחמץ (=שנחמץ על ידי אחרים). 3) "כל מתיקת פרי קרוייה דבש" ו"הוא שם כולל לדבש הידוע (=דבש דבורים), וכן דבש תמרים שהוא סתם הדבש של תורה, וכן מוהל היוצא מן הפירות המתוקים". והוכרח לפרש כן, מפני שאמרה התורה "כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו', קרבן ראשית (=ביכורים) תקריבו אותם לה'". ואם הדבש הנאמר הוא דבש דבורים מהו זה שנאמר "קרבן ראשית תקריבו אותם", והלא ביכורים אינם אלא מפירות שבעת המינים ולא דבש דבורים. 4) בקטורת אינו חייב אלא במזבח הפנימי. 5) בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ד): "אין לי אלא המרובה, המועט מניין? תלמוד לומר כל שאור וכו' וכל דבש". וכן הוא במנחות נח. והמדובר כשההקטרה הייתה בכזית, כגון שהקטירו ביחד עם הכל־שהוא הזה גם דבר המותר להקטרה, וכזעירי בפסחים מג: שהרי פסק רבינו להלן הלכה ב, שאין הקטרה פחותה מכזית וכגון שהאיסור וההיתר ניכרים כל אחד ואחד בפני עצמם, שאם לא כן היינו תערובת. 6) כלומר, או שהקטירן עם הקרבן ואפילו נתכוון לשם עצים, או שהקטירן בפני עצמן ובלבד שיתכוון לשם הקרבן ולא לשם עצים. ראה להלן הלכה ג ובכסף משנה שם. 7) כלומר, על דבש בפני עצמו ועל שאור בפני עצמו, אם הקטירן בנפרד. 8) כרבא במנחות שם: "איתמר המעלה שאור ודבש על גבי המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכו', רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות, איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי וכו'", ופוסק כאיכא דאמרי הראשון. והראב"ד השיג על רבינו.

8 **ב. נָפַל מֵהֶם כָּל שֶׁהוּא בַּקְּטֹרֶת - נִפְסְלָה[9]. וְאִם**
9 **הִקְטִיר מִמֶּנָּה בַּהֵיכָל[10] - לוֹקֶה[11]. וְאֵין הַקְטָרָה**
10 **פְּחוּתָה מִכְּזַיִת.**

9) בכריתות ו. בברייתא: "ואם נתן בה דבש פסלה", אבל בירושלמי יומא פרק ד מהלכות כלי המקדש הלכה ח. "ומשמע שהטעם הוא משום שנאמר לא תקטירו ואם כן אין חילוק בין שאור לדבש, ולא נקט תנא דבש אלא מפני שהוא יפה לקטורת. כמו שאמרו בירושלמי שם אילו היה נותן לתוכה מעט דבש לא היה כל העולם כולו יכול לעמוד בריחה" (כסף משנה). 10) על המזבח הפנימי שבהיכל, שעליו מקטירין הקטורת בכל יום. 11) כלומר, מלבד מה שהוא לוקה על שהקטיר דבש או שאור (שהוא אפילו על מזבח החיצון), הוא לוקה גם על שהקטיר על מזבח הזהב קטורת זרה, שנאמר (שמות ל, ט) "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה".

11 **ג. הֶעֱלָה שְׂאוֹר אוֹ דְבַשׁ בִּפְנֵי עַצְמָן[12] לַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁם**
12 **עֵצִים - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ**
13 **נִיחֹחַ - לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה, אֲבָל אַתָּה**
14 **מַעֲלֶה לְשֵׁם עֵצִים. אֲפִלּוּ הִקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי**
15 **לְהַקְטָרָה[13] בְּדְבַשׁ אוֹ בִּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְהוּא מִן הַקָּרְבָּן**
16 **- לוֹקֶה[14].**

12) אבל העלה שאור או דבש עם הקרבן, אפילו לשם עצים, חייב. 13) ראה למעלה הלכה א שאינו חייב אלא אם הקטירן עם הקרבן או לשם קרבן, וכאן המדובר כשהבעיר הדבש לשם עצים, ביחד עם בשר חטאת. 14) מקור דברי רבינו בספרא פרשת ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יב הלכה ו): "ומנין המעלה מבשר חטאת וכו' והקטירם מן השאור ומן הדבש עובר בלא־תעשה, תלמוד לומר כי כל שאור וכל דבש וכו'".

17 **ד. כֵּיצַד? הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם[15] אוֹ מִבְּשַׂר**
18 **קָדָשִׁים קַלִּים[16] אוֹ מִשְּׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת[17] אוֹ מִמּוֹתַר**
19 **הָעֹמֶר[18] אוֹ מֵחַטַּאת הָעוֹף[19] אוֹ מִלֶּחֶם הַפָּנִים[20] וּשְׁתֵּי**
20 **הַלֶּחֶם[21] אוֹ מִלֹּג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע[22], הַמַּעֲלֶה כְּזַיִת**
21 **מֵאַחַת מֵאֵלּוּ בְּחָמֵץ אוֹ בִּדְבַשׁ, בֵּין לַמִּזְבֵּחַ בֵּין**
22 **לַכִּבְשׁ[23] - לוֹקֶה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל אֵלּוּ רְאוּיִין**
23 **לְהַקְטָרָה, הוֹאִיל וְהֵן קְרוּיִין קָרְבָּן - חַיָּב עֲלֵיהֶן[24];**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַיְיָ וְגוֹמֵר[25].**

15) שהם נאכלין לכהנים. 16) שלמי יחיד, תודה, מעשר בהמה ופסח, שנאכלים לבעלים, ובכור הנאכל לכהנים. 17) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על המזבח והשאר נאכל לכהנים". 18) הנאכל לכהנים כשיירי כל המנחות. 19) הנאכלת לכהנים. ומקור דבר זה במנחות נח. "בעי רמי בר חמא מרב חסדא, המעלה מבשר חטאת העוף על גבי מזבח מהו, כל שממנו לאישים אמר רחמנא והאי אין ממנו לאישים (שהרי אין למזבח אלא דמה, וכולה לכהנים), או דלמא כל ששמו קרבן והאי נמי שמו קרבן. כתנאי, ר' אליעזר אומר כל שממנו לאישים, רבי עקיבא אומר כל ששמו קרבן, מאי בינייהו - בשר חטאת העוף איכא בינייהו". וסובר רבינו כי

המדובר כאן כשמעלה בשר חטאת העוף עם שאור או דבש, כנ"ל. ופסק כרבי עקיבא. 20) כי לחם הפנים נאכל כולו לכהנים ואינו קרב לגבי המזבח. 21) כי הן נאכלות לכהנים. 22) כי שיירי לוג השמן נאכלים לזכרי כהונה. ומקור דבר זה בגמרא מנחות הנ"ל "כתנאי וכו' בשר חטאת העוף איכא בינייהו, רב אמר לוג שמן של מצורע איכא בינייהו, דתני לוי "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע". ופסק רבינו כרבי עקיבא, כנ"ל. 23) ולמדו כן ממה שנאמר "ואל המזבח לא יעלו" - אחד מזבח ואחד כבש. 24) אף כי בספרא שם למדו זאת ממה שנאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל שיש ממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו - אין זה אלא לרבי אליעזר אבל לרבי עקיבא (מנחות נח.) "כל ששמו קרבן, ואפילו אין ממנו לאישים - חייב". 25) ולפני זה נאמר (שם, יא) "לא תקטירו ממנו אשה לה'", כל ששמו קרבן לא תקטירו ממנו.

1 **ה. וְכֵן אָסוּר[26] לְהַקְטִיר עַל הַמִּזְבֵּחַ[27] דָּבָר מִכָּל**
2 **דְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְהַקְטָרָה, כְּגוֹן בְּשַׂר**
3 **חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁיָרֵי מִנָּחוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. מִפְּי**
4 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁמִּקְצָתוֹ לָאִשִּׁים - הֲרֵי**
5 **שְׁאֵרִיתוֹ בְּכָל תַּקְטִירוּ[28].**

26) לדעת הכסף משנה (למעלה הלכה ג) אין כאן אלא איסור בלבד, אבל מלקות אין כאן, לפי שעיקר הכתוב הוא במעלה שאור ודבש. 27) דווקא על המזבח ולא על הכבש, כי רק לשאור ודבש נתרבה כבש כמזבח, ולא לדבר אחר. ומה שאמרו במנחות נז: "המעלה מכולם על גבי הכבש ר' יוחנן אמר חייב ר' אלעזר אומר פטור", מפרש רבינו שהמדובר במעלה אותם עם שאור ודבש לשם עצים. ופסק כרבי יוחנן, אבל במעלה דברים אלו לחוד בלא שאור ודבש, הכל מודים כי אין כבש כמזבח. 28) אף על פי שלעניין שאור ודבש פסק רבינו (למעלה הלכה ד) כרבי עקיבא ש"כל שהוא קרבן חייב עליהן" - בבשר חטאת לחוד, אין הדבר כן.

6 **ו. הַמַּקְטִיר אֵיבְרֵי בְּהֵמָה טְמֵאָה[29] עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ -**
7 **לוֹקֶה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאִסּוּר הַקְרָבָתָהּ מִכְּלַל עֲשֵׂה,**
8 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: מִן הַטְּהוֹרָה אֶכֹל[30] וּמִן הַטְּהוֹרָה**
9 **הַקְרֵב[31], הָא טְמֵאָה לֹא תֹאכַל וְלֹא תַקְרִיב - כְּשֵׁם**
10 **שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת הַטְּמֵאָה הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, כְּמוֹ**
11 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ, כָּךְ לוֹקֶה עַל הַקְרָבָתָהּ[32]. אֲבָל**
12 **הַמַּקְרִיב אֵיבְרֵי חַיָּה טְהוֹרָה - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְאֵינוֹ**
13 **לוֹקֶה[33]. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה? שֶׁנֶּאֱמַר: מִן הַבְּהֵמָה**
14 **מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם, הָא מִן**
15 **הַחַיָּה לֹא תַּקְרִיבוּ[34]; וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה - עֲשֵׂה.**

29) חמור, סוס וגמל וכו'. 30) שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו". 31) שנאמר "מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם". 32) בזבחים שם אמרו: "איתמר המעלה אברי בהמה טמאה על גבי המזבח, ריש לקיש אמר לוקה, רבי יוחנן אמר אינו לוקה. ריש לקיש אמר לוקה, טהורה אין טמאה לא, ולאו הבא מכלל עשה לוקין עליו, ורבי יוחנן אמר אין לוקין עליו, לאו הבא מכלל עשה אין לוקין עליו. מותיב רבי ירמיה, אותה תאכלו ולא בהמה טמאה, ולאו הבא מכלל עשה עשה, אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה בר תחליפא, אסברא לך באברי בהמה טמאה דכולי עלמא לא פליגי, כי פליגי בחיה וכו'". ומפרש רש"י שקושיית ר' ירמיה היא על ריש לקיש, וזה לשונו בדיבור המתחיל ולאו הבא מכלל עשה עשה: "כך היא שנוייה וכו' ומסקינן בלא תעשה מנלן, תלמוד לומר אך את זה לא תאכלו אלמא מדאיצטריך לא תעשה אחריה, לאו אזהרה היא", ובדיבור המתחיל דכולי עלמא לא פליגי: "דעשה הוא דאיכא ותו לא", אבל לדעת רבינו קושיית ר' ירמיה היא על ר' יוחנן, שכיוון שנאמר אותה תאכלו, משמע נמי אתה תקריבו, שכל שאסר להדיוט אסור לגבוה, אם כן ממילא כיוון שהאכילה בלא תעשה - הוא הדין להקרבה, ומתרץ: באברי בהמה טמאה כולי עלמא לא פליגי שהוא בלאו, שלמדים הקרבה מאכילה. 33) בזבחים שם: "כי פליגי בחיה, והכי איתמר רבי יוחנן אמר עובר בעשה, ריש לקיש אמר אינו עובר בלא כלום, ר' יוחנן אמר עובר בעשה, בהמה (=מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם") אין, חיה לא, ריש לקיש אמר וכו' ההוא למצוה בעלמא". ופסק רבינו כרבי יוחנן. 34) ספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה ב הלכה ו): "בהמה יכול אף החיה שהיא קרוייה בהמה, שנאמר וכו' תלמוד לומר בקר וצאן אין לך בבהמה אלא בקר וצאן, יכול לא יביא ואם הביא כשר וכו', תלמוד לומר בקר וצאן תקריבו, ואין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד, הא למה זה דומה למי שאמר לו רבו אל תביא לי אלא חטים, הא אם הוסיף זה על החטים, הרי זה עובר על דבריו".

16 **ז. הַגּוֹנֵב אוֹ הַגּוֹזֵל וְהִקְרִיב הַקָּרְבָּן - פָּסוּל[35],**
17 **וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׂנֵא גָזֵל**
18 **בְּעוֹלָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַבֵּל. וְאִם**
19 **נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר[36]. וַאֲפִלּוּ הָיָה**
20 **חַטָּאת, שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִין אֶת בְּשָׂרָהּ[37]. וּמִפְּנֵי תַּקָּנַת**
21 **מִזְבֵּחַ אָמְרוּ: שֶׁהַחַטָּאת הַגְּזוּלָה, אִם נוֹדְעָה לָרַבִּים**
22 **- אֵינָהּ מְכַפֶּרֶת אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, כְּדֵי**
23 **שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: מִזְבֵּחַ אוֹכֵל גְּזֵלוֹת. וְכֵן הָעוֹלָה[38].**

35) שנאמר "אם עולה קרבנו" ולמדו מזה (בבא קמא סו: סז) - "קרבנו ולא הגזול". 36) כדעת רב יהודה בגיטין נה. ואף על פי שדעת רבינו (פרק ב מהלכות גזילה ואבידה הלכה א) שיאוש אינו קניין בגזילה - כאן אוקמוה רבנן ברשותיה, כמו שאמר רבא שם נה: (כסף משנה). ועוד שיש כאן גם שינוי השם מחולין להקדש. 37) כלומר, לא רק בעולה, שאינה אלא לריצוי על המזבח, הכשירו, אלא אפילו בחטאת, שיש בה גם אכילה לכהנים. 38) צריך להיות וכל שכן העולה, שהיא כולה למזבח, וכן הוא בגיטין שם: "מאי איריא חטאת אפילו עולה נמי, לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא עולה דכליל היא, אלא אפילו חטאת נמי דחלב ודם היא דסליק לגבי מזבח, ואידך כהנים אוכלים לה, אפילו הכי גזור שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות".

ח. הַגּוֹנֵב עוֹלַת חֲבֵרוֹ וְהִקְרִיבָהּ סְתָם[39] - נִתְכַּפְּרוּ בָהּ הַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים.

39) כלומר, לא נתכוון להקריבה לשם אחר.

ט. אֵין מְבִיאִין מְנָחוֹת וּנְסָכִים[40] לֹא מִן הַטֶּבֶל[41] וְלֹא מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם לָעֹמֶר[42] וְלֹא מִן הַמִּדְמָע[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֵעָרְלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם; מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה[44], שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׂוֹנְאָהּ. וְאִם הֵבִיא - לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לִהְיוֹתָן רְאוּיִין לְקָרְבָּן, אֲבָל נִתְקַדְּשׁוּ לְהִפָּסֵל, וְיִהְיוּ כְּקָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ[45].

40) [היינו הסולת (ראה בפרק ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א) האסורה לפני העומר מטעם חדש]. 41) ראה גם פסחים מח. "ממשקה ישראל (יחזקאל מה, טו) מן המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל". 42) תבואה חדשה לפני שהקריבו העומר. 43) חולין שנתערבו עם התרומה. ואף על פי שהם מותרים לכהנים - אין מביאין מהם מנחות ונסכים, מכיוון שאינם מותרים לכל ישראל, שנאמר ממשקה ישראל מן המותר לישראל. 44) ה'שאגת אריה' סימן צט העיר למה לו לרבינו לומר הטעם משום שהוא מצוה הבאה בעבירה, הלא אין זה ממשקה ישראל, מן המותר לישראל? 45) זבחים פח. "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן המדומע ואין צריך לומר מערלה וכלאי הכרם, ואם הביא לא קדש, אמר רב ואיתימא רב אסי לא קדש ליקרב, אבל קדש ליפסל". ומפרש רש"י "דלא נפקי לחול וישרפו שקדשם הכלי".

י. כָּל הַמְּנָחוֹת אֵין מְבִיאִין אוֹתָן מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם לְכַתְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בָּהֶן[46]: בִּכּוּרִים לַיי[47]; וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[48]. וּמְבִיאִים נְסָכִים מִן הַמֻּקְצֶה[49] בְּיוֹם טוֹב[50].

46) בשתי הלחם. 47) במשנה מנחות סח: "קודם לשתי הלחם לא יביא", אמרו בגמרא שם ה: לפי נוסח אחד "משום דאיקרו ביכורים". 48) שם במשנה. ובגמרא שם אמר יהודה בר נחמיה כיוון שהותר להדיוט לאחר הקרבת העומר משום כך כשר בדיעבד אם הביא קודם שתי הלחם. 49) היינו חביות של יין שאינן עומדות לשתייה אלא למכירה בחנות (ראה בשבת טז: רחל לגיזתה תרנגולת לביצתה ותורי דרידיא ותמרי דעיסקא - פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אם יש איסור מוקצה או לא). 50) נקט "יום טוב" לפי שבשבת אין איסור מוקצה (פרק א מהלכות יום טוב הלכה יז). ואף על פי שמוקצה אסור, מביאים נסכים מן המוקצה משום שכל איסורו אינו אלא מדרבנן, ואינו איסור בעצם, אלא איסור התלוי בזמן (פסחים מח.).

יא. מִצְוַת עֲשֵׂה לִמְלֹחַ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת קֹדֶם שֶׁיַּעֲלוּ לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ בְּלֹא מֶלַח, חוּץ מִיֵּין הַנְּסָכִים[51] וְהַדָּם וְהָעֵצִים[52]. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה[53], וְאֵין לוֹ מִקְרָא לִסְמֹךְ עָלָיו. וּמִצְוָה לִמְלֹחַ הַבָּשָׂר יָפֶה יָפֶה, כְּמוֹלֵחַ בָּשָׂר לְצָלִי שֶׁמְּהַפֵּךְ אֶת הָאֵבֶר וּמוֹלֵחַ. וְאִם מָלַח כָּל שֶׁהוּא, אֲפִלּוּ בְּגַרְגִּיר מֶלַח אֶחָד[54] - כָּשֵׁר[55].

51) וכל זה אינו אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל אם נדב יין בפני עצמו נותן עליו מלח. [ואף על פי שטעמו של דבר שאין היין צריך מלח, הוא מפני שאינו עולה לאשים (מנחות כא.), ואם כן גם יין הבא בפני עצמו לא יצטרך מלח, שהרי גם הוא אינו עולה לאשים (הלכות מעשה הקרבנות שם. ועיין שם בלחם משנה) - יש הבדל יסודי בין יין הבא עם הנסכים, שמעיקר הדין אינו לאישים, לבין יין הבא בפני עצמו, שמעיקרו היה לו לבוא לאישים, אלא שאיסור כיבוי האש על המזבח גרם לו שלא יבוא על גבי האישים]. 52) דם איתמעט במנחות כ. ממה שנאמר (ויקרא ב, יג) "מעל מנחתך" - ולא מעל דמך. 53) כלומר, דבר זה שהעצים קרבים בלא מלח הוא מדברי קבלה, ראה לחם משנה כאן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה למנחות יח. וזה לשונו: "וכן כל שנקרב על גבי המזבח לשרפה אי אפשר בלא מלח אלא העצים בלבד, וזה קבלה, וכן הדם אמר מעל מנחתך ולא מעל דמך", הרי שהקבלה היא רק לעניין עצים. 54) שם "מהו דתימא מישדא בה משהו למצוה בעלמא" (כלומר, היה מקום לטעות שדם צריך מליחה כל שהוא, בכדי לקיים מצוות מליחה). הרי שלמצוה מספיק כל שהוא. 55) רוצה לומר המליחה כשרה, שיצא ידי מצוות מליחה, אבל הקרבן כשר גם אם לא מלח כלום.

יב. הִקְרִיב בְּלֹא מֶלַח כְּלָל - לוֹקֶה[56], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלּוֹקֶה - הַקָּרְבָּן כָּשֵׁר וְהֶרְצָה[57]. חוּץ מִן הַמִּנְחָה, שֶׁהַמֶּלַח מְעַכֵּב בַּקְּמִיצָה[58]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ מֵעַל מִנְחָתֶךָ[59].

56) כן הוא גם בספר המצוות לא תעשה צט. ואין זה לאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו - שעצם ההקרבה בלא מלח הוא מעשה של איסור. ונראה מכאן שבכל קרבן - לוקה, וכן מפורש בספר המצוות שם. והקשה בלחם משנה: הלא פסוק זה אינו אלא במנחה, כדלהלן, שהמלח אינו מעכב בשום קרבן, אלא בקמיצת המנחה שנאמר ולא תשבית מלח וגו', ואם כן מנין לו לחייב מלקות בכל קרבן? 57) "כן משמע מפשט הכתוב על כל קרבנך תקריב מלח, למצוה ולא לעכב". 58) נקט קמיצה משום שאינו מולח אלא את הקומץ בלבד. 59) "שמשמע ודאי לעכב" (כסף משנה). ובמנחות שם יט. "אמר רב כל מקום שהחזיר הכתוב בתורת המנחה אינו אלא לעכב", ומה שאמרו במשנה שם יח, "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח וכו' כשרה", אין הכוונה שלא מלח כלל, אלא שלא מלח הכהן, אבל מלחה הזר, ראה פירוש המשנה שם ובגמרא שם כ.

יג. הַמֶּלַח שֶׁמּוֹלְחִין בּוֹ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת - מִשֶּׁל צִבּוּר, כְּמוֹ הָעֵצִים; וְאֵין הַיָּחִיד מֵבִיא מֶלַח אוֹ עֵצִים לְקָרְבָּנוֹ[60] מִבֵּיתוֹ. וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הָיוּ נוֹתְנִין הַמֶּלַח: בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח[61], וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ[62], וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ. בְּלִשְׁכַּת הַמֶּלַח הָיוּ מוֹלְחִין עוֹרוֹת הַקֳּדָשִׁים[63]. וְעַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ מוֹלְחִין הָאֵיבָרִים.

1 **וּבְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ מוֹלְחִין הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה וּמְנָחוֹת**
2 **הַנִּשְׂרָפוֹת וְעוֹלַת הָעוֹף.**

60) דקדק לכתוב לקרבנו, היינו קרבן שנתחייב בו, אבל יש אשר היחיד מביא עצים. 61) כי שמונה לשכות היו בעזרת ישראל ואחת מהן "לשכת המלח". 62) כי "כבש" היה בנוי לדרומו של מזבח, כדי לעלות עליו למזבח. 63) כלומר, בלשכת המלח היה מונח המלח, שבהם מולחים עורות הקדשים, אבל מקום מליחת העורות, לא היה בלשכת המלח, אלא בלשכת הפרוה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבואר בו דין נסכים שצריכים להיות תמימים ומובחרים, וכן עצי המערכה.

3 **א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לִהְיוֹת כָּל קָרְבָּן תָּמִים וְנִבְחָר[2], כָּךְ**
4 **הַנְּסָכִין[3] יִהְיוּ תְּמִימִים[4] וְנִבְחָרִים; שֶׁנֶּאֱמַר: תְּמִימִם**
5 **יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם - שֶׁיִּהְיוּ הַנְּסָכִים תְּמִימִים. שֶׁלֹּא**
6 **יָבִיא נְסָכִים לֹא מִיַּיִן מְעֻשָּׁן[5], וְלֹא סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה[6],**
7 **וְלֹא יִבְלֹל[7] בְּשֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ[8] אוֹ טַעְמוֹ רָע[9].**

2) ראה למעלה פ"א הלכה א, פ"ב הלכה ח. ופ"ג הלכה יא, ולהלן פ"ז הלכה יא. 3) יין, שמן וסולת שמביאין עם הקרבן, ראה בסמוך. וראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 4) מנחות פז. במשנה: "רבי יוסי ב"ר יהודה אומר, יין שיש בו קמחין פסול, שנאמר וכו' תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ואף־על־פי שלענין יין שיש בו קמחים, אין הלכה כר' יוסי ב"ר יהודה (ראה בפירוש המשנה שם) – בעצם ההלכה והדרשה שדורש מפסוק זה, שצריך שיהיו הנסכים תמימים, אין חולק עליו (כסף משנה). 5) שם במשנה פו: ומעושן הוא "כשהיו הענבים מרים, היו מעשנים אותן כדי למתקן" (רש"י). ורבינו (בפירוש המשנה) כתב: "פירוש מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח אותו היין היה בו הבל והוא הנקרא מעושן, ואירע הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב". ולפי התוי"ט וההגהה על התוי"ט שם, צ"ל בדברי רבינו: "פי' מעושן, ר"ל, שאם היה לכלי ריח (רע), אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי גם כן) וכו'". וראה להלן הלכה ט. 6) משנה שם פה. "ואם התליעה פסולה", וכתב שם רבינו בפירוש המשנה, שזה נלמד מהפסוק "תמימים יהיו לכם ונסכיהם": "שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם". וראה להלן הלכה יא. 7) את המנחה. 8) שם פו. בברייתא: "שמן וכו' ושל ריח רע לא יביא, ואם הביא פסול". 9) ראה להלן הלכה יד.

8 **ב. וְכֵן עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה[10] לֹא יִהְיוּ אֶלָּא נִבְחָרִים, וְלֹא**
9 **יִהְיֶה בָּהֶם תּוֹלַעַת. וְכָל עֵץ שֶׁהִתְלִיעַ כְּשֶׁהוּא לַח -**
10 **פָּסוּל לַמִּזְבֵּחַ[11]. הִתְלִיעַ יָבֵשׁ - גּוֹרֵר אֶת הַמָּקוֹם**
11 **שֶׁהִתְלִיעַ. וַעֲצֵי סְתִירָה[12] פְּסוּלִין לְעוֹלָם, לֹא יָבִיאוּ**
12 **אֶלָּא חֲדָשִׁים[13].**

10) ראה להלן פ"ב מהלכות תמידין ומוספין הלכות א־ד. 11) מדות פ"ב משנה ה: "וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול לגבי מזבח", ובמנחות פה: "אמר שמואל, לא שנו אלא לח (לפי שלח אינו יכול לגרר ממנו מה שהתליע, כמו היבש – רש"י), אבל יבש גוררו וכשר". ובמעשה רוקח כתב, וז"ל: "ונראה שטעם הדבר (=שעצים מתולעים פסולים למזבח) מפני שהעצים נקראו קרבן, כמפורש במנחות כ: ועיין שם בתוספות ד"ה מלמד, ובדף פה: ד"ה בעי. 12) תוספתא מנחות פ"ט (הוצאת צוקרמנדל עמוד 526 24). והם עצים שהיו בבנין וסתרו הבנין ולקחו העצים (לחם משנה). 13) מנחות כב. וזבחים קטז: רבי אלעזר בן שמוע אומר: תלמוד לומר (ויקרא א, ח) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח, מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט, אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט".

13 **ג. הַמַּקְדִּישׁ[14] יַיִן פָּסוּל[15] אוֹ סֹלֶת[16] אוֹ שֶׁמֶן פָּסוּל[17]**
14 **אוֹ עֵצִים פְּסוּלִים לַמִּזְבֵּחַ[18] - הֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם**
15 **דּוֹמִים לְבַעַל מוּם כִּבְהֵמָה וְלוֹקֶה[19], אוֹ אֵינָן כְּבַעַל**
16 **מוּם. לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[20].**

14) בעיות של רבא במנחות פה: פו. ופז. ונסתפק המשנה־למלך אם הספק הוא רק על מקדיש או גם על מקטיר (ראה להלן הלכה ד), וציין לתוספות יומא סג: ד"ה זריקת. 15) ראה להלן הלכה ט. 16) ראה להלן הלכה יא. 17) ראה להלן הלכה יד. 18) ראה למעלה הלכה ב. 19) ראה למעלה פ"א הלכה ב. 20) מלקות מדרבנן, שבית־דין מכין כפי מה שיראו (פי"ח מהלכות עדות הלכה ו, וראה בערוך ערך מרד), ובפ"ו מהלכות חמץ ומצה הלכה יב, כתב רבינו: "ומי שאכל מצה בערב הפסח, מכין אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", אבל בנוסחאות אחרות חסרות המלים "עד שתצא נפשו". עיין שם הערה נה, וכן כתב הב"ח בהגהותיו על הרי"ף לכתובות פ"ד מ"ה: כי בנוסחא שהיתה לפניו, היה כתוב רק "מכין אותו מכת מרדות", ואין מכין עד שתצא נפשו אלא בעבירה נמשכת, אבל כל שאינו אלא כדי לעונשו על מה שעשה, מכין אותו רק כפי שיראו הבית־דין. וראה עוד בפ"א מהלכות שבת הלכה ג והערה יד. וסובר רבינו, כי בכל ספק באיסור לאו שלוקין עליו, או איסור כרת ומיתה – מכין אותו מלקות מדרבנן, ראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה א, ובפ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה ה, ובפ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה כד.

17 **ד. הַסֹּלֶת[21] וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְהַלְּבוֹנָה[22] וְהָעוֹפוֹת[23]**
18 **וְהָעֵצִים וּכְלֵי שָׁרֵת[24] שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ[25] - אֵין**
19 **פּוֹדִין אוֹתָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֶעֱמִיד וְהֶעֱרִיךְ - כֹּל שֶׁיֵּשְׁנוֹ**
20 **בְּהַעֲמָדָה נֶעֱרָךְ, וְאֵלּוּ אֵינָן בִּכְלַל הַעֲמָדָה[26], לְפִיכָךְ**
21 **אֵין נִפְדִּין לְעוֹלָם[27].**

21) משנה במנחות ק: "המנחות והנסכים וכו'". 22) במשנה שם הובאה הלבונה בבבא אחרת, ביחד עם עופות ועצים וכלי שרת, ולא ביחד עם מנחות ונסכים, וראה להלן. 23) ספרא (פ' בחוקותי פרשה ד הלכה ה) "והעמיד את הבהמה לפני הכהן, בהמה נפדית, ואין העופות והעצים והלבונה וכלי שרת נפדים". ולא כברייתא של לוי (תמורה לג.) "שהכל היו בכלל העמדה וכו' אפילו חיה ואפילו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עופות". ודלא כמו שכתבו התוספות (מנחות שם ד"ה העופות), שאם קדם מומם להקדישם הם נפדים, כדעת לוי, עיין שם. 24) כלים שמשרתים בהם במקדש. 25) במשנה שם לא שנינו אלא "שנטמאו", ולפיכך חולקה המשנה לשתי בבות: בבא א "המנחות והנסכים", ובבא ב "העופות והעצים והלבונה וכלי שרת", לפי שעופות חיים אינם מקבלים טומאה, ועצים ולבונה אף הם אינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן (ראה להלן הלכה ח), וכלי שרת יש להם טהרה במקוה, אבל רבינו שכתב "שנפסלו או שנטמאו" כלל כולם כאחד, וראה בהר המוריה. 26) "דכתיב והעמיד את הבהמה, בהמת נפדית ולא אלו" (קרית ספר), ועיין גם בפ"ה מהלכות ערכין הלכה ט. וראה 'תוספות יום טוב' מנחות פי"ב משנה א. 27) אפילו קדם מומן להקדשן, ראה למעלה בתחילת הלכה זו.

1 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ**
2 **אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלִי שָׁרֵת; אֲבָל קֹדֶם שֶׁיִּתְקַדְּשׁוּ**
3 **בִּכְלִי, אִם נִטְמְאוּ אוֹ נִפְסְלוּ - פּוֹדִין אוֹתָן[28]. אֲבָל**
4 **טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא קֻדְּשׁוּ בִּכְלִי - אֵין**
5 **פּוֹדִין אוֹתָן[29]. חוּץ מִמִּנְחַת חוֹטֵא[30], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ:**
6 **מֵחַטָּאתוֹ, עַל חַטָּאתוֹ[31] - לוֹמַר, שֶׁמֵּבִיא חַטָּאתוֹ**
7 **מִדְּמֵי חַטָּאתוֹ. לְפִיכָךְ, קֹדֶם שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלִי שָׁרֵת -**
8 **הֲרֵי הִיא כִּקְדֶשֵׁת דָּמִים, וּפוֹדִין אוֹתָהּ אַף עַל פִּי**
9 **שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכָל הַנְּסָכִים[32] שֶׁנִּטְמְאוּ[33] - עוֹשֶׂה**
10 **לָהֶם מַעֲרָכָה בִּפְנֵי עַצְמָן וְשׁוֹרְפָן בַּמִּזְבֵּחַ[34].**

28) במשנה שם: "המנחות והנסכים שנטמאו עד שלא קדשו בכלי יש להם פדיון, משקדשו בכלי אין להם פדיון, העופות והעצים והלבונה וכלי שרת אין להם פדיון וכו'", הרי שההבדל בין אחר שנתקדשו בכלי שרת לבין קודם שנתקדשו בכלי שרת, לא נאמר אלא במנחות ונסכים, ונראה שכן גם כוונת רבינו, והוכחה לכך שהרי בכלי שרת ובעופות זה ודאי לא שייך כלל (מרכבת המשנה). 29) כרבי אלעזר שם קא. 30) שם המשך דברי ר' אלעזר. 31) בקרבן עולה ויורד, נאמר אצל כשבה ושעירה (ויקרא ה, ו) ובתורים (שם, י) "מחטאתו", ובמנחה נאמר (שם, יג) "על חטאתו", ודרשו (כריתות כז:) "מחטאתו" משמע מקצת חטאתו, שאם היה עשיר כשטימא מקדש והפריש מעות לכבשה או שעירה, ואח"כ העני, יביא ממקצת הדמים תורים או מנחה והשאר חולין, ו"על חטאתו" משמע שיוסיף, שאם היה עני והפריש עשירית האיפה והעשיר, יפדנה ויוסיף מעות ויביא כשבה או שעירה (ראה רש"י מנחות שם). 32) זבחים צב. 33) בבשר קדשי קדשים, כתב רבינו (להלן פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו), שרק אם נטמא בפנים הוא נשרף בפנים. 34) ברייתא בזבחים צב. וסובר רבינו, שמכיון שאמרו "עושה להן מערכה בפני עצמן" נראה שהמדובר במזבח במקום המערכות, ולא בעזרה שאין שם מערכות, ודלא כרש"י שם (לחם משנה). וראה בפ"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג.

11 **ו. מֵי הֶחָג[35] שֶׁנִּטְמְאוּ[36] וְהִשִּׁיקָן[37] וְטִהֲרָן [כְּמוֹ**
12 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּטְהָרוֹת][38]: אִם טִהֲרָן וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁן -**
13 **הֲרֵי אֵלּוּ מִתְנַסְּכִין; וְאִם הִקְדִּישָׁן וְאַחַר כָּךְ נִטְמְאוּ -**
14 **הוֹאִיל וְנִדְחוּ יִדָּחוּ[39].**

35) מים שמנסכים בחג הסוכות במקדש (פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ו). 36) פסחים לד: מימרא של ריש לקיש בשם ר' הושעיא. והמדובר בשבת שבתוך החג, שהיו ממלאין ממעיין השילוח מערב שבת, וכשנטמאו אין יכולין לילך ולמלאות בשבת, והלך וטהרן בהשקה (רש"י ומאירי). 37) נתן המים בכלי והשקיען במקוה, עד שמי המקוה צפו עליהם (פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כא). 38) הלכות טומאת אוכלין שם. 39) בפסחים שם: "השיקן ואחר־כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר־כך השיקן טמאים", ובגמרא שם אמרו בטעם הדבר, שחכמים עשו מעלה שלא תהא זריעה (והשקה במי מקוה זו היא זריעתה) מועלת בקדשים, ראה הלכה ח. ובירושלמי סוף פ"ט דתרומות: "ר' אבהו בשם ר' יוחנן, מים שנטמאו משיקן ועושה אותן מי חג, ואם היו מי חג מעיקרא, כבר נדחו", "ואין בזה הפרש בין הקדישן בפה, ר"ל, בקריאת שם במלואן לשם חג, בין שהקדישן בכלי שרת" (מאירי וראה רש"י פסחים שם, בד"ה אמר רבא אף אנן נמי תנינא).

15 **ז. זֵיתִים וַעֲנָבִים[40] שֶׁנִּטְמְאוּ[41] - דּוֹרְכָן פָּחוֹת**
16 **מִכְּבִיצָה[42], וְהַמַּשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן כְּשֵׁרִים לִנְסָכִים;**
17 **שֶׁהַמַּשְׁקֶה מֵפְקָד הוּא בָּאֹכֶל, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מְגוּפוֹ[43].**

40) פסחים לג: "ענבים שנטמאו, דורכן פחות מכביצה ויינן כשר לנסכים", וכן הוא לענין זיתים, כמבואר שם. 41) "על ידי ראשון לטומאה, כגון שנגעו בטמא שרץ או טמא נבלה, שנעשו הענבים שניים, והרי הם עושין את המשקין היוצאים (מהם) ראשון, שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין, אף בחולין, להיות ראשון. אבל בנגעו בשני שנעשו הם שלישי וכו', אין שלישי נעשה רביעי ואין הענבים והזיתים האלו מטמאין כלל למשקין היוצאין מהן" (מאירי). 42) משום שאין אוכל טמא מטמא אוכל אחר אלא עד שיהיה בו (=באוכל הטמא) כביצה (פ"ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה א). ומשום כך בדורכן פחות מכביצה אין המשקין היוצא מהן (אף שהענבים נוגעין במשקה אחר הסחיטה) נטמאין על ידי הענבים, ובגמרא שם אמרו, כי מן הדין היה שאפילו אם דרכן בכביצה מכוונת, לא נטמאו המשקין היוצא מהן, שהרי עם יציאת הטיפה הראשונה של המשקה נפחתו הענבים משיעור כביצה, ושוב אינם מטמאים אחרים, אלא שחכמים גזרו על כביצה, שלא יבוא לעשות ביותר מכביצה. 43) ולפיכך לא נטמאו על־ידי מגע הטומאה בפרי, בעת היותם מכונסים בתוכו (שם בגמרא).

18 **ח. מַעֲלָה[44] יְתֵרָה עָשׂוּ חֲכָמִים בְּקָדָשִׁים: שֶׁזְّרָעִים**
19 **שֶׁנִּטְמְאוּ, אֲפִלּוּ זְרָעָן - הַיּוֹצֵא מֵהֶן פְּסוּלִין לִנְסָכִים;**
20 **שֶׁאֵין זְרִיעָה מוֹעֶלֶת[45] בְּקָדָשִׁים[46]. וְכֵן הָעֵצִים**
21 **וְהַלְּבוֹנָה[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן אֲכָלִין - הֲרֵי הֵן**
22 **מִתְטַמְּאִין כְּאֹכֶל לְעִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת, וְיִפָּסְלוּ הָעֵצִים**
23 **וְהַלְּבוֹנָה בְּטֻמְאָה זוֹ לַמִּזְבֵּחַ וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

44) שם לד: 45) לטהר. 46) אף־על־פי שבתרומה מועלת הזריעה (שם לד.). 47) מלשון "וכן" נראה, שגם אלו עשו חכמים בהם מעלה יתירה שיקבלו טומאה (כסף־משנה), וכן נראה בפסחים לה. (ראה רש"י שם) ובזבחים מו: (ראה רש"י שם), כי זו היא מעלה מדרבנן. ולפי זה, צריך לומר כי מה שהביאו (שם ושם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" – "לרבות עצים ולבונה", אין זה אלא לאסמכתא, אבל צריך עיון ממה שכתב רבינו בפי"ח מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב, כי האוכל כזית מלבונת המנחה שנטמאה אחר שנתקדשה בכלי לוקה – הרי כי זו היא דרשה גמורה ולא אסמכתא, ראה בלחם־משנה, במעשה רוקח ובהר המוריה.

1 **ט. וְאֵלּוּ הֵן הַיֵּינוֹת הַפְּסוּלִין לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[48]:**
2 **הַמָּתוֹק[49], וְהַמְעֻשָּׁן[50], וְהַמְבֻשָּׁל בָּאֵשׁ אוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ[51]**
3 **אוֹ[52] שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמוֹ בַּבִּשּׁוּל. אֲבָל יַיִן שֶׁמְּחַמְּמִין**
4 **אוֹתוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ וְלֹא נָתְנָה בּוֹ טַעַם בִּשּׁוּל[53], וְכֵן יֵין**
5 **צְמוּקִין[54], וְיַיִן מְגֻתּוֹ[55] שֶׁלֹּא שָׁהָה אַרְבָּעִים יוֹם[56],**
6 **וְיֵין הַדְּלִיּוֹת[57], וְיֵין כֶּרֶם הַנָּטוּעַ בְּבֵית הַשֶּׁלָּחִין[58] אוֹ**
7 **בְּבֵית הַזְּכָלִים[59], אוֹ יֵין גְּפָנִים שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[60],**
8 **אוֹ יֵין כֶּרֶם שֶׁלֹּא נֶעֱבַד[61] - כָּל אֵלּוּ הַיֵּינוֹת לֹא יָבִיא**
9 **לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[62].**

48) יש מהם שפסולים רק לכתחילה, ויש מהם שפסולים אפילו בדיעבד. 49) משנה במנחות פו: "לא מתוק וכו' ואם הביא פסול". ופירש"י "כשהוא מתוק מחמת עצמו (ולא מחמת השמש) כדמפרש בגמרא (שם פז.). ענין אחר, תירוש שלא עברו עליו ארבעים יום". ובדברי רבינו, אי אפשר לפרש כפירוש השני, שהרי כתב בסמוך שיין שלא שהה ארבעים יום, כשר בדיעבד, ועיין בתוספות שם פז. ד"ה מתוק. ומתוך זה שלא חילק רבינו במתוק, נראה שאין חילוק בין מתוק מחמת עצמו לבין מתוק מחמת השמש, ולא כפירש"י. ועל־כרחנו שהיתה לפניו גירסא אחרת ופירוש אחר בגמרא שם פז. וראה להלן. 50) שם במשנה "ולא מעושן וכו' ואם הביא פסול". "ורצה לומר, שאם היה לכלי ריח (רע) אותו היין (יהיה) בו (ריח הכלי) והוא הנקרא מעושן, (ויקרה) הרבה המום הזה אצלנו ביינות המערב" (רבינו בפירוש המשנה שם, לפי מה שהגיה בתוי"ט ובהגהות על תוי"ט, וראה למעלה הלכה א). 51) בגמרא שם פז. מקשה ממה שנאמר "אין מביאין לא מתוק ולא מבושל ולא מעושן, ואם הביא פסול", למה שנאמר שם "אין מביאין את הליסטיון, ואם הביא כשר", ומתרץ "חוליא (=מתיקות) דשימשא לא מאיס, חוליא דפירי מאיס". ולדעת רש"י המדובר במתוק, אבל רבינו שלא מחלק במתוק כלל, ראה למעלה, נראה שמפרש שהמדובר במבושל שהוא ודאי, בין באש בין בשמש, וקושיית הגמרא ממבושל לליסטיון, שאף הוא מבושל בשמש (ראה להלן), ובתירוץ הגמרא שם לא גרס רבינו כנוסחא שלפנינו אלא מחלק בין נתנה בו השמש טעם בישול, או לא. 52) כן צריך להיות, וכן הוא בדפוסים ישנים. בדפוסים חדשים, בטעות: "או". 53) זהו מה שאמרו שם במשנה: "אין מביאין הליסטיון, ואם הביא כשר", שכן מפרש רבינו שם: "שנותנים אותו בכדים תחת השמש עד שישבר כמו שעושים במצרים, ושם השמש בלשון יוני, כפי דברי קצת מפרשים: יוסטן". 54) תוספתא מנחות פ"ט, וראה גם בבא בתרא צז: 55) יין תירוש שזה עתה יצא מגיתו (=מקום דריכת הענבים). 56) תוספתא שם: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וכן הוא בבבא בתרא צז. תני ר' חייא, יין מגיתו לא יביא, ואם הביא כשר", וראה סנהדרין ע. "יין מגיתו וכו' עד ארבעים יום", וראה עדיות פ"ו משנה א, ולהלן פ"ז הלכה ז. 57) שם במשנה: "ואין מביאין מן הדליות אלא מן הרגילות" (ראה להלן פ"ז הלכה ו), וכן הוא בתוספתא מנחות שם: "אין מביאין לא מן הכדמת ולא מן הדליות", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הדליות הגבוהות מן הארץ על ערש של קנים", וברש"י "שקורין טריילש, לפי שאינו יין יפה": וראה להלן בסוף ההלכה. 58) מקום הצמא למים, ומי הגשמים אינם מספיקים לרוותם. שם במשנה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחים וכו' ואם הביא כשר". 59) כלומר, שנטוע אצל האשפתות, שם במשנה, כנ"ל. 60) שם במשנה: "ולא ממה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר". כלומר, "מגפנים שהיה זרוע ביניהם שהכחישו הקרקע" (תפארת ישראל). (והמדובר בזרעים שאינם כלאים בכרם, ראה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יח־יט). 61) פעמיים בשנה. שם במשנה: "אין מביאין אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". ובגמרא שם פז. "תנא, כרמים העבודים פעמיים בשנה", וראה להלן פ"ז הלכה ו. 62) בכל הנזכרים למעלה, מפורש כן במשנה או בתוספתא שם, אבל בדליות ובכרמים בלתי עבודים, לא נזכר בשום מקום שאם הביא כשר, ונראה שלמד זאת רבינו ממה שלא נאמר במשנה שאם הביא פסול, כמו שנאמר כן על מתוק ומעושן.

10 **י. יַיִן שֶׁנִּתְגַּלָּה[63] - פָּסוּל לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[64]. הִדְלָה גֶּפֶן**
11 **עַל גַּבֵּי תְּאֵנָה[65] - יֵינָהּ פָּסוּל לִנְסָכִים[66], מִפְּנֵי**
12 **שֶׁנִּשְׁתַּנָּה רֵיחוֹ. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: זֶבַח וּנְסָכִים[67] - מַה**
13 **זֶּבַח שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה[68], אַף נְסָכִים שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנּוּ[69].**

63) ויש חשש שמא שתה נחש מהיין, והכניס בו ארס. 64) משנה סוכה מח: "והמים מגולין פסולין לגבי מזבח", ובגמרא שם נ. ובבבא בתרא שם אמרו, שאף אם יסנן את היין – פסול הוא לנסכים, משום שנאמר (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך, אמר ה' צבאות". 65) הרים את שריגי הגפן ונתנם על עץ התאנה, וכן גדלו הענבים. 66) דברי רב אשי בבכורות יז. 67) הוקשו זה לזה. 68) ראה למעלה פ"ג הלכה ה. כי "הנדמה וכו' פסול למזבח וכו' שאין לך מום קבוע גדול מן השינוי". 69) אבל נשתנו, פסולים לנסכים.

14 **יא. סֹלֶת שֶׁהִתְלִיעָה רֻבָּהּ[70] אוֹ הִתְלִיעוּ רֹב הַחִטִּים[71]**
15 **שֶׁנַּעֲשֵׂית מֵהֶן[72] - פְּסוּלָה[73]. הִתְלִיעַ רֹב חִטָּה אַחַת -**
16 **הֲרֵי זֶה סָפֵק[74]. וְכָל סֹלֶת שֶׁנִּשְׁאַר בָּהּ קֶמַח -**
17 **פְּסוּלָה[75].**

70) מנחות פה. במשנה "ואם התליעה פסולה", ובברייתא (שם פה:) "תנו רבנן, סולת שהתליעה רובה - פסולה,

וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 71) כלומר, ממאה חטים נתלעו ששים, ואפי' אם כל חיטה וחיטה מהששים הללו נתלעה רק במיעוטה ולא ברובה (שבאופן יחסי אין בהם רוב מתולעים). 72) שהסולת נעשתה מהחיטים הללו, שרוב מהם מתולעים. 73) שם בברייתא: "וחיטין שהתליעו רובן - פסולות". 74) שם בגמרא: "בעי רבי ירמיה, ברוב חיטה או ברוב סאה, תיקו". ומפרש רש"י, שהבעיא היא אם רוב החיטין שהתליעו צריך שיהיו גם שכל חיטה וחיטה בהם תהיה רובה מתולעת, או אין צורך שכל חיטה וחיטה תהיה רובה מתולעת, אלא מספיק גם שכל חיטה וחיטה מהם היא רק במיעוטה מתולעת. אבל רבינו מפרש, כי זה ברור כי מספיק ליפסל אם אפילו כל חיטה וחיטה היא רק במיעוטה מתולעת, כי אין כאן ענין של ביטול ברוב אלא דין שצריך להיות מובחר, ואף כי אין כאן רוב, אין זה מן המובחר (ראה ציץ הקודש חלק ב סימן כג), וכל הבעיא היא אם צריך שרוב החיטים יהיו מתולעים במיעוטם, או מספיק גם אם היה רק רוב חיטה אחת מתולעת, שתיעשה כל הסאה לבלתי מובחר, ונשאר הדבר בתיקו, וראה גם כסף־משנה והר המוריה כאן. 75) עד שיחזור וינפה אותה, ראה להלן הי"ב.

יב. כֵּיצַד בּוֹדְקִים?[76] מַכְנִיס הַגִּזְבָּר יָדוֹ לְתוֹךְ הַסֹּלֶת, אִם עָלָה בָּהּ אָבָק - פְּסוּלָה[77] עַד שֶׁיַּחֲזֹר וִינַפֶּה אוֹתָהּ. אֲבָל סֹלֶת חִטִּים שֶׁנִּזְרְעוּ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין[78] אוֹ בְּבֵית הַזְּבָלִים[79] אוֹ בְּבֵית הָאִילָן[80] אוֹ בְּאֶרֶץ שֶׁלֹּא נָרָה וְלֹא עִבְּדָהּ[81] - לֹא יָבִיא לְכַתְּחִלָּה, וְאִם הֵבִיא - כְּשֵׁרָה[82].

76) את הסולת, אם היא מנופה כל צרכה ואין בה קמח. 77) משנה מנחות פה. "כיצד בודק (=אם יש קמח בסולת), הגזבר מכניס ידו לתוכן, עלה בה אבק (קמח דק וגרוע, רש"י כת"י) פסולה עד שינפנה". 78) משנה שם: "אין מביאין מבית השלחין", ומפרש רבינו שם שהיא ארץ צמאה, ומתוך כך החיטים אינם מוטעמים. 79) שם במשנה: "אין מביאין מבית הזבלים". ורבינו מפרש שם, חיטה הצומחת באשפות, ואינה טעימה. 80) שם במשנה: "ולא מבית האילן" "מקום שיש בהן אילנות, והחיטים אינם מוטעמים" (רבינו בפיה"מ שם), "לפי שהאילנות עושים לה צל ואין התבואה גדלה יפה (רש"י שם). ועוד, שהאילנות יונקים את הקרקע ומכחישים את הזרעים (רש"י כת"י שם). 81) שם במשנה: כיצד הוא עושה, נרה שנה ראשונה, ובשנה שניה זרועה קודם לפסח שבעים יום והיא עושה סולת מרובה". "וניר הוא ההפוך, שמהפכין הארץ ומניחין אותה שנה אחת, ובשניה מהפכין אותה פעם שניה וזורעים אותה" (רבינו בפיה"מ שם). ובגמרא שם אמרו, אם השדה היתה עבודה אין צריך לחרוש אותה פעם שניה בשנה השניה, אבל אם לא היתה עבודה צריך גם בשנה שניה, ראה להלן פ"ז הלכה ד. 82) במשנה שם אמרו כן על המביא מבית הזבלים ומבית השלחין ומבית האילן, אבל על המביא משדה שלא נרה ולא עבדה לא מפורש במשנה שם אם בדיעבד כשר או לא. ולמד כן רבינו מלשון "כיצד הוא עושה" שאינו אלא לכתחילה, עיין כסף־משנה.

יג. חִטִּים שֶׁלִּקְּטָן מִגִּלְלֵי הַבָּקָר[83] וּזְרָעָם[84] - הֲרֵי אֵלּוּ[85] סָפֵק, אִם עָבְרָה מְאוּסָן בַּזְּרִיעָה אוֹ עֲדַיִן הֵן מְאוּסִין[86]. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא מֵהֶן מְנָחוֹת, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר[87].

83) מתוך הצואה של הבקר. 84) רק בזרעם יש ספק, אבל אותם החיטים הללו עצמם, אסורים למזבח, שהם מאוסים, וכתוב (מלאכי א, ח) "הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך" (מנחות סט.). 85) החיטים שצמחו מזריעת החיטים שלקט מגללי הבקר. 86) מנחות שם בעיא של רמי בר חמא. אבל דברי רבינו תמוהים, כי במנחות שם לא הסתפקו אם עודם מאוסים גם לאחר הזריעה, אלא הסתפקו אולי אסורים הם מחמת שהם כחושים, מכיון שהיו במעי הבהמה. ואולי היתה לפני רבינו גירסא אחרת שם, ועיין לחם־משנה. 87) כדין כל ספק בקרבן, ראה למעלה פ"ד הלכה יב.

יד. וְאֵלּוּ הֵן הַשְּׁמָנִים הַפְּסוּלִין: שֶׁמֶן שֶׁל גַּרְגְּרִים[88] שֶׁנִּשְׁרוּ בְּמַיִם[89], אוֹ שֶׁל זֵיתִים[90] כְּבוּשִׁין[91] אוֹ שְׁלוּקִים[92], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁמָרִים[93], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁרֵיחוֹ רַע[94] - כָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין[95]. אֲבָל שֶׁמֶן זַיִת שֶׁנִּטְעוּ בְּבֵית הַזְּבָלִים אוֹ בְּבֵית הַשְּׁלָחִין אוֹ שֶׁנִּזְרַע זֶרַע בֵּינֵיהֶן[96], אוֹ שֶׁמֶן שֶׁהוֹצִיאוּ מִזֵּיתִים שֶׁלֹּא בָּשְׁלוּ, אֶלָּא עֲדַיִן הֵם פַּגִּין[97] - כָּל אֵלּוּ לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר.

88) של זיתים. 89) משנה שם פה: "אין מביאין מן הגרגרין שנשרו במים". ופירש רש"י שם בלשון אחר, ששהו הזיתים במים. 90) שמן של זיתים. 91) בחומץ או במי מלח (רש"י כת"י פו. וראה רבינו גרשום). 92) ששפכו עליהם מים רותחים. שם במשנה: "ולא מן הכבושים ולא מן השלוקין". 93) תוספתא מנחות פ"ט ובריתא שם פו. כלומר, "שמן שיצא מן השמרים, כמו שמוציאין יין משמרי היין" (רש"י כת"י שם). 94) גם זה בתוספתא ובריתא שם, ראה למעלה הלכה א. 95) אפילו בדיעבד. שם במשנה ובריתא, ומשום "שנאמר (במדבר כח, לא) "תמימים יהיו לכם ונסכיהם", שיהיו גם הנסכים, ר"ל הסולת והשמן והיין בתכלית השלימות במיניהם" (רבינו בפיה"מ שם פה.). וראה גם בקרית ספר, וראה למעלה הלכה א. 96) שם במשנה פה: "אין מביאין לא מבית הזבלים ולא מבית השלחין, לא מן מה שנזרע ביניהם, ואם הביא כשר", וראה למעלה הלכה ט. 97) במשנה שם: "אין מביאין שמן אנפיקנון". ובגמרא שם פו. "תניא רבי יהודה אומר, אנפיקנון שמן זית שלא הביא שליש". וגרס רבינו במשנה, וכן גרס ר"ת (ראה תוספות פו. ד"ה ואם הביא) "ואם הביא כשר", אבל יש גורסים "ואם הביא פסול". ראה בבריתא שם וברש"י ותוספות שם.

טו. כָּל הַמְּנָחוֹת וְהַנְּסָכִים[98] כְּשֵׁרִים מֵהָאָרֶץ וּמִחוּצָה לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן[100], וּבִלְבַד שֶׁיָּבִיאוּ מִן הַמֻּבְחָר; חוּץ מִן הָעֹמֶר[101] וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם[102], שֶׁאֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[103].

98) משנה שם פג: "כל קרבנות הציבור והיחיד, באים מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומארץ ישראל, וכולן אינן באין אלא מן המובחר". ומפרש רבינו כי "כל הקרבנות", הם גם מנחות וגם נסכים. ובתוספות שם (ד"ה כל) כתבו, כי המדובר גם על הזבחים, ואילו רש"י שם מפרשה רק במנחות. 99) מן התבואה החדשה שנקצרה לאחר טז ניסן. 100) כלומר, ממה שבביתו מזמן, ראה בפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה ב. 101) ראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ג, כי "ביום שני של פסח, שהיא יום ששה עשר בניסן, מקריבין יתר על מוסף של כל יום, כבש לעולה עם עומר התנופה, והוא מנחה של ציבור". 102) ראה שם פ"ח הלכה א, כי ביום חמשים מספירת העומר והוא חג השבועות וכו' מביאין יתר על המוסף ביום הזה מנחה חדשה שתי הלחם. 103) שם במשנה. "דבר תורה, בעומר ושתי הלחם שלא יהיו אלא מן הארץ ומן החדש, אמר רחמנא בעומר (ויקרא כג, י) כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם, ונאמר בשתי הלחם (שם כג, טז־יז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה', ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, ונאמר עוד (שמות כג, טז) וחג הקציר ביכורי מעשיך" (רבינו בפיה"מ שם), וראה בפ"ז מהלכות תמידין ומוספין הלכה ה־ו, ובפ"ח שם הלכה ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבואר בו דבר שאינו פסול בדיעבד לקרבן ואסור להקריבו לכתחילה.

1 **א. לֹא כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ פָּסוּל מֵבִיא אוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה.**
2 **כֵּיצַד? הָיָה חַיָּב עוֹלָה - לֹא יָבִיא שֶׁה כָּחוּשׁ וְכָעוּר**
3 **וְיֹאמַר: חֲרֵי אֵין בּוֹ מוּם. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וָאָרוּר נוֹכֵל**
4 **וְגוֹמֵר[2]. אֶלָּא כֹּל שֶׁיָּבִיא לְקָרְבָּן - יָבִיא מִן הַמֻּבְחָר[3].**

2) "ויש בעדרו זכר, ונודד וזובח משחת לה'". 3) ראה למעלה פ"ב ה"ח, ולהלן הי"א: "שיביא מן היפה והמשובח ביותר שבאותו המין", וכל זה הוא מצוה מיוחדת להביא מן המובחר, אבל כדי לצאת ידי חובתו יוצא אפילו לכתחילה בבינוני, ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד: "מי שנדר שור או איל או כבש או עגל וכו' לא יביא כחוש ביותר שבאותו המין מפני שדמיו מועטין ואינו חייב להביא היפה והשמן ביותר וכו' אלא יביא הבינוני".

5 **ב. וְכָךְ הָיוּ עוֹשִׂין בִּזְמַן הַמִּקְדָּשׁ: מְבִיאִין אֵילִים[4]**
6 **מִמּוֹאָב[5], וּמְבִיאִין כְּבָשִׂים[6] שֶׁגַּבֵּיהֶן רְחָבִים מֵחֶבְרוֹן[7],**
7 **וּמְבִיאִין עֲגָלִים מִן הַשָּׁרוֹן[8], וְגוֹזָלוֹת[9] מֵהַר הַמֶּלֶךְ[10],**
8 **וּמְבִיאִין יַיִן מִקָּרְחַיִן וַהֲלוּטַיִן[11], וְסֹלֶת מִמִּכְמָשׂ**
9 **וְיוֹחֲנָה[12], וּמְבִיאִין שֶׁמֶן מִתְּקוֹעַ[13].**

4) בני שתי שנים. 5) ברייתא מנחות פז, א. 6) בני שנה. 7) שם בברייתא: "אילים ממואב כבשים מחברון וכו', רבי יהודה אומר מביאין כבשים שגובהן כרחבן". וב'תוספות' שם גרסו "שגובהן רחבים", ופירוש הדבר (לפי רבינו ורש"י בכת"י) שגביהן רחבים. 8) שם בברייתא. 9) תורים בני יונה. 10) שם בברייתא. 11) שם פו, ב - במשנה, והגירסא שם "קדוחים ועטולין". ובפירוש המשניות לרבינו גרס "קרותים והטולין", ושם אמרו עוד: "שניה להן בית רימה ובית לבן בהר, וכפר סגנא בבקעא". 12) שם פג, ב - במשנה. והגירסא שם "מכניס וזטחא", והערוך (ערך זנוח) גרס "מכמס וזנוחא", ובמשנה שבמשניות הגירסא "מכמס ומזוניחא", ושם איתא עוד "ושניה להן עפריים בבקעא". 13) שם פה, ב - במשנה, תקוע, אלפא (כלומר, אלף=ראשון) לשמן, אבא שאול אומר שניה להן רגב בעבר הירדן.

10 **ג. כָּל הָעֵצִים[14] הַחֲדָשִׁים[15] כְּשֵׁרִים לַמַּעֲרָכָה[16]. וְלֹא**
11 **הָיוּ מְבִיאִין מִשֶּׁל זַיִת וְלֹא מִשֶּׁל[17] גֶּפֶן, מִשּׁוּם יִשּׁוּב**
12 **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18]. וּבְאֵלּוּ הָיוּ רְגִילִין[19]: בְּמֵרְבִּיּוֹת שֶׁל**
13 **תְּאֵנָה[20] שֶׁל חֲרָשִׁים[21] שֶׁאֵינָן בְּיִשּׁוּב[22], וּבְשֶׁל אֱגוֹז**
14 **וּבְשֶׁל עֵץ שֶׁמֶן[23]. וְהַגְּזָרִין[24] שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה[25] - אַמָּה**
15 **אָרְכָּן וְאַמָּה רָחְבָּן[26], וְעָבְיָן כְּמַחַק גָּדִישׁ[27] שֶׁל סְאָה.**
16 **וּכְמוֹתָן עוֹשִׂין לְדוֹרוֹת[28].**

14) "כלומר, רוב העצים" (המפרש, תמיד כט.), וראה להלן. 15) שלא נשתמש בהן הדיוט, ראה למעלה פ"ו ה"ב. 16) תמיד שם, במשנה: "כל העצים כשרין למערכה". "מערכה הוא צבור האש שנעשה מן העצים המסודרין וגדושין ומבערין האש" (רבינו בפיה"מ ליומא מג:). וראה בפ"ב מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ה כי בכל יום ויום היו על המזבח שלש מערכות של אש, וראה גם בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"א. 17) שם במשנה: "חוץ משל גפן ושל זית". 18) כרב אחא בר יעקב (שם כט:). 19) לעשות המערכה, משום שהם מובחרים שבעצים (פירוש הראב"ד). 20) משנה, שם. והם "חריות וענפים" (המפרש, תמיד כט.). 21) צ"ל: "של חרשים" כלומר, יערות (כסף־משנה). וכן אמרו בגמרא (שם כט:) שמדובר בתאנה שאינה עושה פרי. 22) אלא במדבריות, ואינן ראויות לאכילה, ואין בזה משום ישוב ארץ ישראל (רבינו בפירוש המשניות שם). 23) שם במשנה, והם עצים שדולקין כמו נר (מפרש, תמיד שם). והרע"ב שם כתב שהוא: "עץ העושה שמן אפרסמון. ואני שמעתי שהוא האילן שקורין לו בלע"ז פינ"ו, ובערב צינוב"ר, ואף־על־גב דעץ מאכל הוא אין בו צורך, כמו בגפן וזית, הלכך לא אסרוהו משום ישובה של ארץ ישראל כדרך שאסרו הגפן והזית". 24) ראה בפ"ב מהל' תמידין ומוספין ה"ב: "מצוה לעלות בשני גזירים של עץ עם תמיד של שחר יותר על עצי המערכה וכו' וכן מוסיפין שני גזירים עם תמיד של בין הערביים". 25) כלומר, הגזירין שהעלו על המזבח שהיה במשכן. 26) זבחים סב, ב - כמידת מקום המערכה. ותניא (שם) "על העצים אשר על האש אשר על המזבח" (ויקרא א, ח) – "שלא יהיו עצים יוצאין מן המזבח כלום". 27) צ"ל: "גודש", שם בזבחים. סאה היא מדת יובש, ופירושו כעובי המדה הזאת כשהיא מלאה וגדושה. 28) אף כי מקום המערכה במזבח של דורות היה כ"ד אמה וארבעה טפחים על כ"ד אמה וארבעה טפחים (ראה פ"ב מהל' בית הבחירה ה"ז) – לא היתה מדת הגזירין גדולה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יותר, שכן נשמע ממה ששנינו בשקלים פ"ו מ"ד: "האומר הרי עלי עצים, לא יפחות משני גזירין". וב'ירושלמי' שם נאמר כי השיעור הוא אמה (וראה ב'הר המוריה' כאן).

1 **ד. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין[29] בִּזְרִיעַת חִטֵּי הַמְּנָחוֹת[30]**
2 **וְהַנְּסָכִים?[31] נָר חֲצִי[32] הַשָּׂדֶה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[33] וְזָרַע**
3 **חֶצְיָהּ[34], וּבְשָׁנָה שְׁנִיָּה[35] נָר הַחֲצִי שֶׁזָּרַע בָּרִאשׁוֹנָה**
4 **וְזָרַע הַחֵצִי הָאַחֵר קֹדֶם לַפֶּסַח שִׁבְעִים יוֹם[36]. וְאִם**
5 **לֹא הָיְתָה הַשָּׂדֶה עֲבוּדָה - חוֹרֵשׁ וְשׁוֹנֶה וְאַחַר כָּךְ**
6 **זוֹרֵעַ[37]. וּבוֹרֵר הַחִטִּים[38] יָפֶה יָפֶה, וְאַחַר כָּךְ שָׁף אֶת**
7 **הַחִטִּים[39] וּבוֹעֵט בָּהֶן הַרְבֵּה עַד שֶׁיִּתְקַלְּפוּ[40].**

29) למען יהיו החטים יפות וסלתן מהודרת. משנה מנחות פה, א. ובריתא שם פה, ב. 30) הבאות בפני עצמן, והם שלש מנחות ציבור ותשע מנחות יחיד, ראה בפי"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"א־ד. 31) כלומר, החיטים של מנחת הנסכים, עי' בפ"ב שם ה"א. וראה ב'הר המוריה' כאן. 32) כלומר, חרש כל השדה, והשאיר חצייה בניר בלבד בלי זריעה. 33) בגמרא שם אמרו, כי מדובר באופן שהשדה היתה עבודה. כלומר, חרושה לפני השנה הראשונה, והיתה בורה כולה שנה שלימה, וממילא מה שכתב כאן רבינו בשנה ראשונה - הכוונה, הראשונה לזריעה, והשניה לחרישה, וכדעת רש"י שם. וראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 34) השני. נמצא שזריעה זו היתה במקום שנחרש פעמיים. 35) כלומר, שניה לזריעה ושלישית לחרישה, כדלעיל. 36) שם במשנה, ובריתא. והוא ביום ה' בשבט "שכבר יש כח לחמה שזורחת עליה" (רש"י ורבינו גרשום). 37) שם. 38) בריתא, שם. 39) משנה שם עו, א - כדעת תנא־קמא. "ושיפה הוא גזור מן ישופך ראש, ועניינו שיכו החיטה בידים בכח עד שמעביר מעליה העפר" (פירוש המשנה, שם). 40) שם במשנה: "כל המנחות טעונות וכו' שיפה ובעיטה בחיטין", "ובעיטה שדורסין אותה ברגל עד שהיא נשברת" (פירוש המשנה, שם).

8 **ה. כָּל הַחִטִּים שֶׁל מְנָחוֹת טְעוּנוֹת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת**
9 **שִׁיפָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה[41]. שָׁף אַחַת וּבוֹעֵט**
10 **שְׁתַּיִם, שָׁף שְׁתַּיִם וּבוֹעֵט שָׁלֹשׁ[42]. נִמְצָאוּ שָׁלֹשׁ**
11 **שִׁיפוֹת וְחָמֵשׁ בְּעִיטוֹת. וְחוֹזֵר חֲלִילָה[43], עַד שֶׁיִּגְמֹר**
12 **שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁיפָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת בְּעִיטָה, כְּדֵי**
13 **שֶׁיִּתְקַלְּפוּ הַרְבֵּה. וְחוֹשֵׁב הַהוֹבָאָה וְהַהוֹלָכָה בְּשִׁיפָה**
14 **אַחַת לְהַחְמִיר[44]. וְאַחַר כָּךְ טוֹחֵן וּמְרַקֵּד יָפֶה יָפֶה[45].**

41) שם במשנה. 42) בריתא, שם. 43) ראה רש"י שם. 44) שם: "בעי רב ירמיה, אמטויי ואתויי חד, או דילמא אמטויי ואתויי תרי, מאי. תיקו". ופירש רש"י: "הא דקתני שף אחת, היינו אמטויי ואתויי, דמה שמוליך ומביא בידו חשיב שיפה אחת, או דילמא להולכה לחודא קרי חד שיפה, וכן נמי הבאה לחוד אחשיב שיפה". ומכיון שבעיא זו לא נפשטה, יש להחמיר ולחשוב ההולכה וההובאה לשיפה אחת. 45) בעומר, אמרו חכמים (שם עו: במשנה) שהיה מנופה בשלש־עשרה נפה. ובשתי הלחם, אמרו (שם) שהיה מנופה בשתים־עשרה, ולחם הפנים באחת־עשרה, ואילו בשאר המנחות לא נתנו חכמים שיעור, ולכן כתב רבינו ומרקד יפה יפה, בלי נתינת שיעור.

15 **ו. הַיַּיִן[46] - מֵבִיא עֲנָבִים מִן הָרַגְלִיּוֹת[47], מִן הַכְּרָמִים**
16 **הָעֲבוּדִים[48] פַּעֲמִים בְּשָׁנָה[49], וְדוֹרֵךְ[50]. וְכוֹנְסִין אוֹתוֹ**
17 **בְּחָבִיּוֹת קְטַנּוֹת[51]. וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן אַחַת אַחַת וְלֹא**
18 **שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם, אֶלָּא שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ[52]. וְאֵינוֹ מְמַלֵּא אֶת**
19 **הֶחָבִית עַד פִּיהָ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה רֵיחוֹ נוֹדֵף[53]. וְאֵינוֹ**
20 **מֵבִיא לֹא מִפִּי הֶחָבִית, מִפְּנֵי הַקִּמְחִין הָעוֹלֶה עַל פְּנֵי**
21 **הַיַּיִן[54]; וְלֹא מִשּׁוּלֶיהָ[55], מִפְּנֵי[56] הַשְּׁמָרִים; אֶלָּא**
22 **מִשְּׁלִישָׁהּ[57] וּמֵאֶמְצָעָהּ[58] שֶׁל אֶמְצָעִית[59].**

46) כלומר, כיצד היו עושין היין לנסכים. ומקור כל הלכה זו במנחות פו, ב - במשנה. 47) "הסמוכות לארץ כשאר הכרמים" (פירוש המשנה) שאינן דלויות (= מוגבהות מן הארץ). וראה למעלה פ"ו ה"ט. 48) משנה, שם: "ואין מביאין וכו' אלא מן הרגילות ומן הכרמים העבודים". 49) בגמרא שם פז, א - תנא כרמים העבודים פעמים בשנה, "ועבודת הכרמים היא החפירה סביבות השרשים כמין גומות ולהשקותן ולהפך אותה העפר כולה כדי שיכנס בהן המים והאויר" (פירוש המשנה, שם) והענבים האלו הם מובחרים. (ולא כתב רבינו מלאכת הזמירה, אלא דקדק וכתב מלאכות שיש להן היתר בשנה השביעית, היינו חפירה סביב השרשים, שמותרת אם נתכוין לאוקמי אילנא (פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"ז), השקאה בבית השלחין (שם ה"ח), ועשיית עוגויות לגפנים (שם ה"ט), שכן נראה ב'ירושלמי' שבת פ"ח ה"ב, שאמרו שם לענין קידוש: "מהו לצאת ביין של שביעית, תני רבי הושעיה, יוצאין ביין של שביעית". וראה בספרי "זמנים" (סי' טו עמ' לו) שהספק היה אם יין של שביעית, שאינו עבוד כבשאר השנים, אם הוא נקרא יין מכרמים עבודים (שהרי דין קידוש תלוי בנסכים – ראה בבא־בתרא צז.), ופשט מברייתא של רבי הושעיה שיוצאים, הרי שכרם העבוד בשנה השביעית, הרי הוא כרם עבוד). 50) מיד אחר בצירתן (תוספתא מנחות פ"ט, וראה 'הר המוריה' כאן). 51) במשנה שם פו, ב: "ולא (היו) כונסין אותן בחצבין גדולים (שפוגמים טעם היין, רש"י כת"י) אלא בחביות קטנות", ובברייתא (שם פז.) "תנא, חביות כדות לודיות ובינוניות", ומפרש רבינו שהדברים הללו באו לפרש מה שאמרו במשנה שם: "ולא היו כונסין אותן בחצבין גדולים", שהכוונה גם לגדולים וגם לבינוניים, ואם כן לא יכנוס אלא בחביות קטנות, וכסתם דברי המשנה ('הר המוריה'). ולא כמו שאמרו בתוספתא שם: "לא בחצבים גדולים ולא בחביות קטנות אלא בכדידיות בינוניות". 52) בברייתא שם לפנינו, איתא: "אין מניחין אותן שתים אלא אחת אחת", "ונראה מדברי רבינו שהוא גורס וכו' בברייתא כלשון שהזכיר, והוא מפרש שמניחים שלש חביות זו על גב זו, והאמצעית היא המשובחת ששמור יינה יותר" (לחם־משנה). 53) משנה, שם פו, ב. 54) שם במשנה. קמחין הם הגרגרים העולים על פני היין ודומים לגרגרי חיטה. ובלשון ערבית קורין אותם קמחין (פירוש המשנה, שם). 55) מהיין הנמצא סמוך לתחתיתה של החבית. 56) שם במשנה.

57) משנה, שם. כלומר, אינו לוקח אלא מן השליש האמצעי ששם הוא מובחר, מפני שהוא רחוק מהקמחין שלמעלה ומהשמרים שבשוליים. 58) משנה, שם. כלומר, שם ברז באמצע החבית ומוציא היין. ואינו מוציא אלא חצי השליש האמצעי שלמעלה מהברז, ולא מהשליש העליון שיש בו קמחים, וראה להלן ה"ז. 59) במשנה שם ליתא, וזה נלמד מהברייתא שם לפי נוסחת רבינו, ראה למעלה.

1 **ז. הָיָה הַגִּזְבָּר יוֹשֵׁב[60] וְהַיַּיִן יוֹצֵא מִן הַנֶּקֶב שֶׁבְּצַד**
2 **הֶחָבִית, כֵּיוָן שֶׁיִּרְאֶה שִׁנּוּי הַשְּׁמָרִים מַתְחִיל לָצֵאת -**
3 **פּוֹסֵק וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ. וּמֵאֵימָתַי מֵבִיא? מֵאַחַר אַרְבָּעִים**
4 **יוֹם לִדְרִיכָתוֹ[61] עַד שְׁתֵּי שָׁנִים[62] אוֹ יָתֵר מְעַט[63]. וְאִם**
5 **הֵבִיא יַיִן יָשָׁן מִכַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[64]. וְהוּא**
6 **שֶׁלֹּא יִפָּסֵד טַעְמוֹ[65].**

60) שם פז, א - במשנה. 61) תוספתא מנחות פ"ט: "אין מביאין יין פחות מבן ארבעים יום, ואם הביא מגתו כשר", וראה בבא־בתרא צז, ב. וסנהדרין ע, א. ועדיות פ"ו מ"א, וראה למעלה פ"ו ה"ט. 62) משנה, מנחות פו, ב: "אין מביאין ישן, דברי רבי. וחכמים מכשירין". ופסק רבינו כחכמים המכשירים לכתחילה, ולא כרבי האוסר לכתחילה (כסף־משנה). 63) כל זמן שאין חשש שנפסד טעמו, ראה להלן. 64) תוספתא מנחות פ"ט, לדעת רבי המחמיר, וכל־שכן לדעת חכמים המקילים. אבל מה שנראה מדברי רבינו שלכתחילה לא יביא, אין לכך מקור מן התוספתא הנ"ל, שהיא לדעת רבי, ואילו רבינו פסק כחכמים (ראה למעלה). וצריך לומר שלמד כן מן הסברא, שלא התירו חכמים אלא ביין ישן, אבל יין ישן מכמה שנים, הוא ישן נושן, ובזה לא מצאנו היתר לכתחילה בדברי חכמים, ועי' כסף־משנה. 65) פשוט הוא נלמד מיין מעושן ומבושל שנשתנה טעמם ופסולים, כמפורש למעלה פ"ו ה"ט (כסף־משנה).

7 **ח. תִּשְׁעָה מִינִין בְּשֶׁמֶן[66] מִפְּנֵי שִׁנּוּי מַעֲשָׂיו[67]. כֵּיצַד?**
8 **זַיִת שֶׁגִּרְגְּרוֹ[68] בְּרֹאשׁ הַזַּיִת וּבֵרְרוֹ אַחַת אַחַת וּכְתָשׁוֹ**
9 **וּנְתָנוֹ לַסַּל[69] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרִאשׁוֹן. חָזַר**
10 **אַחַר כָּךְ וּטְעָנוֹ בְּקוֹרָה[70] - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא**
11 **הַשֵּׁנִי. וְאִם חָזַר אַחַר שֶׁטְּעָנוֹ וּטְחָנוֹ[71] וּטְעָנוֹ שְׁנִיָּה[72]**
12 **- הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הַשְּׁלִישִׁי. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן**
13 **כֻּלָּן[73] בִּעְרִבּוּבְיָא וְהֶעֱלָן[74] לַגַּג, וְחָזַר וּבֵרֵר גַּרְגֵּר גַּרְגֵּר**
14 **וּכְתָשָׁן וּנְתָנָן לַסַּל - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ הוּא הָרְבִיעִי.**
15 **וְאִם טְעָנוֹ בְּקוֹרָה אַחַר כָּךְ - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא**
16 **הַחֲמִישִׁי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא**
17 **הוּא הַשִּׁשִּׁי. זֵיתִים שֶׁמְּסָקָן וּטְעָנָן בְּתוֹךְ הַבַּיִת עַד**
18 **שֶׁיִּלְקוּ וְהֶעֱלָן וְנִגְּבָן, וְאַחַר כָּךְ כָּתַשׁ וְנָתַן לַסַּל -**
19 **הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁבִיעִי. חָזַר וְטָעַן בְּקוֹרָה -**
20 **הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַשְּׁמִינִי. חָזַר וְטָחַן וְטָעַן פַּעַם**
21 **שְׁנִיָּה - הַשֶּׁמֶן שֶׁיָּצָא הוּא הַתְּשִׁיעִי.**

66) משנה, שם פו, א. וכן הוא ב'ספרא' פ' אמור פי"ג ה"ב־ה. 67) מעשי עשיית השמן, שהיו בשלש פעמים ובאופנים שונים, אבל לקיטת הזיתים היתה פעם אחת בשנה, ולא כפירוש רש"י שהיו שלש פעמים בשנה, ראה ב'תוספות' שם (לחם־משנה). 68) היינו שליקט גרגירים אותם שנתבשלו היטב בראש הזית או שעשה סימן במתבשלים ראשונה עד שיהיו מבושלים היטב, ואחר־כך תולשן מהאילן, ושאר הזיתים לוקט מיד אחר כן (וראה בלחם־משנה ו'הר המוריה'). 69) שיזוב השמן מנקביו. 70) כלומר, מניח על הזיתים הכתושים שבסל קורת בית הבד, ומתוך הכובד יוצא שמן נוסף, וכחכמים במשנה שם, החולקים על רבי יהודה האומר כי מניחים אבנים, אבל לא הקורה, שמתוך כובד הקורה יוצאים גם שמרים ומתערבים עם השמן, וראה רש"י שם. 71) בריחיים, ראה ברייתא שם. 72) בקורת בית הבד. 73) אחר שגמר לגרגר בראש הזית. 74) לראש הגג, במשנה שם.

22 **ט. אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לִמְנָחוֹת[75], הָרִאשׁוֹן אֵין**
23 **לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ[76]. וְאַחֲרָיו[77] הַשֵּׁנִי וְהָרְבִיעִי[78], וּשְׁנֵיהֶן**
24 **שָׁוִין[79]. וְאַחֲרֵיהֶם[80] הַשְּׁלִישִׁי וְהַחֲמִישִׁי[81] וְהַשִּׁבִיעִי[82],**
25 **וּשְׁלָשְׁתָּן שָׁוִין[83]. וְאַחֲרֵיהֶם[84] הַשִּׁשִּׁי[85] וְהַשְּׁמִינִי[86],**
26 **וּשְׁנֵיהֶם שָׁוִין[87]. וְהַתְּשִׁיעִי[88] אֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ[89].**

75) משנה, שם. ובגמרא שם אמרו: "יכול יהא זך כתית פסול למנחות, תלמוד־לומר (שמות כט, מ) ועשרון סולת בלול בשמן כתית, אם כן מה תלמוד־לומר למאור, אלא מפני החסכון, מאי חסכון? אמר רבי אלעזר, התורה חסה על ממונן של ישראל", ומפרש רש"י שם, שאילו היה צריך לחזור גם במנחות אחר זך וכתית, כמו במנורה, היו מפסידים שהיו לוקחים אותו ביוקר (רש"י, שם). 76) שהוא השמן הנקי והמובחר ביותר (במשנה, שם). וראה להלן ה"י. 77) דרגה פחותה יותר. 78) שהוא הראשון שבשני. 79) בנקיונם, לענין מובחר במנחות, אם אין לו מן הראשון המובחר ביותר, ויש לו שמן משני המינים האלו - יביא מאיזה שירצה, אבל לענין מנורה אינם שוים, ראה בהלכה הסמוכה. 80) דרגה שלישית. 81) שהוא השני שבשני. 82) שהוא הראשון שבשלישי. 83) שם במשנה. 84) דרגה רביעית. 85) שהוא השלישי שבשני. 86) שהוא השני שבשלישי. 87) גם זה שם. 88) שהוא השלישי שבשלישי. 89) גם זה שם.

27 **י. אֵין כָּשֵׁר לַמְּנוֹרָה אֶלָּא רִאשׁוֹן[90] וּרְבִיעִי[91]**
28 **וּשְׁבִיעִי[92] בִּלְבַד; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּתִית לַמָּאוֹר - אֵין כָּשֵׁר**
29 **לַמְּנוֹרָה אֶלָּא הַיּוֹצֵא מִן הַכָּתוּשׁ בִּלְבַד[93]. אֲבָל**
30 **לִמְנָחוֹת כֻּלָּן כְּשֵׁרִין[94].**

90) שבראשון. 91) שהוא ראשון שבשני. 92) שהוא ראשון שבשלישי. שם במשנה. כי כל אלו, שלושת השמנים, נעשו על־ידי כתישה (למעלה ה"ח), מה־שאין־כן ביתר השמנים. 93) כרבי יהודה, בברייתא שם פו, ב. 94) ראה למעלה ה"ט.

31 **יא. וּמֵאַחַר שֶׁכֻּלָּן כְּשֵׁרִין לִמְנָחוֹת, לָמָּה נִמְנוּ? כְּדֵי**
32 **לֵידַע יָפֶה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וְהַשָּׁוֶה, וְהַפָּחוּת.**
33 **שֶׁהָרוּצֶה לְזַכּוֹת עַצְמוֹ - יָכֹף יְצָרוֹ הָרַע וְיַרְחִיב יָדוֹ**
34 **וְיָבִיא קָרְבָּנוֹ מִן הַיָּפֶה, הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ**

הַמִּין[95] שֶׁיָּבִיא מִמֶּנּוּ. הֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְהֶבֶל הֵבִיא גַּם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן, וַיִּשַׁע יְיָ אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ. וְהוּא הַדִּין בְּכָל דָּבָר שֶׁהוּא לְשֵׁם הָאֵל הַטּוֹב, שֶׁיִּהְיֶה מִן הַנָּאֶה וְהַטּוֹב[96]. אִם בָּנָה בֵּית תְּפִלָּה - יִהְיֶה נָאֶה מִבֵּית יְשִׁיבָתוֹ. הֶאֱכִיל רָעֵב - יַאֲכִיל מִן הַטּוֹב וְהַמָּתוֹק שֶׁבְּשֻׁלְחָנוֹ. כִּסָּה עָרֹם - יְכַסֶּה מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּכְסוּתוֹ. הִקְדִּישׁ דָּבָר - יַקְדִּישׁ מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: כָּל חֵלֶב לַיְיָ וְגוֹמֵר.

95) ראה בפט"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, וראה למעלה ה"א מה שכתבנו שם. 96) "הם דברי רבינו, ראויים אליו" (כסף־משנה).

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת אִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ

יום שני כ"ט תשרי ה'תשפ"ג

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁלֹּשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה כְּמַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים עַל הַסֵּדֶר. ב) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר עוֹלָה. ג) סֵדֶר חַטָּאת. ד) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל מִבְּשַׂר חַטָּאת הַפְּנִימִית. ה) שֶׁלֹּא יַבְדִּיל בְּחַטַּאת הָעוֹף. ו) סֵדֶר הָאָשָׁם. ז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בַּמִּקְדָּשׁ. ח) שֶׁלֹּא יֹאכְלוּם חוּץ לָעֲזָרָה. ט) שֶׁלֹּא יֹאכַל זָר מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים. י) סֵדֶר הַשְּׁלָמִים. יא) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים. יב) לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּסִדֶּר מַעֲשֶׂיהָ הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה. יג) שֶׁלֹּא יָשִׂים שֶׁמֶן עַל מִנְחַת חוֹטֵא. יד) שֶׁלֹּא יִתֵּן עָלֶיהָ לְבוֹנָה. טו) שֶׁלֹּא תֵאָכֵל מִנְחַת כֹּהֵן. טז) שֶׁלֹּא תֵּאָפֶה מִנְחַת חָמֵץ. יז) שֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים שְׁיָרֵי מִנָחוֹת. יח) שֶׁיָּבִיא אָדָם כָּל נְדָרָיו וְנִדְבוֹתָיו בְּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ רִאשׁוֹן. יט) שֶׁלֹּא יְאַחֵר נִדְרוֹ וְנִדְבָתוֹ וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּב בָּהֶן. כ) לְהַקְרִיב כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה. כא) לְהָבִיא קָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. כב) שֶׁלֹּא לִשְׁחֹט קָרְבָּנוֹת חוּץ לָעֲזָרָה. כג) שֶׁלֹּא לְהַקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבואר בו כי קרבנות מנפש חיה באים מחמשה מינים, ושקרבנות ציבור ויחיד הם ארבעה מינים.

א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל מִינֵי נֶפֶשׁ חַיָּה בָּאִין מֵחֲמִשָּׁה מִינִין בִּלְבַד[2]: מִן הַבָּקָר, וּמִן הַכְּבָשִׂים, וּמִן הָעִזִּים, וּמִן הַתּוֹרִים[3], וּמִן בְּנֵי הַיּוֹנָה[4].

2) הם דברים פשוטים ומבוארים בפסוקי התורה. וכן כתב בהקדמה למשניות סדר קדשים. 3) מין ממיני היונים. ואינם כשרים אלא אם הם גדולים (פרק ג מהלכות איסורי המזבח הלכה ב). 4) נקראו "בני היונה", לפי שאינם כשרים אלא בהיותם קטנים.

ב. וְכָל הַקָּרְבָּנוֹת[5], בֵּין שֶׁל צִבּוּר בֵּין שֶׁל יָחִיד, אַרְבָּעָה מִינִין[6]: עוֹלָה, וְחַטָּאת, וְאָשָׁם, וּשְׁלָמִים[7].

5) מנפש חיה. 6) שנאמר (ויקרא ז, לז) "זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים". הרי ארבעה מיני קרבנות של נפש חיה שהם לדורות, פרט למנחה שהיא סולת ומילואים שלא היו אלא לשעה (פירוש המשנה לזבחים פרק ה משנה ח). 7) בהקדמה לסדר קדשים שם כתב רבינו וזה לשונו: "החטאת והאשם והעולה והשלמים או הדומה לשלמים", ובפירוש המשנה שם ביאר דבריו וזה לשונו: "מה שאמרנו בתחילת דברינו במסכת הזאת שלמים או הדומים להם, לא הייתה כוונתינו אלא על אלה השלושה קרבנות רצונו לומר הבכור, והמעשר והפסח לפי שהן דומין לשלמים וכו', וכאן אי אפשר לומר שבכור ומעשר ופסח הם בכלל שלמים, שהרי מנה אותם להלן לחוד, אלא הכוונה לתודה שנקראת שלמים.

ג. וְעוֹד יֵשׁ שָׁם שְׁלֹשָׁה מִינֵי קָרְבַּן יָחִיד, וְהֵם: הַפֶּסַח, וְהַבְּכוֹר, וְהַמַּעֲשֵׂר[8].

8) מעשר בהמה.

ד. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵן עוֹלָה אוֹ חַטָּאת. וְאֵין בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שְׁלָמִים, חוּץ מִשְּׁנֵי כְּבָשִׂים הַבָּאִים עִם לֶחֶם הַתְּנוּפָה בָּעֲצֶרֶת[9], וְהֵם הַנִּקְרָאִים זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר[10]. וְאֵין הַצִּבּוּר מַקְרִיבִין אָשָׁם לְעוֹלָם[11] וְלֹא עוֹף[12].

9) כלומר, מנחת שתי הלחם, הקריבה בחג השבועות, כמו שנאמר (ויקרא כג, יז־יט) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים וגו' והקרבתם על הלחם וגו' ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים", ונקראו "לחם תנופה" משום שנאמר (שם, כ) "והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגו'". 10) בזבחים נד: במשנה "זבחי שלמי צבור ואשמות". 11) שכל האשמות הכתובים בתורה נאמרו אצל יחיד, וכן מפורש בתמורה יד. "אשם ביחיד איתיה, בצבור ליתיה". 12) כלומר, אף קרבן עוף אין הצבור מקריבים. ומקור הדברים בתמורה שם, בזבחים ד. ומנחות ה. ובספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ו למדו זאת ממה שנאמר בויקרא (א, יד) "ואם מן העוף קרבנו" - "קרבנו (=בלשון יחיד), היחיד מביא עוף ואין הציבור מביא עוף".

ה. קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר הֵם: שְׁנֵי תְּמִידִין[13] שֶׁל כָּל יוֹם, וּמוּסְפֵי שַׁבָּתוֹת וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְהַמּוֹעֲדוֹת[14], וּשְׂעִיר חַטָּאת שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים[15]. וְכֵן אִם שָׁגְגוּ בֵּית דִּין[16] וְהוֹרוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט פַּר וְשָׂעִיר. הַפָּר עוֹלָה, וְהַשָּׂעִיר חַטָּאת. וְאֵלּוּ הַשְּׂעִירִים הֵם הַנִּקְרָאִים שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וְאִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ בִּשְׁאָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 **הַמִּצְוֹת - מְבִיאִין פַּר לְחַטָּאת, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּר הֶעְלֵם**
2 **דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.**

13) כבש לעולת התמיד של שחרית וכבש לעולת התמיד של בין הערביים. 14) פסח, עצרת [=שבועות], סוכות, שמיני עצרת, ראש השנה ויום הכיפורים. 15) והוא שעיר הפנימי הנשרף, בן זוגו של שעיר המשתלח. אבל השעיר החיצוני הנאכל, הוא בכלל מוספי המועדות, וכמו כן איל העם שבא ביום הכיפורים, הוא בכלל המוסף. 16) בית דין הגדול.

3 **ו. קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד הֵם: הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר[17] וְהַפֶּסַח.**
4 **וְהַחֲגִיגָה, וְהִיא שְׁלָמִים. וְהָרְאִיָּה, וְהִיא עוֹלוֹת.**
5 **וְקָרְבַּן הַגֵּר[18]. וְהוּא עוֹלָה מִן הַבְּהֵמָה; אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי**
6 **יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים, וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[19]; אוֹ שְׁתֵּי**
7 **בְּהֵמוֹת, אַחַת עוֹלָה וְאַחַת שְׁלָמִים[20]. וְהַנּוֹדֵר[21] אוֹ**
8 **הַמִּתְנַדֵּב[22] עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים. וּשְׁלָמִים הַבָּאִין עִם**
9 **הַלֶּחֶם, הֵם הַנִּקְרָאִים תּוֹדָה[23]. וְכֵן קָרְבְּנוֹת הַנָּזִיר[24],**
10 **וְהֵן עוֹלָה וְחַטָּאת וּשְׁלָמִים[25]. וְקָרְבְּנוֹת מְצֹרָע[26], וְהֵן**
11 **חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[27]. וְקָרְבְּנוֹת זָבִים[28] וְיוֹלְדוֹת[29],**
12 **וְהֵן חַטָּאת וְעוֹלָה[30]. וְקָרְבַּן הַשּׁוֹגֵג בְּמִצְוַת לֹא**
13 **תַעֲשֶׂה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כָּרֵת, וְהוּא חַטָּאת[31]. וְאִם נִסְתַּפֵּק**
14 **לוֹ אִם עָשָׂה אוֹ לֹא עָשָׂה אוֹתוֹ הַחֵטְא - מֵבִיא**
15 **אָשָׁם[32], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי[33]. וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת**
16 **שֶׁמֵּבִיא עֲלֵיהֶן אָשָׁם[34], וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי[35].**
17 **וְכֵן אֵיל הָעוֹלָה וּפַר הַחַטָּאת שֶׁמַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל**
18 **מִשֶּׁלּוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[36] - הֲרֵי הֵן קָרְבַּן יָחִיד. וּפַר**
19 **זֶה הוּא הַנִּקְרָא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְכָל אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת**
20 **מְפֹרָשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֲרוּ דִּינָיו**
21 **בִּמְקוֹמוֹ.**

17) מעשר בהמה. 18) ראה בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ד־ה, שאם ירצה הגוי להיכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה, צריך מילה, טבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם שנאמר (שמות כד, ה) "וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים" - אף גר כן (שחוץ ממילה וטבילה צריך גם קרבן - כישראל). 19) בברייתא כריתות ח: אמרו שאף על פי שהושווה גר לישראל, ובישראל נאמר שהביאו גם עולה וגם שלמים, - לא הושווה כי אם במקצת, ולא לכל הקרבנות, אלא שמביא רק עולות, לפי שנאמר בו (במדבר שם, יד) "ועשה אשה ריח ניחוח לה'" - "איזהו דבר שכולו לה' הוי אומר עולת העוף", שהרי בעולת בהמה, הכהנים נהנים מהעור, מה שאין כן בעוף, ואמרינן שם בגמרא "כל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה, כאן (בגר) שתיהן עולות, הביא חובתו מן הבהמה (עולה אחת) - יצא". 20) בכריתות שם: "הביא חובתו מן הבהמה יצא, עולה ושלמים יצא, מנחה ושלמים לא יצא", וכתב רש"י שם: "עולה ושלמים לאו דווקא (שהרי יוצא בעולה לבד) אלא משום דבעי למיתני מנחה ושלמים לא יצא". ובהשמטות וחידושין משיטה מקובצת שם אות יט כתב, שיש לפרש דעולה ושלמים מיירי בעולת העוף, שדווקא מנחה ושלמים לא יצא, שאינו מין זבח. אבל רבינו הרי כתב מפורש "שתי בהמות". ויש אומרים, שכיוון שהפריש עולה ושלמים אינו יוצא עד שיקריב שתיהן. 21) הוא האומר: "הרי עלי". 22) הוא האומר: "הרי זו". 23) ויקרא ז, יא - יג "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה וגו' על זבח תודת שלמיו". 24) שמביא ביום מלאת ימי נזרו. 25) שנאמר (שם, יד) והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים אחד לעולה וכבשה אחת בת שנתה תמימה לחטאת ואיל אחד תמים לשלמים". 26) שמביא ביום השמיני לטהרתו. 27) כמו שנאמר (שם, י - יט): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה וגו' את הכבש האחד וגו' לאשם וגו' ועשה הכהן את החטאת וגו' ואחר ישחט את העולה". 28) זב וזבה שמביאין ביום השמיני לטהרתם. 29) שמביאה ביום הארבעים ואחד לזכר, וביום השמונים ואחד לנקבה. 30) זב וזבה מביאים כל אחד מהן: שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת, ויולדת מביאה כבש אחד לעולה ובן יונה או תור לחטאת, ואם אין ידה משגת מביאה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחת לחטאת. 31) קרבן חטאת, שנאמר "ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא". 32) שנאמר "ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם ונשא עוונו וגו' והביא איל תמים מן הצאן בערכך לאשם". 33) "מפני שהוא מכפר על הספק ותולה לו עד שיודע לו בוודאי שחטא בשגגה ויקריב חטאתו". 34) ואלו הן: על שפחה חרופה ועל הגזל ועל המעילה ועל טומאת נזיר ועל הצרעת כשיטהר ממנה". 35) "שהרי אינו בא משום ספק". 36) שנאמר "בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה".

22 **ז. כָּל קָרְבְּנוֹת הַיָּחִיד[37] חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן וּבְאַחֲרָיוּת**
23 **נִסְכֵּיהֶן, חוּץ מִן הַנְּדָבָה[38]. וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[39]**
24 **אֵינָן חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן וְלֹא בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶן[40]. וְאִם**
25 **קָרַב[41] הַזֶּבַח - חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּת נִסְכֵּיהֶם. וְקָרְבַּן**
26 **יָחִיד[42] שֶׁקָּבוּעַ לוֹ זְמַן - הֲרֵי הוּא כְּקָרְבַּן צִבּוּר, וְאֵינוֹ**
27 **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[43].**

37) שלא קבוע להם זמן. 38) הרי זו עולה או שלמים. 39) והם הקרבנות שקבוע להם זמן. 40) ש"עבר זמנו - בטל קרבנו". 41) גמרא בתמורה שם. לפי שזמן הנסכים אינו עובר, ומביא אדם נסכיו לאחר זמן. 42) כגון קרבן פסח או פר ואיל של יום הכיפורים. 43) שהרי קבוע להם זמן.

28 **ח. כָּל עוֹלַת בְּהֵמָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא מִן הַזְּכָרִים**
29 **בִּלְבַד[44]. וְהִיא בָּאָה מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים[45] וּמִן**
30 **הַבָּקָר[46], בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[47]. וּמִן הַתּוֹרִים וּבְנֵי**
31 **יוֹנָה[48], וְאֶחָד בָּהֶן הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה[49].**

44) שנאמר (ויקרא א, ג) "אם עולה קרבנו וגו' זכר תמים יקריבנו". וכן נאמר (שם א, י) "זכר תמים יקריבנו". 45) שנאמר (שם) "ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה וגו'". 46) שנאמר (שם, ג) "אם עולה קרבנו וגו'". 47) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייולד והיה שבעת ימים תחת אמו וביום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה'". 48) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב מן התורים או מן בני היונה את קרבנו". וראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב, כי תורים קטנים ובני יונה גדולים - פסולין. 49) שנאמר (שם כב, יח־יט) "איש איש וגו' אשר יקריבו לה' לעולה לרצונכם תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים", הרי ציינה התורה "תמים זכר בבקר בכבשים ובעזים" ומזה למדו (תמורה יד. ל. מנחות ו. כה. קדושין כד:) כי יש "תמות וזכרות בבהמה, ואין תמות וזכרות בעופות".

1 **ט. הַחַטָּאת בָּאָה מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִים[50] הָאֵלּוּ, מִן**
2 **הַזְּכָרִים וּמִן הַנְּקֵבוֹת[51], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן הַקְּטַנִּים[52].**

50) מן הבקר, מן הכבשים, מן העזים, מן התורים ומן בני היונה. כלומר, יש חטאת הקריבה ממין זה, ויש הקריבה ממין זה וכו'. בכהן משיח נאמר פר (שם ד, ג): "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר וגו' לחטאת", וכמו כן נאמר בהעלם דבר של צבור (שם, יג־יד) "ונעלם דבר מעיני הקהל וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת", ובנשיא נאמר שעיר עזים (שם, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". ובשגגת הדיוט - כבשה, שנאמר (שם, לב) "ואם כבש יביא קרבנו לחטאת נקבה תמימה יביאנה", ובקרבן עולה ויורד נאמר (שם ה, ז) "שתי תורים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעולה". 51) בנשיא נאמר (שם ד, כג) "שעיר עזים זכר תמים", בכהן משיח (שם, ג) והעלם דבר של צבור (שם שם, יד) נאמר "פר בן בקר", ובשגגת הדיוט נאמר (שם, לב) "נקבה תמימה". 52) פר ושעיר הם גדולים, בני שתיים, וכבשה היא קטנה, בת שנה.

3 **י. הָאָשָׁם אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִזִּכְרֵי כְּבָשִׂים בִּלְבַד[53]. יֵשׁ**
4 **אָשָׁם בָּא מִגְּדוֹלֵי מִין זֶה[54], וְיֵשׁ אָשָׁם בָּא מִן**
5 **הַקְּטַנִּים[55].**

53) כן נאמר שם ה, טו־יח, כה "איל תמים", וכן נאמר בנזיר (במדבר ו, יב) "והביא כבש בן שנתו לאשם". 54) האשמות שבספר ויקרא (שם) הם אילים, בני שנתיים. 55) אשם של נזיר שבספר במדבר (שם) הוא כבש בן שנתו.

6 **יא. הַשְּׁלָמִים בָּאִים מִן הַכְּבָשִׂים[56] וּמִן הָעִזִּים[57] וּמִן**
7 **הַבָּקָר[58], מִזְּכָרִים וּמִנְּקֵבוֹת[59], מִן הַגְּדוֹלִים וּמִן**
8 **הַקְּטַנִּים[60]. וְאֵין הָעוֹף בָּא שְׁלָמִים[61]. הַקְּטַנִּים[62] הֵם**
9 **מִבֶּן שְׁמֹנַת יָמִים[63] עַד שָׁנָה[64] תְּמִימָה מִיּוֹם לְיוֹם[65].**
10 **אִם נִתְעַבְּרָה שָׁנָה - נִתְעַבְּרָה לוֹ[66]. וְהַגְּדוֹלִים: בַּבָּקָר**
11 **- עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וּבַצֹּאן - עַד**
12 **שְׁתֵּי שָׁנִים שְׁלֵמוֹת מִיּוֹם לְיוֹם. יוֹתֵר עַל זֶה - הֲרֵי**
13 **הוּא זָקֵן, וְאֵין מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[67].**

56) שנאמר (ויקרא ג, ז־ז) "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים וגו' אם כשב הוא מקריב את קרבנו". 57) שנאמר (שם, יב) "ואם עז קרבנו". 58) שנאמר (שם, א) "ואם זבח שלמים קרבנו, אם מן הבקר הוא מקריב". 59) שנאמר (שם ג, א־ו) "ואם זבח שלמים קרבנו וגו' אם זכר אם נקבה וגו', ואם מן הצאן קרבנו וגו' זכר או נקבה". 60) שנאמר (שם כב, כז) "שור או כשב או עז כי ייולד והיה שבעת ימים תחת אמו, ומיום השמיני והלאה יירצה לקרבן אשה לה'". וגם "כשב" (הנאמר שם ג, ז) הוא בן שנה (להלן שם) ו"מן הבקר" (הנאמר שם ג, א) הוא מן הגדולים. 61) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה", ודרשו בספרא (שם דבורא דנדבה פרשה ו הלכה ב) "העוף עולה, ואין העוף שלמים". 62) שבכל הקרבנות, והם כבש וכבשה שבצאן, ועגל שבבקר. 63) שנאמר (שם כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה". 64) פרה פרק א משנה ג: "כבשים בני שנה", ולא יותר משנה. 65) שם במשנה. כלומר, שנה שלו ולא שנה של עולם הנגמרת בתשרי, שנאמר (שם יב, ו) "כבש בן שנתו" ודרשו (נדה מז:) "שנתו שלו ולא שנה של מנין העולם". 66) וכשר עד שיעברו עליו שלושה עשר חודש. ומקור הדברים בתוספתא פרה פרק א בדעת חכמים ש"כבשים בני שנה האמורים בתורה - מאחד בניסן לאחד בניסן, מתשעה באב לתשעה באב, ונתעברה שנה נתעברה לו". 67) בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים, שנאמר (במדבר ח, ח) ופר שני ("שני" זה מיותר, והוא מתפרש: בן שתיים) בן בקר תקח לחטאת, וחכמים אומרים אף בני שלוש, רבי מאיר אומר אף בני ארבע ובני חמש כשרים, אלא שאין מביאין זקנים מפני הכבוד", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "הלכה כחכמים והיות הזקנים מן הבהמות מתועבים בכל הקרבנות הנה הוא מאמר אמיתי וכאילו עניינו קרוב ממום רצונו לומר הזקן ותש כח". וסובר רבינו שלא בא ר' מאיר לחלוק על דברי חכמים, אלא לפרש דבריהם, שמה שאמרו "אף בני שלוש", אין הכוונה שיותר משלוש פסולים, אלא שאין מביאין אותו מפני הכבוד, ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ו, שהזקן אינו כשר לעבודה, היינו בזקן שתשש כחו, וזקן זה פסול (משנה למלך בהלכות איסורי מזבח שם ובפרק א מהלכות פרה אדומה הלכה א).

14 **יב. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַקָּרְבָּנוֹת כְּשֵׁרִין מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי**
15 **וָהָלְאָה - אֵין מַקְרִיבִין לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִשִׁים**
16 **וָהָלְאָה[68]. חוּץ מִן הַבְּכוֹר[69] וּמִן הַפֶּסַח וּמִן**
17 **הַמַּעֲשֵׂר[70], שֶׁאִם רָצָה לְהַקְרִיבָן בַּשְּׁמִינִי לְכַתְּחִלָּה -**
18 **מַקְרִיב.**

68) בפרה שם משנה ד: "כשרין מיום ל' והלאה, ואף ביום ל' ואם הקריבם ביום שמיני כשרים". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמר אם הקריבם ביום השמיני יצא זה לשון התורה (ויקרא כב, כז) "ומיום השמיני והלאה יירצה" ואמר בבכור (שמות כב, כט) "ביום השמיני תתנו לי", ואמרו: אמו אמו לגזירה שווה, מה אמו האמור בבכור כשר לשמיני עצמו אף אמו האמור כאן כשר לשמיני עצמו, וזה שהתיר

הקרבתו בדיעבד, אבל לכתחילה לא תקרב אלא מיום שלושים, כאמרו: "והלאה יירצה". 69) שם במשנה. שלא נאמר בו "והלאה", אלא "ביום השמיני תתנו לי", להורות שמותר לכתחילה ביום השמיני. 70) "שנשתוו לבכור לעניין מתן דמים בחמישי מזבחים". ובמשנה שם נזכרו גם נדרים ונדבות שמקריבם לכתחילה ביום השמיני, וצריך עיון, למה השמיטם רבינו.

יג. שָׁעוֹת מוֹנִין לְקָדָשִׁים, וְאִם הוֹסִיפוּ שָׁעָה אַחַת[71] אוֹ פָּחֲתוּ שָׁעָה[72] - פְּסוּלִין. כֵּיצַד? קָרְבָּן שֶׁמִּצְוָתוֹ לִהְיוֹת בֶּן שָׁנָה[73], אִם הוֹסִיף עַל הַשָּׁנָה שָׁעָה אַחַת - נִפְסָל. אֲפִלּוּ הָיָה בֶּן שָׁנָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה וְהוֹסִיף עַל הַשָּׁנָה בִּשְׁעַת זְרִיקָה - נִפְסַל[74], עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שָׁנָה עַד שְׁעַת זְרִיקָה. וְכֵן בְּכָל הַזְּבָחִים.

71) כגון שנולד בארבעה עשר בניסן בשעה התשיעית, הוא כשר עד שעה זו, ומכאן ואילך הוא פסול. 72) כגון באילים שצריכים להיות בני שנתיים, היינו שנה ושלושים ואחד יום, אם נולד בשנה התשיעית, אינו כשר אלא כשיהיה בן שנה ושלושים ואחד יום ובשעה התשיעית. 73) ולא יותר. 74) שנאמר (שמות יב, ה) "שה תמים זכר בן שנה", "שיהא תמים ובן שנה בשעת שחיטה, בקבלה בהולכה בזריקה מנין? תלמוד לומר "יהיה" כל הוויותיו לא יהיו אלא תם ובן שנה" (זבחים שם).

יד. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה אוֹ כְּבָשִׂים - הֲרֵי אֵלּוּ בְּנֵי שָׁנָה[75]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר אַיִל אוֹ אֵילִים[76] - הֵם הַזְּכָרִים בְּנֵי שְׁנָתַיִם[77]. וּמֵאֵימָתַי יִקָּרֵא אַיִל? מִשֶּׁיִּכָּנֵס בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם[78]. אֲבָל בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים אֵינוֹ כָּשֵׁר לֹא לְכֶבֶשׂ[79] וְלֹא לְאַיִל, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּלְגָּס[80]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ עֵגֶל - הֲרֵי זֶה בֶּן שָׁנָה[81]. פַּר - בֶּן שְׁתַּיִם[82]. שְׂעִיר עִזִּים - [בֶּן שָׁנָה. שָׂעִיר] - בֶּן שְׁתַּיִם. כָּל שָׁנָה שְׁנִיָּה הוּא נִקְרָא שָׂעִיר.

75) פרה שם משנה ג: "כבשים בני שנה", כלומר, בתוך השנה, ולא יותר משנה. 76) פרה שם: "ואילים בני שתיים", שאיל לשון קשה, כמו את אילי הארץ (יחזקאל יז, יג. ראה ביבמות כא.), אף כאן קשה - בן שתי שנים. 77) ולא פחות. 78) פרה שם במשנה: "בן שלושה עשר חודש ויום אחד הרי זה איל". 79) לכבש אינו כשר, לאחר שמלאה לו שנה, ואפילו בתוך שלושים יום. 80) שם: "רבי טרפון קורהו פלגס", "פלגס מלה מורכבת, פלג גס, רצה לומר העדר הגדר, - שיצא מגדר מה, ולא הגיע לגדר שאחריו, אבל נשאר בין הגדרים". 81) ראש השנה י. "שהיה רבי מאיר אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם - בן שנה", ולא יותר משנה, "שכתוב (ויקרא ט, ג) ועגל וכבש בני שנה". 82) כלומר, לא פחות מבן שתים, אבל יותר מבן שתיים, עד שלוש שנים שלימות - כשר. ומקור הדברים בפרה שם משנה ב: "ר' יוסי הגלילי אומר פרים בני שתיים וכו' וחכמים אומרים אף בני שלוש". וסובר רבינו כי לא נחלקו אלא ביותר משתי שנים, אבל בפחות משתי שנים - לדברי כולם פסולים.

טו. כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר - זְכָרִים. וְכָל חַטָּאוֹת שֶׁל צִבּוּר - מִן הָעִזִּים[83] אוֹ מִן הַבָּקָר[84], וְאֵין בָּהֶן מִן הַכְּבָשִׂים. וְכָל עוֹלוֹת הַצִּבּוּר[85] - מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הַבָּקָר, וְאֵין לָהֶן עוֹלָה מִן הָעֵז. כָּל חַטַּאת יָחִיד - נְקֵבָה[86], וְתֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים[87], וְאֵינָהּ בָּאָה מִן הַבָּקָר[88]. חוּץ מִשֶּׁלֹּשׁ חַטָּאוֹת[89]: חַטַּאת נָשִׂיא, שֶׁהִיא עֵז[90], וְנֶאֱכֶלֶת[91]. וְחַטַּאת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, שֶׁהוּא פַּר[92], וְנִשְׂרֶפֶת[93]. וְהוּא פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת. וְהַשְּׁלִישִׁי - פַּר שֶׁמֵּבִיא כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְהוּא חַטָּאת, וְנִשְׂרָף[94].

83) היינו כל שעירי ראשי חדשים והמועדות. 84) פר העלם דבר של צבור בשאר המצוות (חוץ מעבודה זרה). 85) כל זה מפורש בפסוקי התורה. 86) שנאמר (ויקרא ד, כז, כח, לב) "ואם נפש אחת תחטא וגו' והביא קרבנו שעירת עזים תמימה נקבה על חטאתו אשר חטא וגו', ואם כבש יביא קרבנו לחטאת, נקבה תמימה יביאנה", וכמו כן אצל עולה ויורד (שם ה, ו) "והביא וגו' נקבה מן הצאן כשבה או שעירת עזים לחטאת". 87) משנה זבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם ו, כב) "כל זכר בכהנים יאכל אותה". ואף שעירת עבודה זרה של יחיד (במדבר טו, כז) בכלל זה, ודלא כדעת רבינו נסים שהביא הראב"ד להלן הלכה טז. 88) שלא נאמר אלא "כשבה או שעירת עזים לחטאת", כנ"ל. 89) שאינן דומות לשאר חטאות היחיד. 90) כלומר, אינה באה אלא מן העזים, ולא מן הכבשים כשאר חטאות, ובא זכר ולא נקבה, שנאמר (ויקרא ד, כג) "והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 91) ככל החטאות החיצוניות. 92) ולא כשאר חטאות, שנאמר (שם, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 93) כדין חטאות הפנימיות, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר מחוץ למחנה וגו' ושרף אותו וגו'. 94) כלומר, גם זה אינן כשאר החטאות, שנאמר (שם טז, ג) "בזאת יבוא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת". וכמו כן אינו נאכל כשאר חטאות, אלא נשרף כחטאות הפנימיות, שנאמר (שם, כז) "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת וגו' יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש וגו'".

טז. כָּל חַטָּאוֹת שֶׁל צִבּוּר נֶאֱכָלוֹת[95], חוּץ מִשָּׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחֲבֵרוֹ מִשְׁתַּלֵּחַ[96], וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[97] וּפַר הֶעְלֵם[98]. וּפַר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת[99] וּפַר הֶעְלֵם נִקְרָאִים פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין, וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה נִקְרָאִים שְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁחֲמֵשׁ חַטָּאוֹת הֵם הַנִּשְׂרָפוֹת, שְׁתַּיִם לְיָחִיד[100] וְשָׁלֹשׁ לְצִבּוּר[101].

95) כן הוא בזבחים נב: נג. במשנה: חטאות הצבור והיחיד וכו' ונאכלין כו' לזכרי כהונה". 96) שהוא נשרף, שנאמר (שם) "ואת שעיר החטאת וגו' יוצא אל מחוץ למחנה

ושרפו באש וגו'". 97) שאם הורו בית־הדין הגדול בשגגה להתיר עבודה זרה ושגגו העם בהוראתן ועשו העם וכו' ואחר כך נודע חטאתן חייבין כל שבט ושבט להביא שעיר לחטאת ופר לעולה (במדבר טו, כד). ואף על פי שלא מפורש שם שדינם בשריפה, למדו זאת בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרק ו הלכה י) ממה שנאמר (ויקרא ד, כא) "חטאת הקהל הוא" - בניין אב לכל חטאות הקהל שישרפו". ובזבחים לט: למדו מן הפסוק "כאשר עשה לפר החטאת", ששעירי עבודה זרה צריכים הזאות בפנים. 98) פר העלם דבר של צבור, שאם שגגו בית־דין בשאר כריתות, מביא כל שבט ושבט פר לחטאת, והוא נשרף, שנאמר (שם, יג־כא) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם וגו' והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 99) הוא פר כהן משיח, ראה למעלה הלכה טו. 100) פר כהן משיח, ופר כהן גדול ביום הכיפורים. 101) שעירי עבודה זרה, שעיר יום הכיפורים הפנימי (חברו של שעיר המשתלח) ופר העלם דבר של צבור.

1 **יז. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ נִקְרָאִים זְבָחִים. וְכָל הָעוֹלוֹת**
2 **וְהַחַטָּאוֹת וְהָאֲשָׁמוֹת וּשְׁנֵי כְּבְשֵׁי שְׁלָמִים שֶׁל עֲצֶרֶת**
3 **נִקְרָאִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. אֲבָל שְׁלָמִים שֶׁל יָחִיד**
4 **וְהַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח נִקְרָאִים קָדָשִׁים קַלִּים[102].**

102) ושחיטתן בכל מקום בעזרה ונאכלין בכל העיר.

5 **יח. הָאֵיבָרִים שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ מִן**
6 **הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת וּמִן הָאֲשָׁמוֹת וּמִן הַשְּׁלָמִים הֵם**
7 **הַנִּקְרָאִין אִמּוּרִין[103]. וְאֵלּוּ הֵן הָאִמּוּרִין שֶׁל שׁוֹר אוֹ**
8 **שֶׁל עֵז: הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב[104], וּבִכְלָיוֹ חֵלֶב**
9 **שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה[105], וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת וְחֵלֶב שֶׁעֲלֵיהֶן[106]**
10 **עִם הַחֵלֶב אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים[107], וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד[108],**
11 **וְנוֹטֵל מִן הַכָּבֵד מְעַט עִם הַיּוֹתֶרֶת[109]. וְאִם הָיָה**
12 **הַקָּרְבָּן מִמִּין הַכְּבָשִׂים - מוֹסִיף עַל אֵלּוּ הָאַלְיָה**
13 **תְּמִימָה[110] עִם הַחֲלָיוֹת מִן הַשִּׁדְרָה[111] עַד מְקוֹם**
14 **הַכְּלָיוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: לְעֵמַת הֶעָצֶה יְסִירֶנָּה[112]. וְכָל**
15 **הָאִמּוּרִין נִשְׂרָפִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[113].**

103) "רצונו לומר הדברים שציווה (שאמר) ה' לשרפן" (רבינו בהקדמה לסדר קדשים). והערוך (ערך מר) פירש, שנקראו כן על שם שהם מורים ואדונים על כל האברים. ובמשנה למלך כאן כתב, שזהו מלשון "את ה' האמרת - יתאמרו כל פועל און". 104) שם, "והקריב וכו' את החלב המכסה את הקרב ואת כל החלב אשר על הקרב".[ובתוספתא חולין סוף פרק ט אמרו: "ואלו הן אמורין שתי כליות ויותרת הכבד ואליה, ואלו הן החלבים האסורים באכילה. וכן צריך לפרש בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים ואימורין". וראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש ברכות פרק א משנה ג שגם הוא כתב כדברי רבינו שאמורים וחלבים היינו הך]. 105) בתוספתא שם ובספרא ויקרא (דבורא דנדבה פרשה יד הלכה ו): "את כל החלב אשר על הקרב רבי ישמעאל אומר להביא את החלב שעל הקבה, רבי עקיבא אומר להביא את החלב שעל הדקים" ופסק רבינו כר' ישמעאל. והכסף משנה כאן תמה, למה לא פסק רבינו כרבי עקיבא? וראה בלחם משנה פרק ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו ובמשנה למלך פרק י"ג מהלכות שגגות הלכה ה, מה שתירץ בזה. 106) ויקרא שם: "ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן". 107) שם: "ואת החלב אשר עליהן אשר על הכסלים" ומפרש רש"י שם: "החלב שעל הכליות כשהבהמה חיה הוא בגובה הכסלים והם מלמטה, וזהו החלב שתחת המתניים וכו' הנראה למעלה בגובה הכסלים ובתחתיתו הבשר חופהו". 108) שם: "ואת היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", "והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבהן מן היד", והיינו אצבע הכבד שנזכר בתמיד פרק ד משנה ג. 109) בספרא (ויקרא שם הלכה ז): "הדבר שקול (=ספק) שיטול מן הכבד על היותרת [או] (ו)מן היותרת על הכבד (=אם שיניח מעט מהיותרת על הכבד והשאר יסירנה ויהיה פירוש הכתוב ואת היותרת הנשאר חוץ מהכבד יסירנה ויקטירנה, או את היותרת עם מעט הכבד יסירנה, - דרך הקדש) כשהוא אומר ואת היותרת על הכבד ומן החטאת והקטיר המזבחה, שיטול מן הכבד על היותרת". ובמקום אחר (ויקרא ט, י) הוא אומר: "ואת היותרת מן הכבד". 110) שם (ג, ז־ט): "אם כשב הוא מקריב וגו' והקריב וגו' אשה לה' חלבו האליה תמימה". 111) כלומר, "עם החוליות הסמוכות לה, והן החוליות אשר בין הירכיים שקורין אותם הטבחים שדרתא". 112) בספרא (שם פרק יט הלכה ג): "יכול יטלנה עם השדרה תלמוד לומר לעומת העצה, אי לעומת העצה יכול לא ייכנס לפנים מן העצה, תלמוד לומר יסירה, ייכנס לפנים מן העצה". ומשמע לרבינו דהיינו שיטול עמו חוליות השדרה, ולא מיעט אלא שלא ייטול את כל השדרה (כסף משנה). 113) שנאמר (שם, ה) "והקטירו אותו בני אהרן המזבחה על העולה", וזהו מזבח החיצון, שהרי המזבח הפנימי אסור להעלות עליו אלא קטורת כמפורש בשמות ל, ט (כסף משנה).

16 **יט. הָיְתָה הַבְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁכָּלוּ חֲדָשָׁיו**
17 **שֶׁל עֻבָּר, וַאֲפִלּוּ נִמְצָא חַי[114] - אֵינוֹ מַעֲלֶה חֶלְבּוֹ עִם**
18 **חֵלֶב אִמּוֹ, אֶלָּא חֵלֶב אִמּוֹ בִּלְבַד[115], וַהֲרֵי הָעֻבָּר**
19 **כְּאֶחָד מֵאֵיבָרֶיהָ.**

114) שחלבו כחלב הבהמה והאוכלו חייב כרת. 115) בספרא ויקרא (שם פרשה יד הלכה ה): "למה נאמר חלב ושתי כליות באשם מוציא מכלל השליל (שהרי זכר הוא האשם), אף חלב ושתי כליות [ה]אמורין כאן (בשלמים) מוציא מכלל השליל" (=עובר שנמצא במעי הבהמה).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר בו דיני נסכים ומנחת נסכים, ואיזה קרבן טעון נסכים, ומה הוא שיעורם של נסכים.

20 **א. הַיַּיִן וְהַסֹּלֶת שֶׁמְּבִיאִין עִם הַקָּרְבָּן[2] הֵם הַנִּקְרָאִין**
21 **נְסָכִים[3], וְהַסֹּלֶת לְבַדָּהּ נִקְרֵאת מִנְחַת נְסָכִים[4]. וּמִנְחַת**
22 **נְסָכִים אֵינָהּ טְעוּנָה לֹא תְּנוּפָה[5] וְלֹא הַגָּשָׁה[6] וְלֹא**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְבוֹנָה[7], אֲבָל טְעוּנָה מֶלַח[8]. וְכֻלָּהּ נִשְׂרֶפֶת[9] עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[10]. וְיִתְנַסֵּךְ הַיַּיִן עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ[11], אֶלָּא מַגְבִּיהַּ יָדוֹ[12] וְיוֹצֵק עַל הַיְסוֹד[13] וְהוּא יוֹרֵד לַשִּׁיתִין[14].

2) היינו עולת בהמה ושלמים וחטאת מצורע ואשמו הטעונין נסכים (להלן הלכה ב). 3) ראה זבחים ה. ט. ברכות טו: (ועיין רש"י שם) ופסחים צו: ועוד. 4) ראה שבועות יא. זבחים קט: מנחות ח. ועוד. 5) "תנופה היא שמנענעים לארבע הרוחות" (רבינו בפירוש המשנה מנחות פ"ה משנה ה). 6) "הגשה היא שמגישין לקרן המזבח וכו', והוא מה שנאמר והגישה אל המזבח או והגישו" (רבינו שם). ובמשנה מנחות סא. שנינו: "ומנחת נסכים אין טעונות הגשה ולא תנופה", תנופה אין בה, שהרי לא כתוב בה, והגשה אין בה שנתמעטה בגמרא (שם ס: סא.) ממה שנאמר במנחת מרחשת (ויקרא ב, ח) "והקריב אל הכהן והגישה אל המזבח", "והקריבה" משמע מיעוט, אותה, שבאה בגלל עצמה. ולא מנחת נסכים שאינה באה בגלל עצמה, אלא בגלל הזבח. 7) שם נט. במשנה "מנחת נסכים טעונה שמן ואין טעונה לבונה". ולמדו זאת בגמרא שם, ממה שנאמר במנחת העומר (שם ב, טו) "ושמת עליה לבונה" – עליה לבונה, ולא על מנחת נסכים לבונה. 8) מנחות כ. ולמדו זאת ממה שנאמר (שם, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה גם בספרא פ' ויקרא (דבורא דנדבה פרק יד הלכה ג). ורק המנחה, כלומר הסולת, טעונה מלח. אבל היין אינו טעון מלח (פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא). 9) משנה במנחות עד: "ומנחת נסכים למזבח, ואין בהן לכהנים". 10) שהרי על המזבח הפנימי אסור להעלות אלא קטורת בלבד, ראה למעלה פ"א הערה קמח. 11) פשוט הוא בסוכה מח: מט: . וגם שמואל האומר (זבחים צא:) "המתנדב יין מביא ומזלפן על גבי האישים", לא אמר כן אלא במתנדב יין, אבל בנסכים הבאים בשביל הקרבן הכל מודים שמתנסך על גבי המזבח (עיין רש"י שם), ורבינו פסק (להלן פט"ז הלכה יד), שגם המתנדב יין מנסכו כולו על גבי השיתין (הר המוריה). 12) לאו דוקא, שלא אמרו בסוכה מח: "הגבה ידך" (ראה פ"י מה' תמידין ומוספין הלכה ח) – אלא בניסוך המים דוקא שאינו מפורש בתורה, אלא הוא הלכה למשה מסיני ואין הצדוקים מודים בזה, ולפיכך חששו שמא כהן זה צדוקי הוא ויסוך על רגליו, אבל בניסוך היין המפורש בתורה, אין חשש זה קיים (כסף־משנה). (ראה עוד להלן). 13) הראב"ד השיג עליו, וכתב: "זה שיבוש, שלא היה יוצק על היסוד, אלא בספל של יין שהיה בקרן מערבית דרומית" (ראה בסוכה מח. ובדברי רבינו להלן פ"י מהלכות תמידין ומוספין הלכה ז). והכסף־משנה כתב שלא נזכרו ספלים אלא בניסוך של חג, אבל ניסוך של כל ימות השנה היה על היסוד. (ולפי דבריו יש להבין, גם ממה שאמר רבינו למעלה "מגביה ידו", שמכיון שמנסך על היסוד, ולא בספלים שבראש המזבח, בוודאי הוא עומד על היסוד, ומכיון שמקומו של ניסוך הוא למעלה מחוט הסיקרא (זבחים סג. ולהלן פ"ז הלכה י), אם לא יגביה ידיו, נמצא מנסך למטה מחוט הסיקרא, אבל אם הוא מגביה ידיו – הרי הוא ארבע אמות ויותר, שהן עשרים וארבעה טפחים ויותר, ויחד עם חמשת הטפחים של היסוד למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ז), הרי הוא מנסך למעלה מעשרים ותשעה טפחים שהוא מחצית המזבח (למעלה שם הלכה ח). וצריך עיון, למה לא הרגיש בזה הכסף־משנה). 14) שהיו ביסוד המזבח, ראה למעלה שם הלכה יא.

ב. אֵין טָעוּן נְסָכִים אֶלָּא עוֹלַת בְּהֵמָה[15] וּשְׁלָמִים בִּלְבַד[16], בֵּין הָיוּ קָרְבַּן צִבּוּר אוֹ קָרְבַּן יָחִיד. אוֹ כֶּבֶשׂ יוֹלֶדֶת[17] וְאֵילוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[18], הוֹאִיל וְהֵן עוֹלוֹת[19] טְעוּנִים נְסָכִים[20]. אֲבָל הָעוֹף[21] וְהָאֲשָׁמוֹת וְהַחַטָּאוֹת[22] - אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶם נְסָכִים; חוּץ מֵחַטַּאת מְצֹרָע וַאֲשָׁמוֹ[23], שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ נִסְכֵּיהֶם בַּתּוֹרָה[24].

15) ולא עולת העוף, ראה המשך ההלכה. 16) משנה במנחות צ: "כל קרבנות הציבור והיחיד טעונין נסכים חוץ מן הבכור והמעשר והפסח והחטאת והאשם", ובגמרא שם: "תנו רבנן, ועשיתם אשה לה' (במדבר טו, ג וגו' ויין לנסך) יכול כל העולה לאישים יהא טעון נסכים וכו', תלמוד לומר (שם) "עולה". שלמים מנין, תלמוד לומר (שם) זבח" וכו'. 17) עולת יולדת (ויקרא יב, ו). 18) שם טז, ג "ואיל לעולה". 19) אף־על־פי שאינם באים בנדר ונדבה (ראה להלן הלכה ג). 20) שנתרבו במיוחד במה שנאמר (במדבר טו, ה־ו) "ויין לנסך רביעית וגו' לכבש האחד או לאיל וגו'", - "לכבש זו עולת יולדת, לאיל לרבות אילו של אהרן" (מנחות צא:). 21) שם בגמרא צ: לפי ר' יאשיה למדו כן ממה שנאמר (שם, ג) "מן הבקר או מן הצאן" – ולא עולת העוף, ולפי ר' יונתן ממה שנאמר (שם) "זבח", ועוף אינו זבח, שהרי הוא במליקה ולא בשחיטה. 22) במשנה שם: "חוץ מן הבכור וכו' והחטאת והאשם". וראה להלן הלכה ג שנתמעטו מן הפסוק. וטעם הדבר, אמר ר' שמעון (סוטה טו.) "שלא יהא קרבנו מהודר", מאחר שהם באים על חטא. 23) שם במשנה: "אלא שחטאתו של מצורע ואשמו, טעונין נסכים", ובסוטה שם: "שאין באין על חטא". 24) למדו כן שם צא. ממה שנאמר (ויקרא יד, י): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ולוג אחד שמן", ואמרו (שם): "במנחה הבאה מן הזבח הכתוב מדבר וכו', ועדיין איני יודע אם טעונה נסכים ואם לאו, תלמוד לומר (במדבר טו, ה) "ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" – "עולה" זו עולת מצורע. "זבח" זו חטאת מצורע. "או לזבח" זו אשם מצורע". הרי ששלשתן טעונים נסכים.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין מְבִיאִין נְסָכִים עִם הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם? שֶׁנֶּאֱמַר: לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ נְדָבָה - דָּבָר הַבָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[25]; יָצְאוּ חַטָּאת וְאָשָׁם וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר וּפֶסַח, הוֹאִיל וְאֵינָן בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - אֵין טְעוּנִין נְסָכִים. וּמִנַּיִן לְהָבִיא שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְעוֹלַת רְאִיָּה[26] לְנְסָכִים? שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם[27].

25) מנחות צ: 26) אע"פ שאינם באים בנדר ונדבה. 27) מנחות שם.

ד. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר נְסָכִים? נִסְכֵּי כֶּבֶשׂ אוֹ כִּבְשָׂה - עִשָּׂרוֹן סֹלֶת בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין[28]. וְכֵן נִסְכֵּי הָעֵז[29], בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל[30], בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[31], אוֹ נִסְכֵּי רָחֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְדוֹלָה[32]. אֲבָל נִסְכֵּי אַיִל הֵן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל בִּשְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ שְׁלִישִׁית הַהִין[33]. וְנִסְכֵּי הַפָּר אוֹ הָעֵגֶל, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים סֹלֶת בָּלוּל בַּחֲצִי הַהִין שֶׁמֶן, וְיַיִן לְנֶסֶךְ חֲצִי הַהִין[34].

28) כן מפורש בתורה (שם, ד־ה) "והקריב המקריב קרבנו לה' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין תעשה לעולה או לזבח לכבש האחד". וראה להלן הלכה ז מה היא מדת ההין. 29) שנאמר (שם, יא) "ככה יעשה וגו' לשה בכבשים או בעזים". 30) במנחות צא: אמרו: "או בעזים" (שם), מה תלמוד־לומר (והלא עזים בכלל כבשים הם – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לבין נסכי איל (ראה בהמשך ההלכה), יכול בין נסכי גדי (=קטן) לנסכי שעיר (=גדול), תלמוד־לומר או בעזים, וכן הוא בשקלים פ"ה משנה ג (הובא במנחות צב.). 31) שקלים שם: "ד' חותמות היו במקדש וכתוב עליהן עגל, זכר, גדי, וחוטא. גדי משמש עם נסכי הצאן גדולים וקטנים זכרים ונקבות (=שמאותו חותם שכתוב עליו גדי, היו לוקחין נסכים לקרבן צאן, בין גדולים בין קטנים, בין זכרים בין נקבות – רש"י מנחות שם) חוץ משל אילים". 32) במנחות צא: "או לשה בכבשים (במדבר שם, יא), מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר שם, ה "או לזבח לכבש האחד" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם) בין נסכי כבש לנסכי איל, יכול נחלק בין נסכי כבשה לנסכי רחלה, תלמוד־לומר או לשה בכבשים", וכמו כן נאמר שם בגמרא "בדיק לן רבא, נסכי רחלה בכמה, ופשיטנא ליה ממתניתין" (דשקלים שם). 33) במדבר שם, ו־ז: "או לאיל תעשה מנחה סולת שני עשרונים בלולה בשמן שלישית ההין, ויין לנסך שלישית ההין תקריב ריח ניחוח לה'". 34) שם, ח־יא: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה', והקריב על בן הבקר מנחה סולת שלשה עשרונים בלול בשמן חצי ההין, ויין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לה'. ככה יעשה לשור האחד", ואמרו במנחות שם: "לשור האחד, מה תלמוד־לומר (והלא כבר נאמר שם) "והקריב על בן הבקר" – רש"י), לפי שמצינו שחילק הכתוב (שם, ה־ו) בין נסכי איל לנסכי כבש, יכול נחלק בין נסכי פר לנסכי עגל, תלמוד־לומר לשור האחד". וכן הוא בשקלים שם: "עגל משמש עם נסכי בקר, גדולים וקטנים זכרים ונקבות". ומה שאמר "בין זכרים בין נקבות" אפשר ללמוד ממה שנאמר שם: "וכי תעשה בן בקר עולה או זבח, לפלא נדר או שלמים לה'", ושלמים באים בין מן הזכרים ובין מן הנקבות, ראה למעלה פ"א הלכה יא.

ה. אֵלּוּ הֵן הַנְּסָכִים בֵּין לְעוֹלָה בֵּין לִשְׁלָמִים[35]. כַּשִּׁעוּר הַזֶּה[36] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. אֵין מוֹסִיפִין[38] עַל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ וְאֵין גּוֹרְעִין מֵהֶן. וְאִם גָּרַע אוֹ הוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא - פָּסוּל[39]. חוּץ מִכֶּבֶשׂ הָעוֹלָה שֶׁמַּקְרִיבִין בְּיוֹם הֲנָפַת הָעֹמֶר[40], שֶׁהַנְּסָכִים שֶׁלּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים[41] בָּלוּל בִּשְׁלִישִׁית הַהִין שֶׁמֶן[42]. אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה סָלְתּוֹ, לֹא נִכְפְּלוּ יֵינוֹ[43] [וְשַׁמְנוֹ], אֶלָּא יַיִן לְנֶסֶךְ רְבִיעִית הַהִין[44].

35) שכתוב (שם, ג) "ועשיתם אשה לה' עולה או זבח וגו' או שלמים וגו'". 36) לא פחות ולא יותר. 37) שאפילו מביא כמה קרבנות ממין אחד בבת אחת, צריך נסכים לכל אחד ואחד (מנחות צא.). 38) ספרי פ' שלח (לבמדבר טו, יב). 39) משנה במנחות כז. "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו (=שאם חיסר כל שהוא פסול), היין מיעוטו מעכב את רובו, השמן מיעוטו מעכב את רובו", ובגמרא שם אמרו: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו, מאי טעמא? אמר קרא (ויקרא ו, ח) מסלתה, שאם חסרה כל שהוא פסולה. היין מיעוטו מעכב את רובו, ככה (במדבר, שם), השמן מיעוטו מעכב את רובו, דמנחת נסכים, ככה (שם). ומנחת נדבה אמר קרא (ויקרא שם) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה", וראה בתוספתא מנחות פ"ח "כל המנחות שריבה מדת חלות או שחיסר מדת חלות, או שהיתה מדה חסרה מחברתה או יתירה מחברתה - הרי אלו פסולות" וכתב הכסף־משנה כי משמע שזה כלל בין ליין בין לשמן (וראה בפי"א מה' פסוהמ"ק ה"ט, כי בשמן אינו פסול עד שירבה שני לוגין שמן לכל עשרון סולת). 40) ראה ויקרא (כג, יב) "ועשיתם ביום הניפכם את העומר, כבש תמים בן שנתו לעולה לה'". 41) סולת, שכתוב (שם, יג) "ומנחתו שני עשרונים סולת בלולה בשמן אשה לה'". 42) וכן הביא רבינו בהקדמתו לפיה"מ מסכת מנחות, כי שני העשרונים בלולים בשלישית ההין שמן. ומה שאמרו במנחות פט: מה יין רביעית ההין, אף שמן רביעית ההין (ראה השגת הראב"ד) – כפי הנראה אין זה אלא תוספת מפירש"י (מרכבת משנה). 43) משנה מנחות שם: "אעפ"י שמנחתו כפולה, לא היו נסכיו כפולים".. 44) שכתוב (שם) "ונסכה יין רביעית ההין".

ו. הַמְּצָרֵעַ מֵבִיא עִם שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים שֶׁלּוֹ, שֶׁהֵן חַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה[45], שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים[46]. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[47], שֶׁהֵן בָּאִין בִּכְלַל הַזְּבָחִים שֶׁלּוֹ[48]. עִשָּׂרוֹן עִם כָּל כֶּבֶשׂ בָּלוּל בִּרְבִיעִית הַהִין שֶׁמֶן, וּרְבִיעִית יַיִן עִם כָּל עִשָּׂרוֹן מִשְּׁלָשְׁתָּן[49], כִּשְׁאָר נִסְכֵּי הַכְּבָשִׂים. וְהַמַּקְרִיב[50] אֶת הַפֶּלֶגֶס - מֵבִיא עִמּוֹ נִסְכֵּי אַיִל[51] וְלֹא עוֹלָה לוֹ זְבָחוֹ[52].

45) ראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 46) שנאמר (ויקרא יד, י) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה אחת בת שנתה תמימה ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן". 47) במנחות צא. 48) שנאמר (שם יד, כ) "והעלה הכהן את העולה ואת המנחה", הוי אומר במנחה הבאה עם הזבח. ובהגהת הרש"ש על הרמב"ם, ובאור־שמח מגיהים: "שהן באין בגלל הזבחים שלו". 49) שנאמר (במדבר טו, ד־ה)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"והקריב וגו' מנחה סולת עשרון, בלול ברביעית ההין שמן. ויין לנסך רביעית ההין תעשה על העולה או לזבח לכבש האחד" (מה תלמוד־לומר לעולה או לזבח, שכבר כתובים בראש הפרשה שם, ג), אלא: "עולה" זו עולת מצורע, "זבח" זו חטאת מצורע, "או לזבח" זו אשם מצורע (מנחות צא.), הרי ששלשתן טעונים נסכי יין. 50) פרה פ"א משנה ג. כלומר, בדיעבד שאינו כשר לא לכבש ולא לאיל, ראה למעלה פ"א הלכה יד. 51) שהם שני עשרונים סולת בלול בשלישית ההין שמן, ויין לנסך שלישית ההין, ראה למעלה ה"ד, שם במשנה. וראה חולין כג, ומנחות צא: כי לפי ר' יוחנן שסובר פלגס בריה בפ"ע, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, הוא משום ריבוי מיוחד מהפסוק "או לאיל" (במדבר טו, ו) לרבות את הפלגס, שמביא כנסכי איל אף שאינו איל אלא בריה בפ"ע, ולבר פדא האומר שפלגס הוא ספק כבש ספק איל, מה שמבואר במשנה שמביא עמו נסכי איל, כלומר, מביא ומתנה ואומר אם הוא איל יהיו כל הנסכים שלו, ואם הוא כבש הרי עשרון סולת ורביעית ההין שמן ורביעית ההין יין יהיו נסכים שלו, היתר יהיו נדבה. וראה שם בחולין בעיית ר' זירא, אם נוסף להיותו ספק כבש ספק איל, הוא גם ספק בריה או לא, ומשום כך לפי ר' זירא צריך גם להתנות ולומר אם בריה בפ"ע הוא, שיהיו כל הנסכים נדבה (ע"ש שנשאר הדבר בתיקו). ורבינו שלא מזכיר כאן שצריך להתנות, נשמע שסובר כר' יוחנן שאין זה ספק אלא ודאי בריה בפ"ע, אבל ראה להלן פט"ז ה"ב שפסק רבינו שהוא ספק אם יצא ידי נדרו או לא, הרי מפורש שאינו סובר כר' יוחנן אלא כבר פדא, ראה קרית־ספר ולחם־משנה שם. 52) שם במשנה. כלומר, בין אם נדר איל ובין אם נדר כבש, או אמר איזה שארצה. ולפי ר' יוחנן משום שאינו איל ואינו כבש אלא בריה בפ"ע, ולפי בר פדא משום שהוא ספק כבש ספק איל, או ספק בריה כפי בעיית ר' זירא. ובאופן שנדר איל, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא כבש. ובאופן שנדר כבש, לא עולה לו זבחו כי שמא הוא בריה בפ"ע (ומשום שמא הוא איל, היה עולה לו זבחו, ראה להלן פט"ז ה"א, כי הנודר קטן והביא גדול יצא), זה גם אם אמר מאיזה שארצה (ראה להלן שם ה"ב).

1 **ז. הַהִין הוּא שְׁנֵים עָשָׂר לֹג[53]. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ שֶׁעוּר**
2 **הַלֹּג עִם מִדּוֹת אֲחֵרוֹת בְּהִלְכוֹת עֵרוּבִין[54]. וְהָעֶשְׂרוֹן**
3 **הוּא הָעֹמֶר[55], שֶׁהוּא שִׁעוּר חַלָּה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שִׁעוּרוֹ**
4 **בְּעִנְיַן חַלָּה[56].**

53) במנחות פט. למדו זאת ממה שנאמר (שמות ל, כד) "ושמן זית הין", ונאמר עוד (שם, לא) "שמן משחת קודש יהיה זה לי לדורותיכם" – "זה" בגימטריא שנים־עשר. 54) פ"א הלכה יג, כי "הלוג – ארבע רביעיות", ובהלכה יב שם "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקירוב". 55) שהוא עשירית האיפה (שמות טז, לו). 56) בפ"ו מהלכות ביכורים הלכה טו. וראה גם בפיה"מ לרבינו עדיות פ"א משנה ב, ובחלה פ"ב משנה ו, ובסוף הקדמתו למסכת מנחות.

5 **ח. כְּשֶׁמּוֹדְדִין הַנְּסָכִים אוֹ הַמְּנָחוֹת, בֵּין מִנְחַת יָחִיד**
6 **בֵּין מִנְחַת צִבּוּר[57] - אֵין מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּה שֶׁל**
7 **שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לַפָּר אוֹ שֶׁל שְׁנַיִם לָאַיִל[58], אֶלָּא**
8 **מוֹדֵד הַכֹּל בְּעִשָּׂרוֹן אֶחָד שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ[59]. וְכֵן**
9 **הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים מוֹדְדִין אוֹתוֹ בְּמִדָּתוֹ שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[60].**
10 **וְשֶׁמֶן שֶׁל מִנְחוֹת הַיָּחִיד - בַּלֹּג שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[61]. כְּמִנְיַן**
11 **הָעֶשְׂרוֹנוֹת כָּךְ מִנְיַן הַלֹּגִּין[62].**

57) ראה להלן פי"ב הלכות ג־ד. 58) משנה במנחות פז. ובגמרא (שם פז:) למדו זאת מן הפסוקים. 59) שם, ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה טז. 60) כלומר, שהיו במקדש חצי ההין ושלישית ההין ורביעית ההין, כמו ששנינו (שם במשנה) למדוד בכל מדה בהן לקרבן הראוי לו. וראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יז. 61) משנה שם פח. 62) שם במשנה, וכדברי תנא־קמא ולא כר' אליעזר בן יעקב. ובברייתא שם פט. נלמד זאת לפי החכמים ממה שנאמר במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וגו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן" – לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן).

12 **ט. בְּרוּצֵי[63] הַמִּדּוֹת שֶׁל סֹלֶת - חֹל, שֶׁאֵין גַּב הָעִשָּׂרוֹן**
13 **קֹדֶשׁ[64]. וּבְרוּצֵי הַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן - קֹדֶשׁ, לְפִי שֶׁהוּא יוֹרֵד**
14 **עַל גַּב הַכְּלִי, וּכְלֵי הַלַּח נִמְשָׁחוּ מִבִּפְנִים וּמִבַּחוּץ[65].**
15 **וְלָמָּה יִתְקַדְּשׁוּ הַבְּרוּצִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּוָּנַת**
16 **הַמּוֹדֵד אֶלָּא לְמַה שֶּׁבַּכְּלִי בִּלְבַד?[66] כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ:**
17 **מוֹצִיאִין מִכְּלִי שָׁרֵת לְחֹל[67].**

63) משנה במנחות צ. כתנא־קמא. "ומה שנופל מן הכלי לאחר שנתמלא, היינו בירוצין" (רש"י שם). 64) כלומר, מדת היבש לא נמשחה בחוץ לקדשה אלא בפנים. ראה בפ"א מהלכות כלי המקדש הלכה יט. ולמדו זאת ממה שנאמר (במדבר ז, א) "וימשחם ויקדש אותם" – אותם, למעט מדת היבש מבחוץ. 65) ראה בהלכות כלי המקדש שם. 66) וראה בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כ, כי כלי השרת אין מקדשין אלא מדעת. 67) בגמרא שם אמרו כן לפי דברי ר' יוסי, אבל סובר רבינו שגם לתנא־קמא צריך לומר כן (משנה למלך).

18 **י. מֶה הָיוּ עוֹשִׂין בַּבְּרוּצִין?[68] אִם יֵשׁ שָׁם זֶבַח אַחֵר**
19 **- יַקְרִיבוּ עִמּוֹ, וְאִם לָנוּ - יִפְסְלוּ בְּלִינָה[69]; וְאִם לַאוֹ[70]**
20 **- מְקַיְּצִין בָּהֶן הַמִּזְבֵּחַ[71].**

68) ברייתא שם צ: והכוונה לבירוצי הלח שנתקדשו, אבל בירוצי היבש הם חולין גמורים, כמבואר למעלה הלכה ט. 69) "שכיון שיש שם זבח אחר, נתקדשו הבירוצין ליפסל בלינה" (כסף משנה). ועיין ברש"י שם שכתב: "ואם לנו, לפי שאין שם זבח אחר", הרי שלינה פוסלת אף אם לא היה שם זבח אחר, וראה במשנה־למלך. 70) לדעת כסף־משנה (ראה למעלה) המדובר כשלא היה שם זבח אחר, שאף־על־פי שלנו, אינם נפסלים בלינה, שהרי לא נתקדשו. ולדעת רש"י, המדובר כשאין להם זבח אחר, וגם לא לנו. 71) שם בברייתא. וכן הוא בשקלים (פ"ד משנה ד) במותר נסכים לדעת רבי חנניה סגן הכהנים, וראה בפ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יג. ולשון מקיצין מפרש בגמרא (שבועות יב: ועיין רש"י שם) שהוא כאדם שמביא בקינוח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סעודה מיני מתיקה, והוא מלשון קיץ, כמו שנאמר (שמואל־ב טז, ב) הלחם והקיץ לאכול לנערים, כלומר, מקריבין אותם שלא לשם תמידין, אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה (כסף משנה).

יא. כֵּיצַד?[72] לוֹקְחִין בָּהֶם[73] עוֹלוֹת, הַבָּשָׂר לַשֵּׁם וְהָעוֹרוֹת לַכֹּהֲנִים.

72) מקיצים בהם את המזבח. 73) כלומר, פודים את היין והשמן וקונים בדמיהם עולות. וראה עוד בהלכות כלי המקדש שם.

יב. הַסֹּלֶת עִם הַשֶּׁמֶן שֶׁל נְסָכִים אֵינָן מְעַכְּבִין[74] אֶת הַיַּיִן[75], וְלֹא הַיַּיִן מְעַכְּבָן[76]. וְלֹא הַנְּסָכִים מְעַכְּבִין אֶת הַזֶּבַח[77], אֶלָּא מֵבִיא אָדָם קָרְבָּנוֹ הַיּוֹם וּנְסָכָיו אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים[78]. אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד צִבּוּר[79]. וְהוּא שֶׁלֹּא קָדְשׁוּ הַנְּסָכִים בִּכְלִי שָׁרֵת; אֲבָל אִם נְתָנָן לְכְלִי שָׁרֵת, אִם לָנוּ - יִפָּסְלוּ בְּלִינָה[80].

74) משנה במנחות מד: 75) שאם אין לו סולת ושמן למנחה, מביא היין לבדו. 76) שאם אין לו יין, מביא סולת ושמן. אולם הסולת והשמן מעכבים זה את זה (תוספות שם ד"ה הסולת). וכן נראה בתוספתא פ"ו דמנחות, שאמרו: "נסכי בהמה והסולת מעכבין זה את זה", ועל־כרחנו כי המדובר בשמן וסולת, כנ"ל (הר המוריה). 77) כלומר, אם אין לו סולת ושמן ויין, מביא הוא את זבחו לבדו. 78) מנחות טו: ותוספתא זבחים פ"ה ומנחות פ"ו. 79) לענין יחיד, מפורש כן במנחות שם, ובתוספתא זבחים שם: "אדם מביא זבחו היום ונסכיו עד עשרה ימים". ולענין ציבור יש ללמוד ממה שאמרו (זבחים פד.) "מנחתם ונסכיהם וכו' למחר", ופסוק זה הוא בקרבנות הציבור בחג, עיין רש"י שם. אולם, לכתחילה אין לעשות כן בציבור, שהרי הקרבן טעון שירה, ואין אומרים שירה אלא על היין ועל הקרבן, ראה בתוספות לראש השנה ל: סוף ד"ה ונתקלקלו (הר המוריה). 80) משנה במנחות עט. ותוספתא מנחות פ"ו.

יג. אֵין מְבִיאִין נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[81]. לֹא יְבִיאֵם לֹא מִן הַתְּרוּמָה וְלֹא מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלֹא מִן הַבִּכּוּרִים[82]. וַאֲפִלּוּ תּוֹדָה, שֶׁמֵּבִיא לַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר[83], לֹא יָבִיאוּ נְסָכִים אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[84].

81) משנה שם פב. "ונסכים בכל מקום לא יביאו אלא מן החולין". 82) תוספתא שקלים פ"א, ומנחות פ"ח, ומעילה פ"א: "אין מביאין מנחות ונסכים וכו' מן הטבל ומן התרומה, ממעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ממעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'". 83) כגון שאמר: "הרי עלי תודה, היא ולחמה מן המעשר" (שם פא: וראה להלן פט"ז הלכה יז). 84) שם במשנה פב: "ונסכים בכל מקום". וראה להלן שם, משום שנאמר (במדבר טו, ד) "והקריב המקריב קרבנו, עד שיהיה משלו, ולא יהיה בהן צד לגבוה כלל".

יד. כָּל שְׁעוּרֵי הַנְּסָכִים הָאֲמוּרִין בְּסֵפֶר יְחֶזְקֵאל[85] וּמִנְיַן אוֹתָן הַקָּרְבָּנוֹת וְסִדְרֵי הָעֲבוֹדָה הַכְּתוּבִים שָׁם - כֻּלָּן מְלוּאִים הֵן, וְאֵין נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת, אֶלָּא הַנָּבִיא צִוָּה וּפֵרֵשׁ כֵּיצַד יִהְיוּ מַקְרִיבִין הַמְּלוּאִין עִם חֲגֻגַּת הַמִּזְבֵּחַ בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ כְּשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית שְׁלִישִׁי[86].

85) פרק מה. 86) במנחות מה. הקשו על הפסוק ביחזקאל (שם, יח) "בראשון באחד לחודש תקח פר בן בקר תמים וחטאת את המקדש" – "חטאת, עולה היא. א"ר יוחנן, פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. רב אשי אמר, מילואים הקריבו בימי עזרא, כדרך שהקריבו בימי משה". ופסק רבינו כרב אשי. ומפרש שדברי נבואה אלו הם על הבית השלישי (ולא מפרש כפירש"י, שהנבואה של יחזקאל היא על בית שני), וכמו שבבית שני הקריבו קרבנות שאינם נוהגים לדורות, כמו שהקריבו בימי משה, כן יקריבו גם בבית שלישי (לחם משנה). וראה בספר המצוות כלל ג, וברמב"ן במגילת אסתר שם.

טו. וּכְשֶׁם שֶׁהִקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִים בַּחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ[87] דְּבָרִים שֶׁאֵין כְּמוֹתָן לְדוֹרוֹת וְהִקְרִיבוּ בְּשַׁבָּת[88], כָּךְ הַנָּשִׂיא מַקְרִיב חֲנֻכָּתוֹ בְּשַׁבָּת לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ שָׁם[89]. וְכֵן קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ בִּימֵי עֶזְרָא הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי[90] - מְלוּאִים הָיוּ וְאֵינָן נוֹהֲגִין לְדוֹרוֹת. אֲבָל דְּבָרִים הַנּוֹהֲגִים לְדוֹרוֹת[91] הֵם דִּבְרֵי תּוֹרָה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[92] כְּמוֹ שֶׁהֶעְתִּיקוּם מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אֵין לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם וְאֵין לִגְרֹעַ[93].

87) במדבר ז. 88) מועד קטן ט. 89) ביחזקאל מו, ד. 90) עזרא פרק ח, לה: "הבאים מהשבי בני הגולה הקריבו עולות לאלקי ישראל, פרים שנים־עשר על כל ישראל, אילים תשעים וששה, כבשים שבעים ושבעה, צפירי חטאת שנים־עשר, הכל עולה לה'". 91) בהוריות ו. על הפסוק הנ"ל "הכל עולה" מקשים, "הכל עולה וכו', אפשר שחטאת עולה? (הלא היו גם צפירי חטאת), אלא הכל כעולה, מה עולה לא נאכלת, אף חטאת לא נאכלת", ומסיק שם בסוף, כי הוראת שעה היתה, וכוונת הדברים לפי רבינו כי מילואים היו. 92) למעלה הלכות ד־ו. 93) ראה למעלה הלכה ה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) בו יבואר דין שנים הרוצים להביא קרבן שלמים או עולה בשותפות, ואם מקבלים קרבן מגוי או ממומר.

א. שְׁנַיִם שֶׁרָצוּ לְהָבִיא שְׁלָמִים אוֹ עוֹלָה בְּשֻׁתָּפוּת[2] - מְבִיאִין, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּנְדָבָה[3]. וַאֲפִלּוּ עוֹף יָבוֹא בְּשֻׁתָּפוּת[4].

2) משנה, מנחות קד, ב. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ג ה"א) מן הפסוק (ויקרא א, ב) "תקריבו את קרבנכם" – "מלמד שהיא באה נדבת שנים". ובשלמים נאמר (שם כב, כא) "ואיש כי יקריב זבח שלמים לה'", ולמדו זה ב'ספרא' (אמור פ"ז ה"ז) לרבות את השותפין. 3) במנחות, שם: "תניא, רבי אומר, אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה'" (שם, יח) הכל באין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשותפות". ומשמע מכאן שחטאת ואשם באים בשותפות, ומה שאמרו ביומא נ, א - הוריות ו, ב - תמורה טז, ב: "חטאת של שותפות", היינו פר של יום הכיפורים, או פר העלם דבר של ציבור ('הר המוריה'). 4) שנאמר (שם א, יד) "ואם מן העוף עולה קרבנו לה' והקריב וגו'", ולמדו מזה ב'ספרא' (ויקרא פ"ח ה"א): "והקריב, מלמד שהיא באה נדבת שנים".

1 **ב. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אוֹ עֲבָדִים[5] מְבִיאִין כָּל**
2 **הַקָּרְבָּנוֹת. אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן**
3 **אֶלָּא עוֹלוֹת בִּלְבַד[6], שֶׁנֶּאֱמַר[7]: וּמִיַּד בֶּן נֵכָר לֹא**
4 **תַקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם[8]. אֲפִלּוּ עוֹלַת הָעוֹף**
5 **מְקַבְּלִין מִן הַנָּכְרִי[9], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵד עֲבוֹדָה**
6 **זָרָה[10]. אֲבָל אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן שְׁלָמִים[11] וְלֹא מְנָחוֹת[12]**
7 **וְלֹא חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת[13]. וְכֵן עוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת**
8 **בְּנֶדֶר וּנְדָבָה אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן מִן הַנָּכְרִי[14], כְּגוֹן**
9 **עוֹלַת יוֹלֶדֶת[15] וְכַיּוֹצֵא בָהּ מֵעוֹלוֹת שֶׁאֵינָן בָּאוֹת**
10 **מִשּׁוּם נֶדֶר וְלֹא מִשּׁוּם נְדָבָה.**

5) שנאמר (שם כב, יח) "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל", וב'ספרא' (אמור שם ה"א) "בישראל, לרבות נשים ועבדים". 6) כרבי עקיבא במנחות עג, ב. ולא כרבי יוסי הגלילי. 7) בפרשת המומין. 8) וגו': "מכל אלה" – "מכל אלה (= מבעלי מומין) אין את מקריב, לוקח אתה תמימים ומקריב" ('ירושלמי' עבודה זרה פ"ב ה"א, ועי' 'תוספות' מנחות שם ד"ה איש איש). ומכיון שנאמר "את לחם אלקיכם", ולחם היינו עולה (ראה ב'ספרא' שם פ"ז הי"ב) – יש ללמוד שרק עולה הם מקריבים ולא קרבן אחר. ובבבלי (מנחות שם, וחולין ג:) למדו זאת ממה שנאמר (שם) "איש איש מבית ישראל וגו' אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה", "איש איש" לרבות את הגויים שנודרים נדרים ונדבות כישראל" – "לעולה, אין לי אלא עולה בלבד". 9) במנחות שם, נחלקו רבי עקיבא ורבי יוסי הגלילי, שרבי יוסי הגלילי סובר שמביא אפילו עופות ויין ולבונה ועצים, וכן שלמים ותודה, ורבי עקיבא חולק וסובר "אשר יקריבו לה' לעולה", אין לי אלא עולה בלבד, וסובר רבינו כי רבי עקיבא לא ממעט עוף, כי עוף אינו יוצא מכלל עולה סתם, ראה זבחים פג, ב (כסף־משנה ו'הר המוריה'). וראה ב'מעשה רוקח' כאן. 10) מקבלין ממנו נדרים ונדבות. ואף כי בישראל אין מקבלים קרבנות ממוכר לעבודה־זרה (ראה להלן ה"ד), זהו משום שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם", "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר", אבל מגויים מקבלים. ודרשו חז"ל (חולין ה.) "מכם" – "בכם חלקתי (= להוציא את המומר, שהרי נאמר שם "איש איש מבית ישראל"), ולא באומות (= שכולם, גם עובדי עבודה־זרה, מתנדבים, ומקבלים מהם)". 11) כרבי עקיבא במנחות שם, ראה למעלה בתחילת ההלכה. ועי' להלן בתחילת ה"ג שהם קרבים לעולה. 12) במנחות שם אמרו, שמה ששנינו "אלו מנחות נקמצות ושיריהן לכהנים, מנחת עכו"ם", אינו אלא לדעת רבי יוסי הגלילי, ולא לדעת רבי עקיבא (ראה למעלה), ודעת רבינו כי לרבי עקיבא אין הגוי מביא מנחה כלל (ולא כדעת רש"י שם ד"ה שלמי עכו"ם, וה'תוספות' שם סא: ד"ה בישראל, שאף לרבי עקיבא מביא מנחה אלא שהיא כולה כליל לה' כמו עולה). 13) בשקלים פ"א מ"ה: "ואין מקבלים מידם (= של גוי וכותי) קיני זבים וקיני יולדות חטאות ואשמות. זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מידם וכו'". ובנוסחאות אחרות שם (וכן היה לפני רבינו בפירוש המשנה, שם): "אבל מקבלין מהם נדרים ונדבות חטאות ואשמות וכו'". וזה אינו אלא בכותי (לפני שעשאוהו כגוי). שכיון שנתכוין לכפרה, אולי ישוב, אבל הגויים אין מקבלין מהם חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). ואחר שגזרו על הכותים שיהיו כגויים לכל דבריהם – גם הם אינם מביאים חטאות ואשמות (פירוש המשנה, שם). 14) שקלים שם. שנאמר (ויקרא כב, יח) "לכל נדריהם ולכל נדבותם", ראה מנחות עג, ב – וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה, פ"א ה"א) דרשו מהפסוק (שם ד, ב) "דבר אל בני ישראל לאמר, נפש כי תחטא" – "בני ישראל מביאין חטאת, ואין הגוים מביאין חטאת" (פירוש הרא"ש שם). 15) ראה מס' שקלים, שם "ואין מקבלים מידם וכו' וקיני יולדת וכו'. זה הכלל, כל שנידר ונידב - מקבלים מידן, כל שאינו נידר ונידב - אין מקבלין מידן".

11 **ג. נָכְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלָמִים - מַקְרִיבִין אוֹתָן עוֹלוֹת[16];**
12 **שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם. נָדַר שְׁלָמִים[17] וּנְתָנָם**
13 **לְיִשְׂרָאֵל[18] עַל מְנָת שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶן לְיִשְׂרָאֵל - אוֹכְלִין**
14 **אוֹתָן הַיִּשְׂרְאֵלִים כְּשַׁלְמֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם נְתָנָן לְכֹהֵן**
15 **- כֹּהֵן אוֹכְלָן.**

16) במנחות עג, א. עג, ב: "אמר רב הונא, שלמי העכו"ם, עולות. איבעית אימא קרא, ואיבעית אימא סברא. איבעית אימא סברא, עובד כוכבים לבו לשמים (= כוונתו היא שיהיו קרבנותיו כליל לשמים ולא שיאכלו – רש"י שם), ואיבעית אימא קרא "אשר יקריבו לה' לעולה" (ויקרא שם) כל דמקרבי, עולה ליהוי. 17) מנחות, שם. 18) (כלומר, כן התנה בשעת נדרו: על מנת שיתכפר בו ישראל (וכן נראה לשון הגמרא שם). שאם לא כן, הרי "המוכר עולתו ושלמיו, לא עשה כלום". כמפורש בפסחים פט, ב. וראה בפ"ד מהל' מעילה ה"ח).

16 **ד. יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא מוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[19] אוֹ מְחַלֵּל**
17 **שַׁבָּת בְּפַרְהֶסְיָא[20] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל[21].**
18 **אֲפִלּוּ הָעוֹלָה, שֶׁמְּקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַנָּכְרִים[22], אֵין**
19 **מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִן הַמּוּמָר הַזֶּה. שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם כִּי**
20 **יַקְרִיב מִכֶּם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[23]: 'מִכֶּם' - וְלֹא**
21 **כֻּלְּכֶם, לְהוֹצִיא אֶת הַמּוּמָר[24]. אֲבָל אִם הָיָה מוּמָר[25]**
22 **לִשְׁאָר עֲבֵרוֹת[26] - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת[27], כְּדֵי**
23 **שֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה[28]. הָיָה מוּמָר לַעֲבֵרָה וְהוּא מְפֻרְסָם**
24 **וְיָדוּעַ לַעֲשׂוֹתָהּ וְהֻרְגַּל בָּהּ, בֵּין לְהַכְעִיס[29] בֵּין**
25 **לְתֵאָבוֹן[30] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן לְאוֹתָהּ עֲבֵרָה[31].**
26 **כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה רָגִיל לֶאֱכֹל חֵלֶב, בֵּין לְהַכְעִיס**
27 **בֵּין לְתֵאָבוֹן, וְשָׁגַג וְאָכַל חֵלֶב[32] וְהֵבִיא חַטָּאת - אֵין**
28 **מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

19) עובד עבודה־זרה בזדון. 20) לעין כל. אבל המחלל שבת בצנעא, הרי הוא כמומר לעבירה אחרת, ראה בעירובין סט, א. 21) אף על עבירה אחרת. ומקור הדברים בחולין ה, א: "אדם כי יקריב מכם" (שם א, ב) "מכם ולא כולכם, להוציא את המומר (לכל התורה) וכו', "מן הבהמה" להביא בני אדם שדומים לבהמה (= מומרים לעבירה אחת), מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל (מומר לדבר אחד) וכו' חוץ מן המומר לנסך את היין ולחלל שבתות בפרהסיא (שהם דומים למומר לכל התורה, כי כל המודה בעבודה־זרה, ככופר בכל התורה כולה (שם). וכמו כן המחלל שבת בפרהסיא, כופר במעשיו ומעיד עדות שקר, שחס־וחלילה לא שבת הקב"ה במעשה בראשית, ראה רש"י שם). 22) אפילו אלה העובדים עבודה־זרה. ראה למעלה ה"ב. 23) חולין, שם. 24) לכל התורה (שם). ועובדי עבודה־זרה ומחללי שבת בפרהסיא הרי הם כמומרים לכל התורה כולה, כנ"ל. 25) לתיאבון, אבל המומר להכעיס, הרי הוא מין (פ"ג מהל' תשובה ה"ט, ופי"א מהל' עבודה זרה ה"ב, ופ"ד מהל' רוצח ה"י, וראה להלן). 26) כלומר, לעבירה אחת מיתר העבירות שבתורה, חוץ מעבודה־זרה וחילול שבת. 27) חוץ מקרבן הבא לכפר על עבירה זו, שהוא מומר עליה, ראה להלן. 28) שם בחולין: "מכאן אמרו, מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה. 29) כלומר, בין להכעיס, שעליו אין לדבר, שהרי הוא מין, ואין מקבלים ממנו שום קרבן (ראה למעלה), אלא אפילו לתיאבון, שמביא קרבנות על עבירות אחרות – אין מקבלים ממנו קרבן על אותה עבירה שהוא מומר עליה. וראה ב'מעשה רוקח'. 30) שאינו אוכל איסור אלא אם אין לו היתר. 31) בחולין ה, ב - אמרו: "מעם הארץ (ויקרא ד, כז), פרט למומר. רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, "אשר לא תעשינה בשגגה ואשם" (שם, כב) השב מידיעתו (= אם יידע ישוב בתשובה) מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו וכו'. ואמר רב המנונא, מומר לאכול חלב והביא קרבן על הדם, איכא בינייהו (לתנא־קמא מומר שמו, ולא מקבלין ממנו. ולרבי שמעון, שב מידיעתו הוא בדם, ומקבלין ממנו, רש"י שם) ורבא אמר (בהוריות יא.) הכל מודים שמומר לאכול חלב אינו מומר לדם, אלא הכא באוכל נבלה לתאבון ונתחלף לו בשומן קמיפלגי, מר סבר (תנא־קמא) כיון דלתיאבון אכיל במזיד, מומר הוא, ומר סבר (רבי שמעון בן יוסי) כיון דאילו אשתכח דהתירא לא אכל דאיסורא – לאו מומר הוא". ובדעת רבינו יש לומר בשני פנים: א. שסובר כתנא־קמא לדעת רבא (כסף־משנה כאן). ב. שסובר כרבי שמעון לדעת רב המנונא (לחם־משנה בפ"ב מהל' שגגות ה"ב). וראה בפ"ג מהל' שגגות ה"ז. 32) כלומר, נעלם ממנו כי הוא חלב.

1 **ה. עוֹלוֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[33] אֵין מְבִיאִין עִמָּהֶן**
2 **נְסָכִים[34], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה; אֲבָל**
3 **נִסְכֵּיהֶם קְרֵבִין מִשֶּׁל צִבּוּר[35], שֶׁנֶּאֱמַר: כָּכָה תַּעֲשׂוּ**
4 **לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם[36]. וְאֵינָן טְעוּנוֹת סְמִיכָה; שֶׁאֵין**
5 **סְמִיכָה אֶלָּא בִּישְׂרָאֵל[37], בַּאֲנָשִׁים וְלֹא בְּנָשִׁים[38].**

33) ראה למעלה ה"ב. 34) כלומר, אין כופין אותם (כמו שכופין לישראל, ראה מנחות פא:) להביא נסכים. מקור הדברים שם עג, ב: "מאן תנא להא דתנו רבנן, אזרח (במדבר טו, יג), אזרח מביא נסכים ואין הגוי מביא נסכים, יכול לא תהא עולתו טעונה נסכים, תלמוד־לומר ככה (שם, יב) וכו'. ואי רבי עקיבא, הא אמר עולה אין, מידי אחרינא לא וכו'. ואיבעית אימא רבי עקיבא, עולה וכל חברתה" (= נסכיה). ופסק רבינו כרבי עקיבא, ומפרש כה"יש מפרשים' שב'שיטה מקובצת' שם, כי "אזרח" לא בא לומר אלא שאין כופין את הגוי להביא נסכים עם קרבנו כמו שכופין לישראל (מנחות שם), אבל אם רצה להביא – מביא, כמו שכתב בפ"ד מהל' שקלים ה"ג: "וכן הגוי ששלח עולתו ממדינה אחרת ולא שלח עמה דמי נסכים, יביאו נסכיהם מתרומת הלשכה", הרי שאם רצה – משלח עמה נסכים. ובנוסחא אחרת שם: "וכן מי ששלח וכו'", ראה ב'מעשה רוקח' שם, ובלחם־משנה ו'הר המוריה' כאן. 35) מתרומת הלשכה, ראה בהל' שקלים שם, וכן בפירוש המשניות סוף פ"ז דשקלים, וז"ל: "ובכל מקום שאומר משל ציבור, הכוונה בו שיביא מתרומת הלשכה". 36) לעיכובא, שכל העולות וכו' טעונות נסכים. 37) משנה, מנחות צג, א. ונלמד בגמרא שם, ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "בני ישראל" – בני ישראל סומכין, ואין העכו"ם סומכין, וראה להלן ה"ח. 38) שנאמר (שם) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכין, ואין בנות ישראל סומכות" (חגיגה טז:). וראה להלן ה"ח.

6 **ו. כָּל קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה[39] שֶׁיַּקְרִיב הַיָּחִיד[40], בֵּין חוֹבָה**
7 **בֵּין נְדָבָה[41], סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן[42] כְּשֶׁהֵן חַיִּין[43]; חוּץ מִן**
8 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח[44]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ עַל**
9 **רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[45], שֶׁכָּל קָרְבָּן**
10 **בַּמַּשְׁמָע, חוּץ מִפֶּסַח וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר.**

39) בין מן הבקר ובין מן הצאן, ראה 'ספרא' ויקרא (דיבורא דנדבה, פ"ד ה"ה). 40) ראה להלן ה"י, כי רוב קרבנות הציבור אינם טעונין סמיכה. 41) 'ספרא' שם ה"ג, ומנחות צג, ב. 42) משנה, מנחות צב, א. 43) 'ספרא' שם, פ"ב ה"א, ומשנה מנחות צד, א. סא, א. ובגמרא שם סב, ב. 44) שם, משנה צב, א. 45) ב'ספרא' שם פי"ז ה"ד־ו, ובמנחות צב, ב.

11 **ז. הָעוֹף אֵינוֹ טָעוּן סְמִיכָה[46]. וְכֵן כָּל הַמָּעוֹת שֶׁדִּינָן**
12 **שֶׁיִּפְלוּ לַתֵּבוֹת שֶׁל נְדָבָה, שֶׁכְּבָר בֵּאֲרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
13 **שְׁקָלִים[47] שֶׁכֻּלָּן יָבוֹאוּ עוֹלוֹת - אֵין בַּעַל אוֹתָן**
14 **הַמָּעוֹת סוֹמֵךְ עַל אוֹתָהּ הָעוֹלָה[48], וְאֵינוֹ מֵבִיא עָלֶיהָ**
15 **נְסָכִים, אֶלָּא נְסָכֶיהָ מִשֶּׁל צִבּוּר[49]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה**
16 **כֹּהֵן[50] - עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁל אַנְשֵׁי מִשְׁמָר[51].**

46) שנאמר (ויקרא א, ד) "וסמך ידו על ראש העולה", ודרשו ב'ספרא' שם פ"ד ה"ז: "העולה, פרט לעולת העוף", וראה גם בגיטין כח, ב. 47) פ"ב ה"ג, ופ"ג הי"ד. 48) משנה, תמורה כ, ב. 49) משנה, שם. ומשום שכיון שנפלו לתיבות, הרי הן קרבנות ציבור, ואין בהם סמיכה (ראה להלן ה"י). ומאותו הטעם אינו מביא נסכים משלו. ומכיון שכתוב בהם (במדבר טו, יג) "ככה" שהוא לעיכובא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

– מביא נסכים משל ציבור (׳קרית ספר׳). 50) וראה בפ"ד מהל׳ כלי המקדש ה"ז, כי כהן שהיה לו קרבן, הרי זה בא למקדש ומקריבו בכל יום שירצה וכו׳, והעור של קרבנו ואכילתו שלו. 51) משנה שם, משום שאין זה קרבנו.

ח. הַכֹּל סוֹמְכִין[52], חוּץ מֵחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[53] וְעֶבֶד וְאִשָּׁה וְסוּמָא וְנָכְרִי[54]. וְאֵין הַשָּׁלִיחַ סוֹמֵךְ[55]; שֶׁאֵין סְמִיכָה אֶלָּא בַּבְּעָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָמַךְ יָדוֹ - לֹא יַד אִשְׁתּוֹ וְלֹא יַד עַבְדּוֹ וְלֹא שְׁלוּחוֹ[56].

52) משנה, מנחות צג, א. 53) (כשהביא אביהם קרבן עבורם (פ"א מהל׳ מחוסרי כפרה ה"ה, ופ"ג שם ה"ו). וראה ב׳תוספות חדשים׳ שם, וב׳מנחת חינוך׳ מצוה קטו). 54) בקרבנות שלהם. ושם בגמרא, נתנו טעם לכולם: חרש שוטה וקטן לאו בני דעה הם (מנחות, שם), אשה נתמעטה ממה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל", בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות (וראה למעלה ה"ה). ועבד אינו סומך מפני שהוקש לאשה, ראה ב׳מנחת חינוך׳ שם. וסומא, למדו בגמרא שם ב׳גזירה־שוה׳ מסמיכת זקני העדה על פר העלם דבר של ציבור (שם ד, טו) שאינה בסומא, שהרי סומא אינו ראוי להיות בסנהדרין, כמו כן כל סמיכה אינה בסומא (ראה בפירוש המשנה, שם). וגוי נתמעט (שם) מה שנאמר (שם א, ב) "בני ישראל" – "בני ישראל סומכים, ואין הגוים סומכים", וראה למעלה ה"ח. 55) משנה, מנחות שם. 56) מנחות צג, ב.

ט. חֲמִשָּׁה שֶׁהֵבִיאוּ זֶבַח אֶחָד[57] - כֻּלָּן סוֹמְכִין עָלָיו[58] זֶה אַחַר זֶה[59], לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ כֻּלָּן בְּבַת אַחַת[60]. מִי שֶׁמֵּת[61] וְהִנִּיחַ קָרְבָּנוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[62] - הֲרֵי יוֹרְשׁוֹ מְבִיאוֹ וְסוֹמֵךְ עָלָיו[63] וּמֵבִיא נְסָכָיו[64].

57) ראה למעלה ה"א. 58) מנחות צג, ב - במשנה, ו׳ספרא׳ ויקרא פ"ב ה"א, ופי"ז ה"א "קרבנו" לרבות כל בעלי חוברין (= חבורה שנשתתפו בקרבן) לסמיכה. 59) תוספתא שם, ו׳ספרא׳ ויקרא, דיבורא דחובה פ"ו ה"ג. 60) משום חציצה, ראה להלן הי"ג (׳קרית ספר׳ ו׳חסדי דוד׳ בתוספתא, שם). (ואף־על־פי ש"מין במינו אינו חוצץ" (סוכה לז: ופ"ז מהל׳ לולב הי"ב) – אין זה אלא בדבר שאין צורך בו אלא בנגיעה בלבד, אבל בסמיכה, שאנו צריכים ל"כל כחו" (להלן הי"א), אין כאן סמיכה בכל כחו על הקרבן). 61) מנחות צב, א - במשנה. 62) אבל חטאות ואשמות לא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות (פ"ד מהל׳ פסולי המוקדשין ה"א), וכל שבחטאת מתה, באשם ירעה עד שיסתאב (שם הי"ד). 63) משנה, שם. ולמדו זאת (שם צג.) מדין תמורה, שנאמר (ויקרא כז, י) "המר ימיר", שהיורש ממיר. ולמידים סוף הקדש מתחילת הקדש, מה תחילת הקדש יורש ממיר, שהרי הוא כבעל הקרבן, אף סוף הקדש – יורש סומך. 64) משנה, שם. שכיון שהוא סומך ואינו כשליח, שהרי השליח אינו סומך (למעלה ה"ח) – מביא נסכים כמו בעל הקרבן (׳אור גדול׳ מנחות פ"ט מ"ח).

י. אֵין סְמִיכָה בְּקָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[65], חוּץ מִשְּׁתֵּי סְמִיכוֹת: עַל שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְעַל פַּר הֶעְלֵם דָּבָר[66].

וּשְׁלִשָּׁה מִן הַסַּנְהֶדְרִין סוֹמְכִין עָלָיו[67]. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין בַּצִּבּוּר אֶלָּא שְׁתֵּי סְמִיכוֹת[68].

65) משנה מנחות צב, א. שלא הוזכרה סמיכה בתורה אלא בקרבנות יחיד. 66) משנה, שם. שבשניהם מפורש שצריכים סמיכה: בפר העלם דבר של ציבור, נאמר (שם ד, טו) "וסמכו זקני העדה את ידיהם על ראש הפר", ובשעיר המשתלח נאמר (שם טז, כא), וסמך אהרן את שתי ידיו על ראש השעיר החי וגו׳, ושלח ביד איש עתי המדברה". 67) על פר העלם דבר של ציבור. כן הוא במשנה סנהדרין ב, א: "סמיכת זקנים (= על ראש פר העלם דבר של ציבור) ועריפת עגלה בשלשה, דברי רבי שמעון. רבי יהודה אומר בחמשה, ופסק רבינו כרבי שמעון. ואף־על־פי שאמרו: רבי יהודה ורבי שמעון, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:) – הרי אמרו (שם מז.) שבכמה הלכות פסקו כרבי שמעון, ומפורש אמרו ב"ירושלמי" פ"א מסנהדרין ה"ב, ופ"ט מסוטה ה"א, "אמר רבי, נראין דברי רבי יהודה בעריפה וכו׳, ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה". 68) כן הוא במנחות צב, א: "אמר רבינא, גמירי שתי סמיכות בציבור".

יא. אֵין סוֹמְכִין אֶלָּא בְּעַזָּרָה[69]. סָמַךְ חוּץ לָעַזָּרָה - חוֹזֵר וְסוֹמֵךְ מִבִּפְנִים[70]. וְאִם הָיָה בַּעַל הַקָּרְבָּן עוֹמֵד בַּחוּץ וְהִכְנִיס יָדוֹ[71] לִפְנִים וְסָמַךְ - סְמִיכָתוֹ כְּשֵׁרָה[72]. וְהוּא שֶׁיִּסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[73]. וְאֵין סוֹמֵךְ אֶלָּא טָהוֹר. וְאִם סָמַךְ הַטָּמֵא - סָמַךְ[74].

69) שנאמר (ויקרא א, ג) "יקריב אותו לרצונו לפני ה"", וסמוך לו בפסוק השני "וסמך ידו על ראש העולה", ומקרא נדרש לפניו "לפני ה׳ וסמך", מכאן שהסמיכה בעזרה. 70) ב׳ספרא׳ ויקרא, דיבורא דנדבה (פ"ד ה"א): "לפני ה׳ וסמך, אע"פ שסמך מבחוץ יחזור ויסמוך בפנים". 71) ב׳קרית ספר׳ העתיק "ידיו". וכן צריך להיות, ראה להלן הי"ג. 72) כן הוא בזבחים לב, א - דסמיכה אפשר להכניס ידיו. 73) ראה להלן שם. ומה שאמרו בזבחים לג, א: "ליעייל לידיה ולסמוך וכו׳, אמר רב יוסף כל הסומך, ראשו ורובו מכניס, מאי טעמא כל כחו בעינן, הילכך לא אפשר" – אין זה אלא בדרך הרגילה, אבל בהתאמצות אפשר לו לסמוך בכל כחו אף־על־פי שאינו מכניס אלא ידיו (׳הר המוריה׳). 74) בזבחים לב, א - למדו מן הפסוק "וסמך ושחט", להשוות אחת לשניה. וכשם שזו דווקא בטהורים, כמו כן השניה אינו אלא בטהורים ולא בטמאים. ומכיון שבשחיטה שנינו: "כל הפסולין ששחטו שחיטתם כשרה" – הוא־הדין בסמיכה, שכשירה בדיעבד אף אם הוא טמא.

יב. וּבַמָּקוֹם שֶׁסּוֹמְכִין שׁוֹחֲטִין[75]. וְתֵכֶף לִסְמִיכָה שְׁחִיטָה[76]. וְאִם שָׁחַט בְּמָקוֹם אַחֵר אוֹ שֶׁשָּׁהָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה[77]. וְהַסְּמִיכָה שְׁיָרֵי מִצְוָה הִיא[78]. לְפִיכָךְ, אִם לֹא סָמַךְ - כְּפֵר, וְאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת. וְאַף עַל פִּי כֵן מַעֲלִין עָלָיו כְּאִלּוּ לֹא כִּפֵּר[79].

75) משנה במנחות צג, א. ובגמרא (שם צג:) הטעימו: "במקום (= באותו מקום בעזרה) שסומכין - שוחטין,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שתיכף לסמיכה שחיטה", שאם ישחט במקום אחר, אין זה "תיכף". 76) היינו שלא ישהה, אלא ישחוט מיד. ולמדו זאת ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה, פ"ד ה"א) ממה שנאמר (ויקרא א, ד־ה) "וסמך – ושחט", "במקום שסומכין – שוחטין, ותיכף לסמיכה שחיטה". ושיעור השהיה, אמרו ב'תוספות' (סוטה לט. ד"ה כל) שאם שהה כדי הליכת עשרים ושתים אמות, בודאי הוא הפסק. וכן פסק הרמ"א באו"ח סי' קסו, לענין הפסק שבין נטילת ידים לבציעת הפת, וראה במ"א שם ס"ק ג, והגר"א שם ס"ק ג. 77) לדעת 'אור שמח' – הסמיכה כשרה, שהרי היתה במקומה לפני ה', מה־שאין־כן בסמך מחוץ לעזרה שלא היתה כסמיכה לפני ה', שצריך לחזור ולסמוך בפנים (ראה למעלה הי"א), אבל ה'קרית ספר' וה'כסף משנה' מפרשים שהשחיטה כשרה, אף שהסמיכה אינה כשרה, לפי שהסמיכה אינה מעכבת, ראה בהמשך ההלכה. (וממה שאמרו בזבחים לג, א: "כל הסמיכות שהיו שם, קורא אני עליהן תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזה (=מצורע) שהיה בשערי ניקנור וכו'", נראה שסמיכה שאינה במקום השחיטה, וגם לא תיכף לשחיטה – סמיכה כשרה היא, שאם לא כן, למה הוא סומך?). 78) משנה, מנחות צג, א. והיינו מצוה שהיא שיריים ואינה עיקר הכפרה, שכן גם שיירי הדם הנשפכים ליסוד, אינם מעכבים (להלן פי"ט ה"ד). 79) ברייתא, שם צג, ב. כלומר, לא קיים מצוה מן המובחר. "וסמך ונרצה (ויקרא א, ד), וכי סמיכה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם, שנאמר (שם יז, יא) "כי הדם הוא בנפש יכפר", אלא לומר לך שאם עשאה לסמיכה שיירי מצוה, מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר, וכיפר".

1 **יג. וְצָרִיךְ הַסּוֹמֵךְ לִסְמֹךְ בְּכָל כֹּחוֹ[80] בִּשְׁתֵּי יָדָיו[81] עַל**
2 **רֹאשׁ הַבְּהֵמָה[82], שֶׁנֶּאֱמַר: עַל רֹאשׁ הָעֹלָה - לֹא עַל**
3 **הַצַּוָּאר[83] וְלֹא עַל הַצְּדָדִין[84]. וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין**
4 **יָדָיו וּבֵין הַבְּהֵמָה[85].**

80) בחגיגה טז, ב: "אמר רמי בר חמא, שמע־מינה סמיכה בכל כחו בעינן", וראה למעלה הי"א, ובפ"א מהל' חגיגה ה"ט. 81) משנה, מנחות צג, א. ובגמרא (שם ע"ב), אמר ריש לקיש, דאמר קרא (ויקרא טז, כא, בשעיר המשתלח) "וסמך אהרן את שתי ידיו", כתיב ידו, וכתיב שתי, זה בנה אב: כל מקום שנאמר (בסמיכת בהמה) ידו, הרי כאן שתים, עד שיפרט לך הכתוב אחת (= ידו אחת). 82) משנה, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמ' 528 2) "ולא היה מניח ידיו זו על גבי זו". 83) ברייתא, שם צג, ב. 84) של הראש. וכגון שסמך על הלחיים (רש"י שם). בעיא שנפשטה שם בגמרא, מברייתא של אבא ביראה, ש"ידו על ראשו ולא ידו על הצדדין". 85) שם בגמרא "בעי רבי ירמיה, מטלית מהו שתחוץ, תא־שמע ובלבד שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הזבח".

5 **יד. וְכֵיצַד סוֹמֵךְ?[86] אִם הָיָה הַקָּרְבָּן קֹדֶשׁ קָדָשִׁים -**
6 **מַעֲמִידוֹ בְּצָפוֹן[87] וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וְהַסּוֹמֵךְ עוֹמֵד**
7 **בְּמִזְרָח וּפָנָיו לְמַעֲרָב, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו בֵּין שְׁתֵּי**
8 **קַרְנָיו[88], וּמִתְוַדֶּה[89] עַל חַטָּאת עָוֹן חַטָּאת[90], וְעַל**
9 **אָשָׁם עָוֹן אָשָׁם[91], וְעַל הָעֹלָה מִתְוַדֶּה עָוֹן עֲשֵׂה וַעֲוֹן**
10 **לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה[92].**

86) ברייתא, יומא לו, א. 87) שקדשי קדשים שחיטתן בצפון, ראה להלן פ"ה ה"ב־ג. וראה בפ"ה מהל' בית הבחירה הט"ז, מהו צפון. 88) ברייתא, שם. ובתוספתא מנחות פ"י (עמוד 528 1) "מניח שתי ידיו על גבי קרניו". וראה ב'תוספת ראשונים' שם. 89) שנאמר (במדבר ה, ו־ז) "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו את חטאתם אשר עשו", "ומשמע דוידוי דברים הוי אצל הקרבן, ואין לבעל הקרבן מעשה בקרבן אלא סמיכה, אם כן בשעת סמיכה יתודה" ('קרית ספר'). 90) כלומר, על החטא הזה שעליו מביא החטאת, ראה בפ"א מהל' שגגות, פירוט חייבי חטאות. 91) ראה בפ"ט מהל' שגגות פירוט חייבי אשם ודאי, ובפ"ה שם – חייבי אשם תלוי. 92) כרבי עקיבא, ביומא שם.

11 **טו. כֵּיצַד מִתְוַדֶּה?[93] אוֹמֵר: חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי[94]**
12 **וְעָשִׂיתִי כָּךְ וָכָךְ[95], וְחָזַרְתִּי בִּתְשׁוּבָה לְפָנֶיךָ וְזוֹ**
13 **כַּפָּרָתִי. הָיָה הַקָּרְבָּן שְׁלָמִים - סוֹמֵךְ בְּכָל מָקוֹם**
14 **שֶׁיִּרְצֶה מִן הָעֲזָרָה[96] בִּמְקוֹם שְׁחִיטָה[97]. וְיֵרָאֶה לִי,**
15 **שֶׁאֵינוֹ מִתְוַדֶּה עַל הַשְּׁלָמִים[98], אֲבָל אוֹמֵר דִּבְרֵי**
16 **שֶׁבַח[99].**

93) ראה בפ"א מהל' תשובה ה"א. 94) יומא שם, כדעת חכמים. 95) ראה פ"ב מהל' תשובה ה"ה, שהמתוודה צריך לפרט החטא, וראה 'ירושלמי' סוף יומא. 96) שהרי קדשים קלים הם, ונשחטים בכל מקום בעזרה, ראה להלן פ"ה ה"ב־ד. 97) שבמקום שסומכין - שוחטין (למעלה הי"ב). 98) שהרי אינם באים על חטא, ולא כתוב בו "ונרצה". 99) כמו מזמור לתודה ('אור שמח'), וכן הוא בתרגום רב יוסף לדברי הימים־ב (ל, כב) על הפסוק: "מזבחים זבחי שלמים ומתודים לה' אלקי אבותיהם" – "דבחין דבחי נכסת קודשיא ומהודן קדם ה' אלקי דאבהתהון" (הגר"י ליינר ב"סיני" כרך מז עמוד' נא־נב).

יום שלישי ל' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יתבאר בו שאין מביאים קרבן אלא ביום, ושצריך שתהא עבודת הקרבנות לשמה.

17 **א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן[2] אֶלָּא בַּיּוֹם,**
18 **שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם צַוּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת**
19 **קָרְבְּנֵיהֶם - בַּיּוֹם וְלֹא בַּלַּיְלָה. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹחֲטִין**
20 **זְבָחִים אֶלָּא בַּיּוֹם[3], וְאֵין זוֹרְקִין דָּמִים אֶלָּא בְּיוֹם**
21 **הַשְּׁחִיטָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ - בְּיוֹם**
22 **הַזְּבִיחָה תִּהְיֶה הַהַקְרָבָה. וְכֵיוָן שֶׁשָּׁקְעָה הַחַמָּה**
23 **נִפְסַל הַדָּם.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"כָּל הַקָּרְבָּנוֹת אֵין מַקְרִיבִין אוֹתָן אֶלָּא בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם צַוּתוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶת קָרְבְּנֵיהֶם כּוֹ'".

ענינו של מעשה הקרבנות בעבודת ה' של יהודי, הוא הקרבת עצמו - "אדם כי יקריב מכם קרבן לה'" - להיות כל כולו במצב של קרבן לה', כדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה". ובזה גופא צריך להיות ביום דווקא, היינו עבודה באופן מואר בגשמיות וברוחניות באור ובגילוי, כי עבודה זו לא רק שאינה פוגעת ח"ו בבריאותו אלא שמוסיפה בריאות ואריכות ימים ושנים טובות ומתוך הרחבה, בדוגמת יצחק שהיה "עולה תמימה" והאריך ימים יותר מכל האבות.

עוד זאת, גם במצב של "לילה" היינו העלם והסתר ח"ו, הנה "מותר להקטיר אימורין ואיברים בלילה", כיון שהקב"ה נותן כח ליהודי להפוך את ה"לילה" ליום, ולא רק עד חצות כדעת הרמב"ם, אלא גם כל הלילה כדעת רש"י, שזה נוגע במיוחד לדרא דעקבתא דמשיחא, הלילה של הגלות סמוך לבוקר הגאולה.

יין מלכות ספר עבודה סימן לו.

2) מגילה כ: במשנה. 3) במגילה שם למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", ובתוספות שם דיבור המתחיל לקמיצה כתבו, כי אין ללמוד שחיטה מהפסוק "ביום צוותו", כי פסוק זה מדבר בעבודת הקרבנות ושחיטה אינה עבודה, שהרי היא כשרה בזר. 4) ולא ביום המחרת אלא רק ביום הזביחה.

1 **ב. כֹּל שֶׁקָּרְבוּ מַתִּירָיו[5] בַּיּוֹם - מַעֲלִין אוֹתוֹ[6] עַל**
2 **הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה[7]. כֵּיצַד? זְבָחִים שֶׁנִּזְרַק דָּמָם בַּיּוֹם**
3 **- מַקְטִירִין אֵמוּרֵיהֶן בַּלַּיְלָה עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד**
4 **הַשַּׁחַר. וְכֵן אֵיבְרֵי הָעוֹלוֹת מַקְטִירִין אוֹתָן בַּלַּיְלָה עַד**
5 **שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר[8]. וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפִּשְׁיעָה[9],**
6 **אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין מַקְטִירִין הָאֵמוּרִין[10] וְאֵיבְרֵי**
7 **הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה[11].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

". . וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן הַפִּשְׁיעָה, אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין מַקְטִירִין הָאֵמוּרִין וְאֵיבְרֵי הָעוֹלָה אֶלָּא עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה".

בפירוש המשנה הראשונה במסכת ברכות נחלקו רש"י והרמב"ם: רש"י סבר שגזירת חכמים עד חצות היא רק על קריאת שמע ואכילת קדשים, אבל לא על הקטר חלבים ואיברים. ואילו הרמב"ם בפירוש המשניות למד, שגם על חלבים ואברים גזרו חכמים שיהיו עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה וכן כתב בהלכה כאן.

והנה, לשיטת הרמב"ם קשה לכאורה מהכלל (לדעת כמה פוסקים) שכל מה שהתירה התורה בפירוש, אין כח לחכמים לאסור, והלא בזה התירה התורה בפירוש: "כל הלילה עד הבוקר", וא"כ איך יתכן שיהיה כח ביד חכמים לאסור זאת.

ויש לומר התירוץ בזה: הרמב"ם סבר שמה שאמרה תורה "כל הלילה עד הבוקר", הוא לא לגלות שמצוותן בלילה, אלא שכל עוד שלא עלה עמוד השחר לא עבר על איסור נותר, אבל עיקר המצוה היא ביום.

מהיוצא מפירוש זה, יש לומר בפנימיות העניינים: חלב מורה על תענוג, ועל כך אומרת התורה "כל חלב ה'", היינו שכל תענוג שיש לאדם בעולם הזה, עליו למוסרו לה'. והנה, על פי הנ"ל שעיקר הקטר חלבים ואיברים הוא ביום, אין לאדם לומר שמסירת התענוג צריכה להיעשות רק בעניינים של "לילה", היינו מסירת התענוג מתאוות העולם, אלא שעיקר המצוה היא ביום, היינו בענייני יום ואור - תורה ומצוות - ובהם עיקר ישנו הציווי "כל חלב לה'" כלומר, שגם תענוג הבא לאדם מקיום מצוות וחידוש תורה שחידש, צריך למוסרו לה' היינו שלא להנות ממנו כי אם רק מזה שמקיים רצון ה' בקיום תורה ומצוות.

לקוטי שיחות חלק ג' עמוד 948.

5) זריקת הדם. 6) כלומר, אימוריו או אבריו. 7) אבל כל שלא קרב מתיריו ביום (=הקומץ, הלבונה והמנחות הנשרפות) אין מעלין אותו כל הלילה (תוספתא שם). ו"אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערביים וכו' מקטירין איברי העולות והאימורין וכו'". 8) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה, היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו". 9) "שלא תדחק עליו את השעה ונמצא עושה מהם דבר אחר עלות השחר". 10) במשנה שם: "הקטר חלבים ואברים". 11) משנה שם: "כל מה שאמרו חכמים עד חצות מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, וכל הנאכלין ליום אחד מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, הקטר חלבים ואברים מצוותן עד שיעלה עמוד השחר, אם כן למה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה", ודעת רבינו (כאן וכן בפירוש המשניות שם) כי גם הקטר חלבים ואברים הם בכלל מה שאמרו חכמים עד חצות, אבל רש"י שם כתב כי על הקטר חלבים ואברים לא אמרו חכמים עד חצות, לפי שכהנים זריזים הם, ואין שבות במקדש.

8 **ג. אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים**
9 **בַּלַּיְלָה - אֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְדַעַת, אֶלָּא מִשְׁתַּדְּלִין**
10 **לְהַקְטִיר הַכֹּל בַּיּוֹם. חֲבִיבָה מִצְוָה בִּשְׁעָתָהּ. שֶׁהֲרֵי**
11 **הֶקְטֵר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁכְּשֵׁרִים בַּלַּיְלָה,**
12 **הוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת בִּזְמַנָּן, וְאֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְמוֹצָאֵי**
13 **שַׁבָּת.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַקְטִיר אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים בַּלַּיְלָה – אֵין מְאַחֲרִין אוֹתָן לְדַעַת".

הוסבר לעיל שגדר שמירת המקדש הוא שאין בו היסח הדעת ולכן פסק שהשמירה היא רק בלילה שאין בו עבודה. ואף שלכאורה עפמ"ש כאן הרי בלילה נעשה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקטר החלבים והאברים, הנה הדין בזה שמעלה אותם על המזבח והם נקטרים **מאליהם** כל הלילה, הוא רק כשלא הספיקו להקטיר ביום וברמב"ם אצלנו "אין מאחרין אותן לדעת אלא משתדלין להקטיר הכל ביום".

לקוטי שיחות חלק יג, עמוד 62 והערה 48.

1 **ד. כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קָרֵב אֶלָּא בַּיּוֹם[12], כְּגוֹן הַקֹּמֶץ[13]**
2 **וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת[14] וּמְנָחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[15] - מֵתֶר**
3 **לְהַקְרִיבָן עִם מְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ[16], וְהֵם מִתְאַכְּלִין וְהוֹלְכִין**
4 **כָּל הַלַּיְלָה כְּאֵיבְרֵי עוֹלָה[17].**

12) שלא קרבו מתיריו ביום. 13) כלומר, הקטרת הקומץ, כי חלק גדול מהמנחות הקריבות על גבי המזבח, נקמצות, ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח, והשאר נאכל לכהנים. 14) כלומר, הקטרת הקטורת על המזבח הפנימי. 15) ראה להלן פרק י"ב שם כי מנחות זכרי כהנים (=מנחת חינוך וחביתין וכהן שהביא מנחת חוטא או מנחת נדבה) נשרפות כליל על גבי המזבח, ואינן נקמצות. 16) זמן מועט קודם השקיעה "אף כי אין שהות שתצית האש ברובו לפני השקיעה, והם נקלטים על גבי המזבח". 17) ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא ו, א) "זאת תורת העולה", ריבה את אלו שמקריבן קודם השקיעה ונשארים כל הלילה כמו אברי העולה. וראה במשנה למלך להלן פרק א מהלכות תמידין ומוספין סוף הלכה ג, כי רק אם הקמיצה הייתה לפני תמיד של בין הערביים, אפשר להקטיר את הקומץ לאחר התמיד, וכמו כן במנחות הנשרפות אין לשורפם על המזבח לאחר התמיד, אלא אם נתקדשו בכלי לפני התמיד, אבל אם לא נקמצו או נתקדשו בכלי לפני התמיד, אסור לעשותם אחר התמיד.

5 **ה. הַנְּסָכִים הַבָּאִים עִם הַזֶּבַח[18] - אֵין קְרֵבִין אֶלָּא**
6 **בַּיּוֹם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם - מַקִּישׁ**
7 **נְסָכִים לִשְׁלָמִים: מַה שְּׁלָמִים בַּיּוֹם, אַף נְסָכִים בַּיּוֹם.**
8 **אֲבָל הַנְּסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן[19] - מִתְקַדְּשִׁין[20]**
9 **בַּלַּיְלָה וּקְרֵבִין בַּלַּיְלָה[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם נִזְדַּמְּנוּ לוֹ**
10 **נְסָכִים הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - מַקְדִּישָׁן וּמַקְרִיבָן**
11 **בַּלַּיְלָה[23]. וַעֲלוֹת הַשַּׁחַר פּוֹסֶלֶת בָּהֶן, כְּאֵיבְרֵי**
12 **הָעוֹלוֹת[24].**

18) שהביאם עם הזבח. 19) שלא הקדישם עם הזבח, שהרי יכול אדם להביא קרבנו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים. 20) על ידי נתינתם בכלי שרת. 21) שכיוון דלא קדשו בשחיטת הזבח, יכול להקריב בלילה, שדווקא נסכים הבאים עם הזבח נתרבו ממה שכתוב "לנסכיכם ולשלמיכם", ומכיוון שקריבין בלילה, מתקדשין גם בלילה, שכן אמרו בתמורה יד. "זה הכלל כל הקרב ביום (=נסכים הבאים עם הזבח בכלל זה) אינו קדוש אלא ביום, וכל הקרב בלילה (=נסכים הבאים בפני עצמם) קדוש בין ביום בין בלילה. 22) כלומר, כיוון שנסכים הבאים בפני עצמם מתקדשים בלילה וקריבים בלילה. 23) כלומר, מקדישן לכתחילה בלילה ומקריבן מיד (כסף משנה) והכל משום זריזות מצוה, שמיד שנזדמנה לו המצוה, אין להחמיצנה. ומקור הדברים בתמורה שם: "אמר רב פפא השתא דאמרת נסכים הבאים בפני עצמן קריבין אפילו בלילה, נזדמנו נסכים בלילה מקדישן בלילה ומקריבן". 24) בתמורה שם: "אמר רב אדא בר אהבה ועלות השחר פוסלת בהן כאברין" שהקדישן ולא הקריבן.

13 **ו. כָּל הַיּוֹם כָּשֵׁר לִסְמִיכָה וְלִשְׁחִיטָה[25] וְלִמְלִיקָה[26],**
14 **לְהֶקְטֵר[27] לְהַגְּשָׁה[28] וּלְהַזָּיָה[29], וְלִתְנוּפָה[30] וְלִקְמִיצָה[31]**
15 **וּלְקָרְבַּן הַמּוּסָפִין[32]. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְהַקְטִיר**
16 **אֵמוּרִין וְאֵיבָרִים[33]. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם -**
17 **כָּשֵׁר כָּל הַיּוֹם, וְדָבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּלַּיְלָה - כָּשֵׁר כָּל**
18 **הַלַּיְלָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת.**

25) בגמרא שם למדו זאת ממה שנאמר בשחיטה (ויקרא יט, ו) "ביום זבחכם", לאפוקי לילה, ונאמר (שם ג, יג) "וסמך ושחט", מה שחיטה ביום אף סמיכה ביום. 26) מליקת העוף (ראה ויקרא א, טו), נלמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" - לאפוקי לילה. 27) הקטרת הקומץ, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב (שם) "ביום צוותו". 28) כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח טעונות הגשה במערב כנגד חודה של קרן דרומית מערבית", ונלמד בגמרא שם ממה שהוקשה הגשה לתנופה שנאמר (במדבר ה, כה) ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות (=הגשה) והניף והקריב", מה תנופה ביום אף הגשה ביום. 29) זריקת דם הקרבנות והזיית דם פרים הנשרפים וחטאות הפנימיות. וגם זה נלמד בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ביום צוותו". 30) שמניף את עומר התנופה ומנחת הסוטה, וכמו כן את החזה של השלמים לפני שנותנה לכהן. ונלמד בגמרא שם ממה שכתוב (שם כג, יב) "ביום הניפכם את העומר", לאפוקי לילה. 31) קמיצת המנחה, וגם זה נלמד שם ממה שכתוב "ביום צוותו". 32) נלמד שם ממה שנאמר (שם, לז) "דבר יום ביומו", לאפוקי לילה. 33) שנאמר (שם ו, ב) "זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר ואש המזבח תוקד בו" (שם כא.).

19 **ז. כָּל הַזְּבָחִים אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן לְכַתְּחִלָּה אֶלָּא**
20 **בְּסַכִּין מִכְּלֵי שָׁרֵת[34]; וְאִם שָׁחַט בְּכָל דָּבָר שֶׁשּׁוֹחֲטִין**
21 **בּוֹ הַחֻלִּין, אֲפִלּוּ בִּקְרוּמִית שֶׁל קָנֶה[35] - כְּשֵׁרִין[36].**

34) בסוטה יד: אמרו "מידי דהווה אדם, דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה", הרי שסכין כלי שרת. וכן אמרו במנחות עו: "סכין מקדשת בכלי שרת". ואילו בחולין ג. הכשירו לשחוט קדשים בקרומית של קנה, והרי אין עושים כלי שרת של עץ, מזה הוציא רבינו שלכתחילה צריך כלי שרת ובדיעבד אינו צריך. 35) "צלע של קנה" (רש"י חולין טו:), ובערוך ערך קרם "פירש מה שמשתייר מן המחצלת כשמתקנין אותה". 36) תוספתא מנחות שם: "חומר בקמיצה שהקמיצה טעון כהן וכלי שרת, מה שאין כן בשחיטה, קמיצה בכלי ושחיטה אפילו בקרומית של קנה".

22 **ח. וְכָל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל מִדָּמָם פָּחוֹת מִכְּדֵי הַזָּיָה[37] -**
23 **לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם. וְצָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לְקַבֵּל כָּל הַדָּם[38].**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹחֵז הַסִּימָנִים[39] בְּיָדוֹ וּמוֹצִיאָן עִם הַוְּרִידִין לְתוֹךְ הַמִּזְרָק[40], וְשׁוֹחֵט שְׁנַיִם אוֹ רֹב שְׁנַיִם, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבֵּל הַדָּם כֻּלּוֹ בַּכְּלִי. וּמַגְבִּיהַּ הַסַּכִּין לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרֵד הַדָּם מֵעָלֶיהָ אֶלָּא מִן הַצַּוָּאר[41]. וְדָם שֶׁבַּסַּכִּין - מְקַנְּחוֹ בִּשְׂפַת הַמִּזְרָק[42].

37) אחת, בכלי אחד, ופחות מכדי הזייה אחת בכלי שני וערבן ביחד, אבל אם קיבל בו אפילו כדי הזייה אחת בלבד קידש הדם, אף כי צריך להזות על הקרבנות כמה וכמה הזיות בכל קרבן וקרבן כדינו. אבל לדעת התוספות מנחות שם דיבור המתחיל ואם, ורש"י שם, כי צריך שיקבל דם בכל קרבן וקרבן מה שצריך לכל הזיותיו. 38) כלומר, אף כי אם קיבל דם רק כדי הזייה אחת - קידש, אין זה אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך להתכוון לקבל כל הדם. והוא בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר רב השוחט צריך שיקבל את כל דמו של פר, שנאמר (שם ד, ז) "ואת כל דם הפר ישפך" וכו', אם אינו עניין לשיריים וכו' תניהו עניין לקבלה". 39) הקנה והווושט. 40) כלומר, על אוויר המזרק. בזבחים שם: "אמר רב חסדא אמר רב ירמיה בר אבא: השוחט צריך שיתן ווירידין לתוך הכלי", ומפרש רש"י האי תוך לאו דווקא דהא לא אפשר, אלא על אווירו של תוך כלי, וראה להלן בסוף ההלכה "אוויר הכלי הרי הוא ככלי", "ודעתו שמתחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, אף שעדיין לא גמר השחיטה, וכן דעת רבותינו בעלי התוספות (מעילה ה. דיבור המתחיל היתר שחיטה, זבחים קי. דיבור המתחיל ואי ובבא קמא עו: דיבור המתחיל כל העומד). 41) בזבחים כה. "אמר רב יהודה אמר שמואל: השוחט צריך שיגביה סכין למעלה, שנאמר (שם, ה) "ולקח וכו' מדם הפר", ולא מדם הפר ודבר אחר (=סכין). 42) "פירוש בשפת המזרק מאחוריו שלא ייכנס דם במזרק" (כסף משנה). והוא בזבחים שם: "ודם סכין במאי מקנח ליה, אמר אביי בשפת מזרק כדכתיב (עזרא א, י) "כפורי זהב", כלומר, שמזרקין נקראים בשם כפורי זהב על שם קינוח.

ט. אֲוִיר הַכְּלִי הֲרֵי הוּא כַּכְּלִי[43]. הָיָה מְקַבֵּל הַדָּם[44] וְנִפְחֲתוּ שׁוּלֵי הַמִּזְרָק קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּם לַאֲוִיר הַמִּזְרָק[45] הַנִּפְחָת - לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַדָּם; שֶׁהָאֲוִיר שֶׁאֵין סוֹפוֹ לָנוּחַ - אֵינוֹ כְּמֻנָּח[46].

43) כלומר, אין צורך שיכניס את הווירידין לתוך הכלי ממש בעת שהוא מקבל הדם (כי דבר זה בלתי אפשרי), אלא הוא מחזיק הווירידין למעלה מן הכלי, נגד התוך של הכלי. ואם סופו לנוח (=כשלא נפחתו שוליו) נתקדש הדם עוד כשהם באוויר למעלה מן הכלי, ודבר זה איבעיא ונפשטה בזבחים כה: 44) באוויר הכלי (=למעלה מן הכלי, נגד תוך הכלי). 45) כלומר, לאוויר שהוא בתוך דופני המזרק, אבל אם הגיע הדם לתוך אוויר הדפנות, ורק אחרי כן נפחתו שוליו, אף שלא הגיע הדם לתחתית המזרק - נתקדש הדם. 46) בזבחים שם: "בעי מיניה רבי אסי מרבי יוחנן היה מקבל ונפחתו שוליו וזרק עד שלא הגיע דם לאוויר מהו? אוויר שאין סופו לנוח כמונח דמי או לא כמונח דמי", ואמרינן שם: "אם תמצי לומר אוויר שאין סופו לנוח לאו כמונח דמי, אוויר שסופו לנוח מאי"? וידועה דעת רבינו שפוסק בכל מקום כ"אם תמצי לומר" ראה לחם משנה.

י. כָּל הַזְּבָחִים צָרִיךְ הָעוֹבֵד שֶׁתְּהֵיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם הַזֶּבַח[47] וּלְשֵׁם בְּעָלָיו[48] בִּשְׁעַת זְבִיחָה, וּבִשְׁעַת קַבָּלַת הַדָּם, וּבִשְׁעַת הוֹלָכַת הַדָּם, וּבִשְׁעַת זְרִיקָתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְשַׂר זֶבַח תּוֹדַת שְׁלָמָיו - שֶׁתְּהֵיֶה זְבִיחָה עִם שְׁאָר אַרְבַּע הָעֲבוֹדוֹת[49] לְשֵׁם שְׁלָמָיו[50]. וְכֵן שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת[51]. וְאִם שָׁחַט וְעָבַד שְׁאָר עֲבוֹדוֹת[52] סְתָם וְלֹא חָשַׁב כְּלָל[53] בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִים, וְעָלוּ לַבְּעָלִים[54].

47) עולה לשם עולה, שלמים לשם שלמים וכו'. 48) קרבן של ראובן לשם ראובן, קרבן של שמעון לשם שמעון וכו'. בזבחים ב, במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת". ומשמע בגמרא (שם ב: דש"שלא לשמן", היינו בין בשינוי קדש בין בשינוי בעלים (כסף משנה).
49) כלומר, השחיטה עם שאר ג' העבודות: קבלת הדם, הולכת הדם וזריקת הדם, שהן ביחד ארבע עבודות. 50) בגמרא (שם ד.) למדו שצריך שחיטה לשם הזבח ממה שנאמר (ויקרא ד, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", שתהא זביחה לשם שלמים. וממה שנאמר "ובשר זבח תודת שלמיו" למדו ב"אם אינו עניין" "תנהו עניין" לשינוי בעלים, שצריך שתהא השחיטה לשם בעלים. וקבלת הדם שצריך שתהא לשם שלמים למדו (שם) ממה שנאמר (שם ז, לג) "המקריב את דם השלמים" שתהא קבלת הדם לשם שלמים, וממה שנאמר באיל הנזיר (במדבר ו, יז) "ואת האיל יעשה זבח שלמים" למדו שתהא עשייתו לשם שלמים, ואם אינו עניין לשינוי קדש תנהו עניין לשינוי בעלים למדו (שם:) קבלת הדם והולכת הדם שתהיינה לשם בעלים. והולכת הדם שתהא לשם הזבח למדו (שם.) ממה שנאמר (ויקרא א, יג) "והקריב [וגו'] את הכל [וגו'] המזבחה" זו הולכה שצריך שתהא לשם זבח. וזריקה שצריך שתהא לשם הזבח למדו שם ממה שנאמר (שם ז, יד) "הזורק את דם השלמים" שתהא זריקה לשם שלמים, וזריקה לשם בעלים למדו (שם:) ממה שנאמר (שם, ד) "ונרצה לו לכפר עליו" עליו ולא על חברו. 51) בגמרא (שם ד:) "אמר קרא (שם ז, לז) זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים, הקישן הכתוב לשלמים, מה שלמים בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה, אף כל בין שינוי קדש בין שינוי בעלים בעינן לשמה". 52) קבלת הדם, הולכתו וזריקתו. 53) לא לשמן ולא שלא לשמן. 54) שם ב. במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח והחטאת", ובגמרא (שם:) אמרו "טעמא דשלא לשמן הא סתמא עלו נמי לבעלים לשם חובה". הרי שבכל הזבחים עלו לבעלים לשם חובה, כשעבד בסתם, ורבינו כותב זאת רק בעולה ושלמים. ויתכן כי כוונת רבינו לומר שאפילו בעולה ושלמים. ופירוש הדברים אף שעיקר הדבר שצריך לשם זבח נאמר בשלמים

ועולה, ובכל זאת אם עשה סתם כשר, ועלו לבעלים לשם חובה. וקל וחומר לשאר קרבנות (לחם משנה).

יא. וְצָרִיךְ שֶׁתְּהֵיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ[55] בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת[56] הָעוֹלָה[57] לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְּבָרִים: לְשֵׁם הַזֶּבַח, וּלְשֵׁם הַזּוֹבֵחַ, וְשֶׁהַזֶּבַח לְהַשֵּׁם בָּרוּךְ הוּא, וְשֶׁיַּקְטִירוּ לָאִשִּׁים[58], וְשֶׁהַקְטָרָתוֹ לְרֵיחַ בְּלִבַד[59], וְשֶׁרֵיחַ זֶה נַחַת רוּחַ לִפְנֵי הַשֵּׁם[60]. וְאִם שָׁחַט סְתָם - כָּשֵׁר[61], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְהַשּׁוֹחֵט חַטָּאת וְאָשָׁם צָרִיךְ שֶׁתְּהֵיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַחֵטְא שֶׁבָּא עָלָיו.

55) של העובד. 56) דווקא בשעת שחיטה ולא בשעת ההקטרה. 57) לדעת רש"י (זבחים שם דיבור המתחיל עולה) הוא הדין לשלמים. אבל מדברי רבינו נראה שעולה דווקא. ואילו בשלמים אין אלא ארבעה דברים: לשם זבח, לשם זובח, להשם, ושיקטירו לאישים. אבל לריח ולניחוח לא נאמרו בשלמים בפסוקים המדברים בהקרבה לשם, ראה ויקרא ג, ג-ט. 58) כלומר, שיחשוב שיקטירו אותו על האש, ולא לעשותו צלי לאכילה. 59) ושלא יצלה אברים מחוץ למערכה ואחר כך יעלה אותן על המערכה, כי אז שוב אין בהם ריח. 60) שם בגמרא וזה לשונו: ניחוח, לשם הנחת רוח לה', לשם מי שאמר והיה העולם. 61) מפשטות הדברים נראה כי זה מוסב על כל מה שלמעלה, ואם כן אם שחט בכוונה הפכית בכל אחד מששת הדברים הנ"ל - אין שחיטתו כשרה. וזה לא ייתכן, כי הרי בפרק י"ב מהלכות פסולי המוקדשין (הלכה א) לא מנה רבינו בפסול מחשבה אלא אם שחט שלא לשם זבח ושלא לשם זובח, הרי שבכל יתר ארבעת הדברים אין שום פגם אם חשב להיפך, ועיין לחם משנה.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר בו שמקבלה ואילך מצות כהונה, ואם מקום השחיטה וקבלת הדם שוה בכל הזבחים.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2] שֶׁשְּׁחִיטַת הַקָּדָשִׁים כְּשֵׁרָה בְּזָרִים, וּמִקַּבָּלַת הַדָּם וְאֵילַךְ מִצְוַת כְּהֻנָּה. וְכָל הַזְּבָחִים - קִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת[3] בְּיַד כֹּהֵן[4]; אֲבָל מְקוֹם שְׁחִיטָתָן וּמְקוֹם קִבּוּל דָּמָן אֵינוֹ שָׁוֶה בְּכֻלָּן[5].

2) בפ"ט מהלכות ביאת המקדש הלכה ו. 3) שנאמר בעולה ושלמים בסיני (שמות כד, ה-ו) "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות" (ראה זבחים צז: ומנחות פב:) ואם בשלמים צריך כלי קל-וחומר לשאר קדשים (רש"י במנחות שם). ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ה) אמרו: "ולקח, נאמר כאן לקיחה, ונאמרה להלן לקיחה, מה לקיחה האמורה להלן בכלי, אף כאן בכלי" ובמלבי"ם שם מפרש כי הכוונה היא ללמוד חטאת מעולה ושלמים, שבחטאת נאמר (ויקרא ד, כה): "ולקח הכהן", ובעולה ושלמים נאמר (שמות שם): "ויקח משה", מה קיחה של עולה ושלמים בכלי, אף קיחה של חטאת בכלי (וראה גם בקרית-ספר כאן). ואשם נלמד (בזבחים מז:) מחטאת, שנאמר (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא", "מה חטאת טעונה כלי, אף אשם טעונה כלי". 4) כן הוא בהלכות ביאת המקדש שם. ולמדו כן ממה שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", מקבלה ואילך מצות כהונה (זבחים לב.). 5) ראה להלן הלכה ב.

ב. כֵּיצַד? קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן וְאֵין מְקַבְּלִין אֶת דָּמָן אֶלָּא בִּצְפוֹן[6] הַמִּזְבֵּחַ, בְּכָל הַמָּקוֹם שֶׁבֵּאַרְנוּ גְּבוּלוֹתָיו בִּתְחִלַּת סֵפֶר זֶה[7]. וְקָדָשִׁים קַלִּים - שְׁחִיטָתָן וְקִבּוּל דָּמָן בְּכָל מָקוֹם מִן הָעֲזָרָה[8].

6) זבחים מז. ומז: וראה להלן הלכה ג. 7) בפ"ה מהלכות בית הבחירה הלכה טז. 8) זבחים נה. במשנה: "קדשים קלים, שחיטתן בכל מקום בעזרה". וראה למעלה פ"ד הלכה ח, כי מיד עם תחילת שחיטה צריך שיהא הדם נוזל לתוך הכלי, ומכיון ששחיטה בכל מקום בעזרה, גם קיבול דמן כן. וראה להלן סוף הלכה ג.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אֶלָּא בַּצָּפוֹן?[9] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה[10], וּבְחַטָּאת הוּא אוֹמֵר: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר תִּשָּׁחֵט הָעֹלָה תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[11]; וּכְשֵׁם[12] שֶׁהַחַטָּאת נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[13], כָּךְ הָעוֹלָה נִקְרֵאת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים[14]. וּבְאָשָׁם הוּא אוֹמֵר[15]: בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָאָשָׁם. וְשַׁלְמֵי צִבּוּר[16] הֵקִּשׁוּ לְחַטָּאת, שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲשִׂיתֶם שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת וּשְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה לְזֶבַח שְׁלָמִים[17]; לְפִיכָךְ הֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּחַטָּאת, וְנִשְׁחָטִין בִּמְקוֹם שְׁחִיטָתָהּ. וּמְקוֹם שְׁחִיטָה הוּא מְקוֹם הַקַּבָּלָה[18].

9) זבחים מח. 10) ובגמרא שם אמרו: "אשכחן בן צאן (שהרי הפסוק הנ"ל נאמר בצאן, שנאמר שם א, י "ואם מן הצאן קרבנו, מן הכבשים או מן העזים לעולה"), בן בקר מנא לן, אמר קרא "ואם מן הצאן", וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון (=בן בקר, שנאמר בויקרא שם, לפני כן) מן התחתון (=מן הצאן)". 11) שם מח: 12) עיין כסף-משנה. 13) בויקרא שם: "זאת תורת החטאת וכו' קודש קדשים הוא". 14) בזבחים נג: במשנה: "העולה קדשי קדשים וכו'". ואף-על-פי שלא כתוב בתורה שהיא קדשי קדשים, - למדוה מחטאת ואשם, לפי שהיא שווה להם בשחיטתה ובקיבול דמה (פירוש המשנה זבחים פ"ה משנה א). ועוד, שהרי היא כולה לגבוה, ואין לך קדשי קדשים כזה (רש"י שם). 15) ראה במשנה זבחים נד: 16) הם כבשי עצרת, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 17) שם במשנה: "זבחי שלמי ציבור ואשמות וכו' שחיטתן בצפון וקיבול דמן בכלי שרת בצפון וכו'". ובגמרא (שם נה.) אמרו: "מנא לן דבעי צפון, דתני רבה בר רב חנן קמיה דרבא, ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת, מה חטאת בצפון אף שלמי ציבור. אמר ליה רבא, וכי חטאת מהיכן למדה מעולה, דבר הלמד מהיקש, חוזר ומלמד בהיקש? אלא מדתני רב מרי בריה דרב כהנא, על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם (במדבר י, י) מה עולה קדשי קדשים, אף זבחי שלמי ציבור קדשי קדשים. מה עולה בצפון, אף זבחי שלמי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ציבור בצפון". ורבינו הביא את הדרשה שנדחתה, ראה בכסף־משנה ולחם־משנה. 18) כי מיד עם תחילת השחיטה צריך לקבל הדם לתוך הכלי. כלומר, שיהיה נוזל בכלי מיד (למעלה פ"ד הלכה ח), ואם כן, מקום השחיטה הוא מקום הקבלה. וראה עוד למעלה הלכה ב.

1 **ד. וּמִנַּיִן שֶׁשּׁוֹחֲטִים קָדָשִׁים קַלִּים בְּכָל הָעַזָּרָה,**
2 **אֲפִלּוּ אֲחוֹרֵי הַהֵיכָל?[19] שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בִּשְׁלָמִים:**
3 **וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד[20] - לְהַכְשִׁיר כָּל הָרוּחוֹת,**
4 **שֶׁהֲרֵי לֹא יִחֵד לָהֶם רוּחַ. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקָּדָשִׁים**
5 **קַלִּים. וְאִם שְׁחָטָם בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרִים[21]. אֲבָל אִם**
6 **שְׁחָטָן בְּגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל - פְּסוּלִין; שֶׁאֵין הַגַּגּוֹת**
7 **רְאוּיוֹת לִשְׁחִיטָה כְּלָל, אֶלָּא בְּקַרְקַע הָעַזָּרָה[22].**

19) בזבחים נה: "דאמר רמי בר רב יהודה אמר רב, לול קטן היה אחורי בית הכפורת גבוה שמונה אמות, כדי להכשיר את העזרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים", ובתוספתא זבחים פ"ז: "וכן היה רבי יוסי ברבי יהודה אומר שני פספסין היו בבית החליפות פתוחין למערב גבוהין מן הארץ ת' אמות שתהא עזרה כשרה לאכילת קדשי קדשים ולשחיטת קדשים קלים אפילו אחורי הכפורת, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד וגו'". ועיין בתוספות שם ד"ה שנים, שהקשו הלא אינו רואה פתח אהל מועד (ראה להלן הלכה ה). ותירצו, שמה שרואה קודש הקדשים, לא גרע מרואה פתח ההיכל. 20) כן למדו בתוספתא שם (הר המוריה, וראה בכסף־משנה). 21) בזבחים סג. ומנחות ח. "אמר ר' יוחנן שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (שם) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר", שאם בפתח ההיכל כשר, כל־שכן בהיכל עצמו. 22) כן הוא בזבחים קז: שגגו של היכל אינו ראוי לשחיטת כל זבח.

8 **ה. שְׁלָמִים[23] שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם שֶׁיִּפָּתְחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל**
9 **- פְּסוּלִין; שֶׁנֶּאֱמַר: פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד - בִּזְמַן שֶׁפָּתוּחַ.**
10 **אֲפִלּוּ הָיוּ דַּלְתוֹתָיו מוּגָפוֹת[24] - הֲרֵי זֶה כְּנָעוּל[25]. אֲבָל**
11 **הַפָּרֹכֶת שֶׁעָלָיו אֵינָהּ[26] פּוֹסֶלֶת[27].**

23) זבחים נה: וכדעת רש"י (שם סא.), שדין זה אינו אלא בשלמים שכתוב בהם "פתח אהל מועד", ולא בשאר קרבנות. ומה שאמרו בתמיד פ"ג משנה ז: "לא היה שוחט השוחט עד ששומע קול שער הגדול שנפתח", אין זה אלא למצוה, ולא לעכב. ראה בתוספות מנחות צה. ד"ה מר אמר, וב'תוספות יום טוב' בתמיד שם. 24) סגורות ולא נעולות במנעול. 25) כן הוא בזבחים שם: "פשיטא מוגף כנעול דמי". 26) על פתח ההיכל, כמבואר פ"ז מהלכות כלי המקדש הלכה יז (אור שמח). 27) שם בזבחים בעיא שנפשטא: "וילון מאי, אמר ר' זירא הוא עצמו אין נעשה אלא כפתח פתוח", ופירשו רש"י ותוס' שם, שעשו הוילון לשם צניעות, שלא יסתכלו בהיכל בשעת שחיטה.

12 **ו. הָעוֹלָה וְהָאָשָׁם וְהַשְּׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל**
13 **צִבּוּר, זְרִיקַת דַּם שְׁלָשְׁתָּן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ שָׁוָה[28]**
14 **לְעוֹלָם[29]. וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם**
15 **בַּמִּזְרָק, וְזוֹרֵק מִמֶּנּוּ בַּמִּזְרָק[30] שְׁתֵּי זְרִיקוֹת עַל שְׁתֵּי**
16 **זָוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ[31] בַּאֲלַכְסוֹן[32] מֵחֲצִי הַמִّזְבֵּחַ וּלְמַטָּה[33]:**
17 **עַל קֶרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית וְעַל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית[34].**
18 **וּמִתְכַּוֵּן כְּשֶׁיִּזְרֹק הַדָּם עַל הַקֶּרֶן שֶׁיִּהְיֶה הַדָּם מַקִּיף**
19 **עַל הַזָּוִיּוֹת כְּמִין גַּ"ם[35], כְּדֵי שֶׁיִּמָּצֵא הַדָּם שֶׁל שְׁתֵּי**
20 **מַתָּנוֹת עַל אַרְבָּעָה כָּתְלֵי הַמִּזְבֵּחַ. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּעוֹלָה**
21 **וּבִשְׁלָמִים 'סָבִיב'[36]. וְהוּא הַדִּין לְאָשָׁם[37]. וּשְׁיָרֵי הַדָּם**
22 **נִשְׁפָּכִין[38] עַל הַיְסוֹד[39] הַדְּרוֹמִי[40].**

28) כן הוא בזבחים נג: (בעולה) נד: (לענין שלמי ציבור ואשמות), ונה. (לעניו שלמי יחיד): "ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע". 29) כן בדפוסי רומי (ר"מ) וויניציאה ועוד. בדפוסים החדשים: לעולה. 30) ראה להלן הלכה ט, כי "אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד". 31) זבחים נג: כשמואל וכתנא־קמא בברייתא שם (כסף משנה). 32) כלומר, שתי הקרנות תהיינה זו מול זו באלכסון, היינו קרן מזרחית צפונית, וכנגדה באלכסון קרן מערבית דרומית, כדי שיהיו "שתי מתנות שהן ארבע". 33) בקנים פ"א משנה א: "עולת בהמה דמה למטה", משום שנאמר (ויקרא ד, יח – כה) "אל יסוד מזבח העולה", הרי שדם עולה למטה במקום שיש יסוד, ושאר קרבנות כגון האשם והשלמים שהם למטה, למדו (זבחים י:) ממה שנאמר בחטאת בהמה (שם ו, יט) "הכהן המחטא אותה", "אותה" דמה למעלה, ואין דמו של אחר למעלה (ראה בפי' הרא"ש לקנים שם). 34) בתמיד פ"ד משנה א: "בא לו לקרן מזרחית צפונית ונותן מזרחה צפונה, מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה". וראה יומא טו: כי משום כך היה נותן בשתי הקרנות הנ"ל, ולא בקרן דרומית מזרחית ובקרן צפונית מערבית, משום שעולה טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד (ראה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה י). ומפני ש"כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין" הקדימו לזרוק בקרן מזרחית צפונית שבה פוגש תחילה כשמתחיל להקיף את המזבח מימין, ואח"כ נותן בקרן מערבית דרומית (יומא שם). 35) אות יונית, עשויה ככף פשוטה שלנו (רש"י שם). 36) בעולה נאמר (שם א, יא) "וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב", וכן נאמר בשלמים (שם ג, ב) וזרקו בני אהרן הכהנים את הדם על המזבח סביב". 37) שנאמר בו סביב (שם ז, ב) "במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם, ואת דמו יזרוק על המזבח סביב", ואמר התנא־קמא בברייתא בזבחים שם: "יכול יזרקנו זריקה אחת, תלמוד־לומר סביב. אי סביב, יכול יקיפנו כחוט, תלמוד־לומר וזרקו. הא כיצד, כמין גמא, שתי מתנות שהן ארבע". 38) שפיכת שיריים ליסוד, לא נזכרה אלא בחטאות (שם ד, יח, כה, ל, לד), ולמדו (זבחים נא.) שאר הקרבנות מחטאת, שנאמר (שם, כה) "אל יסוד מזבח העולה", ודרשו (שם) "תן יסוד למזבח של עולה", כלומר, "תן תורת שפיכת שיריים, יסוד להלכות מזבחה של עולה, שיהא המזבח טעון בעולה, ובכל דמים הניתנין עליו שפיכת שיריים אל היסוד" (רש"י שם) וראה עוד בזבחים לז. 39) בספרים אחרים: "על גג היסוד" (שם נב.). 40) שם

נג. במשנה. ושם בגמרא למדו כן מחטאות פנימיות, שכשם שבחטאות פנימיות שופך בסמוך לו, דהיינו ליסוד מערבי שבו פוגע תחילה כשיוצא מבפנים, כמו כן בשאר קרבנות שופך לקרן שפוגע בה תחילה כשיורד מהכבש, והיינו יסוד דרומי. וראה להלן פ"ז הלכה י, שהכוונה לקרן דרומית מערבית.

1 **ז. הַחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[41] - דָּמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת**
2 **עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת[42] הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן[43] מֵחֲצִי מִזְבַּח**
3 **וּלְמַעְלָה[44], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: עַל קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ[45].**
4 **וְכֵיצַד הוּא עוֹשֶׂה? כְּשֶׁלּוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַדָּם בַּמִּזְרָק,**
5 **מוֹלִיכוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ, וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית**
6 **הַסְּמוּכָה לַגּוּדָל בַּדָּם[46], וְסוֹמֵךְ בְּאֶצְבָּעוֹ[47] הַגְּדוֹלָה**
7 **מִכָּאן וּבַגּוּדָל מִכָּאן וּמְחַטֵּא[48] וְיוֹרֵד כְּנֶגֶד חֲדָהּ שֶׁל**
8 **קֶרֶן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַדָּם שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ[49]. וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה**
9 **בְּכָל קֶרֶן וָקֶרֶן[50]. וְאִם נָתַן סָמוּךְ לַקֶּרֶן כְּאַמָּה אַחַת**
10 **מִכָּאן אוֹ מִכָּאן - כְּפֵּר[51].**

41) ראה למעלה פ"א הלכה טז. וראה להלן הלכות יא דין חטאות הנשרפות. 42) משנה שם נב: 43) שהוא מזבח העולה, שנאמר (שם, כה) "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה". 44) קנים פ"א משנה א: "חטאת העוף נעשית למטן וחטאת בהמה למעלן וכו' ואם שינה וכו' פסול", ובברייתא (זבחים נג.) "דמים העליונים ניתנין מחוט הסקרא ולמעלה, התחתונים ניתנין מחוט הסקרא ולמטן, דברי רבי. רבי אלעזר ב"ר שמעון אומר וכו' בחטאת בהמה וכו' על גופה של קרן", ופסק רבינו כרבי, ולא כר' אלעזר ב"ר שמעון (כסף משנה). 45) בחטאות הנאכלות, נאמר "קרנות מזבח העולה". והיינו למעלה מחוט הסקרא, ראה למעלה. 46) ברייתא זבחים נג. "וטובל באצבעו הימנית (=של יד ימין) המיומנת שבימין, מן הדם שבמזרק". ובספרא ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח) למדן כן בגזירה־שוה "נאמר כאן (ויקרא שם) "אצבעו", ונאמר להלן (במצורע – שם יד, טז) "אצבעו", מה אצבעו האמורה להלן, הימנית (שכן מפורש שם) המיומנת שבימין, אף אצבעו האמורה כאן, הימנית - המיומנת שבימין". 47) שם בברייתא: "וחומר בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה". ולפני רבינו היתה הנוסחא שם כבספרים אחרים שם, שהובאה ב'שיטה מקובצת' שם. ובתוספתא זבחים פ"ו (עמ' 448 19) "נותן גדול מכן וגדולה מכן", ורבינו גרס שם: "נותן גודל מכן וגדולה מכן" (תוספת ראשונית שם). ("גדולה" היינו אצבע אמה שהיא הגדולה שבאצבעות). 48) "זריקת (דם) חטאת קרויה חיטוי, כמו הכהן המחטא אותה" (רש"י שם). 49) שם בברייתא. משום שנאמר (שם ד, כה) "ולקח וכו' ונתן", שנשמע מזה שיתן כל מה שלקח באצבעו (ראה בקרית ספר). 50) ברייתא שם. 51) בגמרא זבחים שם, נחלקו בזה האמוראים (אליבא דרבי, האומר כי דמים העליונים ניתנים מחוט הסקרא ולמעלה, ראה בהתחלת ההלכה כאן), חד אמר נותן אמה אילך ואמה אילך, וחד אמר מחטא ויורד כנגד חודו של קרן, ואמרו שם כי אף הסובר "נותן אמה אילך ואמה אילך", אינו אלא בדיעבד, אבל לכתחילה מצוה בחודה, ופסק רבינו כמותו, וראה בכסף־משנה.

ח. וְצָרִיךְ לִטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ עַל כָּל קֶרֶן וָקֶרֶן[52]. 11
וּכְשֶׁגּוֹמֵר הַנִּתִּינָה עַל הַקֶּרֶן - מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בִּשְׂפַת 12
הַמִּזְרָק[53], וְאַחַר כָּךְ טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה; שֶׁשְּׁיָרֵי הַדָּם 13
שֶׁבְּאֶצְבָּעוֹ פְּסוּלִין לִתֵּן מֵהֶן עַל קֶרֶן אַחֶרֶת[54]. 14

52) בספרא (ויקרא דבורא דחובה פרשה ג הלכה ח): "וטבל והזה, על כל הזייה טבילה", וראה זבחים צג: ומנחות ז: וברש"י שם. 53) זבחים שם: "אצבעו במה מקנח. אמר אביי, בשפת מזרק, כדכתיב (עזרא א, י) כפורי זהב". וראה למעלה פ"ד הלכה ח. 54) שם: "אמר רבי אלעזר, שיריים שבאצבעו פסולין".

ט. אֵין בְּכָל הַקָּרְבָּנוֹת קָרְבָּן שֶׁטָּעוּן הַזָּיַת דָּם 15
בְּאֶצְבָּעוֹ אֶלָּא חַטָּאת בִּלְבַד[55], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: וְטָבַל 16
אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם[56]. וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵיהָ שָׁם דָּם כְּדֵי טְבִילָה, 17
לֹא שֶׁיְּסַפֵּג אֶצְבָּעוֹ מִדָּם[57]. 18

55) אבל שאר הקרבנות זורק במזרק, ראה למעלה הלכה ו. 56) קיצר רבינו לשון הפסוק, שנאמר "וטבל הכהן את אצבעו בדם". ופסק זה בחטאת הפנימית, אבל בחטאת החיצונה, נאמר (שם, כה): "ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן", ואף בה ישנה טבילת אצבע, אלא שאינה מפגלת כמפורש בזבחים יד. (משנה למלך). 57) כלומר, נוסף למה שצריך שבעת קבלת הדם יקבל בכלי כדי הזייה (ראה למעלה פ"ד הלכה ח) – יש צורך שבעת ההזיה יהיה שם דם כדי טבילה, ואם בעת קבלת הדם קיבל כשיעור כדי הזיה, אינו רשאי לחלק את הדם אחר־כך לכמה כלים. ושיעור כדי הזיה, הוא שיהיה בכלי כמות דם שיוכל לטבול אצבעו, ולא שיהיה שם רק כמות שיוכל לקנח אצבעו בדפנות הכלי (משנה למלך). ולמדו דבר זה (בזבחים מ:) ממה שנאמר (שם) "וטבל" – "ולא מספג".

י. וּמִנַּיִן הוּא מַתְחִיל?[58] עוֹלֶה בַּכֶּבֶשׁ[59] וּפוֹנֶה 19
לִימִינוֹ[60] וּמְהַלֵּךְ עַל הַסּוֹבֵב[61] וְנוֹתֵן בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית 20
מִזְרָחִית תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ בַּקֶּרֶן הַשְּׁנִיָּה הַסְּמוּכָה 21
לָהּ, שֶׁהִיא מִזְרָחִית צְפוֹנִית, וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן 22
שְׁלִישִׁית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, 23
וְאַחַר כָּךְ בְּקֶרֶן רְבִיעִית הַסְּמוּכָה לָהּ, שֶׁהִיא מַעֲרָבִית 24
דְּרוֹמִית. וְעַל יְסוֹד אוֹתָהּ הַקֶּרֶן שֶׁהִשְׁלִים בָּהּ 25
הַמַּתָּנוֹת הוּא שׁוֹפֵךְ שְׁיָרֵי הַדָּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֵת כָּל 26
הַדָּם יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה[62] - זֶה יְסוֹד 27
דְּרוֹמִי[63]. 28

58) כלומר, על איזה קרן מזה ראשונה (משנה בזבחים נג.). 59) ראה למעלה בפ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה יג, כי הכבש היה בנוי לדרומו של מזבח, וראה שם עוד בפ"א הלכה יז. 60) שהוא לצד מזרח. כי "כל פינות שאתה פונה, לא יהו אלא דרך ימין, שנאמר (יחזקאל מג, יז) ומעלותיהו פונות קדים" (זבחים סב:). 61) ראה למעלה שם הלכה ז. 62) בספר מוגה: "ואת כל דמה ישפוך אל

יסוד המזבח". והוא בויקרא ד, ל בחטאת יחיד, וכן נכון, שהרי הפסוק שבספרים שלנו הוא בחטאות הפנימיות, ושם הוא שפך השיריים ליסוד מערבי, ראה להלן הלכה יא (כסף משנה). ובהר המוריה הגיה "ואת דמו ישפוך אל יסוד מזבח העולה" (שם, כה), הנאמר שם קודם, בחטאת נשיא. 63) במשנה זבחים שם. ובגמ' שם: "ת"ר, אל יסוד מזבח, זה יסוד דרומי וכו' ילמד ירידתו מן הכבש" (ממזבח העולה בחטאות הנאכלות) ליציאתו מן ההיכל (בחטאות הנשרפות שמזין הדם על מזבח הזהב), מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו (ששופך את הדם על יסוד המערבי של מזבח העולה שהוא פוגע בו תחילה בצאתו מן ההיכל, ראה להלן הלכה יא), אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו (שהוא יסוד דרומי).

1 **יא. כָּל הַחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[64] - דָּמָם נִכְנָס לִפְנִים**
2 **לַהֵיכָל[65] וּמַזִּין מִמֶּנּוּ שָׁם כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה[66].**
3 **וּשְׁיָרֵי הַדָּם שׁוֹפְכָן עַל יְסוֹד הַמַּעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח**
4 **הַחִיצוֹן[67], שֶׁהוּא פּוֹגֵעַ בּוֹ תְּחִלָּה בְּצֵאתוֹ מִן הַהֵיכָל.**

64) שהן שתים ליחיד: פר כהן משיח ופרו של כהן גדול ביום הכיפורים, ושלש לציבור: שעירי עבודה־זרה ושעיר יום הכיפורים הפנימי (זוגו של שעיר המשתלח), ופר העלם דבר של ציבור, ראה למעלה פ"א הלכה טז. 65) ראה למעלה פ"א מהלכות בית הבחירה הלכה ה. 66) ראה להלן הלכה יב והלכה יג. 67) משנה זבחים מז: ולמדו כן בגמרא (שם נא.) ממה שנאמר (שם, יח) "אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד", ובצד מערב הוא פוגע תחילה. ואילו בחטאות הפנימיות, לא נאמר "אשר פתח אהל מועד", ושם הוא שופך ליסוד דרומי, שבו הוא פוגע תחלה (למעלה הלכה י).

5 **יב. וְהֵיכָן מַזִּין מִדָּמָן? וְכַמָּה מַזֶּה מֵהֶם? פַּר[68]**
6 **וְשָׂעִיר[69] שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן**
7 **שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת עַל בֵּין הַבַּדִּים[70] וּשְׁמוֹנֶה עַל הַפָּרֹכֶת.**
8 **וּמְעָרֵב דַּם הַפָּר וְהַשָּׂעִיר, וּמַזֶּה מִשְּׁנֵיהֶם אַרְבַּע**
9 **הַזָּאוֹת עַל אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל, וְשֶׁבַע**
10 **הַזָּיוֹת עַל אֶמְצָעוֹ שֶׁל מִזְבַּחַ זֶה[71], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
11 **בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים[72]. וְאִם לֹא כִּוֵּן בַּהַזָּיוֹת**
12 **שֶׁבִּפְנִים[73] - כְּשֵׁרוֹת.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים – דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן שְׁמוֹנֶה הַזָּיוֹת עַל בֵּין הַבַּדִּים וּשְׁמוֹנֶה עַל הַפָּרֹכֶת כו'".

יש לבאר דיוק המספר 'שמונה' בהזיות שבין הבדים ועל הפרוכת: עבודת התשובה של יוה"כ היא תשובה עילאה עד תכלית השלימות, ותשובה זו צריכה להיות מתוך שמחה דווקא, שהרי יוה"כ הוא "שבת שבתון" כפס"ד אדה"ז בשו"ע "הלובש שק מחמת תשובה צריך לפשטו ביוה"כ מפני שהוא יו"ט וצריך לכבדו בכסות נקיה", היינו שצום יוה"כ אינו קשור עם ההנהגה של "קרעו בגדיכם" ולבוש שק, אלא צריך להיות מתוך שמחה ועוד זאת, שצריך "לכבדו בכסות נקי" כי "לקדוש ה' מכובד זה יוה"כ" ותשובה עילאה בכללותה היא "בשמחה רבה" כמבואר באגה"ת.

ענין זה קשור למתן תורה שיוה"כ הוא "יום שניתנו בו לוחות אחרונות" כי תשובה עילאה ענינה תורה שעלי' נאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב" ענין של שמחה.

וזהו שמדייק במספר 'שמונה' בהזאות של יוה"כ, כי המספר שמונה מורה על תשובה עילאה שהיא בספירת הבינה, וספירת הבינה ענינה "אם הבנים שמחה" - עניין השמחה ובנוסף, בינה ענינה "רחובות הנהר" המשכת הגילוי ד'עתיקא קדישא' למטה באופן של הרחבה.

עפ"ז יש לבאר דיוק נוסף בהמשך ההלכה - "ומערב דם הפר והשעיר ומזה משניהם ארבע הזאות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל" ואינו אומר "מזה מדם התערובת" כפשטות (וכפי שאומרים ב"סדר העבודה ליום כפור"), כי אם "ומזה משניהם ארבע".

וי"ל שכוונתו בזה לומר בהלכה ובנגלה שגם ההזאה שעל המזבח הפנימי (ולא בקדש הקדשים) קשורה עם מספר שמונה - "מזה משניהם ארבע הזאות", שתי פעמים ארבע (שמונה).

יין מלכות ספר עבודה סימן לז.

68) כלומר, פר של כהן גדול. 69) זוגו של המשתלח. 70) בדי הארון, ראה בפ"ד מהלכות עבודת יוהכ"פ ה"ב. 71) בצד הדרום (שם). 72) שם. 73) מנחות כז: (יתכן, כי כוונתו למה שאמרו בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ה הלכה י) "לפני ה' – מלמד שהוא מכוון כנגד הבדים". וזהו מה שכתב בהלכות עבודת יום הכיפורים שם, ששמונה הזאות של דם הפר והשעיר שמזה על הפרוכת, הוא מזה כנגד הארון (ואף־על־פי שדברי הספרא הנ"ל הם בפר כהן משיח, לא הביא זאת רבינו אלא בפר ושעיר של יום הכיפורים, וראה בהר המוריה). וזהו מה שכתב כאן "ואם לא כיון", היינו שלא כיון לבין הבדים. וראה בקרית ספר כאן, ובחזון־איש להלן בפ"ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב).

13 **יג. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִין[74] וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִין[75] - זוֹרֵק דָּם**
14 **מִכָּל אֶחָד מֵהֶם שֶׁבַע הַזָּיוֹת עַל הַפָּרֹכֶת[76] הַמַּבְדֶּלֶת**
15 **בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[77], וְאַרְבַּע הַזָּיוֹת עַל**
16 **אַרְבַּע קַרְנוֹת מִזְבַּח הַזָּהָב[78].**

74) פר כהן משיח, ופר העלם דבר של ציבור. 75) שעירי עבודה־זרה. 76) שנאמר (ויקרא ד, ו בכהן המשיח) "והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' את פני פרוכת הקודש", וכעין זה (שם, יז) בפר העלם דבר של ציבור. ושעירי עבודה־זרה נלמדו בספרא ויקרא (שם פרק ו הלכה ה) ממה שנאמר (שם, כה) "ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת", - "החטאת, לרבות שעירי עבודה־זרה", וראה להלן הלכה טז. 77) שם, ו: "את פני פרוכת הקודש". 78) שם, ז – יז.

17 **יד. וְכָל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַזָּהָב[79], כְּשֶׁהוּא**

נִכְנָס[80] - עוֹמֵד בֵּין הַמִּזְבֵּחַ לַמְּנוֹרָה[81] וְהַמִּזְבֵּחַ לְפָנָיו[82], וְנוֹתֵן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ מִבַּחוּץ[83]. מַתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית[84], לִצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, לִדְרוֹמִית מִזְרָחִית.

79) היינו פר ושעיר של יום הכיפורים (למעלה הלכה יב) ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים (למעלה הלכה יג), וראה להלן. 80) (כן הוא בתוספתא זבחים פ"ו (שם עמוד 488 10) לענין פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים: "כיון (כן הוא בכ"י ווין – נספחות לתוספת ראשונים חלק ב עמוד 299) ששחט וזרק דמן, נכנס ועמד בין מזבח הזהב למנורה, מזבח היה לפנים ממנו, טבל והזה שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים וכו' נתן על הקרן מכן וכן וכו'". אבל בפר ושעיר של יום הכיפורים לא שייך לומר "כשהוא נכנס", שהרי ההזאה על הפרוכת, שלפני ההזאה על הקרנות, היתה בעמדו בין המזבח ולפרוכת (יומא נח: וראה בפ"ד מהלכות עבודת יום הכיפורים הלכה ב, ובהר המוריה כאן בשם הפרי־חדש שטעות־סופר שם בדברי רבינו), ואם כן ההזאה על קרנות המזבח היתה ביציאתו ולא בכניסתו. ומה שאמרו בתוספתא יומא פ"ב (צוקרמנדל פ"ג עמוד 185 23) "נכנס בהיכל עד שנמצא בין מזבח הזהב למנורה וכו'" – שם המדובר על הכניסה הראשונה של הכהן הגדול להיכל ולקודש־הקדשים, עיין שם). 81) תוספתא שם. כלומר, בדרום, כי הרי המנורה היתה בדרום. ומכאן שדעת רבינו כסתם משנה ביומא נב: נג: ששתי הפרוכות שהיו (ראה בפ"ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב) היתה החיצונה פרופה מן הדרום, ופנימית פרופה מן הצפון, וכניסתו היתה בדרום. 82) כלומר, הוא עומד בין המזבח למנורה, אבל כולו חוץ למזבח. כלומר, למזרחו, שכן נאמר ביום הכיפורים (שם טז, יח) "ויצא אל המזבח אשר לפני ה'", ודרשו חכמים (יומא נח:) "ויצא אל המזבח, עד דנפיק מכוליה מזבח", וכמו כן בפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, למדו ממה שנאמר (שם ד, ז) "מזבח קטורת הסמים לפני ה'" "מזבח לפני ה', ואין כהן לפני ה'. הא כיצד, עומד חוץ למזבח ומזה" (יומא שם). 83) תוספתא זבחים שם: "נתן על הקרן מכן ומכן כשרה, מן הקרן ולפנים פסול". 84) כסתם משנה, ביומא שם. וסובר רבינו כי גם למי שסובר שתי פרוכות היו, והחיצונה פרופה מן הדרום, צריך להתחיל מקרן מזרחית צפונית, שהרי מקרן מערבית דרומית שבה פוגע תחלה, ביציאתו ביום הכיפורים, אינו מתחיל, משום שנאמר "ויצא אל המזבח" כנ"ל, ובדרומית מזרחית גם אינו מתחיל, שאם־כן נמצא שקרן מערבית דרומית תהיה האחרונה מכולן, ולפיכך התחיל ממזרחית צפונית, באופן שקרן מערבית דרומית תהיה לפני הקרן האחרונה (הר המוריה). ובפרים הנשרפים ושעירים הנשרפים, שאינו יוצא מבפנים, אלא נכנס מבחוץ – בוודאי שצריך להתחיל ממזרחית צפונית, שהיא בימינו.

טו. פַּר כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת[85] - כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עַצְמוֹ מְקַבֵּל דָּמוֹ וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ[86] מִבִּפְנִים[87]. וְאִם קִבֵּל וְהִזָּה כֹּהֵן הֶדְיוֹט - כָּשֵׁר[88].

85) בויקרא ד, ג: "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". ודין פר העלם דבר של ציבור, כדין פר כהן משיח, ראה משנה־למלך. 86) שנאמר (שם, ה־ו) "ולקח הכהן המשיח מדם הפר, והביא אותו אל אהל מועד וטבל הכהן את אצבעו בדם והזה וגו' לפני ה' את פני פרוכת הקודש" (ראה ספרא המובא בסמוך). 87) הזיות שעל המזבח הפנימי. (ונראה ששפיכת שיריים ליסוד המזבח החיצון (למעלה הלכה יא), אינה צריכה אף לכתחלה לכהן משיח). 88) בספרא פ' ויקרא (דבורא דחובה פרשה ג הלכה ו): "ולקח הכהן המשיח, אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין. תלמוד־לומר הכהן, אם סופינו לרבות כהן אחר, מה תלמוד־לומר ולקח כהן המשיח, אלא מצוה שיקבל כהן משיח, ואם קבל כהן אחר (בילקוט שמעוני שם העתיק: "הדיוט") עבודתו כשרה".

טז. שְׁעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה[89], וְהֵן שְׁעִירִין הַנִּשְׂרָפִין, לֹא נִתְפָּרֵשׁ בָּהֶן בַּתּוֹרָה[90] כֵּיצַד נוֹתֵן דָּמָן וּלְהֵיכָן הוּא נוֹתֵן. אֶלָּא לְפִי שֶׁהֵן חַטַּאת הַקָּהָל - דִּינָן כְּדִין פַּר הֶעְלֵם, שֶׁהוּא חַטַּאת הַקָּהָל, לְכָל הָאָמוּר בּוֹ[91]: לְמַתַּן דָּמִים[92], וְלִשְׂרֵפָה[93], וּלְטַמֵּא אֶת הַשּׁוֹרֵף[94].

89) ראה למעלה פ"א הלכה טז. 90) במדבר טו, כב – כו. 91) ספרא שם פרק ו הלכה י והלכה ה, ממה שנאמר (ויקרא ד, כ־כא) "ועשה לפר כאשר עשר לפר החטאת" – "החטאת לרבות שעירי עבודה־זרה" (למתן דמים, ראה למעלה הלכה יג). "ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון, חטאת הקהל הוא" – "או אינו אלא פר ישרף, ואין שעירי עבודה־זרה נשרפים, תלמוד־לומר חטאת הקהל, בנין אב לכל חטאות הקהל, שישרפו". וראה בזבחים מא. 92) שזורק שבע הזיות על הפרוכת, וארבע הזיות על ארבע קרנות המזבח, ראה למעלה שם. וראה במשנה־למלך אם צריכים לכתחילה כהן משיח. 93) ראה להלן פ"ז הלכות ג־ד. 94) לטמא בגדיו, ראה בפ"ה מהלכות פרה אדומה הלכה ד. ומה שנראה מדברי רבינו שלמדים שעירי עבודה־זרה מפר העלם דבר, צריך עיון, שהרי בפר העלם דבר לא נאמרה טומאה, וכולם למדנו מפר ושעיר של יום הכיפורים (ראה בזבחים פג. ובספרא פ' אחרי פרשה ט הלכה ד, ובהר המוריה).

יז. הַבְּכוֹר[95] וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח - דַּם כָּל אֶחָד מֵהֶן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת, בִּשְׁפִיכָה[96] כְּנֶגֶד הַיְסוֹד[97], בְּאֵי זוֹ רוּחַ שֶׁיִּרְצֶה מִשְּׁלֹשׁ זְוִיּוֹת הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁהֲרֵי קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית לֹא הָיָה לָהּ יְסוֹד[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[99]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵינָן טְעוּנִין אֶלָּא מַתָּנָה אַחַת? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בַּבְּכוֹר: וְאֶת דָּמָם[100] תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[101], שֶׁהוּא הַדִּין בְּמַעֲשֵׂר וּבְפֶסַח שֶׁנּוֹתֵן דָּמָן מַתָּנָה אַחַת כַּבְּכוֹר.

95) זבחים נו: במשנה. 96) ע"י המזרק בסמוך למזבח ולא מרחוק. וראה גם בפ"א מהלכות קרבן פסח ה"ו. 97) תוספתא זבחים פ"ו: "הבכור והמעשר והפסח שופכן שפיכה אחת כנגד היסוד, שפכן שלא כנגד היסוד, הרי אלו פסולין", וראה גם זבחים נו: במשנה, וראה לח"מ כאן. 98) מדות פ"ג משנה א. 99) בפ"ב מהלכות בית הבחירה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה"י. 100) צ"ל "את" בלא וי"ו, ואמרו בספרי (פרשת קרח פסקא קיח) "את דמם תזרוק על המזבח, מתנה אחת". 101) בספרי שם: "רבי יאשיה אומר, קדש הם (הנאמר אצל בכור, במדבר שם) למה נאמר, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת שלא שמענו להם בכל התורה. ר' יצחק אומר אינו צריך, שהרי כבר נאמר (דברים יב, כז) ודם זבחיך ישפך, להביא את המעשר ואת הפסח שיטענו שפיכה אחת" (וראה גם ספרי ראה פיסקא עח). וראה זבחים לז. פסחים סד: , וראה לח"מ כאן.

1 **יח. כָּל הַזְּבָחִים מַקְטִירִין אֲמוּרֵיהֶן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ**
2 **אַחַר שֶׁזּוֹרְקִין הַדָּם תְּחִלָּה[102]. וְכָל הַזְּבָחִים מַפְשִׁיטִין**
3 **אוֹתָן[103] וְאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין אֶת אֲמוּרֵיהֶן[104], וְאֵין**
4 **מַפְשִׁיטִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם[105]. חוּץ מֵחַטָּאוֹת**
5 **הַנִּשְׂרָפוֹת[106], שֶׁאֵין מַפְשִׁיטִין אוֹתָם כְּלָל; שֶׁנֶּאֱמַר:**
6 **אֶת עוֹרָם וְאֶת בְּשָׂרָם[107]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: זוֹרֵק תְּחִלָּה**
7 **וְאַחַר כָּךְ מַפְשִׁיט, וְקוֹרֵעַ[108] וּמוֹצִיא הָאֲמוּרִין**
8 **וּמַקְטִיר.**

102) שבכולם כתוב זריקה קודם, ואחרי כן כתוב הקטרה, וכמו שכתוב אצל בכור (במדבר שם) "את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" (ראה קרית ספר כאן). 103) את העור. 104) כמו שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה" (ראה קרית ספר). 105) בזבחים קג: "נתבאר דכו"ע מודו דאין הפשט קודם זריקה, וכתב רש"י מפני שאסור לשהות הדם כ"כ, ובסוף הלכות פסולי המוקדשין (פי"ט ה"ט) כתב רבינו, זבח שהופשט קודם זריקה אינו פוסל" (כסף משנה), ובקרית ספר כאן כתב, משום שנאמר (שם, ה) "וזרקו את הדם על המזבח", ואחר־כך נאמר (שם, ו) "והפשיט את העולה". 106) בבית הדשן מחוץ לירושלים. 107) הכוונה למה שכתוב "ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם", כלומר, ילפינן פר ושעיר יוה"כ מפרו של כהן משיח. וכן אמרו בברייתא בזבחים נ. "רבי אומר, נאמר כאן (בפר ושעיר של יום הכיפורים) עור ובשר ופרש, ונאמר להלן (אצל פר כהן משיח, ויקרא ד, יא) עור ובשר ופרש, מה להלן ע"י ניתוח שלא בהפשט (בתו"כ ויקרא חובה רפ"ה: "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא וכו'. מלמד שהוא מוציא כולו כשהוא שלם, יכול יוציאנו שלם וישרפנו שלם, ת"ל ראשו וכרעיו, מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י ניתוח, אף כאן ע"י ניתוח. אי מה ראשו וכרעיו האמורים להלן ע"י הפשט, אף כאן ע"י הפשט, ת"ל וקרבו ופרשו) אף כאן ע"י ניתוח שלא בהפשט" (ראה הר המוריה כאן). 108) לבטנו, ראה פ"א מהלכות קרבן פסח הלכה ו.

9 **יט. כָּל עוֹרוֹת קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים - לַכֹּהֲנִים[109], בֵּין**
10 **בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד; שֶׁנֶּאֱמַר: עוֹר**
11 **הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב[110]. אֲבָל עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים -**
12 **לַבְּעָלִים[111]. וְכָל עוֹלָה שֶׁלֹּא זָכָה הַמִּזְבֵּחַ בִּבְשָׂרָהּ[112]**
13 **- לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָהּ[113]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ -**
14 **עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לָאִישׁ[114].**

109) משנה זבחים קג. 110) לכהן יהיה. כלימודו של התנא־קמא בברייתא שם: "עור העולה, אין לי אלא עור העולה, עורות קדשי קדשים מנין, ת"ל "עור העולה אשר הקריב". אבל ר' ישמעאל, וכן במשנה שם למדים זאת מקל־וחומר, ומה אם אלו שלא זכו (כהנים) בבשרו זכו בעורה, קדשי קדשים שזכו בבשרה (=חטאות ואשמות לכהנים) אינו דין שיזכו בעורה". 111) במשנה שם, ונתמעטו בברייתא שם, "יכול שאני מרבה אף קדשים קלים, ת"ל עולה. מה עולה קדשי קדשים, אף כל קדשי קדשים". 112) "כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, שלא היתה לה שעת היתר למזבח" (רש"י זבחים שם). 113) שם במשנה. 114) שם. "רוצה לומר שעלתה לגבי מזבח" (רבינו בפיה"מ שם).

15 **כ. כָּל קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים שֶׁאֵרַע בָּהֶן פְּסוּל קֹדֶם**
16 **הֶפְשֵׁטָן - אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים[115]; לְאַחַר הֶפְשֵׁטָן**
17 **- עוֹרָן לַכֹּהֲנִים[116]. וְכָל הָעוֹרוֹת מְחַלְּקִין אוֹתָן אַנְשֵׁי**
18 **מִשְׁמָר[117] בֵּינֵיהֶן[118] מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת[119].**

115) משנה שם קג: אלא העור כבשר וישרף הכל (ראה פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין ה"ט). 116) שם במשנה. הואיל והופשט קודם הפסול, כבר זכו בהן הכהנים. 117) ראה פ"ד מהלכות כלי המקדש ה"ג. 118) ראה שם הלכה כא. 119) תוספתא זבחים פי"א, ומנחות פי"ג: "בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרוה, והיו מחלקין אותן בערבין לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהונה (=בעלי זרוע, פסחים נז.) באים ונוטלים אותם בזרוע, התקינו שיהיו מחלקים אותם בערבי שבתות לכל משמר ומשמר".

19 **כא. הַמַּתְפִּיס עוֹלָתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת[120], וְכֵן הַמַּקְדִּישׁ**
20 **נְכָסָיו וְהָיוּ בָהֶן זְרָרִים, שֶׁדִּינָן שֶׁיִּקְרְבוּ עוֹלוֹת[121] -**
21 **אֵין עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלַת אִישׁ - פְּרָט**
22 **לְעוֹלַת הֶקְדֵּשׁ[122]. אֶלָּא יִמָּכְרוּ הָעוֹרוֹת וְיִפְּלוּ לְבֶדֶק**
23 **הַבַּיִת[123]. אֶחָד עוֹלַת אִישׁ אוֹ אִשָּׁה[124] אוֹ עוֹבֵד**
24 **כּוֹכָבִים[125] אוֹ עֶבֶד עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים, לֹא נֶאֱמַר**
25 **'אִישׁ' אֶלָּא לְהוֹצִיא הַהֶקְדֵּשׁ.**

120) כלומר, מקדיש עולה לבדק הבית ולא למזבח. 121) כר' יהושע בשקלים פ"ד מ"ד: "המקדיש נכסיו, והיה בהן בהמה ראויה על גבי מזבח, זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר זכרים ימכרו לצרכי עולות וכו'. רבי יהושע אומר זכרים עצמן יקרבו עולות וכו'". ורבינו סותר עצמו, שפסק בפרק ה מהלכות ערכין הלכה ז כר"א, וראה לחם־משנה כאן. 122) זבחים קג. "ת"ר, עולת איש, פרט לעולת הקדש, דברי ר' יהודה וכו', מאי פרט להקדש וכו'. רבי אייבו א"ר ינאי, פרט למתפיס עולה לבדק הבית וכו'. אלא מר, במאי מוקים לה (להא דתני לעיל, פרט לעולת הקדש, רש"י) א"ל מוקמינא לה במקדיש נכסיו, וכרבי יהושע וכו'". 123) שם בגמ': "הני מילי בשר, אבל עור תפיס וכו' ואפילו לר' יהושע דאמר אדם חולק הקדישו, הני מילי בשר, אבל עור תפיס (לבדק הבית כשאר נכסיו שלו, רש"י)". 124) משנה שם: "אחד עולת האיש ואחד עולת

האשה, עורותיהן לכהנים". 125) בגמ' שם: "ת"ר, עולת איש (ויקרא ז, ח), אין לי אלא עולת איש, עולות גרים נשים ועבדים מנין, תלמוד־לומר (שם) עור העולה, ריבה". ונוסחת רבינו שם: "גוים", במקום "גרים", ראה בהגהה בגמרא שם. וכתב הכסף־משנה כי נוסחת רבינו נראית נכונה, שהרי לנוסחא שלפנינו קשה, היאך יעלה על הדעת לחלק בין גר לישראל.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר בו מצות עשיית העולה, וכיצד הם מעשיה.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הָעוֹלָה[2] כְּמִשְׁפָּטָהּ הַכְּתוּבָה[3]**
2 **בַּתּוֹרָה. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם**
3 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיט וּמְנַתֵּחַ[5] וּמַקְטִיר כָּל הַנְּתָחִים**
4 **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל**
5 **הַמִּזְבֵּחָה.**

2) שנאמר (ויקרא א, ג־ד) "אדם כי יקריב מכם וגו' אם עולה קרבנו וגו'", ועוד נאמר (שם ט, טז) "ויקרב את העולה ויעשה כמשפט". וראה ב'ספר המצוות' (עשה סג). 3) "הכתוב". וכן הוא בדפוס רומי. 4) למעלה פ"ה ה"א־ג לענין שחיטה, ושם ה"ו לענין זריקה. 5) כלומר, מפשיט את העור ואחר־כך מנתח את העולה לנתחיה, שנאמר (שם א, ו) "והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה", ועי' בזבחים נג, ב - במשנה. וראה להלן ה"ה־ט, כיצד מנתחין את העולה.

6 **ב. צֶמֶר שֶׁבְּרָאשֵׁי כְּבָשִׂים[6] וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקַן הַתְּיָשִׁים,**
7 **וְהָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקַּרְנַיִם וְהַטְּלָפַיִם[7]: בִּזְמַן שֶׁהֵן**
8 **מְחֻבָּרִין[8] - מַקְטִירִין אֶת הַכֹּל[9], וְאִם פֻּרְשׁוּ[10] - לֹא**
9 **יַעֲלוּ[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֹלָתֶךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם[12]. וְכֵלָן[13]**
10 **שֶׁפֻּקְעוּ[14] מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ[15] - לֹא יַחֲזִיר[16]. וְכֵן גַּחֶלֶת[17]**
11 **שֶׁפֻּקְעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יַחֲזִיר.**

6) זבחים פה, ב - במשנה. וברש"י שם: "שהראש אינו בכלל הפשט, וקרב עם עורו כדאמר בשחיטת חולין (כז.): אין לי אלא נתחים, שישנן בכלל הפשטה וישנן בכלל הקטרה, מנין לרבות את הראש שכבר הותז בשחיטה, שאף־על־פי שאינו בהפשטה, ישנו בהקטרה וכו', ויש צמר בגובה ערפו אצל ראשו". 7) הפרסות. 8) לבשר חיבור טבעי. 9) משנה, זבחים שם, שנאמר (שם, ט) "והקטיר הכהן את הכל המזבחה", לרבות כל אלו. 10) כלומר, ניתקו מהבשר ואינם מחוברים אליו. 11) שם במשנה. ואף אם עלו – ירדו (פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז). 12) הרי שרק בשר ודם מקטיר, ולא דבר אחר (משנה, שם). ומה שנאמר "והקטיר הכהן את הכל", שנשמע מזה, שמקטיר הכל – שם מדובר במחוברין, אבל אם אינם מחוברין – אינו מקטיר (ברייתא שם פו.). 13) משנה, שם פו, א. והיינו בין אלה, שדינם "אם עלו לא ירדו", ובין אלה המחוברים שדינם לעלות כנ"ל (רש"י, שם). 14) עפו. "כמו שאנו רואים במוקדי האש שכל דבר שיש בתוכו לחות, הוא עף מן האש כשמתחיל אותו לחות להתנועע ולצאת" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 15) לארץ. אבל אם פקעו על המזבח עצמו – יחזיר, וכמו כן אצל גחלת (מעילה ט:). 16) משנה, שם פו, א. וכן בברייתא שם בדברי תנא־קמא של רבי, הממעט ממה שנאמר (שם): "ועשית עולותיך הבשר והדם, לומר לך עיכולי עולה אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר עיכולי גידין ועצמות". אבל צריך עיון, הרי רבי דורש מהפסוק הנ"ל שאם פירשו, אפילו הם בראש המזבח – ירדו, ורבינו פסק כמותו (להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), ואם כן היאך אפשר ללמוד מזה שגם במחוברים, אם פקעו לא יחזיר. וראה ברש"י שם שפירש "לא יחזיר" "אין צריך להחזיר", ועיי"ש ב'תוספות'. ורבינו העתיק לשון המשנה כצורתה, מבלי לבאר דעתו בזה. 17) גם זה, במשנה שם.

12 **ג. אֵיבָרִים[18] שֶׁפֻּקְעוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ: אִם יֵשׁ בָּהֶן**
13 **מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פֻּקְעוּ אַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה[19] - יַחֲזִיר,**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה; וְאִם אֵין**
15 **בָּהֶם מַמָּשׁ, אֲפִלּוּ פֻּקְעוּ קֹדֶם חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[20].**
16 **נִתְחָרֵךְ הַבָּשָׂר[21] וְיָבֵשׁ עֲלֵיהֶן[22] כְּעֵץ וּפֻקְעוּ: קֹדֶם**
17 **חֲצוֹת - יַחֲזִיר, אַחַר חֲצוֹת - לֹא יַחֲזִיר[23].**

18) משנה וגמרא, שם. 19) באופן שלענין נתחרך הבשר ויבש, יש הבדל בין קודם חצות לבין אחר חצות (ראה להלן). 20) שם במשנה: "איברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר וכו', לאחר חצות לא יחזיר", ובגמרא שם אמרו: "אי דאית בהו ממש, אפילו לאחר חצות נמי. אי דלית בהו ממש, אפילו קודם חצות נמי לא. לא צריכא, בשרירי". וביאור הדברים הוא, שאם אין בהם ממש, הרי זה כמו אפר, ונעשתה מצוותן, ואין צורך להחזיר אפילו קודם חצות. אבל אם יש בהם ממש, הרי לא נעשתה מצוותן עדיין, וצריך להחזיר אפילו לאחר חצות, שהרי הוא אומר: "על מוקדה על המזבח כל הלילה". 21) בגמרא (שם): "לא צריכא, בשרירי", ומפרש רש"י: "קשים שנתקשו מחמת האש (שליחכה האש כל לחותן ושלטה בכולן אלא שלא נעשו פחם – 'שיטה מקובצת'), אלא כעצים יבשים הם מתוכם". 22) כלומר, יבשו פני הבשר למעלה. 23) שם בגמרא: "אמר רבי יוחנן, ממשמע שנאמר כל הלילה (= היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבוקר) איני יודע שעד הבוקר, מה תלמוד־לומר עד הבוקר, תן בוקר לבקרו של לילה" (כלומר, להקדים את הבוקר).

18 **ד. כְּשֶׁמְּנַתְּחָן[24] אֵיבְרֵי הָעוֹלָה, מוֹלִיכִין אֶת כָּל**
19 **הַנְּתָחִים לַכֶּבֶשׁ[25] וּמוֹלְחִין אוֹתָם שָׁם[26]. וְאַחַר כָּךְ**
20 **מַעֲלִין כָּל הָאֵיבָרִים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ[27]. וּמֵסִיר גִּיד**
21 **הַנָּשֶׁה בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ וּמַשְׁלִיכוֹ עַל גַּבֵּי הַדֶּשֶׁן**
22 **שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[28]. וְזוֹרֵק כָּל הָאֵיבָרִים עַל הָאֵשׁ[29],**
23 **שֶׁנֶּאֱמַר: הַבָּשָׂר וְהַדָּם - כְּשֵׁם שֶׁהַדָּם בִּזְרִיקָה[30], כָּךְ**
24 **כָּל הַבָּשָׂר בִּזְרִיקָה[31]. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקָן חוֹזֵר וְעוֹרֵךְ אוֹתָן**
25 **עַל הָאֵשׁ[32], שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָרַךְ הַכֹּהֵן אֹתָם. וְאֵיבָרִים**
26 **שֶׁצָּלְאָן וְאַחַר כָּךְ הֶעֱלָן לַמִּזְבֵּחַ - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם**
27 **רֵיחַ נִיחוֹחַ[33].**

24) כלומר, כשגמר לנתח. 25) משנה, יומא כה, א: "הפיס

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

השני מי שוחט וכו' ומי מעלה אברים לכבש", וכן הוא במשנה תמיד לא, ב: "הלכו ונתנום מחצי הכבש ולמטה במערבו". וראה להלן ה"י־יח: "בכמה מוליכין את האברים לכבש". וגם בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"ו. 26) במס' תמיד, שם: "הלכו ונתנום מחצי הכבש וכו' ומלחום", וכן בתוספתא מנחות פ"ו (מובאת במנחות כא:): "בשלשה מקומות המלח נתונה, בלשכת המלח ועל גבי הכבש ובראשו של מזבח וכו', על גבי הכבש ששם מולחים את האברים וכו'". וראה גם בפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. מקור הדבר, במה שכתוב (ויקרא ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וראה בהל' איסורי מזבח שם הי"א. 27) משנה, יומא כו, א: "הפיס וכו' הרביעי מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". וכן במשנה תמיד לב, ב: "אמר להם הממונה וכו' בואו והפיסו, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח". ובוודאי כל העלאה על גבי המזבח היתה דרך זריקה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג: "ואויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח כדי ליתן האיברים בזריקה" ('מרכבת המשנה'), וראה גם 'משנה למלך' כאן. 28) דברי רב הונא בחולין צ, ב: "גיד הנשה של עולה חולצו לתפוח" הוא "האפר הצבור באמצע המזבח" (פירוש המשנה, תמיד פ"ב מ"ב). ולמדו זאת (חולין שם) ממה שנאמר (יחזקאל מה, טו) ממשקה ישראל למנחה ולעולה "מן המותר לישראל" (וגיד הנשה אסור לישראל, ולכן אינו מקטירו). ושאלו (שם בברייתא) "ומאחר שחולצו למה מעלהו, משום שנאמר (מלאכי א, ח) הקריבהו נא לפחתך" (וגנאי הוא להביא ירך מפורעת למזבח, ולכך מעלהו כשהירך שלם, ועל המזבח חולצו ומשליכו לדשן, ראה רש"י שם). 29) זבחים קד, א. כרבי אליעזר, שבזה גם רבי יהושע לא חולק עליו, וגם רבי שמעון סובר כמותו (שם סב:) וראה ב'לחם משנה'. 30) זבחים, שם. שהרי בדם נאמר מפורש כמה פעמים בתורה "וזרקו", שהוא עומד בארץ וזורק הדם למזבח. 31) שאויר מעט היה מפסיק בין הכבש למזבח, כדי ליתן האיברים למזבח בזריקה (למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הי"ג). 32) ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד הי"ב) "ועשית עולותיך הבשר והדם וכו' אף הבשר בזריקה. יכול יהא זורק ורובג (= "פירוש שיתן אחד על אחד כמו מרבג של אבנים" – 'ערוך' ערך רבג), תלמוד־לומר וערך הכהן אותם, הא כיצד, זורק ועורך". ולדעת רבינו, כן הוא פירושו: שלא יעריך בעת שזורק מרחוק, אלא זורק ואחר־כך עומד ליד המערכה ועורך. ועי' תוספתא זבחים פ"ד (עמ' 485 4). 33) זבחים מו, ב - מימרא של רב. וראה למעלה פ"ד הי"א.

1 **ה. כֵּיצַד מְנַתְּחִין אֶת הָעוֹלָה? לֹא הָיָה[34] שׁוֹבֵר אֶת**
2 **הָרֶגֶל[35], אֶלָּא נוֹקְבוֹ וְתוֹלֶה בּוֹ וּמַפְשִׁיט[36]. וְאִם הָיָה**
3 **שׁוֹר - מַפְשִׁיטוֹ בְּלִי תְּלִיָּה[37]. וּמַפְשִׁיט עַד שֶׁהוּא**
4 **מַגִּיעַ לְחָזֶה[38]. הִגִּיעַ לְחָזֶה, חוֹתֵךְ אֶת הָרֹאשׁ[39] וְנוֹתְנוֹ**
5 **לְכֹהֵן. וְחוֹתֵךְ אֶת הַכְּרָעַיִם[40] וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[41], וּמַשְׁלִים**
6 **אֶת הַהַפְשָׁטָה[42]. וְקוֹרֵעַ אֶת הַלֵּב וּמוֹצִיא אֶת דָּמוֹ[43].**
7 **וְחוֹתֵךְ אֶת הַיָּדַיִם וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[44]. עָלָה לְרֶגֶל יְמִינִי[45]**
8 **- חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְמִי שֶׁזָּכָה בָרֹאשׁ, וּשְׁתֵּי בֵיצִים**
9 **עִמָּהּ[46]. וְאַחַר כָּךְ קוֹרֵעַ אֶת הַבְּהֵמָה עַד שֶׁיִּגָּלוּ**
10 **הַמֵּעַיִם[47], וְנוֹטֵל אֶת הַפֶּדֶר[48] וְנוֹתְנוֹ עַל הָרֹאשׁ**
11 **מִלְּמַעְלָה עַל בֵּית הַשְּׁחִיטָה[49], וְנוֹטֵל אֶת הַקְּרָבַיִם[50]**
12 **וְנוֹתְנָן לְאַחֵר[51].**

34) תמיד פ"ד מ"ב. 35) כדרך שהקצבים עושים שחותכים הכרעים קודם הפשט. 36) לפי שגם הכרעים צריכים הפשט לפני הניתוח ('תפארת ישראל'). וראה להלן שאע"פ שהם צריכים הפשט – מותר לנתחם לפני שגמר להפשיט את כל הבהמה. 37) כך נראה גם להלן פ"ט ה"י, שכתב "איזהו חזה, כל הרואה את הקרקע למעלה עד הצואר, למטה עד הכרס". ומקורו מהתוספתא חולין פ"ט (ובגמרא חולין מה. היא שנויה להיפך), ואם כן מדובר בשלא תלה, ועל־כרחנו כי בשור הדברים אמורים, ויתכן כי מחמת כובדו לא תלוהו. 38) שם במשנה: "היה מפשיט ויורד עד שמגיע לחזה", כלומר, מתחיל להפשיט מן הרגלים ויורד עד לחזה, "ואז הניח מלגמור ההפשט עד שיחתוך תחילה הראש וכו' ואם יפשוט תחילה החזה יפול העור ממילא למטה עד סמוך לראש, שהרי הצוואר אין העור מחובר בו (כחולין פ"ט מ"ג) ועל־ידי־זה יהיה קשה לחתוך הראש בצמצום סמוך לצואר" ('תפארת ישראל'). 39) משנה, שם. "עם העור, שאינו בכלל הפשטה, כדאמרינן בחולין כז" (הרא"ש תמיד, שם). ומשום שהראש הוא הראשון להקטרה, לפיכך נאה לחותכו ראשון (המפרש, שם). וממה שנאמר (ויקרא א, ו) "והפשיט ונתח", למדו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"א) כי ההפשט הוא לפני ניתוח האברים, ולכך אינו חותך הראש לפני התחלת ההפשט ('תפארת ישראל'). ומתוך מה שנאמר (שם, ח־ט) נתחים ראש וכרעיים, יש ללמוד שהראש והכרעיים אינם בכלל נתחים, ולפיכך הם נחתכים לפני גמר ההפשט ('הר המוריה' בשם הגר"א). 40) "רגלי הבהמה, ועל שם כריעה נקראים כרעים" (המפרש), ורוצה לומר שחותך ארבע הרגלים (רא"ש ומפרש), עד הארכובה (רא"ש). ומשום כך צריך לפרש מה שכתב קודם אלא נוקבו ותולה בו, "ר"ל שנוקבו למעלה מהברכיים, במקום צומת הגידין, שאי־אפשר לתלותו ברגליו ממש, שהרי צריך לחתכם עד הברכיים בעוד שאר הבהמה נשארת תלויה בעמוד" ('תפארת ישראל'). 41) שם. כלומר, לא לזה שקיבל הראש. 42) שם במשנה: "מירק (= גמר) את ההפשט". 43) שם במשנה. שכשהשה צמאה, גונחת בשעת השחיטה, וממשכת את הדם מבית השחיטה, והוא הדם הקרוש הנמצא בלב, ודינו כדם שנשפך ולא נתקבל בכלי שפסול למזבח (ראה להלן פ"א מהל' פסולי המוקדשין הכ"ה) – הרא"ש שם. וקריעת הלב היתה דרך בית השחיטה שתוחב ידו עד שמגיע ללב וקורעו ופותחו בעודו מחובר, ואין הכוונה כאן שקרע הלב ממקום חיבורו, שהרי עדיין הבהמה סגורה והיא לפני הקריעה דלהלן, שהרי להלן אמר רבינו: "ואח"כ קורע את הבהמה עד שיגלו את המעיים" ('תפארת ישראל', ודלא כהרא"ש). 44) כלומר, חותך שתי הרגלים הקדמיות מן הארכובה עד לכתפיים, שהרי עד לארכובה כבר חתך לפני כן, ראה למעלה "וחותך את הכרעים". ומשום שהידים סמוכות למקום הלב, חותכן מיד אחר שקרע הלב, לפי שאין מעבירין על המצוות (הראב"ד תמיד,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שם). והמפרש שם כתב: משום שעדיין כובד הבהמה ברגלים והבהמה נתלית, משום כך אין חותך את הרגל הימני לפני שחתך את הידים. 45) "מפני שהקרבן תלוי ונתעסק בו מלמטה אצל החזה והראש, שייך למיתני לשון "עלה", שהוא מגביה ידו כלפי הרגל לחתכו, ויתכן גם שכשהיה צריך להתעסק ברגלים היה עולה גבי מעלה" (הראב"ד, שם). והיינו הרגל האחורית מימין, מן הארכובה ולמעלה עד החיבור בגוף, אבל מן הארכובה ולמטה כבד חתך לפני כן, ראה מה שכתב למעלה: "וחותך את הכרעים". 46) שם במשנה: "ועלה לרגל הימנית חתכה ונתנה למי שזכה בה, וב' ביצים עמה" (שהרי העולה בא לזכר), ולהלן שם במשנה: "נמצאו כולם עומדים בשורה והאברים בידם, הראשון בראש וברגל וכו' הראש בימינו, ורגל הימנית בשמאלו", ועדיין הבהמה נשארת תלויה ברגל שמאל. 47) שם במשנה. "ובדין הוא שהיה לו להתעסק בשני רגלי הכבש שהם מבחוץ ואח"כ לקרוע ולהתעסק בפנים, אבל אם היה חותך שני רגליו לא היה יכול לתלות, ולפיכך על־כרחך היה מניח רגל אחת מלחתוך שבה היה תלוי ואח"כ קורע" (ראב"ד). 48) "חלב שעל הקרב" (רא"ש). 49) שם במשנה. והיינו: "לכסות לכלוך מדם השחיטה, ודרש לה מקרא בפ"ב דחולין (כז.) דכתיב (ויקרא א, יב) "את ראשו ואת פדרו וערך" (רא"ש). "וזהו דרך כבוד של מעלה" (חולין, שם), שהרי כשהיה נושא את הראש היה הופך בית השחיטה למעלה, ראה להלן הי"א, ולכלוכו הוא גנאי. 50) המעיים. 51) שם במשנה.

1 **ו. הוֹלֵךְ וּמְדִיחָן בְּמַיִם[52], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם**
2 **יִרְחַץ בַּמָּיִם - לֹא בְּיַיִן[53], וְלֹא בְּמֶזֶג[54], וְלֹא בִּשְׁאָר**
3 **מַשְׁקִין[55]. וְכָל הַמֵּימוֹת כְּשֵׁרִין[56]. כַּמָּה מְדִיחָן? הַכָּרֵס**
4 **מְדִיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית [הַמְּדִיחִין][57] כָּל צָרְכָּהּ[58];**
5 **הַקְּרָבַיִם אֵין פּוֹחֲתִין מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים[59]. וּמְדִיחִין אוֹתָן**
6 **עַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ שֶׁבֵּין הָעַמּוּדִים[60].**

52) שם במשנה. 53) 'ספרא' פ' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ד, הובא בזבחים כב, א. 54) יין עם מים ממוזגים יחד, שני חלקי מים ואחד יין (רש"י זבחים, שם). וראה להלן פ"ח הי"ב. 55) שאם מיעטו (שם ושם) "במים וכו' ולא במזוג", כל־שכן שיש ללמוד: במים ולא בשאר משקין. 56) שם ושם: "במים להכשיר את כל המים", ומפרש רש"י בזבחים שם: "ואפילו מכונסין". 57) במדות פ"ה מ"ג: "לשכת המדיחין, ששם היו מדיחין קרבי הקדשים", והכוונה לכרס "שלא היו רוצין להוציא כל הפרש בעזרה, לכן הוליכו אותו ללשכת המדיחין" (רא"ש), אבל יתר הקרבים מדיחים על שולחנות של שיש שבין העמודים, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה פ"ה מהל' בית הבחירה הי"ז. 58) תמיד, שם. כלומר, בלי קצבה עד שתהא יפה לכל הצורך (רא"ש). 59) שם במשנה: "והקרבים מדיחין שלשה פעמים במעוטה". "עניינו שאין מדיחין אותן במים בפחות משלש פעמים, ומוסיפין על זה כל מה שאפשר להדיחם" (רבינו בפירוש המשנה, שם). 60) שם במשנה: "על שולחנות של שיש שבין העמודים", כמו ששנינו (פ"ו ממס' שקלים מ"ד, הובאה בתמיד לא:) "שלשה עשר שולחנות היו במקדש, שמונה של שיש בבית המטבחים שעליהן מדיחין את הקרבים" (ראה גם בפ"ה מהל' בית הבחירה הי"ד). ובגמרא תמיד שם, אמרו: למה עשו השולחנות משיש ולא מכסף וזהב "מפני שהוא מרתיח". כלומר, מחמם את הבשר ומקלקו (רא"ש שם). וב"ירושלמי" (שקלים שם ה"ג) אמרו, שאף־על־פי שאחד הנסים הוא שלא הסריח בשר הקודש מעולם – אין מזכירין מעשה נסים (כלומר, אין סומכין על הנס).

7 **ז. נָטַל אֶת הַסַּכִּין[61] וּמַפְרִישׁ אֶת הָרֵאָה מִן הַכָּבֵד[62],**
8 **וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד מִן הַכָּבֵד[63], וְאֵינוֹ מֵזִיז הַכָּבֵד**
9 **מִמְּקוֹמוֹ[64], וְנוֹקֵב אֶת הֶחָזֶה וְנוֹתְנוֹ לְאַהֲרֹן[65]. וְעוֹלֶה**
10 **לַדֹּפֶן הַיְמָנִית[66] וְחוֹתֵךְ וְיוֹרֵד עַד הַשִּׁדְרָה[67], וְלֹא יִגַּע**
11 **בַּשִּׁדְרָה[68], עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לִשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת[69],**
12 **חוֹתְכָהּ וְנוֹתְנָהּ לְאַהֲרֹן, וְהַכָּבֵד תְּלוּיָה בָהּ[70].**

61) שם מ"ג. ועד עכשיו לא היה לו צורך לסכין לא בנטילת הפדר ולא בנטילת הקרבים, שהם דברים שנוטלים ומפרידים בלא סכין (המפרש). 62) שם. "לפי שהכבד קרב עם הדופן הימני (ראה בסוף ההלכה) והריאה עם הגרה", ראה להלן ה"ח (הרא"ש ומפרש). 63) שם במשנה, "כי אצבע הכבד היתה קריבה עם העוקץ והכליות (ראה להלן ה"ט), כמו בשאר הקרבנות שנאמר בהם (ויקרא ג, ד, י, טו) "היותרת על הכבד על הכליות יסירנה", ופירש רש"י ז"ל שיהא מעט מן הכבד עם הכליות" (רא"ש). ואצבע הכבד הוא יותרת הכבד, ראה בהקדמת רבינו לסדר קדשים, שכתב וז"ל: "ויותרת הכבד, והוא הקצה התחתון היוצא ממנו כמו הבוהן מן היד" (ראה ב'הר המוריה' למעלה פ"א הי"א). 64) שם במשנה: "ולא היה מזיזה ממקומה", ומפרש הראב"ד בפירוש ראשון שלא היה מזיז את הריאה. ובפירוש שני כתב, שלא היה מזיז את אצבע הכבד (וכן פירשו המפרש והרע"ב שם), אבל רבינו מפרש, שהכוונה שאינו מזיז את הכבד, וכן הוא ב'מאירי' שם. וזהו מה שאמרו במשנה שם: "והכבד תלויה בה"", ראה להלן בסוף ההלכה. 65) שם במשנה: "נוקב החזה ונותנו למי שזכה בה", ובראב"ש שם: "שעושה כמין ארובה, שחותך את שומן החזה הרואה את הקרקע מראשי הצלעות, ונשאר כמין נקב בין ראשי הצלעות". 66) שם במשנה. "מן הראוי היה לבוא לאלתר אצל הגרה, דהיינו הצואר שהקנה והלב תלויין בו עם אצבע הכבד, שזה היה כסדר, אבל לא יתכן דבר זה לעשות, שכיון שמתעסק בדבר שהוא מצלעות הבהמה כגון החזה, דין הוא שגם בו (= בדופן הימנית) מתעסק קודם הצוואר, שאינו מצלעות הבהמה, לפיכך היה חוזר ועולה לדופן הימנית" (ראב"ד, שם). 67) שם במשנה. "כלומר, היה חותך ויורד בעמקו של צלע כלפי השדרה" (ראב"ד, שם). 68) משנה, שם. "כלומר, לא היה חותך השדרה עצמה כלל" (ראב"ד), והיא נשארת כולה שלמה בדופן השמאלי (ראה להלן סוף ה"ח). 69) "היינו שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה", כמו שמבואר להלן ה"ח ('הר המוריה'). 70) שם במשנה.

13 **ח. בָּא לוֹ[71] לַגֶּרֶה[72], מַנִּיחַ בָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן**
14 **וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת מִכָּאן[73], חוֹתְכָהּ[74] וְנוֹתְנָהּ לְאַהֲרֹן,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהַקָּנֶה וְהַלֵּב וְהָרֵאָה תְּלוּיִין בָּהּ. בָּא לוֹ לַדֹּפֶן הַשְּׂמָאלִית וּמַנִּיחַ בָּהּ[75] שְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַעְלָה[76] וּשְׁתֵּי צְלָעוֹת רַכּוֹת מִלְּמַטָּה[77], וְכָךְ הָיָה מַנִּיחַ בַּחֲבֵרְתָּהּ[78]. נִמְצָא מַנִּיחַ בִּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת[79] אַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ וְאַרְבַּע צְלָעוֹת בְּזוֹ. חוֹתְכָהּ[80] וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר, וְהַשִּׁדְרָה עִמָּהּ, וְהַטִּחוֹל תָּלוּי בָּהּ.

71) משנה, תמיד שם. 72) לצוואר, ונקרא גרה על כי הוא מעלה גרה (כסף־משנה). 73) "שתי צלעות הניח בו כבר כשחתך הדופן הימני, ועכשיו הניח בה שתי צלעות מצד אחר, והן אותן צלעות שהן בדופן אצל חזה, ועדיין לא חתך דופן השמאלי, לכך שייך לומר והניח בה שעדיין הן מחוברות לדופן" (המפרש), כלומר, לוקחן לצלעות עם הצוואר כשמחוברים לו. 74) לצוואר מן הדופן השמאלי. 75) אין כאן הכוונה "ומניח" שהניח שתי הצלעות מחוברות לדופן כמו "מניח" שאצל הצוואר, שפירושו מחובר לצוואר, אלא רוצה לומר: הניח אצל הדופן שתי צלעות, היינו ששתי הצלעות האלו חסרות מהדופן למטה, וכן למעלה ('תפארת ישראל'). 76) "אותם הנשארים דבוקים עם העוקץ" (רא"ש). אבל הראב"ד מפרש שגם שתי צלעות מלמעלה היו סמוכים לצוואר. 77) שכבר נטלו כשהן מחוברים עם הצוואר. 78) משנה, שם. היינו שגם בדופן הימני היה מניח שתי צלעות מלמעלה ושתי צלעות מלמטה, ראה למעלה ה"ז. 79) כלומר, אצל שתי הדפנות בשעה שחתכן מהבהמה מניח ארבע צלעות בזו (בימין), שתים מהן מחוברות לעוקץ ושתים מהן מחוברות לצוואר, וכמו כן ארבע צלעות בזו (בשמאל), גם הן שתים מחוברות לעוקץ ושתים מחוברות לצוואר, באופן שלעוקץ מחוברות ארבע צלעות, ולצוואר – ארבע צלעות. 80) לדופן השמאלית מהבהמה.

ט. בָּא לוֹ לָעֹקֶץ[81], חוֹתְכוֹ וְנוֹתְנוֹ לְאַחַר[82], וְהָאַלְיָה וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי כְּלָיוֹת עִמָּהּ[83]. נוֹטֵל אֶת הָרֶגֶל הַשְּׂמָאלִית וְנוֹתְנָהּ לְאַחַר[84]. וּכְסֵדֶר[85] זֶה מַפְשִׁיטִין וּמְנַתְּחִין עוֹלַת בְּהֵמָה[86], וְאֵלּוּ הֵן הַנִּתָּחִין הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה: וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ.

81) הראב"ד (תמיד לג.) והמפרש (שם, וכן בדף לא.) כתבו שהוא הזנב, ואילו ה'ערוך' (מובא ב'תוספות יום־טוב' שם פ"ג מ"א), כתב שהיא העצה הנזכרת בויקרא (ג, ט) "לעומת העצה", והרא"ש (שם לא:) כתב "שהוא סוף השדרה הסמוך לאליה", וראה רע"ב פ"ג שם. 82) שם לא, א. כלומר, "חתכו אצל הרגל השמאלי שעדיין הבהמה תלויה בו" (המפרש, והראב"ד). 83) שם, במשנה. "וכן שתי הצלעות שמכאן ושתי הצלעות שמכאן, שנשארו מחוברות" (ראה למעלה ה"ח), ולא חש לפרשם "מפני שקטנות וקצרות הן ואינן ניכרין" ('תפארת ישראל'). 84) שם במשנה: "נטל רגל השמאלי ונתנה למי שזכה בה". ובהגהת 'באר אברהם' על הרמב"ם כתב, שצ"ל "ונותנה לו", כלומר, לזה שקיבל את העוקץ, ראה להלן הי"ג. 85) שנאמר בתמיד שם אצל טלה (שקרבן תמיד הוא טלה). 86) בעולת בקר. וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ג) "אין לי אלא עולת בקר, עולת הצאן מנין, ודין הוא: נאמר הבא עולה מן הבקר והבא עולה מן הצאן, מה עולת בקר טעונה הפשטה, אף עולת הצאן תטען הפשטה".

י. בְּכַמָּה מוֹלִיכִין אֶת הָאֵיבָרִים לַכֶּבֶשׁ? אִם מִן הַצֹּאן הִיא הָעוֹלָה - מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה[87].

87) ביומא כז, א: "למדנו לטלה שטעון ששה".

יא. הָרִאשׁוֹן[88] - בָּרֹאשׁ וּבָרֶגֶל[89]. הָרֹאשׁ בִּימִינוֹ[90], וְחָטְמוֹ כְּלַפֵּי זְרוֹעוֹ, וְקַרְנָיו בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[91], וּבֵית שְׁחִיטָה לְמַעְלָה, וְהַפֶּדֶר עָלֶיהָ[92]. וְהָרֶגֶל שֶׁל יָמִין בִּשְׂמֹאלוֹ[93], וּבֵית עוֹרָהּ לַחוּץ[94].

88) הכהן הראשון. 89) שם, והיינו רגל הימנית ושתי ביצים עמה, ראה למעלה ה"ה, וכן להלן בהמשך ההלכה. 90) ביד ימינו, "שהראש קודם לכל האברים, שנאמר (ויקרא א, יב) ונתח אותה לנתחיו ואת ראשו ואת פדרו, הילכך הראש בימינו" (מפרש). ועוד, שהרי "הכבד כבד יותר מן הרגל, ולפיכך לוקחו בימינו" ('תפארת ישראל'). 91) שם במשנה. "כשחוטם הבהמה פונה נגד זרועו, אז קרניו בין אצבעותיו" (מפרש), "כדי שיחזיק בו בטוב שלא יפול" (ראב"ד). 92) שם במשנה. וראה למעלה ה"ה. 93) ביד שמאל (שם במשנה), "ומשום דהולכת אברים למזבח הוה עבודה דלא מעכב כפרה, לכך אין צריכה ימין (כמו ביתר העבודות, שעבודה פסולה בשמאל), ולכך מוליך שני אברים בשתי ידיו ונושא האבר החשוב בימין ואחד בשמאל" (רא"ש). 94) שם. כלומר, "שהרגל במקום חיבורו בגוף אין עליו עור, וקאמר הכא דצד החוץ של הרגל שמפשיטין משם העור יהיה ביד הנושא נמי כלפי חוץ, דהיינו כלפי ראשי אצבעותיו, דהכי שפיר טפי" ('תפארת ישראל'), כי זה דרך כבוד שלמעלה (ראב"ד).

יב. הַשֵּׁנִי[95] - בִּשְׁתֵּי הַיָּדַיִם. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ[96]. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[97].

95) הכהן השני. 96) שם. "דרך חשיבותן מוליכין אותם למזבח" (מפרש). 97) שם.

יג. הַשְּׁלִישִׁי[98] - בָּעֹקֶץ וּבָרֶגֶל[99]. הָעֹקֶץ בִּימִינוֹ, וְהָאַלְיָה מְדַלְדֶּלֶת בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו[100], וְאֶצְבַּע הַכָּבֵד וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת עִמּוֹ[101]. וְהָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ[102].

98) הכהן השלישי. 99) שם, היינו הרגל השמאלית, ראה להלן בהמשך ההלכה, ולמעלה הי"א. 100) האליה דבוקה בעוקץ (מפרש), והיה מניח את ראש העוקץ שהוא עב למעלה בין אצבעותיו, וראשו השני (עם האליה שהיא ארוכה) היה תלוי כדי שלא יעכבו ויוכל להחזיק על פס ידו גם אצבע הכבד ושתי כליות עמו (ראה פירוש הראב"ד). 101) שם. כלומר, עם העוקץ על יד ימין. 102) שם.

יד. הָרְבִיעִי[103] - בֶּחָזֶה וּבַגֶּרֶה[104]. הֶחָזֶה בִּימִינוֹ, וְהַגֶּרֶה בִּשְׂמֹאלוֹ, וְצַלְעוֹתֶיהָ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו.

103) הכהן הרביעי. 104) משנה, שם.

טו. הַחֲמִישִׁי[105] - בִּשְׁתֵּי דְּפָנוֹת[106]. שֶׁל יָמִין בִּימִינוֹ, וְשֶׁל שְׂמֹאל בִּשְׂמֹאלוֹ. וּבֵית עוֹרָן לַחוּץ.

105) הכהן החמישי. 106) משנה, שם.

טז. הַשִּׁשִּׁי[107] - בִּקְרָבַיִם, נְתוּנִין בְּבָזֵךְ[108], וּכְרָעַיִם עַל גַּבֵּיהֶן מִלְּמַעְלָה[109]. אִם הָיְתָה הָעוֹלָה כֶּבֶשׂ אוֹ עֵז. אֲבָל אִם הָיְתָה אַיִל - מוֹלִיכִין הַקְּרָבַיִם שְׁנַיִם[110]. וְכֵן הַסֹּלֶת שֶׁל נְסָכֶיהָ[111] בְּיַד אֶחָד[112], וְהַיַּיִן בְּיַד אֶחָד[113]. וְאִם הָיָה אַיִל[114] - הַסֹּלֶת בִּשְׁנַיִם, וְהַיַּיִן בִּשְׁנַיִם[115].

107) הכהן הששי. 108) שם. "בזך" היא כף גדולה (ראה במפרש וברע"ב). ורבינו פירש שם "קערה". 109) שם. שנאמר (שם, יג) "והקרב והכרעים ירחץ במים והקטיר המזבחה", הרי שהכרעים על הקרב, ראה ברא"ש שם. 110) משנה, יומא כו, ב. והטעם הוא: שהאיל גדול וכבד מן הכבש, שהרי הכבש הוא בן שנה והאיל בן שנתיים (ראה למעלה פ"א הי"ד), ואין הכוונה לחלק את הקרבים לשני הכהנים, אלא שניהם נושאים ביחד ('תפארת ישראל' יומא פ"ב מ"ו). 111) שלאחר הקטרת אברי העולה, מקטירין מנחתו, דהיינו סולת. 112) שם במשנה: "השביעי בסולת". 113) שם: "התשיעי ביין". ומה שרבינו לא מנה כאן חביתין שמובא במשנה שם "השמיני בחביתין", משום שהמשניות הנ"ל בתמיד וביומא מדברות בעולת התמיד, אבל רבינו כאן מדבר מקרבן עולה סתם שאין בה מנחת חביתין, אבל בפ"ו מהל' תמידין ומוספין ה"ה שמדבר רבינו בקרבן תמיד, מביא שם גם חביתין ('הר המוריה'). 114) יומא, שם. 115) משום שסולת הכבש היא עשרון אחד בלול ברביעית ההין שמן, ואילו סולת האיל שני עשרונים בלול בשלישית ההין שמן, ונסכי הכבש הם יין רביעית ההין, ונסכי האיל הם שלישית ההין יין (ראה למעלה פ"ב ה"ד). אולם לא היו מחלקים את הסולת לשני כהנים ואת היין לשני כהנים, אלא שני כהנים נושאים ביחד את הסולת, ושני כהנים אחרים נושאים ביחד את היין ('תפארת ישראל' יומא, שם). וראה למעלה.

יז. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַכֶּבֶשׂ אוֹ הָעֵז מוֹלִיכִין אוֹתוֹ שְׁמוֹנָה[116] לַמִּזְבֵּחַ, וְהָאַיִל מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַחַד עָשָׂר[117].

116) כהנים. שנוסף לששה הנ"ל, ישנם שנים הנושאים הסולת והיין. 117) כהנים. היינו חמשה שעד הלכה טו (והיא בכלל), שנים לקרבים, שנים לסולת ושנים ליין, הרי כאן אחד עשר.

יח. הַשּׁוֹר מוֹלִיכִין אוֹתוֹ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[118]. הָרִאשׁוֹן מוֹלִיךְ אֶת הָרֹאשׁ. וְהַשֵּׁנִי וְהַשְּׁלִישִׁי מוֹלִיכִין הָרֶגֶל שֶׁל יָמִין. וְהָרְבִיעִי וְהַחֲמִישִׁי מוֹלִיכִין אֶת הָעֹקֶץ. וְהַשִּׁשִּׁי וְהַשְּׁבִיעִי מוֹלִיכִין אֶת הָרֶגֶל שֶׁל שְׂמֹאל. וְהַשְּׁמִינִי מוֹלִיךְ אֶת הַחָזֶה. וְהַגֵּרָה מוֹלִיכִין אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה, תְּשִׁיעִי וַעֲשִׂירִי וְאַחַד עָשָׂר. וּמוֹלִיכִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם בִּשְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת בִּשְׁנַיִם, וְהַקְּרָבַיִם וְהַסֹּלֶת[119] וְהַיַּיִן[120] בִּשְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה. הֲרֵי אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים.

118) יומא, שם במשנה. משום שהשור הוא גדול ואיבריו כבדים, לכן יש צורך בכהנים נוספים. 119) שהוא שלשה עשרונים סולת בלול בחצי ההין שמן (ראה למעלה פ"ב ה"ד). 120) שהוא חצי ההין (שם).

יט. וְלָמָּה לֹא יְחַלְּקוּ הָאֵבֶר הַגָּדוֹל שֶׁל שּׁוֹר לַחֲלָקִים? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ - וְלֹא נְתָחֶיהָ לִנְתָחִים[121]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[122] בְּעוֹלוֹת הַצִּבּוּר; אֲבָל עוֹלוֹת הַיָּחִיד, אִם רָצוּ לְהוֹלִיךְ נְתָחֶיהָ בְּפָחוֹת מֵאֵלּוּ אוֹ בְּיוֹתֵר - מוֹלִיכִין[123].

121) 'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ה ה"ז. וכן הוא בגמרא חולין יא, א. 122) שצריך מספר זה של כהנים. 123) משנה יומא, שם.

כ. עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית?[124] עוֹלֶה לַכֶּבֶשׂ[125] וּפוֹנֶה[126] לַסּוֹבֵב[127] וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית[128], וְהָיָה מוֹלֵק[129] שָׁם אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ[130] וּמַבְדִּיל[131]. וְאִם לֹא הִבְדִּיל - פְּסוּלָה[132]. וּמְמַצֶּה דַּם הָרֹאשׁ וְדַם הַגּוּף עַל קִיר[133] הַמִּזְבֵּחַ לְמַעְלָה מִן הַחוּט שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[134]. וְאִם מִצָּה דַם הָרֹאשׁ וְלֹא מִצָּה דַם הַגּוּף - פְּסוּלָה[135]. מִצָּה דַם הַגּוּף וְלֹא מִצָּה דַם הָרֹאשׁ - כְּשֵׁרָה.

124) משנה, זבחים סד, ב. 125) שהרי נעשית למעלה מחוט הסקרא, ראה בהמשך ההלכה. 126) על־ידי הכבש הקטן שבכבש הגדול, ראה למעלה פ"ב מהל' בית הבחירה הלכה יד. 127) הוא הסובב שהזכיר רבינו למעלה (פ"ב מהלכות בית הבחירה ה"ז). ואף־על־פי שאמרו (זבחים סה.) "מה הקטרה בראש המזבח, אף מליקה בראש המזבח" — הרי המשך הברייתא שם מוכיח שהסובב דינו כראש המזבח לענין זה (עיי"ש), וטעם הדבר בסוף הסוגיא שאפשר לעשות מערכה על גבי הסובב ולהקטיר שם האימורים. ורק בזמן שהיתה עולת העוף נעשית בקרן מערבית דרומית (להלן פ"ז ה"י), אז היה עולה בראש המזבח ממש, כי לא היה כבש קטן בכבש הגדול לצד מערב, ראה רש"י זבחים סד. ד"ה צבר, ו'תוספות' שם ד"ה יותר, וב'תוספות יום־טוב' זבחים פ"ו מ"ג. ודלא כ'תפארת ישראל' שם מ"ה אות כח). 128) משנה, שם. והטעימו בגמרא (שם סד.) משום שהיא קרובה לבית הדשן, שמשליך שם את המוראה והעור עם הנוצה ובני המעיים, ראה להלן הכ"א. וראה להלן פ"ז ה"ז כי בזמן שעולת העוף רבה, ואין קרן דרומית מזרחית מכילה אותה, נפנין לקרן דרומית מערבית. 129) ראה להלן הכ"ג כיצד מולקין. 130) "ערפה" הוא אחורי פני העוף. כלומר, גובה ראש, ו"מול ערפה" הוא למטה, והוא אחורי הצוואר. ראה רש"י זבחים שם, ורע"ב ו'תפארת ישראל' שם. ועולת העוף לא ביאר בה הכתוב "ממול עורף", אבל למדנו (שם סה.) מליקת העולה ממליקת החטאת, "נאמר כאן (בעולה — ויקרא א, טו) "ומלק", ונאמר להלן (בחטאת — שם ה, ח) "ומלק", מה להלן (בחטאת) ממול עורף (כמפורש שם: "ומלק את ראשו ממול ערפו"), אף כאן (עולה) ממול עורף". 131) כלומר, חותך

שני הסימנים כדלהלן הכ"ג. אבל העור אינו מעכב (חולין כ: - וראה להלן פ"ז ה"ו, וב'לחם משנה' שם). ולמדו זאת (זבחים סה.) ממה שנאמר (שם א, טו) "ומלק והקטיר" – מה הקטרה, הראש לעצמו והגוף לעצמו, אף מליקה הראש לעצמו והגוף לעצמו. אבל רבינו (בפירוש המשנה, שם) כתב שממה שנאמר בחטאת העוף (שם ה, ח) "ולא יבדיל", ידענו כי בעולת העוף הוא מבדיל. וראה ב'תוספות יום־טוב' זבחים שם. 132) שם סד, ב - במשנה "הבדיל בחטאת ולא הבדיל בעולה, פסל". וב'תוספות' שם (סה: ד"ה הבדיל) הקשו: הניחא בחטאת, כמו שדרשו ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דחובה פי"ח ה"ט) "חטאת, שיהו כל מעשיה לשם חטאת. הוא, פרט למלקו שלא לשמו", ומשם יש ללמוד שכל המשנה בחטאת פוסל. אבל בעולה, קשה - מנלן? ועוד שהרי מהקטרה למדו: מה הקטרה, הראש בעצמו והגוף בעצמו, ואם כן יש לומר גם: מה הקטרה אינה מעכבת, אף הבדלה אינה מעכבת, עיי"ש. ויתכן כי לכך כתב רבינו בפירוש המשניות, שלמדו זאת ממה שכתב בחטאת "ולא יבדיל": בחטאת ולא יבדיל, אבל בעולה מבדיל, והרי זה כמו ששנה עליו הכתוב לעכב, וצריך עיון ('הר המוריה'). 133) שדוחק מקום המליקה שבראש ובגוף לקיר המזבח, שנאמר (שם א, טו) "ונמצה דמו על קיר המזבח", וב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ז ה"ז) אמרו: "ונמצה דמו, דם כולו אוחז בראש ובגוף ומוצה משניהם". 134) קנים (פ"א מ"א): "עולת העוף נעשית למעלה, ואם שינה פסול". ולמדו זאת (בזבחים סה.): "ומלק והקטיר ונמצה דמו (שם), וכי תעלה על דעתך לאחר שהקטיר חוזר וממצה, אלא לומר לך: מה הקטרה בראש המזבח, אף מיצוי בראש המזבח". וראה למעלה הערה קכו, שהסובב נקרא גם ראשו של מזבח. 135) זבחים, שם במשנה. וב'ספרא' (שם פ"ט ה"ז, הובא בגמרא שם סו.) "עולה, אע"פ שמיצה דם הגוף ולא מיצה דם הראש, או יכול אע"פ שמיצה דם הראש ולא מיצה דם הגוף, תלמוד־לומר הוא". ובגמרא שם: "אמר רבינא, מסתברא דרוב דמים, בגוף שכיחי".

1 **כא. וְנוֹטֵל אֶת הָרֹאשׁ וּמַקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ**
2 **וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[136] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[137]. וּבָא לוֹ**
3 **לַגּוּף[138] וְהֵסִיר אֶת הַמֵּרְאָה[139] וְהָעוֹר שֶׁעָלֶיהָ בְּיָדוֹ עִם**
4 **הַנּוֹצָה[140] וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּהּ[141] וּמַשְׁלִיכָן**
5 **לְבֵית הַדֶּשֶׁן[142].**

136) שם במשנה: "וממצה את דמה על קיר המזבח, נטל את הראש והקיף בית מליקתו למזבח, וסופגו במלח". ופירש שם רש"י: והקיף את בית מליקתו למזבח, סומכו ודחקו בקיר, כדי שיתמצה הדם". וכן פירש הרע"ב שם. אבל לרבינו שכתב למעלה "וממצה דם הראש ודם הגוף", ע"כ כי הקפה זו, כלומר הקרבה זו למזבח אינה לצורך מיצוי שהרי כבר מיצה. 137) שם במשנה. כלומר, על אש המזבח. 138) שם במשנה. 139) "הוא הזפק שבו המאכל, והוא בעוף כנגד האצטומכא באדם" (רבינו בפירוש המשניות). 140) כלומר, מסיר את הזפק עם העור שעליו, ועם הנוצה שעל העור. שם במשנה: "והסיר את המוראה ואת הנוצה", כמו שנאמר (ויקרא א, טז) "והסיר את מוראתו בנוצתה", ומכיון שמסיר את המוראה והנוצה, הרי על־כרחך שהוא מסיר גם את העור שעל המוראה, שהרי הנוצה היא על העור. ומה שכתב רבינו "בידו", הוא כדברי תנא־קמא (זבחים סה.) ודלא כתנא דבי רבי ישמעאל, האומר "קודרה בסכין כמין ארובה". ונוצתה היא הנוצה שעליה, והוא חותך אותה עם העור והנוצה שעליה" (רבינו בפירוש המשניות). וכן כתב הרמב"ן (בפירושו לתורה, שם) שנוצה היא נוצה ממש, אבל רש"י (בזבחים שם, ובחומש שם) פירש "נוצתה" מלשון פרש ודבר מאוס, כמו "כי נצו גם נעו (איכה ד, טו). 141) שם סד, ב - במשנה, וכדעת אבא יוסי (זבחים סה.) האומר: "נוטלה ונוטל קורקבנה עמה", ראה בפירוש הרמב"ן על התורה, שם. 142) משנה, שם. כמו שנאמר (ויקרא שם) "והשליך אותה אצל המזבח קדמה, אל מקום הדשן", כלומר למזרחו של כבש ('ספרא' שם פ"ט ה"ג). ושם היו נותנים הדשן לאחר הרמתו (להלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב).

6 **כב. וְשִׁסַּע אֹתוֹ בִּכְנָפָיו - בְּיָדוֹ בְּלֹא סַכִּין[143]. וְאֵינוֹ**
7 **צָרִיךְ לְהַבְדִּיל[144], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל -**
8 **כָּשֵׁר[145]. וְסוֹפְגוֹ בְּמֶלַח[146] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[147].**
9 **לֹא הֵסִיר אֶת הַמֵּרְאָה וְלֹא אֶת הַנּוֹצָה וְלֹא אֶת בְּנֵי**
10 **מֵעַיִם וְלֹא סְפָגָהּ בְּמֶלַח - כֹּל שֶׁשִּׁנָּה בָּהּ מֵאַחַר**
11 **תַּמְצִית הַדָּם כְּשֵׁרָה[148].**

143) זבחים סה, ב: "תנו רבנן: ושסע, אין שיסע אלא ביד, וכן הוא אומר (שופטים יד, ו) וישסעהו כשסע הגדי". 144) "אינו קורע שני חלקי הגוף זה מזה" ('תפארת ישראל'). 145) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' (שם ה"ו): "יכול אם יבדיל פסל, תלמוד־לומר והקטיר" ('אור שמח'). וב'ספר המצוות' (כלל שמיני) הסביר רבינו, כי "לא יבדיל" זה, לא בא לאזהרות לאו, אלא לפטור מהבדלה, בעבור שאמר בעולת בהמה ונתח אותו לנתחיה, והיה עולה על הדעת שגם עולת העוף כמותה, לכן אמר שאינו צריך להבדיל, אבל ישסעהו בלבד, ואם הבדיל כשר. 146) שם במשנה. שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 147) שם במשנה. שנאמר (שם א, יז) "והקטיר אותו הכהן המזבחה על העצים אשר על האש, עולה הוא אשה ריח ניחוח לה"". 148) שם במשנה. וכן הוא ב'ספרא' שם.

12 **כג. כֵּיצַד מוֹלְקִין? קוֹצֵץ וְיוֹרֵד[149] בַּצִּפֹּרֶן[150] מִמּוּל**
13 **עֹרֶף[151]. אִם רָצָה לְהוֹלִיךְ וּלְהָבִיא[152] - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא,**
14 **וְאִם רָצָה לְהִיוֹת דּוֹרֵס וְיוֹרֵד בַּצִּפֹּרֶן - דּוֹרֵס[153]. וְאִם**
15 **נֶעֱקְרוּ הַסִּימָנִים[154] - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[155]. וְחוֹתֵךְ[156]**
16 **שִׁדְרָה[157] וּמַפְרֶקֶת[158] בְּלֹא רֹב בָּשָׂר[159]; שֶׁאִם חָתַךְ רֹב**
17 **בָּשָׂר - הֲרֵי זוֹ כְּמֵתָה קֹדֶם שֶׁגִּיעַ לַסִּימָנִין[160]. וְצָרִיךְ**
18 **לַחוֹתֵךְ שְׁנֵי הַסִּימָנִים בְּעוֹלָה כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד[161]. וְהַמּוֹלֵק**
19 **בְּסַכִּין[162] אוֹ מִן הַצְּדָדִין[163] - אֵינָהּ מְלִיקָה, אֶלָּא כְּמִי**
20 **שֶׁחָנַק אוֹ נָחַר. וְכָל הָעֹרֶף כָּשֵׁר לִמְלִיקָה[164].**

149) חולין כ, א: "אמר רב כהנא, מצות מליקה, קוצץ ויורד וזו היא מצוותה". ומפרש רש"י "בלא הולכה והובאה".

כלומר, הוא דוחק וחותך למטה כמי שחותך צנון, וזהו דורס שלהלן בהמשך ההלכה (וראה בפ"ג מהל' שחיטה הי"א). 150) ב'ספרא' (שם פ"ז ה"ג, וכן בזבחים סה.) אמרו: "יכול ימלקנו בסכין וכו', תלמוד־לומר (שם, טו) "הכהן ומלק" וכו', שלא תהא מליקה אלא בעצמו של כהן". ובתוספתא זבחים פ"ז, אמרינן: "כיצד מולק בחטאת העוף וכו', היה מולק בצפורן ממול ערפה וכו', כשם שמולק בחטאת העוף, כך מולק בעולת העוף, אלא שבעולת העוף היה מבדיל וכו'". 151) ראה למעלה ה"כ. 152) כלומר, לחתוך בצורת מוליך ומביא (כמו שחותכים לחם) וכדין שחיטה. ראה פ"ב מהל' שחיטה ה"ז. 153) בחולין שם, על דברי רב כהנא שאומר מצות מליקה קוצץ ויורד (= דורס ויורד), אמרו: "סבר רבי אבין למימר: קוצץ ויורד אין, מוליך ומביא לא, אמר ליה רב ירמיה, כל־שכן שמוליך ומביא במליקה כשר, ומאי "זו היא מצוותה", אימא: "אף זו היא מצוותה". 154) ראה פ"ג מהל' שחיטה הי"ד: "עיקור כיצד? כגון שנעקרה הגרגרת, והיא הקנה או הווושט, ונשמט אחד מהן או שניהן קודם גמר שחיטה". 155) חולין, שם: "תני רמי בר יחזקאל, אין עיקור סימנין בעוף", ובעמ' ב שם: "אמר רבינא, אמר לי רבין בר קיסי, הא דתני רמי בר יחזקאל וכו' לא אמרן אלא במליקה, אבל בשחיטה יש עיקור", ופירש רש"י "כיון דדרסה וחלדה לא פסלו בה, עיקור סימנים נמי לא פסיל בה". 156) ברייתא, זבחים סה, ב. וחולין כא, א. וכח, א. 157) חוט השדרה, רש"י זבחים שם, וראה פ"ט מהל' שחיטה ה"ג: "עד היכן חוט השדרה, תחילתו מבחוץ לפולין שבתחילת העורף". 158) עצם הצוואר, רש"י שם. 159) המקפת סביב, רש"י שם. 160) שם סה, ב: "כדאמרינן (חולין כ:) נשברה מפרקת ורוב בשר עמה - נבילה, ומטמאה ואפילו מפרכסת, הילכך אי הוי חותך רוב בשר קודם הסימן (ובעולה, קודם הסימנים) הויא ליה מתה ולא מהניא בה מליקה, וסימנין הלכה למשה מסיני הן" (רש"י שם). 161) כלומר, שלא תהיה שום שהיה בין סימן אחד לשני, אלא חותך שני הסימנים מיד כשהוא יורד, ואחר־כך חותך הבשר, וכדברי אביי זבחים סה, ב. 162) משנה, זבחים סח, א. 163) משנה, חולין יט, ב: "השוחט מן הצדדין - שחיטתו כשרה, המולק מן הצדדין - מליקתו פסולה", ו"צדדין" הוא, ששוחט לצד הצוואר (רש"י), ומשום כך מליקתו פסולה, "דבמליקה כתיב ממול ערפו, דהיינו מאחוריו" (רש"י שם). 164) במשנה, חולין שם: "שכל העורף כשר למליקה", כלומר, כל רוחב העורף כשר למליקה, אבל כל האורך אינו כשר, אלא אך ורק מול העורף (שהוא כל אחורי הצוואר), וראה למעלה ה"כ.

יום רביעי א' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) בו תבואר מצות עשיית החטאת, וכיצד היא נעשית, ודין חטאות הנשרפות.

1 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת הַחַטָּאוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה**
2 **בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת[3]? שׁוֹחֵט וְנוֹתֵן**
3 **הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4], וּמַפְשִׁיטָהּ[5] וּמַפְרִישׁ הָאֵמוּרִים[6],**
4 **וּמוֹלְחָן[7] וְזוֹרְקָן[8] עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים[9]. וְאִם רָצָה לִתֵּן אֶת**
5 **הָאֵמוּרִין בִּכְלִי כְּשֶׁמּוֹלִיכָן לַמִּזְבֵּחַ - נוֹתְנָן[10]. וּשְׁאָר**
6 **בְּשָׂרָהּ נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11].**

2) שנאמר (ויקרא ו, יח) "זאת תורת החטאת וגו'", ומבואר (שם ד, א־לה) איך יקרב ומה ממנה נקטר ומה יאכל. 3) ראה למעלה פרק א הלכה טו־טז איזו חטאת נאכלת ואיזו נשרפת. 4) למעלה פרק ה הלכה א־ב, לעניין שחיטה, ובהלכה ז לעניין זריקת הדם. 5) מעורה. 6) כלומר, מוציא את האימורים, ראה למעלה שם הלכה יח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר כך מוציאין את אימוריהם, חוץ מחטאות הנשרפות שאין מפשיטין אותם כלל". 7) במנחות כ. על הפסוק "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (שם ב, יג) אמרו: "ואין לי אלא קומץ (מנחה), מנין לרבות את הלבונה וכו', אימורי חטאת ואימורי אשם וכו', תלמוד לומר (שם) "על כל קרבנך תקריב מלח". 8) [למעלה פרק ו הלכה ד כתב כן רבינו בקרבן עולה ולמדה מן הפסוק "ועשית עולותיך הבשר והדם", וצריך עיון מהיכן למדו כן בחטאת?]. 9) שנאמר (שם ד, ח־י) "ואת כל חלב וגו' שתי הכליות וגו' והקטירם הכהן על מזבח העולה". 10) בתוספתא זבחים פרק א: "הקטר חלבים וכו' ונתנן על גבי האישים בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו הרי אלו כשירין". ואף על פי שכל מעשה חטאת טעון יד ימין (עיין זבחים יא.) לעניין הולכת חלבים ואימורים, שגם בשמאל כשר, מותר גם בכלי. 11) משנה בזבחים נג. "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה". "שנאמר בתורה על החטאת (שם ו, יט) במקום קדוש תיאכל בחצר אהל מועד, והוא עניין לפנים מן הקלעים. והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים במשכן.

7 **ב. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק[12]**
8 **דָּמָם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[13], וְאַחַר כָּךְ קוֹרְעָם[14] וּמוֹצִיא**
9 **הָאֵמוּרִים[15] וְנוֹתְנָן בִּכְלִי[16], וּמוֹלְחָן[17] וְזוֹרְקָן עַל גַּבֵּי**
10 **הָאִשִּׁים. וּמוֹצִיא שְׁאֵרֵיתָן[18] חוּץ לָעִיר[19], וּמְנַתְּחִין**
11 **אוֹתָן שָׁם כְּנִתְּחֵי הָעוֹלָה בְּעוֹרָן[20], וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן שָׁם**
12 **בְּבֵית הַדֶּשֶׁן[21].**

12) באצבע (למעלה פרק ה הלכה ט). 13) למעלה בפרק ה הלכות א־ב לעניין שחיטה, ובהלכות יא־יב לעניין זריקת הדם. 14) ואין מפשיטין אותן, שהרי החטאות הנשרפות נשרפות עם עורן. 15) משנה יומא פז: "קרען והוציא את אימוריהן". 16) כלי שרת. שם במשנה "נתן במגיס", "נראה דהא דבעינן כלי בחטאות הנשרפות טפי משאר זבחים, משום דכתיב בהו לשון הרמה, כדכתיב (שם ו, ג) והרים, והוי בכלי". 17) שנאמר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". 18) עורו, בשרו, ראשו, כרעיו, קרבו ופרשו (שם ד, יא). 19) חוץ לירושלים, שנאמר (שם, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה", ואמרו: "אל מחוץ למחנה, חוץ לשלוש מחנות, אתה אומר חוץ לשלוש מחנות או אינו אלא מחנה אחת, כשהוא אומר בפר העדה (שם, כא) אל מחוץ למחנה שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(שם) כאשר שרף את הפר הראשון, ליתן לו מחנה שנייה, כשהוא אומר מחוץ למחנה בדשן (שם ו, ד, "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה"), שאין צריך לומר, שהרי כבר נאמר (שם ד, יב) על שפך הדשן ישרף - ליתן לו מחנה שלישית". והעזרה היא מחנה שכינה והר הבית, מחנה לוויה וירושלים מחנה ישראל, שהיא מחנה שלישית. 20) כלומר, מוציאן מן העיר כשהן שלמות, ושם מנתחן כנתחי העולה, אבל בלא הפשט העור לפי שנאמר (שם, יא־יב) "ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא". ואמרו (זבחים נ. יומא שם וספרא שם, הלכה ב) "מלמד שמוציאו שלם, יכול ישרפנו שלם, נאמר כאן ראשו וכרעיו ונאמר להלן (בעולה שם א, ח־ט) ראשו וכרעיו, מה להלן אצל עולה על ידי ניתוח (שנאמר שם א, ו "ונתח אותה לנתחיה") אף כאן על ידי ניתוח, אי מה להלן בהפשט (שהרי נאמר שם "והפשיט את העולה) אף כאן נמי הפשט, תלמוד לומר וקרבו ופרשו - כשם שפרשו בקרבו כך בשרו בעורו". 21) שנאמר (שם ד, יב) "על שפך הדשן יישרף".

1 **ג. שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת לִשְׂרֵפָה[22]: אֶחָד - בְּתוֹךְ**
2 **הָעֲזָרָה[23]. וּבוֹ שׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[24], וְאֵמוּרֵי**
3 **קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁנִּפְסְלוּ[25], וּפָרִים וּשְׂעִירִים שֶׁל**
4 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶם פְּסוּל בֵּין לִפְנֵי**
5 **זְרִיקָה בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה[26], כְּגוֹן שֶׁנִּטְמְאוּ אוֹ שֶׁיָּצְאוּ**
6 **חוּץ לָעֲזָרָה עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן לָצֵאת[27], אוֹ שֶׁלָּן**
7 **הַבְּשָׂר אוֹ לָנוּ הָאֵמוּרִין שֶׁלָּהֶן[28].**

22) בזבחים קד: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה וכן תני לוי "שלושה בית הדשנין הן" היינו שלושה מקומות לשריפה, אבל בית הדשנים להניח שם הדשן, היו יותר, שהרי חוץ משלושה הנ"ל היה בעזרה מקום להרמת הדשן (ולא מקום שריפה) ששם היו נותנין מוראת העוף ודישון מזבח הפנימי והמנורה, ונקרא בית הדשן, והיה במזרחו של כבש. 23) זבחים שם. והיה במזרחו של מזבח. 24) פסולי קדשי קדשים ולמדו זאת (פסחים כד. ועוד) ממה שנאמר (שם ו, כג) "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תישרף" ודרשו "בקדש באש תשרף", ומכאן למדו לפסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שנשרפים בקדש = בעזרה, ופירש רש"י שרק פסולי קדשי קדשים, שאכילתם בעזרה, נשרפים בעזרה. אבל פסולי קדשים קלים, שנאכלים בכל העיר, אף שריפתם בכל העיר. 25) כלומר, "אפילו של קדשים קלים, הואיל והקטרת הכשירין בעזרה, אף שריפת פסוליהם בעזרה". 26) זבחים שם. כי אפילו אחר זריקה, אף שהגיע הזמן לצאת, הואיל ועדיין לא יצאו - נשרפין בעזרה. 27) כלומר, קודם זריקה. 28) שבדבר הנקטר, אין כל ספק שלינה פוסלת. והוא הדין לאימורים שיצאו שוודאי נפסלו וודאי נשרפים בעזרה, שהרי אין סופם לצאת.

8 **ד. וְהַמָּקוֹם הַשֵּׁנִי - בְּהַר הַבַּיִת, וּשְׁמוֹ בִּירָה. וּבוֹ**
9 **שׂוֹרְפִין חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת אִם אֵרַע בָּהֶן פְּסוּל אַחַר**
10 **צֵאתָן מִן הָעֲזָרָה[29]. וְהַמָּקוֹם הַשְּׁלִישִׁי - חוּץ**
11 **לִירוּשָׁלַיִם, וְהוּא הַנִּקְרָא בֵּית הַדֶּשֶׁן[30]. וְשָׁם שׂוֹרְפִין**
12 **חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בִּזְמַן שֶׁהֵן נִשְׂרָפוֹת כְּמִצְוָתָן.**

29) בגמרא שם: "תני לוי וכו' ובית הדשן היה בהר הבית ששם שורפין פרים ושעירים הנשרפים שאירע בהן פסול ביציאתן", ומפרש רש"י: "ביציאתן, לאחר שיצאו". 30) במשנה שם: "פרים הנשרפים ושעירים הנשרפין בזמן שהן נשרפין כמצוותן נשרפים בבית הדשן". ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא ד, יב) "והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה".

13 **ה. וּשְׂרֵפַת כָּל הַנִּשְׂרָפִין כְּשֵׂרָה בְּזָר וּבַלַּיְלָה. וְכָל**
14 **הַנִּשְׂרָפִין חוּץ לָעֲזָרָה[31] - כָּל הָעֵצִים כְּשֵׁרִין**
15 **לִשְׂרֵפָתָן, אֲפִלּוּ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא[32]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל עֵצִים**
16 **בָּאֵשׁ - אֵשׁ מִכָּל מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר עֵצִים? לְהוֹצִיא**
17 **אֶת הַסִּיד וְאֶת הָרֶמֶץ[33].**

31) אבל הנשרפים בפנים, נשרפין רק בעצים הכשרים למערכה. 32) "זבל השדות". 33) "אפר חם שיש בו שארית מן האש".

18 **ו. חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית? מוֹלֵק אוֹתָהּ**
19 **בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְיוֹרֵד בְּצִפָּרְנוֹ[34]**
20 **עַד שֶׁיַּחְתֹּךְ הַסִּימָנִין[35] אוֹ רֹב אֶחָד מֵהֶן, וְאֵינוֹ מַבְדִּיל**
21 **הָרֹאשׁ מִן הַגּוּף[36]. וְאִם הִבְדִּיל - פָּסַל, וְלוֹקֶה[37];**
22 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל.**
23 **וּמַזֶּה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ[38] לְמַטָּה מֵאֶמְצָעוֹ[39],**
24 **וּשְׁיָרֵי הַדָּם מִתְמַצִּים עַל הַיְסוֹד[40]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנִּשְׁאָר**
25 **בַּדָּם יִמָּצֵה עַל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ; מִכְּלָל שֶׁהַנְּתִינָה עַל קִיר**
26 **שֶׁהַשְּׁיָרִין שֶׁלּוֹ מִתְמַצִּין אֶל יְסוֹד, וְזֶהוּ קִיר הַתַּחְתּוֹן.**

34) "יכול ימלקנו בסכין וכו' "הכהן ומלק" וכו' (ויקרא א, טו) מלמד שלא תהיה מליקה אלא בעצמו של כהן". 35) הקנה והוושט. 36) בזבחים סד: במשנה: "חטאת העוף וכו' היה מולק את ראשה ממול ערפה ואינו מבדיל", והיינו, שלא יבדיל הראש מהגוף. 37) כדין כל לאו שיש בו מעשה. 38) משנה זבחים שם. שנאמר (ויקרא ה, ט) "והיזה מדם החטאת על קיר המזבח". והזאה זו, שאוחז בראש ובגוף (ולא באצבע ולא בכלי) ומזה על קיר המזבח. 39) כלומר, למטה מחוט הסקרא. 40) שם במשנה, ומפרש רש"י שם "שמקיף ומקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד".

27 **ז. וּמִצּוּי דַּם חַטַּאת הָעוֹף מְעַכֵּב. וְאֵין לַמִּזְבֵּחַ בָּהּ**
28 **אֶלָּא דָּמָהּ[41], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[42] כִּבְשַׂר**
29 **חַטַּאת הַבְּהֵמָה.**

41) משנה שם, משום שלא נאמרו בה אלא הזאה ומיצוי הדם בלבד. 42) ולמדו כן ממה שנאמר "כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם וגו' קדש קדשים לך הוא ולבניך, בקדש הקדשים תאכלנו, כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך" - "ולכל חטאתם, לרבות חטאת העוף" (שנאכלת לזכרי כהונה).

ח. כֵּיצַד אוֹחֵז חַטַּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת מְלִיקָה? אוֹחֵז שְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[43], וּשְׁתֵּי אַגַּפֶּיהָ בֵּין שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו[44], וּמוֹתֵחַ צַוָּארָהּ אֶל רֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק[45]. וְזוּ מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ[46]. וְאִם שִׁנָּהּ וְאָחַז בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה.

43) "של יד השמאלית", שהרי ביד ימין מולק. כלומר, "מכניס שני רגליה בין אצבע קטנה (=זרת) לקמיצה" (רש"י שם). 44) כלומר, שתי הכנפיים מכניס בשתי האצבעות האחרות של אותה יד שמאלית, דהיינו "בין אמה לאצבע". 45) כלומר, "העוף על גב ידו לא שיהיה בפנים על הכף ומושך צווארו על הבהן כשיעור רוחב שתי אצבעות ומולק ממול העורף". 46) גם קמיצה וחפינה הן עבודות קשות במקדש.

ט. וְכָל מָקוֹם מִן הַמִּזְבֵּחַ כָּשֵׁר לִמְלִיקָתָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיֵּזֶה דָּמָהּ לְמַטָּה מֵאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ[47]. וְאִם הִזָּה בְּכָל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁיִּתֵּן לְמַטָּה מְעַט מִדַּם הַנֶּפֶשׁ.

47) במשנה שם סג. "ובכל מקום הייתה כשרה אלא זה היה מקומה".

י. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית מְשַׁמֶּשֶׁת לְמַעְלָה[48], וּשְׁלֹשָׁה לְמַטָּה[49]. מִלְּמַטָּה: חַטַּאת הָעוֹף, וְהַגְּשַׁת הַמְּנָחוֹת[50], וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁל עוֹלוֹת[51] וְחַטָּאוֹת הַנֶּאֱכָלוֹת[52] וַאֲשָׁמוֹת וּשְׁלָמִים[53] שֶׁשּׁוֹפְכִין עָלֶיהָ. וְהַשְּׁלֹשָׁה שֶׁל מַעְלָה: נִסּוּךְ הַמַּיִם שֶׁמְּנַסְּכִין בֶּחָג[54], וְנִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים[55], וְעוֹלַת הָעוֹף[56] בִּזְמַן שֶׁהִיא רַבָּה[57], וְאִם אֵין קֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית מְכִילָה אוֹתָהּ - נִפְנִין לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ שָׁם[58].

48) מחוט הסקרא שבאמצעו של מזבח. 49) מחוט הסקרא. 50) שם במשנה: "וההגשות", והיינו הגשה אל המזבח. 51) בזבחים נא. למדו כן ממה שנאמר בשעיר נשיא (שם ד, כה) "אל יסוד מזבח העולה" - "תן יסוד למזבח של עולה" היינו שכל הקרבים על מזבח העולה טעונים שפיכת שיריים ליסוד. 52) אבל חטאות הנשרפות שופך דמן על היסוד המערבי. 53) וכל אלו, הנקרבים על המזבח החיצון, נלמדו מהחטאות הנשרפות, שכשם ששפיכת השיריים שלהן היא על היסוד המערבי, מפני שבו הוא פוגע תחילה בצאתו מן ההיכל, כמו כן הנקרבים על המזבח החיצון נשפכים על היסוד שבו הוא פוגע תחילה, והוא היסוד הדרומי הפוגע בו בירידתו מן הכבש שהוא בדרום, ולפי שהיסוד שבדרום לא תפס אלא אמה אחת בלבד - הרי זה קרן מערבית דרומית. 54) חג הסוכות, ש"כל שבעת ימי החג מנסכין את המים על גבי המזבח". 55) אף הם של חג [=הסוכות], אבל נסכים של כל השנה, קרבו למטה כי "בקרן מערבית דרומית היו שני נקבים כמין שני חוטמין דקין והם הנקראים שיתין". 56) שעיקר מקום מליקתן הוא בקרן דרומית מזרחית. 57) שיש הרבה כהנים באותה קרן, העסוקין בעולות. 58) משום שקרן זה יותר קרוב לבית הדשן (ששם זורק מוראה ונוצה) מיתר שתי הקרנות.

יא. כָּל הָעוֹלִין לַמִּזְבֵּחַ - עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין[59], וּמַקִּיפִין וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל[60]; חוּץ מִן הָעוֹלֶה[61] לְאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ[62] שֶׁלְּמַעְלָה[63] בְּקֶרֶן זוֹ[64], שֶׁהֵן עוֹלִין וְנִפְנִין עַל הַשְּׂמֹאל לַקֶּרֶן, וְעוֹשִׂין מְלַאכְתָּן וְחוֹזְרִין לֶעָקֵב[65]. וּמִפְּנֵי מָה נִפְנִין לִשְׂמֹאל? כְּדֵי שֶׁיִּפְגְּעוּ בְּקֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית תְּחִלָּה; שֶׁאִם נִפְנִין עַל יָמִין וּמַקִּיפִין אֶת כָּל הַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית, שֶׁמָּא יִתְעַשֵּׁן הַמַּיִם וְהַיַּיִן[66] אוֹ שֶׁמָּא יָמוּת הָעוֹף בַּעֲשַׁן הַמִּזְבֵּחַ[67].

59) כלומר, עולין לכבש ומשם פונים לקרן מזרחית דרומית, בצד ימין של כבש, וראה שם סב: "כל פנות שאתה פונה לא יהו אלא דרך ימין למזבח". 60) של כבש. 61) למזבח. 62) ניסוך המים והיין ושיירי הדם. אבל בשלושה הדברים שמקומם למטה מחוט הסקרא, אינו עולה למזבח ואינו מקיף, אלא עומד על הרצפה. 63) מחוט הסקרא. 64) דרומית מערבית. 65) כלומר, מהצד שעלו, ונמצאת פנייתם לימין. 66) שם סד. "אמר רבי יוחנן נסכים שמא יתעשנו בעשן המזבח בשעת סובבו ויפסיד ריחו ואנו צריכים תמימים יהיו לכם ונסכיהם". ויין מעושן פסול למזבח ומיכן שהוא הדין למים מעושנים שהם פסולים. 67) שם המשך דברי רבי יוחנן "ועולת העוף שמא תמות בעשן". [שהרי במערבו של הכבש הגדול לא היה כבש קטן לרדת בו אל הסובב והוצרכו לעלות לראש המזבח ממש.

יב. לְפִיכָךְ, הַמְנַסֵּךְ מַיִם אוֹ יַיִן, כְּשֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם[68]. וּמַתְחִיל וּמַקִּיף מִקֶּרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְמַעֲרָבִית צְפוֹנִית, לְצְפוֹנִית מַעֲרָבִית, לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, וְלֹא יִהְיֶה בְּיָדוֹ כְּלוּם. וּכְשֶׁמַּגִּיעַ לְמַעֲרָבִית דְּרוֹמִית נוֹתְנִין הַמַּיִם אוֹ הַיַּיִן בְּיָדוֹ וּמְנַסֵּךְ. וְאִם לֹא הִקִּיף - עוֹלֶה וּפוֹנֶה עַל שְׂמֹאלוֹ, וְעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ וְיוֹרֵד.

68) משנה בתמיד לג: "בא לו להקיף את המזבח מהיכן הוא מתחיל מקרן דרומית מזרחית, מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית, נתנו לו יין לנסך", ומפרש הרא"ש שם וכן פירש רש"י בזבחים סד. כי משנה זו דווקא בכהן גדול, אבל כהן הדיוט פונה לשמאל לקרן דרומית מערבית, כמבואר למעלה. אבל רבינו כתב בפירוש המשנה: "הקפה זו אינה מיוחדת לכהן גדול, אלא כל המקיף את המזבח כך הוא מקיף", וכן כתב המאירי שם. באופן שהכל תלוי ברצונו של הכהן: רצה לעלות עם הנסכים בידו, עולה דרך שמאל, רצה לעלות בלי הנסכים עולה לימין וכשבא לקרן מערבית דרומית נותנים בידו הנסכים.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבואר בו דין בגד שניתן עליו מדם חטאת.

א. חֹמֶר בְּחַטַּאת הַבְּהֵמָה מִשְּׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[2],

1 **שֶׁדַּם חַטַּאת הַבְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתַּז מִן הַכְּלִי[4] שֶׁקִּבֵּל בּוֹ**
2 **הַדָּם[5] קֹדֶם הַזָּיָה[6] עַל הַבֶּגֶד - טָעוּן כִּבּוּס[7] בְּמַיִם[8]**
3 **בָּעֲזָרָה[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר**
4 **יִזֶּה עָלֶיהָ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ[10].**

2) לשון המשנה בזבחים צג: 3) ולא דם חטאת העוף, ראה להלן הלכה ב. 4) שם צג. במשנה. אבל לא שניתז מן הצוואר או מקרן המזבח, ראה להלן הלכה ו. 5) ולא שנשפך מן הצוואר על הרצפה, ואספו בכלי וניתז מן הכלי (משנה שם), וראה להלן הלכה ו. 6) אבל לא הדם שנשאר לאחר ההזיה, ראה להלן הלכה ז. 7) שם במשנה. 8) ראה להלן הלכה י. והנה, בגמרא לא מפורש שהכיבוס במים (ושם צה. אמרו שמעבירים עליו שבעה סממנים). ויתכן כי רבינו למד כן מההיקש שבין כיבוס למריקה ושטיפה (ראה בספרא צו פרק ו הלכה ז, שלמדו מהיקש זה לענין מריקה ושטיפה במקום קדוש, הביאו רבינו להלן הלכה יא), ושם נאמר (ויקרא ו, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", כמו כן כיבוס של בגד הוא במים. אלא שיש ספק בדבר אם גם בכיבוס אין להכשיר אלא מים דוקא, ולא יין ולא מזוג, ראה להלן הלכה יב לגבי מריקה ושטיפה. 9) שם צד: במשנה. 10) והיינו בעזרה.

5 **ב. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הָעוֹר הָרַךְ[11] וְאֶחָד הַשַּׂק[12]**
6 **טְעוּנִין כִּבּוּס. אֲבָל הָעוֹר הַקָּשֶׁה - הֲרֵי הוּא כָּעֵץ[13],**
7 **וְגוֹרֵד הַדָּם מֵעָלָיו[14]. וְאֶחָד דַּם חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת אוֹ**
8 **דַּם חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[15], אֲבָל לֹא דַּם חַטַּאת הָעוֹף;**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: תִּשָּׁחֵט הַחַטָּאת[16] - בְּנִשְׁחֶטֶת הַכָּתוּב מְדַבֵּר,**
10 **לֹא בְּנִמְלֶקֶת[17].**

11) שם צג: במשנה: "אחד הבגד ואחד השק ואחד העור טעונין כיבוס". ובגמרא שם הביאו ברייתא: "בגד (שם) אין לי אלא בגד, מנין לרבות עור משהופשט, ת"ל אשר יזה עליה תכבס (שם) וכו' דברי ר' יהודה", וראה להלן הלכה ה, כי דווקא אחר שהופשט טעון כיבוס, ולא לפני ההפשט. 12) "בגד" הוא מצמר או מפשתים, ו"שק" הוא מנוצה של עזים (ראה רש"י שם). 13) ראה להלן הלכה ד כי אם ניתז על כלי עץ או כלי מתכת אינו טעון כיבוס לפי שאינן ראויין לכיבוס, אלא גורדן בלבד. 14) שם צד. פלוגתא בין רבנן ואחרים אם מכבסים את העור, או שמגררים (=מגרדים) אותו. ורבא מעמיד חלוקתם בעור קשה. אבל עור רך, מכבסים אותו לדברי הכל. ורבינו פוסק כרבנן כי העור הקשה אינו בר כיבוס. 15) משנה שם צב. "דם חטאת שניתז על הבגד הרי זה טעון כיבוס, אע"פ שאין הכתוב מדבר אלא בנאכלות, שנאמר (שם ו, יט) במקום קדוש תאכל, אחר הנאכלות ואחד הפנימיות (=הנשרפות) טעונות כיבוס, שנאמר (שם, יח) תורת החטאת, תורה אחת לכל החטאות, וראה גם תוספתא זבחים פ"י (עמ' 495 2). 16) וסמוך לו נאמר (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד אשר יזה עליה תכבס במקום קדוש". 17) זבחים צב. כדברי ריש לקיש בשם בר קפרא.

11 **ג. חַטָּאת שֶׁנִּפְסְלָה - אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס[18], בֵּין**
12 **שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר[19] בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת**
13 **הַכֹּשֶׁר. אֵי זוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁלָּנָה,**
14 **וְשֶׁנִּטְמֵאת, וְשֶׁיָּצְאת חוּץ לָעֲזָרָה[20]. וְאֵי זוֹ הִיא שֶׁלֹּא**
15 **הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֹּשֶׁר? שֶׁנִּפְסְלָה בִּשְׁחִיטָה[21] אוֹ**
16 **בִּזְרִיקַת הַדָּם[22].**

18) משנה שם, ובברייתא שם צג. "מדמה (שם) מדם כשרה, ולא מדם פסולה". 19) סתם משנה שם, ובברייתא (שם צג.) נחלקו בזה: ר' עקיבא אומר היתה לה שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס. לא היתה לה שעת הכושר ונפסלה, אין דמה טעון כיבוס. ר' שמעון אומר, אחד זה ואחד זה אין דמה טעון כיבוס. מאי טעמיה דר' שמעון, כתיב (שם, כב) אותה (=כל זכר בכהנים יאכל אותה), וכתיב (שם, כ) מדמה, חד להיכא דהיתה לה שעת הכושר (וחד ללא היתה לה שעת הכושר)". ופסק רבינו כר' שמעון, וכסתם משנה שם. וראה ב'תוספות יום טוב' שם פי"א משנה ז מה שתמה על דברי רבינו כאן, ממה שכתב להלן הלכה יד. 20) שם במשנה. אבל השחיטה והזריקה היו כדין. ואם כן, לפני שנפסלה היתה לה שעת הכושר. 21) ראה במשנה שם "שנשחטה חוץ לזמנה וחוץ למקומה", כלומר, חשב בשעת שחיטה שיאכלו אותה או יזרקו דמה מחוץ לזמן או מחוץ למקום, וכמו כן אם נשחט שלא לשמו, כי החטאת שנעשתה במחשבת שינוי השם – פסולה (להלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א). 22) כגון שקיבלו פסולין וזרקו דמה. שם במשנה, וראה שם ברש"י שלא גרס "וזרקו דמה", שהרי אף דם הכשרה, שניתז דמה לאחר זריקה, אין הבגד טעון כיבוס (ראה להלן הלכה ז), אבל ראה בתוס' ד"ה ושקיבלו פסולין וזרקו את דמה, שכתבו כי איצטריך בפסולין לומר דדם דחוי הוא, ואין הנותר במזרק כשר לזריקה, ולא תימא ויחזור הכשר ויזרוק.

17 **ד. אֵין טָעוּן כִּבּוּס אֶלָּא מְקוֹם הַדָּם בִּלְבַד[23]. וְהוּא**
18 **שֶׁיִּהְיֶה עַל כְּלִי[24] שֶׁרָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[25] וְרָאוּי**
19 **לְכִבּוּס[26]; אֲבָל אִם נִתַּז עַל כְּלִי עֵץ[27] אוֹ כְּלִי מַתֶּכֶת**
20 **- אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לְכִבּוּס, אֶלָּא**
21 **גּוֹרְדָן בִּלְבַד[28].**

23) שם צג: במשנה, ובגמרא (שם צד.) "יכול ניתז על מקצת בגד, יהא כל הבגד טעון כיבוס, תלמוד לומר (שם, כ) אשר יזה, לא אמרתי לך אלא מקום דם בלבד". 24) כלומר, לאו דוקא על הבגד, אלא גם על כל כלי, וכר' יהודה (שם) שמרבה מ"בגד" כל דבר שמקבל טומאה. 25) שם במשנה: "אינו טעון כיבוס אלא מקום הדם, ודבר שהוא ראוי לקבל טומאה". ובגמרא (שם צד.) אמרו: סתמא כרבי יהודה (האומר שם צג: בברייתא, - "מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה"). 26) שם במשנה. 27) ראה למעלה הלכה ב. 28) בגמרא (שם צד.) "ראוי לכיבוס למעוטי כלי, דבר גרירה הוא". ומפרש רש"י שאין מכבסין אותו אלא גוררו. וכן בברייתא שם, לא נחלקו אלא לענין עור. אבל לענין כלי, הכל מודים שמגררו (=מגרדו). [וראה להלן (הלכה ט) שפסק רבינו, שרק בליעת הדם מחייבת כיבוס, ולא הנגיעה. ואם כן, למה הוצרכו

למעט כלי מתכת מפני שאינם ראויים לכיבוס, הרי אין הדם נבלע בהם, וצריך עיון].

ה. נִתַּז עַל עוֹר הַדָּג - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, לְפִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה[29]. אֲבָל אִם נִתַּז עַל עוֹר הַבְּהֵמָה: עַד שֶׁלֹּא הֻפְשַׁט - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[30], אַחַר שֶׁהֻפְשַׁט - טָעוּן כִּבּוּס[31]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַתָּה, הֲרֵי הוּא רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה לְאַחַר שֶׁיִּתְעַבֵּד[32].

29) נלמד ממה שאמרו (שם צג: במשנה, וראה למעלה הלכה ד) כי אינו טעון כיבוס אלא דבר שראוי לקבל טומאה, וראה פי"ז ממסכת כלים משנה יג (ובדברי רבינו להלן פ"א מהלכות כלים הלכות ג-ד), כי כל שבים אינו מקבל טומאה. וראה גם בפ"י ממסכת כלים משנה א, ובדברי רבינו בפכ"א מהלכות טומאת מת הלכה א, משום שנאמר (שם יא, לב) "או בגד או עור", מפי השמועה למדו (בספרא פ' שמיני פרשה ו הלכה י) "מה בגד מין הגדל בארץ, אף עור מין הגדל בארץ" (רבינו בהלכות כלים שם). ולפי מה שכתב רבינו בהלכות כלים שם הלכה ד, כי עור העוף אינו מקבל טומאה, גם עור העוף אם ניתז עליו דם החטאת – אינו טעון כיבוס. 30) זבחים שם במשנה לדברי הכל. ובגמרא שם אמרו הטעם, ממה שנאמר (שם) "בגד", מה בגד הראוי לקבל טומאה, אף כל הראוי לקבל טומאה. ועור עד שלא הופשט, אינו ראוי לכלי ואינו מקבל טומאה. 31) שם במשנת כדעת רבי יהודה. 32) כן הוא בשבת מט: ועיין בתוספות שם ד"ה לא אמרו, ובזבחים שם ד"ה מנין. ולדברי רבינו, הכל מיושב אל נכון, וראה בלחם־משנה.

ו. נִתַּז מִן הַצַּוָּאר עַל הַבֶּגֶד[33] אוֹ מֵעַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ[34], אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ[35] וְנִתַּז מִמֶּנּוּ עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס; שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ - לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בְּדָם שֶׁנִּתְקַבֵּל בִּכְלִי שָׁרֵת, וְרָאוּי לְהַזָּיָה[36], וְיֵשׁ בּוֹ כְּדֵי הַזָּיָה[37].

33) שם צג. במשנה: "ניתז מן הצואר על הבגד, אינו טעון כיבוס". 34) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס". 35) שם המשנה: "נשפך על הרצפה ואספו, אינו טעון כיבוס", שכיון שנשפך לו מן הצוואר על הרצפה, אינו ראוי שוב להזאה, אף־על־פי שיאספוהו אחר־כך בכלי שרת (להלן פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כה). אבל אם קיבל מן הצואר בכלי, ואחר־כך נשפך מן הכלי על הרצפה ואספו, שהדם ראוי לזריקה (להלן בהלכות פסולי המוקדשין שם) אם ניתז על הבגד, טעון הבגד כיבוס. וכן מפורש בספרא פ' צו פ"ו הלכה ה, ועיין בזבחים צב: וברש"י שם ד"ה אי אוספו. 36) שם במשנה: "אין טעון כיבוס אלא דם שנתקבל בכלי וראוי להזאה", ובברייתא שם: "יכול ניתז מן הצוואר על הבגד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, לא אמרתי לך אלא בראוי להזאה (=שנתקבל בכלי – רש"י שם)". ואף ניתז מן הקרן מתמעט מהפסוק הנ"ל "אשר יזה", פרט לזה שכבר הוזה (ברייתא שם). 37) אבל אם אין בו כדי הזייה, אינו טעון כיבוס (שם צג:), לפי שפסול להזאה. ראה למעלה פ"ד הלכה ח, ופ"ה הלכה ט.

ז. נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת[38] וְאַחַר כָּךְ נִתַּז מִן הַכּוֹס עַל הַבֶּגֶד מִשְּׁיָרֵי הַדָּם - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא זָרַק הַשְּׁיָרִים עַל הַיְסוֹד[39]. וְכֵן בְּחַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[40].

38) ראה למעלה פ"ה הלכה ז, כי "החטאות הנאכלות, דמן טעון ארבע מתנות על ארבע קרנות המזבח החיצון". 39) שם במשנה: "מן הקרן ומן היסוד, אינו טעון כיבוס", ובגמרא (שם לט.) אמרו "מן הקרן, מן הקרן ממש. מן היסוד, מן הראוי ליסוד (=שיירי הדם הראויין לישפך ליסוד)", ראה רש"י שם במשנה, ובברייתא שם צג. אמרו "יכול ניתז מן הקרן ומן היסוד יהא טעון כיבוס, תלמוד־לומר אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה". 40) לאחר שנתן המתנות הראויות להן, ראה למעלה פ"ה הלכות יב-יג, אין הדם הנשאר מצריך כיבוס לבגד אשר ניתז עליו, ולא כר' נחמיה שסובר (שם לט.) כי שיירי הדם הפנימיים טעונים כיבוס, וראה כסף־משנה ולחם־משנה.

ח. נִתַּז מֵאֶצְבָּעוֹ[41] אַחַר שֶׁיָּצָאת הַזָּיָה מִיָּדוֹ - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[42]; שֶׁשְּׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִין לְהַזָּיָה[43].

41) ראה למעלה פ"ה ה"ט, ש"אין בכל הקרבנות קרבן שטעון הזיית דם באצבעו אלא חטאת בלבד, שנאמר בה וטבל אצבעו בדם". 42) שם צג: והיינו אפילו אם נתן, לא נתן אלא מתנה אחת בלבד שהדם שבמזרק ראוי להזאה, וטעון כיבוס, - הדם הנשאר באצבע אינו טעון כיבוס, ראה להלן. 43) שם. וראה למעלה פ"ה הלכה ח: "וצריך לטבול אצבעו על כל קרן וקרן, וכשגומר הנתינה על הקרן מקנח אצבעו בשפת המזרק, ואחר־כך טובל פעם שניה, ששיירי הדם שבאצבעו פסולין ליתן מהם על קרן אחרת".

ט. נִתַּז מִן הַבֶּגֶד לְבֶגֶד שֵׁנִי - אֵין הַבֶּגֶד הַשֵּׁנִי טָעוּן כִּבּוּס[44]. נִתַּז עַל בֶּגֶד טָמֵא - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס[45]. נִתַּז דַּם הַחַטָּאת עַל הַבֶּגֶד, וְנִתַּז עַל דַּם הַחַטָּאת דַּם חֵלֶב - טָעוּן כִּבּוּס[46]. אֲבָל אִם נִתַּז דַּם הַחֵלֶב תְּחִלָּה, (אוֹ אֲפִלּוּ דַּם עוֹלָה), וְנִתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת - אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס, שֶׁהֲרֵי לֹא נִבְלַע בּוֹ[47].

44) שם צב: "בעי מיניה לוי מרבי, ניתז מבגד לבגד מהו, מבגד קמא אידחי ליה לכיבוס (=שכיון שנזקק לכיבוס, נדחה הוא ממזבח, ואינו ראוי להזאה ואינו טעון כיבוס), או דילמא לא. אמר ליה, זו שאלה (=יפה שאלת – רש"י שם), טעון כיבוס ממה־נפשך, אי אוספו וכשר (ואע"פ שנזקק לכיבוס, אינו בטל מתורת דם כל זמן שלא כיבסו, והרי הוא כנשפך מן הכלי על הרצפה – רש"י, וראה למעלה הלכה ו) הא כשר (וטעון כיבוס) ואם תמצי לומר (כגירסת רש"י שם) שגם אוספו מן הראשון פסול (משום שהוזקק לכיבוס בטיל ליה מתורת דם – רש"י) אנא כר' עקיבא סבירא־לי דאמר היתה לו שעת הכושר ונפסלה, דמה טעון כיבוס (והאי הרי מתחילתו בכלי נתקבל והיתה לו שעת הכושר ואח"כ נפסל בנפילתו על בגד ראשון – רש"י שם)". והרי רבינו פוסק תמיד כ"אם תמצי לומר" שבגמרא, ואם

כן דם זה נדחה הוא ופסול, והרי פסק כתנא־קמא (ולא כר' עקיבא), שאפילו אם היתה לה שעת הכושר, אינה טעונה כיבוס (למעלה הלכה ג), לפיכך פסק כאן שאינו טעון כיבוס. ועיין בכסף־משנה. [ואף־על־פי שדם זה שעל הבגד, שטעון כיבוס, נדחה מהזאה, כנ"ל, ואע"פ שיש אומרים שניתז על בגד טמא (שטומאתו והתזתו באין כאחד), אינו טעון כיבוס (ראה להלן), אין לערער על כל דין של דם חטאת שניתז על בגד שטעון כיבוס, ולומר: כיון שטעון כיבוס, נדחה הוא מהזאה, ופסולו והזאתו באין כאחד, ולמה צריך כיבוס? – שאם נפסוק להלכה שאינו צריך כיבוס, שוב אינו נפסל כלל מהזאה, וחוזר חלילה]. 45) שם צג. "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא, ניתז על בגד טמא מהו וכו', היתה לה שעת הכושר ונפסלה אין דמה טעון כיבוס. הני מילי בזה אחר זה, אבל בבת אחת לא. או דילמא לא שנא. אמר ליה, פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן וכו' בדנין טומאה קדומה מטומאה שבאותה שעה קמיפלגי" (כגון מי חטאת שנטמאו לפני הזאתן, אם אפשר להשוותם להזאה על נדה שטומאת המים וההזאה באין כאחד (רש"י), שרבי אליעזר סבר דנין, ורבנן סברי אין דנין. וניתז דם חטאת על בגד טמא, גם כך תלויה בפלוגתת ר' אליעזר ורבנן, שלרבי אליעזר אין טעון כיבוס, שטומאה שבשעת נפילה כטומאה שלפני נפילה, ולרבנן לא דמו אהדדי). ולפי זה הגיה ר"י קורקוס (הובאו דבריו בכסף־משנה) בדברי רבינו "ניתז על בגד טמא טעון כיבוס", וכדעת רבנן ולא כדעת רבי אליעזר. ולפי מה שפסק רבינו להלן בסמוך שהבליעה בבגד מחייבת את הכיבוס ולא הנגיעה, נמצא שבניתז על בגד טמא באה הטומאה לפני חיוב הכיבוס, שהרי היא באה משעת נגיעה, ולכן אינו צריך כיבוס לדברי הכל, אפילו לדברי רבנן (חק נתן). 46) שם צח. צח: "אמר רבא, פשיטא לי דם חטאת ודם עולה למעלה (=נפל דם חטאת תחילה על הבגד וחזר וניתז דם עולה על אותו כתם – רש"י) טעון כיבוס (דהא דם חטאת נוגע בבגד ובלוע בו – רש"י)". ורבינו העתיק "דם חולין" לפי שבענין זה אין הבדל בין דם עולה לדם חולין, שהרי זהו החומר שבדם חטאת על כל יתר הקרבנות, שרק דמה טעון כיבוס (למעלה הלכה א). 47) שם: "בעי רבא, דם עולה למטה ודם חטאת למעלה מהו, משום נוגע הוא (כלומר, אם כל הדין שדם החטאת בניתז על הבגד שטעון כיבוס הוא משום שהדם נוגע בבגד) והוא נוגע (כלומר, דם החטאת נוגע באופן זה בבגד, שדם עולה נבלע בבגד, וכשנפל דם החטאת עליו נוגע הוא בבגד, אם כי אינו נבלע דהא שבע ליה בבלוע דם עולה – ראה רש"י שם), או דילמא משום בלוע הוא (שכל זה, שדם החטאת שניתז על הבגד טעון כיבוס, הוא משום שהדם נבלע בבגד, ואם נוגע ולא נבלע אינו טעון כיבוס) והא לא בלע. הדר פשטה, שאין טעונין כיבוס (שמשום בלוע הוא, והרי נבלע).

י. כְּשֶׁמְּכַבְּסִין אֶת מְקוֹם הַדָּם[48] - מְכַבְּסִין אוֹתוֹ בְּמַיִם[49] יָפֶה יָפֶה עַד שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר לוֹ רֹשֶׁם[50]. וְכָל שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם[51] מַעֲבִירִין עַל דַּם חַטָּאת[52], חוּץ מִמֵּי רַגְלַיִם, שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מֵי רַגְלַיִם לַמִּקְדָּשׁ[53].

48) ראה למעלה הלכה ד. 49) ראה למעלה הלכה א. 50) יתכן כי אם לא נשאר שום רושם, אין צורך עוד בשבעה סממנים (מרכבת המשנה פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה ו). 51) אם נמצא כתם על בגד של אשה, וספק הוא אם זה דם נדה או צבע אדום, מעבירין עליו שבעה סממנין שהם: רוק תפל, לעיסת גריסין של פול, מי רגלים שהחמיצו, בורית, נתר, קימוניא ואשלג, אם עבר או כהה עינו, הרי זה כתם דם וטמאה. ואם עמד כמות שהוא, הרי זה צבע וטהור (פ"ט מהלכות איסורי ביאה הל' לו־לז). 52) זבחים צה. "אמר רבה בר אבוה, דם חטאת ומראות נגעים צריכין שבעת סממנין". 53) שם בברייתא. אבל בגמרא שם אמרו, שמבליעים את מי הרגלים בתוך הרוק התפל. ויתכן כי גם רבינו נתכוין לומר שאין מכניסים מי רגלים לחוד, לבית המקדש, אבל הבלעה ברוק תפל מכניסים אותם (הר המוריה).

יא. כְּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת טָעוּן שְׁבִירָה[54] בָּעֲזָרָה[55]. וּכְלִי מַתֶּכֶת שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה בּוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּמַיִם[56] בָּעֲזָרָה[57]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּכְלִי חֶרֶשׁ אֲשֶׁר תְּבֻשַּׁל בּוֹ יִשָּׁבֵר[58]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶאֱמַר כָּאן בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ - הֲרֵי דִּינָן כְּדִין הַכִּבּוּס: מַה כִּבּוּס הַבֶּגֶד בַּקֹּדֶשׁ, אַף שְׁבִירַת כְּלִי חֶרֶס וּשְׁטִיפַת כְּלִי מַתֶּכֶת וּמְרִיקָתוֹ בַּקֹּדֶשׁ[59]. וְאֶחָד כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ אוֹ כְּלִי שֶׁהֶעֱרָה[60] לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ[61].

54) שנאמר (ויקרא ו, כא) "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר". ופסוק זה נאמר בחטאת הנאכלת, ואף כי גם הפסוק (שם, כ) "ואשר יזה מדמה על הבגד וגו' תכבס במקום קדוש", נאמר בחטאת הנאכלת, ואעפ"כ כתב רבינו למעלה (הלכה ב) כי אחד דם חטאת הנאכלת ואחד דם חטאת הנשרפת טעונין כיבוס – לענין כיבוס ריבתה התורה בפסוק מיוחד (ראה שם צב. במשנה וצב: בברייתא), אבל לענין מריקה ושטיפה (ראה להלן הלכה יג) ולענין שבירת כלי חרס, לא ריבתה התורה. 55) משנה שם צג: 56) שנאמר (שם, כא) "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים", "הכיבוס המופלג עד שמסיר מה שנדבק בכלים יִקָּרֵא מריקה, ותוספת הנקיות יִקָּרֵא שטיפה, והוא שיתן מים לתוך הכלי ואינו ממרק בידו הכלי אלא משפשף" (רבינו בפיה"מ צו:). וראה להלן הלכה יב. 57) שם במשנה. 58) וגומר: "ואם בכלי נחושת בושלה ומורק ושוטף במים" הרי שבירה ומריקה ושטיפה. 59) ספרא פ' צו פרק ו הלכה ז, וזבחים צד: 60) ששפך. 61) משנה שם צה: "אחד שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח", ובספרא שם (פרק ז הלכה א) "אין לי אלא שבישל בה. עירה לתוכה רותח מנין, תלמוד־לומר (שם), אשר תבושל בו ישבר". כלומר, מכיון שנסמך "בו" ל"ישבר" – הרי זה בא ללמדנו שאפילו אם רק נבלע בו – ישבר (רש"י).

יב. מְרִיקָה - בְּחַמִּין, וּשְׁטִיפָה - בְּצוֹנֵן[62]. 'בַּמַּיִם' - לֹא בְּיַיִן, וְלֹא בְּמֶזֶג[63], וְלֹא בִּשְׁאָר מַשְׁקִין. וְהַמְּרִיקָה וְהַשְּׁטִיפָה - כְּמְרִיקַת הַכּוֹס וּשְׁטִיפָתוֹ[64]. וְהַשַּׁפּוּד[65]

וְהָאַסְכָּלָה[66] - מַגְעִילָן בְּמַיִם חַמִּים עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ[67] וְאַחַר כָּךְ מְדִיחָן[68].

62) כדעת חכמים בברייתא שם צז. ולא כרבי, וכן הוא בסתם משנה שם צו: לפי גירסת רבינו שם: "מריקה בחמין, ושטיפה בצונן" (ראה בפירוש המשנה). וכן הוא במשנה שבמשניות. ומריקה בחמין, היינו הגעלה (שם צו: וברש"י שם ד"ה אלא למאן דאמר, ותוספות שם ד"ה לא צריכא). וראה להלן הלכה יד. 63) שם צו: וספרא שם הלכה ג. ומזג הוא תערובת יין ומים, וראה למעלה פ"ו הלכה ו. 64) משנה שם: "מריקה כמריקת הכוס, ושטיפה כשטיפת הכוס", רוצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל הרושם (רבינו בפירוש המשנה שם). 65) ברזל דק שחורזים עליו נתחי בשר וצולים אותם על האש. 66) "שבכה של ברזל שצולין עליה בשר" (רבינו בפירוש המשנה). ורק בקדשים הסתפקו בהגעלה, לפי שבשעת הבליעה היה היתר, אבל שפוד ואסכלא שבלע איסור – טעונים ליבון על האש (פי"ז מהלכות מאכלות אסורות – הלכה ג). 67) במשנה שם צז. "השפוד והאסכלא (=שצלו בהן בשר חטאת) מגעילן בחמין". "ופירוש מגעילן, שיסיר השמנונית שנבלעה בשפוד, שהנפש מואסת אותה מגיזרת געלה נפשי (צ"ל: "געלה נפשם" – ויקרא כו, מג) מענין הזה, נשתמשו בכל דבריהם: גיעול, גיעולי גוי, ומגעילן. וזולתן, רוצה לומר להסיר ההגעלה. וסדר המעשה הזה לתת אותן הכלים לתוך המים רותחין כשהן על גבי האש, ושופכין עליהן מאותן המים ושוטפן במים קרים" (=כלומר, זהו מה שאומר רבינו מיד בסמוך "ואחר־כך מדיחן") – פיה"מ שם. וראה בפירוש המשנה בעבודה זרה עו. 68) כלומר, שוטף בצונן, כנזכר לעיל. ונראה שגזירת הכתוב היא, שהרי רק בקדשים אמרו כן ולא בתרומה. וטעם שטיפה זו, ראה בזבחים צו: ובפט"ו מהלכות תרומות הלכה יט. ועוד, שהרי בישל במקצת הכלי צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי, ראה להלן הלכה יג. [ומה שכתב רבינו בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג ששוטף בצונן, אינה אלא חומרא בחמץ, שחששו שמא יחזור ויבלע הכלי מהמים החמים (ראה בטור אורח־חיים סימן תנב בשם רב האי גאון ורש"י), אבל בשאר האיסורים לא הזכיר רבינו שטיפה בצונן, ראה בפי"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכות ג־ד].

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶן אַחַר שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ כְּהִלְכָתוֹ; אֲבָל אִם בִּשֵּׁל קֹדֶם זְרִיקָה[69], אוֹ שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ בְּשַׂר חַטָּאת הַנִּשְׂרֶפֶת[70] - אֵינוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - כֻּלּוֹ טָעוּן מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[71].

69) ברייתא שם צו: "חומר בהזאה מבמריקה ושטיפה וכו' שהזאה ישנה בחטאות החיצוניות ובחטאות הפנימיות וישנה לפני זריקה, מה־שאין־כן במריקה ושטיפה", וגזירת הכתוב היא כנ"ל. 70) שם בברייתא, וכמו כן ברייתא שם צב: ובספרא פ' צו פרשה ג' הלכה יא. וראה למעלה הלכה יא. 71) שם צו: בעיא שנפשטה, ממה שמפורש בברייתא "חומר מריקה ושטיפה מבהזאה וכו' בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, מה־שאין־כן בהזאה וכו'". ובגמרא שם אמרו "וטעמא מאי, אמר קרא (ויקרא ו, כא) ואם בכלי נחושת בושלה, ואפילו במקצת כלי (=מורק ושוטף כולו)", כי גזירת הכתוב היא, ראה למעלה.

יד. צָלָה הַבָּשָׂר בַּאֲוִיר תַּנּוּר שֶׁל חֶרֶס[72] - יֵשׁ בַּדָּבָר סָפֵק אִם יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְנִתְבַּשְּׁלָה בּוֹ, אוֹ לֹא יִשָּׁבֵר, הוֹאִיל וְלֹא נָגְעָה בּוֹ[73]. וְלֹא בְּחַטָּאת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּקָדָשִׁים עַל יְדֵי חַמִּין[74], בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה[75] עֵקֶב אֲכִילָה[76]. וְכֵן הַשַּׁפּוּד[77] וְהָאַסְכָּלָה - מַגְעִילָן עֵקֶב אֲכִילָה. וְאֵינוֹ מַנִּיחָן עַד זְמַן אֲכִילָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא כְּשֶׁיַּשְׁלִים לֶאֱכֹל - יַגְעִיל הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכָּלָה, וִימָרֵק[78] וְיִשְׁטוֹף הַכֵּלִי, בֵּין כְּלִי מַתֶּכֶת בֵּין כְּלִי חֶרֶס; חוּץ מִן הַחַטָּאת שֶׁשּׁוֹבֵר בָּהּ כְּלִי חֶרֶס[79]. וּמְבַשֵּׁל וְשׁוֹנֶה וּמְשַׁלֵּשׁ מִיָּד, בֵּין בִּכְלִי מַתֶּכֶת בֵּין בִּכְלִי חֶרֶס, וּמְמָרֵק וְשׁוֹטֵף[80] עַד סוֹף אֲכִילָה[81].

72) ראה להלן בהערה הסמוכה. 73) שם צה: בעיא שלא נפשטה, ונראה שם שהבעיא היא גם בתנור של מתכת, אם צריך מריקה ושטיפה או לא, וא"כ יש להבין למה כתב רבינו רק תנור של חרס, ולא הזכיר גם תנור של מתכת (ראה לחם־משנה והר־המוריה). 74) שם צה. במשנה "אחר שבישל בו, ואחד שעירה לתוכו רותח". ראה למעלה הלכה יא. 75) משנה שם צה: כדעת חכמים, שאמרו: "אחד קדשי הקדשים ואחד קדשים קלים, טעונין מריקה ושטיפה", ולא כר' שמעון האומר "קדשים קלים אין טעונין מריקה ושטיפה". ובברייתא שם צו: "חטאת, אין לי אלא חטאת, כל הקדשים מנין, תלמוד לומר (ויקרא ו, כב) קודש קדשים היא (= "כל זכר בכהנים יאכל אותה, קדש קדשים היא"). יכול שאני מרבה את התרומה, תלמוד־לומר אותה (= כל זכר בכהנים יאכל אותה), פרט לתרומה, דברי ר' יהודה. רבי שמעון אומר, קדשי קדשים טעונין מריקה ושטיפה, קדשים קלים אינן טעונין מריקה ושטיפה וכו'" ופסק כר' יהודה נגד ר' שמעון (ראה בעירובין מו:). וראה הלכה ג ובהגהה שנדפסה בדפוסים חדשים, וכן ב'תוספות יום טוב' זבחים פי"א משנה ז, ובלחם־משנה שם, ובהר־המוריה כאן. 76) כלומר, מיד עם גמר האכילה (כסף־משנה), לפני שיהיה נותר (לחם־משנה), וכדברי חכמים במשנה שם צו: שאמרו "בישל בתחילת הרגל, יבשל בו עד זמן האכילה". ובגמרא שם צז. "מאי קאמר, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה, ממתין לה עד זמן אכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה. מנהני מילי, א"ר יוחנן משום אבא יוסי בן אבא, כתיב (שם, כא) ומורק ושוטף, וכתיב (שם, כב) כל זכר בכהנים יאכל. הא כיצד, ממתין לה עד זמן האכילה, והדר עביד לה מריקה ושטיפה". וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "שלא יאחר למרקו אלא כפי זמן האכילה בלבד, וכשתכלה האכילה ממרק אותו", ועיין בראב"ד וברש"י שנוסחתם במשנה ובגמרא שם: "זמן האכילה", ולא "עד זמן אכילה". 77) כן נראה במשנה שם לדברי חכמים (כסף־משנה). 78) [מלה זו מיותרת, שהרי כבר כתב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"יגעיל" דהיינו מריקה, ראה למעלה הלכה יא. ואם נפרש כאן על־פי מה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שמריקה היא שפיכת מים חמים על הכלי לאחר העגלה, יהיה קשה ממה שכתב למעלה הלכה יב "והשפוד והאסכלה מגעילן במים חמים על גבי האש, ואחר־כך מדיחן", הרי שמריקה היינו העגלה. וראה עוד להלן]. 79) והשיג עליו הראב"ד, וז"ל: "ומה שאמר בכלי חרס טעון מריקה ושטיפה, טעות היא בידו. ובהדיא בתוספתא (זבחים פ"י) שאין טעון אלא שבירה, אבל הכל טעון מריקה ושטיפה, פירוש קדשי קדשים וקדשים קלים", ובכסף־משנה כתב "שרבינו מפרש דלא קיימא תוספתא אלא לחטאת בלבד, שהרי לא מצינו שהצריכה תורה שבירה לכלי חרס, אלא בחטאת בלבד. אבל שאר קדשים, אף כלי חרס אינם טעונים אלא מריקה ושטיפה". וראה בברכת הזבח, שמקשה על רבינו ממה שאמרו בפסחים ל: "התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם", הרי שבכל האיסורים הוא טעון שבירה. וראה במעשה רוקח ובהר המוריה. [ואם נאמר שדעת רבינו שמריקה ושטיפה הן לאחר הגעלה, יתכן כי הכוונה כאן שלאחר הכשרו של כלי החרס על־ידי ליבון באש (ראה בפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כב) – הוא טעון מריקה ושטיפה, וראה למעלה]. 80) בספרא פ' צו פרק ז הלכה ב: "ואם בכלי נחושת בושלה, מלמד שמבשל ושונה ומשלש, ובאחרונה מורקו ושוטפו. אין לי אלא כלי נחושת, שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה מורקו ושוטפו. ומנין לכלי חרס שמבשל ושונה ומשלש ובאחרונה שוברה, תלמוד־לומר ישבר ואם בכלי נחושת בושלה", וסבור רבינו כי המדובר רק בחטאת, אבל בקדשים אחרים – אף כלי חרס מורקו ושוטפו (הר המוריה). 81) כלומר, עד סוף זמן אכילה מבשל ושונה ומשלש, וראה הר המוריה.

1 **טו. כְּלֵי גְלָלִים[82] וּכְלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה[83] - אֵינָן**
2 **טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, אֲפִלּוּ בְּחַטָּאת, אֶלָּא הֲדָחָה**
3 **בִּלְבַד[84]. [85]נֶאֱמַר בְּחַטָּאת: כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ**
4 **יִקְדָּשׁ - לִהְיוֹת כָּמוֹהָ[86]. אִם פְּסוּלָה הִיא - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ**
5 **פָּסוּל, וְאִם כְּשֵׁרָה - הַנּוֹגֵעַ בָּהּ יֵאָכֵל כָּמוֹהָ**
6 **וּבִקְדֻשָּׁתָהּ[87].**

82) "הם כלים העשויים מרפת בקר והעפר" (פירוש המשנה לכלים פ"י משנה א). 83) שלא נצרפו בתנור ואינם ככלי חרס. 84) תוספתא זבחים פ"י (הוצאת צוקרמנדל עמוד 495 14). [וראה בשער המלך לפ"ה מהלכות חמץ ומצה הלכה כג בשם הר"ר יונה]. 85) כאן התחלת הלכה טז. וכן נראה בדפוס רומי. 86) ספרא צו פרשה ג ה"ה, ובריתא זבחים צז. פסחים מה. ושם נסמן. 87) בבריתא וספרא, הלשון "ואם כשרה, יאכל כחמור שבה", ומפרש רש"י, שנאכל רק לזכרי כהונה וליום ולילה ובעזרה, כחטאת. והר"ח (ראה תוס' פסחים וחולין שם) גורס: "כחמור שבהן", ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום, נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר.

7 **טז[88]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[89] כְּשֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ; אֲבָל**
8 **נְגִיעָה בְּלֹא הַבְלָעָה אֵינָהּ מְקַדֶּשֶׁת[90]. וְאֶחָד הַחַטָּאת**
9 **וְאֶחָד שְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים בֵּין**
10 **חֲמוּרִים[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת הַתּוֹרָה לָעֹלָה לַמִּנְחָה[92].**

88) התחלת ההלכה היא למעלה (הערה פד), וכן נראה בדפוס רומי. 89) ש"כל אשר יגע בבשרה יקדש" (למעלה הלכה טו). 90) ספרא ובריתא בזבחים ופסחים שם "כל אשר יגע (שם), יכול אפילו שלא בלע, תלמוד־לומר (שם) בבשרה, עד שיבלע בבשרה (=כגון המחה שומן חטאת, וסך ממנו צלי של שלמים ונבלע בו – רש"י)". 91) כלומר, קדשי קדשים. 92) זבחים צז: "אשכחן חטאת דמקדשת בבלוע, שאר קדשים מנלן. אמר שמואל משום ר"א, זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים" (שהוקשו כולם זה לזה, ולמידים כולם מחטאת), "מה חטאת מקדשת בבלוע, אף כל מקדשת בבלוע" (שם צח.).

11 **יז. נָגַע בְּשָׂרָהּ בְּרָקִיק[93] וְנִבְלַע בְּמִקְצָתוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ**
12 **כֻּלּוֹ, אֶלָּא חוֹתֵךְ מְקוֹם הַבְּלַע[94].**

93) "רקיק סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא בתרא יט:). וראה בתרגום אונקלוס (שמות כט, ב): "ורקיקי מצות" – "ואיספוגין פטירין", וראה בפירוש המשנה לחלה פ"א משנה ד. 94) משנה שם צז. ובריתא שם צז:

13 **יח. כְּלִי שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**
14 **וְקָדָשִׁים קַלִּים: אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתֵן טַעַם[95] - הֲרֵי הַכֹּל**
15 **נֶאֱכָל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן[96], וְטָעוּן הַכְּלִי מְרִיקָה**
16 **וּשְׁטִיפָה[97], וְהַכֹּל כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן לְכָל דָּבָר; וְאִם לֹא**
17 **נָתַן טַעַם זֶה בָּזֶה[98] - אֵין הַקַּלִּין נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִים[99],**
18 **וְאֵינָן כְּמוֹתָן לְכָל דָּבָר, אֲבָל הַכְּלִי[100] טָעוּן מְרִיקָה**
19 **וּשְׁטִיפָה[101].**

95) שאין ששים בחולין נגד הקדשים, וכמו כן אין ששים בקדשים קלים נגד קדשי הקדשים. 96) משנה שם צז. וספרא צו פרק ז הלכה ז. 97) ראה שם במשנה "אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלים נאכלים כחמורים, ואינן טעונין מריקה ושטיפה", ובגמרא שם אמרו: "מאי קאמר, חסורי מחסרא והכי קתני (ראה הגהה שם), אם יש בהן בנותן טעם, הרי הקלין נאכלין כחמורים, וטעונין מריקה ושטיפה, ופוסלין במגע. אין בהם בנותן טעם, אין הקלין נאכלים כחמורים, ואין טעונין מריקה ושטיפה, ואין פוסלין במגע". 98) כגון שבקלים יש ששים נגד הקדשי־קדשים, או בחולין יש ששים נגד הקדשים. 99) שהרי החמורים בטלו בתוך הקלים. 100) כנראה מדברי הראב"ד (למעלה הלכה יד), שבספר הרמב"ם שלו היה כתוב "הכל". ונוסחתנו עיקר (כסף־משנה). 101) שם בגמרא, לפי מה שביארו במשנה, שאם "אין בהם בנותן טעם וכו' אין טעונין מריקה ושטיפה", הקשו: נהי דקדשי־קדשים לא בעי (כלומר, אין צורך במריקה לסוף זמן אכילת קדשי־קדשים, שהם מועטים והם בטלים – רש"י) קדשים קלים ניבעי (= יצטרכו מריקה מחמת קדשים קלים). אמר אביי, מאי אין טעונין דאמר, קדשי קדשים. אבל קדשים קלים, טעונין. רבא אמר, הא מני ר' שמעון היא, דאמר קדשים קלים אין טעונין מריקה

ושטיפה", ורבינו פוסק כי טעון מריקה ושטיפה בגלל הקדשים־קלים, לכל הדיעות. אם כדברי אביי, הרי גם דעת המשנה כן. ואם כדברי רבא, הרי המשנה היא כר' שמעון, ורבינו פוסק שלא כר' שמעון, ראה למעלה הלכה יד.

1 **יט. בֶּגֶד שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם הַחַטָּאת וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה**
2 **- מַחֲזִירוֹ לָעֲזָרָה וּמְכַבְּסוֹ שָׁם[102]. נִטְמָא חוּץ**
3 **לָעֲזָרָה[103] - כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? קוֹרְעוֹ[104] כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[105],**
4 **וּמַכְנִיסוֹ וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[106]. וְצָרִיךְ לְהַנִּיחַ בּוֹ שָׁלֵם**
5 **כְּדֵי מַעֲפֹרֶת[107]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר 'בֶּגֶד'[108], צָרִיךְ לְכַבֵּס**
6 **בֶּגֶד[109]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא טָמֵא מִדִּבְרֵיהֶם מִפְּנֵי כְּדֵי**
7 **הַמַּעֲפֹרֶת שֶׁנִּשְׁאֲרָה בּוֹ, כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע רֻבּוֹ טָהוֹר מִן**
8 **הַתּוֹרָה וּמֻתָּר לְהַכְנִיסוֹ לַמִּקְדָּשׁ לְכַבֵּס הַדָּם[110].**

102) שם צד: במשנה וספרא פר' צו פרק ו הלכות ז־ח. 103) שמעתה אסור להכניסו לעזרה (למעלה פ"ג מהלכות ביאת המקדש הלכה טז, וירושלמי נזיר פ"ז הלכה ד). 104) רוב הבגד, ראה להלן בהמשך ההלכה. והמדובר בכלי בגד, בין בגד של חול ובין בבגדי כהונה, וכיון שאינו קורעו דרך השחתה, אינו לוקה, ראה בפ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. וראה להלן הלכה כ לגבי מעיל, ובמשנה־למלך שם. 105) ראה בפכ"ג מהלכות כלים הלכה יא. 106) משנה וספרא שם. 107) "כדי רוחב סודר" (רש"י שם). 108) "ואשר יזה מדמה על הבגד". 109) שם בגמרא: "מתקיף לה רבינא, קורעו - בגד אמר רחמנא ולאו בגד הוא ("בגד אמר רחמנא, שיהא בגד עליו בשעת כיבוסו" (רש"י – שם) – דמשייר כדי מעפורת". 110) שם בגמרא: "איני, והאמר רב הונא, לא שנו אלא שלא שייר בה כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי (וברש"י שם: והאמר רב הונא בפרק העור והרוטב (חולין קכג:) לא שנו דטלית טמאה שהתחיל בה לקורעה, כיון שנקרע רובה טהורה, אלא שלא שייר באותו מיעוט כדי מעפורת. אבל שייר בה כדי מעפורת, חיבור הוי ועדיין הוא בטומאתו). מדרבנן הוא (גזירה דילמא לא אתיא למיקרע רובה, אבל מדאורייתא טהורה, ומותר להכניסה משום מצות כיבוס – רש"י)", כלומר, כדי לקיים מצות כיבוס, לא אסרו חכמים להכניס בעזרה דבר שהוא טמא מדרבנן. וראה לחם־משנה כאן, ובמשנה־למלך הלכות כלים שם.

9 **כ. מְעִיל[111] שֶׁנִּתַּז עָלָיו דַּם חַטָּאת וְיָצָא וְנִטְמָא לַחוּץ**
10 **- כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? וַהֲרֵי הַקּוֹרֵעַ אוֹתוֹ - לוֹקֶה[112],**
11 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.[113] מַכְנִיסוֹ פָּחוֹת פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ**
12 **אֶצְבָּעוֹת וּמְכַבְּסוֹ בִּפְנִים[114], וְאַחַר שֶׁיִּתְכַּבֵּס כָּל הַדָּם**
13 **מְעַט מְעַט מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בַּחוּץ[115].**

111) מבגדי הכהן הגדול. 112) אף אם קרעו שלא כדרך השחתה. 113) למעלה פ"ט מהלכות כלי המקדש הלכה ג. 114) שם צה. "אמר ריש לקיש, מעיל שנטמא, מכניסו בפחות משלש על שלש ומכבסו, משום שנאמר (שמות כח, לב) לא יקרע" (=מעיל של בגדי כהונה שניתז עליו דם חטאת, ויצא חוץ לקלעים ונטמא, מכניס מקום הדם לפנים בפחות משלש על שלש, שאינו מכניס שיעור בגד טמא לעזרה, לפי שאי־אפשר לקורעו ולהכניסו, משום שנאמר לא יקרע – רש"י), "ואפילו למאן־דאמר בריש כל הפסולין (שם לב:) ביאה במקצת שמה ביאה, שאני בגד הואיל ויכול לחותכו, לא חשיב כאילו נכנס כולו" (תוספות שם ד"ה מכניסו), כלומר, אין הבגד דומה לאדם. שבאדם, החיות שבו מאחדת את כל האיברים, מה־שאין־כן בבגד, שאין חיבור פנימי בין חלקיו, ומה שנכנס בפנים אין לו קשר עם מה שנשאר בחוץ, שהרי יכול לחתכו, אע"פ שאסור לעשות כן, ראה בהר המוריה (אנציקלופדיה תלמודית ערך ביאה במקצת, ח"ג עמ' קב). 115) ולהטבילו קודם בחוץ, ואחר־כך להכניסו בפנים לכיבוס אי־אפשר, שהרי שרייתו של בגד במים זהו כיבוסו, ואם כן הרי הוא מכבסו בחוץ, והתורה אמרה "תכבס במקום קדוש", ראה למעלה הלכה א (משנה־למלך להלן פכ"ג מהלכות כלים הלכה יא). וכל זה הוא במעיל שאסור לקרעו, אפילו שלא כדרך השחתה, אבל למעלה הלכה יט לא הביא רבינו שמטבילו, מפני ששם מדובר בבגד שאפשר לקרעו ועל־ידי־זה יטהר גם מטומאה דרבנן, וראה הר המוריה כאן.

14 **כא. כְּלִי חֶרֶס שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ הַחַטָּאת וְיָצָא - מַכְנִיסוֹ**
15 **וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[116]. נִטְמָא בַּחוּץ - נוֹקְבוֹ כְּכְדֵי שֹׁרֶשׁ**
16 **קָטָן כְּדֵי שֶׁיִּטְהַר[117], וּמַכְנִיסוֹ וְשׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים[118]. וְאִם**
17 **נְקָבוֹ נֶקֶב גָּדוֹל מִזֶּה - אֵינוֹ שׁוֹבְרוֹ בִּפְנִים; שֶׁהֲרֵי**
18 **אֵינוֹ כְּלִי[119], וְאֵין שׁוֹבְרִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[120]. וְכֵן**
19 **כְּלִי מַתֶּכֶת שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ וְיָצָא חוּץ לָעֲזָרָה - מַכְנִיסוֹ**
20 **וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בִּפְנִים[121]. נִטְמָא כְּשֶׁיָּצָא - פּוֹחֲתוֹ**
21 **עַד שֶׁיִּטְהַר וּמַכְנִיסוֹ בִּפְנִים[122], וְחוֹזֵר וּמְרַדְּדוֹ עַד**
22 **שֶׁיִּסָּתֵם הַפְּחָת וַיַּחֲזֹר כְּתַבְנִית הַכֵּלִים, וְאַחַר כָּךְ**
23 **מוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בָּעֲזָרָה[123]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּכְלִי נְחֹשֶׁת**
24 **וְגוֹמֵר - אֵין מוֹרְקִין בִּפְנִים אֶלָּא כֵּלִים[124].**

116) משנה שם צד: ולמדו זאת מדין כבוס, שמפורש בו "תכבס במקום קדוש", וסמוך לו נאמר "וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר", מה כיבוס במקום קדוש, אף שבירה במקום קדוש, ראה למעלה הלכה יא. 117) שם: "כלי חרס וכו', נטמא חוץ לקלעים, נוקבו ונכנס ושוברו במקום קדוש". ובגמרא (שם צה.) אמרו "כלי חרס שיצא נוקבו, כלי אמר רחמנא, ולא כלי הוא – שניקב בשורש קטן". וצריך לומר, כי אם ניקב כשורש קטן נטהר מדאורייתא וטמא מדרבנן (ראה תוספות שם סוף ד"ה לא שנו), שעדיין חשוב הוא כלי לקבל זיתים (ראה להלן פי"ט מהלכות כלים הלכה ב) וכדי לקיים מצות שבירה בכלי־חרס, לא אסרו חכמים להכניסו בפנים. ראה למעלה הלכה יט. 118) אף־על־פי שלגבי טומאה הרי הוא ככלי שבור – לענין שבירה במקדש עדיין הוא כלי. 119) צריך להבין, הרי כתב רבינו בהלכות כלים שם, ש"אם ניקב כמוציא זיתים טהור, והרי הוא ככלי גללים ואבנים שאין מקבלים טומאה, ועדיין כלי הוא חשוב, להציל בצמיד פתיל עד שיפחת רובו". אם כן, למה אם ניקב נקב גדול מזה של כשורש קטן אינו שוברו בפנים שהרי אינו כלי, הלא הוא נחשב לכלי לענין להציל בצמיד פתיל. ויתכן שהוא רק ככלי גללים וכלי אדמה, ואילו דין כלי חרס ירד ממנו בשעה שניקבו נקב כמוציא זיתים, ולפיכך אינו צריך שבירה. 120) שם צה. כלי אמר

רחמנא (=וכלי חרס וגו' ישבר, ויקרא ו, כא) – כשהוא כלי ישבר. 121) שם צד: במשנה. ולמדו כן בהיקש מכיבוס, כמו שלמדו שבירה בכלי חרס. ראה למעלה הלכה יא. 122) שם. "כלי מתכות אינו טהור בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול" (רש"י שם). וראה בפי"א מהלכות כלים הלכות א־ב. 123) שם צה. בגמרא "והא לאו כלי הוא – דרציף ליה מרציף", ופירש רש"י: "אחר שפוחתו, מכין עליו בקורנס ומחברו וחזר שם כלי עליו". ואף כי אחרי תיקון הכלי, חוזרת טומאתו הישנה (פי"ב מהלכות כלים הלכה א) – אין זה אלא מדברי סופרים (שם הלכה ב) ובמקום מצות מריקה, בפנים לא גזרו, ראה למעלה הלכה יט. 124) שם בגמרא.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) תתבאר בו מצות עשיית האשם, וכיצד הוא נעשה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל הָאֲשָׁמוֹת כְּמִצְוָתָן הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[2]. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה הָאֲשָׁמוֹת? בֵּין אָשָׁם וַדַּאי בֵּין אָשָׁם תָּלוּי - שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[3], וּמַפְשִׁיט[4] וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין[5] וּמוֹלְחָן[6] וְזוֹרְקָן[7] עַל גַּב הָאִשִּׁים[8]. וְאִם רָצָה לְהוֹלִיכָן[9] בִּכְלִי - מוֹלִיךְ[10]. וּשְׁאָר בְּשָׂרָם נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[11] כְּחַטָּאת[12].

2) שנאמר (ויקרא ז, א) "וזאת תורת האשם". וראה ב'ספר המצוות' עשה סה. 3) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 4) העור. 5) ראה למעלה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהן". 6) במנחות כ, א: "מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם וכו' ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר (שם ב, יג) "על כל קרבנך תקריב מלח". וכן הוא ב'ספרא' (ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ח ה"ג). וראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 7) (צריך עיון, מהיכן למדו כן באשם, וראה למעלה פ"ז ה"א, ופ"ו ה"ד, ולהלן ה"ד). 8) שנאמר (שם ז, ג־ה) "ואת כל חלבו וגו' את האליה ואת החלב המכסה את הקרב ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן וגו' והקטיר אותם הכהן המזבחה אשה לה' אשם הוא". 9) את האימורים למזבח. 10) תוספתא זבחים פ"א: "הקטר חלבים שנתנן על גבי האישים, בין ביד בין בכלי בין בשמאלו בין בימינו, הרי אלו כשרין". וראה למעלה פ"ז ה"א. 11) משנה, זבחים נד, ב: "ונאכלין לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה", שנאמר (שם, ו) "כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יֵאָכֵל קדש קדשים הוא". 12) ראה למעלה פ"ז ה"א, שנאמר (שם, ז) "כחטאת כאשם, תורה אחת להם".

ב. אֲשַׁם מְצֹרָע יֵשׁ בְּקַבָּלַת דָּמוֹ שִׁנּוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מְחֵסְרֵי כַּפָּרָה[13]. וְאַף עַל פִּי כֵן, שְׁאָר מַעֲשָׂיו וּזְרִיקַת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ וַאֲכִילָתוֹ - כִּשְׁאָר הָאֲשָׁמוֹת לְכָל דָּבָר[14].

13) פ"ד ה"ב. 14) שהרי נאמר באשם מצורע (שם יד, יג) "ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת וגו' כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא".

ג. עֲשִׂיַּת כָּל שְׁלָמִים כְּמִצְוָתָן - מִצְוַת עֲשֵׂה[15]. וְהֵן אַרְבָּעָה מִינִין: הָאֶחָד שַׁלְמֵי צִבּוּר[16], וְהַשְּׁלֹשָׁה שַׁלְמֵי יָחִיד[17].

15) שכתוב (שם ג, א) "ואם זבח שלמים קרבנו", ואמר עוד להשלמת המעשה (שם ז, יא־יב) "וזאת תורת השלמים – אם על תודה יקריבנו" ('ספר המצוות' עשה סו). 16) והם שני כבשי עצרת, שנאמר (שם כג, יט) "ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים". וראה למעלה פ"א ה"ד. 17) ראה להלן ה"ה.

ד. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שַׁלְמֵי צִבּוּר? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[18], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִים[19] וּמוֹלְחָן[20] וּמַקְטִירָן[21], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[22] כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[23].

18) למעלה פ"ה ה"ב־ג לענין שחיטה, ובה"ו שם לענין זריקה. 19) ראה שם הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואח"כ מוציאין את אימוריהן". 20) מנחות כ, א. ראה למעלה ה"א. 21) שנאמר (שם ג, ג־ה) "והקריב מזבח השלמים אשה לה', את החלב וגו' והקטירו אותו בני אהרן המזבחה". (ולא הביא רבינו כאן דין זריקת האימורים על גבי האישים, וכן הוא להלן הי"א, וראה למעלה ה"א). 22) משנה, זבחים נד, ב. 23) למעלה פ"א הי"ז, ופ"ה ה"ג.

ה. שַׁלְמֵי יָחִיד שְׁלֹשָׁה מִינִין: הָאֶחָד הוּא הַבָּא שְׁלָמִים בְּלֹא לֶחֶם, כְּגוֹן שַׁלְמֵי חֲגִיגָה וְשִׂמְחָה[24]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא שְׁלָמִים. וְהַשֵּׁנִי - שְׁלָמִים הַבָּאִים עִם הַלֶּחֶם בְּנֶדֶר אוֹ נְדָבָה. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא תּוֹדָה[25]. וְאוֹתוֹ הַלֶּחֶם נִקְרָא לֶחֶם תּוֹדָה. וְהַמִּין הַשְּׁלִישִׁי - שְׁלָמִים שֶׁמַּקְרִיב הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת נִזְרוֹ, וְהֵם בָּאִים עִם לֶחֶם[26]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֵיל נָזִיר[27].

24) שהם באים חובה (להלן פ"א מהל' חגיגה ה"א), וישנם גם שלמי נדבה. 25) כמו שכתוב (שם ז, יא־יב) "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה יקריבנו והקריב על זבח התודה, חלות מצות וגו'". 26) כמו שכתוב (במדבר ו, יד־טו) "ואיל אחד תמים לשלמים, וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן". 27) זבחים נה, א - במשנה.

ו. וְכֵיצַד מַעֲשֵׂה שְׁלָשְׁתָּן? שׁוֹחֵט וְזוֹרֵק הַדָּם כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[28], וּמַפְשִׁיט וּמוֹצִיא הָאֵמוּרִין[29], וְאַחַר כָּךְ מְנַתֵּחַ אֶת הַבָּשָׂר[30] וּמַפְרִישׁ הֶחָזֶה וְשׁוֹק הַיָּמִין, וְנוֹתֵן הָאֵמוּרִין עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק[31] עַל יְדֵי הַבְּעָלִים[32], וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים[33] וּמֵנִיף הַכֹּל לִפְנֵי ה' בַּמִּזְרָח[34]. וְכֵן כָּל הַטָּעוּן תְּנוּפָה - בַּמִּזְרָח מְנִיפִין אוֹתוֹ[35].

28) למעלה פ"ה ה"ב לענין שחיטה: "וקדשים קלים שחיטתן וקיבול דמן בכל מקום בעזרה". וראה שם ה"ד: "ומנין ששוחטים קדשים קלים בכל העזרה וכו'". ולענין זריקת הדם, ראה שם ה"ו: "העולה והאשם והשלמים בין של יחיד בין של ציבור זריקת דם שלשתן על גבי המזבח שוה לעולם, וכיצד הוא עושה וכו'". 29) ראה למעלה פ"ה הי"ח: "כל הזבחים וכו' מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהם". 30) במנחות עז, ב: "אמר רב חסדא אמר אבימי, שלא ינתח בשר קודם שיטול אימורין". 31) מנחות סא, א - במשנה: "אלו טעונות תנופה וכו' ואימורי שלמי יחיד, וחזה ושוק שלהן". 32) כלומר, על גבי הידים שלהם. וראה להלן ה"ח: "כיצד מניחן על ידי הבעלים". 33) שם סא, ב: "או אינו אלא זה כהן המקריב (= שהוא מניף, ולא הבעלים) כשהוא אומר (ויקרא ז, ל) "ידיו תביאנה, הרי בעלים אמור, הא כיצד? כהן מניח ידיו תחת ידי הבעלים ומניף". וכתבו ה'תוספות' (שם ד"ה כהן) כי הכוונה בזה שהבעלים אוחזים באוגני הכלי, והכהן אוחז למטה, באופן שאין חציצה כלל. 34) שם במשנה: "תנופה היתה במזרח", כלומר, ממזרח של המזבח. ובגמרא שם אמרינן "לפני ה' (שם יד, כד) במזרח. יכול במערב, אמרי: הני מילי מנחה דאיקרי חטאת, וחטאת טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד. אבל הכא, לפני ה' קרינא ביה", ומפרש רש"י: "כלומר, אפילו במזרח קרינן ביה לפני ה' – וכל־שכן במערב". אבל מדברי רבינו נראה, שדווקא במזרח (ראה בכסף־משנה). וכן נראה ב'ספרי' פ' נשא על הפסוק "והניף את המנחה לפני ה'" (במדבר ה, כה) "לפני ה' במזרח, שבכל מקום שנאמר לפני ה', הרי הוא במזרח, עד שיפרוט לך הכתוב" (ובעל 'תורה תמימה' הביא שם את הגמרא בסוטה (גבי הגשת המנחה שהיא במערבית דרומית), ובאמת אין לזה קשר לשם). וראה גם ב'ספרא' פ' צו פט"ז ה"ג. (וצריך לומר ש"לפני ה' " הוא באמת במערב בקודש הקדשים, אלא ששתי דרכים בזה: א. שהוא עומד במזרחו של המזבח ופניו כלפי מערב, ב. שעומד ממש במערב המזבח, אף־על־פי שאין פניו למערב. וזהו מה שאמרו במנחות וב'ספרי' שם, שלעולם לפני ה' הוא במזרח, כלומר, ופניו למערב, וזה עדיף. אבל במקום שפירטה התורה כגון בהגשת מנחה, שצריכה יסוד, על־כרחנו ש"לפני ה'" היינו שעומד במערב. וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה אבל, ובכסף־משנה כאן). 35) ראה פ"א מהל' תמידין ומוספין הי"א במנחת העומר, ובפ"ג מהל' סוטה הט"ו גבי מנחת סוטה.

1 **ז. וְכֵיצַד הוּא מֵנִיף? מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד[36].**
2 **וְאִם הָיָה הַקָּרְבָּן תּוֹדָה - לוֹקֵחַ מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהּ**
3 **אֶחָד מֵעֲשָׂרָה[37] וּמַנִּיחוֹ עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק וְהָאֵמוּרִים,**
4 **וּמֵנִיף הַכֹּל[38] עַל יְדֵי הַבְּעָלִים[39] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[40].**

36) במשנה מנחות סא, א: "כיצד הוא עושה, נותן שתי הלחם על גבי שני כבשים, ומניח שתי ידיו למטה, מוליך ומביא מעלה ומוריד, שנאמר (שמות כט, כז) אשר הונף ואשר הורם". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו כי מוליך ומביא לארבע רוחות. (וכן נראה בסוכה לז, ב: "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו) וכן פירש רש"י במנחות סב, א: "מוליך ומביא לצפון ודרום ומזרח ומערב, כדי לעצור רוחות רעות הבאות מארבעה רוחות, מעלה ומוריד לעצור טללים רעים". ודעת ה'תוספות' שם ד"ה כדי, היא ש"לא בכל תנופות עושין כן, אלא דווקא בתנופה של שתי הלחם דעצרת", אבל רבינו סובר שבכל התנופות עושים כן, וכן נראה ברש"י שם סא, א - במשנה ד"ה שתי. וכן הוא ב'ספרא' צו, פט"ז ה"ג, וב'ספרי' פ' נשא, פ"ה הכ"ה. 37) עם התודה מביא ארבעה מיני לחם, שבכל אחד ואחד עשר חלות (להלן הי"ז־יח) והכהן לוקח מן הכל ארבע חלות, אחת מכל מין ומין, והיינו חלק אחד מעשרה. 38) ראה מנחות פא, א: "משום דאיכא ארבע להניף", ומפרש רש"י ד"ה משום, "דאיכא ארבע חלות (תודה) דתרומה שצריך להניף". ואע"פ שלא נאמרה תנופה בפירוש לגבי תודה – למדוה משלמים ('ספרא' צו, פ"ה ה"ד). 39) כלומר, כל הנ"ל מונח על הידים של הבעלים, וככה הוא מונף ע"י הכהן והבעלים. 40) למעלה ה"ו.

5 **ח. וְכֵיצַד מַנִּיחָן עַל יְדֵי הַבְּעָלִים? נוֹתֵן אֶת הַחֲלָבִים**
6 **עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, וְחָזֶה וָשׁוֹק לְמַעְלָה, וּשְׁתֵּי הַכְּלָיוֹת**
7 **וְיוֹתֶרֶת הַכָּבֵד לְמַעְלָה מֵהֶם, וְאִם יֵשׁ לֶחֶם - מַנִּיחוֹ**
8 **לְמַעְלָה, וּמֵנִיף הַכֹּל[41].**

41) ב'ספרא' (שם פט"ז ה"ג): "כיצד הוא עושה, יביא את החלבים על ידי הבעלים, וחזה ושוק למעלה מהם, שתי כליות ויותרת על הכבד למעלה מהם, אם (יש) שם לחם נותן למעלה מהם וכו'".

9 **ט. הָיָה הַקָּרְבָּן אֵיל נָזִיר - מוֹצִיא הָאֵמוּרִין וּמַפְרִישׁ**
10 **חָזֶה וָשׁוֹק[42], וּמְבַשֵּׁל שְׁאָר הָאַיִל בְּעֲזָרַת הַנָּשִׁים[43],**
11 **וְלוֹקֵחַ הַכֹּהֵן הַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל[44] עִם אֶחָד**
12 **מֵעֲשָׂרָה מִן הַלֶּחֶם הַבָּא עִמּוֹ[45] עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק**
13 **וְהָאֵמוּרִין[46] וּמַנִּיחַ הַכֹּל עַל יְדֵי הַנָּזִיר, וְהַכֹּהֵן מַנִּיחַ**
14 **יָדָיו תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף הַכֹּל[47] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48].**

42) ראה למעלה ה"ו: "ומפשיט ומוציא האימורים ואחר־כך מנתח את הבשר ומפריש החזה והשוק". 43) ראה פ"ה מהל' בית הבחירה ה"ז־ח, ש"ארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה (של עזרת נשים) וכו' ומה הם משמשות: דרומית מזרחית לשכת הנזירים, ששם מבשלים את שלמיהם וכו'", שכתוב (יחזקאל מו, כד) "ויאמר אלי, אלה בית המבשלים אשר יבשלו שם (בחצר, ראה בפסוקים שם, והיינו עזרה) משרתי הבית את זבח העם" (פי' הרא"ש מדות פ"ב מ"ה). 44) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל", ומדסתם רבינו דבריו, משמע ששאר האיל היה מבשל כשהזרוע מחוברת בו, ופלוגתא היא וכדעת תנא־קמא של רבי שמעון (חולין צח:) וכלשון הראשון שבגמרא. ועיי"ש ב'תוספות' שם ד"ה מר, כי לתנא־קמא מבשלו כשהזרוע מחובר בו, וכפשטות לשון הפסוק (כסף־משנה). וראה להלן ה"י "אי זהו הזרוע". 45) ראה להלן הכ"ג כי הנזיר היה מביא עשרים חלות מצות, מהן עשרה רקיקין משוחין בשמן, ועשר חלות וכו' והכהן לוקח מהן שתי חלות: אחת מכל מין. 46) נלמד ממה שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל – כסף־משנה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

47) שנאמר (במדבר שם, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל, מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד, ונתן על כפי הנזיר וגו' והניף אותם הכהן תנופה לפני ה' קודש הוא לכהן על חזה התנופה ועל שוק התרומה". וגם אימורים היה מניף עמהם, ראה למעלה ה"ו. 48) למעלה ה"ו. וראה בפ"ח מהל' נזירות ה"ד.

1 **י. אֵי זֶהוּ חָזֶה? כָּל הָרוֹאֶה אֶת הַקַּרְקַע, לְמַעְלָה עַד**
2 **הַצַּוָּאר, לְמַטָּה עַד הַכֶּרֶס[49]. וְחוֹתֶךְ עִמָּהּ שְׁתֵּי צְלָעוֹת**
3 **אֵילַךְ וְאֵילַךְ[50]. וְאֵי זֶהוּ זְרוֹעַ?[51] מִן הַפֶּרֶק שֶׁל**
4 **אַרְכֻּבָּה עַד כַּף שֶׁל יָד, שֶׁהֵם שְׁנֵי אֵיבָרִים מְעֹרְרִין זֶה**
5 **בָּזֶה[52]. וְהַזְּרוֹעַ הָאֲמוּרָה הִיא זְרוֹעַ שֶׁל יָמִין[53].**
6 **וְשֶׁכְּנֶגְדָּהּ בָּרֶגֶל הוּא הַשּׁוֹק הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[54].**

49) תוספתא חולין פ"ט: "איזה הוא חזה, כל שרואה את הארץ, מלמעלה ועד שמגיע לצוואר, מלמטה עד שמגיע לכרס", ובחולין (מה.) הובאה להיפך "למטה עד הצוואר, למעלה עד הכרס", וזהו כשתולין אותו ברגליו וראשו למטה (עי' רש"י שם). והתוספתא עוסקת בשור שאין תולים אותו, ראה למעלה פ"ו ה"ה, ועי' ב'הר המוריה'. 50) חולין, שם: "איזהו חזה, זה הרואה את הקרקע וכו' חותך שתי צלעות משתי דפנות אילך ואילך, וזהו החזה הניתן לכהנים". ומפרש רש"י: "וחותך ב' צלעות הקטנות העליונות עמו משתי דפנות, אחד מכאן ואחד מכאן, והן שסביב הקנה", אבל הר"ח (ב'תוספות' ד"ה וחותך) מפרש שחותך שתים מכאן ושתים מכאן, וראה למעלה פ"ו ה"ח. 51) ראה פ"ט מהל' ביכורים הי"ח. 52) במשנה חולין קלד, א: "איזהו הזרוע, מן הפרק של ארכובה עד כף של יד והוא של נזיר (= זרוע בשלה, האמור בנזיר)". הידים והרגלים מורכבות משלשה פרקים (= אברים), ומקום החיבור של הפרק הראשון הוא הירך הסמוך לגוף, עם הפרק השני, נקרא "ארכובה עליונה" (ראה פ"ח מהל' שחיטה הי"א) ומקום החיבור של הפרק השני עם הפרק התחתון (שבסופו מחובר עם הפרסה) נקרא "ארכובה הנמכרת עם הראש", וכתב רבינו בפירוש המשנה שם, שהזרוע הוא הפרק התחתון והפרק שלמעלה ממנו מהיד, שהם שני הפרקים המתחילים אחרי הפרק הסמוך לגוף. אבל רש"י מפרש שהכוונה לפרק הסמוך לגוף והפרק שאחריו (= האמצעי). 53) יד ימין, בחולין שם: "תנו רבנן, הזרוע (דברים יח, ג) זה זרוע ימין, אתה אומר זה זרוע ימין או אינו אלא זרוע שמאל, תלמוד־לומר הזרוע, מאי תלמודא, כדאמר רבא הירך המיומנת שבירך, הכי נמי הזרוע המיומן שבזרוע". 54) שם במשנה: "וכנגדו ברגל שוק", ולפי פירוש רבינו, שהזרוע הוא שני הפרקים התחתונים, כן גם ברגל, השוק הוא שני הפרקים התחתונים. וראה ברש"י שמפרש שם: "שתי עצמות מן הפרק של ארכובה עד בוקא דאטמא, דהיינו כל הירך", וראה למעלה.

7 **יא. וְאַחַר שֶׁמְּנִיפָן מוֹלֵחַ הָאֲמוּרִין[55] וּמַקְטִירָן עַל**
8 **גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[56]. אֲבָל הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים,**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֶת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה[57].**
10 **וּשְׁאָר הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים לַבְּעָלִים[58]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים**
11 **זוֹכִין בְּחָזֶה וָשׁוֹק אֶלָּא לְאַחַר הֶקְטֵר הָאֲמוּרִין[59].**

55) שנאמר בשלמים (ויקרא ז, ל־לא) "ידיו תביאנה את אשי ה', את החלב על החזה וגו' להניף אותו תנופה לפני ה', והקטיר הכהן את החלב המזבחה וגו'". הרי שמניף ואחר־כך מקטיר. וראה במנחות כ, א: "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו' תלמוד־לומר על כל קרבנך תקריב מלח". 56) ראה למעלה פ"ז ה"א, ובפ"ה מהל' איסורי מזבח הי"ג. 57) וגו': "לקחתי מאת בני ישראל מזבחי שלמיהם, ואתן אותם לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם מאת בני ישראל". 58) שנאמר (שם ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל", וב'ספרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פט"ז ה"ב: "שלמים (= משום כך נקראים שלמים) שהכל שלום בהן, הדם והאימורין למזבח, החזה ושוק לכהנים, העור והבשר לבעלים". 59) ברייתא, פסחים נט, ב. ו'ספרא' צו פט"ז ה"ד: "מנין שאין אהרן ובניו זכאים בחזה ושוק אלא לאחר הקטרת חלבים, תלמוד־לומר (שם, לא) והקטיר את החלב המזבחה, ואחר־כך והיה החזה לאהרן ולבניו". וכן הוא בפסחים נט, ב. והוא־הדין שאין הבעלים אוכלים חלקם עד לאחר הקטרת אימורים, וכמו שכתב רבינו בפי"ח מהל' פסולי המוקדשים ה"ז: "והאימורין מתירין את הבשר לאדם".

12 **יב. וְכֵן הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף בְּתוֹדָה[60] וּבְאֵיל נָזִיר[61] וְהַזְּרוֹעַ**
13 **הַבְּשֻׁלָּה[62] נֶאֱכָלִין לַכֹּהֲנִים, וּשְׁאָר הַלֶּחֶם[63] עִם שְׁאָר**
14 **הַבָּשָׂר[64] נֶאֱכָל לַבְּעָלִים. וְהַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף עִם הֶחָזֶה**
15 **וְהַשּׁוֹק - הֵם הַנִּקְרָאִין מוּרָם מִתּוֹדָה; וְהַזְּרוֹעַ בְּשֵׁלָה**
16 **עִם הֶחָזֶה וְהַשּׁוֹק עִם הַלֶּחֶם שֶׁמֵּנִיף - הֵם הַנִּקְרָאִין**
17 **מוּרָם מֵאֵיל נָזִיר[65].**

60) ראה להלן הכ"א. 61) ראה להלן הכ"ג. 62) שנאמר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל". 63) משנה, מנחות עז, ב - בחלות תודה, "והשאר נאכל לבעלים". "ושאר הלחם (שבאיל הנזיר) עם שאר הבשר נאכל לבעלים כשלמי תודה שלא נתחדש באיל נזיר אלא זרוע בשלה" ('קרית ספר' כאן). 64) ראה למעלה הי"א. 65) בבא־קמא קי, ב. זבחים נה, א. חולין קלג, ב. ותוספתא חלה פ"ב.

18 **יג. הַלֶּחֶם הַמּוּרָם מִן הַתּוֹדָה סְפֵק תְּרוּמָה הוּא[66].**
19 **לְפִיכָךְ אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִיתָה וָחֹמֶשׁ כִּתְרוּמָה[67],**
20 **וְאֵינוֹ מְדַמֵּעַ כִּתְרוּמָה[68].**

66) במנחות שם: "בעי רבא, תרומת לחמי תודה חייבין עליהן מיתה וחומש או אין חייבין עליהן מיתה וחומש, כיון דאיתקש לתרומת מעשר (שנאמר בה בויקרא ז, יד "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'") כתרומת מעשר דמי, או דילמא בו וחמישיתו (= בו, נאמר שם כב, "ומתו בו כי יחללוהו", וחמישתו, נאמר שם, יד "ויסף חמישיתו עליו") מיעט רחמנא (בו, בתרומת מעשר חייב מיתה ולא בתרומה אחרת, וחמישיתו, בתרומת מעשר חייב חומש ולא בתרומה אחרת), מדמעת או אינו מדמעת, תיקו". ולא הסתפקו אלא במורם מן התודה שנקרא "תרומה", כנ"ל, אבל במורם

מאיל נזיר, שלא נקרא תרומה, אין כל ספק. 67) ראה פ"ו מהל' תרומות ה"ו, כי "זר שאכל תרומה בזדון וכו' חייב מיתה בידי שמים וכו' ולוקה על אכילתה וכו' ואם אכל בשגגה מוסיף חומש", ואילו כאן במורם מן התודה, כיון שהדבר ספק, אין הזר חייב מלקות בזדון, ואינו מוסיף חומש בשגגה. וראה ב'כסף משנה' ו'משנה למלך'. 68) ראה פי"ג מהל' תרומות ה"א־ב, כי "סאה תרומה שנפלה למאה סאה של חולין ונתערב הכל, מפריש מן הכל סאה אחת ונותנה לכהן והשאר מותר לזרים וכו'. נפלה סאה תרומה לפחות ממאה נעשה הכל מדומע, וימכר הכל לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה", ואילו כאן שהדבר ספק, וכל ענין הדימוע אינו אלא מדרבנן, כי מן התורה הכל בטל ברוב (פט"ו מהל' מאכלות אסורות הי"ג), פסק רבינו לקולא כדין ספק דרבנן (ראה 'מרכבת המשנה' כאן). (וכן מפורש בדברי רבינו בפי"ד מהל' תרומות ה"ז "שספק התרומה בטל ברוב החולין").

1 **יד. הָיָה בַּעַל הַתּוֹדָה כֹּהֵן - חֲרֵי שְׁאָר הַלֶּחֶם נֶאֱכָל**
2 **לַבְּעָלִים כְּתוֹדַת יִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם הַבָּא עִם**
3 **הַתּוֹדָה אוֹ עִם אֵיל נָזִיר קָרוּי מִנְחָה[69].**

69) ולפיכך אין דינם כמנחת כהן שמקטירים אותה כליל על המזבח (להלן פי"ב ה"ט). וכן הוא במנחות מו, ב־ "אטו תודה ולחמה, מי לא מנדבי כהנים ואכלי להו וכו' לחמי תודה לא איקרו מנחה", ומשם למד רבינו גם ללחם הבא עם איל נזיר, שאינו נקרא מנחה. וראה גם בהקדמת רבינו לפירושו למשנה, מס' מנחות בתוך ד"ה והחלק השלישי.

4 **טו. שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלָמִים בְּשֻׁתָּפוּת - הָאֶחָד מֵנִיף**
5 **בִּרְשׁוּת חֲבֵרוֹ. אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה - אֶחָד מֵנִיף עַל יְדֵי**
6 **כֻּלָּן[70]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּסְמִיכָה[71].**

70) משנה, מנחות צג, ב: "חומר בסמיכה מבתנופה וכו' שאחד מניף לכל החברים ואין אחד סומך לכל החברים", ובגמרא שם צד, א - אמרו: "משום דלא אפשר, היכי ליעביד, לינפו כולהו להדדי הדדי קא הויא חציצה (וראה למעלה ה"ו מה שכתבנו בשם ה'תוספות'), ליניף וליהדר וליניף, תנופה אמר רחמנא ולא תנופות" (אבל בסמיכה לא כתוב סמיכה כי־אם "וסמך" סתם, ויכול לסמוך ולחזור ולסמוך, רש"י שם). 71) ראה למעלה פ"ג ה"ט.

7 **טז. הָיְתָה אִשָּׁה בַּעֲלַת הַקָּרְבָּן - אֵינָהּ מְנִיפָה[72], אֲבָל**
8 **הַכֹּהֵן מֵנִיף[73]; שֶׁקָּרְבָּנָהּ טָעוּן תְּנוּפָה, וְהִיא פְּסוּלָה**
9 **לִתְנוּפָה[74]. וּלְעוֹלָם אֵין אִשָּׁה מְנִיפָה, אֶלָּא הַסּוֹטָה**
10 **וְהַנְּזִירָה בִּלְבַד[75], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[76]. וּתְנוּפָה קוֹדֶמֶת**
11 **לְהַגָּשָׁה בְּכָל מָקוֹם[77].**

72) משנה, קידושין לו, א. "הסמיכות והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים", ובגמרא שם, ובמנחות סא, ב - למדו כן ממה שנאמר (שם ז, כט) "דבר אל בני ישראל", בני ישראל מניפים ואין בנות ישראל מניפות. וכן הוא ב'ספרא' פ' צו שם. 73) ברייתא, מנחות סב, ב. ותוספתא מנחות פ"י: "והאשה, כהן מניף על ידיה", וראה גם ב'ספרא' שם. 74) משנה, שם סא, א: "ואימורי שלמי יחיד וחזה ושוק שלהן, אחד אנשים ואחד נשים". ובגמרא (שם סא:) "מאי קאמר, אמר רב יהודה, הכי קאמר: אחד אנשים ואחד נשים קרבנן טעון תנופה, ותנופה עצמה בישראל אבל לא בידי נשים". 75) קידושין שם במשנה: "הסמיכה והתנופות וכו' נוהגים באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ובגמרא (שם לו:) "אתיא יד יד משלמים, כתיב הכא (אצל סוטה במדבר ה, כא) ולקח הכהן מיד האשה, וכתיב התם (ויקרא ז, ל) ידיו תביאנה, מה כאן כהן, אף להלן כהן. מה להלן בעלים, אף כאן בעלים. הא כיצד? כהן מכניס ידו תחת ידי בעלים ומניף. אשכחן סוטה, נזירה מנלן, אתיא כף כף מסוטה", "לפי שנאמר בסוטה (שם במדבר, יח) ונתן על כפיה את מנחת הזכרון, ונאמר בנזיר (שם ו, יט) ונתן על כפי הנזיר, ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה (שם, ב) איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמר אתיא 'כף' 'כף' מסוטה" (רבינו בפירוש המשנה, קידושין שם). 76) פ"ח מהל' נזירות ה"ד לענין נזירה, ופ"ג מהל' סוטה הט"ו לענין סוטה. 77) משנה, מנחות סא, א: "תנופות קודמות להגשות", "ומנין שהתנופה קודם? דכתיב במנחת סוטה (שם ה, כה) והניף את המנחה לפני ה', ואחר־כך נאמר והקריב אותה אל המזבח" (רש"י במשנה, שם). והיינו במנחת העומר ובמנחת סוטה שטעונות גם תנופה וגם הגשה (רש"י שם).

12 **יז. כֵּיצַד הוּא הַלֶּחֶם שֶׁמַּבִּיא עִם הַתּוֹדָה? לוֹקֵחַ**
13 **עֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן[78] סֹלֶת[79] וְעוֹשֶׂה מֵהֶם עֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים**
14 **חָמֵץ וַעֲשָׂרָה מַצָּה[80]. הָעֲשָׂרָה שֶׁל חָמֵץ עוֹשֶׂה אוֹתָם**
15 **עֶשֶׂר חַלּוֹת[81].**

78) כלומר, עשרים עשיריות מאיפה, שהן שתי איפות, וכל איפה שלש סאין, ראה מ"א בפרק התודה (מנחות עו:). 79) שנאמר (ויקרא ז, יב) "וסולת מורבכת חלות בלולות בשמן", ואמרו ב'ספרא' פרשה צו (פי"א ה"ז): "סולת מורבכת, למדנו לרבוכה שהיא סולת, מניין לכולן שיהו סולת, תלמוד־לומר סולת חלות, מה חלות האמורות ברבוכה סולת, אף חלות האמורות בכולן סולת, והלא רקיקים לא נאמר בהם חלות, ומניין שיהיו סולת, תלמוד־לומר מצות מצות, מה מצות האמורות בחלות סולת, אף מצות האמורות ברקיקים סולת", וכן הוא בזבחים נ, א. 80) משנה, מנחות שם. וראה להלן בהערה הסמוכה, ולהלן הי"ח, כיצד עושה אותן חמץ. 81) שם. ובגמרא שם עז, ב - למדו זאת ממה שנאמר (שם, יד) "והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'", "איני יודע מכמה היא (= מכמה חלות נוטל אחת, רש"י). נאמר כאן תרומה, ונאמר בתרומת מעשר תרומה, מה להלן אחד מעשרה, אף כאן אחד מעשרה וכו', למדנו לתרומה שהיא אחד מעשרה, אבל איני יודע מכמה היא חלה (= מכמה סולת עושה חלה אחת, נאמר כאן לחם (= "על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו", שם יג), ונאמר להלן בשתי הלחם (שם כג, יז) לחם (= "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה, שתים שני עשרונים סולת תהיינה") וכו'. מה להלן עשרון לחלה, אף כאן עשרון לחלה, למדנו עשרה לחמץ (= שחלות החמץ באות מעשרה עשרונים) עשרה למצה, מנין (= שגם חלות המצות באות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעשרה עשרונים), תלמוד־לומר (שם ז, יג) "על חלות לחם חמץ", נגד חמץ - הבא מצה, נמצאו עשרים עשרונות לחמי תודה, עשרה לחמץ ועשרה למצה (וראה להלן הי"ח כי מהעשרה עשרונים של מצה עושה שלשים חלות), וראה עוד שם עו, א – במשנה, ובשבועות טו, א. וב'ספרא' אמור פי"ג ה"א.

1 **יח. וְכֵיצַד מְחַמְּצָן? מֵבִיא שְׂאוֹר כְּדֵי חִמּוּצָן[82]**
2 **וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הַמִּדָּה[83] וּמְמַלֵּא אֶת הַמִּדָּה. אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁסּוֹפָהּ לִהְיוֹת חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה מִפְּנֵי הַשְּׂאוֹר,**
4 **שֶׁפְּעָמִים יִהְיֶה עָבֶה וְקָשֶׁה[84] וּפְעָמִים רַךְ[85] - אֵין**
5 **מַשְׁגִּיחִין אֶלָּא עַל מִדָּתָהּ עַתָּה, וַהֲרֵי הוּא מוֹדֵד**
6 **עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן[86] שְׁלֵמִים[87]. וְהָעֲשָׂרָה עֶשְׂרוֹנִים שֶׁל**
7 **מַצָּה עוֹשֶׂה מֵהֶן שְׁלֹשִׁים חַלּוֹת שָׁווֹת[88], עֶשֶׂר חַלּוֹת**
8 **מִכָּל מִין: עֶשֶׂר חַלּוֹת מַאֲפֵה תַּנּוּר, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת**
9 **רְקִיקִים[89], וְעֶשֶׂר חַלּוֹת מֻרְבֶּכֶת[90].**

82) כרבי יהודה במשנה, מנחות נב, ב. 83) מדת עשרון. 84) "ומחזיק מן המדה מקום קטן" (פירוש המשנה, שם) "ונמצא העשרון יתר (מאילו היה קמח) לפי שאם לא היה שאור מגובל (עבה וקשה) היה נפחו גדול מעכשיו" (רש"י שם). וראה בגמרא שם נג, ב. 85) "נפוח ורך מחזיק מקום גדול" (רבינו שם). "ונמצא העשרון חסר, שאם לא בשביל המים לא היה מלא" (רש"י שם), וראה בגמרא שם. 86) ראה למעלה פ"ב ה"ח "כשמודדין הנסכים או המנחות וכו' אין מודדין אותן במדה של שלשה עשרונים לפר או של שנים לאיל, אלא מודד הכל בעשרון אחד שהיה במקדש". 87) כלומר, כיון שעכשיו כל עשרון ועשרון הוא מלא, אף כי בסוף יהיה יתר או חסר, אין משגיחין אלא על מדתה עתה. 88) במנחות עז, א - במשנה: "ועשרה למצה, ובמצה שלש מינין: חלות, רקיקין ורבוכה, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין ושלש חלות לעשרון", ובגמרא (שם עז:) "יכול עשרה שבמצה לא יהו כולן אלא ממין אחד, תלמוד־לומר (שם, יב) אם על תודה יקריבנו, והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן, סולת מורבכת חלות בלולות בשמן, נמצאו שלשה עשרונים ושליש לכל מין ומין, ושלש חלות לעשרון". 89) "רקיק, סופגנין, חררה דקה ורכה" (רש"י בבא־בתרא יט:). וראה תרגום אונקלוס, ורקיקי מצות (שמות כט, ב. ויקרא, שם) "ואיספוגין פטירין". וראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ד. 90) "רוצה לומר, שקועה בשמן" (פירוש המשנה, מנחות פ"ז מ"א). ושם פ"ט מ"ג, כתב רבינו: "והמילה הזאת אין לה גזרה כל עיקר ממה שיש בידינו מן הלשון, אמנם נתחזקה דעתי בענין רבוכה שהיא ריבוי השמן, מאשר מצאתי מרבית השמן בחביתי כהן גדול ובמין רבוכה מאשר מיני התודה וכו' ודעתי נוטה, שענין רבוכה היא ענין קלויה, כמו שקולין דבר שנקרא בלשון ערב זולאביה, ר"ל, שצפה על פני השמן, שקולין אותה בה, ולכן הוצרך בריבוי שמן, והוא שנאמר בשמן תעשה", וראה להלן הי"ט וה"כ.

10 **יט. וְכֵיצַד הִיא הַמֻּרְבֶּכֶת? חוֹלְטָהּ[91] בְּרוֹתְחִין[92]**
11 **וְאוֹפֶה אוֹתָהּ מְעַט[93], וְאַחַר כָּךְ קוֹלֶה אוֹתָהּ בְּשֶׁמֶן**
12 **עַל הָאִלְפָּס[94] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[95] כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹלִין הַסֻּפְגָּנִין,**
13 **וּמַרְבִּין בְּשַׁמְנָהּ. וְזֶהוּ הָרְבּוּךְ הָאָמוּר בְּכָל מָקוֹם[96].**

91) "כשנותנין המים הרותחים על הקמח קורים אותו חליטה" (פירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 92) ב'סיפרא' צו פ"ד ה"ד: "תעשה מורבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה", וכן הוא גם במנחות נג, א. ומפשטות דברי רבינו נראה, שהחליטה היא במים, אולם בפירוש המשנה מנחות פ"ט מ"ג, כתב: "מה שאמרו ב'סיפרא' בפירוש ענין מלת מורבכת, מלמד שכל מעשיה ברותחין, והענין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עמה רותח", וראה ב'הר המוריה' כאן. 93) ראה להלן בפי"ג ה"ג. 94) "מרחשת" (ראה בפירוש המשנה, חלה פ"א מ"ו). 95) "מחבת", ראה להלן שם. 96) שתהיה בו קליה בהרבה שמן, ראה למעלה הערה פט בשם פירוש המשנה, וב'לחם משנה' להלן פי"ג שם בסוף ההלכה.

14 **כ. וּבְכַמָּה שֶׁמֶן הוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁלֹשִׁים חַלּוֹת?[97] בַּחֲצִי**
15 **לֹג שֶׁמֶן[98]. וְשִׁעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[99]. רְבִיעִית**
16 **מִמֶּנּוּ לָרְבּוּכָה, וּשְׁמִינִית לַחַלּוֹת, וּשְׁמִינִית**
17 **לָרְקִיקִין[100].**

97) של מצה, אבל עשר החלות של חמץ, אינן טעונות שמן. וכן מפורש במנחות פט, א. וב'סיפרא' צו פי"א ה"ו: "מביא חצי לוג שמן וחוציהו (חציו) לחלות ולרקיקין, וחציו לרביכה". הרי שחלות של חמץ אינן טעונות שמן. וראה בפירוש המשנה מנחות פ"ז מ"ד. 98) משנה, מנחות פח, א: "חצי לוג, מה היה משמש, חצי לוג מים לסוטה וחצי לוג שמן של תודה". 99) כרבי אלעזר בן עזריה (מנחות פט. ו'סיפרא' שם). 100) מנחות ו'סיפרא' שם.

18 **כא. הַחַלּוֹת[101] - לוֹתֵת[102] הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן בִּשְׁמִינִית שֶׁל**
19 **שֶׁמֶן, וְאַחַר כָּךְ לָשׁ וְאוֹפֶה אוֹתָן[103]. וְהָרְקִיקִין -**
20 **מוֹשְׁחָן בִּשְׁמִינִית שֶׁלָּהֶן אַחַר אֲפִיָּתָן[104]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ**
21 **מִן הַכֹּל אַרְבַּע חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין וָמִין; שֶׁנֶּאֱמַר:**
22 **אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן[105].**

101) היינו חלות מאפה תנור. ורוצה־לומר: כיצד הן עשויות? 102) מרטיב. 103) בברייתא מנחות עה, א: "תנו רבנן, סולת בלולה (ויקרא ב, ה) מלמד שנבללת סולת. רבי אומר, חלות בוללן (= בולל אותן לאחר האפיה), שנאמר (שם, ד) חלות בלולות, אמרו לו: והלא לחמי תודה נאמר בהן חלות, ואי אפשר לבוללן כשהן חלות אלא סולת". 104) מנחות, שם. וראה להלן פי"ג ה"ח, שכתב "ויראה לי, שאחר אפייה מושח אותן". 105) משנה, שם עז, ב: "מכולם היה נוטל אחד מעשרה תרומה, שנאמר (ויקרא שם) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה'".

23 **כב. וְלַחְמֵי תּוֹדָה שֶׁאָפָה אוֹתָן אַרְבַּע חַלּוֹת - יָצָא.**
24 **לֹא נֶאֱמַר אַרְבָּעִים אֶלָּא לְמִצְוָה[106]. וְהוּא שֶׁיַּפְרִישׁ**
25 **הַחַלָּה שֶׁלָּהֶן[107] אַחַת מִכָּל קָרְבָּן כְּשֶׁהֵן בָּצֵק[108], שֶׁאֵין**
26 **מַפְרִישִׁין פְּרוּסָה[109]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶחָד מִכָּל קָרְבָּן -**
27 **שֶׁלֹּא יִטֹּל פָּרוּס[110].**

106) כשמואל במנחות עו, א. ולא כרב הונא (שם עו:). 107) כלומר, ארבע החלות שנותן לכהן. 108) שם, וראה בנדרים יב, ב - כי הר"ן והרא"ש סוברים כי עשה עשר חלות מכל מין ומין כשהם בצק, ולאחר שמפריש אחד מכל מין, עשה מכל מין – חלה אחת, אבל ב'תוספות' שם נראה שלא עשה עשר חלות אלא הפריש מן העיסה חלק עשירי, ומהנשאר אפה ד' חלות, חלה חלה מכל מין ומין, וכנראה שגם רבינו סובר כן שמפריש מן העיסה, ואין צורך שבשעת ההפרשה יהיו עשר חלות. 109) כלומר, אין מפרישין חלה חתוכה כי־אם שלימה. 110) מנחות עז, ב. ונדרים, שם.

1 **כג. וְכֵיצַד הוּא הַלֶּחֶם הַבָּא עִם אֵיל נָזִיר? לוֹקֵחַ**
2 **שִׁשָּׁה עֶשְׂרוֹנוֹת וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עִשָּׂרוֹן[111] וְעוֹשֶׂה מֵהֶן**
3 **עֶשְׂרִים חַלּוֹת[112] שָׁוּוֹת, וְהַכֹּל מַצָּה[113]. עֲשָׂרָה רְקִיקִין**
4 **מְשׁוּחִין בַּשֶּׁמֶן, וְעֶשֶׂר חַלּוֹת לוֹתֵת הַסֹּלֶת שֶׁלָּהֶן**
5 **בַּשֶּׁמֶן, וְהַכֹּל מַאֲפֵה תַנּוּר[114]. וְשֶׁמֶן שֶׁלָּהֶן רְבִיעִית[115].**
6 **וְשִׁעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי[116]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ מֵהֶן**
7 **שְׁתֵּי חַלּוֹת, אַחַת מִכָּל מִין[117].**

111) משנה, מנחות עח, א: "נזירות היתה באה שתי ידות כמצה של תודה, חלות ורקיקין ואין בה רבוכה, נמצא עשרה קבין ירושלמיות שהן ששה עשרונות ועודיין (= שני שליש)", ובברייתא שם אמרו: "שלמיו (ויקרא ז, יג) לרבות שלמי נזיר לעשרת קבין ירושלמיות ולרביעית שמן, יכול לכל מה שאמור בענין, תלמוד־לומר (במדבר ו, טו) מצות (= וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן). מאי תלמודא, אמר רב פפא, דבר שנאמר בו מצות, לאפוקי רבוכה דלא נאמר בו מצות. דבי רבי ישמעאל תנא, מצות - כלל, חלות ורקיקין - פרט, כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, חלות ורקיקין אין, מידי אחריני לא". 112) שהרי למדו חלות נזיר מחלות תודה (מנחות עח.) וחלות תודה היו עשר לכל מין ומין. 113) משנה שם, כמפורש בתורה (במדבר, שם). 114) מפורש בויקרא ב, ד. כי חלות ורקיקין הם מאפה תנור (כסף־משנה). 115) משנה, מנחות פח, א: "רביעית (= מדת רביעית שהיתה במקדש) מה היתה משמשת, רביעית מים למצורע ורביעית שמן לנזיר". 116) שם פט, א: "חצי לוג שמן לתודה, ורביעית שמן לנזיר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני". 117) שנאמר (במדבר ו, יט־כ) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הסל ורקיק מצה אחד וגו' קודש הוא לכהן וכו'".

8 **כד. שְׁנֵי מִינֵי לֶחֶם שֶׁבְּנָזִיר[118] וְאַרְבָּעָה מִינֵי לֶחֶם**
9 **שֶׁבְּתוֹדָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה[119]. וּמַעֲשֵׂה הַלֶּחֶם שֶׁל**
10 **שְׁנֵיהֶן חוּץ לָעֲזָרָה[120].**

118) רקיקין וחלות (למעלה בהלכה הקודמת). 119) שם כז, א - במשנה. היינו שאם אין לנזיר שני המינים או לבעל התודה ארבעת המינים, אינם מביאים כלום. ונלמד בגמרא (שם) ממה שכתוב בנזיר (שם, כא) "כן יעשה על תורת נזרו", ו"כן יעשה" משמע ככה ולא באופן אחר, עי' רש"י שם. ותודה הוקשה לנזיר, שנאמר (ויקרא ז, יג) "על זבח תודת שלמיו", וקיבלו חכמים כי "שלמיו" לרבות שלמי נזיר (גמרא, שם). 120) כלומר, גם לישתם וגם אפייתם – חוץ לעזרה, מפני שאין התנור מקדשם, אלא שחיטת הקרבן מקדשתם, כמפורש במנחות עח, ב. עט, א. ('הר המוריה'). (אבל זה לא מספיק, שהרי גם שתי הלחם של עצרת אינן קדושות אלא בשחיטה (שם מז.) ואף־על־פי־כן אפייתן בפנים (שם צה: במשנה). ונראה שמקור דברי רבינו, ממה שאמרו (שם עח:) השוחט את התודה לפנים, ולחמה חוץ לחומת בית פאגי, לא קדש הלחם, אבל אם היה לפנים מחומת בית פאגי, אף־על־פי שהוא חוץ לעזרה – קדש הלחם, וכן הוא באיל נזיר (ראה בפי"ב מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יח) ומכאן שהם נעשים מחוץ לעזרה, ועי' משנה־למלך בשם 'ברכת הזבח').

11 **כה. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח? אַחַר**
12 **שֶׁזּוֹרֵק דָּמָן כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[121] מַפְשִׁיט וּמוֹצִיא**
13 **הָאֵמוּרִים[122] וּמוֹלְחָן[123] וּמַקְטִירָן[124]. וּשְׁאָר בְּשַׂר**
14 **הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[125]. וּשְׁאָר בְּשַׂר הַמַּעֲשֵׂר נֶאֱכָל**
15 **לַבְּעָלִים[126]. וּשְׁאָר הַפֶּסַח נֶאֱכָל לִמְנוּיָיו כְּהִלְכוֹתָיו,**
16 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח.**

121) למעלה פ"ה הי"ז. 122) ראה למעלה שם הי"ח: "וכל הזבחים מפשיטין אותן ואחר־כך מוציאין את אימוריהם, ואין מפשיטין אותן עד שיזרק הדם וכו' נמצאת אומר זורק תחלה ואח"כ מפשיט וקורע ומוציא את האימורים ומקטירן". 123) שם כ, א. "אין לי אלא הקומץ (שטעון מלח), מנין לרבות את הלבונה וכו' ואימורי חטאת ואימורי אשם ואימורי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים וכו', תלמוד־לומר (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח", וראה פ"ה מהל' איסורי מזבח הי"א. 124) על גבי המזבח, ראה זבחים נו, ב: "דתניא, רבי יוסי הגלילי אומר ("אך בכור שור או בכור כשב וגו' את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר" – במדבר יח, יז) חלבו לא נאמר אלא חלבם, דמו לא נאמר אלא דמם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורים לגבי מזבח". וראה פ"א מהל' קרבן פסח הי"ד, ובהל' בכורות פ"א ה"ב וה"ז, ובפ"ו שם ה"ד. 125) ראה בהל' בכורות פ"א ה"ב. 126) ראה פ"ו שם, ה"ד.

יום חמישי ב' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר בו מצות־עשה של אכילת קדשי קדשים לכהונה, ובאיזה מקום הם נאכלים.

17 **א. אֲכִילַת הַחַטָּאת וְהָאָשָׁם מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם - הַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים**
19 **וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים[2]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים**
20 **שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָן הַכֹּהֲנִים[3], שֶׁאֲכִילָתָן מִצְוָה.**

2) ובספרא פרשת שמיני פרק ב הלכה ד: "מניין שאכילת קדשים כפרה על כל ישראל, תלמוד לומר (ויקרא י, יז) ואותה נתן לכם לשאת את עוון העדה לכפר עליהם לפני

ה', הא כיצד, הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". 3) שהם קדשי קדשים, וחזה ושוק של שלמי יחיד שאין באכילות אלו כפרה לבעלים. וראה ברש"י שם. דיבור המתחיל בשאר ימות השנה, שכתב שגם החלק הנאכל לישראל יש בו מצות־עשה. [וכן הוא בתוספתא סוף מסכת פסחים: "איזו היא ברכת הזבח אומר ברוך אשר קדשנו במצוותיו וצונו לאכול את הזבח"].

1 **ב. וְכֵן אֲכִילַת שְׁיָרֵי מְנָחוֹת[4] מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו[5].**

4) מה שנשאר מן המנחה לאחר שנקמצה. 5) ובהמשך הפסוק שנאמר "מצות תאכל במקום קדוש" "ולשון ספרא (פרשת צו פרק ב הלכה ט) מצות תאכל מצוה, כיוצא בו יבמה יבא עליה (דברים כה, ה) מצוה, כלומר, שאכילת שיירי מנחות היא כמו ביאת היבמה שהיא מצות־עשה לא דבר של רשות בלבד"

3 **ג. וְאֵין חַטָּאת וְאָשָׁם וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת נֶאֱכָלִין אֶלָּא**
4 **לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה בָּעֲזָרָה[6]; וְאִם נֶאֱכְלוּ בַּהֵיכָל[7] - נֶאֱכְלוּ[8].**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חַטָּאתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם**
6 **בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֻנוּ, כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ[9]. וְכֵן**
7 **שַׁלְמֵי צִבּוּר הֲרֵי הֵם כַּחַטָּאת וְכָאָשָׁם[10], כְּמוֹ**
8 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

6) ולעניין שיירי מנחות, ראה זבחים סג. במשנה: "מנחות היו נקמצות בכל מקום בעזרה ונאכלים לפנים מן הקלעים (=בחצר אהל מועד, והעזרה במקדש כנגד לפנים מן הקלעים שבמשכן, רבינו בפירוש המשנה זבחים נב:) לזכרי כהונה". ומשום שנאמר (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו", וכמו כן נאמר (שם ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש. בחצר אוהל מועד יאכלוה" ונאמר גם (שם, יא) "כל זכר בבני אהרן יאכלנה" 7) ראה פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה ה, כי הקודש וקדש הקדשים והאולם שלושתן נקראים היכל. 8) כלומר, היא אכילה כשרה. 9) ואמרו במנחות ח: "רבי יהודה בן בתירא אומר מניין שאם הקיפו גויים את העזרה, שהכהנים נכנסים להיכל ואוכלין בקדשי קדשים ושיירי מנחות, תלמוד לומר, בקדש הקדשים תאכלנו". 10) ונאכלים בעזרה רק לזכרי כהונה.

9 **ד. חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לְכֹהֲנִים זְכָרִים**
10 **וּנְקֵבוֹת[11], שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ**
11 **וְלִבְנֹתֶיךָ. וְכֵן הַמּוּרָם מִתּוֹדָה וְהַמּוּרָם מֵאֵיל נָזִיר,**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְנֵי**
13 **יִשְׂרָאֵל לַה' נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ[12].**

11) משנה זבחים נה. "המורם מהם (=מן השלמים, שהם חזה ושוק) כיוצא בהם אלא שהמורם נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם". 12) כן הוא בפרק א מהלכות ביכורים הלכה י. אבל בפירוש המשניות שם כתב רבינו "וכל אלו אוכלין אותם הכהנים זכרים ונקבות לפי שכן בא הכתוב עליהן (ויקרא י, יד) חקך וחק בניך וגו'" ועיקר הלימוד מתחילת הפסוק "ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך אתך כי חקך וחק בניך וגו'".

14 **ה. וְכֵן הַבִּכּוּר[13], שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ**
15 **כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין[14]. וְכָל אֵלּוּ הַנֶּאֱכָלִים**
16 **לְכֹהֲנוֹת - נֶאֱכָלִים לְעַבְדֵי הַכֹּהֲנִים וְלִנְשֵׁיהֶם[15]**
17 **כִּתְרוּמָה[16]. וְכֵלָן נֶאֱכָלִים בְּכָל הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת**
18 **חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכֵלוּ בְּמָקוֹם**
19 **טָהוֹר. לֹא נֶאֱמַר בָּהֶן 'בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ', שֶׁהִיא הָעֲזָרָה,**
20 **אֶלָּא 'טָהוֹר', שֶׁהוּא כָּל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. שֶׁכְּנֶגְדּוֹ**
21 **לְדוֹרוֹת - יְרוּשָׁלַיִם. וְהוּא הַדִּין לְמַעֲשֵׂר וּפֶסַח[17],**
22 **שֶׁהֲרֵי הֵן קָדָשִׁים קַלִּים כִּשְׁלָמִים. וְהַחַלּוֹנוֹת וָעֲבִי**
23 **הַחוֹמָה - כִּלְפָנִים[18].**

13) נאכל לכהנים זכרים ונקבות. 14) של קרבן שלמים שנאכלים לכהנים זכרים ונקבות. ראה בזבחים נז, שמהפסוק הנ"ל אנו לומדים "מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף בכור נאכל לשני ימים ולילה אחד". ובתוספתא זבחים פרק ו: "הבכור והמורם מן התודה ואיל הנזיר נאכלים לאנשים ולנשים ולעבדים ולשפחות". 15) לנשי הכהנים. 16) תוספתא שם: "זה הכלל כל שהוא אוכל בתרומה אוכל באלו וכל שאינו אוכל בתרומה אינו אוכל באלו". ודע כי יש יוצא מן הכלל הזה והוא: בת כהן שנישאה לישראל ואחר כך נתגרשה, או מת הבעל, ולא היה לה זרע, שחוזרת לבית אביה הכהן לאכילת תרומה, ואף על פי כן אינה חוזרת לאכילת חזה ושוק. 17) ובכור נלמד ממה שנאמר בו "ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק התרומה". והיינו שנאכלים בכל העיר. 18) כלומר, עובי חלל החלונות שבחומת ירושלים ועובי החומה בראשה למעלה, הם כלפנים, כלומר, כירושלים.

24 **ו. הַשְּׁלָמִים נֶאֱכָלִים בְּיוֹם הַזְּבִיחָה וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל**
25 **יוֹם הַמָּחֳרָת עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה[19]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם**
26 **הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת, וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל**
27 **מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וְגוֹמֵר[20]. נִמְצָאתָ**
28 **לָמֵד, שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. בֵּין חֵלֶק**
29 **הַכֹּהֲנִים בֵּין חֵלֶק הַבְּעָלִים[21]. וְהוּא הַדִּין לְבִכּוּר**
30 **וּמַעֲשֵׂר[22], שֶׁהֲרֵי הֵן קָדָשִׁים קַלִּים כִּשְׁלָמִים.**

19) ברייתא שם נו: "קדשים הנאכלים לשני ימים ולילה אחת מחשבין בדמן משתשקע החמה וכו' ובבשרן משתשקע החמה של שני ימים". 20) המשך הפסוקים: "והנפש האוכלת ממנה עוונה תשא". 21) במשנה שם: "שלמים וכו' ונאכלין וכו' לשני ימים ולילה אחד, המורם מהם (=חלק הכהנים) כיוצא בהם". 22) שנאכלין לשני ימים ולילה אחד, אבל הפסח אינו נאכל אלא בלילה.

31 **ז. אֲבָל הַתּוֹדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קָדָשִׁים קַלִּים,**
32 **אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת אֶלָּא בְּיוֹם הַזְּבִיחָה עִם הַלַּיְלָה[23];**
33 **שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ: בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ יֵאָכֵל, לֹא יַנִּיחַ מִמֶּנּוּ עַד**
34 **בֹּקֶר. וְכֵן אֵיל נָזִיר[24]. וְהַלֶּחֶם הַבָּא עִמָּהֶן[25] - כַּיּוֹצֵא**
35 **בָּהֶן[26], בֵּין חֵלֶק הַכֹּהֲנִים בֵּין חֵלֶק הַבְּעָלִים[27]. וְהוּא**

1 הַדִּין לְחַטָּאת וּלְאָשָׁם וּלְשַׁלְמֵי צִבּוּר וְלִשְׁיָרֵי מִנְחוֹת,
2 שֶׁהַכֹּל נֶאֱכָל לְיוֹם וָלַיְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּיוֹם קָרְבָּנוֹ
3 יֵאָכֵל - כָּל הַקָּרְבָּנוֹת בַּמַּשְׁמָע[28]. חוּץ מִן הַשְּׁלָמִים,
4 שֶׁפְּרֵשׁ בָּהֶן הַכָּתוּב, וּבְכוֹר וּמַעֲשֵׂר הַדּוֹמִים לָהֶם.

23) שלאחריו. 24) נאכל ליום ולילה. ולמדו זאת (שם לו.) ממה שנאמר (ויקרא ז, טו) "ובשר זבח תודת שלמיו", שלמיו, לרבות שלמי נזיר וכו'. 25) עם התודה ועם איל הנזיר. 26) שם לו. אמרינן: "לחמי תודה וחלות ורקיקים שבנזיר מניין (=שנאכלין ליום ולילה), תלמוד לומר (שם) קרבנו (="ביום קרבנו ייאכל, לא יניח ממנו עד בקר"). 27) שם נה. במשנה "המורם מהם (=מן התודה ומאיל הנזיר, שהם חזה ושוק וארבע חלות שבתודה וזרוע בשלה וחזה ושוק ושתי חלות שבאיל נזיר) כיוצא בהן (=כבשר)". 28) ראה שם לו. בברייתא: "ובשר זבח תודת שלמיו (שם) למדנו לתודה שנאכלת ליום ולילה, חליפין וולדות תמורות מניין, תלמוד לומר ובשר. חטאת ואשם מניין, תלמוד לומר זבח. ומניין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח (=חגיגת י"ד), תלמוד לומר שלמיו. לחמי תודה וחלות ורקיקים שבנזיר מניין, תלמוד לומר קרבנו". ורבינו שכתב כי מ"קרבנו" משמע כל הקרבנות, "כוונתו לומר מהכרח הייתורים כמו שאמרו בגמרא, אלא שלא נראה לו להאריך" (לחם משנה).

5 ח. כָּל אֵלּוּ הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם וָלַיְלָה - דִּין תּוֹרָה שֶׁהֵן
6 נֶאֱכָלִין עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר; וּכְדֵי לְהַרְחִיק מִן
7 הָעֲבֵרָה[29], אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵין נֶאֱכָלִין אֶלָּא עַד
8 חֲצוֹת הַלַּיְלָה.

29) שלא תדחק עליו השעה ויבוא לאכול לאחר שעלה עמוד השחר.

9 ט. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בֵּין קָדָשִׁים
10 קַלִּים, אֵין אוֹכְלִין אוֹתָם אֶלָּא הַטְּהוֹרִים[30] בִּלְבַד
11 הַמּוּלִין[31]. אֲפִלּוּ הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[32] וְלֹא הֵבִיא כַּפָּרָתוֹ[33]
12 - אֵינוֹ אוֹכֵל בְּקָדָשִׁים[34]. וְהַטְּמֵטוּם[35] אָסוּר לֶאֱכֹל
13 בְּקָדָשִׁים, לְפִי שֶׁהוּא סְפֵק עָרֵל[36]. אֲבָל
14 הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[37] - יֵרָאֶה לִי שֶׁאוֹכֵל בְּקָדָשִׁים קַלִּים[38].

30) שנאמר (במדבר יח, יא) "כל טהור בביתך יאכל אותו". 31) אבל הערלים אינם אוכלים בקדשים, שאצל פסח (שהוא מקדשים קלים) נאמר (שמות יב, מח) "וכל ערל לא יאכל בו", ומזה אפשר ללמוד שהוא הדין בקדשים קלים אחרים, ואילו קדשי קדשים יש ללמוד בקל וחומר. 32) כלומר, אפילו טבל הטמא וגם שקעה שמשו של יום הטהרה שבתרומה הוא מותר. 33) קרבן טהרה, כגון הזב והזבה היולדת והמצורע. 34) ולמדו זאת (יבמות עד:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן (אף על פי שטבל והעריב שמשו) אינו אוכל בקדשים. 35) שאין לו לא זכרות ולא נקבות, אלא הוא אטום, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. 36) שמא הוא זכר. 37) שיש לו גם זכרות וגם נקבות. 38) אם נימול (כסף משנה). לפי שגם נקבה אוכלת בקדשים קלים. אבל בקדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לזכרים - אינו אוכל שמא הוא נקבה.

15 י. וּמֵתֶר לֶאֱכֹל אֶת הַקֳּדָשִׁים בְּכָל מַאֲכָל[39]. אֲפִלּוּ
16 הַכֹּהֲנִים[40] מֻתָּרִין לֶאֱכֹל חֶלְקָם, בֵּין מִקָּדָשִׁים קַלִּים
17 בֵּין מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים, בְּכָל מַאֲכָל, וּלְשַׁנּוֹת בַּאֲכִילָתָן[41],
18 וּלְאָכְלָם צְלוּיִים שְׁלוּקִים[42] וּמְבֻשָּׁלִים[43], וְלָתֵת לְתוֹכָן
19 תַּבְלִין שֶׁל חֵלִין, אֲבָל לֹא תַּבְלִין שֶׁל תְּרוּמָה, שֶׁלֹּא
20 יָבִיאוּ אֶת הַתְּרוּמָה לִידֵי פִּסּוּל[44]. וְהָעֲצָמוֹת
21 הַנִּשְׁאָרוֹת[45] - מֻתָּרוֹת, וְעוֹשֶׂה אָדָם מֵהֶם כָּל כֵּלִים
22 שֶׁיִּרְצֶה.

39) והיינו, בין צלי בין שלוק ובין מבושל, ולא כקרבן פסח, שאינו נאכל אלא צלי. ומה שנאמר באיל נזיר (במדבר ו, יט) "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל" - בישול לאו דווקא, אלא אף צלי ושלוק. 40) [עיקר החידוש בזה שמותר לשנות אפילו קדשי קדשים שאינם נאכלים אלא לכהנים]. 41) כלומר, לא רק שמותר לאכלן בכל מאכל אלא גם רשאי לשנות, דהיינו שאם צלאו, יכול להוסיף עליו בתבלין וכן אם בשלו יכול אחר כך לשלקו או לצלאו. 42) מבושלים הרבה מאד עד שנימוחו. 43) בגמרא זבחים צא. למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ח) "למשחה" - "לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים". ומה שכתב רבינו בפרק ט מהלכות ביכורים הלכה כב: "ואין הכהנים אוכלין המתנות אלא צלי בחרדל, שנאמר למשחה כדרך שאוכלים המלכים" - אין הכוונה שאינו אוכל אלא צלי, שהרי כאן מפורש שאוכל בין צלי בין שלוק ובין מבושל אלא הכוונה שאם הוא נהנה הנאה שווה בצלי ובמבושל ובשלוק, יאכל צלי שהוא דרך גדולה יותר. אבל אם נהנה מבישול ושילוק - אוכל מבושל ושלוק כדרכו. 44) שהרי זמן אכילת תרומה אינו מוגבל, ואילו זמן אכילת קדשים מוגבל הוא, ואחרי עבור זמן אכילת קדשים, הם נעשים נותר ונאסרו באכילה ואם ייתן לתוכם תבלין של תרומה, יאסרו גם התבלין, שהרי יש בהם טעם של בשר נותר. 45) והיינו, כשאין בעצמות שום דבר הראוי לאכילה.

23 יא. הָיְתָה לָהֶם אֲכִילָה מוּעֶטֶת - אוֹכְלִין[46]
24 עִמָּהּ[47] חֵלִין וּתְרוּמוֹת, כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה נֶאֱכֶלֶת עִם
25 הַשָּׂבָע[48]. הָיְתָה לָהֶן אֲכִילָה מְרֻבָּה - אֵין אוֹכְלִין
26 עִמָּהּ חֵלִין וּתְרוּמָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נֶאֱכֶלֶת
27 אֲכִילָה גַּסָּה[49]. וְכֵן בִּשְׁיָרֵי הַמִּנְחוֹת[50].

46) כלומר, אם היו הקדשים הנאכלים מעט ואין בהם כדי שביעה. 47) ועיין שם ברש"י ותוספות שנחלקו אם מותר לאכול החולין בעזרה, או שאוכלם מחוץ לעזרה. 48) על השובע, "דרך גדולה" (קרית ספר). ו"שלא יצא משולחן רבו רעב". 49) ואכילה גסה אינה אכילה. 50) ובתמורה שם על הפסוק (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה (=מן המנחה) יאכלו אהרן ובניו מצות תאכל במקום קדוש בחצר אוהל מועד יאכלוה" אמרו: "יאכלו מה תלמוד לומר, מלמד שאם הייתה אכילה מועטת אוכלין עימה חולין ותרומה כדי שתהא נאכלת על השובע, יאכלוה מה תלמוד לומר, שאם

היתה אכילה מרובה אין אוכלין עימה חולין ותרומה, כדי שלא תהא נאכלת על הגסה".

יב. אֵין מְבַשְּׁלִין חַטָּאת אוֹ אָשָׁם[51] עִם מוּרָם מִתּוֹדָה אוֹ מֵאֵיל נָזִיר[52], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּאוֹכְלֵיהֶן[53] וּבִמְקוֹם אֲכִילָתָן[54]. וְלֹא מוּרָם מִתּוֹדָה וּמֵאֵיל נָזִיר עִם בְּכוֹר אוֹ עִם חָזֶה וָשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים[55], מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט זְמַן אֲכִילָתָן[56]. וְלֹא מוּרָם מִשְּׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ[57] עִם חַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁל יוֹם, מִפְּנֵי שֶׁמְּמַעֵט בְּאוֹכְלֵיהֶן[58] וּבִמְקוֹם אֲכִילָתָן[59] וּבִזְמַן אֲכִילָתָן[60]. אֲבָל חַטָּאת וְאָשָׁם מִתְּבַשְּׁלִין זֶה עִם זֶה[61], וְתוֹדָה וְאֵיל נָזִיר זֶה עִם זֶה[62], וְהַבְּכוֹר וְחָזֶה וָשׁוֹק זֶה עִם זֶה[63]. חֲתִיכָה שֶׁל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[64] אוֹ שֶׁל פִּגּוּל[65] אוֹ נוֹתָר[66] שֶׁנִּתְבַּשְּׁלָה עִם חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת[67] - אוֹתָן הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרוֹת לְזָרִים וּמֻתָּרוֹת לְכֹהֲנִים[68].

51) שאינם נאכלין אלא לזכרי כהונה, ובעזרה. 52) שנאכלין לזכרים ונקבות בכל העיר. 53) של מורם מתודה ואיל נזיר, שאין הנשים אוכלות אותם בגלל טעם החטאת והאשם אשר בהם. 54) שלא יוכלו לאוכלם בכל העיר, בגלל החטאת והאשם. אבל מזמן אכילתם אינו ממעט, שהרי כולם אינם נאכלים אלא ליום ולילה. ועל אחת כמה וכמה שאין לבשל החטאת והאשם עם השלמים, שממעט גם בזמן אכילתו, שהרי השלמים נאכלים לשני ימים ולילה. 55) [הוא הדין שאסור לבשל בשר תודה ואיל נזיר עם בשר של שלמים, אלא שכיוון שדובר פה גם בחטאת ואשם, שאינם נאכלים אלא לכהנים, נקט גם מורם מתודה ואיל נזיר ומשלמים, שהם לכהנים]. 56) שהרי מורם מתודה ואיל נזיר נאכלין ליום ולילה, והבכור והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה. אבל באוכלים ובמקום האכילה הם שווים, כי כולם נאכלים בכל העיר לזכרים ולנקבות. 57) שעבר יום ולילה ונשאר רק יום אחד לאכילה. 58) של השלמים. כי החטאת והאשם אינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, ואילו המורם מהשלמים נאכלים גם לזכרים וגם לנקבות, כנ"ל. 59) של השלמים, שהחטאת והאשם אינם נאכלים אלא בעזרה ואילו השלמים נאכלים בכל העיר. 60) של החטאת והאשם, שהם נאכלים ליום ולילה, ואילו השלמים של אמש אחרי שעברו עליו יום ולילה לא נשאר מזמן אכילתן אלא יום אחד בלבד. 61) לפי שדינם שווה. 62) שדינם שווה. 63) שאף הם דינם שווה. 64) ערלה פרק ב משנה טז, כדעת תנא קמא, ולא כרבי שמעון האומר שגם לזרים מותרות. 65) כלומר, חתיכה זו של קדשי קדשים הייתה של פיגול וכן "או נותר" שבסמוך, היינו, שחתיכה זו של קדשי קדשים הייתה נותר, אבל קדשים קלים שהם פיגול או נותר שנתבשלו עם החתיכות - אותן החתיכות מותרות גם לזרים וגם לכהנים. 66) ["נותר" זה אינו הנותר שבכל מקום אלא המדובר שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ לזמנו, שהוא פיגול, ו"פיגול" שלמעלה הוא שחשב בשעת העבודה לאכלו חוץ למקומו]. 67) של חולין או של קדשים קלים. [והמדובר כשהיה בהן כדי ביטול, דהיינו מאה כנגד האיסור, שביטול קדשים - במאה]. והמדובר כשהכירו את החתיכה האסורה והוציאוה, באופן שאין כאן בעיה של "חתיכה הראוייה להתכבד" שאינה בטלה בתערובת. 68) [כן כתב רבינו גם בהלכות פסולי המוקדשין (שם הלכה כד) שחתיכה של חטאת [טהורה] או פרוסה של לחם הפנים טהור שנתערבו במאה חתיכות של חולין הרי אלו לא יעלו, אלא יאכל הכל לכהנים (שאין כאן אלא הפסד מועט - ואף על פי שתרומה עולה במאה ואחד אף על פי שגם שם אינו אלא הפסד מועט - בקדשים החמירו)].

יג. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים אוֹ בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם בְּשַׂר תַּאֲוָה - הֲרֵי[69] בְּשַׂר הַתַּאֲוָה אָסוּר לִטְמֵאִים וּמֻתָּר לִטְהוֹרִים[70].

69) בשר חולין. 70) כלומר, "אם היה בשר קדשי קדשים (הוא) זה שנתבשל עם בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי הכהנים וכו'. ואם יהיה בשר קדשים קלים שנתבשל עם בשר תאווה, אוכלין הכל טהורי זרים ולא נחוש בזה העניין ודומה לו לאחד משישים כיוון שהכל מותר ואין שם דבר ייאסר אכילתו".

יד. נֶאֱמַר בְּעוֹלָה: עוֹר הָעֹלָה אֲשֶׁר הִקְרִיב לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בְּחַטָּאת: הַכֹּהֵן הַמְחַטֵּא אֹתָהּ יֹאכְלֶנָּה; וְנֶאֱמַר בְּאָשָׁם: הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ לוֹ יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בִּשְׁלָמִים: לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה; וְנֶאֱמַר בְּמִנְחָה: הַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ יִהְיֶה. אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּכָל אֵלּוּ אֶלָּא בָּרָאוּי: שֶׁהַכֹּהֵן הָרָאוּי לָעֲבוֹדָה[71] - זֶהוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק לֶאֱכֹל; וּמִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי בִּשְׁעַת הַקָּרְבָּן, כְּגוֹן שֶׁהָיָה טָמֵא - אֵין לוֹ חֵלֶק לֶאֱכֹל אֲפִלּוּ כְּשֶׁיִּטְהַר לָעֲרֶב. אֲבָל לְעִנְיַן חֲלַקָּה - הַכֹּל לְאַנְשֵׁי בֵּית אָב[72] שֶׁמַּקְרִיבִין בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. וְכֻלָּם חוֹלְקִים בְּכָל קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ אִישׁ כְּאָחִיו, בֵּין זֶה שֶׁהִקְרִיב בֵּין אָחִיו שֶׁעִמּוֹ בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁלֹּא הִקְרִיב[73].

71) אף על פי שלא עבד. והמדובר כשראוי גם לאכילת קדשים. 72) ספרא שם. [ומה שאמרו (זבחים צט.) "והרי משמרה כולה דאין מחטין (=זורקים הדם על גבי המזבח) ואוכלים", לא אמרו כן אלא להיתר אכילה, שהרי בתחילת הסוגיא שם לא דיברו על חלוקה, וראה בלחם משנה. ומה שאמרו בפסחים נז. שתיקנו שיחלקו בערב שבת לכל המשמר (ולשון הגמרא "דאתיין כולהו משמרות", לאו דווקא) - אין זה אלא בעורות, אבל בבשר אי אפשר לתקן כן, שהרי ייפסל בנותר]. 73) אלא שראוי להקריב.

טו. וְלָמָּה חָלַק הַכָּתוּב בַּמְּנָחוֹת בֵּין מְנָחוֹת הָאֲפוּיוֹת וּמִנְחַת הַסֹּלֶת? שֶׁהֲרֵי בָּאֲפוּיוֹת הוּא אוֹמֵר: כָּל הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תֵּאָפֶה בַּתַּנּוּר, לַכֹּהֵן הַמַּקְרִיב אֹתָהּ לוֹ תִּהְיֶה[74]; וּבְמִנְחַת הַסֹּלֶת הוּא אוֹמֵר: וְכָל מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וַחֲרֵבָה, לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו[75]. שֶׁהָאֲפוּיָה, כְּשֶׁחוֹלְקִין אוֹתָהּ אַנְשֵׁי בֵּית אָב, כֹּל שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ חֶלְקוֹ, אֲפִלּוּ כְּזַיִת פַּת - הֲרֵי הוּא רָאוּי לוֹ, שֶׁהֲרֵי אוֹכְלוֹ מִיָּד; אֲבָל הַסֹּלֶת, אִם יְחַלְּקוּהָ

בֵּינֵיהֶן, נִמְצָא מַגִּיעַ לָזֶה מְלֹא כַּפּוֹ סֹלֶת אוֹ פָּחוֹת, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֹא לְלוּשׁ אוֹתוֹ וְלֹא לֶאֱפוֹתוֹ, לְפִיכָךְ הָיָה עוֹלֶה עַל הַדַּעַת שֶׁיַּחְלְקוּ מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה[76], וְלֹא יַחְלְקוּ מִנְחָה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַל כָּל אַנְשֵׁי בֵית אָב; הֵצָרֵךְ הַכָּתוּב לוֹמַר בָּהּ: לְכָל בְּנֵי אַהֲרֹן תִּהְיֶה אִישׁ כְּאָחִיו - לוֹמַר שֶׁיַּחְלְקוּהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין חוֹלְקִין מִנְחָה כְּנֶגֶד מִנְחָה, אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂה מַחֲבַת כְּנֶגֶד מַעֲשֵׂה מַחֲבַת אוֹ סֹלֶת כְּנֶגֶד סֹלֶת; אֶלָּא כָּל אַחַת וְאַחַת חוֹלְקִין שְׁיָרֶיהָ בִּפְנֵי עַצְמָהּ.

74) שהיה נראה שכל המנחה שייכת לכהן המקריב. 75) שמכאן למדו שהיא נחלקת לכל אנשי בית אב, ולא אמרה התורה דין חלוקה במנחת סולת. 76) כלומר, מנחה שלמה, שאם היו עשרים כהנים בבית אב והיו שם עשרים מנחות, יקבל כל אחד מנחה שלמה, ולא שכל אחד ואחד יקבל חלק אחד מעשרים מכל מנחה ומנחה.

טז. וְכֵן אֵין חוֹלְקִין עוֹף כְּנֶגֶד עוֹף[77], וְלֹא חַטָּאת כְּנֶגֶד חַטָּאת, וְלֹא חָזֶה וָשׁוֹק כְּנֶגֶד חָזֶה וָשׁוֹק[78]; אֶלָּא כָּל חֵלֶק וָחֵלֶק חוֹלְקִין אוֹתוֹ בֵּינֵיהֶן בְּשָׁוֶה.

77) היינו חטאת העוף הנאכלת לזכרי כהונה. 78) (ויקרא ז, י־יב) איש כאחיו - וסמיך ליה ואם על תודה, כשם שאין חולקין בקדשי קדשים כך אין חולקים בקדשים קלים".

יז. אֵין הַקָּטָן חוֹלֵק[79] אֲפִלּוּ בְּקָדָשִׁים קַלִּים[80], אַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְהַאֲכִילוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[81]. וְכֵן אִשָּׁה וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵין חוֹלְקִים לָהֶם בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ כְּלָל[82], שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ כְּאָחִיו[83]. אֲבָל בַּעַל מוּם, בֵּין קָבוּעַ בֵּין עוֹבֵר, בֵּין שֶׁנּוֹלַד בְּמוּמוֹ בֵּין שֶׁהָיָה תָּמִים וְנִפְסָל[84] - חוֹלֵק[85] וְאוֹכֵל; שֶׁנֶּאֱמַר: לֶחֶם אֱלֹהָיו מִקָּדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים[86] וְגוֹמֵר. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לַאֲכִילָה[87]. אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא - אֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכֹל לָעֶרֶב.

79) כלומר, אין לו חלק במתנות כהונה, משום שנאמר (שם ז, י) "איש כאחיו" ודרשו (קידושין ומנחות וספרא שם) "איש חולק וכו' ואין הקטן חולק וכו'". 80) שהרי הפסוק "איש כאחיו", שממנו למדו חלוקת קדשים ושאין הקטן חולק - מדבר גם בקדשים קלים. 81) זבחים צט. "הרי קטן דאינו ראוי לחיטוי - ואוכל", וכתב רש"י שם בדיבור המתחיל קטן: "דאמרינן במנחות (עג.) איש כאחיו, איש חולק ואין קטן חולק ומדמעיט ליה מחלוקה מכלל דאכיל, ועוד כל זכר כתיב" (ויקרא ו, יא; ז, ו). והרי הפסוק הראשון מדבר במנחה והפסוק השני במנחה ובאשם, ושניהם קדשי קדשים. 82) כלומר, לא רק בקדשי קדשים שאסורים בהם באכילה - אינם חולקים, אלא אפילו בקדשים קלים שמותרים להם באכילה, אינם חולקים בהם, כדין הקטן. 83) עיקר הלימוד הוא מתחילת הפסוק: "לכל בני אהרן" - "בני אהרן ולא בנות אהרן". 84) ונתרבה ממה שכתוב (ויקרא ז, ו) אצל אשם "כל זכר בכהנים יאכלנו". 85) יש לו חלק. 86) בזבחים שם למדו מפסוק זה שבעל מום אוכל בקדשים, ואילו זכות חלוקה בקדשים למדו ממה שנאמר שלש פעמים "כל זכר": א) אצל מנחה (שם ו, יא); ב) אצל חטאת (שם, כב); ג) אצל אשם (שם ז, ו), אנו למדים מפסוק אחד כי בעל מום חולק, אף כי אינו ראוי לעבודה. ומפסוק שני - כי גם הנולד במומו חולק, ומהפסוק השלישי - כי גם בעל מום קבוע בכלל זה. 87) בזבחים צט. "בעי ריש לקיש בעל מום והוא טמא מהו שיחלקו לו כיוון דלא חזי ורחמנא רבייה לא שנא מה לי טמא מה לי בעל מום, או דלמא ראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבה תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול בערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן, שמע מינה".

יח. וְכֹהֵן גָּדוֹל אוֹכֵל[88] שֶׁלֹּא בַּחֲלָקָה, אֶלָּא נוֹטֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[89].

88) בקדשי המקדש אבל לא בקדשי הגבול. 89) בספרא פרשת צו פרשה ב הלכה ח על מה שנאמר (ויקרא ו, ט) "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", דרשו: "לאהרן ובניו", לאהרן תחילה ואחר כך לבניו, לאהרן שלא במחלוקת ולבניו במחלוקת, מה אהרן כהן גדול אוכל שלא במחלוקת אף בניו כהנים גדולים אוכלים שלא במחלוקת".

יט. כָּל הָרָאוּי לַאֲכִילַת הַקֳּדָשִׁים[90] בִּשְׁעַת הֶקְרֵבָן - חוֹלֵק לֶאֱכֹל; וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה[91] וַהֲרֵי הוּא רָאוּי לֶאֱכֹל לָעֶרֶב - אֵין חוֹלֵק כְּדֵי לְהַנִּיחַ חֶלְקוֹ לָעֶרֶב. כֵּיצַד? טְבוּל יוֹם[92] וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים[93] וְהָאוֹנֵן[94] בְּיוֹם הַקְּבוּרָה[95], בֵּין כֹּהֵן גָּדוֹל[96] בֵּין כֹּהֵן הֶדְיוֹט, אֵין חוֹלְקִין לֶאֱכֹל לָעֶרֶב.

90) [נוסף למה שהוא ראוי לעבודה (למעלה הלכה יד) ואם כן קטן שאינו ראוי לעבודה, אף על פי שהוא ראוי לאכילה - אינו חולק. ולא הוצרך רבינו למעטו, שהרי ממילא הוא ממועט, והוא הדין לאשה ואנדרוגינוס, ועיין בלחם משנה]. 91) כגון כהן גדול אונן, וטמא שראוי בקרבנות צבור (להלן הלכה כג), וכגון שהקריבו הטהורים, אבל בהקריבו הטמאים אינו נאכל כלל, אלא נשרף כשאר קדשים שנטמאו. 92) כל שנטמא בטומאה מן התורה וטבל ועדיין לא העריב שמש. 93) כגון הזב, הזבה, היולדת והמצורע שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו כפרתן (=קרבן טהרה), 94) "אונן נקרא האדם, שימות לו מת שחייב עליו אבלות, ויום המיתה בלבד הוא אונן מדאורייתא, ואסור לו לאכול בקדשים כל זמן שהוא באנינות. 95) היינו כשיום הקבורה אינו ביום המיתה, שאז אינו אונן בלילה שלאחריו אפילו מדרבנן. 96) אף על פי שהוא מקריב.

כ. כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל - אֵינוֹ רָאוּי לַעֲבֹד; חוּץ מִכֹּהֵן גָּדוֹל הָאוֹנֵן, שֶׁהוּא מַקְרִיב וְאֵינוֹ אוֹכֵל[97], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲבֹד - אֵינוֹ רָאוּי לֶאֱכֹל; חוּץ מִבַּעַל מוּם, שֶׁהֲרֵי נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה[98].

97) והטעם בזה "משום שנאמר (ויקרא כא, יב בכהן גדול)

ומן המקדש לא יצא ולא יחלל, כלומר ישב, ויעבוד עבודה שהיה עוסק בה ואינה מתחללת", ו"אסור לאכול בקדשים משום שנאמר (שם י, יט באהרן הכהן הגדול) ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (שם הלכה ח). וטמא שמקריב בקרבנות צבור ואינו אוכל (ראה השגת הראב"ד) אינו משום שהוא פסול, אלא מחמת שהקרבן נטמא ואינו ראוי לאכילה. 98) ויקרא ו, כב, "כל זכר בכהנים" לרבות בעל מום.

1 **כא. כֹּל שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בַּבָּשָׂר - אֵין לוֹ חֵלֶק**
2 **בָּעוֹרוֹת[99]. אֲפִלּוּ טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר**
3 **בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים[100] - אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר[101].**
4 **שֶׁנֶּאֱמַר: הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי**
5 **אַהֲרֹן, לוֹ תִהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה - עַד שֶׁיִּהְיֶה טָהוֹר**
6 **וְרָאוּי לָעֲבוֹדָה מִשְׁעַת זְרִיקָה עַד אַחַר הֶקְטֵר**
7 **חֲלָבִים[102].**

99) ולמדו זאת בספרא פרשת צו פרק ט הלכה ה ממה שנאמר (ויקרא ז, ח) "עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה - פרט לטבול יום ולמחוסר כיפורים ולאונן". 100) כלומר, בלילה. שטבל והעריב השמש. 101) להשמיענו שצריך "שיהיה טהור וראוי לעבודה משעת זריקה עד אחר הקטר חלבים". למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטרה. 102) למעט מי שהיה טהור בשעת זריקה וטמא בשעת הקטר חלבים.

8 **כב. נִטְמָא אַחַר זְרִיקָה וְטָבַל, וַהֲרֵי הוּא טָהוֹר אַף**
9 **בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים - הַדָּבָר סָפֵק אִם חוֹלֵק אִם**
10 **אֵינוֹ חוֹלֵק. לְפִיכָךְ, אִם תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.**

11 **כג. קָרְבַּן צִבּוּר הַבָּא בְּטֻמְאָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַטְּמֵאִים**
12 **מַקְרִיבִין אוֹתוֹ[103] - אֵין חוֹלְקִין עִם הַטְּהוֹרִין לֶאֱכֹל**
13 **לָעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם רְאוּיִים לַאֲכִילָה[104].**

103) כלומר, ראויין להקריב אותו, אבל למעשה לא הקריבוהו אלא הטהורים, שאם הקריבו הטמאים, אין הקרבן נאכל אלא נשרף כשאר הקרבנות שנטמאו. 104) בזבחים צט. "בעי רב אושעיא טמא בקרבנות צבור (=שהקריבוהו טהורים) מהו שיחלקו לו, מי אמרינן המחטא אמר רחמנא, והאי נמי מחטא הוא, או דלמא ראוי לאכילה חולק, שאין ראוי לאכילה אינו חולק, אמר רבינא תא שמע כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל, ואינו חולק לאכול לערב, שמע מינה ראוי לאכילה בעינן שמע מינה".

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבוארו בו איסורי אכילת בשר עולה ואיסורי שאר הקרבנות גם לכהנים, ובשר קדשי קדשים לזר.

14 **א. כָּל הָאוֹכֵל[2] כְּזַיִת[3] מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת**
15 **דָּמָהּ[4] בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמָהּ - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
16 **תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**
17 **וְגוֹמֵר וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[5],**
18 **שֶׁזּוּ אַזְהָרָה[6] לְאוֹכֵל בְּשַׂר הָעוֹלָה.**

2) בין כהן ובין ישראל (רש"י במכות יז:). 3) אף־על־פי שכתב רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קמו) כי הלאו הזה של "לא תוכל לאכול וגו'" הוא האזהרה לכל מועל (וכן כתב הכסף־משנה כאן, והמשנה־למלך בפ"א מהלכות מעילה הלכה ג), ובמעילה אין שיעור של כזית אלא שוה פרוטה (הלכות מעילה שם הלכה א) – עולה לאחר שחיטה שאינה ראויה לכלום, אלא להקרבה על גבי מזבח, אין לה ערך של ממון כלל, ולפיכך דנו בה בשיעור כזית ככל איסורי המאכלות ולא בשוה פרוטה (ראה במנחת־חינוך מצוה תמז). 4) מה־שאין־כן בקדשים הנאכלים, ראה להלן הלכה ד. 5) בספרי פ' ראה (לדרים יב, יז) ומכות יז. 6) "נדריך זה עולה" (שם ושם).

19 **ב. וְחֶלְבָּהּ וּבְשָׂרָהּ וְסָלְתָּהּ וְשַׁמְנָהּ וְיַיִן שֶׁל נְסָכֶיהָ[7] -**
20 **חֲמִשָּׁתָן מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[8].**

7) כי קרבן עולה טעון נסכים (למעלה פ"ב הלכה ב) ומנחת נסכים נשרפת כולה על המזבח, והיין מתנסך על המזבח ויורד לשיתין (שם הלכה א). 8) להלקותו. מעילה טו: במשנה: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה", ופירש שם רבינו, וכן רש"י שם שמצטרפין גם לענין מעילה, שאם אכל מכולם כזית אחד הרי זה מעל, וחייב מלקות, וכן פירש"י שם. ואף־על־פי שיין שיעורו תמיד ברביעית, אין זה אלא בשתיה. אבל בדרך אכילה, כגון ששרה פתו ביין – שיעורו בכזית (תוספות זבחים קט. ד"ה עולה, וראה במנחת־חינוך מצוה קמח).

21 **ג. וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִכָּל הָאֵמוּרִין[9], בֵּין לִפְנֵי זְרִיקָה**
22 **בֵּין לְאַחַר זְרִיקָה, בֵּין כֹּהֵן בֵּין יִשְׂרָאֵל[10] - לוֹקֶה.**
23 **שֶׁהָאֵמוּרִין כָּלִיל לַמִּזְבֵּחַ כְּכָל הָעוֹלָה[11], וַהֲרֵי נֶאֱמַר**
24 **בְּמִנְחַת כֹּהֲנִים: כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל; כֹּל שֶׁהוּא כָּלִיל**
25 **לַמִּזְבֵּחַ - אֲכִילָתוֹ בְּלֹא תַעֲשֶׂה, וְלוֹקִין עָלָיו בִּכְזַיִת[12].**
26 **וְכֵן הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת[13] - לוֹקֶה[14];**
27 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד**
28 **לֹא תֵאָכֵל, בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף[15].**

9) האימורים של כל הקרבנות ולא רק של עולה. 10) ראה ברייתא מנחות עד: המובא בדברינו להלן בהמשך ההלכה. 11) ראה לחם־משנה למעלה ה"א. 12) כלומר, נוסף על איסור מעילה (ראה למעלה הלכה א, ולהלן פ"א ופ"ב מהלכות מעילה), לוקה גם על כל לאו של "כליל תהיה לא תאכל". מקור הדברים במנחות עד. עד: "בעא רבינא, כהן שאכל מן האימורין מהו, לאו דזרות (=וזר לא יאכל קודש – שמות כט, לג) לא קמיבעיא לי (=שאינו חייב (ודלא כפירש"י), שלא נאמר הלאו הזה אלא בדבר הנאכל לכהנים, אבל אימורים שאינן נאכלים לכהנים, אין בהם הלאו של "וזר לא יאכל קודש", ראה מכות יח. ובתוספות מנחות שם – הר המוריה, וראה להלן הלכה ח), כי קמיבעיא לי לאו דכליל תהיה, מאי (מי הוי כהן חייב משום לאו דכליל תהיה, כמו שהוא חייב על אכילת מנחת כהן – רש"י), אמר רב אהרן לרבינא, תא שמע, דתניא רבי אליעזר אומר כל שהוא בכליל תהיה, ליתן לא־תעשה על אכילתו". וראה גם מכות יח: וספרא צו פרק ה הלכה ד. 13) שאינן בכלל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כליל תהיה, שהרי אינם נקרבות על המזבח אלא נשרפות בבית הדשן (למעלה פ"ז הלכות ב-ד, וראה לחם־משנה למעלה הלכה א, ומשנה־למלך כאן ובפ"א מהלכות מעילה הלכה ג). 14) כלומר, נוסף על זה שלוקה מטעם מעילה (ראה להלן פ"א מהלכות מעילה הלכה ג, ופ"ב שם הלכה ד). 15) ספרא צו פ"ח הלכה ה, ופסחים פג. וזבחים פב.

1 **ד. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר הַקָּדָשִׁים, אֲפִלּוּ קָדָשִׁים**
2 **קַלִּים, קֹדֶם זְרִיקַת דָּמָם[16] - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל**
3 **לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**
4 **וְנִדְבֹתֶיךָ. כְּלוֹמַר, לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל נִדְבוֹתֶיךָ בִּשְׁעָרֶיךָ**
5 **קֹדֶם שֶׁזּוֹרְקִין דָּמָן בְּשַׁעֲרֵי הַמָּקוֹם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה**
6 **לָמְדוּ[17], שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה לְאוֹכֵל תּוֹדָה אוֹ שְׁלָמִים קֹדֶם**
7 **זְרִיקַת דָּמִים. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין קַלִּים**
8 **בֵּין חֲמוּרִים[18]. וְשִׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁבַּתּוֹדָה, שֶׁהֵם: הַחֵלֶב**
9 **וְהַבָּשָׂר, וְהַסֹּלֶת[19] וְהַשֶּׁמֶן וְהַיַּיִן, וְהַלֶּחֶם - כֻּלָּן**
10 **מִצְטָרְפִין לִכְזַיִת[20].**

16) שאין בהם דין מעילה, ראה להלן פ"ב מהלכות מעילה הלכה א. 17) מכות יז. וספרי ראה (לדברים שם). 18) במכות שם אמרו, כי בכור וחטאת ואשם ועולה נלמדים בקל־וחומר מתודה ושלמים. 19) שהרי התודה טעונה נסכים (מנחות צ:). 20) משנה במעילה טו: "חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה וכו'. וששה בתודה, הבשר והחלב והסולת והיין והשמן והלחם".

11 **ה. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה**
12 **- לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר**
13 **דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִפִּי**
14 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[21], שֶׁזּוֹ[22] אַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּשַׂר**
15 **חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת חוּץ לָעֲזָרָה. וְהוּא הַדִּין לְאוֹכֵל**
16 **קָדָשִׁים קַלִּים חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[23], שֶׁהוּא לוֹקֶה;**
17 **שֶׁחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם לְקָדָשִׁים קַלִּים כְּחוֹמַת הָעֲזָרָה**
18 **לְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים. וְאֶחָד בְּשַׂר חַטָּאת וְאָשָׁם אוֹ שְׁיָרֵי**
19 **מְנָחוֹת[24].**

21) מכות וספרי שם. 22) בקרך וצאנך. ולא כתב רבינו שלוקה גם משום "ובשר בשדה טרפה לא תאכלו" (ראה להלן הלכה ו), לפי שיתכן כי הבשר לא יצא חוץ לעזרה, אלא הוא עמד בחוץ והכניס ראשו בפנים. ורק על ר' שמעון שמנה חמש מלקיות בזר שאכל מן העולה לפני זריקה, מקשה הגמרא (מכות יח.) למה לא מנה גם לאו של "ובשר בשדה", לחייבו בשש מלקיות, וראה בלחם־משנה. 23) מכות יז. במשנה וספרי שם. ובגמרא שם: "ונדבותיך זו תודה ושלמים". 24) ראה למעלה פ"י הלכה ג, כי "אין החטאת והאשם ושירי מנחות נאכלים אלא לזכרי כהונה בעזרה".

20 **ו. בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה,**
21 **וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם -**
22 **נִפְסָל וְנֶאֱסַר לְעוֹלָם[25], וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר לִמְקוֹמוֹ -**
23 **אָסוּר לְאָכְלוֹ[26]. וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כְּזַיִת - לוֹקֶה[27];**
24 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ - כֵּיוָן**
25 **שֶׁיָּצָא בָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ נַעֲשָׂה כִּטְרֵפָה, כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[28].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"כֵּיוָן שֶׁיָּצָא בָּשָׂר חוּץ לִמְחִיצָתוֹ נַעֲשָׂה כִּטְרֵפָה".

בפנימיות העניינים מרמז דין זה על ישראל בגלותן, ש"טריפה" רומז על הגלות, כמארז"ל על הפסוק "ובשר בשדה טריפה", כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה, שהרמז בזה הוא שכאשר ישראל נמצאים חוץ למחיצתן בגלות, הגם שעבודתם בתכלית המעלה והשלימות, כיון שנמצאים ב"שדה" - גלות, אין בהם שלימות אמיתית.

לקוטי שיחות חלק לב עמוד 42.

25) חולין סח: מכות יח. זבחים פב. 26) חולין שם. 27) מכות שם. כלומר, בין אם חזר למקומו ובין לא חזר למקומו. 28) פ"ה הלכה ט.

27 **ז. נִכְנַס[29] בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים[30] לַהֵיכָל - הֲרֵי זֶה**
28 **כָּשֵׁר.**

29) זבחים פב: 30) כלומר, בשר קדשי קדשים בוודאי אינו נפסל, שהרי בשעת הדחק, גם ההיכל הוא מקום אכילה (זבחים סג. ולמעלה פ"י הלכה ג), אלא אפילו קדשים קלים שהבעלים הישראלים האוכלים אותם אסורים ליכנס להיכל לאכלן — גם הם אם נכנס הבשר שלהם להיכל הרי הוא כשר, שהרי אמר ר' יוחנן (זבחים סג.) "שלמים ששחטן בהיכל כשרים, שנאמר (ויקרא ג, ב) ושחטו פתח אהל מועד, ולא יהא טפל חמור מן העיקר" (ראה למעלה פ"ה הלכה ד). הרי שאם נכנס בשר קדשים קלים להיכל הוא כשר, וראה גם שם פב: "בשר הנכנס לפנים כשר", ולא חילקו בין קדשי קדשים לבין קדשים קלים.

29 **ח. זָר[31] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מִבְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בָּעֲזָרָה**
30 **אַחַר זְרִיקַת דָּמִים - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ אֹתָם**
31 **אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם וְגוֹמֵר, וְזָר לֹא יֹאכַל וְגוֹמֵר; בַּמָּקוֹם**
32 **שֶׁהַכֹּהֵן אוֹכֵל[32] וּבְעֵת שֶׁרָאוּי לֶאֱכֹל[33], אִם אָכְלוֹ שָׁם**
33 **הַזָּר - לוֹקֶה[34]. אֲבָל אִם אָכַל הַזָּר בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים**
34 **בַּחוּץ - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל בַּחוּץ[35], לֹא מִשּׁוּם זָר**
35 **שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ[36], שֶׁהֲרֵי אֵינָם רְאוּיִין שָׁם לַכֹּהֲנִים[37]. וְכֵן**
36 **אִם אֲכָלָן בָּעֲזָרָה קֹדֶם זְרִיקָה - לוֹקֶה מִשּׁוּם אוֹכֵל**
37 **קֹדֶם זְרִיקָה בִּלְבַד, לֹא מִשּׁוּם זָרוּת[38].**

31) מכות יח: 32) בעזרה. 33) אחרי זריקת הדמים. 34) במכות שם: "איתמר, אמר רב גידל אמר רב, זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור. מאי טעמא, דאמר קרא, ואכלו אותם אשר כופר בהם, כל היכא דקרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, קרינן ביה וזר לא יאכל קודש. וכל היכא דלא קרינן ביה ואכלו אותם אשר כופר בהם, לא קרינן ביה וזר לא יאכל". ומכאן שגם מחוץ לעזרה הוא

פטור, לפי שאין שם "ואכלו אותם אשר כופר בהם", וראה גם שם יח. "זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה, לר' שמעון לוקה חמש. ולילקי נמי משום וזר לא יאכל כי קודש הם, הני מילי היכא דלכהנים חזי, הכא דלכהנים נמי לא חזי", ראה בהמשך ההלכה. 35) ראה למעלה הלכה ה. 36) שם יח. 37) ראה למעלה הלכה ד. 38) דברי רב גידל שם.

1 **ט. זָר[39] שֶׁאָכַל כְּזַיִת מֵחֲטַאת הָעוֹף[40] - לוֹקֶה שְׁתַּיִם:**
2 **אַחַת מִשּׁוּם זָר שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל**
3 **נְבֵלָה. שֶׁכָּל מְלִיקָה נְבֵלָה הִיא, וּכְשֶׁהֵתִּירָה - לַכֹּהֲנִים**
4 **הֵתִּירָה[41], לֹא לְזָרִים; וַהֲרֵי הֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין**
5 **כְּאֶחָד[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].**

39) יבמות לב: כר' חייא. 40) לאחר הזאה ומיצוי (ראה למעלה פ"ז הלכות ו-ז), אבל לפני כן אינו לוקה על איסור זרות (ראה למעלה הלכה ח). 41) שם בגמרא. וראה למעלה פ"ז שם. 42) כלומר, מיד אחד הזאה ומיצוי, שאז פקע איסור מעילה (כי אין מעילה בדבר הנאכל) – חלים שני האיסורים הנ"ל, של זרות ונבלה כאחד (יבמות שם, ועיין שם ברש"י ותוספות). 43) בפי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח. וראה גם להלן פ"ד מהלכות שגגות הלכה א.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר בו המנחות הבאות עם הקרבן, והבאות בפני עצמן, וכמה הן.

6 **א. הַמְּנָחוֹת הֵם מִן הַקָּרְבָּנוֹת[2]. וְהַמְּנָחוֹת הַבָּאוֹת**
7 **בִּפְנֵי עַצְמָן וְאֵינָן בָּאוֹת מִשּׁוּם נְסָכִים - מֵהֶם מִנְחַת**
8 **צִבּוּר, וּמֵהֶם מִנְחַת יָחִיד[3].**

2) שהרי נאמר בהן (ויקרא ו, ז) לשון הקרבה ('קרית ספר'). ויש לפרש עוד כי הם קרבנות עצמן ואינן טפילות לקרבן אחר כמו מנחת הנסכים הבאה עם הקרבנות, ראה למעלה פ"ב ה"א שנשרפת כולה, עיי"ש. וראה להלן בסמוך. 3) מבואר להלן ה"ג-ד בדברי רבינו.

9 **ב. וְכָל הַמְּנָחוֹת סֹלֶת[4] חִטִּין[5]; חוּץ מִמִּנְחַת סוֹטָה[6]**
10 **וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[7], שֶׁהֵם מִן הַשְּׂעוֹרִים.**

4) סוטה טו, א. והוא קמח מנופה ונקי מפסולת. 5) משנה, שם יד, א: "כל המנחות באות מן החיטים, וזו (= מנחת סוטה) באה מן השעורים". 6) שבאה שעורים וקמח בלתי מנופה (משנה, שם). וראה פ"ג מהל' סוטה הי"ב. 7) הקרב ביום שני של פסח שהוא יום טז בניסן, והוא נזכר בספר ויקרא (ב, יד וכג, י. וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין ה"ג). והוא בא מן השעורים (משנה, שם), ואף-על-פי-כן הוא בא "גרש", כלומר, מנופה ונקי מכל פסולת (שם), וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין שם הי"ב.

11 **ג. שָׁלֹשׁ מְנָחוֹת לַצִּבּוּר: עֹמֶר הַתְּנוּפָה. וְהוּא קָרֵב**
12 **לַמִּזְבֵּחַ[8], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[9]. וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁמְּבִיאִין בְּיוֹם**
13 **עֲצֶרֶת[10]. וְאֵלּוּ[11] נִקְרָאוּ מִנְחָה[12], וְאֵינָן קְרֵבִין לְגַבֵּי**
14 **הַמִּזְבֵּחַ[13], וְהֵן חָמֵץ[14]. וַעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר: קָרְבַּן רֵאשִׁית**
15 **תַּקְרִיבוּ אֹתָם לַה', וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ[15]. וְהַמִּנְחָה**
16 **הַשְּׁלִישִׁית הוּא לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל שַׁבָּת[16].**
17 **וְאֵינוֹ קָרֵב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[17], אֶלָּא כֻּלּוֹ נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[18],**
18 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19].**

8) כלומר, מקטירים ממנה את הקומץ, על המזבח, וראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. 9) בהל' תמידין ומוספין, שם. 10) ראה ויקרא כג, טז-יז. וראה בפ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"א. 11) שתי הלחם. 12) מנחות מו, ב. שכן נאמר (שם, טז) "והקרבתם מנחה חדשה לה'", ועוד נאמר (במדבר כח, כו) "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה'". 13) כלומר, אין מהם לאישי המזבח ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ג ה"ח). וראה להלן פ"ח מהל' תמידין ומוספין הי"א. 14) משנה, מנחות נב, ב: "כל המנחות באות מצה, חוץ מחמץ שבתודה ושתי הלחם, שהן באות חמץ", שכן נאמר (שם כג, יז) "ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתים שני עשרונים סולת תהיינה חמץ תאפינה". 15) ואמרו במנחות נח, א - כי פסוק זה מדבר בשתי הלחם. 16) ויקרא כד, ה-ח. וראה בפ"ה מהל' תמידין ומוספין והם נקראים מנחות, כמו שנראה במשנה מנחות נט, א וסא, א. ובגמרא שם נז, א. ראה להלן הי"ט. וראה עוד ברש"י על התורה (שם, ט) וב'תוספות יום-טוב' מנחות פ"ה מ"א. 17) כלומר, אינו טעון הגשה למזבח (מנחות סא. במשנה), ואין ממנו לאישי המזבח ('סיפרא' שם). 18) שנאמר (שם, ט) "והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש". 19) להלן בפ"ד מהל' תמידין ומוספין ה"י-יב, ובפ"ה שם ה"ה.

19 **ד. וְתֵשַׁע מִנְחוֹת הַיָּחִיד, וְכֻלָּן קְרֵבִין לַמִּזְבֵּחַ, וְאֵלּוּ[20]**
20 **הֵן: מִנְחַת חוֹטֵא. וְהִיא הַמִּנְחָה שֶׁמַּקְרִיב הֶעָנִי**
21 **כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב חַטָּאת וְלֹא תַּגִּיעַ יָדוֹ[21]. מִנְחַת סוֹטָה. וְהִיא**
22 **מִנְחַת הַקְּנָאוֹת[22], שֶׁכְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ[23]. הַמִּנְחָה**
23 **שֶׁמַּקְרִיב כָּל כֹּהֵן תְּחִלָּה כְּשֶׁיִּכָּנֵס לָעֲבוֹדָה[24], שֶׁמַּקְרִיב**
24 **אוֹתָהּ בְּיָדוֹ, וְהִיא הַנִּקְרֵאת[25] מִנְחַת חִנּוּךְ. הַמִּנְחָה**
25 **שֶׁמַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל יוֹם[26], וְהִיא הַנִּקְרֵאת[27]**
26 **חֲבִתִּין[28]. מִנְחַת הַסֹּלֶת[29]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.**
27 **מִנְחַת הַמַּחֲבַת[30]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת**
28 **הַמַּרְחֶשֶׁת[31]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת מַאֲפֵה**
29 **תַּנּוּר[32]. וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מִנְחַת רְקִיקִין[33].**
30 **וְהִיא בָּאָה בְּנֶדֶר וּנְדָבָה.**

20) כלומר, טעונות הגשה והקטרת הקומץ, וראה להלן. 21) ויקרא ה, יא. וראה פ"י מהל' שגגות ה"ד. 22) המוזכרת בבמדבר (ה, טו) "כי מנחת קנאות הוא", וראה גם במנחות ב, א. ונט, א. 23) בפ"ג מהל' סוטה הי"ב-טו. וראה במדבר שם, טו-כו. 24) ראה למעלה פ"ה מהל' כלי המקדש הט"ז, וב'סיפרא' צו פ"ג ה"ג. 25) ראה להלן פי"ג ה"ד. 26) ראה להלן פי"ג ה"ב-ד. ופ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ח. 27) משנה, מנחות נ, ב. 28) "על שם מחבת קרו להו חביתין, דכתיב (ויקרא ו, יד) על מחבת

בשמן תעשה" (רש"י מנחות, שם). וכל אלו ארבע המנחות אינן באות נדבה כי־אם חובה, אבל יתר חמשת המנחות, אינן באות חובה כי־אם בנדר ונדבה, ראה להלן. 29) ויקרא ב, א: "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סולת יהיה קרבנו, ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ונקראת מנחת סולת משום שנקמצת כשהיא סולת ('רבינו גרשום' מנחות נט. וראה גם רש"י שם) וראה להלן פי"ג ה"ה "כיצד היתה נעשית". 30) ויקרא שם, ה: "ואם מנחה על המחבת קרבנך סולת בלולה בשמן מצה תהיה וגו'". וראה להלן פי"ג ה"ו כיצד היתה נעשית. 31) שם, ז: "ואם מנחת מרחשת קרבנך סולת בשמן תעשה וגו'". וראה להלן שם ה"ו־ז כיצד היתה נעשית, ומה בין מחבת למרחשת. 32) שם, ד: "וכי תקריב מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן", וראה להלן שם ה"ח. 33) אף הוא מאפה תנור, אלא שהנודב מנחת מאפה תנור, יכול להביא או חלות או רקיקין, כמו שנאמר (שם) "וכי תקריב קרבן מנחה מאפה תנור, סולת חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן", וראה להלן פי"ג שם.

1 **ה. כָּל הַמְּנָחוֹת הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[34] - אֵין כָּל**
2 **אַחַת מֵהֶן פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן[35]. וּמִעוּטוֹ מְעַכֵּב אֶת**
3 **כֻּלּוֹ[36]. וְחָמֵשׁ מְנָחוֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה - יֵשׁ לוֹ**
4 **לְהִתְנַדֵּב וְלִנְדֹּר מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, אֲפִלּוּ אֶלֶף**
5 **עִשָּׂרוֹן[37]. אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר וּמִנְחַת חוֹטֵא וּמִנְחַת**
6 **קְנָאוֹת וּמִנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין - כָּל אַחַת מֵהֶן עִשָּׂרוֹן**
7 **אֶחָד, לֹא פָּחוֹת וְלֹא יָתֵר[38].**

34) אבל המנחות שאינן קריבות לגבי המזבח, כגון שתי הלחם ולחם הפנים, יש להם שיעור אחר, וכמו שמבואר במקומם, בפ"ה ופ"ח מהל' תמידין ומוספין. 35) סולת, והוא עשירית האיפה. ויתכן כי למדו כן ממה שנאמר (במדבר כח, יג) "ועשרון עשרון סולת מנחה" להורות כי כל מנחה צריכה עשרון סולת ('קרית ספר'). וראה להלן. 36) משנה, מנחות כז, א: "עשרון, מיעוטו מעכב את רובו", "שאם היתה שום מנחה בפחות מעשרון היא פסולה" (פירוש המשנה, שם). ולמדו זאת (גמרא שם, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ט ה"ח) ממה שנאמר (שם, ב) "מסלתה", שאם חיסר סלתה כל שהוא פסולה, וראה גם במנחות ט, ב. 37) כך נשמע מדברי המשנה שם פח, א. ומה שנאמר (במדבר כח, יג) "עשרון סולת מנחה" (ראה למעלה) אינו אלא שלא יפחות מן העשרון, אבל אם רוצה להביא יותר – יביא ('קרית ספר'). וראה להלן ה"ז שנותן לוג שמן לכל עשרון ועשרון. 38) במנחות עו, ב: "תנו רבנן, כל המנחות שריבה במדת עשרונן או שמיעט במדת עשרונן פסולות". ופירשו ה'תוספות' שם ד"ה כל, כי המדובר במנחת נסכים, וגזירת הכתוב היא, שהרי נאמר בהם "שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל", ואין לשנות. ולפי זה, הוא־הדין לכל המנחות שאינן באות בנדר ונדבה, שאין להוסיף על העשרון (ראה כסף־משנה ו'הר המוריה'). שהרי במנחת סוטה נאמר (ויקרא ה, יא) "עשירית האיפה", וכן נאמר (במדבר ה, טו) במנחת קנאות, וכן נאמר (ויקרא ו, יג־טו) במנחת חינוך ובמנחת חביתין, וכן למדו בעומר מה שנאמר (שמות טז, לו) "והעומר עשירית האיפה הוא" (עי' רש"י מנחות סג:). וראה ב'קרית ספר'.

8 **ו. כָּל הַמְּנָחוֹת הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת**
9 **הַגָּשָׁה[39] בְּמַעֲרָב[40] כְּנֶגֶד חֵדָה שֶׁל קֶרֶן דְּרוֹמִית**
10 **מַעֲרָבִית[41], וְאֵינָן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה[42]; חוּץ מִמִּנְחַת**
11 **סוֹטָה[43] וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה[44], שֶׁשְּׁנֵיהֶן טְעוּנוֹת תְּנוּפָה**
12 **וְהַגָּשָׁה[45].**

39) למזבח. ראה משנה, מנחות ס, א. ונלמד זאת בגמרא שם מן הפסוקים. 40) של המזבח, שם סא, א - במשנה: "והגשה במערב". 41) משנה זבחים סג, א: "ושלשה דברים היתה אותה קרן (= דרומית מערבית) משמשת וכו' חטאת העוף וההגשות וכו'", רוצה־לומר (הגשת) המנחה, לפי שנאמר בה הקרב אותה בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, ואין נכון להיות פני המזבח ופני ה' אלא בקרן מערבית דרומית" (פירוש המשנה, שם) וכן הוא בסוטה יד, ב: "לפני ה', יכול במערב? תלמוד־לומר אל פני המזבח. אי אל פני המזבח, יכול בדרום? תלמוד־לומר לפני ה', הא כיצד מגישה בקרן דרומית מערבית, כנגד חודה של קרן, ודיו", וראה למעלה פ"ז ה"י, ופ"ט ה"ו. 42) מנחות ס, א - במשנה. 43) ראה למעלה פ"ט הט"ז. 44) ראה להלן פ"ז מהל' תמידין ומוספין הי"ב. 45) שם סא, א - במשנה. תנופה מפורשת בשניהם בתורה, והגשה במנחת סוטה גם כן מפורשת בתורה (במדבר ה, כה) "והקריב אותה אל המזבח" וזו היא הגשה, ובמנחת העומר שלא נזכרה הגשה בתורה, למדוה (שם ס:) "במה הצד" ממנחת חוטא וממנחת סוטה.

13 **ז. כָּל הַמְּנָחוֹת הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן**
14 **וּלְבוֹנָה[46]. לֹג שֶׁמֶן לְכָל עִשָּׂרוֹן[47], וְקֹמֶץ לְבוֹנָה לְכָל**
15 **מִנְחָה, בֵּין שֶׁהָיְתָה עִשָּׂרוֹן אֶחָד בֵּין שֶׁהָיְתָה שִׁשִּׁים**
16 **עֶשְׂרוֹנִים[48]; שֶׁאֵין מְבִיאִין בִּכְלִי אֶחָד יָתֵר עַל שִׁשִּׁים**
17 **עִשָּׂרוֹן[49], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]. חוּץ מִמִּנְחַת קְנָאוֹת**
18 **וּמִנְחַת חוֹטֵא[51], שֶׁנֶּאֱמַר[52]: לֹא יָשִׂים עָלֶיהָ שֶׁמֶן וְלֹא**
19 **יִתֵּן עָלֶיהָ לְבֹנָה[53].**

46) ראה משנה, מנחות נט, א. ושמן נאמר בכל המנחות (חוץ מסוטה וחוטא), ולבונה נאמרה רק במנחת הסולת, וממנה למדו (שם) לשאר המנחות, שטעונות לבונה. 47) משנה, מנחות פח, א. וכדברי תנא־קמא, ובברייתא (שם פט.) נלמד זאת ממה שכתוב במצורע עני (ויקרא יד, כא) "ואם דל הוא וכו' ועשרון סולת אחד בלול בשמן למנחה ולוג שמן", לימד על (כל) עשרון שטעון לוג (שמן), וראה למעלה פ"ב ה"ח. 48) כלומר, אף־על־פי שהשמן הוא לוג לכל עשרון, ואם הביא ששים עשרונים מביא ששים לוגין – בלבונה אין הדבר כן, אלא מביא קומץ אחד לכל כמות של סולת, בין לעשרון אחד ובין לששים עשרונים, ראה תוספתא מנחות פ"ז, ו'סיפרא' ויקרא (דיבורא דנדבה פ"ט ה"ג). 49) לפיכך אינו מביא קומץ אחד אלא לששים עשרון, אבל אילו היה אפשר להביא יותר מששים עשרון בכלי אחד, היה מביא קומץ אחד של לבונה גם ליותר מששים עשרון. 50) להלן פי"ז ה"ו. 51) שם נט, א -

ח. נָתַן[54] וְהִקְרִיב[55] - לוֹקֵה עַל הַשֶּׁמֶן בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל הַלְּבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[56]. נָתַן[57] כְּלִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שֶׁמֶן אוֹ לְבוֹנָה[58] עַל גַּבֶּיהָ - אֵינוֹ עוֹבֵר, וְלֹא פָּסַל[59]. מִנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין - מוֹסִיף לְכָל אַחַת מֵהֶן שֶׁמֶן[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61].

54) שמן ולבונה על מנחת קנאות או על מנחת חוטא. 55) דעת רבינו, כי אינו לוקה אלא על ההקרבה, אבל נתן ולא הקריב אינו לוקה. וכן הוא ב'ספר המצוות' לא־תעשה קד, לענין שמן במנחת סוטה. וראה שם עוד בלא־תעשה קב־קג, וקה. 56) משנה, מנחות נט, ב. וכתבו ה'תוספות' (שם ס. ד"ה יכול) בשם רבינו־תם כי אם נתן שמן במנחה, שנפסלה (משנה שם, ולהלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין ה"י) — שוב אינו חייב על הלבונה שנתן עליה, שכן מצינו גם לענין מחמץ שהמחמץ מנחה פסולה אינו לוקה (להלן הי"ח). ועי' משנה־למלך. 57) משנה, שם. 58) בפירוש המשנה שם, הזכיר רבינו רק שמן (וכן ברש"י שם). (ונראה שפירשו כן מפני שבמשנה אמרו: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה", ואילו בלבונה לא שייך פסול (ראה בהל' פסולי המוקדשין, שם). אבל כאן שכתב גם "אינו עובר" הזכיר גם לבונה, וראה ב'תוספות הגרע"א' במשנה, שם). 59) שם במשנה: "נתן כלי על גבי כלי לא פסלה". רוצה־לומר, שיתן כלי שיש בו שמן (או לבונה) על הכלי שיש בו המנחה. וכתב רבנו בפירוש המשנה: "לא פסלה, ואין אנו אומרים כבר עבר על מה שאמר לא יתן עליה שמן, לפי שהכוונה לשם שלא יבלול הסולת או הקמח בשמן". ואף־על־פי שבמשנה שם אמרו "לא פסלה" — למד רבינו ש"אינו עובר" ממה שאמרו בגמרא שם ס, א: "עליה בגופה של מנחה הכתוב מדבר", והרי גם בלבונה כתוב "עליה", ושם לא שייך פסול (ראה למעלה). ועל־כרחנו שהמכוון לפטרו גם מלאו, והוא־הדין בשמן (וראה ב'תוספות הגרע"א' שם). 60) כלומר, אף כי אין במנחות אלו יותר מעשרון אחד (ראה למעלה ה"ה), ולעשרון אחד אינו מביא אלא לוג אחד של שמן (למעלה ה"ד) — באלו שתי המנחות מוסיף עליהן אחר־כך עוד שמן, כמו שכתוב (ויקרא ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה מורבכת". 61) להלן פי"ג ה"ב, עיי"ש.

ט. כָּל הַמִּנְחוֹת[62] הַקְּרֵבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[63] נִקְמָצוֹת[64], וּמַקְטִיר הַקֹּמֶץ כֻּלּוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ[65], וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים[66]; חוּץ מִמִּנְחַת זִכְרֵי כְּהֻנָּה[67], שֶׁאֵינָהּ נִקְמֶצֶת, אֶלָּא מַקְטִירִין אוֹתָהּ כֻּלָּהּ[68], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן וְגוֹמֵר[69]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁמִּנְחַת חִנּוּךְ וְהַחֲבִתִּין וְכֹהֵן שֶׁהֵבִיא מִנְחַת חוֹטֵא[70] אוֹ מִנְחַת נְדָבָה[71] - כֻּלָּן נִשְׂרָפוֹת עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֵינָן נִקְמָצוֹת.

62) משנה, מנחות עב, ב. 63) בא למעט שתי הלחם ולחם הפנים, ראה למעלה ה"ג. 64) שכן מפורש בתורה אצל המנחות הנ"ל, וראה להלן פי"ג הי"ג "כיצד קומצין". 65) גם זה מפורש בתורה בכל המנחות הנ"ל. 66) משנה, שם. ודבר זה מפורש בתורה אצל חמש מנחות, והמנחות אשר אצלם לא פורש זה בתורה, כגון מנחת חוטא וכו', נלמדו (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ו, ז־ט) "וזאת תורת המנחה וכו', והרים ממנו בקומצו וכו' והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו", שתורה אחת לכל המנחות (רש"י שם). 67) אבל מנחת נקבות מן הכהנים — נאכלת, ראה להלן ה"י. 68) משנה, שם עד, ב. 69) "כליל תהיה לא תאכל". 70) כתנא־קמא במשנה שם עב, ב. ולא כרבי שמעון האומר כי מנחת חוטא של כהנים נקמצת. 71) שם עג, ב.

י. הַכֹּהֶנֶת[72] - מִנְחָתָהּ נִקְמֶצֶת כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וּשְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין[73].

72) סוטה כג, א - במשנה. והיינו בת כהן בין פנויה ובין נשואה לישראל. אבל בת כהן נשואה לכהן או לבת ישראל הנשואה לכהן, אין שיירי מנחותיהן נאכלים, ראה להלן הי"ב. 73) שם כג, ב. בגמרא למדו כן ממה שנאמר "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" — "כהן ולא כהנת".

יא. וְלָדוֹת[74] שֶׁנִּתְעָרְבוּ וַהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן סָפֵק - מִנְחָתָם נִקְמֶצֶת כְּמִנְחַת יִשְׂרָאֵל, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת כְּמִנְחַת כֹּהֲנִים[75]. כֵּיצַד עוֹשִׂים?[76] הַקֹּמֶץ קָרֵב בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִין[77] עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן[78].

74) של כהן ושל ישראל. 75) ביבמות צט, ב - במשנה: "ונותנים עליו (= על זה שנתערב, והוא ספק כהן, ספק ישראל) חומרי כהנים וחומרי ישראלים". ובגמרא (שם ק.) "למאי הלכתא, אמר רב פפא למנחתם, נקמצת כמנחת ישראל, ואינה נאכלת כמנחת כהנים". 76) שם ק, א - וכרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי שמעון. 77) ואינם קרבים על גבי המזבח, שמא הוא ישראל, ואסור להקטירו על גבי המזבח, ש"כל שממנו לאישים הרי הוא בבל תקטירו" (סוטה, שם). 78) לדעת רש"י (שם ד"ה ר' אלעזר ב"ר שמעון) בית הדשן הזה הוא למטה מקום שנותנין שם תרומת הדשן והנוצה, והיינו במזרחו של כבש (ראה למעלה פ"ו הכ"א, ולהלן פ"ב מהל' תמידין ומוספין הי"ב). אבל לדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והשירים) בית הדשן הזה הוא מקום שריפת פסולי קדשי קדשים שבעזרה (ראה למעלה פ"ז ה"ג).

יב. כָּל הַנִּשּׂוּאוֹת לְכֹהֲנִים[79], בֵּין כֹּהֶנֶת בֵּין יִשְׂרְאֵלִית - אֵין שְׁיָרֵי מִנְחוֹתֵיהֶן נֶאֱכָלִים, מִפְּנֵי חֵלֶק הַבַּעַל[80] שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל[81], וְאֵינָהּ כֻּלָּהּ לָאִשִּׁים[82], מִפְּנֵי חֵלֶק הָאִשָּׁה[83]; אֶלָּא הַקֹּמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִין עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן[84]. הַקְּמִיצָה בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה[85]. וְאִם קָמַץ בַּהֵיכָל - כְּשֵׁרָה[86].

79) משנה וברייתא, סוטה כג, א. 80) שהוא מקריבה משלו (רש"י שם). ומנחת כהן אינה נאכלת. 81) בכת"י אברבנאל, חסרות המלים "שאינו אוכל", וכן נראה ב'קרית ספר'. 82) למזבח. 83) שהרי לכפרתה היא באה, ואין מנחת זר (= לא כהן) ובת כהן קריבין כליל בלא קמיצה (רש"י, שם). 84) כרבנן הסוברים כרבי אלעזר ברבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמעון (שם כג.). וראה למעלה הי"א מחלוקת רש"י ו'תוספות' בקביעת מקום בית דשן זה. (ראה ברש"י סוטה כ. שזוהי שריפה, וראה פ"ד מהל' סוטה הי"ד־טו). 85) ואינה טעונה צפון (משנה, זבחים סג.). 86) מימרא של רבי אלעזר, בזבחים שם, ומנחות ח, א.

1 **יג. מַקְדִּישִׁין מִנְחָה בִּכְלִי[87] שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[88],**
2 **וְקוֹמְצִין מִכְּלִי שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[89]; וְאֵין מַקְדִּישִׁין**
3 **הַקֹּמֶץ בִּכְלִי שֶׁעַל גַּבֵּי קַרְקַע[90]. וּמֵאֵימָתַי יֵתְּרוּ**
4 **הַשְּׁיָרִים בַּאֲכִילָה? מִשֶּׁיַּצִּית הָאוּר בְּרֹב הַקֹּמֶץ[91].**

87) ראה להלן פי"ג הי"ב, כי מקדשין את המנחה בכלי שרת. ואף כי המנחה קדושה ועומדת, שהרי הקדישוה בפה – קדושת פה אינה אלא קדושת דמים, ואינה קדושת הגוף, ואינה נפסלת בטבול יום ובלינה, ואם נטמאת – נפדית, קדשה בכלי – קידשה קדושת הגוף ונפסלת בטבול יום ובלינה ואין לה פדיון, ראה רש"י סוטה יד, ב. 88) כלומר, אפילו ע"ג קרקע, ואין צורך שהכלי יהיה בידו של כהן, ראה מנחות ז, ב: "אמר רבא, פשיטא לי וכו' מקדשין מנחה בכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסידור בזיכין", "שמסדר הלחם שהוא שיריים, ובזיכין שהן קומץ, על השולחן שעל גבי הקרקע, דהיינו דומיא דמנחה כשמביאה מביתו דמעורבין יחד הקומץ והשיריים" (רש"י, שם). 89) שם ז, א. ז, ב: "בעו מיניה מרב ששת, מהו לקמוץ בכלי שעל גבי קרקע וכו' אמר רבא, פשיטא לי קומץ מכלי שע"ג קרקע, שכן מצינו בסילוק בזיכין" (מעל השולחן שהיה על גבי קרקע, ובזיכין מתירין את הלחם כקומץ שמתיר את המנחה, דקומץ מיקרי אזכרה, ובזיכין נמי מיקרו אזכרה, דכתיב (ויקרא כד, ז) והיתה ללחם לאזכרה, דקומץ מתיר שיריים לאכול, דכתיב (שם ב, ג) והנותרת מן המנחה וכו' מאשי ה' – רש"י, שם). 90) ראה להלן פי"ג הי"ב, כי "נותן הקומץ בכלי שרת ומקדשו בכלי שרת". ואין מקדישין אותו בכלי שעל גב קרקע, ראה מנחות ז, ב: "בעא רבא, קידוש קומץ מאי, ממנחה ילפינן לה או מדם ילפינן לה. הדר פשטה, מדם ילפינן לה", כלומר, מקבלת הדם, שנאמר (שם א, ה) "והקריבו בני אהרן", ואמרינן ב'תורת כהנים' ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פ"ד ה"ד) זו קבלת הדם וכו' וקידוש קומץ נגד קבלת הדם (רש"י, שם). מה קבלת הדם בכלי על־ידי כהן ולא על גבי קרקע, אף קידוש הקומץ בכלי על־ידי כהן, ולא בכלי שעל גבי קרקע. 91) כרבי יוחנן, מנחות כו, ב. ורב יהודא מסביר שם טעמו של רבי יוחנן, שנאמר (בראשית יט, כח) "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן", ואין כבשן מעלה קיטור עד שתצית האור ברובו, ובקומץ גם כן נאמר "והקטיר", הילכך צריך קיטור. וראה ב'ירושלמי' יומא פ"ב ה"א, כי רובו של קומץ, היינו רובה של כל פרידה ופרידה.

5 **יד. כָּל הַמְּנָחוֹת[92] הַקְּרֻבוֹת לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - מַצָּה[93].**
6 **וְכֵן שְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת שֶׁאוֹכְלִין הַכֹּהֲנִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
7 **מֻתָּרִין לְאָכְלָן בְּכָל מַאֲכָל[94] וּבְדִבְדֵשׁ[95] - אֵין אוֹכְלִין**
8 **אוֹתָן חָמֵץ; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם - אֲפִלּוּ**
9 **חֶלְקָם לֹא יַחְמִיצוּ[96]. וְאִם הֶחְמִיץ שְׁיָרֶיהָ - לוֹקֶה[97].**

92) מנחות נב, ב - במשנה. 93) כלומר, המנחות הקריבות על גבי המזבח, באות כולן מצה ולא חמץ, אבל המנחות שאינן קריבות על גבי המזבח, יש מהן הבאות מצה, כמו לחם הפנים (ראה להלן פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ו). ויש מהן הבאות חמץ, כמו שתי הלחם והחמץ שבתודה, ראה במשנה שם. 94) משנה, זבחים סג, א. וראה למעלה פ"י ה"י. 95) סוטה יד, ב. ומנחות נח, א. ולא אסרה דבש אלא בהקטרה (ראה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"א), אבל בשיריים הנאכלים לא אסרה תורה. והרי אמרה תורה (במדבר יח, ח) "לך נתתים למשחה", והיינו לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים (סוטה טו.). 96) מימרא של ריש לקיש, סוטה שם, ומנחות נה, א. ועוד. 97) מנחות שם, במשנה: "ואם החמיצו שיריה עובר בלא־תעשה, שנאמר (ויקרא ב, יא) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא תעשה חמץ", ופסוק זה נאמר על הקומץ, ואמר ריש לקיש שם, כי על השיריים למדו ממה שנאמר (שם ו, י) "לא תאפה חמץ חלקם" – "אפילו חלקם לא תאפה חמץ". ונראה שם במשנה כי חייבים על כך מלקות, וראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה קכד. 98) כגון אם לש האחד בחימוץ ובא אחר ואפאה. 99) מנחות נו, ב - ועוד. וכן הוא בתוספתא בכורות פ"ג. וראה להלן הי"ח. 100) מנחות נה, א –במשנה, ו'סיפרא' ויקרא, דיבורא דנדבה פי"ב ה"ג, ופ' צו פ"ג ה"א, וראה להלן הט"ו.

10 **וְהַמְחַמֵּץ אַחַר הַמְחַמֵּץ[98] - חַיָּב[99]. וְלוֹקִין עַל כָּל**
11 **עֲשִׂיָּה וַעֲשִׂיָּה שֶׁבָּהּ[100].**

12 **טו. כֵּיצַד?[101] לָשָׁה חָמֵץ[102], אוֹ עֲרָכָהּ חָמֵץ[103], אוֹ**
13 **קִטְּפָהּ חָמֵץ[104], אוֹ אֲפָאָהּ חָמֵץ - לוֹקֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא**
14 **תֵעָשֶׂה חָמֵץ, וְנֶאֱמַר: לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ - לְחַיֵּב עַל כָּל**
15 **מַעֲשֶׂה יְחִידִי שֶׁבָּהּ[105]. עָשָׂה חָמֵץ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף**
16 **- לוֹקֶה עַל כָּל מַעֲשֶׂה מֵהֶן[106].**

101) כלומר, על איזו עשיה ועשייה חייב. 102) שם במשנה: "וחייב על לישתה ועל עריכתה ועל אפייתה". 103) "עריכה הוא שעורכין אותה ועוסקין בו בידים" (רבינו, שם). 104) שם נה, ב - בברייתא. "וקיטוף הוא ציור החלות" (פירוש המשנה). ורש"י שם מפרש "שמחליק פניה במים", וראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ, שמדברי רבינו שם נראה כפירוש רש"י. 105) בברייתא שם: "לא תאפה חמץ וכו' לפי שנאמר לא תעשה חמץ, יכול לא יהא חייב אלא אחת על כולם, תלמוד־לומר לא תאפה, אפיה בכלל היתה, למה יצאת להקיש אליה, מה אפייה מיוחדת שהיא מעשה יחידי (= מעשה חשוב בפני עצמו – רש"י), וחייבין עליה בפני עצמה, אף אני אביא לישתה ועריכתה, וכל מעשה יחידי שבה, לאתויי קיטוף, שהוא מעשה יחידי וחייבין עליה בפני עצמה". 106) תוספתא מנחות פ"ז: "ואם החמיץ את שיריה עובר משום ד' דברים, משום בל תלוש ובל תירק (תערך, כצ"ל – 'מנחת ביכורים') ובל תקטוף ובל תאפה וכו'". וראה ב'הר המוריה' כאן.

17 **טז. הִנִּיחַ שְׂאוֹר עַל גַּבֵּי הָעִסָּה וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ**

וְנִתְחַמְּצָה מֵאֵלֶיהָ - לוֹקֶה[107]; שֶׁהַנָּחַת הַשְּׂאוֹר הוּא הַמַּעֲשֶׂה[108].

107) מנחות נו, ב: "אמר רבי אמי, הניח שאור ע"ג עיסה והלך וישב לו ונתחמצה מאליה חייב עליה וכו' כמעשה צלי של שבת", כלומר, הכא חייב בהנחה בעלמא, כי היכי דמחייב בשבת אם היה בו מעשה צלי גמור שהיפך בו (רש"י, שם). 108) כלומר, כדי לחמץ את העיסה אין צורך בשום דבר אחר אלא להניח עליו את השאור, אבל במניח בשר על גבי גחלים בשבת, אינו חייב משום מבשל בשבת, אלא אם היפך בו, שעל־ידי ההנחה בלבד, אינו מתבשל, ראה שם גמרא ורש"י.

יז. תִּבֵּל הַשִּׁירִים[109] בְּקֶצַח[110] אוֹ בְּשֶׁמְשְׁמִין אוֹ בְּכָל מִינֵי תַּבְלִין וּשְׁמָנִים - כְּשֵׁרָה. מַצָּה[111] הִיא, אֶלָּא שֶׁנִּקְרֵאת מַצָּה מְתֻבֶּלֶת[112].

109) מנחות כג, ב - בברייתא: "תיבלה בקצח או בשומשמין ובכל מיני תבלין כשרה, מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת", וכן בתוספתא (זבחים פ"י): "וכולן רשאין הכהנים וכו' ולתת לתוכן תבלי חולין וכו'". ומלשון הברייתא "תיבלה" (מלשון נקיבה) נראה לו לרבינו כי מדובר על המנחה. כלומר, השיריים ולא על הקומץ שאם מתבלו בתבלין הרי הוא יתר ופסול כמפורש במנחות ו, א - במשנה (ראה כסף־משנה). (ואף־על־פי ששם מדובר בשעת הקמיצה – סובר רבינו שיתר פוסל גם אחר־כך). 110) "הוא כמין כמון, ודק ממנו, והוא שחור" (אבן עזרא, ישעיה כח, כה). 111) כן כתב רבינו פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"כ: "מותר ליתן התבלין והשומשמין והקצף וכיוצא בהן לתוך הבצק", כלומר, ואין כאן חשש של חימוץ. ודלא כהראב"ד שכתב כאן כי אין להתיר את התיבול אלא לאחר האפיה, אבל בעודה לישה אסור משום חימוץ, וראה גם בדבריו פ"ו מהל' חמץ ומצה, שם. 112) כן הוא בברייתא, שם. והכוונה שאין יוצאים במצה בכזית ראשון בליל ראשון של פסח (וראה ב'תוספות' מנחות שם ד"ה תיבלה), כמו שכתב ה'מגיד משנה' פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ה, לפי שהיא מצה עשירה ואינה לחם עוני. ודלא כהתוספתא בפסחים פ"ב שיוצאין במצה מתובלת.

יח. הַמְחַמֵּץ[113] מִנְחָה פְּסוּלָה[114] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיְיָ לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ - הַכְּשֵׁרָה לְהַשֵּׁם[115], לֹא הַפְּסוּלָה[116]. חִמְּצָהּ כְּשֶׁהִיא כְּשֵׁרָה וְיָצָאת לַחוּץ[117], וְחָזַר וְחִמְּצָהּ אַחַר שֶׁנִּפְסְלָה בִּיצִיאָתָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[118]. חִמְּצָהּ בְּרִאשׁוֹן שֶׁל מִזְבֵּחַ - אֵינוֹ לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ, וּכְבָר קָרְבָה זוֹ וְהִיא כְּשֵׁרָה[119].

113) ברייתא, מנחות נז, א. 114) ראה להלן פי"א מהל' פסולי המוקדשין, כל מיני פסולים במנחות. 115) הראויה להקרבה. 116) שאינה ראויה להקרבה. ואף־על־פי שגם מנחה חומצת פסולה, ובכל זאת חייב המחמץ אחר המחמץ (למעלה הי"ד) – גזירת הכתוב היא במחמץ (ראה למעלה הט"ו, ועי' רש"י מנחות שם ד"ה או דילמא). 117) לעזרה. 118) על החימוץ השני. במנחות שם: "בעי רב פפא, חימצה ויצאת וחזר וחימצה מהו, כיון דיצאת איפסלה לה ביוצא, וכי הדר מחמיץ לה לא מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ. או דילמא כיון דחימצה, פסול יוצא לא מהני ביה, וכי הדר מחמיץ לה, מיחייב עלה משום מחמיץ אחר מחמיץ, תיקו". ומספק אין מלקין אותו. 119) במנחות, שם: "בעי רב מרי, חימצה בראשו של מזבח מהו, אשר תקריבו אמר רחמנא והא אקרבה, או דילמא מחוסר הקטרה כמחוסר מעשה דמי, תיקו". ואף כאן פסק רבינו שאין מלקין אותו, מאחר שנשאר הדבר בספק (כסף־משנה).

יט. הַמְחַמֵּץ לֶחֶם הַפָּנִים - לוֹקֶה[120]; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל הַמִּנְחָה[121]. אֲבָל מִנְחַת נְסָכִים - אֵין בָּהּ מַלְקוּת; שֶׁאִם גִּבְּלָהּ בְּמַיִם - הֲרֵי נִפְסְלָה קֹדֶם שֶׁתִּתְחַמֵּץ[122], וְאִם גִּבְּלָהּ בְּיַיִן[123] שֶׁל נְסָכִים - מֵי פֵּרוֹת הֵן וְאֵין מַחְמִיצִין[124].

120) כדעת רבי עקיבא, בברייתא מנחות נז, א. 121) ולחם הפנים בכלל מנחה, ראה למעלה ה"ג. והעיר ה'כסף משנה' כי בגמרא שם למד כן רבי עקיבא ממה שנאמר (שם, שם) "אשר תקריבו", עיי"ש בדבריו, וראה גם ב'הר המוריה' כאן. 122) שהרי מנחת נסכים אינה באה אלא שמן, ואם כן הרי הוא כמחמץ מנחה פסולה, שפטור (למעלה הי"ח). וכדעת רבי עקיבא שם, ולא כרבי יוסי הגלילי הסובר "מנחת נסכים שגבלה במים – כשירה". 123) בדפוס רומי ווייניציאה: "בשמן". וכן הביא 'מעשה רוקח'. ועי' בשאלות־ותשובות 'נודע ביהודה' מהדורא קמא, חלק או"ח סי' כב. 124) ראה פ"ה מהל' חמץ ומצה ה"ד.

כ. הַחִטִּים שֶׁל מִנָּחוֹת[125] אֵין לוֹתְתִין אוֹתָן[126], שֶׁמָּא יַחְמִיצוּ; שֶׁהֲרֵי בַּחוּץ לוֹתְתִין אוֹתָן, וְאֵין הַכֹּל זְרִיזִין לְשָׁמְרָן[127]. אֲבָל מִנְחַת הָעֹמֶר, הוֹאִיל וְהִיא שֶׁל צִבּוּר - לוֹתְתִין אוֹתָהּ; שֶׁהֲרֵי הַצִּבּוּר זְרִיזִין הֵן וּמְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ[128].

125) דברי רבי זירא, אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל, בפסחים לו, א. מ, א. 126) "לתיתה היא לשורן במים מעט, ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקייה" (רש"י, שם). 127) אבל הכהנים, שזריזין הן, לותתין את המנחות, ראה תוספתא זבחים פ"י: "וכולן רשאין כהנים לשנות באכילתן מנחות ללותתן וכו'". 128) שם בגמרא: "ומאי שנא ממנחת העומר, דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה, ציבור שאני". ומפרש רש"י בלשון ראשון: "מנחת העומר קרבן ציבור הוא, וכל עסקין שלה נעשין על־פי בית־דין וכו' ולתיתה הכל בבית־דין ובזריזין הוא".

כא. כָּל הַמִּנְחוֹת הַנֶּאֱפוֹת גְּלוּשׁוֹת בְּפוּשְׁרִין[129], וּמְשַׁמְּרָן שֶׁלֹּא יַחְמִיצוּ; הוֹאִיל וְלִישָׁתָן וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים בָּעֲזָרָה[130], אַנְשֵׁי פְּנִים זְרִיזִין הֵן.

129) משנה, מנחות נה, א. "וכך יפה לפת" ('תפארת ישראל' שם פ"ה מ"ב). 130) ראה להלן הכ"ג, ורוצה

לומר: אף כי הפושרין מחמיצין העיסה (ראה בהל' חמץ ומצה שם הי"א), הואיל ולישתן ואפייתן בפנים בעזרה, אנשי פנים זריזין הן, ושומרים שלא יחמיץ.

כב. וּבַמָּקוֹם שֶׁמְּבַשְּׁלִין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שָׁם אוֹפִין אֶת הַמְּנָחוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: זֶה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ שָׁם הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָשָׁם וְאֶת הַחַטָּאת, אֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת הַמִּנְחָה וְגוֹמֵר[131].

131) משנה וגמרא במנחות צו, א. וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה שאלו, וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה' כאן.

כג. כָּל הַמְּנָחוֹת[132] - טְחִינָתָן וְהַרְקָדָתָן בַּחוּץ, וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים[133]. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶן כְּשֵׁרִים בְּזָר, עַד שֶׁיְּבוֹאוּ לְבֵית הַקְּמִיצָה[134]. וּמַחֲבַת וּמַרְחֶשֶׁת הָיוּ בָּעֲזָרָה, וּשְׁתֵּיהֶם מִכְּלֵי הַשָּׁרֵת וּמְקַדְּשִׁין[135]. וְתַנּוּר שֶׁל מִקְדָּשׁ שֶׁל מַתֶּכֶת הָיָה[136].

132) בדפוס רומי וויניציאה ודפוס מג"ע (ב'מעשה רוקח') "כל המנחות", וכן הוא גם בכמה דפוסים חדשים. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה, שהרי שתי הלחם ולחם הפנים קרויים מנחה (למעלה ה"ג) ולישתן ועריכתן בחוץ (פ"ה מהל' תמידין ומוספין ה"ז, ופ"ח שם ה"ז), ואם־כן אין כאן "כל המנחות" (כסף־משנה). 133) בעזרה, תוספתא מנחות פי"א. והרקדה היא פועלת המניף בנפה (= העברת הקמח בנפה). 134) תוספתא שם. וכן הוא מנחות ט, א. יח, ב. ופסחים לו, א. 135) "דכיון דבעינן אפיה בפנים, אם־כן מחבת ומרחשת הנזכרים בתורה היו כלי שרת, ומקדשים כדילפינן למעלה (פ"א מהל' כלי המקדש הי"ט) דכלי שרת מקדשין ('קרית ספר'). וראה מנחות ג, א. נא, א. וסג, א. 136) זבחים צה, ב: "תנור של מקדש, מתכת היה". ושם צו, א - אמרו: "נעביד דחרס וכו' דכיון דאיכא שתי הלחם ולחם הפנים דאפייתן בתנור וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי שרת, וכלי שרת דחרס לא עבדינן". ופירש רש"י: "וקדושתן בתנור שאין נעשין בכלי שרת, לפי שאין טעונין שמן, כדאמרינן בפרק שתי הלחם (מנחות צה:) לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, דתנור מקדש להו".

יום שישי ג' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר בו מצות עשיית המנחות, וכיצד הן נעשות, ומעשה הקמיצה.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת כָּל מִנְחָה כְּמִצְוָתָהּ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה[2].

2) שנאמר (ויקרא ב, א־ז) "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' וגו' ואם מנחה על המחבת קרבנך וגו' ואם מנחת מרחשת", ואמר להשלמת המעשה (שם ו, ז) "וזאת תורת המנחה".

ב. וְכֵיצַד עֲשִׂיַּת חֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל? מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם[3] וּמַקְדִּישׁוֹ[4], וְחוֹצֵהוּ בַּחֲצִי עִשָּׂרוֹן שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְרֻבָה חֲצָיִין - אֵינָהּ מִתְקַדֶּשֶׁת לַחֲצָיִין[5]. וּמֵבִיא עִמָּהּ שְׁלִשֶׁת לֻגִּין שֶׁמֶן. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּשֶּׁמֶן תֵּעָשֶׂה - לְהוֹסִיף לָהּ שֶׁמֶן כְּנִסְכֵּי הַכֶּבֶשׂ. וּבוֹלֵל הַסֹּלֶת בַּשֶּׁמֶן, וְחוֹלְטָהּ[6] בְּרוֹתְחִין[7], וְלָשׁ מִכָּל חֲצִי עִשָּׂרוֹן שֵׁשׁ חַלּוֹת. נִמְצְאוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה חַלּוֹת[8].

3) של סולת. 4) על ידי נתינת הסולת לתוך מדת העשרון שבמקדש. 5) משנה שם נ: ובגמרא שם: "אילו נאמר מנחה מחצית הייתי אומר מביא חצי עשרון מביתו שחרית ומקריב, חצי עשרון מביתו ערבית ומקריב, תלמוד לומר (שם, יג) מחציתה בבקר ומחציתה בערב, מחצה משלם (=מעשרון שלם שנאמר שם עשירית האיפה סלת מנחה) הוא מקריב, הא כיצד מביא עשרון שלם וחוצהו, ומקריב מחצה בבקר, ומחצה בין הערביים". 6) "כשנותנין וכו' הרותחים על הקמח קורין אותו חליטה". 7) "תעשה מרבכת, מלמד שנעשית ברותחין כל צרכה". ובפירוש המשנה למנחות פרק ט משנה ג כתב רבינו על דברי הספרא הנ"ל: "והעניין הזה הוא שיהא כל שמן שעושין עימה רותח. אבל מדברי רבינו כאן ולמעלה פרק ט הלכה יט נראה כי חליטה היא במים רותחים וכן פירש הראב"ד בספרא שם. 8) משנה מנחות עו. "כל המנחות באות עשר עשר, חוץ מלחם הפנים וחביתי כהן גדול שהם באות שתים עשרה". ובגמרא שם נלמדו חביתי כהן גדול בגזירה שווה "חוקה - חוקה" מלחם הפנים: נאמר בחביתין (ויקרא ו, טו) "חק עולם לה'" ונאמר בלחם הפנים (שם כד, ט) "מאשי ה' חק עולם" מה בלחם הפנים שתים עשרה חלות, שנאמר (שם, ה) "ואפית אותה שתים עשרה חלות", אף חביתי כהן גדול שתים עשרה חלות.

ג. וְאַחַת אַחַת הָיוּ נַעֲשׂוֹת. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מְחַלֵּק הַשְּׁלִשָׁה לֻגִּין בָּרְבִיעִית שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, רְבִיעִית לְכָל חַלָּה, וְאוֹפֶה הַחַלָּה מְעַט וְאַחַר כָּךְ קוֹלֶהּ[9] אוֹתָהּ עַל הַמַּחֲבַת[10] בִּשְׁאָר רְבִיעִית הַשֶּׁמֶן שֶׁלָּהּ. וְאֵינוֹ מְבַשְּׁלָהּ הַרְבֵּה[11], שֶׁנֶּאֱמַר: תֵּפִינֵי - בֵּין בָּשֵׁל וָנָא.

9) מטגן בשמן. 10) שהרי נאמר בהם (שם ו, יד) "על מחבת בשמן תעשה", הרי שצריכים טיגון בשמן, וגם נאמר (שם) "תופיני", הרי שצריך גם אפייה בתנור. 11) כלומר, אינו אופה אותה הרבה, "כיוון שצריך לטגנה אחר כך במחבת".

ד. וְאַחַר כָּךְ חוֹלֵק כָּל חַלָּה וְחַלָּה לִשְׁנַיִם בְּאֹמֶד[12], כְּדֵי שֶׁיַּקְרִיב הַחֲצִי בַּבֹּקֶר וְהַחֲצִי בָּעֶרֶב. וְלוֹקֵחַ הַחֲצָיִים וְכוֹפֵל כָּל אֶחָד מֵהֶן לִשְׁנַיִם וּפוֹתֵת, עַד שֶׁתִּמָּצֵא כָּל פְּתִיתָה כְּפוּלָה לִשְׁנַיִם[13]. וּמַקְרִיב הַחֲצָיִין עִם חֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה בַּבֹּקֶר[14], וְהַחֲצִי הַנִּשְׁאָר עִם חֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה - בָּעֶרֶב. וְאִם הָיְתָה מִנְחַת חִנּוּךְ[15] - אֵינוֹ חוֹצֶהָ, אֶלָּא מַקְרִיבָהּ כֻּלָּהּ כְּאַחַת עִם קֹמֶץ לְבוֹנָה[16]. וּשְׁתֵּיהֶן כָּלִיל לָאִשִּׁים.

12) כלומר, ביד ולא בכלי. וכן הוא במנחות פז: "בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא חביתי כהן גדול במה

מחלקן לחלות, ביד או בכלי, פשיטא דביד, דאי בכלי, וכי טורטני (=משקולת) יכניס (=בעזרה), ויכניס, כיוון דבקללה כתבי (והשיבו לחמכם במשקל" - שם כו, כו), לאו אורח ארעא". 13) במנחות עה: במשנה: "מנחת כהן משיח לא היה מקפלה" ובגמרא שם: "אמר רבה אינו מקפלה לארבעה אבל מקפלה לשניים". 14) כדעת חכמים במנחות נב. שמפריש לה קומץ אחד, חצי קומץ שחרית וחצי קומץ בין הערביים. 15) ראה למעלה פרק י"ב הלכה ד כי כל כהן, כשיכנס לעבודה בתחילה, מקריב מנחת חינוך. 16) כן הוא בספרא (פרשת צו פרק ד הלכה ו): "מה אהרן מביא חצאים אף בניו יהיו מביאים חצאים, תלמוד לומר זה" (משנה למלך).

1 **ה. מִנְחַת הַסֹּלֶת כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית? מֵבִיא עִשָּׂרוֹן**
2 **סֹלֶת[17], אוֹ כַּמָּה עֶשְׂרוֹנוֹת[18], אוֹ כְּפִי גְּדְרוֹ[19], וְשֶׁמֶן**
3 **הָרָאוּי לָהּ[20]. וּמוֹדֵד בָּעִשָּׂרוֹן שֶׁל מִקְדָּשׁ[21]. וְנוֹתֵן**
4 **שֶׁמֶן בִּכְלִי, וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן עָלָיו אֶת הַסֹּלֶת[22], וְאַחַר**
5 **כָּךְ נוֹתֵן שֶׁמֶן אַחֵר עַל הַסֹּלֶת וּבוֹלֵל הַסֹּלֶת בּוֹ[23],**
6 **וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת וְצָק לְתוֹכָהּ שֶׁמֶן[24].**
7 **וְשֶׁמֶן שֶׁנָּתַן תְּחִלָּה עִם הַשֶּׁמֶן הַבָּלוּל עִם שֶׁמֶן**
8 **שֶׁיָּצַק - הַכֹּל לֹג לְעִשָּׂרוֹן. וְנוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָתָהּ[25].**

17) "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח אין כל אחד מהן פחותה מעשרון". 18) כגון במנחת נסכים, שמביא על הכבש שלושה עשרונים ועליהם שלושה לוגים שמן. 19) כי "חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה (ומנחת סולת אחת מהן), יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה אפילו אלף עשרון". 20) דהיינו לוג שמן לכל עשרון. 21) מנחות פז. במשנה: "שתי מדות של יבש היו במקדש, עשרון וחצי עשרון וכו', עשרון מה היה משמש שבו היה מודד לכל המנחות". 22) משנה במנחות עד: "כל המנחות הנעשות בכלי (=כגון מחבת ומרחשת - רש"י ורבינו בפירוש המשנה שם) טעונות שלש(ה) מתנות שמן, יציקה ובלילה ומתן שמן בכלי קודם לעשייתן". 23) שם עה. בברייתא: "כיצד עושה (המדובר בכל המנחות - רש"י) נותן שמן בכלי קודם לעשייתן ונותנה (לסולת) ונותן שמן עליה ובוללה וכו'". 24) שם בברייתא: "נותן שמן כו' ונותן שמן עליה ובוללה וכו' ונותן עליה שמן וכו'". וממה שאמרו בסוטה יד: "ונותנה לתוך כלי שרת ומקדשה בכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונתה", נראה שקודם היציקה נותן אותה בכלי שרת. 25) שנאמר (ויקרא ב, א) "ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה". והיינו קומץ לבונה.

9 **ו. מִנְחַת הַמַּחֲבַת וְהַמַּרְחֶשֶׁת כֵּיצַד? נוֹתֵן הַשֶּׁמֶן**
10 **בִּכְלִי וְנוֹתֵן עָלָיו הַסֹּלֶת, וְנוֹתֵן עַל הַסֹּלֶת שֶׁמֶן אַחֵר**
11 **וּבוֹלֵל הַסֹּלֶת, וְאַחַר כָּךְ לָשָׁהּ בְּפוֹשְׁרִין[26] וְאוֹפֶה**
12 **אוֹתָהּ בְּמַחֲבַת אוֹ בְּמַרְחֶשֶׁת כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[27], וּפוֹתֵת**
13 **אוֹתָהּ פִּתִּים[28] וְנוֹתְנָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת[29], וְיוֹצֵק עָלֶיהָ שְׁאָר**
14 **הַשֶּׁמֶן[30], וְנוֹתֵן לְבוֹנָתָהּ[31].**

26) משנה שם נה. "כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו". 27) אם מרחשת - מרחשת, ואם מחבת - מחבת. 28) משנה שם עה. "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה". שנאמר במחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן מנחה היא", ואמרו שם בברייתא "לרבות כל המנחות לפתיתה", אפילו מאפה תנור. 29) לכאורה נראה שעד כאן לא היה בכלי שרת, אבל צריך עיון, הרי מחבת ומרחשת הן כלי שרת. 30) שכן נאמר (שם) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן". וראה מנחות עה. שלדעת כולם, יוצק אחר פתיתה. 31) משנה מנחות נט. "ואלו טעונות שמן ולבונה, מנחת הסולת והמחבת והמרחשת", משום שנאמר (שם ב, א) במנחת סולת, "ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבונה", ודרשו בגמרא שם "נפש" לרבות כל מנחת יחיד שטעונה לבונה, וכשם שבמנחת סולת נותן הלבונה אחר יציקת השמן, כן במחבת ומרחשת.

15 **ז. מַה בֵּין מַחֲבַת לְמַרְחֶשֶׁת? מַרְחֶשֶׁת יֵשׁ לָהּ שָׂפָה[32],**
16 **וְהַבָּצֵק שֶׁאוֹפִין אוֹתוֹ עָלֶיהָ רַךְ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ שָׂפָה**
17 **וְאֵינוֹ יוֹצֵא. וּמַחֲבַת אֵין לָהּ שָׂפָה, וְהַבָּצֵק שֶׁאוֹפִין**
18 **אוֹתוֹ בָּהּ קָשֶׁה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן.**

32) סביב. וכדברי ר' חנינא (במשנה במנחות סג.) "מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין ורכין, מחבת צפה ומעשיה קשין". כלומר, "מרחשת כלי עמוק שיש לו שפה והעיסה שמבשלים בה רך וניגר מאד, הוא עניין מה שאמר ומעשיה רכין, ומחבת כלי שאין לו שפה ולפיכך תהיה העיסה קשה כדי שלא תגר, וזה העניין שאמר מעשיה קשין".

19 **ח. מִנְחַת מַאֲפֵה תַנּוּר כֵּיצַד? אִם חַלּוֹת הִיא[33] -**
20 **בּוֹלֵל[34] הַסֹּלֶת בַּשֶּׁמֶן, וְלָשׁ בְּפוֹשְׁרִין וְאוֹפֶה, וּפוֹתֵת[35]**
21 **וְנוֹתֵן בִּכְלִי שָׁרֵת, וְנוֹתֵן עָלֶיהָ לְבוֹנָתָהּ. וְאֵין בָּהּ**
22 **יְצִיקַת שֶׁמֶן[36], שֶׁנֶּאֱמַר: חַלּוֹת מַצּוֹת בְּלוּלוֹת בַּשֶּׁמֶן[37].**
23 **וְאִם רְקִיקִין הִיא - לָשׁ אֶת הַסֹּלֶת בְּפוֹשְׁרִין[38] וּמוֹשֵׁחַ**
24 **אֶת הָרְקִיקִין בַּשֶּׁמֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים**
25 **בַּשָּׁמֶן. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאַחַר אֲפִיָּה מוֹשֵׁחַ אוֹתָם[39].**

33) שכן נאמר (שם, ד) "וכי תקריב וגו' מאפה תנור וגו' חלות מצות וגו' ורקיקי מצות וגו'". 34) ראה מנחות עד: במשנה: "החלות טעונות בלילה ורקיקין משיחה". ושם עה. "חלות בלולות ואין רקיקין בלולין, רקיקין משוחין ואין חלות משוחות". 35) שם עה. במשנה: "כל המנחות הנעשות בכלי טעונות פתיתה", שנאמר במנחת מחבת (שם ב, ו) "פתות אותה פתים ויצקת עליה שמן, מנחה היא", ואמרו בברייתא שם "לרבות כל המנחות לפתיתה", אפילו מאפה תנור. 36) שנתמעטה מנחת מאפה מיציקת שמן. 37) לפיכך צריכה בלילה. 38) כלומר, בזה מתחיל עשיית המנחה, כי אין בה בלילה. 39) כן נראה ממה שאמר רבי (שם עה.) חלות בוללן אחר האפייה, ואם כן הוא הדין לרקיקין, שלדברי הכל "רקיקים מושחן" - שמושחן אחר האפייה.

26 **ט. וְכֵיצַד מוֹשְׁחָן? מֵבִיא לֹג שֶׁמֶן לְכָל עִשָּׂרוֹן**
27 **וּמוֹשְׁחָן וְחוֹזֵר וּמוֹשְׁחָן עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּלֹּג.**

28 **י. כָּל אַרְבַּע מִנָּחוֹת אֵלּוּ הָאֲפוּיוֹת[40], כְּשֶׁאוֹפִין אוֹתָן**

- אוֹפִין כָּל עִשָּׂרוֹן עֶשֶׂר חַלּוֹת[41]. וְאִם רִבָּה בְּחַלּוֹת אוֹ חִסֵּר - כְּשֵׁרָה[42]. וְכֵיצַד פּוֹתְתִין אוֹתָן[43]? כּוֹפֵל הַחַלָּה לִשְׁנַיִם, וְהַשְּׁנַיִם לְאַרְבָּעָה, וּמַבְדִּיל[44]. וְאִם הָיְתָה הַמִּנְחָה שֶׁל זְכָרִי כְּהֻנָּה[45] - אֵינוֹ מַבְדִּיל וּפוֹתֵת[46]. וְכֻלָּן[47] פְּתִיתִין כְּזֵיתִים[48]. וְאִם הִגְדִּיל הַפְּתִיתִין אוֹ הִקְטִין אוֹתָן - כְּשֵׁרִים[49].

40) מחבת, מרחשת, מאפה תנור חלות, ומאפה תנור רקיקין. אבל מנחת סולת לא הייתה נאפית לפני שמחלקים אותה לכהנים, ואין לה צורך בעשר חלות. 41) ובגמרא שם למדו כן מלחמי תודה "מה לחמי תודה עשר (=לכל מין עשר), אף כאן עשר". 42) וכן הדין נותן שהרי תודה עצמה שממנה למדו לכל המנחות - לא נאמר בה ארבעים חלות אלא למצוה. 43) לארבע מנחות הללו, אבל מנחת סולת אין בה פתיתה, שאין פתיתה אלא לפני קמיצה, וזו נקמצה בעודה סולת. 44) כלומר, מקפל את החלה לארבע, ומבדיל (=מנתק) את כל ארבעת החלקים אחד מן השני. 45) שאינה נקמצת, אלא כולה כליל על המזבח. אבל מנחת נקבות מן הכהנים, שנאכלת ונקמצת, דינן כדין מנחת ישראל. ולעניין מנחת חביתי כהן גדול. 46) כלומר, פותת (=כופל לארבע), אבל אינו מבדיל את הפתיתים אחד מן השני, וכן הוא במשנה שם: "מנחת כהנים קופל אחד לשנים ושניים לארבעה ואינו מבדיל", משום דלא בעי קמיצה. 47) אף אלו שפותתן ומבדיל. 48) משנה שם: "וכולן פותתן כזיתים" ופירש רבינו שם: "אמר רחמנא פתות אותה פתים, ואמרו [בגמרא] אותה פתים ולא פיתיה פתיתין, רוצה לומר שאינו מפליג בפתיתה, רק לא יהו פחות מכזית". 49) משנה במנחות יח. "לא יצק וכו' ולא פתת וכו' או שפתתן פתים מרובות וכו' כשרה", ובגמרא (שם יח:) "מאי פתין מרובות, שריבה בפתיתין (=באופן שכל פתיתה ופתיתה פחותה משיעור כזית), ואיבעית אימא לעולם פתים מרובות ממש (=שמיעט בפתיתין, באופן שכל פתיתה ופתיתה הייתה גדולה יותר משיעור כזית)".

יא. לֹא בָלַל[50], לֹא פָּתַת[51], לֹא הִגִּישׁ[52], לֹא מָשַׁח אֶת הָרְקִיקִין - כְּשֵׁרָה[53]; לֹא נֶאֱמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֶלָּא לְמִצְוָה, שֶׁכָּךְ הִיא מִצְוָתָהּ.

50) את הסולת עם השמן. 51) מדברי רבינו נראה שאפילו לא פתת כלל כשר. ומה שכתב רש"י שם "לא פתת אלא כדי קמיצה" היינו שבקמיצתו פתת שיעור קומץ. 52) את המנחה לקרן דרומית מערבית. 53) במשנה שם: "לא יצק לא בלל ולא פתת ולא מלח ולא הניף לא הגיש וכו' ולא משחן כשרה" ורבינו השמיט "לא יצק" משום שאמרו שם בגמרא, שאין הכוונה שלא יצק כלל, שאם כן - פסול, אלא "לא יצק כהן אלא זר".

יב. סֵדֶר הֲבָאַת הַמִּנְחָה כֵּיצַד? מֵבִיא אָדָם סֹלֶת מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ בִּקְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ שֶׁל זָהָב אוֹ שֶׁל שְׁאָר מִינֵי מַתָּכוֹת, כְּלִי שֶׁהוּא רָאוּי לִכְלִי שָׁרֵת[54]. וְאִם הָיְתָה מִנְחַת הַסֹּלֶת[55] - נוֹתְנָהּ לִכְלִי שָׁרֵת[56] וּמְקַדְּשָׁהּ בִּכְלִי שָׁרֵת[57]. וְאִם הָיְתָה מִן הַמְּנָחוֹת הַנֶּאֱפוֹת - אוֹפֶה אוֹתָהּ שָׁם בַּמִּקְדָּשׁ, וּפוֹתֵת כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, וְנוֹתֵן הַפְּתִיתִין לִכְלִי שָׁרֵת. וְנוֹתֵן עָלֶיהָ שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ וּמוֹלִיכָהּ אֵצֶל כֹּהֵן[58]. וְהַכֹּהֵן מוֹלִיכָהּ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ[59] וּמַגִּישָׁהּ בְּקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית כְּנֶגֶד חֲדָהּ שֶׁל קֶרֶן וְדַיּוֹ. וּמְסַלֵּק אֶת כָּל לְבוֹנָתָהּ לְצַד אֶחָד[60], וְקוֹמֵץ מִמָּקוֹם שֶׁנִּתְרַבָּה שַׁמְנָהּ; שֶׁנֶּאֱמַר: מִסָּלְתָּהּ וּמִשַּׁמְנָהּ. וְנוֹתֵן הַקֹּמֶץ לִכְלִי שָׁרֵת וּמְקַדְּשׁוֹ בִּכְלִי שָׁרֵת[61]. וְקֹמֶץ שֶׁחִלְּקוֹ בִּשְׁנֵי כֵּלִים - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[62], וְחוֹזֵר וּמְקַדֵּשׁ[63]. וּמְלַקֵּט אֶת כָּל לְבוֹנָתָהּ וְנוֹתְנָהּ עַל הַקֹּמֶץ שֶׁבַּכְּלִי וּמַעֲלֵהוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ וּמוֹלְחוֹ[64], וְנוֹתְנוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים מִכְּלִי שָׁרֵת[65]. וְאִם מִנְחַת כֹּהֲנִים הִיא - אֵינוֹ קוֹמֵץ[66], אֶלָּא נוֹתֵן מֶלַח עַל כֻּלָּהּ[67] וּמַשְׁלִיךְ הַכֹּל עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים.

54) בגמרא סוטה שם אמרו: "בקלתות של כסף ובקלתות של זהב וכו', בכלים הראויין לכלי שרת וכו' דתניא כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל" וכן פסק רבינו למעלה (פרק א מהלכות בית הבחירה הלכה יח): "וכל כלי שרת אין עושין אותן אלא מן המתכת לבד ואם עשאן של עצים או של עצם או אבן או של זכוכית פסולין". 55) למעט מאפה תנור. 56) והיינו לאחר הבלילה, לפני היציקה. 57) היינו, שמכוונין לקדשה, לפי שאין כלי שרת מקדשין, אלא מדעת. 58) "דכתיב (ויקרא ב, ב) "והביאה אל בני אהרן וגו'". 59) דכתיב (שם, ח) והגישה אל המזבח". 60) ובגמרא שם: "כי היכי דלא תקמוץ בהדי מנחה, כדתנן קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול". 61) בגמרא שם: "למה לי, הא קדשה חדא זימנא - דם אף על גב דקדישתיה סכין בצוואר בהמה, הדר מקדיש ליה בכלי שרת, הכא נמי לא שנא". 62) במנחות ז: "איתמר קומץ שחלקו בשני כלים רב נחמן אמר אינו קדוש ורבא אמר קדוש, הדר ביה רבא מההיא (=רבא חזר בו מדעתו, והסכים לדעת רב נחמן, שאינו קדוש)". 63) כלומר, על ידי עירובן ונתינתן בכלי אחד (משנה למלך). [ואין זה דומה ל"נשפך הדם מצוואר הבהמה ואספו", שפסול - שכיוון שנתנו לכלי שרת, אף על פי שנתנו לחצאין, אינו נפסל, והוא הדין לדם שנתקבל בשני כלים בזה פחות משיעור הזאה ובזה פחות משיעור הזאה, שגם כן חוזר ומערב כולו בכלי אחד, וכשר. ומקור דברי רבינו ממה שאמרו קומץ שחלקו בשני כלים - אינו קדוש (וכן הלשון גבי דם) ולא אמרו: הרי זה פסול]. 64) שנאמר (שם ב, יג) "וכל קרבן מנחתך במלח תמלח" (סוטה שם). וראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג: "בשלושה מקומות היו נותנין המלח, בלשכת המלח וכו' ובראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'". 65) בגמרא (שם טו.) "ומקטירו בכלי שרת, בכלי שרת מקטיר ליה? אלא אימא מעלהו בכלי שרת להקטירו". 66) "חוץ ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אלא מקטירין אותה כולה, שנאמר וכל מנחת כהן כליל תהיה". 67) ראה למעלה בפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יג ש"בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה ומנחות הנשרפות (=מנחת כהנים. ומנחת כהן משיח ומנחת נסכים - מנחות כא:)"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג. כֵּיצַד קוֹמְצִין מִנְחוֹת הַנִּקְמָצוֹת? כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹמֵץ כָּל הָאָדָם[68]: פּוֹשֵׁט אֶצְבְּעוֹתָיו עַל פִּס יָדוֹ וְקוֹמֵץ[69]. קָמַץ בְּרָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו[70] אוֹ מִן הַצְּדָדִין[71] - לֹא יַקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הֲרֵצָה[72]. וְאִם הוֹסִיף בַּקֶּמֶץ, כְּגוֹן שֶׁהִרְחִיק אֶצְבְּעוֹתָיו וְקָמַץ - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[73].

68) מנחות יא. "אמר רב פפא פשיטא לי מלוא קומצו, כדקמצי אינשי". 69) שם במשנה. ופס ידו פירושו כף ידו. ו"כך היא עבודת הקמיצה: קודם שיתחב אצבעותיו בקמח, כופף ופושט אצבעותיו על פס ידו, ומניח ריווח בין האצבעות לפס היד, ומכניס צד פסת ידו בקמח, ועל ידי זה הקמח נדחק ונכנס לתוך הרווח שבין האצבעות הכפופים לפס היד, ומוציא ידו מהקמח". 70) "שהכניס ראשי אצבעותיו בקמח ופס ידו כלפי הקמח וקומץ מלא קומצו עד פס ידו". 71) "שנתן גב ידו על הקמח והוליך ידו עד שנכנס הקמח דרך צידו לתוך ידו (=דרך אצבעותיו). לשון אחר: מן הצדדין מצידי הכלי שלא קמץ באמצע הכלי". 72) במנחות וביומא שם הן בעיות של רב פפא, ונשארו כולן ב"תיקו". ולפיכך פסק רבינו שלכתחילה לא יקטיר, ובדיעבד הורצה. 73) משנה במנחות ו. "הקומץ היתר והחסר, פסול, ואיזהו היתר שקמצו מבורר", ומבורר הוא גדוש. ולמדו כן ממה שנאמר "מלא קומצו" (ויקרא ב, כ) יכול מבורר, תלמוד לומר (שם ו, ח) בקומצו, "שאין לך כשר אלא מה שבתוך הקומץ".

יד. אֵין קֹמֶץ פָּחוֹת מִכִּשְׁנֵי זֵיתִים. וּמִקְצָת הַקֹּמֶץ מְעַכֵּב אֶת כֻּלּוֹ[74]. וְהַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. הַסֹּלֶת וְהַשֶּׁמֶן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וּמִקְצָת הַשֶּׁמֶן מְעַכֵּב אֶת כֻּלּוֹ[75]. אֵין פָּחוֹת מִלֹּג לְעִשָּׂרוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

74) משנה שם כז. "הקומץ מיעוטו מעכב את רובו", "שאם חיסר כל שהוא פסול" (רש"י) ובגמרא שם: "מאי טעמא, אמר קרא (שם ב, ב) מלא קומצו". 75) שם במשנה: "השמן מיעוטו מעכב את רובו". ובגמרא שם: "אמר קרא (שם ב, ב) ומשמנה, שאם חסר כל שהוא פסולה".

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו שמתנדב אדם ומביא עולה או שלמים או אחת מחמשה מיני מנחות הבאות בנדבה.

א. מִתְנַדֵּב אָדָם וְנוֹדֵר עוֹלָה וּשְׁלָמִים[2] וְכָל מִין שֶׁיִּרְצֶה מֵחֲמִשָּׁה מִינֵי מִנְחוֹת הַבָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[3]. וּמִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר מִנְחָה מִמִּנְחַת נְסָכִים[4] לְבַדָּהּ[5] מֵאֵי זֶה מִין מִשְּׁלֹשָׁה מִינֵי מִנְחוֹת נְסָכִים[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7]. וּמִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר יַיִן בִּכְּנֵי עַצְמוֹ[8], אוֹ לְבוֹנָה בִּכְּנֵי עַצְמָהּ[9], אוֹ שֶׁמֶן בִּכְּנֵי עַצְמוֹ[10], אוֹ עֵצִים לַמַּעֲרָכָה[11], מִכְּנֵי שֶׁהֵן כְּקָרְבָּן[12], שֶׁנֶּאֱמַר: וּלְקָרְבַּן הָעֵצִים[13].

2) שנאמר (ויקרא א, ב־ג) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' וגו' אם עולה קרבנו וגו'", והמדובר בקרבן נדבה (ספרא שם פרשה ב הלכה ד, ורש"י שם). 3) כגון מנחת הסולת, מנחת המחבת, מנחת המחרשת, מנחת מאפה תנור, חלות ומנחת מאפה תנור רקיקין, ראה למעלה פי"ב הלכה ד. 4) ראה למעלה פ"ב הלכה א, כי היין והסולת שמביאים עם הקרבן, הם הנקראים "נסכים", והסולת לבדה נקראת "מנחת נסכים". 5) כלומר, אפשר לנדר או לנדב מנחת נסכים אפילו בלי קרבן, וראה בזבחים פד. ומנחות קד: קו. דברי רבא. 6) נסכי כבש, נסכי איל ונסכי פר. 7) למעלה שם הלכה ד. 8) משנה מנחות קד: תוספתא מנחות פי"ב, וספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה ח הלכה ה. וראה זבחים צא: כיצד היה מקריב את היין בפני עצמו, וראה גם להלן פט"ז הלכה יד, ופי"ז הי"ב. 9) מנחות קו: וספרא שם הלכה ד. וראה להלן פט"ז שם. 10) כרבי טרפון במשנה שם קד: ובספרא שם הלכה ז. ולא כרבי עקיבא, משום שסתם משנה (שם קז.) כר' טרפון: "הרי עלי שמן, לא יפחות מלוג. רבי אומר, שלשה לוגין". ומחלוקת ואחר־כך סתם, הלכה כסתם (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). ועוד, כי גם רבי הנ"ל סובר כמותו (כסף־משנה). וראה להלן פט"ז שם. 11) שם כ: קו: וספרא שם. וראה למעלה פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכות ט־י, ובפ"ח שם הלכה ז. 12) מנחות וספרא שם. 13) במנחות שם, מובא הפסוק "והגורלות הפלנו על קרבן העצים" (נחמיה י, לה).

ב. שְׁנַיִם[14] מִתְנַדְּבִין אוֹ נוֹדְרִין קָרְבָּן אֶחָד עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אֲפִלּוּ פְּרִידָה[15] אַחַת שֶׁל תּוֹרִים אוֹ בְּנֵי יוֹנָה מְבִיאִין אוֹתָהּ בְּשֻׁתָּפוּת[16]. אֲבָל הַמִּנְחָה אֵינָהּ בָּאָה בְּשֻׁתָּפוּת[17]. וּדְבָרִים אֵלּוּ הֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה[18].

14) מנחות שם. 15) יחידה. 16) ראה למעלה פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה א. 17) מנחות קד: וספרא שם פרק י הלכות ג־ו. שנאמר במנחה (שם ב, א) "סולת יהיה קרבנו", היחיד מביא מנחת נדבה, ואין השותפים מביאין מנחת נדבה. ולא הזכיר רבינו אם שנים מביאים יין או לבונה או עצים, ועיין ספרא שם הלכה ו, ובפירוש המיוחס לר"ש שם. 18) כלומר, הלכה למשה מסיני. אבל צריך עיון, כי הרי למדו כן מן הפסוק "קרבנו", ראה למעלה.

ג. הִנִּיחַ מִנְחָה לִשְׁנֵי בָנָיו וָמֵת[19] - הֲרֵי אֵלּוּ מְבִיאִין אוֹתָהּ[20].

19) כלומר, הפריש מנחה ולא הספיק להקריבה עד שמת. 20) מימרא של ר' יוחנן בזבחים ה: "הניח מנחה לשני בניו ומת, קריבה ואין בו שותפות". ומה שכתב רבינו בפ"א מהלכות תמורה הלכה ה "הניח בהמה לשני בניו ומת, הרי זו קרבה ואין ממירין בה, שהרי הם בה שותפין, והשותפין אין עושין תמורה", - הכוונה שהם שותפין במקצת, ואינם שותפים לגמרי, לפי שמתכפרים בה רק מקופיא (ראה שם ו.), ולענין הקרבה, קרבה משום דנפש מקרי (=נפש כי תקריב, ראה שם ה:) כיון שאינם שותפין לגמרי (לחם־משנה כאן).

ד. אֵי זֶה הוּא נֶדֶר וְאֵי זוֹ הִיא נְדָבָה?[21] הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי עוֹלָה[22], אוֹ הֲרֵי עָלַי שְׁלָמִים, אוֹ הֲרֵי עָלַי מִנְחָה, אוֹ הֲרֵי דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ[23] עָלַי עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים - זֶהוּ הַנֶּדֶר. אֲבָל הָאוֹמֵר: הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ אוֹ דְּמֵי

1 בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ חֲרֵי הָעִשָּׂרוֹן הַזֶּה
2 מִנְחָה - חֲרֵי זוֹ נְדָבָה.

21) ראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה ב. 22) קינין פרק א משנה א. וראה גם ראש השנה ו. מגילה ח. וחולין קלט. והיינו קבלת התחייבות להביא קרבן, ולא ייחד לכך בשעת ההתחייבות בהמה זו או אחרת. 23) ראה להלן הלכה ו.

3 ה. מַה בֵּין נְדָרִים לִנְדָבוֹת?[24] שֶׁהַנּוֹדֵר, אִם הִפְרִישׁ
4 קָרְבָּנוֹ וְאָבַד[25] אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[26] עַד
5 שֶׁיַּקְרִיב כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[27]; וְהַמִּתְנַדֵּב וְאוֹמֵר 'זוֹ', אִם מֵת
6 אוֹ נִגְנַב - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

24) ראה גם בהלכות נדרים שם. 25) הוא־הדין אם מת, וכן הוא במקורות הנ"ל. וכן כתב רבינו להלן בדין הרי זו. 26) ראה קינין וראש השנה ומגילה וחולין שם. ורוצה לומר: חייב להביא אחר. 27) כלומר, עד שיקריבו על המזבח. וכל זמן שלא הקריב על המזבח, חייב באחריות, שהרי אפילו אם הקריב, אלא שהקריב שלא לשמו (בכל הקרבנות חוץ מחטאת ופסח), כשר ולא עלה לבעלים, וצריך להביא אחר, כמפורש בזבחים ב. ולהלן פט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה א (משנה־למלך). וראה בספרי פ' ראה (לדברים יב, כו).

7 ו. הָאוֹמֵר: דְּמֵי שׁוֹר זֶה עָלַי עוֹלָה וּדְמֵי בַּיִת זֶה עָלַי
8 קָרְבָּן, וּמֵת הַשּׁוֹר וְנָפַל הַבַּיִת - חַיָּב לְשַׁלֵּם[28]. אָמַר:
9 חֲרֵי עָלַי עוֹלָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ -
10 אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָהּ[29].

28) בערכין כ: במשנה: "שור זה עלי עולה, ובית זה עלי קרבן, מת השור ונפל הבית - חייב לשלם", ובגמרא שם, "אמר ר' חייא בר אבא, לא שנו אלא דאמר דמי שור זה עלי. אבל אמר שור זה עולה, כיון דאמר זה ומת - אינו חייב באחריות, עלי להביאו קאמר". כלומר, אם אמר "דמי שור זה עלי", אנו אומרים כי הכוונה במה שאמר "עלי" לקבלת אחריות אם נאבד או מת, אבל אם לא אמר "דמי" אלא "שור זה עלי", כוונתו במה שאמר "עלי", להתחייב להביא שור "זה", אבל לא להתחייב באחריות אם נאבד או מת. 29) מנחות קט. ואף שאמר "עלי" אינו חייב באחריות, כיון שפירש שכוונתו שלא יתחייב באחריותה.

11 ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[30], שֶׁהָעוֹשֶׂה בַּיִת חוּץ לַמִּקְדָּשׁ לְהַקְרִיב
12 בּוֹ קָרְבָּנוֹת[31] - אֵינוֹ כְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה. וְהָאוֹמֵר: חֲרֵי
13 עָלַי עוֹלָה[32] שֶׁאַקְרִיבֶנָּה בַּמִּקְדָּשׁ[33], וְהִקְרִיבָהּ בְּבַיִת
14 זֶה - לֹא יָצָא[34]. שֶׁאַקְרִיבֶנָּה בְּבַיִת זֶה[35], וְהִקְרִיבָהּ
15 בַּמִּקְדָּשׁ - יָצָא[36]; וְאִם הִקְרִיבָהּ בְּאוֹתוֹ הַבַּיִת - יָצָא.
16 חֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנָּדַר עוֹלָה עַל מְנָת שֶׁלֹּא יִתְחַיֵּב
17 בְּאַחֲרָיוּתָהּ[37]. וְעָנוּשׁ כָּרֵת עַל הַעֲלָיָתָהּ בַּחוּץ[38]. וְכֵן
18 אִם אָמַר: חֲרֵיגִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲגַלַּח בְּבַיִת זֶה[39],
19 אִם גִּלַּח שָׁם - יָצָא[40]. חֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנָּדַר לְצַעֵר
20 עַצְמוֹ, וַחֲרֵי צַעַר עַצְמוֹ, וְאֵינָהּ נְזִירוּת[41].

30) למעלה פרק ט מהלכות ביאת המקדש הלכה יד. 31) כגון מקדש בית חוניו, אשר באלכסנדריא של מצרים. 32) שם במשנה. 33) במשנה שם: "הרי עלי עולה, יקריבנה במקדש. ואם הקריבה בבית חוניו, לא יצא". הרי שהמדובר באומר סתם "הרי עלי עולה", אע"פ שלא פירש שיקריבה במקדש. ודברי רבינו צריכים עיון (הר המוריה). 34) משנה שם. שהרי זה כמת או נגנב, שאם אמר הרי עלי, חייב באחריותו. 35) כלומר, אמר הרי עלי עולה שאקריבנה בבית חוניו. 36) שם במשנה כדברי תנא־קמא. ואף כי הקרבן הזה אינו נחשב לקרבן כלל, שהרי הוא שחוטי חוץ – אינו חייב באחריות. 37) ראה למעלה הלכה ו. והם דברי רב המנונא בגמרא שם. 38) כלומר, על שחוטי חוץ למקדש. והם דברי רב המנונא ור' יוחנן, וכן הוא בברייתא שם. 39) כלומר, ע"מ שאביא קרבנות התגלחת בבית זה. 40) שם במשנה. כלומר, אף כי קרבנות אלו אינם נחשבים כלל, אינו מחוייב להביא קרבנות תגלחת אחרות במקדש. וחייב כרת על העלאה בחוץ, כמבואר למעלה. 41) שם בגמרא. כלומר, לא התחייב בנזירות, אלא רק לצער עצמו. ואם כן, אינו חייב בקרבנות נזיר, והקרבנות שהביא – אינם קרבנות תגלחת, אלא התכוון לדורון בעלמא, שאמר: אם אפשר להביא בבית חוניו, יטרח להביא, יותר מזה לא יטרח.

21 ח. חַטָּאת וְאָשָׁם אֵינָן בָּאִין אֶלָּא עַל חֵטְא, וְאֵינָן
22 בָּאִין בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[42]. הָאוֹמֵר: חֲרֵי עָלַי חַטָּאת אוֹ
23 אָשָׁם, אוֹ שֶׁאָמַר: חֲרֵי זוֹ חַטָּאת אוֹ אָשָׁם - לֹא אָמַר
24 כְּלוּם[43]. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם וְאָמַר: חֲרֵי זוֹ
25 לְחַטָּאתִי אוֹ לַאֲשָׁמִי, אוֹ חֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ לְחַטָּאתִי
26 אוֹ לַאֲשָׁמִי - דְּבָרָיו קַיָּמִים[44].

42) משנה חולין מא: (וראה גם זבחים ב.) שהרי נאמר בהם (ויקרא ה, א – יז) "נפש כי תחטא". וראה בפ"א מהלכות נדרים הלכה י. 43) תוספתא תמורה פ"ג: "הרי זו חטאת והרי זו אשם, אף־על־פי שחייב (= כלומר, עבר עבירה שחייב בה חטאת או אשם) לא אמר כלום". כיון שלא אמר מפורש "לחטאתי", "לאשמי". וראה בחולין שם. 44) שם בתוספתא: "הרי אלו לחטאתי והרי אלו לאשמי, אם היה חייב דבריו קיימין, ואם לאו לא אמר כלום".

27 ט. הָאוֹמֵר: קָרְבַּן מְצֹרָע זֶה אוֹ יוֹלֶדֶת זוֹ עָלַי, אִם
28 הָיָה אוֹתוֹ מְצֹרָע אוֹ הַיּוֹלֶדֶת עֲנִיִּים - מֵבִיא הַנּוֹדֵר
29 קָרְבַּן עָנִי[45]; וְאִם הָיוּ עֲשִׁירִים - מֵבִיא הַנּוֹדֵר קָרְבַּן
30 עָשִׁיר, אַף עַל פִּי שֶׁהַנּוֹדֵר עָנִי[46].

45) משנה בערכין יז. וראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג, כי קרבנה של היולדת הוא: כבש לעולה ובן יונה או תור לחטאת. ואם אין ידה משגת, מביאה שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת. והמצורע קרבנו שלשה: שני כבשים, אחד לעולה ואחד לאשם, וכבשה לחטאת. ואם אין ידו משגת, מביא קן: אחד לעולה ואחד לחטאת וכבש לאשם. וכל זה אם הנודר הוא עני, אבל אם הנודר הוא עשיר, אף שהמצורע או היולדת עניים, מביא קרבן עשיר, ראה להלן בפ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הלכה יא. 46) משנה שם, וכן הוא בהלכות מחוסרי כפרה שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י. הָאוֹמֵר: חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ וַאֲשָׁמוֹ וּשְׁלָמָיו שֶׁל פִּלּוּנִי עָלַי[47], אִם רָצָה אוֹתוֹ פִּלּוּנִי - הֲרֵי זֶה מַנִּיחוֹ לְהַקְרִיבָן עַל יָדוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹ[48]. רָצָה בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה וְלֹא רָצָה בִּשְׁעַת הַקְרָבָה, אֶלָּא חָזַר בּוֹ: בְּעוֹלָה וּבִשְׁלָמִים - מַקְרִיבִין וּמִתְכַּפֵּר לוֹ בָּהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה עַתָּה, שֶׁהֲרֵי רָצָה בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה[49]; אֲבָל בְּחַטָּאת וְאָשָׁם לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף[50].

47) כלומר התחייב להביא עבור הפלוני, הקרבנות שהפלוני מחוייב בהם. 48) ערכין כא: 49) ערכין שם כדעת שמואל, שאינו צריך לדעתו, כיון שאינם באים על חטא (תוספות שם ד"ה מאי). 50) שהם באים על חטא וצריכין להתוודות, ולכן צריכים דעת גם בשעת כפרה (תוספות שם).

יא. הָאוֹמֵר[51]: הֲרֵי עָלַי כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים[52] שֶׁמִּנִּדְרֵיהֶן נָזִיר וְקָרְבָּן וּשְׁבוּעָה[53] - חַיָּב בְּכֻלָּן[54]. כְּנִדְרֵי כְּשֵׁרִין - לֹא נִתְחַיֵּב כְּלוּם[55]. הֲרֵי עָלַי כְּנִדְבוֹת כְּשֵׁרִין[56] - הֲרֵי זֶה נָדַר בְּנָזִיר וּבְקָרְבָּן[57]. וְכָל כִּנּוּיֵי[58] קָרְבָּן - כְּקָרְבָּן[59].

51) נדרים ט. במשנה. 52) הנודרים בעת כעסם בנזיר ובקרבן ושבועה, ונקראו כך משום שכתוב (דברים כג, כג) "וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא", ואמר שמואל (נדרים כב.) הנודר – אף־על־פי שמקיימו נקרא רשע. 53) כלומר, שהרשעים נודרים בנזיר וקרבן ושבועה. וכל זה הוא מדברי הנודר. 54) משנה שם: "כנדרי רשעים נדר בנזיר ובקרבן ובשבועה". 55) שם במשנה: "כנדרי כשרים לא אמר כלום", "שאין הכשרים נודרים בדרך איסור וכעס" (רבינו בפ"א מהלכות נדרים הלכה כב) "שהחסידים אינם מחייבין עצמן בנדר, מפני שלא יכינו עצמם לעבירה, והוא מה שאמר הכתוב (שם, כב) לא תאחר לשלמו" (רבינו בפירוש המשנה שם). 56) ראה למעלה הלכה ד, אי זהו נדר ואי זוהי נדבה. 57) במשנה נדרים שם: "כנדבותם (של הכשרים) – נדר בנזיר ובקרבן". כלומר, כנדבת החסידים, "והחסידים גם כן אינם מתנדבים בקרבן, ואפילו נדבה, מפני שלא יתאחרו ויעברו על מה שנאמר (שם) לא תאחר לשלמו, ואמנם היו מביאין הקרבן והוא חולין עד העזרה, ושם יתנדב בו כל מה שירצה" (פירוש המשנה שם). וכל זה בנזיר וקרבן, אבל לא בשבועה, כי אין החסידים נשבעין. וראה ברש"י ורא"ש ור"ן שם, ובפ"א מהלכות נדרים הלכה כה. 58) כלומר, שמות לואי לקרבן, כגון "קונם, קונח, קונז" (פ"א מהלכות נדרים הלכה טז). 59) ראה משנה בנדרים שם.

יב. אֵין הַנּוֹדֵר וְלֹא הַמִּתְנַדֵּב חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִין[60]. כֵּיצַד? הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה' וְאָמַר 'שְׁלָמִים', אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לוֹמַר 'הֲרֵי זוֹ עוֹלָה' וְאָמַר 'שְׁלָמִים' - לֹא אָמַר כְּלוּם. נִתְכַּוֵּן לִנְדֹּר בְּעוֹלָה וְאָמַר 'קָרְבָּן', לִנְדֹּר בְּחֵרֶם[61] וְאָמַר 'הֶקְדֵּשׁ' - דְּבָרָיו קַיָּמִים[62]; שֶׁהָעוֹלָה קָרְבָּן, וְהַחֵרֶם הֶקְדֵּשׁ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם, אֶלָּא אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ וְלֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם - חַיָּב. כֵּיצַד? גָּמַר בְּלִבּוֹ שֶׁזּוֹ עוֹלָה אוֹ שֶׁיָּבִיא עוֹלָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהָבִיא; שֶׁנֶּאֱמַר: כֹּל נְדִיב לֵב יְבִיאֵהָ - בִּנְדִיבוּת לֵב יִתְחַיֵּב לְהָבִיא[63]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִנִּדְרֵי קָדָשִׁים וְנִדְבוֹתָן.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

" . . אֶלָּא אִם גָּמַר בְּלִבּוֹ וְלֹא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם – חַיָּב כו'".
כשם שהתורה מצוה גם על דברים שבלב: לייחדו, לאהבו, ליראה אותו וכו' כך קבעה שבהמה מתקדשת על ידי מחשבתו של אדם.

על פי לקו"ש חי"ט עמוד 532.

60) תרומות פ"ג משנה ח. שנאמר (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור", ונאמר (ויקרא ה, ד) "לבטא בשפתים", ונאמר (שמות לה, ה) "כל נדיב לבו" – הרי שצריך גם גמר בלב ומבטא בשפתיים (ראה פסחים סג. ושבועות כו:). וכל זה אינו אלא כששפתיו מכחישות את לבו, אבל אם אין שפתיו מכחישות את לבו, כגון שלא הוציא בשפתיו כלום, אלא רק גמר בלבו שזו עולה או שלמים – הרי הוא חייב להביא, ראה להלן בהמשך ההלכה. 61) לבדק הבית. ואף חרמי כהנים, כל זמן שהם ביד הבעלים, הם הקדש, כמו שאמרו בבכורות לב. וראה בתוספות ראש השנה ה: ד"ה ערכין (הר המוריה). 62) כן מפורש בתוספתא נדרים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמ' 281 2) – אור־שמח במילואים. וראה שבועות שם, שגמר בלבו שלא יאכל פת חטים והוציא מפיו פת סתם, אסור בפת חטים. שפת חטים, פת שמה (ראה בהלכות שבועות פ"ב הלכה יד), והוא־הדין כאן, כיון שאין שפתיו מכחישין את לבו (ראה הר המוריה ואור שמח כאן). 63) בשבועות שם: "אין לי אלא שהוציא בשפתיו. גמר בלבו מנין, תלמוד־לומר (שמות לה, ה) כל נדיב לבו".

יג. אֶחָד נְדָרִים וּנְדָבוֹת עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁאָדָם חַיָּב בָּהֶן מֵעֵרָכִין[64] וְדָמִים[65] וּמַעֲשְׂרוֹת[66] וּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים[67], מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה שֶׁיָּבִיא הַכֹּל בָּרֶגֶל שֶׁפָּגַע בּוֹ תְּחִלָּה[68]. שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָאתָ שָׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה וְגוֹמֵר[69]. כְּלוֹמַר, בָּעֵת שֶׁתָּבוֹא לָחֹג - תָּבִיא כָּל מַה שֶׁאַתָּה חַיָּב בּוֹ, וְתִתֵּן כָּל חוֹב שֶׁעָלֶיךָ לַשֵּׁם. הִגִּיעַ הָרֶגֶל וְלֹא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[70]. עָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים[71] וְלֹא הֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁנָּדַר אוֹ הִתְנַדֵּב[72] אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן הָעֲרָכִים וְהַחֲרָמִים[73] וְהַדָּמִים - הֲרֵי זֶה עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ. אֵינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו רַגְלֵי הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[74]. וְאֵין לוֹקִין עַל לַאו זֶה, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[75].

64) שאמר ערכי עלי או ערך זה עלי או ערך פלוני עלי (ראה פ"א מהלכות ערכין הלכה ב). 65) שאמר דמי עלי או דמי זה עלי או דמי פלוני עלי, אפילו היה אותו פלוני קטן בן יומו וכו' (שם הלכה ט). 66) מעשר דגן ומעשר בהמה. 67) כגון לקט שכחה ופאה. אבל צדקה, ראה למעלה פ"ח מהלכות מתנות עניים הלכה א, שאם מצויין עניים, חייב

ליתן להם מיד, ולא ימתין עד לרגל הראשון, ואם עבר הרי זה חייב בבל תאחר (הר המוריה). 68) דהיינו אחד משלושת הרגלים: פסח, שבועות וסוכות. וראה בספר המצוות, עשה פג. 69) ראה ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה־ו): "ובאת שמה והבאתם שמה. לקבעם חובה, שלא יהא אלא ברגל ראשון שקבע ושפגע בו וכו'". ובראש השנה ו. ת"ר מוצא שפתיך (דברים כג, כד) זו מצות־עשה. תשמור, זו מצות לא־תעשה. ועשית, אזהרה לבית־דין שיעשוך. כאשר נדרת, זה נדר. לה' אלקיך, אלו חטאות ואשמות, עולות ושלמים. נדבה, כמשמעו. אשר דברת, אלו קדשי בדק הבית. בפיך, זו צדקה. אמר מר: מוצא שפתיך זו מצות־עשה, למה לי, מובאת שמה והבאתם שמה, נפקא. תשמור זו מצות לא־תעשה, למה לי, מלא תאחר לשלמו נפקא. ועשית אזהרה לבית־דין שיעשוך, למה לי, מיקריב אותו נפקא וכו'. חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", הרי כי מ"ובאת שמה והבאתם שמה" למדו כל מה שלמדו ממוצא שפתיך תשמור, הרי שגם בדק הבית ומתנות עניים בכלל עשה זו (מעשה רוקח). 70) כן הוא בראש השנה שם, ובתמורה יח. "אמר רבא, כיון שעבר עליו רגל אחד עובר בעשה". 71) מדבריו כאן נראה, שכל שעברו עליו שלשה רגלים אפילו שלא כסדרן (פסח, שבועות וסוכות) – עובר בבל תאחר. וכן נראה מדבריו בספר המצוות לאוין קנה (כפי הנדפס בסה"מ לעם, וכן הוא בהוצאת הגר"ח הלר) שכתב "ובא בקבלה שאינו עובר על לאו זה עד שיעברו עליו שלשה רגלים" (אבל בספר המצוות בדפוסים ישנים: "עד שיעברו עליו שלשה רגלים כסדרן"). והוא כדעת תנא־קמא בראש השנה ד: ולא כר' שמעון שם שאינו מחייב בבל תאחר אלא־אם־כן היו שלשת הרגלים כסדרן וחג המצות תחילה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בתחילת ראש השנה: "ור' שמעון אומר וחג המצות תחילה כדי שיהיו על הסדר, והוא ענין אמרו בכאן לרגלים, ואינה הלכה". 72) כן דעת הר"ן בנדרים ט: כי על הנדבה עובר בבל תאחר, אבל בפירוש המיוחס לרש"י שם כתב, כי בנדבה אינו עובר על בל תאחר. 73) בראש השנה ד. "תנו רבנן, חייבי הדמין והערכין והחרמין וההקדשות חטאות ואשמות עולות ושלמים צדקות ומעשרות בכור ומעשר ופסח לקט שכחה ופאה, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים עובר בבל תאחר". ומפרש רש"י "והחרמין חרמי גבוה", אבל התוספות שם כתבו: החרמין, בין חרמי גבוה ובין חרמי כהנים. 74) ספרי פ' ראה (לדברים יב, ה־ו): "יכול אם עבר רגל אחד ולא הביא, יכול יהיה עובר עליו משום בל תאחר, ת"ל אלה תעשו לה' במועדיכם. הא אין עובר עליו משום בל תאחר עד שיעבדו עליו רגלי שנה כולה". 75) תוספתא מכות פ"ד: "המאחר במוקדשין וכו' עובר בלא־תעשה, אבל אינו לוקה את הארבעים לפי שאין בהן מעשה".

1 **יד. הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה לַמִּזְבֵּחַ וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵי רְגָלִים**
2 **וְנָפַל בָּהּ מוּם וּפְדָאָהּ עַל גַּב בְּהֵמָה אַחֶרֶת - אֵינוֹ**
3 **עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עַל הָאַחֶרֶת שְׁלֹשָׁה**
4 **רְגָלִים[76]. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה עוֹבֵר בְּבַל**
5 **תְּאַחֵר[77]. אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ אֵינוֹ עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר[78].**

76) בראש השנה ה: "תנו רבנן וכו' לא תאחר לשלמו, הוא ולא חילופיו וכו'. אמר רב ששת, לעולם למעוטי חילופי עולה ושלמים, והכא במאי עסקינן כגון שעברו עליו שני רגלים והומם וחיללו על אחר ועבר עליו רגל אחד, סלקא־דעתך־אמינא הואיל ומכח קמא קאתי, כמאן דעברו עליו שלשה רגלים דמי, קא משמע לן". וראה ירושלמי שם פ"א הלכה א. 77) שם ו: "בעי ר' זירא, אשה מה היא בבל תאחר, מי אמרינן הא לא מיחייבא בראיה, או דילמא היא איתא בשמחה. אמר ליה אביי ותיפוק ליה דהא איתא בשמחה. ומי אמר אביי הכי, והאמר אביי אשה בעלה משמחה, לדבריו דר' זירא קאמר", ולפי שפסק רבינו (פ"א מהלכות חגיגה ה"א), כר' זירא שהנשים חייבות במצוה זו (= של שמחה), פסק כאן שגם באשה שייך הלאו של בל תאחר, כדברי הגמרא שם. 78) על נדרו של אביו, כיון שהוא (=היורש) לא נדר. וגם זה שם: "בעי ר' זירא, יורש מהו בבל תאחר. כי תדור נדר אמר רחמנא (דברים כג, כב) והא (=היורש) לא נדר, או דילמא ובאת שמה והבאתם שמה (שם יב, ה־ו) והא מיחייב (=לבוא לרגל ולהביא אף של אביו). תא שמע, דתני ר' חייא, מעמך (="כי תדור נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' אלקיך מעמך" שם כג, כב) פרט ליורש".

6 **טו. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶן שְׁלֹשָׁה רְגָלִים - לֹא**
7 **נִפְסְלוּ, אֶלָּא מַקְרִיבָן וּכְשֵׁרִים[79]. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם אַחַר**
8 **הַשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים הוּא עוֹבֵר בְּלֹא תְּאַחֵר[80]. וּבֵית דִּין**
9 **מְצַוִּין לְעַשּׂוֹתוֹ מִיָּד[81] עַד שֶׁיַּקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בָּרֶגֶל**
10 **שֶׁפָּגַע בּוֹ תְּחִלָּה.**

79) ברייתא שם ו. "דתניא, בן עזאי אומר, אותו (= "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו" – ויקרא ז, יח) מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (דברים כג, כב) לא תאחר לשלמו, שומע אני אף מאחר נדרו בבל ירצה, תלמוד־לומר אותו. אותו בלא ירצה, ואין מאחר נדרו בלא ירצה", וראה גם זבחים כט. ותמורה כא: 80) ראש השנה ו: "אמר רבא, כיון שעברו עליהן שלשה רגלים, בכל יום ויום עובר בבל תאחר". 81) כלומר, בית־דין הוזהרו להכריח אותו שיביא ברגל הראשון, שכתב (שם, כד) "מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת". ואמרו בברייתא שם ו. "ועשית – זו אזהרה לב"ד שיעשוך". וראה בתוספות שם ד"ה יקריב, "דחזינן שהוא מתעצל להביא ומוציא הוצאות חינם שלא לצורך כדי שלא ישאר בידו מה לקנות, ולהכי ממשכנין, ואם אין מוצאין במה למשכנו אז כופין", ומסתבר שכופין אותו מיד שנדר (עוד לפני שעבר על העשה) שיקיים את המצוה בהגיע רגל הראשון, ראה כתובות פו. פו: כי במצות־עשה, כגון שאומרים לו עשה סוכה ואינו עושה, לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו, ומפרש רש"י: מכין אותו קודם שעבר על העשה, ויש בידו לקיים.

11 **טז. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר 'לִרְצֹנוֹ'[82], כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד**
12 **שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי[83]. בֵּין שֶׁנָּדַר וְלֹא הִפְרִישׁ בֵּין**
13 **שֶׁהִפְרִישׁ וְלֹא הִקְרִיב - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיב[84].**

82) "יקריב אותו לרצונו לפני ה'". 83) ראש השנה שם, יבמות קו. קדושין מט: ב"ב מח. ערכין כא. "יקריב אותו (שם), מלמד שכופין אותו. יכול בעל כרחו, תלמוד־לומר (שם) לרצונו. הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני". וראה בפ"ב מהלכות גירושין הלכה כ. 84) ראש השנה שם: "ועשית, אזהרה לבית־דין שיעשוך. למה לי, מיקריב אותו נפקא, דתניא, יקריב אותו, מלמד שכופין אותו וכו', חד דאמר ולא אפריש, וחד אפריש ולא אקריב", כלומר, פסוק אחד בא לומר שכופין אותו אם נדר ועדיין לא הפריש, ופסוק אחד בא לומר כי כופין אותו אם כבר הפריש, ועדיין לא הקריב.

1 **יז. כָּל חַיָּבֵי[85] עוֹלוֹת[86] וּשְׁלָמִים - מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָם[87].**
2 **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה[88],**
3 **'לִרְצֹנוֹ' - כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי. אֲבָל**
4 **חַיָּבֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָן[89];**
5 **הוֹאִיל וְהֵם מְעֻכְּבֵי כַּפָּרָה, אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶם שֶׁמָּא**
6 **יִפְּשְׁעוּ וַיַּשְׁהוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן. חוּץ מֵחַטַּאת נָזִיר, הוֹאִיל**
7 **וְאֵינָהּ מְעֻכֶּבֶתּוּ[90] מִלִּשְׁתּוֹת יַיִן - שֶׁמָּא יְאַחֵר אוֹתָהּ,**
8 **לְפִיכָךְ מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ עָלֶיהָ[91].**

85) ערכין כא. במשנה. 86) נראה מזה, כי בכלל זה גם עולת מצורע. ואף־על־פי שאמרו שם "אמר רב פפא, פעמים וכו' חייבי עולות אין ממשכנין אותן וכו' בעולת מצורע, דתניא ר' ישמעאל וכו' אומר כשם שחטאתו ואשמו מעכבתו, כך עולתו מעכבתו", וכך כתב פירוש המשנה בערכין שם – הרי פסק רבינו להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה ה"ה, שעולה אינה מעכבת (ועיין כסף־משנה והר המוריה). 87) משנה שם. וראה בפ"ג מהלכות ערכין הלכה יד "ממשכנין אותן ולוקחין מהן בעל כרחן מה שנדרו, ואינן חייבין להחזיר להם המשכון ביום או בלילה, ומוכרין כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין, מכסות וכלי תשמיש הבית ועבדים ובהמה ונפרעין מן הכל". "והואיל ואין בהן (בעולות ושלמים) כפרה, לפעמים מתעצלין בהן, ולפיכך ממשכנין אותן" (פירוש המשנה שם). 88) שם בערכין. 89) שם במשנה. 90) ראה להלן פי"ח הלכה ט. 91) שם בגמרא: "אמר רב פפא, פעמים שחייבי חטאות ממשכנין אותן וכו' בחטאת נזיר, דכיון דאמר מר, אם גילח על אחד משלשתן יצא, ואם נזרק עליו אחד מן הדמים הותר הנזיר לשתות יין וליטמא למתים, פשע בה ולא מייתי".

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו דין האומר ולדה של זו עולה והיא שלמים, ודין חזרה בהקדש תוך כדי דיבור.

9 **א. הָאוֹמֵר[2]: וְלָדָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה וְהִיא שְׁלָמִים[3] -**
10 **דְּבָרָיו קַיָּמִים[4]. הִיא שְׁלָמִים וּוְלָדָהּ עוֹלָה: אִם לְכָךְ**
11 **נִתְכַּוֵּן - דְּבָרָיו קַיָּמִים[5]; וְאִם אַחַר שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ[6]**
12 **וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו שֶׁתְּהֵיֶה שְׁלָמִים חָזַר בּוֹ וְאָמַר**
13 **'וּוְלָדָהּ עוֹלָה', אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר**
14 **- הֲרֵי וְלָדָהּ שְׁלָמִים; שֶׁאֵין חֲזָרָה בְּהֶקְדֵּשׁ וַאֲפִלּוּ**
15 **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר[7].**

2) משנה, תמורה כה, א. 3) כלומר, היתה לו בהמת חולין מעוברת, ואמר כי הוולד יהיה לעולה, והבהמה עצמה תהיה לשלמים. 4) כיון שמקודם הקדיש את הוולד, ואחר־כך הקדיש את האם, ראה להלן בסמוך. 5) כלומר, אם בשעה שאמר "היא שלמים", היתה כוונתו רק עליה, ואילו על הוולד היתה כוונתו לומר אחרי־כן שיהיה עולה – דבריו קיימים, הואיל ואין הפה יכול לדבר שני דברים כאחד, וכדברי רבי יוסי החולק על רבי מאיר במשנה, שם. 6) ראה למעלה פי"ד הי"ב, כי אין הנודר ולא המתנדב חייב עד שיהא פיו ולבו שוין. 7) שם כה, ב - דברי רב פפא, וכן הוא להלן פ"ב מהל' תמורה ה"ד. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בתמורה שם: "שהעיקר בידינו תוך כדי דיבור כדיבור דמי, זולתי במקדיש ומימר ומגדף ועובד עבודה־זרה ומקדש ומגרש, ואלו (הששה) (הארבעה) דברים הוציא אותן בגוף הגמרא (נדרים פז.), אבל מקדיש ומימר הרי הוא כמו שנתבאר במקום הזה (תמורה כה:)". וראה בש"ך חו"מ סי' רנה ס"ק ה, שהקשה על דברי רבינו שבהקדש אין חזרה אפילו בתוך כדי דיבור, מגמרא מפורשת בבבא־קמא עג, ב. אבל ה'משנה למלך' יישב דברי רבינו, וכתב שסוגיות חלוקות בזה. וכתב ב'קרית ספר' שהחמירו בהקדש משום שיש בו חומרא אחרת, שהוא נתפס גם על ידי מחשבה (למעלה פי"ד הי"ב).

16 **ב. הָאוֹמֵר: יָדָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה אוֹ רַגְלָהּ שֶׁל זוֹ עוֹלָה**
17 **- תִּמְכֹּר לְחַיָּבֵי עוֹלוֹת, וְדָמֶיהָ חֵלִין חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ**
18 **אֵבֶר[8]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה זֶה הַמְחֻיָּב עוֹלָה שֶׁקָּנָה אוֹתָהּ**
19 **נָדַר עוֹלָה בְּדָמִים קְצוּבִים[9]. הָאוֹמֵר: לִבָּהּ אוֹ רֹאשָׁהּ**
20 **שֶׁל זוֹ עוֹלָה, הוֹאִיל וְדָבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ הוּא**
21 **- כֻּלָּהּ עוֹלָה[10]. הִקְדִּישׁ אֵבֶר אֶחָד מִן הָעוֹף - הֲרֵי**
22 **זֶה סָפֵק אִם נִתְקַדֵּשׁ כֻּלּוֹ אוֹ לֹא נִתְקַדֵּשׁ[11].**

8) שהוא של הקדש, ולפיכך דמיו הקדש. כרבי מאיר ורבי יהודה בברייתא בתמורה יא, ב - האומרים "יכול האומר רגלה של זו עולה, תהא כולה עולה, תלמוד־לומר (ויקרא כז, ט) "כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש" – ממנו לה' ולא כולו לה'. יכול תצא לחולין, תלמוד־לומר יהיה קודש, הא כיצד: תמכר לצרכי עולות, ודמיה חולין חוץ מדמי אבר שבה". 9) והרי יש בעולה זו כפי הדמים שקצב, ויצא ידי חובתו. שם בגמרא: "אמר מר, תמכר לצרכי עולות, והא מייתי בהמה דמקדיש גופה כי ליתא לכולה לדידיה (כן הוא ב'שיטה מקובצת', וברש"י בשם ל"א 'ירושלמי', ופירש רש"י: האי לוקח הא מייתי בהמה שאין כל הגוף שלו). אמר רבא, כגון דאמר בזוזא מן הדא בהמה לעולה ('שיטה מקובצת' ורש"י שם, פירוש: שוה זוז מבהמה זו לעולה, והרי קנה בזוז, הילכך יצא דהא לא נדר עולה שלימה). וראה ב'כסף משנה'. 10) שם בגמרא: "אמר רבי, נראין דברי רבי יוסי לרבי יהודה בדבר שהנשמה תלויה בו, שאף רבי יהודה לא נחלק עליו אלא בדבר שאין הנשמה תלויה בו, אבל בדבר שהנשמה תלויה בו - מודי ליה". ושם נחלקו

בזה: רב חסדא אמר, דבר שהוא עושה אותה טריפה. רבא אמר, דבר שהוא עושה אותה נבילה. ורב ששת אמר, בדבר שהיא מתה. ורבינו פסק כרב ששת, וראה ב'לחם משנה'. 11) שם: "בעי רבא, מעוף מהו, בהמה אמר רחמנא (בפסוק הנ"ל "כל אשר יתן ממנו לה'", נאמר "ואם בהמה אשר יקריבו"), והא לאו בהמה היא, או דילמא קרבן אמר רחמנא (שם בפסוק הנ"ל נאמר "אשר יקריבו ממנה קרבן לה'"), והאי נמי קרבן, תיקו". וסובר רבינו, כי בעיא זו היא לדעת רבי יהודה (וראה ברש"י, שם). ולפי דעת ה'כסף משנה' כוונת רבינו במקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, והספק הוא אם קדש כולו, כמו בבהמה, או לא. אבל ה'לחם משנה' (פ"ה מהל' ערכין וחרמין הי"ד), כתב כי מדובר במקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו, והספק הוא שמא אפילו אם הקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בו, פשטה קדושה בכל העוף, וכן פירש 'הר המוריה' כאן.

1 **ג. הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ חֵצְיָהּ עוֹלָה וְחֵצְיָהּ שְׁלָמִים -**
2 **קָדְשָׁה, וְאֵינָהּ קְרֵבָה[12], אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ**
3 **מוּם וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא בַּחֲצִי דָמֶיהָ עוֹלָה וּבַחֲצִי דָמֶיהָ**
4 **שְׁלָמִים[13]. הָיָה מְחֻיָּב חַטָּאת וְאָמַר: חֶצְיָהּ חַטָּאת**
5 **וְחֶצְיָהּ עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ שֶׁאָמַר: חֶצְיָהּ עוֹלָה אוֹ**
6 **שְׁלָמִים וְחֶצְיָהּ חַטָּאת - הֲרֵי הִיא תָּמוּת[14], כְּמוֹ**
7 **שֶׁיִּתְבָּאֵר בַּחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת[15].**

12) תמורה כו, א: "תניא אידך, אמר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים, קדשה ואינה קרבה", ומשום שמעורבים בה שתי קדושות. 13) שם בגמרא אמרו על הברייתא הנ"ל "מני, רבי יוסי היא", כלומר, רבי יוסי שאמר "אי לכך נתכוין מתחילה, הואיל ואי אפשר להוציא שני שמות כאחת דבריו קיימין", ראה למעלה ה"א. 14) בתמורה, שם: "בהמה חציה עולה וחציה חטאת, כולה תקרב עולה דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר, תמות. ושוין באומר חציה חטאת וחציה עולה שתמות", ופירש רש"י "כיון שאינו מחויב חטאת – הילכך תמות". וב'תוספות' שם מקשים ממה שאמרו בנדרים ו, א - שמי שאינו מחויב חטאת ואמר הרי זו לחטאתי – לא אמר כלום, עיי"ש מה שתירצו. ורבינו פוסק כרבי יוסי. ומפרש לזה כגון שהיה מחויב חטאת (כסף־משנה). ומה שאמר חציה חטאת, הכוונה שאמר חציה לחטאתי. ראה למעלה פי"ד ה"ח ('מרכבת המשנה'). 15) בפ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א, והכוונה היא למה שאמר שם חטאת שנתכפרו בעליה תמות, וגם כאן כיון שהיא אינה קריבה וצריך להביא חטאת אחרת, תישאר היא כחטאת שנתכפרו בעליה (ראה 'מרכבת המשנה').

8 **ד. בֶּהֱמַת הַשַּׁתָּפִין שֶׁהִקְדִּישׁ אֶחָד מֵהֶן חֶצְיָהּ שֶׁלּוֹ,**
9 **וְחָזַר וְלָקַח חֶצְיָהּ הָאַחֵר וְהִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זוֹ קָדְשָׁה**
10 **וּקְרֵבָה[16]. אַף עַל פִּי שֶׁמַּתְחִלָּתָהּ דְּחוּיָה הָיְתָה[17]**
11 **כְּשֶׁהִקְדִּישׁ חֶצְיָהּ - אֵין הַדְּחוּי מֵעִקָּרוֹ דְּחוּי[18]. וְאַף**
12 **עַל פִּי שֶׁהוּא קְדֻשַּׁת דָּמִים[19], הוֹאִיל וְהִיא בַּעֲלֵי חַיִּים**
13 **- אֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִים[20]. וַהֲרֵי נִרְאֵית כֻּלָּהּ**
14 **לְהַקְרָבָה, לְפִיכָךְ תִּקְרַב, וְעוֹשָׂה תְּמוּרָה[21].**

16) ראה זבחים יב, א. ושם נסמן: "אמר רבי יוחנן, בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה, קדושה ואינה קריבה (הואיל ובתחילת הקדשה לא נראה להקריב דחצייה היתה חולין, ודחוי מעיקרו הוא, הלכך אינה קריבה עוד ותרעה ולוקחין בדמיה אחרת – רש"י) ועושה תמורה ותמורתה כיוצא בה". ואמרו שם בגמרא: "שמע־מינה תלת, שמע־מינה בעלי חיים נדחין, ושמע־מינה דחוי מעיקרא הוי דחוי, ושמע־מינה יש דחוי בדמים", אבל רבינו פוסק כרב החולק על רבי יוחנן, וסובר: "בעלי חיים אינם נדחים" (זבחים נט.) וראה להלן. 17) אין כוונת רבינו להדגיש את ה"מתחילתה", שהרי אדרבא דיחוי זה, שהוא מעיקרו, יש אומרים כי אינו דיחוי, אלא בא להדגיש את עצם הדיחוי, שהרי סוף סוף יש כאן דיחוי. ועל כל פנים, נראה מכאן דעת רבינו, שדיחוי מעיקרו הרי הוא דיחוי (שבדבר זה לא מצאנו חולקים על רבי יוחנן), ואילו בפ"י מהל' שגגות הי"ג, כתב ש"דחוי מעיקרו אינו דחוי". ואולי סמך שם על מה שכתב כאן משום שהיא בעלי חיים, ואין בעלי חיים נידחים (ראה 'לחם משנה' כאן). אבל צריך עיון, שהרי בפ"ג מהל' שגגות ה"ח פסק רבינו, שאף בנראה ונדחה אין בעלי חיים נידחין. ולמה הוצרך לומר (שם פ"י) ש"דיחוי מעיקרו אינו דיחוי". 18) בנידון שלפנינו, שהיא בעלי חיים, כדלהלן. וראה למעלה. 19) גם כאן אין ההדגשה על "קדושת דמים", שהרי אדרבה יש אומרים שקדושת דמים אינה מדחה, אלא הכוונה, כמו שכתבנו למעלה, שהרי סוף סוף יש כאן דיחוי. ועל כל פנים, נראה מכאן דעת רבינו כי יש דיחוי בדמים (שגם בזה לא מצאנו חולקים על רבי יוחנן), וכן פסק בפ"י מהל' שגגות, שם. 20) כרב, בזבחים נט, א. וראה למעלה. 21) בזבחים שם אמרו שאפילו לרבי יוחנן, שאמר "אינה קריבה" – עושה תמורה, ואם כן, כל־שכן לפי פסק רבינו שקריבה, שוודאי עושה תמורה.

15 **ה. הָאוֹמֵר: דְּמֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה, אוֹ הֲרֵי זוֹ לְעוֹלָה,**
16 **אִם הָיְתָה רְאוּיָה לִקְרֵב עוֹלָה[22] - נִתְקַדְּשָׁה קְדֻשַּׁת**
17 **הַגּוּף, וְהִיא עַצְמָהּ תִּקְרַב עוֹלָה[23]; וְאִם אֵינָהּ רְאוּיָה[24]**
18 **- תִּמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹלָה[25].**

22) כגון שהוא זכר ותמים. 23) כלומר, לא רק אם אמר הרי זו לעולה, נתקדשה קדושת הגוף, אלא אפילו אם אמר "דמי בהמה זו עולה", גם כן נתקדשה הגוף, ומקור הדברים הוא מן הסוגיא דתמורה יט, ב - שאמרו שם "איתמר, הקדיש זכר לדמיו, רב כהנא אמר קדוש קדושת הגוף, רבא אמר אינו קדוש קדושת הגוף, והדר ביה (= חזר בו) רבא לדרב כהנא, מדרב יהודה אמר רב (שאמר שם "מיגו דנחתא לה קדושת דמים, נחתא נמי קדושת הגוף", אמר רבא, זאת אומרת: הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף, ומפרש רש"י שהקדיש זכר לדמי עולה). וראה למעלה פ"ה מהל' ערכין וחרמין הי"ד. וב'תוספות' ערכין כ, ב - ד"ה אמר, כתבו שמדובר כאן כשאמר "יקדש שור זה לדמיו", אבל אם אומר דמי בהמה זו לעולה – גוף השור חולין, ואין בו קדושה, אבל דעת רבינו אינה כן. 24) כגון שהוא בעל מום או שהיא נקבה. 25) ראה תמורה שם במשנה, "המפריש נקבה לאשם תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה אשם וכו' (וראה גם תמורה כז: כי המפריש נקבה

לעולה, בעיין מומא). רבי שמעון אומר, תימכר שלא במום", ולא הזכיר רבינו כאן שתרעה עד שתסתאב (ראה להלן פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז), לפי ש"אינה ראויה" שכתב רבינו כולל גם אם היא בעלת מום (ראה למעלה). ועי' ב'כסף משנה'. וראה למעלה בפ"א מהל' איסורי מזבח ה"י, ש"המקדיש בעל מום למזבח וכו' הרי זו נתקדשה, ותפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן".

1 **ו. אָמַר עַל בְּהֵמָה טְמֵאָה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מֵאִסּוּרֵי קָרְבָּן**
2 **שֶׁאֵין קְדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן[26]: הֲרֵי אֵלּוּ עוֹלָה - לֹא**
3 **אָמַר כְּלוּם[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[28].**
4 **אָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ לְעוֹלָה[29] - יִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵיהֶן**
5 **עוֹלָה[30].**

26) כגון טומטום ואנדרוגינוס וטריפה וכלאים ויוצא דופן. 27) משנה, תמורה כז, ב. 28) נראה שפיסקא זו שייכת להלן בסוף ההלכה, והכוונה לפ"ג שם ה"י שכתב שם: "המקדיש טומטום ואנדרוגינוס וכו' למזבח הרי זה כמקדיש עצים ואבנים, לפי שאין קדושה חלה על גופן, והרי הן חולין לכל דבר וימכרו ויביאו בדמיהן כל קרבן שירצה", והיינו באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד שם). 29) משנה, תמורה שם. 30) שם במשנה: "הרי אלו לעולה, ימכרו ויביא בדמיהם עולה", ומפרש רש"י: "הרי אלו לעולה, משמע לדמי עולה, דאי אינהו גופייהו הוא בעי לאקרובי, הוה אמר הרי אלו עולה" (בלא למד).

6 **ז. הָאוֹמֵר[31]: דְּמֵי[32] פָּרָה[33] זוֹ לְעוֹלָה כָּל שְׁלֹשִׁים**
7 **יוֹם וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם לְשְׁלָמִים, אוֹ שֶׁאָמַר:**
8 **דָּמֶיהָ לִשְׁלָמִים כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם**
9 **לְעוֹלָה - דְּבָרָיו קַיָּמִים[34]. וְאִם הִקְרִיב דָּמֶיהָ בְּתוֹךְ**
10 **שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֵבִיא בָּהֶן כְּמוֹ שֶׁנָּדַר, וְאִם הִקְרִיבוֹ**
11 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - מֵבִיא כְּמוֹ שֶׁנָּדַר.**

31) ברייתא, נדרים כט, א. 32) שם כח, ב. כט, א. נחלקו רב פפא ועולא, במקדיש דבר לדמיו עד לזמן קבוע, אם קדושת דמים פקעה מעצמה בבוא הזמן הקבוע, או שצריכה פדיון. ופסק רבינו (פ"ד מהל' מעילה הי"א) כעולא, שפקעה מעצמה. ושם אמרו שבקדושת הגוף מודה גם עולא שצריכה פדיון, ולפיכך פירשו שם הברייתא שהאומר שור זה עולה כל שלשים יום, לאחר שלשים יום שלמים – דבריו קיימין, בהקדש דמים. ולכן כתב רבינו "דמי". 33) בברייתא שם: "שור זה". ונראה שלפני רבינו היתה גירסא שם "פרה". וראה להלן. 34) והקדושה הראשונה נפקעת מעצמה, בין באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", ובין באומר "דמיה לשלמים וכו'". והנה, באומר "דמי פרה זו לעולה וכו'", לא חלה עליה קדושת הגוף של עולה (שהרי נקיבה אינה ראויה לעולה), אלא קדושת דמים, וקדושת דמים פקעה מעצמה (ראה למעלה), אבל באומר "דמיה לשלמים וכו'", שראויה היא לשלמים, אם כן חלה עליה קדושת הגוף (ראה למעלה ה"ה), והיאך היא נפקעת מעצמה? (ראה למעלה). וצריך לומר שכיון שלא הקדישה במפורש קדושת הגוף, אינה דומה קדושת הגוף הזאת לכל קדושת הגוף והיא נפקעת מעצמה, ראה ב'כסף משנה'.

12 **ח. הָיְתָה לוֹ בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת[35] וְאָמַר: אִם תֵּלֵד זָכָר -**
13 **הֲרֵי הוּא עוֹלָה, וְאִם הִיא נְקֵבָה - זִבְחֵי שְׁלָמִים,**
14 **יָלְדָה זָכָר - יִקְרַב עוֹלָה, יָלְדָה נְקֵבָה - תִּקְרַב זִבְחֵי**
15 **שְׁלָמִים[36]. יָלְדָה זָכָר וּנְקֵבָה - הַזָּכָר יִקְרַב עוֹלָה,**
16 **וְהַנְּקֵבָה זִבְחֵי שְׁלָמִים. יָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - אֶחָד יִקְרַב**
17 **עוֹלָה, וְהַשֵּׁנִי יִמָּכֵר לְצָרְכֵי עוֹלָה וְדָמָיו חֻלִּין[37]. וְכֵן**
18 **אִם יָלְדָה שְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אַחַת תִּקְרַב שְׁלָמִים, וּשְׁנִיָּה**
19 **תִּמָּכֵר לְצָרְכֵי שְׁלָמִים וְדָמֶיהָ חֻלִּין[38]. יָלְדָה טֻמְטוּם**
20 **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינָן קְדֻשִּׁים וַהֲרֵי הֵן חֻלִּין[39], כְּמוֹ**
21 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[40]. וְהַמַּקְדִּישׁ עֻבָּר בִּמְעֵי בַּעֲלַת מוּם וְכַיּוֹצֵא**
22 **בָּהּ[41] - הֲרֵי זֶה קָדוֹשׁ[42].**

35) משנה, תמורה כד, ב: "מבכרת שהיתה מעוברת, אומר מה שבמעיה של זו אם זכר עולה, ילדה זכר יקרב עולה, ואם נקבה זבחי שלמים, ילדה נקבה תקרב שלמים". ובגמרא שם הקשו על "אם נקבה זבחי שלמים" – "נקבה, מי קא קדשה בבכורה", ותירצו: "סיפא אתיא לבהמה דהקדש", "שאם חטאת היא ונתעברה, ורוצה להערים שלא ילך למיתה, שוולד חטאת למיתה אזיל, ישנהו לקדושה אחרת, וקמשמע־לן וולדות קדשים בהווייתן (= בלידתן) הן קדושים ולא במעי אמן" (רש"י), ורבינו שפוסק (להלן פ"ד מהל' תמורה ה"ג), כי וולדות בהמת הקדש במעי אמן הם קדושים, ואם־כן אי־אפשר לפרש הסיפא "ואם נקבה זבחי שלמים" אלא בבהמת חולין. אבל הרישא "אם תלד זכר", אפשר לפרש גם במבכרת, שהרי הבכור אינו קדוש אלא ביציאת רובו. וראה בהל' תמורה שם הי"ב. ועי' ב'הר המוריה' כאן. 36) שם במשנה. 37) שם במשנה. ומפרש רש"י: על שניהם חלה קדושת עולה, דהא קאמר אם זכר יהא עולה, ומיהו לא נדר אלא אחד, הלכך יקריב האחד לנדרו, והשני ימכר לצרכי עולה, ודמיו חולין. 38) שם במשנה. 39) ראה שם במשנה: "ילדה טומטום ואנרדוגינוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין קדושה חלה עליהן". וראה בפירוש המשנה, שם: "ומה שאמר טומטום ואנדרוגינוס, על בהמת קדשים חוזרת המחלוקת, שרבן שמעון בן גמליאל אומר ולד קדשים משעה שיולד תקדש, ולפיכך אם היה טומטום ואנדרוגינוס שאין ראוי להקרבה, אין קדושה חלה עליו. וחכמים אומרים, ולד קדשים בקדושתה דאמיה קאי, ולפיכך יהיה ולדה קדוש, ולענין זה הלכה כחכמים". וכל זה בבהמת הקדש, אבל בבהמת חולין שאין כאן קדושת אמן, אלא קדושת הפה, שאומר שיהיה העובר קדוש – אין קדושת פה חלה על טומטום ואנדרוגינוס ('הר המוריה', וראה לחם־משנה). 40) פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. ומה שאומר שם רבינו "שימכרו ויביא בדמיהם כל קרבן שירצה" (ראה לחם־משנה) אין זה באופן שאמר "הרי אלו למזבח", שהכוונה שבדמיהם יביא קרבן (ראה השגת הראב"ד) אבל בנידון שלפנינו שפירש בהקדישו: זכר או נקבה, אין טומטום ואנדרוגינוס בכלל, ואפילו דמיהם הם חולין, ראה לחם־משנה. 41) מהדברים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הפסולים למזבח. 42) כרבי יוחנן בתמורה יא, א. ולא כבר פדא.

יום ש"ק ד' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) דין הנודר ושינה ממה שנדר.

1 **א. הַנּוֹדֵר גָּדוֹל וְהֵבִיא קָטָן - לֹא יָצָא[2]; קָטָן וְהֵבִיא**
2 **גָּדוֹל - יָצָא[3]. כֵּיצַד? אָמַר 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה אוֹ**
3 **שְׁלָמִים[4] כֶּבֶשׂ'[5] וְהֵבִיא אַיִל[6], אוֹ שֶׁנָּדַר עֵגֶל[7] וְהֵבִיא**
4 **שׁוֹר[8], גְּדִי[9] וְהֵבִיא שָׂעִיר[10] - יָצָא[11].**

2) משנה במנחות קז: לדברי הכל. משום שלא הביא כמו שנדר. 3) משום שיש בכלל מרובה מועט. [=יש בכלל מאתיים - מנה]. 4) ראה למעלה פרק י"ד הלכות א-ח, כי רק עולה ושלמים באים בנדר ונדבה, ולא חטאת ואשם. 5) שהוא בן שנה. 6) שהוא בן שנתיים. 7) שהוא בן שנה. 8) שהוא בן שתיים. 9) הוא שעיר עזים, שהוא בן שנה. 10) שהוא בן שתיים. 11) ולהיפך, שאם הביא קטן במקום גדול, לא יצא.

5 **ב. נָדַר עוֹלָה[12] מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָאֵילִים[13] וְהֵבִיא**
6 **פַּלְגָּס[14] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ אוֹ לֹא**
7 **יָצָא[15]. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלַת עוֹף[16] מִן הַתּוֹרִים אוֹ מִן בְּנֵי**
8 **הַיּוֹנָה[17] וְהֵבִיא תְּחִלַּת הַצְּהוּב[18] שֶׁבָּזֶה וְשֶׁבָּזֶה[19] - הֲרֵי**
9 **זֶה סָפֵק[20]. נָדַר שָׁחוֹר וְהֵבִיא לָבָן, לָבָן וְהֵבִיא שָׁחוֹר,**
10 **זָכָר וְהֵבִיא נְקֵבָה, נְקֵבָה וְהֵבִיא זָכָר[21] - לֹא יָצָא.**

12) הוא הדין אם נדר שלמים. 13) כלומר, בין אם נדר רק כבש או רק איל ובין אם נדר ואמר הרי עלי עולה מאיזה שארצה אם מן הכבשים אם מן האילים. 14) כי "כל מקום שנאמר בתורה כבש או כבשה או כבשים הרי אלו בני שנה, וכל מקום שנאמר איל או אילים הם הזכרים בני שנתיים ומאימתי נקרא איל משייכנס בשנה שנייה ל"א יום, אבל ביום למ"ד, אינו כשר לא לכבש ולא לאיל והוא הנקרא פלגס". 15) בחולין שם: "בעי ר' זירא האומר עלי עולת בהמה מן האיל או מן הכבש והביא פלגס מהו, אליבא דר' יוחנן לא תיבעי לך דאמר ברייה הוי וכו'. כי תיבעי לך אליבא דבר פדא דאמר מייתי ומתני (מביא נסכים בתנאי) מי אמרינן איל וכבש מתנה (שספק הוא אם הוא כבש או איל), בברייה לא מתנה (שוודאי אינו ברייה בפני עצמו), או דלמא בברייה נמי מתנה, דאמר אי בריה הוה ליהוי כולה (כל הנסכים) נדבה, תיקו". כלומר, בעיית ר' זירא היא במה שאמר בר פדא כי הפלגס הוא ספק, אם כוונתו לספק כבש ספק איל, ולפי זה אם אמר "הרי עלי עולה מאיזה שארצה, אם מן הכבשים ואם מן האילים", יכול להביא פלגס, ממה נפשך, או אולי יש גם ספק שלישי אם הוא ברייה בפני עצמו, או לא, ולפי זה אינו יכול להביא פלגס, שמא אינו לא כבש ולא איל, אלא ברייה בפני עצמו, ומכיוון שנשאר הדבר בתיקו, פסק רבינו כי הרי זה ספק אם יצא ידי נדרו או לא. 16) ואילו שלמים אינם באים מן העוף. 17) כלומר, מאיזה שירצה: מן התורים או מן בני היונה. וראה למעלה פרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכה ב כי המביא ממין התורים צריך להביא גדולים, ואילו קטנים פסולים, והמביא ממין היונים צריך להביא קטנים, ואילו גדולים פסולים. 18) שהוא פסול גם בתורים וגם בבני יונה, מספק שמא כבר גדלו (לעניין בני יונה) או לא גדלו עדיין (לעניין תורים). וראה עוד להלן שישנו ספק נוסף: אולי הם ברייה בפני עצמה. ותחילת הציהוב הוא כשמתחילים להביא נוצה יפה צהובה סביב לצוואר. 19) כלומר, הביא שניהם: גם תורים בתחילת ציהוב וגם בני יונה בתחילת ציהוב, וחוץ מהספק הרגיל שמא הם גדולים ושמא הם קטנים, שלפי זה היה יוצא ידי נדרו, ממה נפשך, אם תחילת ציהוב הוא סימן גדלות, הרי הוא יוצא ידי חובתו בבני היונים. וכגון שעבר הכהן והקריב, אבל לכתחילה אסור להקריבם שהרי ממה נפשך אחד מהם פסול. 20) חולין כב: בעיית ר' זירא ולא נפשטה. ולפיכך פסק שהרי זה ספק, כלומר, מספק יש בו שלושה ספקות, כנ"ל. 21) "נלמד בקל וחומר משחור והביא לבן".

11 **ג. הַנּוֹדֵר סְתָם - מֵבִיא מִן הַגְּדוֹלִים[22] שֶׁבַּמִּין**
12 **שֶׁנָּדַר. וְאִם אוֹתוֹ הַמָּקוֹם רְגִילִין לִקְרוֹת בִּסְתָם**
13 **לְאֶחָד מִן הַמִּינִין - מֵבִיא כְּאַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. כֵּיצַד?**
14 **נָדַר עוֹלָה מִן הַבָּקָר - יָבִיא שׁוֹר. אָמַר: הֲרֵי עָלַי**
15 **עוֹלָה, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לִקְרוֹת עוֹלָה סְתָם**
16 **אֲפִלּוּ לְעוֹלַת הָעוֹף - מֵבִיא פְּרִידָה אַחַת תּוֹר אוֹ**
17 **בֶּן יוֹנָה[23]; וְאִם דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרִין עוֹלָה סְתָם אֶלָּא**
18 **לְעוֹלַת בָּקָר - יָבִיא שׁוֹר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.[24]**

22) "האומר אחד מכבשיי הקדש וכו' והיו לו שניים, הגדול שבהן הקדש". [אבל צריך עיון: הרי אם יש שם שלושה - חוששין לבינוני]. 23) שם במשנה: "הרי עלי עולה יביא כבש, ר' אלעזר בן עזריה אומר או תור או בן יונה". ובגמרא (שם קז:) "ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה" ומפרש רש"י "באתריה דתנא קמא גריעא כבש מעוף ובאתריה דר' אלעזר גריע עוף מכבש", וכתב רבינו שם בפירוש המשנה כי "במקומו של תנא קמא לא היו קורין שם עולה מוחלט אלא עולת בהמה וכו' ובמקומו של ר' אלעזר בן עזריה קורין שם עולה מוחלט אפילו לעולת העוף ועל כן אמר תור או בן יונה". אבל צריך עיון, למה בנודר מן הבקר מביא מן הגדולים, ובאומר "הרי זה עלי עולה", מביא מן הקטנים שבו, אם הם נקראים עולה, ועיין לחם משנה. 24) אם קוראים עולה רק לכבש - יביא כבש.

19 **ד. מִי שֶׁנָּדַר שׁוֹר אוֹ אַיִל אוֹ כֶּבֶשׂ אוֹ עֵגֶל וְכַיּוֹצֵא**
20 **בָּהֶם - לֹא יָבִיא כָּחוּשׁ בְּיוֹתֵר שֶׁבְּאוֹתוֹ הַמִּין, מִפְּנֵי**
21 **שֶׁדָּמָיו מוּעָטִין[25]; וְאֵינוֹ חַיָּב לְהָבִיא הַיָּפֶה הַשָּׁמֵן**
22 **בְּיוֹתֵר שֶׁאֵין שָׁם לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ[26], אֶלָּא יָבִיא הַבֵּינוֹנִי.**
23 **וְאִם הֵבִיא הַכָּחוּשׁ - יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ[27].**

25) כלומר, כל זה הוא רק אם יש לו שמן ומביא כחוש בגלל ערכו המועט, אבל אם הסיבה להבאת הכחוש אינו משום כך, אלא בגלל שאין לו אחר, ואין לו להשיג יותר משובח, שאז מביא הכחוש לכתחילה. 26) במשנה מנחות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קז: "הרי עלי שור יביא הוא ונסכיו במנה, עגל יביא הוא ונסכיו בחמש, איל יביא הוא ונסכיו בשתיים, כבש יביא הוא ונסכיו בסלע". ומשמע לרבינו שדמים אלו הם דמי הבינוני שבכל מין" 27) דבר זה יצא לו לרבינו מהפסוק במלאכי האומר "וארור נוכל ויש בעדרו זכר ונודר וזובח משחת לה'", הרי שגם המביא משחת לה' הוא נקרא "נודר וזובח" למדנו מכאן שיצא ידי נדרו גם בכחוש.

1 **ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה - יָבִיא שׁוֹר**
2 **שֶׁשָּׁוֶה מָנֶה בְּאוֹתוֹ מָקוֹם חוּץ מִנִּסְכָּיו. הֵבִיא שְׁנַיִם**
3 **בְּמָנֶה - לֹא יָצָא.**

4 **ו. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה עוֹלָה, וְנָפַל בּוֹ מוּם - אִם רָצָה,**
5 **יָבִיא בְּדָמָיו שְׁנַיִם[28]; וַאֲפִלּוּ הֵבִיא בְּדָמָיו אַיִל אֶחָד -**
6 **יָצָא[29]. אָמַר: שְׁנֵי שְׁוָרִים אֵלּוּ עוֹלָה, וְנָפַל בָּהֶם מוּם -**
7 **אִם רָצָה, יָבִיא בִּדְמֵיהֶם אֶחָד. אַיִל זֶה עוֹלָה, וְנָפַל בּוֹ**
8 **מוּם - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו כֶּבֶשׂ. וְכֵן אִם נָדַר כֶּבֶשׂ**
9 **וְנִפְסַל[30] - אִם רָצָה, יָבִיא בְּדָמָיו אַיִל.**

28) שם קח. במשנה: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים", ואף כי באומר הרי עלי שור שווה מנה והביא שניים במנה לא יצא, היינו משום שאמר "הרי עלי" שחייב באחריותו עד שיביאנו, מה שאין כן באומר "שור זה עולה" שאינו חייב באחריותו. 29) בגמרא שם: "איבעיא להו ממינא למינא מאי? (כגון שור שנסתאב אם אפשר לו להביא איל), תא שמע שור זה עולה ונסתאב לא יביא בדמיו איל, אבל מביא בדמיו שתי אילים וכו' שמע מינה. אי הכי מאי איריא תרי אפילו חד נמי וכו' תרי תנאי ואליבא דרבנן", ופסק רבינו כדעת התנא המתיר אפילו אחד. ואם כי בנדבה אינו חייב באחריות, - אין זה אלא אם נגנב או נאבד, שאינו ברשותו, אבל אם נפל בו מום - מוכרו ומביא בדמיו אחר. 30) שנפל בו מום.

10 **ז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי עוֹלָה[31], וְהִפְרִישׁ שׁוֹר וְנִגְנַב -**
11 **פּוֹטֵר עַצְמוֹ בְּשֶׁה[32]. אָמַר: שׁוֹר זֶה וְדָמָיו עָלַי עוֹלָה**
12 **- הֻקְבַּע[33], וְאִם נִפְסַל[34] - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו אֶלָּא**
13 **שׁוֹר[35].**

31) שחייב באחריותו עד שיקריב כמו שנדר. והמדובר כשדרך בני אדם לקרוא עולה סתם, גם בכבש, שאם רצה מביא כבש. 32) כלומר הנודר פוטר עצמו. 33) במנחות קח: על דברי המשנה שם עמוד א: "שור זה עולה ונסתאב אם רצה יביא בדמיו שניים" - "אמר רב מנשה בר זביד אמר רב לא שנו אלא דאמר שור זה עולה אי נמי אמר שור זה עלי עולה, אבל אמר שור זה ודמיו עלי עולה הוקבע", וכתב רש"י: "הוקבע אחריותו עליו להביאו עולה אחת ולא לשתי עולות". 34) נפל בו מום. 35) ולא שה, שמכיוון שהוקבע להביא עולה אחת ולא שתיים הוקבע גם להביא שור ולא שה.

14 **ח. הָאוֹמֵר: אֶחָד מִכְּבָשַׂי הֶקְדֵּשׁ וְאֶחָד מִשְּׁוָרַי**
15 **הֶקְדֵּשׁ, וְהָיוּ לוֹ שְׁנַיִם - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֶקְדֵּשׁ[36]. הָיוּ**
16 **שְׁלֹשָׁה - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶן הֶקְדֵּשׁ, וְחוּשְׁשִׁין לַבֵּינוֹנִי[37].**
17 **כֵּיצַד יַעֲשֶׂה[38]? יַמְתִּין לַבֵּינוֹנִי עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם,**
18 **וְתָחוּל הַקְּדֻשָּׁה עַל הַגָּדוֹל לְבַדּוֹ[39]. וְאִם אָמַר: שׁוֹר**
19 **שֶׁבִּשְׁוָרַי הֶקְדֵּשׁ - הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם הֶקְדֵּשׁ, וְאֵין**
20 **חוּשְׁשִׁין לַבֵּינוֹנִי[40].**

36) משום שכל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש. 37) כלומר, אף לבינוני. וראה במשנה שם: "אחד מכבשי הקדש ואחד משורי הקדש והיו לו וכו' שלושה בינוני שבהם הקדש", ובגמרא שם הקשו על זה: הרי אמרו, אם היו שניים - הגדול שבהם הקדש, אלמא מקדיש בעין יפה מקדיש, אימא סיפא בינוני שבהן הקדש, אלמא מקדיש בעין רעה מקדיש, אמר שמואל חוששין אף לבינוני, שלגבי קטן עין יפה הוא. 38) שם בגמרא: "היכי עביד, אמר רבי חייא בר רב ממתין לו עד שֶׁיּוּמָם ומחיל לה לקדושתיה בגדול". 39) כלומר, מחלל הקדושה של הבינוני על הגדול, ואומר כך: אם הקדשתי את הבינוני, יהא מחולל על הגדול, והגדול יהיה הקדש, ואם הקדשתי את הגדול, הרי הבינוני חולין מלכתחילה. 40) שם בגמרא: "אמר רבה בר אבוה לא שנו (דחוששין אף לבינוני) אלא דאמר אחד משוורי הקדש, אבל אמר שור בשוורי הקדש, הגדול שבהם הקדש, תורא בתוראי קאמר (=שור החשוב שבשוורי קאמר)", ודווקא אם אמר "שור שבשוורי", אבל אמר "שור משוורי" - חוששין לכולם.

21 **ט. פֵּרֵשׁ אֶחָד מֵהֶן[41] וְשָׁכַח, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אָבִיו[42]**
22 **אֶחָד מֵהֶן הֶקְדֵּשׁ[43] - הֲרֵי זֶה מַקְדִּישׁ[44] גָּדוֹל שֶׁבָּהֶן[45]**
23 **וְאַחַר כָּךְ יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן הַנּוֹדֵר עוֹלָה[46] מִן**
24 **הַבָּקָר וְקָבַע נִדְרוֹ וְשָׁכַח מַה קָּבַע, אִם שׁוֹר אִם עֵגֶל**
25 **- הֲרֵי זֶה יָבִיא שׁוֹר[47]. וְכֵן אִם קָבַע בַּכְּבָשִׂים וְשָׁכַח**
26 **מַה קָּבַע - יָבִיא אַיִל. קָבַע בָּעִזִּים וְשָׁכַח - יָבִיא**
27 **שָׂעִיר. שָׁכַח בְּאֵיזֶה מִין מִן הַבְּהֵמָה קָבַע עוֹלָתוֹ[48] -**
28 **יָבִיא שׁוֹר וְאַיִל וְשָׂעִיר[49]. וְאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ שֶׁמָּא קָבַע**
29 **עוֹלָתוֹ בְּעוֹף - יוֹסִיף תּוֹר וּבֶן יוֹנָה[50].**

41) כלומר, היו לו שלושה בעדרו, ובירר אחד מהם, והקדישו. 42) בשעת מיתתו. 43) כלומר, בירר אחד משלושת השוורים והקדישו. 44) אין הכוונה שצריך להקדישו, שהרי כבר הקדישו הוא או אביו, אלא מחזיקו בתורת הקדש. 45) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי או שאמר לי אבא ואיני יודע מה? הגדול שבהן הקדש", שמן הסתם הגדול שבהם הקדיש, שכן נאמר (דברים יב, יא) "וכל מבחר נדריכם" (רש"י שם). ומה שחוששין לבינוני אם אמר אחד משוורי הקדש הוא משום "שכיוון שאמר אחד מהן הקדש ולא ידענא אהי מינייהו חייל ההקדש, אי אגדול, אי אבינוני, דהווי עין יפה לגבי הקטן, הלכך אתרווייהו חייל, ומיהו לא קרב למזבח אלא חד מינייהו, אבל היכא דאמר פירשתי, ליכא לספוקי דוודאי גדול פירש" (רש"י שם). 46) שאינה אלא זכר ולא נקבה. 47) ראה שם קז. במשנה: "פירשתי מן הבקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל", ובגמרא (שם קז:) אמרו: "הא מני רבי היא דאמר קטן והביא גדול לא יצא". ואם כן, לדעת רבינו (למעלה הלכה א) שהנודר קטן והביא גדול יצא -

אינו צריך להביא אלא שור בלבד. 48) אם מן הבקר אם מן הכבשים אם מן העזים. 49) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ואף על פי שבמשנה שם (קז:) אמרו: "מן הבהמה ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ועגל ואיל ושעיר גדי וטלה". הרי בגמרא שם אמרו שמשנה זו היא לפי דעתו של רבי שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - מביא הגדול שבכל מין ממיני הבהמה, ויצא, וכן פסק רבינו. וראה בהשגת הראב"ד. 50) משנה שם. ורוצה לומר שיביא גם תור וגם בן יונה, שהרי הם שני מינים נפרדים כמו כבשים ובקר בבהמה.

י. נָדַר תּוֹדָה[51] אוֹ שְׁלָמִים[52] וְקָבַע נִדְרוֹ[53] בַּבָּקָר[54] וְשָׁכַח בְּמִי קְבָעוֹ[55] - יָבִיא פַּר וּפָרָה[56]. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בַּכְּבָשִׂים - יָבִיא אַיִל וְרָחֵל. נִסְתַּפֵּק לוֹ בָּעִזִּים - יָבִיא שָׂעִיר וּשְׂעִירָה. שָׁכַח בְּאֵי זֶה מִין קָבַע נִדְרוֹ[57] - מֵבִיא פַּר וּפָרָה, אַיִל וְרָחֵל, שָׂעִיר וּשְׂעִירָה[58]. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי עוֹלַת עוֹף - מֵבִיא תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה. פֵּרֵשׁ וְשָׁכַח בְּאֵי זֶה מִין קָבַע נִדְרוֹ - מֵבִיא תּוֹר וּבֶן יוֹנָה.

51) שלמים הבאים עם הלחם הם תודה. 52) כי השלמים באים מזכרים ונקבות. 53) שאמר הרי עלי תודה או שלמים, מזה או מזה. 54) במין הבקר. 55) אם זכר אם נקבה. 56) במשנה שם: "פירשתי מן בקר ואיני יודע מה פירשתי יביא פר ופרה עגל ועגלה". והוא לפי דעת רבי, שהנודר קטן והביא גדול לא יצא, אבל לרבנן - די בפר ופרה בלבד, וצריך שניהם, שהרי המשנה מזכר לנקבה או להיפך - לא יצא. 57) אם מן הכבשים אם מן העזים אם מן הבקר, וכמו כן שכח במי קבעו אם זכר אם נקבה. 58) שהם הגדולים שבכל מין ומין, ומספק מביא מכל מין ומין, זכר ונקבה.

יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לַמִּזְבֵּחַ - יָבִיא קֹמֶץ לְבוֹנָה; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב כֻּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא אֶלָּא לְבוֹנָה[59]. פֵּרֵשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח מַה פֵּרֵשׁ - יָבִיא מִכָּל דָּבָר שֶׁקָּרֵב כֻּלּוֹ לַמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ מֵבִיא עוֹלַת בְּהֵמָה, וְעוֹלַת הָעוֹף, וּמִנְחַת נְסָכִים[60], וּלְבוֹנָה, וְיַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[61].

59) ובגמרא שם הקשו: "והא איכא עולה (שהיא כליל), איכא עורה לכהנים. והא איכא עולת העוף, איכא מוראה ונוצה (שמשליכן לבית הדשן), והאיכא נסכים, לשיתין אזלי, והאיכא מנחת נסכים (היינו הסולת שבה והיא כולה כליל), כיוון דאיכא מנחה דאכלי כהנים מינה - לא פסיקא ליה". 60) אף על פי שאם אמר "הרי עלי למזבח", אין עולת העוף ומנחת נסכים בכלל - בפירש ואינו יודע מה פירש, יש להסתפק אולי אמר מפורש "הרי עלי עולת העוף למזבח", שהרי סוף סוף כל בשרה ועורה נקטרים על גבי המזבח, או הרי עלי עולת בהמה למזבח, שהרי כל בשרה נקטר על גבי המזבח, וכמו כן במנחת נסכים שכולה ממש על גבי המזבח. וראה ברש"י שם שלא הזכיר אלא עולת העוף ומנחת נסכים, ונראה מדבריו שעולת בהמה אינה בכלל, שהרי עורה לכהנים. 61) כלומר, חוץ מן היין שמביא במנחת נסכים - מביא גם יין בלי מנחה [ואף על פי שגם יין הבא בפני עצמו אינו לאישים, אלא לשיתין - אף על פי שאינו בכלל "הרי עלי למזבח", הרי הוא בכלל המפרש ואינו יודע מה פירש (כסף משנה)].

יב. אָמַר: הֲרֵי עָלַי בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ - יָבִיא כֶּבֶשׂ[62]; שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁקָּרֵב בְּסֶלַע לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא כֶּבֶשׂ. פֵּרֵשׁ וְשָׁכַח מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ[63] - יָבִיא בְּסֶלַע מִכָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁקָּרֵב לַמִּזְבֵּחַ[64].

62) ברייתא במנחות קז: וכריתות י: ובכריתות שם: "ממאי, מדאמר רחמנא (ויקרא ה, טא) איל אשם, בכסף שקלים (דהיינו שני סלעים) מכלל דכבש בן שנה בסלע". 63) כלומר, אמר הרי עלי בסלע דבר מסויים ושכח. 64) מנחות שם. "ובלבד שיוכל לקנות דבר שלם בסלע".

יג. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לְבוֹנָה - לֹא יִפְחֹת מִקֹּמֶץ[65]. הֲרֵי עָלַי עֵצִים - לֹא יִפְחֹת מִשְׁנֵי גְזָרִים, עָבְיָן כְּמָחוֹקוֹת[66] וְאָרְכָּן אַמָּה[67]. הֲרֵי עָלַי עֵץ - מֵבִיא גֶּזֶר אֶחָד אָרְכּוֹ אַמָּה. וְאִם רָצָה לְהָבִיא דְּמֵי הָעֵצִים - יָבִיא[68].

65) "מנלן דכתיב (שם ו, ח) והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה ומשמנה ואת כל הלבונה, מקיש לבונה להרמה דמנחה מה הרמה דמנחה קומץ, אף לבונה נמי קומץ". 66) ראה למעלה פרק ז מהלכות איסורי מזבח הלכה ג: "והגזרין שעשה משה אמה אורכן ואמה רוחבן ועוביין כמחק גודש של סאה וכמותן עושין לדורות", היינו, כעובי מדת סאה כשהיא מלאה וגדושה, אבל מחוקה למעלה, כלומר, ישרה עם פי הכלי. 67) וכמו כן רחבן אמה. 68) תוספתא שקלים פרק ג: "האומר הרי עלי עצים מביא דמי שני גיזרי עצים ונותן לשופר וכהנים לוקחים בם עצים ומקריבין אותן לגבי המזבח".

יד. מִי שֶׁנָּדַר אוֹ הִתְנַדֵּב שֶׁמֶן[69] - כֵּיצַד עוֹשִׂין בּוֹ? קוֹמֵץ מִמֶּנּוּ קֹמֶץ וְנוֹתֵן עָלָיו מֶלַח[70] וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים כִּשְׁיָרֵי מִנָּחוֹת. וְכֵיצַד עוֹשִׂין בְּיַיִן הַבָּא בִּפְנֵי עַצְמוֹ? נוֹתֵן עָלָיו מֶלַח[71] וּמְנַסְּכוֹ כֻּלּוֹ עַל גַּבֵּי הַשִּׁיתִּין[72] כְּכָל הַנְּסָכִים[73]. וְהַלְּבוֹנָה הַבָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ[74] - נוֹתֵן עָלֶיהָ מֶלַח[75] וְכֻלָּהּ לָאִשִּׁים.

69) ראה למעלה פרק י"ד הלכה א, שמתנדב אדם, או נודר, שמן בפני עצמו. 70) כי "מצות עשה למלוח כל הקרבנות קודם שיעלו למזבח, שנאמר על כל קרבנך תקריב מלח". 71) ואף שכתב רבינו כי יין הנסכים קרב בלא מלח - אין זה אלא ביין הבא עם הנסכים, אבל יין הבא בפני עצמו טעון מלח (כסף משנה). [ואף על פי שכל עיקר דבר זה, שיין הבא עם הנסכים אינו טעון מלח, הוא, משום שאינו על האישים (מנחות כא.), והרי גם יין הבא בפני עצמו אינו בא על גבי האישים - כבר כתבנו (למעלה הלכה יא ובפרק ה מהלכות איסורי מזבח הלכה יא) שעיקרו של יין הבא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בפני עצמו, לבוא על האישים, אלא שאיסור אחר גרם לו]. 72) ואינו מזלפו על גבי האש, מפני שאסור לכבות האש שעל המזבח, ואף על פי שאינו מתכוון לכך - הרי זה פסיק רישיה. 73) כלומר, כמו היין הבא עם הנסכים. 74) כי מתנדב או נודר לבונה בפני עצמה. 75) כי "בראשו של מזבח מולחין הקומץ והלבונה וכו'".

טו. מִי שֶׁנָּדַר נֶדֶר - לֹא יְבִיאֶנּוּ מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן זֶה, וְכָל הַמְחֻיָּב בְּקָרְבָּן - לֹא יָבִיא קָרְבָּנוֹ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין[76].

76) במשנה שם פב. "מנין לאומר הרי עלי תודה שלא יביא אלא מן החולין, תלמוד לומר (דברים טז, ב) וזבחת פסח לה' אלוקיך צאן ובקר, והלא פסח אין בא אלא מן הכבשים ומן העזים, אם כן מה תלמוד לומר צאן ובקר, להקיש כל הבא מן הצאן ומן הבקר לפסח, מה פסח דבר שבחובה, ואין בא אלא מן החולין (שנלמד מפסח מצרים שאז לא היה עוד מעשר שני - גמרא ורש"י שם), אף כל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין. לפיכך האומר הרי עלי תודה הרי עלי שלמים הואיל ובאין חובה לא יביאו אלא מן החולין".

טז. אָמַר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה מִן הַחֻלִּין וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר - לֹא יָבִיא לַחְמָהּ אֶלָּא מִן הַחֻלִּין; שֶׁהֲרֵי נָדַר בְּקָרְבַּן תּוֹדָה, וְהַתּוֹדָה אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא עִם הַלֶּחֶם[77] מִן הַחֻלִּין.

77) כלומר, כיוון שאמר הרי עלי תודה מן החולין נתחייב מיד בתודה, ודינה של תודה לבוא עם הלחם, ונתחייב מיד גם בלחם, ואם כן גם הלחם הוא דבר שבחובה, ואינו בא אלא מן החולין.

יז. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי לְהָבִיא תּוֹדָה מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְלַחְמָהּ מִן הַחֻלִּין - יֵשׁ לוֹ לְהָבִיא כְּמוֹ שֶׁנָּדַר[78]. וְאִם הֵבִיא הַכֹּל מִן הַחֻלִּין - יָצָא[79]. וְכֵן אִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה הִיא וְלַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר - יָבִיא[80]. וְלֹא יָבִיא לַחְמָהּ מֵחִטֵּי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֶלָּא מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּמוֹ הַבְּהֵמָה שֶׁהִיא מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ שֶׁיָּבִיא לַחְמָהּ מִן הַמַּעֲשֵׂר - לֹא יָבִיא נְסָכֶיהָ מִמָּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁאֵין הַנְּסָכִים בָּאִין לְעוֹלָם אֶלָּא מִן הַחֻלִּין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ - עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻשָּׁלוֹ וְלֹא יִהְיֶה בָּהֶן צַד לַגָּבוֹהַּ כְּלָל.

78) שם במשנה: "תודה מן המעשר ולחמה מן החולין, יביא". כלומר, ואין מקום לחייבו להביא גם לחם מן המעשר, שהואיל ועיקר המצוה הוא להביא מן החולין והוא לא מביא את הזבח מן החולין כמצוותו - לא נגרר הלחם אחר הזבח. 79) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מה שאמר (במשנה) יביא, רוצה לומר, שמותר לו להביא כמו שאמר, ואם הביא הכל מן החולין הרי זה משובח". 80) שניהם מן המעשר. גם על זה כתב רבינו שם "יביא, רוצה לומר, מותר להביא כמו שאמר, ואם הביא מן החולין הרי זה משובח".

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) המשך מהפרק הנ"ל בקרבן מנחה.

א. הַנּוֹדֵר מִנְחָה מַאֲפֵה תַנּוּר[2] - לֹא יָבִיא מַאֲפֵה כֶּפַח[3], וְלֹא מַאֲפֵה רְעָפִים[4], וְלֹא מַאֲפֵה יוֹרוֹת הָעַרְבִּיִּים[5].

2) משנה במנחות סג. וברייתא שם למדו כן ממה שנאמר (ויקרא ב, ד) "מאפה תנור", ולא מאפה כופח ולא מאפה רעפים ולא מאפה יורות הערביים. וראה גם בספרא פ' ויקרא דבורא דנדבה פרשה י הלכה ג. 3) כתנא־קמא שם ולא כרבי יהודה. וכופח הוא "מקום שפיתת קדרה אחר שמסירין האש מאותו המוקד, ונותנין שם העיסה והיא נאפת, ומעשה התנור הוא שמחממין אבן קשה ושברי חרס עד שיתלבנו ומשליכים עליהם העיסה וכופין עליה כלי ונאפת בו" (פירוש המשנה שם). 4) לאחר שהוסקו. 5) "גומא בארץ טוחה בטיט כמו קדרה, ומסיקין האש בתוכה עד שתלבן ומשליכין בה העיסה" (פירוש המשנה שם).

ב. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי[6] בְּמַחֲבַת, וְהֵבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת; בְּמַרְחֶשֶׁת, וְהֵבִיא בְּמַחֲבַת - מַה שֶּׁהֵבִיא הֵבִיא[7], וִידֵי חוֹבָתוֹ[8] לֹא יָצָא[9]. וְאִם אָמַר: זוֹ לְהָבִיא בְּמַרְחֶשֶׁת, וֶהֱבִיאָהּ בְּמַחֲבַת; אוֹ בְּמַחֲבַת, וֶהֱבִיאָהּ בְּמַרְחֶשֶׁת - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[10]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[11]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לַהֲבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד[12], וֶהֱבִיאָן בִּשְׁנֵי כֵּלִים; בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וֶהֱבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד - מַה שֶּׁהֵבִיא הֵבִיא, וִידֵי חוֹבָתוֹ לֹא יָצָא[13]. שֶׁנֶּאֱמַר: כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיְיָ[14].

6) מנחות קב: במשנה. ועיין עוד שם סג. 7) כלומר, המנחה היא כשרה, שהרי מתנדב אדם ומביא מנחת מחבת, או מנחת מרחשת, ראה למעלה פי"ב הלכה ד. 8) כלומר, חובת נדרו. 9) שהרי לא קיים נדרו. הוא נדר מחבת והביא מרחשת, מרחשת והביא מחבת. 10) שם קב: במשנה. "דקבעה כלי שהזכיר בה, ואין יכול לשנותה לכלי אחר" (רש"י שם). 11) במנחות אחרות (ראה למעלה פי"ב שם) אם שינה מזו לזו. 12) ראה למעלה פי"ב הלכה ה, כי חמש מנחות הבאות בנדר ונדבה, יש לו להתנדב ולנדור מהן כל מה שירצה, אפילו אלף עשרון. 13) שם במשנה. 14) שם קג. בגמרא.

ג. אָמַר: אֵלּוּ לְהָבִיא בִּכְלִי אֶחָד[15], וְהֵבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים; אוֹ לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְהֵבִיא בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. לֹא קְבָעָן בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר, אֶלָּא אָמַר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת, וּבִשְׁעַת הַפְּרָשָׁה קְבָעָן וְהִפְרִישָׁן בִּשְׁנֵי כֵּלִים, וְחָזַר וֶהֱבִיאָן בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; שֶׁנֶּאֱמַר 'כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ', וְלֹא 'כַּאֲשֶׁר הִפְרַשְׁתָּ'[16]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לְהָבִיא בִּכְלִי אֶחָד, וֶהֱבִיאָן בִּשְׁנֵי כֵּלִים, אָמְרוּ לוֹ: בִּכְלִי אֶחָד נָדַרְתָּ, הִקְרִיבָם בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין[17]; הִקְרִיבָם בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים[18].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

15) והמדובר באופן שאינו יכול לקמוץ מכל אחת ואחת בפני עצמה (רש"י שם). וראה להלן סוף הלכה ד. 16) דברי אביי ור' יוחנן בגמרא שם. 17) שם במשנה. ואף־על־פי שלא אמר "אלו להביא בכלי אחד", ובאופן זה – "מה שהביא הביא" (למעלה הלכה ב ועיין בשיטה־מקובצת שם). – אין זה אלא משום שאנו אומרים כי לא נתכוון לנדר זה, אלא לנדבה, אבל כאן שאמרו לו: "בכלי אחד נדרת", ולא השיב להם: לשם לנדבה אני מביא, מוכח מזה שלשם הנדר הביא, וכיון ששינה – פסול, והוא־הדין לענין מחבת ומרחשת (ראה למעלה הלכה ב) שאם אמרו לו כך וכך נדרת ולא חש לכך, הרי זה פוסל (עיין רש"י ו'תוספות יום טוב' שם). 18) שהרי חזר והקריב כמו שנדר, ומה ששינה בעת שהביא – אין זה כלום.

1 **ד. אָמַר: הֲרֵי עָלַי שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת לְהָבִיא בִּשְׁנֵי כֵּלִים,**
2 **וְהֵבִיא בִּכְלִי אֶחָד[19], אָמְרוּ לוֹ: בִּשְׁנֵי כֵּלִים נָדַרְתָּ,**
3 **הִקְרִיבָן בִּשְׁנֵי כֵּלִים - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים; הִקְרִיבָן**
4 **בִּכְלִי אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי מְנָחוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ[20].**

19) משנה שם. 20) שאם יכול לקמוץ מזה בפני עצמה ומזו בפני עצמה – כשירות, ואם לאו – פסולות, ראה בפי"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה כט.

5 **ה. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי מִנְחָה[21] - יָבִיא אַחַת מֵחֲמִשָּׁה**
6 **מִינֵי מְנָחוֹת הַבָּאוֹת בְּנֶדֶר וּנְדָבָה[22]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי**
7 **מְנָחוֹת[23] - יָבִיא שְׁנֵי (מִינֵי)[24] מְנָחוֹת מֵחֲמִשְׁתָּן.**
8 **אָמַר: הֲרֵי עָלַי מִין מְנָחוֹת[25] - יָבִיא שְׁתֵּי מְנָחוֹת**
9 **מִמִּין אֶחָד[26]. הֲרֵי עָלַי מִינֵי מְנָחוֹת - יָבִיא שְׁתֵּי**
10 **מְנָחוֹת מִשְׁנֵי מִינִים[27]. וְכֵן אִם אָמַר: מִינֵי מִנְחָה -**
11 **יָבִיא שְׁנֵי מִינִין[28]. קָבַע נִדְרוֹ בְּמִין מֵהֶן וּשְׁכֵחוֹ -**
12 **מֵבִיא חֲמִשְׁתָּן[29].**

21) סתם ולא פירש איזו מנחה. 22) משנה שם קד: וכתנא־קמא שלא כר' יהודה. וראה למעלה פי"ב הלכה ד פירוט חמש המנחות הבאות בנדר ונדבה. 23) בלשון רבים (משנה שם). 24) הכסף־משנה מחק מילה זו, כי הוא יכול להביא שתי מנחות אפילו ממין אחד. 25) כלומר, "מין" בלשון יחיד, ו"מנחות" בלשון רבים. 26) ברייתא שם קה. ובתוספתא מנחות פי"ב, וראה גם במשנה שם קד: 27) שם קה. ובתוספתא שם. והיינו דוקא שתי מנחות ומשני מינים, כיון שאמר "מיני מנחות", שניהם בלשון רבים. 28) שם קה. "בעי רב פפא, מיני מנחה מהו, כיון דאמר "מיני", תרתי קאמר, ומאי מנחה, דכולא מנחות נמי מנחה מקריין, דכתיב (ויקרא ו, ז) וזאת תורת המנחה. או דילמא, כיון דאמר "מנחה", חדא מנחה קאמר, ומאי מיני מנחה? הכי קאמר, ממיני מנחה חדא מנחה עלי". וכתב הכסף־משנה, שלא נפשטה הבעיא. ומה שכתב רבינו, שמביא משני מינים, אינו אלא לחומרא מחמת ספק, ואם כן צריך להתנות, שאם אינו חייב אלא אחת, תהא השניה לנדבה. אבל במרכבת המשנה כתב, שנראה שדעת חכמים נוטה לחייב להביא שני מינים, שהרי דחקו שם להעמיד הברייתא כר' שמעון, בכדי ליישבה לפי השיטה הנ"ל.

29) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע איזה מהן פירשתי, יביא חמשתן".

13 **ו. אֵין הַיָּחִיד[30] מֵבִיא מִנְחָה בִּכְלִי אֶחָד יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים**
14 **עִשָּׂרוֹן[31]. וְאִם נָדַר יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים - מֵבִיא שִׁשִּׁים**
15 **בִּכְלִי אֶחָד, וְהַשְּׁאָר בִּכְלִי שֵׁנִי[32]. שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהַבָּלֵל**
16 **כְּאֶחָד אֶלָּא שִׁשִּׁים, אֲבָל יָתֵר עַל שִׁשִּׁים אֵין**
17 **נִבְלָלִין[33]. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּלִילָה מְעַכֶּבֶת, כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[34], אָמְרוּ חֲכָמִים[35]: כָּל הָרָאוּי לְבִילָה[36] - אֵין**
19 **הַבִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְבִילָה[37] -**
20 **הַבִּילָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.**

30) יחיד דווקא, אבל הציבור אינם מביאין אלא המנחות הקבועות, כגון מנחת העומר ושתי הלחם ולחם הפנים ומנחת הנסכים, ויש בהם שיעור כמה להביא (הר המוריה, וראה כסף־משנה). 31) משנה שם קג: 32) שם במשנה, וראה למעלה פי"ב הלכה ז. ודווקא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי שני. אבל לא יביא שלשים בכלי אחד, ושלשים ואחד בכלי שני, וכדומה, ראה להלן הלכה ז. 33) שם במשנה. אף־על־פי שנותן שם ששים לוגי שמן, לוג לכל עשרון (למעלה פי"ב הלכה ז). ועיין 'תוספות יום טוב' במנחות פי"ב משנה ד. 34) למעלה פי"ג הלכה יא. 35) שם יח: קג: בבא בתרא פא: ועוד. דברי ר' זירא. 36) לבלילה, כגון ששים עשרונים שראויים להבלל בכלי אחד. 37) ששים ואחד עשרונים.

21 **ז. [38]אָמַר: הֲרֵי עָלַי מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְאֶחָד עִשָּׂרוֹן -**
22 **מֵבִיא מֵאָה וְעֶשְׂרִים בִּשְׁנֵי כֵּלִים, שִׁשִּׁים בְּכָל כְּלִי,**
23 **וּמֵבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בַּכְּלִי הַשְּׁלִישִׁי[39]. [40]אָמַר: הֲרֵי**
24 **עָלַי עִשָּׂרוֹן - יָבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד; הֲרֵי עָלַי עֶשְׂרוֹנוֹת**
25 **- יָבִיא שְׁנַיִם[41]. פֵּרֵשׁ נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה עִשָּׂרוֹן פֵּרֵשׁ**
26 **- יָבִיא שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן בִּכְלִי אֶחָד[42]. שָׁכַח כַּמָּה עִשָּׂרוֹן**
27 **פֵּרֵשׁ וּבְאֵי זֶה מִין קְבָעוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שִׁשִּׁים**
28 **עִשָּׂרוֹן מִכָּל מִין וָמִין מֵחֲמִשְׁתָּן[43].**

38) בכסף־משנה נראה, שמכאן עד "אמר הרי עלי עשרון" - שייך להלכה הקודמת. 39) ואינם מחלקן לשלשה כלים שוה בשוה: ארבעים וארבעים וארבעים ואחד, ויצא לו לרבינו דין זה מהמשנה שם קג: (הובא למעלה הלכה ו) "אמר הרי עלי ששים ואחד, מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר" (הר המוריה). ובתוספתא מנחות פי"ב אמרו: "הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד, כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר לא יצא, בשני כלים (=כלומר, אמר הרי עלי מאה עשרונות להביא בשני כלים), מביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר. ואם הביא ששים בכלי אחד, ומאה בכלי אחר – יצא". 40) ראה למעלה הערה לז, כי מכאן מתחילה הלכה ז. 41) שם קד: במשנה: 42) כרבנן שם, וקו. ואם נדר פחות מששים, הרי השאר נדבה, והרי זה כנדר קטן והביא גדול (ראה למעלה פט"ז הלכה א). ואילו על יותר אין ספק בכך, שהרי אין מנחה של יחיד יתירה מששים עשרון (קרית ספר).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

43) שם קו. כדברי חכמים: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי ואיזו מהן פירשתי ואיני יודע כמה פירשתי, יביא חמש מנחות של ששים ששים עשרונים שהן שלש מאות".

1 **ח. קָבַע נִדְרוֹ וְשָׁכַח כַּמָּה עֶשְׂרוֹנוֹת נָדַר וּבְכַמָּה כֵּלִים**
2 **נָדַר[44] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא מֵאֶחָד וְעַד שִׁשִּׁים בְּשִׁשִּׁים**
3 **כֵּלִים[45]. כֵּיצַד? מֵבִיא עִשָּׂרוֹן אֶחָד בִּכְלִי רִאשׁוֹן,**
4 **וּשְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים בִּכְלִי שֵׁנִי, וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים**
5 **בִּשְׁלִישִׁי, עַד שֶׁיִּהְיוּ עַד שִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן בַּכְּלִי הָאַחֲרוֹן.**
6 **וְאִם שָׁכַח אַף בְּאֵי זֶה מִין קָבַע - מֵבִיא עַל סֵדֶר זֶה**
7 **שִׁשִּׁים כֵּלִים מִכָּל מִין[46]. וְנִמְצָא מֵבִיא מִכָּל מִין אֶלֶף**
8 **וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים עִשָּׂרוֹן[47].**

44) כלומר, נוסף לספק כמה עשרונות פירש (שמביא ששים עשרון), ראה למעלה הלכה ז), שכח גם בכמה כלים נדר, וראה למעלה הלכות ב־ג שאם נדר בכלי אחד והביא בשני כלים, או נדר בשני כלים והביא בכלי אחד – לא יצא. 45) משנה שם, דברי רבי. ואין חכמים חולקים עליו (לחם משנה). 46) מחמשת מיני המנחות הבאות בנדר ונדבה. 47) שהם ביחד תשעה אלפים ומאה וחמשים.

9 **ט. הָאוֹמֵר[48]: הֲרֵי עָלַי מִנְחַת שְׂעוֹרִים[49], אוֹ מִנְחַת**
10 **חֲצִי עִשָּׂרוֹן[50], אוֹ מִנְחַת[51] בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה[52] - הֲרֵי**
11 **זֶה פָּטוּר; שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב דָּבָר שֶׁמְּמוּהוּ מַקְרִיבִין[53].**
12 **אָמַר: הֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׂעוֹרִים אוֹ מִן**
13 **הָעֲדָשִׁים[54], אוֹ מִנְחָה בְּלֹא שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, אוֹ מִנְחָה**
14 **חֲצִי עִשָּׂרוֹן[55] - שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ. אִם אָמַר: לֹא נָדַרְתִּי**
15 **אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁמֻּתָּר לְהַקְרִיב כָּזֶה, וְאִלּוּ יָדַעְתִּי שֶׁאֵין**
16 **מַקְרִיבִין אֶלָּא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם סֹלֶת בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה לֹא**
17 **הָיִיתִי נוֹדֵר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאִם אָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי**
18 **יוֹדֵעַ הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּקְרִיבִין - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
19 **לְהַקְרִיב כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּקְרִיבִין.**

48) שם קג. במשנה, וכדעת רבי שמעון. 49) ראה למעלה פי"ב הלכה ב, כי "כל המנחות סולת חיטין, חוץ ממנחת סוטה ועומר התנופה שהם מן השעורים". 50) ראה למעלה שם הלכה ה. כי "כל המנחות (הקרבות לגבי המזבח) אין כל אחת מהן פחותה מעשרון". 51) כן צריך להיות בסמיכות (כסף־משנה), אף־על־פי שאין זו לשון מתוקנת, עיין שם בתוספות ד"ה לא שנו, וראה להלן. 52) ראה למעלה שם הלכה ז, כי "כל המנחות הקריבות לגבי המזבח, טעונות שמן ולבונה". 53) במנחות קג. "האומר הרי עלי מנחה מן השעורים, יביא מן החטים. קמח - יביא סולת. בלא שמן ובלא לבונה - יביא שמן ולבונה. חצי עשרון - יביא עשרון שלם. עשרון ומחצה - יביא שנים". ובגמרא שם: "אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. ר' יוחנן אפילו תימא בית הלל (דאמרי תפוס לשון אחרון), באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ובסוף הסוגיא (שם קג:) "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת (כן הוא ברש"י שם, ובתוספות שם ד"ה לא שנו בשם אית דגרסי), לא". ונראה מדברי רבינו, שזעירי בא לפרש דברי ר' יוחנן שאמר: אפילו תימא וכו'. ועל זה אמר זעירי: לא שנו אלא שאמר מנחה (בנפרד), אבל אם אמר מנחת (בסמיכות) לאו כלום הוא (כסף־משנה וקרית־ספר). [וסובר רבינו שטעמו של ר' יוחנן שלא אמרו כאן בית הלל תפוס לשון אחרון, מפני שהלשון האחרון הוא בטעות. ואם כן זה אינו אלא באומר "מנחה", אבל אם אמר "מנחת" (בסמיכות), אין כאן לשון ראשון כלל]. 54) הכסף־משנה העיר מדברי הגמרא מנחות שם, שמשמע כי בעדשים אין אדם טועה. והלחם־משנה פירש בדוחק, שהמדובר כשהזכיר בנדרו גם שעורים וגם עדשים, ומתוך זה ניכר שהוא טועה בכך. 55) לפי דברי הקרית־ספר להלן הלכה יד (מובא בדברינו שם) דוקא חצי עשרון, אבל לשליש ולרביע לא שמענו (הר המוריה).

20 **י. נָדַר עִשָּׂרוֹן וּמֶחֱצָה[56], וְאָמַר: אִלּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ[57]**
21 **הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִין - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁנַיִם[58].**
22 **אָמַר: הֲרֵי עָלַי קֶמַח[59], אוֹ הֲרֵי עָלַי חֲצִי עִשָּׂרוֹן, וְלֹא**
23 **הִזְכִּיר שֵׁם מִנְחָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר כְּמִי שֶׁלֹּא נָדַר**
24 **מֵעוֹלָם[60]. וְכֵן הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי תּוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם,**
25 **וְזֶבַח בְּלֹא נְסָכִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[61]. וְאִם אָמַר: אִלּוּ**
26 **הָיִיתִי יוֹדֵעַ[62] שֶׁאֵין מַקְרִיבִין כָּךְ הָיִיתִי נוֹדֵר כְּדֶרֶךְ**
27 **הַנּוֹדְרִין - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב כְּדֶרֶךְ הַמַּקְרִיבִין.**

56) כלומר, אמר הרי עלי מנחה עשרון ומחצה, אבל אם לא אמר מנחה אלא אמר הרי עלי עשרון ומחצה (ראה להלן), או שאמר הרי עלי מנחת עשרון ומחצה - אינו מביא אלא עשרון אחד (כסף־משנה). 57) כלומר, ששואלין אותו והוא עונה על השאלה, וכמו למעלה בהלכה ט (כסף־משנה). 58) שם במשנה. והמדובר באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך, לא הייתי נודר כך אלא כך", ולא יכול לפטור עצמו בעשרון אחד, דהרי על השלם אין ספק שצריך להביא, כי כך נודרים. ועל החצי הוא שאומר אילו הייתי יודע, משום כך מביא שנים, ראה בקרית־ספר. 59) ראה למעלה פי"ב הלכה ב, כי כל המנחות סולת. 60) ראה שם במשנה: "האומר הרי עלי מנחה וכו' קמח - יביא סולת וכו'" חצי עשרון - יביא עשרון שלם", ובגמרא (שם קג:): "אמר זעירי, לא שנו אלא דאמר מנחה, אבל אמר מנחת לא" (ראה למעלה הלכה ט), ושם נראה שאם לא אמר כלל מנחה, הרי הוא דומה לאומר "מנחת". 61) במנחות פא: "האומר הרי עלי תודה בלא לחם, וזבח בלא נסכים - כופין אותו ומביא תודה ולחמה זבח ונסכים וכו', אמר חזקיה, הא מני בית שמאי היא, דאמרי תפוס לשון ראשון וכו'. רבי יוחנן אמר אפילו תימא בית הלל, באומר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך". ופסק רבינו כר' יוחנן. 62) היינו על ידי שאלה ששואלין אותו לפני זה, והוא עונה לשאלה, וכמו בהלכה ט (כסף־משנה).

28 **יא. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי לַחְמֵי תּוֹדָה - יָבִיא תּוֹדָה**
29 **וְלַחְמָהּ; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין מַקְרִיבִין לֶחֶם בְּלֹא**
30 **תּוֹדָה, וְסוֹף הַקָּרְבָּן הִזְכִּיר[63]. אָמַר: הֲרֵי עָלַי לֶחֶם**
31 **לִפְטֹר תּוֹדָתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי[64] - יָבִיא לֶחֶם תּוֹדָה עִם**
32 **תּוֹדַת חֲבֵרוֹ[65].**

63) דברי רב הונא במנחות פא: ובחולין כג: "האומר הרי עלי לחמי תודה, מביא תודה ולחמה, מאי טעמא? מידע ידע האי גברא דלחם בלא תודה לא איקריב, והאי תודה ולחמה קאמר. והאי דקאמר לחמי תודה, סוף מילתא נקט". "כיון לנדור תודה תחילה ואח"כ לחם" (רש"י כת"י). "וכי אמר לחמי תודה, הוי כמאן דאמר תודה ולחמה" (רש"י). 64) כגון שראובן קיבל על עצמו להביא קרבן תודה, שצריך להביא גם לחם, ובא שמעון וקיבל על עצמו להביא את הלחם עבור ראובן. 65) מנחות וחולין שם.

1 **יב. מִתְנַדֵּב אוֹ נוֹדֵר אָדָם יַיִן בִּפְנֵי עַצְמוֹ[66]. וְאֵין**
2 **מִתְנַדְּבִין לֹג יַיִן וְלֹא שְׁנֵי לֻגִּין, שֶׁאֵין בַּנְּסָכִים לֹא לֹג**
3 **וְלֹא שְׁנַיִם. וְאֵין מִתְנַדְּבִין חֲמִשָּׁה[67], שֶׁאֵין חֲמִשֶּׁת**
4 **לֻגִּין רְאוּיִין לֹא לְנִסְכֵּי בְּהֵמָה אַחַת וְלֹא לְנִסְכֵּי שְׁתֵּי**
5 **בְּהֵמוֹת. אֲבָל מִתְנַדְּבִין שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה וְשִׁשָּׁה**
6 **וּמִשְּׁשָׁה וָמַעְלָה[68], מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְנִסְכֵּי בְּהֵמוֹת.**

66) משנה במנחות קד: וראה למעלה פי"ד ה"א, ובפט"ז הי"ד. 67) משנה שם קד. משום "שנסכי כבש שלשה לוגין, ונסכי איל ארבעה, ונסכי שור ששה, ולפיכך אי־אפשר לאדם שיביא נדבה לוג לא שנים, שאין בידינו שיעור זה במצות לגבי המזבח. ולא יתנדב גם כן חמשה לוגין, לפי שהן פחות מנסכי שור ואינן ראויין לנסכי שתי בהמות, אבל ששה לוגין הן כדי נסכי שור" (פירוש המשנה שם). 68) משנה שם.

7 **יג. כֵּיצַד? נָדַר שִׁבְעָה - הֲרֵי הֵן כְּנִסְכֵּי כֶּבֶשׂ וָאַיִל[69].**
8 **נָדַר שְׁמוֹנָה - הֲרֵי אֵלּוּ כְּנִסְכֵּי שְׁנֵי אֵילִים. תִּשְׁעָה -**
9 **כְּנִסְכֵּי שׁוֹר וָכֶבֶשׂ, אוֹ כְּנִסְכֵּי שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים. נָדַר**
10 **עֲשָׂרָה - הֲרֵי אֵלּוּ כְּנִסְכֵּי שׁוֹר וָאַיִל, אוֹ שְׁנֵי כְּבָשִׂים**
11 **וָאַיִל. וְכֵן עַד לְעוֹלָם[70].**

69) כן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 70) "תמצא תמיד איזה חשבון שיעלה בדעתך עולה למה שאפשר מכוין לנסכי מספר בהמות על דרך שהמשלנו (פירוש המשנה).

12 **יד. נָדַר[71] חֲמִשָּׁה לֻגִּין[72] - אוֹמְרִין לוֹ הַשְּׁלֵם שִׁשָּׁה;**
13 **שֶׁהֲרֵי קְבָעָן לְקָרְבָּן[73]. אֲבָל אִם נָדַר לֹג אוֹ שְׁנַיִם -**
14 **פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי אֵינָן רְאוּיִין כְּלָל, לֹא הֵן וְלֹא מִקְצָתָן[74].**
15 **וְאֵין מִתְנַדְּבִין וְלֹא נוֹדְרִין פָּחוֹת מִלֹּג שֶׁמֶן[75]; שֶׁאֵין**
16 **לְךָ מִנְחָה פְּחוּתָה מֵעִשָּׂרוֹן[76], וְהִיא צְרִיכָה לֹג אֶחָד**
17 **שֶׁמֶן[77].**

71) גמרא שם, וראה להלן. 72) כלומר, בדיעבד. אבל לכתחילה אין מתנדבין חמשה, כמפורש למעלה הלכה יב. 73) כלומר, מכיון שהוא קבע אותן לקרבן, אינו יכול להקריבן כי אם ביחד. ומכיון שאין בנסכים חמשת לוגין, שאין ראויין לא לנסכי בהמה אחת ולא לנסכי שתי בהמות (ראה למעלה הי"ב), לכך אינם קרבים עד שישלים לששה לוגין, שאז הם ראויין לנסכי שור. בגמרא שם: "איבעיא להו, יש קבע לנסכים או אין קבע לנסכים ("אם אמר הרי עלי כך וכך לוגין לנסכים מי הוי קבע, שאין יכול להקריבם אלא הכל ביחד, דהוו קרבי בקרבן אחד, או אין קבע ויכול להקריבם מה דחזי באפי נפשיה" — רש"י שם). היכי דמי, כגון דאייתי חמשה, אי אמרת אין קבע לנסכים משיך ומקריב ארבעה מינייהו דחזי לאיל, ואידך הוי נדבה. ואי אמרת יש קבע לנסכים עד דממלי להו לא קרבי, מאי וכו'", ולא נפשטה הבעיא, ופסקה רבינו לחומרא (כסף־משנה). וכל זה בנדר חמשה, שמקצת מהם ישנם בנסכים, שהרי שלשה ראויים לנסכי כבש וארבעה לנסכי איל. אבל בנדר שני לוגים או לוג אחד, ראה להלן. 74) כך נשמע מדברי הברייתא מנחות שם וקז. "האזרח (במדבר טו, יג), מלמד שמתנדבין נסכים, וכמה? שלשת לוגין. ומנין שאם רצה להוסיף יוסיף, תלמוד־לומר (שם, טו) יהיה. יכול יפחות, תלמוד־לומר (שם, יג) ככה" (כסף־משנה, וראה בהר המוריה). ומה שכתב רבינו למעלה הלכה ט, שאם אמר הרי עלי מנחה חצי עשרון — מביא עשרון שלם, היינו משום שחצי עשרון קרב בחביתי כהן גדול, חציו בבוקר וחציו בערב (ראה למעלה פי"ג הלכות כ־ד), אבל לוג אחד או שנים אינם ראויין כלל, לא הן ולא מקצתן (קרית ספר, וראה לחם־משנה ומשנה־למלך). 75) כן הוא במשנה מנחות קז. (הובאה להלן הט"ו) "הרי עלי וכו' שמן לא יפחות מלוג, רבי אומר שלשה לוגין" ופסק כתנא־קמא. ואם נדר חצי לוג — פטור, כמו ביין (הר המוריה). 76) ראה למעלה פי"ב הלכה ה. 77) ראה למעלה פי"ב הלכה ז, ופי"ג הלכה ה והלכה יד.

18 **טו. הָאוֹמֵר: הֲרֵי עָלַי יַיִן - לֹא יִפְחֹת מִשְּׁלֹשָׁה**
19 **לֻגִּין[78]. הֲרֵי עָלַי שֶׁמֶן - לֹא יִפְחֹת מִלֹּג[79]. פֵּרֵשׁ נִדְּרוֹ**
20 **וְשָׁכַח כַּמָּה לֹג נָדַר מִן הַיַּיִן אוֹ מִן הַשֶּׁמֶן - יָבִיא**
21 **אַרְבָּעִים וּמֵאָה לֹג; שֶׁאֵין לְךָ יוֹם שֶׁמַּקְרִיבִין בּוֹ**
22 **הַצִּבּוּר קָרְבָּנוֹת יוֹתֵר מִיּוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל**
23 **חַג[80] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת[81], וְהָיוּ הַנְּסָכִים בּוֹ מֵאָה**
24 **וְאַרְבָּעִים לֹג שֶׁמֶן וּכְמוֹתָם יַיִן[82], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר**
25 **בְּהִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין[83].**

78) במשנה שם לדברי הכל, משום שהפחות בנסכים הם נסכי כבש, שהם שלשה לוגין. 79) כדברי תנא־קמא במשנה שם. וראה למעלה הלכה יד, שזהו הפחות שבשמן במנחת נדבה. 80) של חג הסוכות. 81) שם במשנה: "פירשתי ואיני יודע מה פירשתי - יביא כיום מרובה", ובגמרא שם: "תנא, כיום טוב הראשון של חג (הסוכות) שחל להיות בשבת", שמקריבים בו שלשים ושלש בהמות עולות, וחטאת אחת, ראה להלן. 82) שהרי מקריבים בו שלשה עשר פרים למוסף החג, לכל פר נותנים חצי ההין, היינו ששה לוגין שמן, וששה לוגים יין (למעלה פ"ה הלכה ד), הרי בסך־הכל שבעים ושמונה לוגים שמן, וכן יין. כמו כן מקריבים שני אילים, שלכל אחד מהם שלישית ההין, היינו ארבעה לוגים שמן, וכן יין, הרי שמונה. כמו כן מקריבים ארבעה עשר כבשים, שלכל אחד רביעית ההין, היינו שלשה לוגים שמן, וכן יין, הרי עוד ארבעים ושנים לוגים. עוד מקריבין שני כבשים תמידים, ביחד ששה לוגים. עוד מקריבים שני כבשים למוסף שבת, הרי שוב ששה לוגים. וכשתחבר כל הנ"ל יהיו מאה וארבעים. 83) פרק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

י הלכה ג, שמקריבים בו עשרים ותשע בהמות חוץ משעיר לחטאת, ושני תמידים. ובשבת הרי ישנם גם שני מוספים.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר בו מצות הקרבת כל הקרבנות בבית הבחירה, ודיני שחיטת חוץ.

1 **א. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כֻּלָּן, בֵּין קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה וָעוֹף בֵּין**
2 **קָרְבְּנוֹת מְנָחוֹת, מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיבָן בְּבֵית**
3 **הַבְּחִירָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי**
4 **מְצַוֶּךָּ[2]. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת כָּל אָדָם מִטַּפֵּל**
5 **וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹת בְּהֵמָה[3] שֶׁנִּתְחַיֵּב לְהַקְרִיבָן מִחוּצָה**
6 **לָאָרֶץ לְבֵית הַבְּחִירָה. שֶׁנֶּאֱמַר: קָדְשֶׁיךָ אֲשֶׁר יִהְיוּ לְךָ**
7 **וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וְגוֹמֵר; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[4], שֶׁאֵינוֹ**
8 **מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ, שֶׁהוּא מִטַּפֵּל בָּהֶם**
9 **עַד שֶׁיְּבִיאֵם לְבֵית הַבְּחִירָה.**

2) ב'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יד): "כי אם (אל המקום) (במקום) אשר יבחר ה' באחד שבטיך שם תעלה עולותיך, אין לי אלא עולות, שאר קרבנות מנין, תלמוד־לומר ושם תעשה (את) כל אשר אנכי מצוך". וראה ב'ספר המצוות' עשה פד, ולא־תעשה פט. ומה שלמדו (זבחים קו: קיב: וקיט:) ממה שנאמר (ויקרא יז, ה) "והביאום לה'", זו מצות־עשה – המדובר בקרבנות שהקדישום בשעת היתר הבמות והקריבם בשעת איסור הבמות, כמו שמבואר שם קו, ב. ואילו באופן שהקדיש בשעת איסור הבמות נלמד מהפסוק "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" ('הר המוריה'). 3) ממה שפירט כאן קרבנות בהמה, נראה שמנחות ועופות אינם בכלל זה (ראה כסף־משנה). ויתכן כי מקור דבר זה ממה שאמרו בתמורה יז, ב - שהפסוק הנ"ל "רק קדשיך", מדבר בתמורות, והרי אין תמורה במנחות ובעופות, כמפורש בפ"א מהל' תמורה הי"א ('הר המוריה'). אולם במצוות שהקדים רבינו להל' מעשה הקרבנות (אות כא) כתב "להביא קדשי חוצה־לארץ לבית הבחירה", הרי שכל הקדשים בכלל. וכן סתם ב"מנין המצוות על סדר ההלכות", אות פה, וב'ספר המצוות' עשה פה. 4) 'ספרי' שם (דברים יב, כו).

10 **ב. הַמַּקְרִיב קָרְבָּן חוּץ לָעֲזָרָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה[5],**
11 **וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה**
12 **עֹלֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה[6]. וְאִם הִקְרִיב: בְּמֵזִיד**
13 **- חַיָּב כָּרֵת[7], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ זָבַח וְאֶל**
14 **פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת מֵעַמָּיו[8]; בְּשׁוֹגֵג**
15 **- מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[9].**

5) של "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך", ראה בהלכה הקודמת. 6) 'ספרי' פ' ראה (דברים יב, יג). וכן הוא בזבחים קו, א. שהרי "השמר פן ואל, אינו אלא לא־תעשה", ראה ב'ספר המצוות' (לא־תעשה פט), כתב רבינו: "האזהרה שהוזהרנו מלהקריב שום קרבן בחוץ, כלומר, חוץ לעזרה, וזה נקרא מעלה בחוץ, והוא אמרו יתעלה (שם) השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה, ולשון 'ספרי': אין לי אלא עולות, שאר קדשים מנין, תלמוד־לומר (שם, יד) ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך, ועדיין אני אומר עולה בעשה ולא־תעשה, שאר קדשים לא יהו אלא בעשה, תלמוד־לומר (שם) שם תעלה עולותיך, עולה בכלל היתה, ולמה יצאת, להקיש אליה, מה עולה שהיא מיוחדת שהיא בעשה ולא־תעשה, כך כל שהוא בעשה, הרי הוא בלא־תעשה". 7) ראה כריתות ב, א. ואם התרו בו – חייב מלקות, ראה להלן הי"ג. 8) צ"ל: "ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת וגו' מעמיו". 9) משנה, שם. וראה פ"א מהל' שגגות ה"ד, כי "חטאת קבועה היא הבאה מן הבהמה בלבד, וקרבן עולה ויורד הוא קרבן שאינו קבוע וכו'".

16 **ג. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
17 **הֶעֱלָם[10]: אִם הָיָה מֵזִיד - חַיָּב כָּרֵת[11], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר**
18 **יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וְגוֹמֵר, דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ**
19 **הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת; וְאִם שָׁחַט בְּשׁוֹגֵג - מֵבִיא**
20 **חַטָּאת קְבוּעָה[12].**

10) שלא הקריבם. 11) ראה כריתות שם, שהמשנה מונה השוחט והמעלה לשני דברים, ועי' גם בזבחים קו, א. וראה ב'ספר המצוות' לא־תעשה צ, ולהלן פ"א מהל' שגגות ה"ד אות יג־יד. 12) כריתות שם במשנה, ופ"א מהל' שגגות שם.

21 **ד. וְהֵיכָן הִזְהִיר עַל הַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ?[13] בְּהֶקֵּשׁ[14].**
22 **נֶאֱמַר: שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ, וְנֶאֱמַר[15]: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל**
23 **אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ; מָה הַעֲלָיָה בַּחוּץ, שֶׁעָנַשׁ עָלֶיהָ,**
24 **הִזְהִיר עָלֶיהָ בְּפֵרוּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה**
25 **עֹלֹתֶיךָ; אַף עֲשִׂיָּה, שֶׁבִּכְלָל הַשְּׁחִיטָה[16], שֶׁעָנַשׁ עָלֶיהָ**
26 **בְּפֵרוּשׁ, הֲרֵי הוּא מֻזְהָר עָלֶיהָ. שֶׁלֹּא עָנַשׁ הַכָּתוּב**
27 **אֶלָּא אִם כֵּן הִזְהִיר[17].**

13) שהרי אין עונשין אלא־אם־כן מזהירין. 14) סמיכות שחיטה להעלאה. כרבי יונה בזבחים קז, א. וראה גם ב'ספר המצוות' שם. 15) באותו פסוק. 16) כלומר, גם השחיטה בכלל העשיה. 17) זבחים, שם.

28 **ה. הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁים וְהֶעֱלָם בַּחוּץ - חַיָּב שְׁתַּיִם: אַחַת**
29 **עַל הַשְּׁחִיטָה וְאַחַת עַל הָעֲלָיָה[18]. שָׁחַט בִּפְנִים**
30 **וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - חַיָּב עַל הָעֲלִיָּה[19]. וְכֵן אִם שָׁחַט**
31 **בַּחוּץ וְהֶעֱלָה בִּפְנִים - חַיָּב עַל הַשְּׁחִיטָה[20].**

18) משנה, זבחים קו, א. כתנא־קמא. 19) שם במשנה לדברי הכל. 20) ראה בהערה הקודמת.

32 **ו. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים[21] הָרְאוּיִין**
33 **לִקָּרֵב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ; אֲבָל הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ אֶחָד**
34 **מֵאִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ[22] אוֹ מֵחַטָּאוֹת הַמֻּתּוֹת[23] - הֲרֵי זֶה**
35 **פָּטוּר[24]. שֶׁנֶּאֱמַר: לִפְנֵי מִשְׁכַּן ה'; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ**
36 **רָאוּי לָבוֹא אֶל מִשְׁכַּן ה' - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[25].**

21) בחוץ. ודין העלאה בדבר שאינו ראוי למזבח, ראה להלן ה"י, ופי"ט ה"ב. 22) כגון הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והמחיר והאתנן והכלאים והטריפה ויוצא דופן (שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קיב. במשנה). 23) שם קיא, ב. קיב, א. וראה להלן פ"ד מהל' פסולי המוקדשין ה"א, מה הן החטאות המתות. 24) [פטור, אבל אסור, ראה להלן הי"ג]. 25) משנה, שם קיב, א.

1 **ז. שָׁחַט בַּחוּץ מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ[26] אוֹ בַּבְּעָלִים[27],**
2 **הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי עַתָּה לָבוֹא בִּפְנִים - פָּטוּר[28].**

26) ראה להלן ה"ח, איזהו מחוסר זמן בגופו. 27) כלומר, מחוסר זמן בבעלים. וראה להלן ה"ט איזהו מחוסר זמן בבעלים. 28) זבחים קיב, ב - וכתנא־קמא. וראה גם ביומא סג, א.

3 **ח. אֵי זֶהוּ מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ? בְּהֵמָה בְּתוֹךְ שִׁבְעַת**
4 **יְמֵי הַלֵּדָה[29]; וְתוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן[30]; וְאוֹתוֹ וְאֶת**
5 **בְּנוֹ שֶׁנִּשְׁחַט אֶחָד מֵהֶם הַיּוֹם, שֶׁאֵין הַשֵּׁנִי רָאוּי עַד**
6 **לְמָחָר[31].**

29) ראה למעלה פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"ח, כי "מצות־עשה להקריב כל הקרבנות מיום השמיני והלאה, שנאמר והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה, וכל שבעת הימים נקרא מחוסר זמן". ואינו חייב אלא מיום השמיני והלאה, אבל בליל שמיני אינו חייב לפי שבלילה זה דינו כמחוסר זמן (פ"ג מהל' מחוסרי כפרה ה"ד). 30) זבחים שם במשנה, כתנא־קמא. וראה בהל' איסורי מזבח שם ה"ב, כי זמנן של התורים הוא משיזהיבו. וכל־שכן בני יונה לאחר זמנם, שפסולים (הל' איסורי מזבח, שם), שוודאי פטור עליהם (משנה, שם - לדברי הכל). 31) שם במשנה, כתנא־קמא. וראה בפי"ב מהל' שחיטה, ה"א־ב.

7 **ט. וְאֵי זֶהוּ[32] מְחֻסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים? קָרְבָּן שֶׁעֲדַיִן לֹא**
8 **הִגִּיעַ זְמַן בְּעָלָיו לְהַקְרִיבוֹ. כֵּיצַד? הַזָּב וְהַזָּבָה**
9 **וְהַיּוֹלֶדֶת שֶׁשָּׁחֲטוּ חַטָּאתָם[33] בַּחוּץ [בְּתוֹךְ] יְמֵי**
10 **סְפִירָה[34] - פְּטוּרִין. וְכֵן מְצֹרָע שֶׁשָּׁחַט חַטָּאתוֹ**
11 **וַאֲשָׁמוֹ[35] בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה[36] - פָּטוּר. שֶׁעֲדַיִן**
12 **לֹא נִרְאוּ בַּעֲלֵי הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ לְכַפָּרָה. אֲבָל אִם**
13 **שָׁחֲטוּ עוֹלוֹתֵיהֶן בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי הַסְּפִירָה - חַיָּבִין;**
14 **שֶׁהָעוֹלָה דּוֹרוֹן הִיא[37], וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הִיא עִקַּר**
15 **הַכַּפָּרָה. וְכֵן נָזִיר שֶׁשָּׁחַט חַטָּאתוֹ[38] בַּחוּץ בְּתוֹךְ יְמֵי**
16 **נְזִירוּתוֹ - פָּטוּר, הִקְרִיב עוֹלָתוֹ אוֹ שְׁלָמָיו בַּחוּץ -**
17 **חַיָּב[39]; שֶׁהַחַטָּאת הִיא הַמְעַכֶּבֶתוּ[40], וְהִיא עִקַּר**
18 **הַנְּזִירוּת.**

32) משנה, שם. 33) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ג, כי קרבנם של הזב והזבה והיולדת הוא עולה וחטאת. 34) כלומר, בתוך ימי הספירה של הזב והזבה, ובתוך ימי מלאת של היולדת, ראה שם ה"ד, כי הזב והזבה סופרים שבעת ימי טהרה, וביום השמיני מקריבים קרבנותיהם, וראה שם ה"ה כי היולדת מביאה קרבנה ביום ארבעים ואחד לזכר וביום שמונים ואחד לנקבה. 35) ראה שם ה"ג, כי קרבנו של המצורע הוא עולה ואשם וחטאת. 36) ראה שם ה"ד, כי המצורע סופר שבעת ימי טהרה, ובשמיני מקריב קרבנותיו. 37) שם במשנה: "עולותיהן ושלמיהן בחוץ, חייבין", וכמו שכתב רבינו בפירוש המשנה (לפי נוסח א"י שהביא ה'תוספות יום־טוב' שם, פי"ד מ"ג): "ואין ראויין להקרבה עד שישלימו ימי הספירה, אבל העולה היא דורון, אפילו הוקרבה בתוך ימי הספירה". וכן פירש רש"י שם. 38) ראה למעלה פ"ח מהל' נזירות ה"א, כי הנזיר כשגומר נזירותו מביא עולה וחטאת ושלמים. 39) שם במשנה: "עולותיהן ושלמיהם בחוץ, חייבין", ובגמרא (שם קיד:) שאלו: "והני בני שלמים נינהו (כלומר, הלא זב וזבה ויולדת ומצורע אינם מביאים שלמים), אמר רב ששת: תני נזיר (כלומר, הדין הזה של שלמים הוא על נזיר, שאם הקריב בתוך שבעת ימי התגלחת את השלמים חייב, ואילו הקריב חטאת אינו חייב)". 40) אין הכוונה שמעכבתו מלשתות יין, שהרי למעלה פי"ד הי"ז כתב שאין החטאת מעכבתו, אלא הכוונה שעיקר הכפרה היא בחטאת (לחם־משנה פ"ח מהל' נזירות ה"י).

19 **י. אָשָׁם תָּלוּי[41] וְחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק[42]**
20 **שֶׁהִקְרִיבָן בַּחוּץ[43] - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי לֹא נִקְבַּע הָאִסּוּר[44].**
21 **אֲשַׁם מְצֹרָע[45] שֶׁשְּׁחָטוֹ בַּחוּץ[46] שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[47] -**
22 **חַיָּב[48], הוֹאִיל וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ רָאוּי בִּפְנִים וְכָשֵׁר, כְּמוֹ**
23 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[49]. וְכָל קָרְבָּן שֶׁהוּא פָּטוּר עַל שְׁחִיטָתוֹ**
24 **בַּחוּץ - כָּךְ הוּא פָּטוּר עַל הַעֲלָאָתוֹ[50].**

41) ראה להלן פ"ח מהל' שגגות ה"א־ב, כי אם היו לפניו שתי חתיכות, אחת של חלב ואחת של שומן, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל – הרי זה מביא אשם תלוי. 42) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ז, כי האשה שלא הוחזקה עוברה, והפילה ולא ידעה מה הפילה, הרי זו ספק יולדת, ומביאה חטאת העוף, מספק. 43) כדעת חכמים בברייתא כריתות יח, א. שהשוחט אשם תלוי בחוץ – פטור. 44) כלומר, כל הקרבן בא רק על ספק איסור שמא חטא או לא, ולמד כן רבינו ממה שאמרו שם כי טעמו של רבי מאיר המחייב, משום דלא בעי קביעותא דאיסורא, ומתוך זה למד רבינו כי טעמם של חכמים הפוטרים הוא מפני שצריך קביעות האיסור, וכאן לא נקבע האיסור, וראה גם ברש"י שם. ואף כי רבינו סובר ש"מתוך שלבו נוקפו, הוא גומר ומקדיש" (ראה פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ט) – אין לו דין של "נקבע האיסור" מוודאי אלא מספק, שהרי אם נודע קודם שחיטה – אינו קרב, אלא רועה עד שיפול בו מום, ואם נודע לאחר שחיטה – הדם ישפך (הל' פסולי המוקדשין שם), ומהפסוק "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", אנו למדין רק לדבר הראוי בוודאי להקרבה ('מרכבת המשנה'. וראה 'לחם משנה' ו'מעשה רוקח') וחטאת העוף הבאה על הספק נלמדה מדין אשם תלוי, שכשם שבאשם תלוי פטור, משום שלא נקבע האיסור, הוא־הדין והוא הטעם לחטאת העוף הבאה על הספק (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). 45) זבחים קיד, א. 46) אפילו בתוך זמנו (זבחים, שם). וראה להלן. 47) כלומר, לשם עולה וכדומה. ודוקא אשם מצורע ולא חטאת מצורע, ראה להלן בסמוך. 48) ומה שאמרנו (למעלה ה"ט) כי השוחט אשם מצורע בחוץ בתוך ימי

הספירה הוא פטור, אין זה אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שינה שמו – חייב אף בתוך ימי הספירה (זבחים, שם). 49) להלן בפט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א: "כל הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם בין בקרבנות יחיד בין בקרבנות ציבור, כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן החטאת והפסח שאם נעשו במחשבת שינוי השם - פסולין". 50) שהרי שחיטה והעלאה הוקשו זה לזה, ראה למעלה ה"ד ('קרית ספר'). וראה להלן פי"ט הי"ב, שלענין שנים שעשו אינם שווים.

1 **יא. שְׁנֵי שְׂעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים[51] שֶׁשְּׁחָטָם בַּחוּץ:**
2 **אִם עַד שֶׁלֹּא הִתְוַדָּה עֲלֵיהֶם[52] - חַיָּב כָּרֵת עַל**
3 **שְׁנֵיהֶן[53], הוֹאִיל וּרְאוּיִין לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם לְוִדּוּי;**
4 **וְאִם אַחַר שֶׁהִתְוַדָּה - פָּטוּר עַל הַמִּשְׁתַּלֵּחַ, שֶׁהֲרֵי**
5 **אֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם.**

51) שאחד מהם – חטאת הנעשית בפנים ונשרף, והשני – המשתלח לעזאזל (להלן פ"א מהל' עבודת יום הכיפורים ה"א). 52) עליהם לאו דוקא, שהרי לא היה מתודה אלא על המשתלח, כמפורש בתורה (ויקרא טז, כא), וראה להלן פ"ד מהל' עבודת יום הכיפורים ה"ב. 53) במשנה זבחים קיב, א: "וכן שעיר המשתלח שהקריב בחוץ פטור, שנאמר (שם יז, ד) ואל פתח אוהל מועד לא הביאו, כל שאין ראוי לבא אל פתח אוהל מועד אין חייבין עליו". ובגמרא שם קיג, ב - אמרו במסקנא: "אלא אמר רב מני, לא קשיא: כאן קודם וידוי, כאן לאחר וידוי", וסובר רבינו, שכוונת הגמרא היא כי המשנה לא פטרה אלא לאחר הווידוי, אבל לפני הווידוי – חייב, ועיי"ש ברש"י ו'תוספות' ('הר המוריה'). וראה בפירוש מסכת זבחים המיוחס לר"ח, שם.

6 **יב. הַשּׁוֹחֵט שְׁלָמִים בַּחוּץ קֹדֶם שֶׁיִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת**
7 **הַהֵיכָל - פָּטוּר[54]; שֶׁהֲרֵי הֵן מְחֻסָּרִים מַעֲשֶׂה וְאַחַר**
8 **כָּךְ יִהְיוּ רְאוּיִין לִקָּרֵב לִפְנֵי הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55].**
9 **וְהַשּׁוֹחֵט אֶת הַפֶּסַח בַּחוּץ, אֲפִלּוּ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה,**
10 **בֵּין לִשְׁמוֹ בֵּין שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[56] - חַיָּב[57]; שֶׁהַפֶּסַח בִּשְׁאָר**
11 **יְמוֹת הַשָּׁנָה שְׁלָמִים הוּא[58].**

54) יומא סב, ב: "אמר רב יהודה אמר שמואל, שלמים וכו' ששחטן בחוץ קודם שנפתחו דלתות ההיכל - פטור, מאי טעמא, מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי". 55) למעלה פ"ה ה"ה, כי "שלמים ששחטן קודם שיפתחו דלתות ההיכל - פסולין, שנאמר פתח אוהל מועד, בזמן שפתוח". ונחלקו בזה גדולי הראשונים: יש אומרים כי זה לא נאמר אלא בשלמים בלבד, אבל קדשים אחרים שנשחטו לפני שנפתחו דלתות ההיכל – כשרים (רש"י זבחים סא. ד"ה וחד). ויש אומרים כי שלמים לאו דוקא, והוא־הדין לקדשים אחרים (ראה 'תוספות' שם ד"ה קודם). ובדעת רבינו אין הכרע. 56) מה שכתב "בין לשמו בין שלא לשמו" אינו אלא בשאר ימות השנה, אבל בזמנו, בערב הפסח אחר חצות, אינו חייב אם שחטו בחוץ, אלא אם שחטו לשמו, אבל אם שחטו אלא שלא לשמו – פטור, שהרי אם שחטו אז בפנים שלא לשמו – נפסל (פט"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"א, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"א, וראה למעלה ה"י כי "אשם מצורע ששחטו בחוץ שלא לשמו חייב, הואיל ושלא לשמו ראוי בפנים וכשר", משא"כ חטאת. ואם־כן הפסח, שאינו ראוי שלא לשמו בפנים, פטור בחוץ. וראה 'קרית ספר' כאן). ואם שחטו קודם חצות בחוץ, פטור, בין אם שחטו לשמו, ובין אם שחטו שלא לשמו, שהרי אז אינו ראוי כלל להקרב בפנים, כמו שכתב רבינו בפ"א מהל' קרבן פסח ה"ד, וראה 'כסף משנה' כאן. 57) יומא סג, א. כרבין בשם רבי יוחנן. 58) ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ז.

12 **יג. בְּהֵמַת חֻלִּין שֶׁעֲבָרָהּ קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ[59] - אָסוּר**
13 **לְשָׁחֳטָהּ[60] בַּחוּץ. וְאִם שְׁחָטָהּ - אֵינוֹ לוֹקֶה[61], מִפְּנֵי**
14 **שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָבוֹא לִפְנֵי הַשֵּׁם[62].**

59) כלומר, הקדיש עובר של בהמת חולין – למזבח. 60) כלומר, את בהמת החולין, משום העובר שבה, שהוא קודש. ואף־על־פי שאינו חייב מלקות, כדלהלן, סובר רבינו, שכל שאמרו בענין זה "פטור", היינו פטור אבל אסור, וראה למעלה ה"ו. 61) אם התרו בו, ראה בפי"ט מהל' סנהדרין ה"א אות יז־יח. 62) כלומר, כיון שעדיין לא נולדה, והרי גם אם נולדה אינה ראויה לקרבן עד היום השמיני, ראה למעלה ה"ח. ואם "שחט בחוץ מחוסר זמן בגופו, הואיל ואינו ראוי עתה לבוא לפנים פטור" (למעלה ה"ז). ומקור דברי רבינו בתמורה יב, א: "בעי מיניה אביי מרב יוסף, היא חולין וולדה שלמים, ושחטה בחוץ מהו, מי מיחייב עליה משום שחוטי חוץ או לא, א"ל מי קרינא ביה (ויקרא יז, ח) והביאום לה'" (דלא מיחייב משום שחוטי חוץ אלא באותן דראויין לקרבן, והאי עובר לא חזי השתא לקרבן – רש"י).

15 **יד. גָּנַב וְהִקְדִּישׁ[63] וְאַחַר כָּךְ שָׁחַט בַּחוּץ - חַיָּב[64].**
16 **וּמֵאֵימָתַי הֶעֱמִידוּהָ בִּרְשׁוּתוֹ כְּדֵי לְחַיְּבוֹ עָלֶיהָ כָּרֵת?**
17 **מִשָּׁעָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ[65]. וְהוּא שֶׁשְּׁחָטָהּ אַחַר יֵאוּשׁ;**
18 **אֲבָל לִפְנֵי יֵאוּשׁ - אֵינָהּ קְדוֹשָׁה[66].**

63) את הבהמה. 64) ברייתא גיטין נה, ב: "גנב והקדיש ואחר־כך שבח ומכר, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ארבעה וחמשה. ותני עלה, בחוץ כי האי גוונא (כלומר, אם גנב והקדיש ושחט בחוץ) – ענוש כרת". 65) כלומר, עצם העמדת הגניבה ברשותו של הגנב, הוא משום לחייבו כרת על שחוטי חוץ, ואין הבדל לענין חיוב כרת אם העמידו את הבהמה ברשותו משעת גניבה או משעה שהקדישה, וכל ההבדל אינו אלא לענין גיזות וולדות (ראה גיטין שם), וכוונת רבינו באמרו "ומאימתי העמידוה ברשותו", אינו לענין חיוב כרת, אלא לענין גיזות וולדות, ומה שאמר "כדי לחייבו עליה כרת", אינה אלא נתינת טעם למה הוצרכו חכמים להעמידה ברשותו (לחם־משנה). 66) ראה למעלה פ"ה מהל' איסורי מזבח ה"ז, כי "הגונב או הגוזל והקריב – הקרבן פסול, והקב"ה שונאו, שנאמר שונא גזל בעולה, ואין צורך לומר שאינו מתקבל, ואם נתייאשו הבעלים, הקרבן כשר". ומדקדוק לשון רבינו משמע, שאם שחט אחר היאוש, אף־על־פי שהקדיש לפני היאוש – חייב ('הר המוריה', וראה ב'קרית ספר').

19 **טו. הָיְתָה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּחוּץ וְצַוָּארָהּ בִּפְנִים וְשָׁחַט**
20 **- חַיָּב[67]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז**

בַּמַּחֲנֶה, אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה[68]. אֶחָד הַשּׁוֹחֵט בַּמִּקְדָּשׁ וְצָוְארָהּ בִּפְנִים וּשְׁאָר גּוּף הַבְּהֵמָה בַּחוּץ, אוֹ שֶׁהָיָה גּוּפָהּ בִּפְנִים וְצַוְארָהּ בַּחוּץ - חַיָּב, עַד שֶׁתִּהְיֶה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּמִּקְדָּשׁ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ[69]. אֲבָל הַשּׁוֹחֵט בְּגַגּוֹ שֶׁל הֵיכָל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְבִיחָה כְּלָל[70] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[71].

67) כרת או מלקות על שחוטי חוץ. 68) זבחים קז, ב. 69) צ"ל: "לא הביאו", והוא בויקרא שם, ד. "ומה שכתב רבינו, אחד השוחט במקדש וצווארה בפנים וכו', שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו, אינו נוח לי. דהא מהאי קרא לא ילפינן (זבחים שם) אלא למעוטי גגו של היכל, ונראה לי שצריך להגיה ולכתוב: אבל השוחט בגגו של היכל אע"פ שאינו ראוי לשחיטה כלל, הרי זה פטור, שנאמר ואל פתח אוהל מועד לא יביאנו" (כסף־משנה). 70) כל המוקף, אינו בדפוס רומי. וראה למעלה פ"ה ה"ד: "אם שחטן בגגו של היכל פסולין, שאין הגגות ראויות לשחיטה כלל, אלא בקרקע העזרה". 71) זבחים שם, כרבא. והטעם משום שנאמר בשוחט בחוץ (ויקרא שם) "ואל פתח אוהל מועד לא הביאו", ואילו השוחט על גג ההיכל, אם כי אין הזביחה ראויה שם, אין זה נקרא שוחט בחוץ, שהרי הביאו אל פתח אהל מועד.

טז. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּסַכִּין וְשָׁחֲטוּ בַּחוּץ - פְּטוּרִין[72]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יִשְׁחַט, אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט - אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם[73]. וְאֶחָד שֶׁשָּׁחַט בַּחוּץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁחֹט קָדָשִׁים אֶלּוּ לַה' - הֲרֵי זֶה חַיָּב[74]. שֶׁנֶּאֱמַר: דָּם יֵחָשֵׁב[75] לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה הַדָּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כַּדָּם הַנִּשְׁפָּךְ[76], לֹא כְּקָרְבָּן - הֲרֵי זֶה חַיָּב[77].

72) משנה, זבחים קח, א: "שנים שאחזו בסכין ושחטו - פטורים". וכן הוא בקידושין מג, א. וב'סיפרא' פ' אחרי (פ"ט ה"א). וראה להלן בפי"ט הי"ב ששנים שהעלו – חייבים. 73) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה (זבחים פי"ג מ"ג). אולם בגמרא שם למדו כן ממה שנאמר "ההוא" (= "ונכרת האיש ההוא" – ויקרא שם) אחד ולא שנים. וב'סיפרא' שם למדו ממה שנאמר (שם, ד) "דם שפך" וראה ב'כסף משנה' וב'תוספות יום־טוב' שם. 74) שם במשנה: "חומר בשחיטה, שהשוחט להדיוט (בחוץ) - חייב, והמעלה להדיוט - פטור". וראה להלן פי"ט ה"א. 75) בזבחים שם, אמרו - שלדעת חכמים, שדרשו המלים "איש איש" בהעלאה (ראה להלן פי"ט הי"ב), דרשו כמו כן גם בשחיטה לרבות שוחט להדיוט, ורק לדעת רבי יוסי שאינו דורש "איש איש", לפי שסובר "דיברה תורה בלשון בני אדם", הוצרכו ללמוד (שם קח:) מ"דם יחשב וגו'". אבל ידוע כי מדרכו של רבינו להביא הדרשה הפשוטה ביותר אף־על־פי שאינה לפי ההלכה (לחם־משנה). 76) בזבחים שם, לא למדו כן אלא מתחילת הפסוק "דם יחשב לאיש" – "אפילו השוחט לאיש", וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה ב'הר המוריה'. 77) זבחים קיא, ב - כדברי זעירי שם: "שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ - חייב" וראה עוד שם פד, ב. ופה, א.

יז. הַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ בַּלַּיְלָה - חַיָּב, הוֹאִיל וְהַשְּׁחִיטָה בַּלַּיְלָה כְּשֵׁרָה בַּחוּץ[78]. וְכֵן אִם הֶעֱלָה[79] בַּלַּיְלָה מִזֶּה שֶׁשָּׁחַט בַּחוּץ בַּלַּיְלָה - חַיָּב עַל הַעֲלָאָה[80]. אֲבָל אִם שָׁחַט בִּפְנִים בַּלַּיְלָה וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - פָּטוּר[81], לְפִי שֶׁלֹּא הֶעֱלָה אֶלָּא דָּבָר פָּסוּל[82]; שֶׁאֵין לְךָ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בַּלַּיְלָה בַּמִּקְדָּשׁ[83]. וְכֵן אִם קִבֵּל[84] בִּכְלִי חֹל בִּפְנִים[85] וְזָרַק בַּחוּץ - פָּטוּר[86].

78) כלומר, שחיטת חולין כשרה בלילה "דבשחיטת חוץ לא־שנא לילה מיום, דהא ראוי לבא אל פתח אוהל מועד למחר" (רש"י, שם). 79) בחוץ. 80) כדברי זעירי הנ"ל: "שחט בחוץ בלילה והעלה בחוץ - חייב", וברש"י שם: "ובהעלאתו נמי חייב, דהא כתיב (שם יז, ח) ואליהם תאמר". כלומר, התורה חייבה אף על העלאה כזו, שהשחיטה היתה בלילה בחוץ, ראה שם בדף קז, א. וקיט, ב. וראה בהשגת הראב"ד. 81) שם כדעת תנא־קמא של רבי שמעון לפי דברי זעירי, והיינו אפילו העלה ביום בחוץ. ואף־על־פי שרבי יוחנן אמר (שם פד:) כי השוחט בהמה בפנים בלילה והעלה בחוץ - חייב, הרי השיב לו רבי חייא בר אבין, ונשאר בתיובתא (כסף־משנה). 82) שהרי אף אם העלה בפנים תרד, ראה להלן פ"ג מהל' פסולי המוקדשין ה"ו. 83) שנאמר (שם יט, ו) "ביום זבחכם" (מגילה כ:), או משום שנאמר (שם ז, לח) "ביום צוותו את בני ישראל" (למעלה פ"ד ה"א). 84) הדם. 85) ראה למעלה פ"ה ה"א, כי כל הזבחים – קיבול דמן בכלי שרת. 86) זבחים קיא, ב: "רבא אמר, קיבלה בכלי חול, איכא בינייהו. והכי קאמר: וכן המקבל בכלי חול בפנים והעלה בחוץ - פטור, המקבל בכלי חול בחוץ והעלה בחוץ - חייב. רבי שמעון אומר, כל שחייבין עליו בחוץ, חייבין על כיוצא בו בפנים והעלו בחוץ", ופסק רבינו כתנא־קמא. ואף־על־פי שלפי המסקנא שם פירשו דברי רבי שמעון במשנה שם, במלק בחוץ והעלה בחוץ – כיון שזעירי (ראה למעלה) ורבא פירשו כן בדברי תנא־קמא, נראה שהם סוברים כן להלכה (כסף־משנה).

יח. וְכֵן הַמּוֹלֵק אֶת הָעוֹף בַּחוּץ - פָּטוּר[87]. וְאִם הֶעֱלָהוּ - פָּטוּר[88]. מָלַק בִּפְנִים וְהֶעֱלָה בַּחוּץ - חַיָּב עַל הַעֲלָאָה[89]. שָׁחַט בִּפְנִים וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ - פָּטוּר; שֶׁלֹּא הֶעֱלָה אֶלָּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִקָּרֵב[90]. שָׁחַט אֶת הָעוֹף בַּחוּץ וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ - חַיָּב שְׁתַּיִם[91]; שֶׁהַשְּׁחִיטָה בַּחוּץ כְּשֵׁרָה, וַהֲרֵי הִיא כִּמְלִיקָה בִּפְנִים[92].

87) שם קיא, א - במשנה. ולמדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יז, ג) "או אשר ישחט מחוץ למחנה", על השוחט הוא חייב (בחוץ), ואינו חייב על המולק" (זבחים קז. לדעת רבי עקיבא). 88) שם במשנה. ולפי דברי אבוה דשמואל בר רב יצחק, נחלקו בזה תנא־קמא ורבי שמעון, ופסק רבינו כתנא־קמא. שכיון שמליקה אינה אלא בעזרה, ובחוץ הרי היא נבילה, הרי הוא כמעלה נבילה בחוץ – ופטור, ראה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י שם. 89) שם במשנה, שהרי הוא כמו שחט בהמה בפנים והעלה בחוץ, שחייב על ההעלאה. ראה למעלה ה"ה. 90) משום שנשחט ולא נמלק. ראה משנה, שם. "ואם תאמר: הלא כל העולין בחוץ, נפסלין ביציאתן, וכל השוחט בחוץ פסול הוא, וחייבין על העלאתו – התם רחמנא רבייה, אבל לענין שאר פסולין, מתקבל בפנים בעינן" (רש"י, שם). 91) כתנא־קמא במשנה, שם. 92) שנתרבה שחיטת העוף בחוץ בגמ' שם קז, א - ממה שנאמר (שם יז, ג) "או אשר ישחט" לרבות שחיטת העוף בחוץ, לפי רבי ישמעאל, ולפי רבי עקיבא נתרבה ממה שנאמר (שם, ב) "דם יחשב". והחיוב על העלאה, למדו (שם קיט:) ממה שנאמר (שם, ח) "ואליהם תאמר" לערב פרשיות, שכל שמחויב על שחיטתו בחוץ, חייב גם על העלאתו (רש"י שם).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ח תשרי־ד' מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון כ"ח תשרי ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו משפטי הזיזין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

1 **א. הַמְבַקֵּשׁ[2] לְהוֹצִיא זִיז[3] מִפָּתְלוֹ עַל אֲוִיר חֲצַר**
2 **חֲבֵרוֹ כָּל שֶׁהוּא[4] - בַּעַל הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[5]; שֶׁהֲרֵי**
3 **מַזִּיקוֹ בִּרְאִיָּה[6] בְּעֵת שֶׁתּוֹלֶה בּוֹ[7] וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[8].**
4 **הוֹצִיא אֶת הַזִּיז וְלֹא מִחָה בּוֹ לְאַלְתַּר בַּעַל הֶחָצֵר -**
5 **הֲרֵי הֶחֱזִיק בַּעַל הַזִּיז[9].**

2) משנה וגמרא בבא־בתרא נט. ונט: 3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). 4) אפילו הוא פחות מטפח. 5) שם, בדברי רב הונא. 6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיז מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). 7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת־שימוש זו, עלול הוא להזיקו בראיה. 8) היינו, מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). 9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהיזק ראיה באופן זה (ראה למעלה פ"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיז זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיז, כשם שיכול למנעו בזיז שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיז טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיז פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על־כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

6 **ב. הָיָה[10] הַזִּיז טֶפַח[11] - הֶחֱזִיק[12] בַּאֲוִיר[13] הֶחָצֵר**
7 **כְּנֶגְדּוֹ; וְאִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזִּיז**
8 **וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ - בַּעַל הַזִּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין**
9 **בַּזִּיז טֶפַח - לֹא הֶחֱזִיק בַּאֲוִיר הֶחָצֵר[14]; וְכָל עֵת**
10 **שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחְתָּיו וּלְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ**
11 **שֶׁל זִיז - אֵין בַּעַל הַזִּיז יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו[15].**

10) שם, במשנה. 11) שזהו מקום חשוב. 12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. 13) היינו, למניעת הבנין במקום הזיז, זכות שיש רק בזיז טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיז עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". 14) אבל החזיק בזיז להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. 15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

12 **ג. הָיָה[16] הַזִּיז שֶׁהוֹצִיא רָחָב טֶפַח, וּמָשׁוּךְ בַּאֲוִיר**
13 **חֲצֵרוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים[17], וְלֹא מִחָה בּוֹ -**
14 **הֶחֱזִיק בּוֹ בְּאַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[18]; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב**
15 **אֶת הַזִּיז עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אַרְבָּעָה עַל אַרְבָּעָה[19] - הֲרֵי זֶה**
16 **מַרְחִיב. וְאֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִבְנוֹת בַּאֲוִיר חֲצֵרוֹ**
17 **תַּחַת הַזִּיז כְּלוּם, אֶלָּא אִם כֵּן הִנִּיחַ לוֹ תַּחְתָּיו גֹּבַהּ**
18 **אֲוִיר עֲשָׂרָה טְפָחִים[20], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּזִּיז.**

16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על־ידי אביי. 17) היינו, זיז שרחבו טפח וארכו ארבעה. 18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנזקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת

הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד־משנה). 19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד־משנה בשם רשב"ם). 20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת־בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיז (מגיד־משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיז שיעור ארבעה טפחים.

1 **ד. הַמַּעֲמִיד[21] סֵלָם קָטָן[22], שֶׁאֵין[23] לוֹ אַרְבָּעָה**
2 **(חֲוָקִין) [חוֹזָקִין][24], בְּצַד כָּתְלוֹ בְּתוֹךְ חָצֵר שֶׁל**
3 **חֲבֵרוֹ[25] אוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[26] - לֹא הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק זֶה[27];**
4 **וְכָל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הֶחָצֵר - בּוֹנֶה בְּצַד סֵלָם[28]**
5 **וּמְבַטֵּל תַּשְׁמִישׁוֹ. וְאִם[29] הָיָה סֵלָם גָּדוֹל[30], שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
6 **אַרְבָּעָה (חֲוָקִין) [חוֹזָקִין][31] אוֹ יָתֵר - הֶחֱזִיק; וְאִם**
7 **בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטְּלוֹ - בַּעַל הַסֵּלָם מְעַכֵּב עָלָיו עַד**
8 **שֶׁיַּרְחִיק כַּשִּׁעוּר, שֶׁהֲרֵי מָהַל[32] לוֹ לְהַעֲמִיד סֵלָם**
9 **גָּדוֹל. לְפִיכָךְ[33], כְּשֶׁיָּבוֹא בַּעַל הַגָּג לְהַעֲמִיד סֵלָם**
10 **גָּדוֹל - בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לִמְחוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזִיק**
11 **עָלָיו. אֲבָל אִם הֶעֱמִיד סֵלָם קָטָן - אֵינוֹ יָכוֹל**
12 **לְמָנְעוֹ[34]; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ: אֵין עָלֶיךָ הֶפְסֵד בָּזֶה[35],**
13 **כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה[36] - תִּטְּלֶנּוּ[37].**

21) שם נח: במשנה. 22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. 23) כפירושם של תלמידי רב ינאי, שם נט. 24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180 הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חווקים" = חוָקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. 25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנג, ס"ק כט. 26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראיה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנעו מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנעו מלהוציא זיז (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. 27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. 28) אבל אינו יכול למנעו מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. 29) משנה, שם. 30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. 31) ראה למעלה הערה כג. 32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. 33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. 34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. 35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סדום, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. 36) היינו, להנות במקום הסולם. 37) ואין כאן משום היזק ראיה כמו בזיז (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראיה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד־משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

14 **ה. הָרוֹצֶה[38] לְהוֹצִיא צִנּוֹר[39] עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, כְּדֵי**
15 **שֶׁיִּקַּלַּח שָׁם הַמַּיִם, אוֹ שֶׁעָשָׂה מַזְחִילָה[40] עַל כָּתְלוֹ,**
16 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַמַּיִם נִזְחָלִין וְיוֹרְדִין לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בַּעַל**
17 **הֶחָצֵר מְעַכֵּב עָלָיו[41]. וְאִם[42] לֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק זֶה**
18 **בַּצִּנּוֹר[43]. רָצָה אַחַר כָּךְ לִסְתֹּם[44] הַצִּנּוֹר - בַּעַל הֶחָצֵר**
19 **מְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהֶחֱזִיק בַּעַל הַגָּג לִשְׁפֹּךְ מֵימָיו**
20 **לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, כָּךְ הֶחֱזִיק בַּעַל הֶחָצֵר שֶׁיִּהְיוּ מֵימֵי גַגּוֹ**
21 **שֶׁל חֲבֵרוֹ בָּאִין אֶצְלוֹ לִרְשׁוּתוֹ. רָצָה בַּעַל הַגָּג לַעֲקֹר**
22 **הַצִּנּוֹר מִצַּד זֶה וּלְהַחֲזִירוֹ בְּצַד אַחֵר[45], אוֹ שֶׁהָיָה אָרֹךְ**
23 **וְרָצָה לְקַצְּרוֹ[46] - אֵין בַּעַל הֶחָצֵר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו;**
24 **שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק אֶלָּא בְּמֵימֵי הַגָּג, וַהֲרֵי הֵם בָּאִים אֶצְלוֹ**
25 **מִכָּל מָקוֹם[47]. וְכֵן[48] אִם רָצָה בַּעַל הֶחָצֵר לִבְנוֹת תַּחַת**
26 **הַצִּנּוֹר - אֵין בַּעַל הַגָּג יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו; שֶׁאֵין**
27 **הַצִּנּוֹר עָשׂוּי לְתַשְׁמִישׁ כְּזִיז, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזִיק בַּאֲוִיר**
28 **הֶחָצֵר[49], שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לְקִלּוּחַ הַמַּיִם[50].**

38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. 39) הוא ה"מרזב" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). 40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. 41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה (ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנג ס"ק כב). 42) משנה, שם. 43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל־שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבין מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לענין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. 44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. 45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח:) רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי־אפשר לעקרו לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? 46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח:) בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. ["והמזחילה יש לה חזקה", כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד]. 47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. 48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על־פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בבא זו מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. 49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם בזיז הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנג ס"ק כא. 50) ואין הבנין מפריע לזה. מה־שאין־כן בזיז, שצריך לתלות עליו.

ו. מי[51] שֶׁהוֹרִיד מֵי גַּגּוֹ עַל חֲצַר חֲבֵרוֹ, וְלֹא מִחָה בּוֹ, וְהֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְּפִין[52], וְרָצָה לְקַבְּצָם לְמָקוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צִנּוֹר - עוֹשֶׂה[53]. וְכֵן[54] אִם הָיוּ בָּאִין דֶּרֶךְ צִנּוֹר מִמָּקוֹם אַחֵר, וְחִלְקָן[55] עַל רֹחַב הַכֹּתֶל וְהֶחֱזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וַאֲפִלּוּ[56] לִבְנוֹת עַל גַּגּוֹ כְּמִין צְרִיף[57], עַד שֶׁיֵּרְדוּ הַמַּיִם בִּמְהֵרָה[58] לַחֲצַר חֲבֵרוֹ - בּוֹנֶה; שֶׁהֲרֵי הֶחְזִקוּ מֵימָיו שֶׁל זֶה לֵירֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ.

51) בבא־בתרא ו. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. 52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. 53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמותר. 54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. 55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. 56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". 57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. 58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

ז. כֹּתֶל[59] שֶׁבֵּין רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן: אִם הָיוּ שֵׁתָּפִין בָּהּ - שְׁנֵיהֶם מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ; זֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו כָּל שֶׁהֵן[60], וְזֶה חוֹפֵר מִצַּד זֶה וּמַכְנִיס קוֹרוֹתָיו. הָיָה הַכֹּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבַדּוֹ - אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[61]. חָפַר[62] שִׁמְעוֹן בְּכֹתֶל זֶה, וְהִכְנִיס בָּהּ קוֹרָה אַחַת, וְשָׁתַק[63] רְאוּבֵן וְלֹא מִחָה בּוֹ - הֶחֱזִיק בִּמְקוֹם הַקּוֹרָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה קְטַנָּה, וְרָצָה שִׁמְעוֹן לְהַחֲלִיפָהּ בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה וְעָבָה - מַחֲלִיף[64]. הָיְתָה[65] הַקּוֹרָה סֵכֶת עֲרַאי[66]: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא הֶחֱזִיק בָּהּ סְתָם, שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מָחַלְתִּי וְהִנַּחְתִּיךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרַאי; לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֶחֱזִיק, שֶׁאֵין זֶה עֲרַאי. וְאִם[67] סֵכַּת יְמֵי הֶחָג הִיא: כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג[68] - לֹא הֶחֱזִיק; לְאַחַר[69] שִׁבְעָה - הֶחֱזִיק. וְאִם[70] חִבֵּר רֹאשׁ הַקּוֹרָה בַּכֹּתֶל בְּטִיט[71] - מִיָּד הֶחֱזִיק. וְהוּא[72] שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן סִיַּע עִמּוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מִחָה.

59) בבא־בתרא ה. 60) אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). 61) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. 62) שם ו. וראה למעלה הערה נ. 63) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד־משנה). 64) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. 65) שם ו: מימרא של רבינא. 66) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד (שם). 67) שם. 68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני־עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). 69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה־שאין־כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. 70) שם. 71) שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. 72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא־בתרא מא. (הגר"א שם ס"ק מז).

ח. מִי[73] שֶׁהֶחֱזִיק בְּכֹתֶל זֶה בְּקוֹרָה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיק בְּקוֹרָה שְׁנִיָּה; שֶׁהֲרֵי לֹא מָחַל לוֹ אֶלָּא עַל הָאַחַת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁאֵין הַכֹּתֶל זֶה[74] שֶׁלּוֹ, אֶלָּא חֲבֵרוֹ מָחַל לוֹ עַל הַכְנָסַת קוֹרָה זוֹ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכֹּתֶל זֶה[75] שֵׁתֶף אֲנִי בָּהּ[76], הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּקוֹרָה אַחַת - נֶאֱמָן[77], וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּן, אַחַר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[78] שֶׁהוּא שֵׁתֶף בְּכָל הַכֹּתֶל.

73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו (מגיד־משנה). 74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". 75) שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף־משנה). 76) מתחילת בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. 77) מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד־משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא ו.): "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך

הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על־כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט). 78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

1 **ט. הָיוּ[79] קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[80], וּבְצַד**
2 **שִׁמְעוֹן מְקוֹמוֹת חֲפוּרִין לְהַכְנִיס[81] בָּהֶן רָאשֵׁי**
3 **הַקּוֹרוֹת - לֹא הֶחֱזִיק[82] בָּהֶן שִׁמְעוֹן לְהַכְנִיס בָּהּ[83]**
4 **קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא שֵׁתֶף בּוֹ. שֶׁהֲרֵי אֵין**
5 **לוֹ בּוֹ תַּשְׁמִישׁ[84], וְיָכוֹל[85] רְאוּבֵן לִטְעֹן: שֶׁאֲנִי חָפַרְתִּי**
6 **מְקוֹמוֹת אֵלּוּ בְּצִדְדִּי, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים עַד שֶׁתִּקְנֶה**
7 **מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחַל לְךָ, וְהַכְנִיס הַקּוֹרוֹת**
8 **בְּלֹא חֲפִירָה בַּכֹּתֶל, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט[86] כָּתְלִי בְּעֵת**
9 **חֲפִירָה.**

79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. 80) ובזה הוחזק הכותל בשלו. 81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. 82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. 83) בכ"י תימן: בהן. 84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. 85) כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. 86) יתמוטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

יום שני כ"ט תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בששניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

10 **א. לֹא יַחְפֹּר אָדָם[2] בּוֹר[3] וְלֹא שִׂיחַ[4] וְלֹא מְעָרָה[5], וְלֹא**
11 **יָבִיא[6] אַמַּת הַמַּיִם, וְלֹא יַעֲשֶׂה בְּרֵכַת[7] הַמַּיִם לְשָׁרוֹת[8]**
12 **בָּהּ בְּגָדִים לְכַבֵּס, בְּצַד כָּתְלוֹ[9] שֶׁל חֲבֵרוֹ[10], אֶלָּא אִם**
13 **כֵּן הִרְחִיק מִכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, וְיָסִיד[11] בְּסִיד לְכֹתֶל**
14 **בּוֹר זֶה אוֹ מִקְוֵה הַמַּיִם זֶה אוֹ כֹּתֶל הָאַמָּה מִצַּד**
15 **חֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבְלִיעוּ הַמַּיִם[12] וַיַּזִּיקוּ[13] כֹּתֶל חֲבֵרוֹ.**

2) במשנה (בבא־בתרא יז.): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא־אם־כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקעי). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתונא (= לחות מים) אלא נדנוד על־ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט.): "רישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז:) "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנזכר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן ('דגל ראובן' חלק שלישי סימן מ). 3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם ('דגל ראובן' שם). 4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל־כך כמו בור. 5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. 6) תעלה שרחבה אמה. 7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגררים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. 8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצן" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. 9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. 10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י תימן, וכן נכון. 11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. 12) שם יט. וראה למעלה הערה א. 13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

16 **ב. מַרְחִיקִין[14] אֶת הַגֶּפֶת[15] וְאֶת הַזֵּפֶת[16] וְאֶת הַמֶּלַח**
17 **וְאֶת הַסִּיד וְאֶת הַסְּלָעִים[17] מִכָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה**
18 **טְפָחִים, אוֹ[18] סָד בְּסִיד. וּמַרְחִיקִין[19] אֶת הַזְּרָעִים[20]**
19 **וְאֶת הַמַּחֲרֵשָׁה[21] וְאֶת הַגֻּמָּא[22] שֶׁמִּתְקַבֵּץ בָּהּ מֵימֵי**
20 **רַגְלַיִם[23] מִן הַכֹּתֶל[24] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[25].**

14) המשך המשנה, שם. 15) "פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). [ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. 16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכבת־המשנה מדעתו, וראה לחם־משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. 17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות' ד"ה

משום, בשם ר"ח). 18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"וו" החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם־משנה למעלה הלכה א. 19) אף זה, המשך המשנה שם. 20) בשקלא־וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט:) וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם־משנה. 21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם־משנה. 22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט:) פירשוה לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא־אם־כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל־אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלושה טפחים (כסף־משנה בשם המגיה). 23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד־משנה). 24) והיינו גם כותל־אבנים, ראה למעלה הערה כ. 25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב'טור' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף־קטן יד.

1 **ג. מַרְחִיקִין[26] אֶת הָרֵחַיִם [מִן הַכֹּתֶל] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**
2 **מִן הָרֵחַיִם הַתַּחְתּוֹנָה[27], שֶׁהֵן[28] אַרְבָּעָה מִן**
3 **הָעֶלְיוֹנָה[29], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָנִיד אוֹתוֹ[30], אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא**
4 **יְבַהֲלֶנּוּ בְּקוֹל הָרֵחַיִם[31].**

26) המשך המשנה, שם. 27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. 28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. 29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. 30) שם יח. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. 31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

5 **ד. מַרְחִיקִין[32] אֶת הַתַּנּוּר מִן הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**
6 **מִקַּרְקָעִיתוֹ[33], שֶׁהֵן אַרְבָּעָה מִשְּׁפָתוֹ[34], כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחֵם**
7 **הַכֹּתֶל.**

32) סוף המשנה, שם. 33) הוא "הכליא" שבמשנה. 34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

8 **ה. אֶבֶן[35] שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה בְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּתְלַבְּנוּ**
9 **- צָרִיךְ לְהַרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכֹּתֶל שֶׁל חֲבֵרוֹ;**
10 **שֶׁבְּעֵת שֶׁהַכּוֹבֵס מַכֶּה עָלֶיהָ, הַמַּיִם נִתָּזִין[36] וּמַזִּיקִין**
11 **לַכֹּתֶל[37].**

35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוה (שם יט.). 36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). 37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד־משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

12 **ו. לֹא[38] יַשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֶלָּא**
13 **אִם כֵּן הִרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. בַּמֶּה דְּבָרִים**
14 **אֲמוּרִים? בְּכֹתֶל לְבֵנִים; אֲבָל בְּכֹתֶל אֲבָנִים[39] - יַרְחִיק**
15 **טֶפַח. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים[40] צְחִיחַ[41] סֶלַע - מַשְׁתִּין[42]**
16 **בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה.**

38) תוספתא בבא־בתרא פ"א, הובאה שם יט: 39) שהם חזקים יותר. 40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לז. 41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. 42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה'בית יוסף' לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

17 **ז. מַרְחִיקִין[43] אֶת הַסֶּלֶם מֵהַשּׁוֹכָךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי**
18 **שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנְּמִיָּה[44] בְּעֵת שֶׁמַּגִּיחַ הַסֶּלֶם[45], וְתַעֲלֶה**
19 **לַשּׁוֹכָךְ וְתֹאכַל הַגּוֹזָלוֹת[46].**

43) שם כב: במשנה. 44) חיה קטנה, הטורפת עופות. 45) שאז נקרא זה מזיק בידים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"י ה"ה) מודה בזה. 46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם - לא פטרוהו אלא כשכבר עשה ההיזק, אבל לעשות לכתחילה ההיזק - אסור (בגמרא שם). [והמדובר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א].

20 **ח. וּמַרְחִיקִין[47] אֶת הַכֹּתֶל מִן הַמַּזְחִילָה[48] שֶׁל חֲבֵרוֹ**
21 **אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מָקוֹם[49] לְבַעַל הַמַּזְחִילָה**
22 **לִזְקֹף[50] סֶלֶם וּלְתַקֵּן[51] מַזְחִילָה שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל[52] וְהֶחֱזִיק**
23 **בָּהּ[53].**

47) המשך המשנה, שם. 48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. 49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד־משנה). 50) להעמיד. 51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצרורות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים.

52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. 53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא תנתן לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד־משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן היזק מיידי.

1 **ט. רְאוּבֵן[54] שֶׁהָיָה כָּתְלוֹ סָמוּךְ[55] לְכֹתֶל שִׁמְעוֹן[56]**
2 **כְּמִין גַּם[57], וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כֹּתֶל שֵׁנִי כְּנֶגֶד כֹּתֶל**
3 **שִׁמְעוֹן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁלִשָׁה כְּתָלִין כְּמִין בֵּי"ת -**
4 **חֲרֵי שִׁמְעוֹן מְעַכֵּב עָלָיו, עַד שֶׁיַּרְחִיק מִכְּנֶגְדּוֹ[58] אַרְבַּע**
5 **אַמּוֹת; כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמָּקוֹם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רָחָב,**
6 **כְּדֵי שֶׁיָּדוּשׁוּ[59] בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזֵּק הָאָרֶץ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
7 **אֲמוּרִים?[60] בְּכֹתֶל גִּנָּה[61] אוֹ[62] בְּכֹתֶל חָצֵר בְּעִיר**
8 **חֲדָשָׁה[63]; אֲבָל בְּעִיר יְשָׁנָה - כְּבָר נִתְחַזְּקָה, וּבוֹנֶה**
9 **כְּנֶגְדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאֹרֶךְ כֹּתֶל**
10 **שִׁמְעוֹן שֶׁבּוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ מַרְחִיק,**
11 **אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹנֵעַ הֶרֶגֶל מִלְּהַלֵּךְ שָׁם; שֶׁהַכֹּתֶל שֶׁהוּא**
12 **פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינוֹ צָרִיךְ חִזּוּק הָאָרֶץ[64].**

54) שם כב. במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא־אם־כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמיך?" (=הכותל הראשון האיך סמך), ומתרץ רבא: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כתלו של חבירו לעשות ממנו (בית) [בי"ת]" (כדברי רבינו, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). 55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). 56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. 57) אות יוונית, דומה ל"ך" עברית. 58) מכנגד כותלו של שמעון. 59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד־משנה). 60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. 61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). 62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. 63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). 64) כתב הראב"ד שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד־משנה).

13 **י. מִי[65] שֶׁבָּא לַחְפֹּר בּוֹר[66] בְּסוֹף שָׂדֵהוּ לִסְמוֹךְ לְמֶצֶר**
14 **חֲבֵרוֹ[67]: אִם שְׂדֵה חֲבֵרוֹ אֵינוֹ עָשׂוּי לְבוֹרוֹת[68] -**
15 **סוֹמֵךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[69]. וְאִם יִמָּלֵךְ חֲבֵרוֹ**
16 **לַחְפֹּר בּוֹר בְּצִדּוֹ - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִן כֹּתֶל הַבּוֹר**
17 **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שֶׁיְּהֵא בֵּין חֲלַל שְׁנֵי הַבּוֹרוֹת**
18 **שִׁשָּׁה טְפָחִים[70]. וְאִם[71] הָיְתָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ עֲשׂוּיָה[72]**
19 **לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ[73], עַד שֶׁיַּרְחִיק[74] מִן הַמֶּצֶר**
20 **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר. וּכְשֶׁיָּבוֹא חֲבֵרוֹ לַחְפֹּר -**
21 **יַרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְיַחְפֹּר.**

65) בבא־בתרא יז: 66) היינו בור בלי מים, וכל ההיזק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. 67) לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. 68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידים. 69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. 70) כיון שהראשון עשה כדין, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשיעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד־משנה). 71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. 72) כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידים. 73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד־משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דיליה" (=חיציו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנזק קיים, אי־אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם־משנה כאן. 74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל ההיזק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, וראה למעלה הלכה א והערה א.

22 **יא. הַבַּיִת[75] וְהָעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם[76] - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל**
23 **הַבַּיִת תַּנּוּר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ עַל גַּבָּיו[77]**
24 **גֹּבַהּ[78] אַרְבַּע אַמּוֹת[79]. וְכֵן[80] לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הָעֲלִיָּה**
25 **תַּנּוּר, עַד שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתָּיו מַעֲזִיבָה[81] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[82].**
26 **וּבְכִירָה[83] - טֶפַח[84]. וְאִם[85] תַּנּוּר שֶׁל נַחְתּוֹמִים[86] הוּא**
27 **- צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא תַּחְתָּיו אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּבְכִירָה שֶׁל**
28 **נַחְתּוֹמִין - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִרְחִיק**
29 **הַשִּׁעוּר[87], אִם יָצְאַת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מַה**
30 **שֶׁהִזִּיקָה[88], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[89] בִּמְקוֹמוֹ[90].**

75) שם כ: במשנה. 76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא־קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). 77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן).

78) חלל ריק (רש"י שם). 79) שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשיעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). 80) משנה, שם. 81) הטיח של התקרה. 82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). 83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל־כך. 84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). 85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. 86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בדנחתומין). 87) ואינו כמזיק בידים (ראה למעלה הערה עו). 88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבבא־קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל היזק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא־קמא שם). 89) [במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון]. 90) [בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם].

1 **יב. מִי[91] שֶׁהָיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצַר[92] חֲבֵרוֹ - לֹא**
2 **יַעֲשֶׂה[93] בָּהּ לֹא נַחְתּוֹם[94] וְלֹא צַבָּע[95] וְלֹא רֶפֶת בָּקָר.**
3 **וְלֹא יַכְנִיס שָׁם אַסְפַּסְתָּא[96] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים[97]**
4 **שֶׁעוֹלֶה מֵהֶם הֶבֶל חַם הַרְבֵּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחֹם[98] מַפְסִיד**
5 **פֵּרוֹת הָאוֹצָר[99]. לְפִיכָךְ, אִם[100] הָיָה אוֹצַר יַיִן בְּאֶרֶץ**
6 **יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין הַחֹם מַפְסִידוֹ[101] - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה**
7 **בַּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֶאכֶת אֵשׁ שֶׁיִּרְצֶה; אֲבָל[102] לֹא יַעֲשֶׂה**
8 **רֶפֶת בָּקָר[103], מִפְּנֵי שֶׁמַּפְסִיד רֵיחַ הַיַּיִן. וְאִם[104] הֶחֱזִיקוּ**
9 **הַחֲנוּת בִּתְחִלָּה לָרֶפֶת אוֹ לַנַּחְתּוֹם וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[105],**
10 **וְאַחַר כָּךְ רָצָה בַּעַל הָעֲלִיָּה לַעֲשׂוֹת עֲלִיָּתוֹ אוֹצָר -**
11 **אֵינוֹ יָכוֹל לִמְחוֹת בְּיָדוֹ[106].**

91) סוף המשנה, שם. 92) עלייה, שאוצרים בה תבואה, שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמין, רימונים ותמרים, שאין החום מזיק להם, ראה להלן). 93) במשנה שם: "לא יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר, שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין איסור. 94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". 95) מעבדה לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם: "[חנות] של צבעין". 96) שחת, תבואה שלא הביאה שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם). 97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם ריח רע, ראה לחם־משנה. 98) כן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר) שפירש: "שהעשן קשה להם". 99) אף יין של חוץ־לארץ בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה להלן. 100) משנה וברייתא שם. 101) שהיין הישראלי הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו, משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם). 102) במשנה וברייתא שם. 103) שריחה רע. והשמיט רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם־משנה, וראה בסמ"ע שם ס"ק ח). 104) ברייתא שם. 105) בברייתא שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח. ד"ה ואם היתה). 106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר, אינו צריך זה לסלק את הרפת.

12 **יג. כִּבֵּד[107] בַּעַל הַבַּיִת וְרִבֵּץ[108] עֲלִיָּתוֹ, אוֹ[109] שֶׁרִבָּה**
13 **בָּהּ חַלּוֹנוֹת[110], כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בּוֹ אוֹצָר, וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה**
14 **תַּנּוּר קֹדֶם שֶׁיַּכְנִיס פֵּרוֹת לָאוֹצָר; אוֹ[111] שֶׁהִתְחִיל**
15 **לֶאֱצֹר שׁוּמְשְׁמִין[112] אוֹ רִמּוֹנִים אוֹ תְּמָרִים וְכַיּוֹצֵא**
16 **בָּהֶן[113], וְקָדַם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קֹדֶם שֶׁאָצַר הַחִטִּין;**
17 **אוֹ[114] שֶׁעָשָׂה בַּעַל הַחֲנוּת[115] מְחִלָּה[116] עַל גַּבָּהּ**
18 **לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֵלּוּ בַּעַל**
19 **אוֹצָר מְעַכֵּב עָלָיו[117], וְאִם עָבַר וְעָשָׂה תַּנּוּר וְכַיּוֹצֵא**
20 **בּוֹ - אֵין בַּעַל הָאוֹצָר יָכוֹל לְהָסִיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֵלּוּ.**

107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. 108) זילף מים על פני הרצפה. 109) גם זו בעיא שם, ושתיהן של אביי. 110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות. 111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. 112) אין בגירסא שלנו בגמרא שם. 113) שאין החום מזיק להם (סמ"ע שם ס"ק י). 114) אף זו היא בעיא של אביי, שם. 115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. 116) זהו פירושו של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח ור"י מיגאש (מגיד־משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה אותה, עיין שם. 117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד וריבץ וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני. ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין מבטלים מעשיו מספק.

יום שלישי ל' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

21 **א. מַרְחִיקִין[2] אֶת הָאִילָן[3] מִן הָעִיר חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים**
22 **אַמָּה, וּבֶחָרוּב[4] וּבַשִּׁקְמָה[5] - חֲמִשִּׁים[6] אַמָּה, מִפְּנֵי[7]**
23 **נוֹיֵי[8] הָעִיר[9]. וְכָל אִילָן הַנִּמְצָא קָרוֹב לָעִיר[10] פָּחוֹת**
24 **מִזֶּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ[11]. וְאִם הָאִילָן קָדַם - נוֹתְנִין לוֹ**
25 **בְּנֵי הָעִיר דָּמָיו[12]. וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע**

1 **אִי זֶה מֵהֶם קָדַם - אֵין[13] לְבַעַל הָאֵילָן דָּמִים, אֶלָּא**
2 **נוֹטֵל עֵצָיו וְהוֹלֵךְ.**

2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה יימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה, ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

3 **ב. מַרְחִיקִין[14] גֹּרֶן[15] קָבוּעַ[16] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים[17] אַמָּה,**
4 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹלִיךְ הָרוּחַ הַתֶּבֶן בְּעֵת שֶׁזּוֹרֶה וְיַזִּיק לִבְנֵי**
5 **הָעִיר. וְכֵן[18] לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֹּרֶן קָבוּעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,**
6 **אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדֵי**
7 **שֶׁלֹּא יַזִּיק הַתֶּבֶן לִנְטִיעַת חֲבֵרוֹ[19] אוֹ לְגִירוֹ[20].**

14) שם במשנה. 15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק). 18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק מנטיעותיו של חבירו ומגירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות ומגיר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה דברינו שם. 19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). 20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

8 **ג. מַרְחִיקִין[21] אֶת הַגְּבֵלוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת**
9 **הַבֵּרְסְקִי[22] מִן הָעִיר חֲמִשִּׁים אַמָּה[23].**

21) שם כה. במשנה. 22) מקום עיבוד עורות. 23) משום ריח רע (רש"י שם).

10 **ד. וְאֵין[24] עוֹשִׂין בֵּרְסְקִי[25] אֶלָּא לְמִזְרַח[26] הָעִיר, מִפְּנֵי**
11 **שֶׁרוּחַ מִזְרָחִית חַמָּה[27], וּמְמַעֶטֶת[28] הֶזֵּק רֵיחַ עִבּוּד**
12 **הָעוֹרוֹת.**

24) המשך המשנה שם. 25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. 26) כתנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. 27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. 28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

13 **ה. מִי[29] שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁרָה[30] שֶׁל פִּשְׁתָּן בְּצַד יָרָק**
14 **שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֲרֵי מֵי הַמִּשְׁרָה נִבְלָעִין בָּאָרֶץ וְהוֹלְכִין**
15 **וּמַפְסִידִין אֶת הַיָּרָק; אוֹ שֶׁנָּטַע כְּרֵשִׁין[31] קָרוֹב מִן**
16 **הַבְּצָלִים שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעְמָן; אוֹ שֶׁנָּטַע**
17 **חַרְדָּל בְּצַד כַּרְתֵּי דְּבוֹרִים, שֶׁהֲרֵי הַדְּבוֹרִים אוֹכְלִין**
18 **הֶעָלִין[32] וּמַפְסִידִין[33] אֶת הַדְּבַשׁ; וְכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא**
19 **בָּהֶן - אֵין[34] צָרִיךְ לְהַרְחִיק בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיק[35], וְעַל**
20 **הַנִּזָּק[36] לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ**
21 **לוֹ הַנֶּזֶק; שֶׁזֶּה[37] בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנֶּזֶק בָּא**
22 **לַחֲבֵרוֹ מֵאֵלָיו. בַּמֶּה[38] דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵינוֹ**
23 **מַרְחִיק? כְּשֶׁהָיָה הַנֶּזֶק בָּא מֵאֵלָיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ[39]**
24 **מַעֲשָׂיו שֶׁל מַזִּיק; אֲבָל אִם הָיוּ מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה**
25 **שֶׁעוֹשֶׂה בִּרְשׁוּתוֹ מַזִּיקִין אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁעַת עֲשִׂיָּתוֹ -**
26 **הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁמַּזִּיק בְּיָדוֹ. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִי**
27 **שֶׁעוֹמֵד בִּרְשׁוּתוֹ וְיוֹרֶה חִצִּים לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, וְאָמַר:**
28 **בִּרְשׁוּתִי אֲנִי עוֹשֶׂה! שֶׁמּוֹנְעִין אוֹתוֹ[40]. וְכֵן[41] כָּל**
29 **הַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת לְמַעְלָה בְּעִנְיָן זֶה, אִם לֹא**
30 **הִרְחִיקוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחִצָּיו. לְפִיכָךְ[42] צָרִיךְ**
31 **שֶׁיַּרְחִיק מִשְׁרָה מִן הַיָּרָק וּכְרֵשִׁין מִן הַבְּצָלִים וְחַרְדָּל**
32 **מִן הַדְּבוֹרִים שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר מְעַט, כְּדֵי שֶׁלֹּא**
33 **יִהְיֶה הֶזֵּק בְּיָדַיִם; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא הַנֶּזֶק**
34 **מֵאֵלָיו - אֵין צָרִיךְ.**

29) שם כה. במשנה. 30) מקום ששורין בו את הפשתן. 31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). 32) אבל לא את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לעניין אחר. 33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמחדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם. 34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:) שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. 35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור־מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. 36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את עצמו. 37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). 38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:) "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". 39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור זמן־מה. 40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לעניין חיוב תשלומין. 41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. 42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

1 **ו. בַּעַל[43] הָעֲלִיָּה שֶׁהָיָה שׁוֹפֵךְ מַיִם, וְהֵן יוֹרְדִין עַל**
2 **הַדֶּר לְמַטָּה: אִם[44] הָיְתָה שָׁם מַעֲזִיבָה[45], שֶׁהַמַּיִם**
3 **כָּלִים בָּהּ בְּעֵת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שֶׁיַּפְסִיק עֶלְיוֹן מִלִּשְׁפֹּךְ**
4 **יִבָּלְעוּ הַמַּיִם וְיֵרְדוּ וְיִנָּטְפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן[46] - צָרִיךְ**
5 **הַתַּחְתּוֹן[47] לְתַקֵּן וּלְהַרְחִיק[48] מִן עַצְמוֹ הַנֶּזֶק; וְאִם[49]**
6 **אֵין שָׁם מַעֲזִיבָה, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁפֹּךְ יֵרְדוּ הַמַּיִם מִיָּד -**
7 **הֲרֵי זֶה כְּמַזִּיק בְּחִצָּיו, וְהָעֶלְיוֹן מְתַקֵּן, אוֹ יִמָּנַע**
8 **מִלִּשְׁפֹּךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. 44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. 45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. 46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". 47) שהוא הניזוק. 48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. 49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם.

9 **ז. מִי[50] שֶׁהָיָה לוֹ אִילָן[51] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ קָרוֹב[52] לְבוֹר**
10 **חֲבֵרוֹ - אֵין בַּעַל הַבּוֹר יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו וְלוֹמַר לוֹ:**
11 **הֲרֵי שָׁרְשֵׁי הָאִילָן נִכְנָסִים לַבּוֹר שֶׁלִּי וּמַפְסִידִין**
12 **אוֹתוֹ. שֶׁזֶּה נֶזֶק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבְעֵת**
13 **שֶׁנְּטַע אֵינוֹ מַזִּיקוֹ[53]; וּכְשֵׁם[54] שֶׁזֶּה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ,**
14 **כָּךְ זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. וְכֵן[55] רְאוּבֵן שֶׁחָפַר בּוֹר,**
15 **וְיָרַד וּמָצָא שָׁרְשֵׁי אִילָן שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ -**
16 **קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהָעֵצִים שֶׁלּוֹ. וְאִם[56] הָיָה קָרוֹב לְאִילַן**
17 **שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[57] - הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל**
18 **שִׁמְעוֹן, וְקוֹצְצָן וְנוֹתְנָן לוֹ. וְאִם[58] אֵין צָרִיךְ לַחְפֹּר**
19 **בּוֹר, וְיָצְאוּ הַשָּׁרָשִׁים שֶׁל שִׁמְעוֹן בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ - הֲרֵי**
20 **הוּא מַעֲמִיק[59] שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְעַכֵּב**
21 **הַמַּחֲרֵשָׁה; וְכָל שֹׁרֶשׁ שֶׁמָּצָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים**
22 **- קוֹצְצוֹ[60], וְאֵינוֹ[61] חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא יִיבַשׁ הָאִילָן שֶׁל**
23 **חֲבֵרוֹ, שֶׁזֶּה[62] בְּתוֹךְ[63] שֶׁלּוֹ הוּא חוֹפֵר.**

50) בבא בתרא כה: במשנה וכרבי יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. 51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובזה מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז:) - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. 52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. 53) ואין זה "גירי דיליה". 54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. 55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו. 56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. 57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. 58) משנה שם כו. 59) חורש בעומק. 60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן סט). 61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. 62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. 63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

24 **ח. מִי[64] שֶׁהָיְתָה שָׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גְּפָנִים אוֹ שְׂאָר**
25 **אִילָנוֹת, וּבָא הוּא לִנְטֹעַ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ גְּפָנִים בְּצַד**
26 **גְּפָנִים אוֹ אִילָנוֹת בְּצַד אִילָנוֹת - צָרִיךְ לְהַרְחִיק[65]**
27 **אַרְבַּע[66] אַמּוֹת[67]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[68]? בְּאֶרֶץ**
28 **יִשְׂרָאֵל[69]; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ[70] - מַרְחִיק בֵּין גְּפָנִים**
29 **לִגְפָנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין[71] גְּפָנִים לִשְׂאָר אִילָנוֹת[72] אוֹ**
30 **בֵּין אִילָנוֹת לְאִילָנוֹת[73] - אַרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מָקוֹם[74].**
31 **הָיָה[75] גָּדֵר בֵּינְתַּיִם - זֶה סוֹמֵךְ[76] לַגָּדֵר, וְזֶה סוֹמֵךְ**
32 **לַגָּדֵר, בְּכָל מָקוֹם. מִי[77] שֶׁהָיָה אִילַן חֲבֵרוֹ נוֹטֶה**
33 **לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כִּמְלֹא[78] מַרְדֵּעַ[79] עַל גַּבֵּי**
34 **הַמַּחֲרֵשָׁה[80]. וּבְחָרוּב וּבַשִּׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנּוֹטֶה[81],**
35 **עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל[82] כְּנֶגֶד הַמֵּצַר. וְכֵן אִם הָיָה נוֹטֶה**
36 **עַל בֵּית הַשִּׁלְחִין[83] שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ[84] עַל בֵּית הָאִילָן -**
37 **קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנּוֹטֶה, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַמֵּצַר.**

64) שם כו. במשנה. 65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. 66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). 67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. 68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. 69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. 70) שאין

מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. 71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. 72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניזק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב־יד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". 73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד־משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". 74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רבו הרי"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. 75) המשך המשנה שם. 76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. 77) שם כז: במשנה. 78) עד הגובה הזה. 79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". 80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר ואינו מפריע לו אינו יכול לקצוץ. 81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. 82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. 83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. 84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת".

יום רביעי א' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

א. מִי[2] שֶׁעָשָׂה גֹּרֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, אוֹ קָבַע[3] בֵּית הַכִּסֵּא, אוֹ מְלָאכָה[4] שֶׁיֵּשׁ[5] בָּהּ אָבָק וְעָפָר וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - צָרִיךְ לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעַ הֶעָפָר אוֹ רֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא אוֹ הָאָבָק לַחֲבֵרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַזִּיקוּ. אֲפִלּוּ[6] הָיְתָה הָרוּחַ הוּא שֶׁמְּסַיַּעַ[7] אוֹתוֹ בְּעֵת שֶׁעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הֶעָפָר אוֹ נְעֹרֶת הַפִּשְׁתָּן וְהַמֹּץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וּמַגִּיעָתָן לַחֲבֵרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַרְחִיק[8] כְּדֵי שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ[9] וְלֹא יַזִּיקוּ וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ מְצוּיָה[10]; שֶׁכָּל אֵלּוּ כְּמִי שֶׁהִזִּיקוּ בְּחִצָּיוּ[11] הֵן.

2) בבא־בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו קבוע, וכמו שאמר אביי שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה, אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם־משנה, והגר"א סימן קנה, ס"ק צג). 3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב זביד. 4) שם כו. על רקע של עובדא מסויימת. 5) כגון ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. 6) שם כו. כאמימר ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם. 7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא־קמא ס. ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא־בתרא שם). 8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין (כדלהלן בהלכה ב) - אסור. 9) בלי רוח. 10) בכ"י תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא תוליכם רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם ד"ה זיקא. 11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה, כיון שזה בא על־ידי חציו (למעלה שם).

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְהַרְחִיק כָּל כָּךְ[12], אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה הַמֹּץ וְאֶת הֶעָפָר וְהִזִּיקָה בָּהֶן - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[13]; שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁסִּיַּע אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה בָּא מִכֹּחַ מַזִּיק עַצְמוֹ[14].

12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. 13) בבא־קמא ס. כרב אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא־בתרא פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של בבא־בתרא כו. ושל בבא־קמא ס. שיש לחלק בין חיוב ההרחקה וחיוב התשלומין. 14) ואע"פ שלענין ליבה וליבתה הרוח, פסק רבינו בפי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ז - שחייב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפי"ח מהלכות מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגיד־משנה שם.

ג. הַכּוֹתֵשׁ[15] אֶת הָרִיפּוֹת[16] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וּבְעֵת שֶׁמַּכֶּה מְנַדְנֵד לַחֲצַר חֲבֵרוֹ, עַד[17] שֶׁנִּנְדְּנְדָה[18] כִּסּוּי הֶחָבִית עַל פִּי הֶחָבִית[19] - הֲרֵי זֶה מַזִּיק בְּחִצָּיוּ[20], וְחַיָּב לְהַרְחִיק כְּדֵי שֶׁלֹּא יְנַדְנֵד, אוֹ יְבַטֵּל מְלַאכְתּוֹ שֶׁמַּזֶּקֶת. וְאִם[21] הִזִּיק בְּעֵת הַנִּדְנוּד - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מִכֹּחוֹ בָּא הַנֶּזֶק.

15) בבא־בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. 16) "חיטים כתושות" (רש"י בשמואל־ב יז, יט). ובגמרא נזכרו "שומשמים". 17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה נזק (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 18) כלומר: החצר נדנדה את הכיסוי. 19) והיינו, כשהחבית עומדת על החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה. וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. 20) והוא אדם המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. 21) הלחם־משנה וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד. כָּל הַהַרְחָקוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּפְּרָקִים שֶׁל מַעֲלֶה[22], אִם לֹא הִרְחִיק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרֵי זֶה מָחַל[23], וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהַצְרִיכוֹ וּלְהַרְחִיקוֹ. וְהוּא שֶׁיְּרָאֶה מִמֶּנּוּ שֶׁמָּחַל, כְּגוֹן שֶׁסִּיַּע עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ[24] שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ בְּלֹא הַרְחָקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זָכָה. שֶׁכָּל הַמַּחֲזִיק בְּגֶזֶל - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[25]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּשְׁאָר גְּזֵלִין, חוּץ מֵאַרְבָּעָה מִינֵי[26] גְּזֵלִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הֶעָשָׁן[27], וְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא[28], וְהָאָבָק[29] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְנִדְנוּד[30] הַקַּרְקַע; שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה, וַאֲפִלּוּ שָׁתַק הַנִּזָּק כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֵהוּ לְהַרְחִיק. וְכֵן הַזִּיק רְאִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ מְחִיצָה[31] - כּוֹפֵהוּ לַעֲשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32]. וְלָמָּה שָׁנוּ נְזָקִים אֵלּוּ מִשְּׁאָר נְזָקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹבֶלֶת נֶזֶק מֵאֵלּוּ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל, שֶׁהֵזִּקוּ הַזִּיק קָבוּעַ. וְאִם[33] קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁמָּחַל בִּנְזָקִים אֵלּוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

22) תשיעי ועשירי. 23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשמישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. 24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. 25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. 26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". 27) בבא־בתרא כג. לדברי רב מרי. 28) לדברי רב זביד שם. 29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבום להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). 30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמין והיו מנדנדים, ואח"כ חייבום להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. 31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). 32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. 33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא־בתרא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה ('תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מִי[34] שֶׁהֶחֱזִיק[35] לַעֲשׂוֹת מְלֶאכֶת דָּם אוֹ נְבֵלוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּמְקוֹמָן[36], וְרָבוּאוּ הָעוֹרְבִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן בִּגְלַל הַדָּם וְיֹאכְלוּ, וַהֲרֵי הֵן מְצָרִין לַחֲבֵרוֹ בְּקוֹלָם וְצִפְצוּפָם אוֹ בַּדָּם שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם, שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין עַל הָאִילָנוֹת וּמְלַכְלְכִין פֵּרוֹתֵיהֶם, אִם[37] הָיָה חֲבֵרוֹ קַפְּדָן[38] אוֹ חוֹלֶה שֶׁצִּפְצוּף הַזֶּה מַזִּיקוֹ, אוֹ שֶׁפֵּרוֹת שֶׁלּוֹ נִפְסָדִין לוֹ בַּדָּם - חַיָּב לְבַטֵּל אוֹתָהּ הַמְּלָאכָה, אוֹ יַרְחִיק עַד שֶׁלֹּא יָבוֹא לוֹ הֵזֵק מֵחֲמָתוֹ; שֶׁהֵזֵק זֶה דּוֹמֶה לְרֵיחַ בֵּית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה[39]. וְכֵן[40] בְּנֵי מָבוֹי אוֹ בְּנֵי חָצֵר שֶׁנַּעֲשָׂה אֶחָד מֵהֶן אֻמָּן, וְלֹא מִחוּ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק[41], וְהָיוּ הָעָם נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין לִקְנוֹת, וְשָׁתְקוּ - לֹא הֶחֱזִיק בְּדָבָר זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם בְּכָל עֵת לְעַכֵּב וְלוֹמַר: אֵין אָנוּ יְכוֹלִין לִישֹׁן מִקּוֹל הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצְאִין; שֶׁזֶּה הֶזֵּק קָבוּעַ הוּא כְּמוֹ הֶעָשָׁן וְהָאָבָק. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.

34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. 35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא־וטריא. 36) כן הוא ב'תוספות' שם, ד"ה אתו אומני. 37) כמסקנת הגמרא שם. 38) והוא שמוחזק ונודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד־משנה בשם מפרשים). 39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. 40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם בהערות. 41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מִי[42] שֶׁהֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח חַלּוֹן[43], אוֹ הֶעֱבִיר אַמַּת הַמַּיִם[44], אוֹ שֶׁלֹּא הִרְחִיק מַה שֶּׁרָאוּי לְהַרְחִיק[45], וַהֲרֵי הַמַּחֲזִיק טוֹעֵן: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לַעֲשׂוֹת, אוֹ מָחַלְתָּ לִי אַחַר שֶׁרָאִיתָ, אוֹ הֵכַּר הַנֶּזֶק וְשָׁתַקְתָּ וְלֹא מִחִיתָ בִּי, וְהַנֶּזֶק אוֹמֵר: עַכְשָׁו הוּא שֶׁרָאִיתִי, וְלֹא יָדַעְתִּי מִקֹּדֶם, אוֹ שֶׁאָמַר: כְּשֶׁרָאִיתִי מִחִיתִי בְּךָ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: עַתָּה אַרְחִיק אוֹ אֶסְתּוֹם, וְאַתָּה מַדְחֶה אוֹתִי מִיּוֹם אֶל יוֹם כְּדֵי שֶׁתִּקְבַּע הֶזֵּקְךָ - בְּכָל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַנֶּזֶק לְהָבִיא רְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַמַּזִּיק הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[46].

42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. 43) שיש בו היזק ראיה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ז ה"א). 44) למעלה פ"ט הלכה א. 45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. 46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (סמ"ע סימן קנה, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד־משנה).

ז. הֶחֱזִיק בְּנֶזֶק שֶׁאֵין לוֹ חֲזָקָה, כְּגוֹן עָשָׁן וּבֵית הַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְטָעַן הַמַּזִּיק שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ שֶׁל נִזָּק - עַל הַמַּזִּיק לְהָבִיא רְאָיָה[47] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; וְאִם לֹא הֵבִיא - יִשְׁבַּע הַנִּזָּק הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ עַל כָּךְ, וִיסַלֵּק זֶה הֶזֵּקוֹ.

47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד־משנה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום חמישי ב' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבארו בו מקצת מדיני דבר זה.

1 **א. הָאַחִין אוֹ הַשֻּׁתָּפִין שֶׁבָּאוּ לַחֲלֹק אֶת הַשָּׂדֶה וְלִטֹּל**
2 **כָּל אֶחָד חֶלְקוֹ: אִם הָיְתָה כֻּלָּהּ שָׁוָה, וְאֵין שָׁם מָקוֹם**
3 **טוֹב וּמָקוֹם רַע, אֶלָּא הַכֹּל אֶחָד - חוֹלְקִין לְפִי הַמִּדָּה**
4 **בִּלְבַד. וְאִם אָמַר אֶחָד מֵהֶם: תְּנוּ לִי חֶלְקִי מִצַּד זֶה,**
5 **כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶא סָמוּךְ לְשָׂדֶה אַחֵר שֶׁלִּי, וְיִהְיֶה הַכֹּל שָׂדֶה**
6 **אַחַת - שׁוֹמְעִין לוֹ[2], וְכוֹפֶה אוֹתוֹ עַל זֶה; שֶׁעִכּוּב**
7 **בְּדָבָר זֶה - מִדַּת סְדֹם הִיא[3]. אֲבָל[4] אִם הָיָה חֵלֶק אֶחָד**
8 **מְמֻנֶּה טוֹב, אוֹ קָרוֹב לַנָּהָר יוֹתֵר, אוֹ קָרוֹב לַדֶּרֶךְ[5],**
9 **וְשָׁמוּ אוֹתָהּ הַיָּפֶה כְּנֶגֶד הָרַע[6], וְאָמַר: תְּנוּ לִי**
10 **בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי[7] מִצַּד זֶה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא נוֹטֵל**
11 **בְּגוֹרָל. אָמַר לָהֶם: תְּנוּ לִי (בַּשּׁוּמָא שֶׁלִּי מִצַּד זֶה)[8]**
12 **חֲצִי מִדָּתָהּ מִן הַצַּד הָרַע[9] בְּלֹא שׁוּמָא, וְטֹל אַתָּה מִן**
13 **הַצַּד הַטּוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה חֶלְקִי סָמוּךְ לַשָּׂדֶה שֶׁלִּי -**
14 **הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים שֶׁשּׁוֹמְעִין לוֹ[10], וְלָזֶה דַּעְתִּי**
15 **נוֹטָה, וְכֵן רָאוּי לָדוּן.**

2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא־בתרא יב: "תרתי ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום", שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויא (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר)". וראה במגיד־משנה וכסף־משנה ולחם־משנה והגר"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור־שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ח, ובפיה"מ להרמב"ם שם. 3) שזה נהנה וזה לא חסר. 4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויא כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. 5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם־משנה והגר"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. 6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. 7) כלומר: היפה הקטנה. 8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד־משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א]. 9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. 10) מקור דברים אלו בבבא־בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון־דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגר"א ס"ק ח).

16 **ב. הַבְּכוֹר[11] שֶׁחָלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים שֶׁלּוֹ[12]**
17 **כְּאֶחָד[13]. אֲבָל[14] הַיָּבָם[15] שֶׁחָלַק עִם אֶחָיו בְּנִכְסֵי**
18 **הָאָב[16] - נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְחֵלֶק אָחִיו בְּגוֹרָל; אִם עָלוּ**
19 **בְּמָקוֹם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת - עָלוּ[17].**

11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. 12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. 13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא־בתרא קכד.) מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים" - הרי ששני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שוים, שאם הם שוים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד־משנה). 14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו כבכור. 15) אחד מן האחים, שייבם את אשת אחיו המת. 16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). 17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שוים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד־משנה).

20 **ג. אֶרֶץ[18] מְרֻבַּעַת, שֶׁהָיָה הַנָּהָר מַקִּיף לָהּ מִזְּרָח**
21 **וְצָפוֹן, וְהַדֶּרֶךְ[19] דָּרוֹם וּמַעֲרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ**
22 **בַּאֲלַכְסוֹן[20], כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לָזֶה נָהָר וְדֶרֶךְ וְלָזֶה נָהָר**
23 **וְדֶרֶךְ. וְאִם אָמַר: תְּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמִּצַּד זֶה, שֶׁהוּא**
24 **בְּצַד שָׂדִי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר**
25 **שֶׁהוּא טוֹב לָזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הֶפְסֵד כְּלָל - כּוֹפִין**
26 **אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת[21].**

18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. 19) בגמרא שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. 20) כציור הזה: 21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

27 **ד. אֶחָד[22] מִן הָאַחִין אוֹ מִן הַשֻּׁתָּפִין[23] שֶׁמָּכַר חֶלְקוֹ[24]**
28 **לְאַחֵר - מְסַלְּקִין[25] אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׁאָר**
29 **הָאַחִין אוֹ שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין דָּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵךְ, כְּדֵי**
30 **שֶׁלֹּא יִכָּנֵס זָר בֵּינֵיהֶן.**

22) בבא־מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). 23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלוקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. 24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף־משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר־מצרא אחד]. 25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

1 **ה. וְלֹא[26] עוֹד, אֶלָּא הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְאַחֵר - יֵשׁ**
2 **לַחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצַד הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ לִתֵּן דָּמִים לַלּוֹקֵחַ**
3 **וּלְסַלֵּק[27] אוֹתוֹ, וְזֶה[28] הַלּוֹקֵחַ הָרָחוֹק - כְּאִלּוּ הוּא**
4 **שְׁלִיחַ[29] שֶׁל בֶּן הַמֶּצֶר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר**
5 **שְׁלוּחוֹ[30], בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין[31] - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן**
6 **הַמֶּצֶר. אֲפִלּוּ[32] הָיָה הַלּוֹקֵחַ תַּלְמִיד חָכָם וְשָׁכֵן[33]**
7 **וְקָרוֹב לַמּוֹכֵר, וּבֶן הַמֶּצֶר עַם הָאָרֶץ רָחוֹק - בֶּן**
8 **הַמֶּצֶר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה[34],**
9 **מְשׁוּם[35] שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמְרוּ**
10 **חֲכָמִים[36]: הוֹאִיל וְהַמֶּכֶר אֶחָד הוּא[37], טוֹב וְיָשָׁר הוּא**
11 **שֶׁיִּקָּנֶה מָקוֹם זֶה בֶּן הַמֶּצֶר יוֹתֵר מִן הָרָחוֹק. הָיוּ[38]**
12 **בְּנֵי הַמֶּצֶר רַבִּים - כֻּלָּם זוֹכִים בְּזוֹ הַשָּׂדֶה הַנִּמְכֶּרֶת**
13 **וְהִיא בֵּינֵיהֶם[39] לְפִי מִנְיָנָם[40], וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים**
14 **לַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁבָּאוּ כֻּלָּם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל[41] אִם**
15 **קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסִלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ - זָכָה בָּהּ לְבַדּוֹ,**
16 **הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמֶּצֶר[42]. וְכֵן אִם בָּאוּ מִקְצָתָן,**
17 **וּמִקְצָתָן בְּמְדִינָה אַחֶרֶת[43] - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ**
18 **הָעוֹמְדִים כָּאן בִּלְבַד, וְהִיא לָהֶן. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאֶחָד**
19 **מִבְּנֵי הַמֶּצֶר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלּוֹ בְּמַשָּׂא**
20 **וּמַתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שֻׁתָּפוֹ בַּקַּרְקַע[44] - זָכָה בָּהּ,**
21 **וְאֵין שְׁאָר הַשֻּׁתָּפִין אוֹ שְׁאָר בְּנֵי הַמֶּצֶר נוֹטְלִין עִמּוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר יותר מן הרחוק".

את דין בר־מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:

א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר־מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המיצר על השדה ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו שמשמע מלשון ה'נמוקי יוסף': "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר כו'" והיינו שהחיוב דבר־מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם.

אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמונח על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו'" כי לשיטתו הדין של בר־מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(נגל פי לקו"ש חלק י"ט נ' 56)

26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. 27) אפילו בעל־כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). 28) יוצא מתוך הסוגיא בבא־מציעא קח. 29) כן נראה שם, שאמרו על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות צט: (מגיד־משנה להלן פי"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור־שמח להלן פי"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. 30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא־מציעא קח: שבמכירה למזונות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למזונות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח.) - הרי שרק במזונות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). 31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מזונות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד־משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מזונות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למזונות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית־דין (הגר"א שם). 32) בבבא־מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד־חכם, תלמיד־חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר־מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד־חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. 33) אבל לא בר מצרא. 34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוינו לעשותו. ויש שלא נצטוינו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פי"ד הלכה ה. 35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. 36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי היושר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. 37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. 38) שם קח: בסוף הסוגיא. 39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קרן זיל", היינו בארבעה אלכסונית כזו: שיגיע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. 40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח,

כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. 41) שם. 42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד־משנה). 43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פי"ד הלכה ג. 44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

1 **ו. הַמּוֹכֵר[45] כָּל נְכָסָיו[46] לְאֶחָד - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר שֶׁל**
2 **שָׂדֶה אַחַת מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ מֵאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי**
3 **הִיא וְהָאַחֶרֶת[47] קָנָה כְּאֶחָד[48]. וְכֵן[49] הַמּוֹכֵר לַבְּעָלִים**
4 **הָרִאשׁוֹנִים[50], אוֹ[51] הַלּוֹקֵחַ[52] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין**
5 **בּוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.**

45) שם קח: 46) והם במקומות שונים. 47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן]. 48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת־הדשן סימן שלח, ולחם־משנה להלן פי"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיזדמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרן, שמא בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה'טור'). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד־משנה. [ואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לז לגבי "בעלים הראשונים"]. 49) שם. 50) שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, יותר משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד־משנה). 51) בבא־מציעא שם. 52) שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

6 **ז. הַמּוֹכֵר[53] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[54] - מְשַׁמְּתִין[55] אוֹתוֹ, עַד**
7 **שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אֹנֶס שֶׁיָּבוֹא מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, עַד**
8 **שֶׁיִּנְהַג הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים עִם בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ בְּדִינֵי**
9 **יִשְׂרָאֵל בַּכֹּל. וְאִם אָנַסוֹ שֶׁלֹּא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם**
10 **הַמּוֹכֵר[56].**

53) שם. 54) שאין דין בר־מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). 55) מטילים עליו שמתא. 56) כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד־משנה), שהרי זה כמו גרמא בנזקין (הגר"א שם ס"ק צג).

11 **ח. הַשְּׁכִירוּת - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר[57].**

57) שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף־משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן־המצר) אלא שבן־המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף־משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר־מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח ('טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהממשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר־מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו – קל־וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר־מצרא (מגיד־משנה וכסף־משנה).

12 **ט. הַמְמַשְׁכֵּן[58] מָקוֹם[59], וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ לָזֶה שֶׁהוּא**
13 **מְמֻשְׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. וְכֵן[60]**
14 **הַמּוֹכֵר מָקוֹם רָחוֹק כְּדֵי לִגְאֹל מָקוֹם קָרוֹב, אוֹ**
15 **שֶׁמָּכַר רַע כְּדֵי לִגְאֹל יָפֶה בְּדָמָיו, אוֹ שֶׁמָּכַר כְּדֵי לִתֵּן**
16 **מְנָת הַמֶּלֶךְ[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לִקְבוּרָה[62] אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה[63]**
17 **אוֹ הַבָּנוֹת[64] - אֵין בְּאֶחָד מֵאֵלּוּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר, אֶלָּא**
18 **זָכָה הַלּוֹקֵחַ.**

58) שם קח: 59) היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. 60) שם. 61) מס גולגולת. 62) שהבעל חייב בקבורת אשתו (פי"ב מהלכות אישות הלכה ב). 63) האלמנה. 64) שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניזונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

19 **י. וְלָמָּה אֵין בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר? שֶׁכָּל אֵלּוּ טְרוּדִין[65]**
20 **הֵן לִמְכֹּר, וּמִשּׁוּם צֹרֶךְ גָּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ**
21 **בָּהֶן דִּין בֶּן הַמֶּצֶר - לֹא יִמְצְאוּ לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר:**
22 **לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדֵי שֶׁיָּבוֹא זֶה וִיסַלֵּק אוֹתִי? וְאֵין**
23 **הַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר מָעוֹת**
24 **וְיִקְּנֶה.**

65) בשדה קרוב ויפה, שמא בינתיים עד שיוודע למצרן, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמא "יכעוס שוטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמא בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום בזיון המת (רש"י שם).

25 **יא. הֲרֵי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמַּס וְכַיּוֹצֵא**
26 **בּוֹ[66] מָכַר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמֶּצֶר אוֹמֵר: שֶׁקֶר אַתָּה**

טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה[67], וְאַחַר כָּךְ יוֹצִיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשָּׁבַע הַלּוֹקֵחַ הֶסֵּת[68].

66) באופנים שאין בהם דין בר־מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. 67) שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד־משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור־שמח). 68) כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

יב. אֲפִלּוּ[69] הָיָה שָׁם בַּדָּבָר סָפֵק[70] - אֵין הַלּוֹקֵחַ מִסְתַּלֵּק אֶלָּא בִּרְאָיָה[71] בְּרוּרָה שֶׁהֵבִיא בַּעַל הַמֶּצֶר. לְפִיכָךְ[72], אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר[73]: גַּזְלָן אַתָּה לְשָׁדֶה זוֹ, אָרִיס[74] אַתָּה לְשָׁדֶה זוֹ, אוֹ שׂוֹכֵר אוֹ מְמַשְׁכֵּן[75] - צָרִיךְ בַּעַל הַמֶּצֶר לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא בַּעַל הַמֶּצֶר, וְשֶׁהַקַּרְקַע זוֹ בְּחֶזְקָתוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

69) זה מסברת רבינו. 70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). 71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא־קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח – הוא־הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. 73) לבן המצר. 74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביבול. 75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. הַמּוֹכֵר[76] לִיתוֹמִים קְטַנִּים[77] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר. הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֵלּוּ יָתֵר מִבַּעַל הַמֶּצֶר[78].

76) שם. 77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד־משנה). 78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

יד. וְכֵן[79] הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה[80] - אֵין בּוֹ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לִטְרֹחַ תָּמִיד וְלִקְנוֹת. הוֹאִיל וְלָקְחָה, חֶסֶד הוּא שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָהּ.

79) שם. 80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

טו. מָכַר[81] לְטֶמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְקָן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סְפֵק אִשָּׁה.

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

טז. הָיְתָה[82] הַקַּרְקַע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהַבִּנְיָן אוֹ הָאֵילָנוֹת שֶׁל אֶחָד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבִּנְיָן אוֹ לְבַעַל הָאֵילָנוֹת זְכוּת[83] בַּקַּרְקַע - כָּל אֶחָד מֵהֶן בֶּן הַמֶּצֶר[84] שֶׁל חֲבֵרוֹ. לְפִיכָךְ, אִם מָכַר אֶחָד מֵהֶן חֶלְקוֹ - חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ. אֲבָל אִם אֵין לְבַעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ לְבַעַל הַבִּנְיָן זְכוּת בַּקַּרְקַע, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה אוֹמֵר לוֹ: עֲקֹר אִילָנְךָ אוֹ הֲרֹס בִּנְיָנְךָ, וּמָכַר בַּעַל הַשָּׂדֶה - זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאֵילָנוֹת אוֹ בַּעַל הַבִּנְיָן מְסַלֵּק אוֹתוֹ; וְאִם מָכַר בַּעַל הַבִּנְיָן אוֹ בַּעַל הָאִילָן - הֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע מְסַלֵּק אוֹתוֹ.

82) בבא־מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר־הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. 84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר־מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

יז. הָיָה[85] מַפְסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מֶצֶר שֶׁל חֲבֵרוֹ רֶכֶב[86] דְּקָלִים אוֹ בִּנְיָן גָּבוֹהַּ[87] וְחָזָק אוֹ גֶּמָא[88] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - רוֹאִין: אִם יָכוֹל לְהַכְנִיס אֲפִלּוּ תֵּלֶם[89] אֶחָד בְּתוֹךְ הַדָּבָר הַמַּפְסִיק, עַד שֶׁיִּתְעָרְבוּ שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת - הֲרֵי זֶה בֶּן מֶצֶר שֶׁלּוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לָאו - אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ[90].

85) בבא־מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. 87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". 88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה"", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי־אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. 89) שורת המענה. 90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פי"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד־משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר־מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

יום שישי ג' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו.

א. הַנּוֹתֵן[2] מַתָּנָה - אֵין[3] בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[4] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה, שֶׁאַחֲרָיוּת[5] מַתָּנָה זוֹ עַל הַנּוֹתֵן - יֵשׁ בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר; הוֹאִיל[6] וְיֵשׁ בָּהּ אַחֲרָיוּת -

1 מְכִירָה הִיא, וְלֹא כָּתַב מַתָּנָה אֶלָּא לְבַטֵּל זְכוּת בֶּן
2 הַמֶּצֶר[7]. וְכַמָּה נוֹתֵן לוֹ[8]? מַה שֶּׁהִיא שָׁוָה.

2) בבא מציעא קח: 3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. 4) שם, מימרא של אמימר. 5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. 6) כן כתב הרי"ף שם. 7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הרי"ף. 8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם.

3 ב. אָמַר[9] הַלּוֹקֵחַ: כֵּן הוּא, וְהַעֲרָמָה עָשִׂינוּ, וּמְכִירָה
4 הִיא, בְּכָךְ וָכָךְ קְנִיתִיהָ - נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[10]
5 וְנוֹטֵל, כְּדִין הַשְּׁלוּחִין[11]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁצָּרִיךְ לִטְעֹן
6 דָּמִים שֶׁהֵן רְאוּיִין אוֹ יָתֵר מְעַט; אֲבָל אִם אָמַר עַל
7 שָׁוֶה מֵאָה: בְּמָאתַיִם קְנִיתִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן[12].

9) המשך דברי הרי"ף שם. 10) באחיזת חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאילו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). 12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתיים (מגיד משנה). ואף על פי שלהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לקח שווה מנה במאתיים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים זוז" - כאן שנתפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה).

8 ג. הָיָה[13] כָּתוּב בִּשְׁטַר מַתָּנָה: וְקִבַּלְתִּי עָלַי אַחֲרָיוּת
9 מַתָּנָה זוֹ, שֶׁאִם תֵּצֵא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מָאתַיִם - נוֹתֵן לוֹ
10 בֶּן הַמֶּצֶר מָאתַיִם וְאַחַר כָּךְ מְסַלְּקוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ
11 שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה[14].

13) אף זה ברי"ף שם. 14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד.

12 ד. הֶחֱלִיף חָצֵר[15] בְּחָצֵר - אֵין בָּהּ דִּין בַּעַל הַמֶּצֶר[16].
13 הֶחֱלִיף חָצֵר בְּבְהֵמָה אוֹ בְּמִטַּלְטְלִין - רוֹאִין דְּמֵי[17]
14 אוֹתָהּ הַבְּהֵמָה אוֹ דְּמֵי אוֹתָם הַמִּטַּלְטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ
15 בֶּן הַמֶּצֶר וּמְסַלְּקוֹ. וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: תֵּן לִי
16 כַּמָּה[18] שֶׁלָּקַחְתִּי בּוֹ, שֶׁזּוֹ הַעֲרָמָה הִיא[19], וְאֵינָהּ
17 מוֹעֶלֶת כְּלוּם.

15) מכאן שאף בבתים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה יז). 16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחצירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. 17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיוצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. 18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב־יד תימן: "כמין". 19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שווייה יוכל לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע, שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת.

18 ה. מָכַר[20] לוֹ קַרְקַע מְעַט בְּאֶמְצַע שָׂדֵהוּ, וְאַחַר כָּךְ
19 מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּצַד אוֹתָהּ שָׂדֶה שֶׁבָּאֶמְצַע[21] - רוֹאִין:
20 אִם אוֹתוֹ הַמְּעַט שֶׁמָּכַר לוֹ תְּחִלָּה הִיא עִדִּית אוֹ
21 זִבּוּרִית[22] לְגַבֵּי זֹאת הַקַּרְקַע שֶׁמָּכַר לוֹ בָּאַחֲרוֹנָה -
22 זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בֶּן הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא
23 עַצְמוֹ בֶּן מֶצֶר הוּא מִפְּנֵי אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע;
24 וְאִם[23] אוֹתוֹ מְעַט שֶׁקָּנָה בָּאֶמְצַע כְּמוֹ זֹאת שֶׁמָּכַר לוֹ
25 בַּסּוֹף מִצִּדּוֹ - הֲרֵי זֶה מַעְרִים[24], וּבֶן הַמֶּצֶר מְסַלֵּק
26 אוֹתוֹ מִן הַשָּׂדֶה שֶׁקָּנָה בַּסּוֹף[25].

20) ושדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. 21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. 22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. 23) בגמרא שם. 24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. 25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח).

27 ו. הַמּוֹכֵר[26] עַל תְּנַאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה
28 לוֹקֵחַ - אֵין בַּעַל הַמֶּצֶר יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד שֶׁיִּתְקַיְּמוּ
29 הַתְּנָאִים[27], וְיִזְכֶּה הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע, וְלֹא תִּשָּׁאֵר בָּהּ
30 עָלֶיהָ עִמּוֹ כְּלָל[28], וְאַחַר כָּךְ יְסַלֵּק אוֹתוֹ.

26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד־משנה כותב, שזה נראה פשוט. 27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. 28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב־יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן־ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל.

31 ז. הַלּוֹקֵחַ שֶׁבָּנָה[29] וְהִשְׁבִּיחַ אוֹ סָתַר וְהִפְסִיד - בֶּן
32 הַמֶּצֶר מְסַלְּקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דָּמִים הָרְאוּיִין[30] לוֹ; וַהֲרֵי
33 הוּא בְּכָל מַעֲשָׂיו כְּמוֹ הַשָּׁלִיחַ[31]. וְכֵן אִם לָוָה הַלּוֹקֵחַ
34 קֹדֶם שֶׁיְּסַלֵּק אוֹתוֹ בֶּן הַמֶּצֶר[32], וְסִלְּקוֹ בֶּן הַמֶּצֶר -
35 אֵין בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ טוֹרֵף מִיַּד בֶּן הַמֶּצֶר. זֶהוּ הָעִקָּר
36 בְּכָל אֵלּוּ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ בְּצַד מֶצֶר חֲבֵרוֹ -
37 הוּא כְּמוֹ שָׁלִיחַ לַחֲבֵרוֹ, וּלְתַקֵּן שֶׁלָּהוֹ וְלֹא לְעַוֵּת.
38 לְפִיכָךְ[33]: אִם הִשְׁבִּיחַ - נוֹטֵל הוֹצָאָה[34], וְאִם
39 הִפְסִיד[35] וְחָפַר וְהָרַס אוֹ אָכַל הַפֵּרוֹת - מְנַכִּין אוֹתוֹ

מִן הַדָּמִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין לוֹ הַפֵּרוֹת? בְּשֶׁאֲכָלָן אַחַר שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְהֵבִיא מָעוֹת לְסַלְּקוֹ; אֲבָל כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל מִקֹּדֶם[36] - שֶׁלּוֹ הוּא אוֹכֵל[37], וְאֵין מְחַשְּׁבִין אוֹתָן[38].

29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן־ערוך שם סעיף ל). 30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. 31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח.) גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט:) לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). 32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלקוחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. 33) זהו פירוט הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. 34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שידו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד־משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב.). אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. 35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. 36) לפני שבא בן המצר לסלקו. 37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד־משנה ולחם־משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. 38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י'].

ח. אֶחָד שֶׁלָּקַח שָׂדֶה אַחַת מִשְּׁנַיִם, וּבָא בַּעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ מִמַּחֲצִית בִּלְבַד שֶׁלָּקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ[39]; אוֹ מְסַלְּקוֹ מִכֻּלָּהּ, אוֹ מַנִּיחַ כֻּלָּהּ. אֲבָל הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִשְׁנַיִם - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלֵּק שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְסַלֵּק אֶחָד וּלְהַנִּיחַ אֶחָד[40].

39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. 40) שהרי מסלקים אותו כולו משדה זו, ואין לו שום טענת בן המצר.

ט. בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁבָּא לְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְקֹדֶם שֶׁיְּסַלְּקוֹ מָכַר לוֹ[41] אֶת הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמֶּצֶר - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ[42].

41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב־יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושולחן־ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. 42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושולחן־ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן־מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו.

י. שָׁלִיחַ שֶׁמָּכַר[43] וַהֲרֵי הוּא בַּעַל הַמֶּצֶר - אֵינוֹ מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי הוּא מָכַר לוֹ, וְאֵין לְךָ מְחִילָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[44].

43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. 44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. "אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אזבון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ד הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם.

יא. בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָּרַף[45] הַשָּׂדֶה מִיַּד בַּעַל הַמֶּצֶר - הֲרֵי בַּעַל הַמֶּצֶר חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִן הַלּוֹקֵחַ[46] שֶׁסִּלְּקוֹ, וְהַלּוֹקֵחַ חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמּוֹכֵר.

45) כדין בעל חוב שטורף מן הלקוחות. 46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים דידי את", - הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה).

יב. כָּל בַּעַל חוֹב[47] שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ[48] - יֵשׁ לְבַעַל הַמֶּצֶר לְסַלְּקוֹ. לֹא יְהֵא כֹּחַ הַטּוֹרֵף גָּדוֹל מִכֹּחַ הַלּוֹקֵחַ[49]. וְאִם יִרְצֶה הַנִּטְרָף[50] לִתֵּן הַדָּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחוֹבוֹ - תַּחֲזֹר לוֹ שָׂדֵהוּ[51] לְעוֹלָם[52], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[53].

47) של בעל השדה. 48) שיש לו על בעל השדה. 49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב. 50) בעל השדה, הלווה. 51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו, כשם שהבעל־חוב היה צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל־המצר שבא מכוח הבעל־חוב, גדול מבעל חוב עצמו. 52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא לה.) 53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז. ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג.

יג. קָטָן שֶׁהָיָה בֶּן הַמֶּצֶר, וְרָאָה בֵּית דִּין שֶׁזְّכוּת הוּא לוֹ[54] - מְסַלְּקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ[55], אוֹ יִטֹּל לוֹ חֶלְקוֹ עִם שְׁאָר בַּעֲלֵי הַמֶּצֶר כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ.

54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב.).

55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה) ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן.

יד. בַּעַל שֶׁהָיְתָה אִשְׁתּוֹ בֶּן הַמֶּצֶר - הֲרֵי זֶה מְסַלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[56] בִּרְשׁוּתוֹ[57], וְכָל זְכוּת שֶׁתָּבוֹא לְיָדָהּ - זְכוּת הוּא לוֹ[58]. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיַּד אִשְׁתּוֹ שֶׁמֻּחְלָה בִּזְכוּת זוֹ לַלּוֹקֵחַ - אֵינוֹ מוֹעִיל[59], אֶלָּא הַבַּעַל מְסַלְּקוֹ. עָמְדָה הָאִשָּׁה מִדַּעְתָּהּ וְסִלְּקָה אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בִּנְכְסֵי אֲדוֹנָיו שֶׁסִּלֵּק אֶת הַלּוֹקֵחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאָדוֹן - מְקַיֵּם עַל יְדֵיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יְקַיֵּם[60], וְתַחֲזֹר לַלּוֹקֵחַ וְיַחֲזִיר הַדָּמִים.

56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה סעיף יד. 57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר בכתובות צה:. 58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. 59) [שהיא אינה יכולה לוותר על זכותו בתור בן־מצר]. 60) כדין אשה שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים, ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה הלכות ב - ג).

יום ש"ק ד' מרחשון ה'תשפ"ג

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו תשלום דיני בעל המצר ועניניו בשלימות, ונשלמו ההלכות.

א. הָרוֹצֶה[2] לִמְכֹּר שָׂדֵהוּ, וְהֵבִיא בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלּוֹ וְזֶה שֶׁרוֹצֶה לִקַּח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמֶּצֶר: אִם תִּרְצֶה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְכָךְ - עֲשֵׂה, וְאִם לָאו - סַלֵּק אֶת עַצְמְךָ, וַהֲרֵי זֶה לוֹקֵחַ; הֲרֵי זֶה לֹא נִשְׁאֲרָה לוֹ טַעֲנָה, אֶלָּא אוֹ מֵבִיא מָעוֹת מִיָּד[3] וְיִקְנֶה, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתוֹ. אָמַר[4]: אֶטְרַח[5] וְאָבִיא - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[6]. אֵלֶּךָ[7] וְאָבִיא: אִם הוּא אָמוּד שֶׁיֵּשׁ לוֹ[8] - מַמְתִּינִין לוֹ עַד שֶׁיֵּלֶךְ וְיָבִיא, וְאִם אֵינוֹ אָמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה אֶלָּא לְהַשְׁמֵט. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: אוֹ תּוֹצִיא עַתָּה זוּזִים, אוֹ בָּטְלָה זְכוּתְךָ. שֶׁאֵין[9] קוֹבְעִין זְמַן לְבַעַל הַמֶּצֶר. הוֹצִיא[10] בֶּן הַמֶּצֶר הַמָּעוֹת, וְהוֹצִיא הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת, אִם הָיוּ שֶׁל לוֹקֵחַ טוֹבִים[11] מִזּוּזָיו[12] אוֹ מְמֻחָרִים לָצֵאת יוֹתֵר מִזּוּזָיו[13] - בָּטְלָה זְכוּתוֹ, וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר. הָיָה[14] רוֹצֶה הַלּוֹקֵחַ לִקְנוֹתָהּ לִבְנוֹת בָּהּ בָּתִּים, וּבֶן הַמֶּצֶר רוֹצֶה לִזְרָעָהּ[15] - הַלּוֹקֵחַ זוֹכֶה, מִשּׁוּם יִשּׁוּב[16] הָאָרֶץ[17], וְאֵין בָּהּ דִּין בֶּן הַמֶּצֶר.

2) מקור הלכה זו בבבא־מציעא קח: וראה להלן. 3) כלומר נותן מעות מיד מבלי כל טירחה ושהות, וראה להלן. 4) בבא־מציעא שם. 5) שאין לו במזומן, והוא צריך לעשות מאמצים להשיג את הכסף הדרוש. 6) שעשיית הטוב והישר הזאת אינה צריכה לגרום למוכר שום אי־נעימות ושום הפסד. 7) שהכסף מוכן בביתו, ויש רק ללכת ולהביאו. 8) כלומר, אמדוהו שעשיר הוא ויש לו ממון בביתו ('דרישה' סימן קעה אות מא). 9) וזה כולל גם את המקרה המובא בגמרא, שבן המצר המציא כסף צרור, שאין המוכר יכול לפתחם כי אם לאחר זמן, שהרי גם לזה דרוש זמן־מה, והכלל הוא שאין קובעין זמן (מגיד־משנה). 10) שם. 11) בעלי משקל יותר. 12) של בן המצר. ואף כי לזוזיו של בן המצר מעלה אחרת, שהם ממהרים לצאת (רש"י שם, ד"ה זוזי טבי). 13) של בן המצר. ואף כי זוזיו של בן המצר טובים יותר (רש"י שם). כללו של דבר: אין המוכר צריך להפסיד אף במשהו בגלל עשיית הטוב והישר. 14) שם, ולפי הגירסא והפירוש של רש"י, רי"ף ועוד ראשונים, שבתים עדיפים מזרעים. 15) ויתכן ש"לזרעה" דוקא, אבל "לנטעה", הנטיעה עדיפה מבתים, מפני שהאילנות מושרשים בקרקע יותר מבתים, משא"כ בזרעים ('טור' סימן קעה, ושו"ע שם סעיף כו). 16) שבתים קבועים ויציבים יותר מזרעים. 17) כל הארץ, ולאו דוקא ארץ ישראל (ב"י סימן קעה, באר־הגולה שם אות צ, וסמ"ע שם ס"ק מג. וראה אור־שמח למעלה פ"ד הלכה י).

ב. בָּא[18] לוֹקֵחַ וְנִמְלַךְ בְּבֶן הַמֶּצֶר, וְאָמַר לוֹ: הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן הַמֶּצֶר שֶׁלְּךָ רוֹצֶה לִמְכֹּר לִי שָׂדֶה זוֹ, אֵלֶּךָ וְאֶקַּח מִמֶּנּוּ? וְאָמַר לוֹ: לֵךְ וָקַח! - לֹא בִּטֵּל זְכוּתוֹ[19], וְיֵשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחַר שֶׁיִּקְנֶה, אֶלָּא אִם כֵּן קָנוּ מִיָּדוֹ[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיךְ קִנְיָן? כְּשֶׁמֻּחַל לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּקְנֶה; אֲבָל[21] אִם מָחַל לוֹ זְכוּתוֹ אַחַר שֶׁלָּקַח, כְּגוֹן שֶׁבָּא בֶּן הַמֶּצֶר וְסִיַּע עִמּוֹ[22], אוֹ שָׂכַר[23] מִמֶּנּוּ, אוֹ שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מִחָה בּוֹ וְלֹא עִרְעֵר - הֲרֵי זֶה מָחַל[24], וְשׁוּב אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְּקוֹ.

18) בבא־מציעא קח. וכנהרדעאי, וכמו שנפסקה ההלכה כמותם. 19) שבן המצר יכול לטעון שדבריו לא נאמרו ברצינות (רש"י שם ד"ה נהרדעאי). 20) ואין זה קנין דברים שאינו קנין (למעלה פ"ב הלכה י, ופ"ה מהלכות מכירה הלכה יד), כי לבן המצר זכות מסויימת בשדה חבירו, ועליה חל הקנין (סמ"ע, סימן קעה ס"ק נא, וראה באר־הגולה שם אות ג). 21) זו סברת הגאונים (מגיד־משנה) ובהתאם לשיטת רבינו (למעלה פי"א הלכה ד), שבזכות לתשמישים שונים אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענה. 22) וכל־שכן אם אמר לו בפה מלא, שהוא מוחל לו ומוותר על זכות המצרנות, שוודאי אינו יכול עוד לסלקו (ב"ב מא. הגר"א שם ס"ק עד). 23) בבבא־בתרא ל: אמרו שאם המערער קנה מהמחזיק, אין זו הוכחה לדברי המחזיק, לפי שעשוי אדם לקנות דין ודברים שיש עליו, אבל בשכירות לא שייך לומר כן (הגר"א שם ס"ק עה). 24) שאין אדם רואה שבונים וסותרים בשדה שיש לו עליה זכות בן־מצר לקנותה - ושותק, ראה בבא־בתרא ס. (הגר"א שם ס"ק עו). ומחילה אינה צריכה קנין, ראה 'תוספות' סנהדרין ו. ד"ה צריכה קנין, וביאור הגר"א שם ס"ק עג. ויש שכתבו שאם שהה בן המצר שיעור זמן כדי שילך ויביא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעות ויתבענו בדין ולא תבעו - איבד זכותו (מגיד־משנה בשם רב האי ורי"ף), אפילו לא ראהו בונה וסותר וכו' (כסף־משנה). וכאן בדברי רבינו מדובר כשתבעו תוך הזמן הנ"ל ואעפי"כ איבד את זכותו מכיון שסייע עמו או ראהו בונה וסותר (כסף־משנה).

1 **ג. הָיָה[25] בֶּן הַמֶּצֶר בִּמְדִינָה אַחֶרֶת אוֹ חוֹלֶה אוֹ**
2 **קָטָן[26], וְאַחַר זְמַן הִבְרִיא הַחוֹלֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן וּבָא**
3 **הַהוֹלֵךְ - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ. שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן -**
4 **אֵין אָדָם יָכוֹל לִמְכֹּר קַרְקָעִיתוֹ, שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר:**
5 **לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי[27]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים.**

25) הוראת הגאונים, כמו שמביא רבינו להלן. 26) והמדובר כשבית־דין לא ראו זכות לקטן בקנייה זו, ראה למעלה פי"ג הלכה יג (לחם־משנה). 27) ואין אומרים "ועשית הישר והטוב" באופן זה.

6 **ד. הַמּוֹכֵר[28] שְׁוֵה מָאתַיִם בְּמָנֶה: אִם לְכָל הָעָם**
7 **מוֹזִיל וּמוֹכֵר - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמֶּצֶר מֵאָה וּמְסַלְקוֹ; וְאִם**
8 **אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל הָעָם - נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם שֶׁהוּא שָׁוֶה,**
9 **שֶׁהַמּוֹכֵר נָתַן לָזֶה מַתָּנָה[29]. לָקַח[30] שְׁוֵה מָנֶה בְּמָאתַיִם**
10 **- אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד שִׁיּתֵן הַמָּאתַיִם[31]. טָעַן בֶּן**
11 **הַמֶּצֶר, שֶׁעָשׂוּ קְנוּנְיָא[32] בֵּינֵיהֶם - נִשְׁבָּע[33] הַלּוֹקֵחַ**
12 **בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34], וְנוֹטֵל[35] מָאתַיִם זוּז[36]. וְאִם הָיָה שָׁם**
13 **עֵדִים שֶׁנָּתַן מָאתַיִם, וּבֶן הַמֶּצֶר טוֹעֵן שֶׁאֲמָנָה הָיְתָה**
14 **בֵּינוֹ וּבֵין הַמּוֹכֵר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[37] [בְּוַדַּאי] שֶׁלֹּא לָקַח**
15 **מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן[38] דָּמִים כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ**
16 **הָעֵדִים, וְאַחַר כָּךְ מְסַלְקוֹ, וּמַשְׁבִּיעוֹ הֶסֵּת שֶׁלָּקַח**
17 **בְּמָאתַיִם וְנִפְטָר.**

28) בבא־מציעא קח. 29) ולא מתנה ממש, שבמתנה אין דין בן מצר, מפני שאומר לו: לו אני רוצה לתת מתנה, ולך איני רוצה לתת. ראה למעלה פי"ג הלכה א והערה ב. וראה לחם־משנה שהאריך. 30) שם, כנהרדעאי בשם רב נחמן, וכמסקנת הגמרא. 31) שאין אונאה לקרקעות, אפילו מכר שוה דינר באלף (פי"ג מהלכות מכירה הלכה ח). וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק יד. ואע"פ ששליח שטעה, חוזר אפילו בכל שהוא, בין במטלטלין בין בקרקע (הלכות מכירה שם הלכה ט) - כאן הרי לקח לעצמו ואינו שליח ממש (רא"ש פ"ט דבבא־מציעא סימן כה, ו'דרישה' סימן קעה אות יד) וראה למעלה פי"ב הלכה ז והערה כח. 32) הערמה. ולאמיתו של דבר, לא נתן לו אלא מאה בלבד. 33) אף אם טענתו אינה ודאית, יכול להשביעו כדין השליח שמשביעים אותו על הספק (פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה, וראה ביאור הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 34) שעשוה כשבועת התורה. וראה פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 35) מפני שאינו טוען על גוף החפץ, היינו השדה, אלא על התשלום, נקרא נוטל - ודינו כמלוה על המשכון שנשבע בנקיטת חפץ, וראה בפי"ג מהל' מלוה ולוה הל' ג. 36) וראה למעלה פי"ג הלכה ב והערה יא. 37) ב'טור' ושו"ע סימן קעה סעיף ט, הגירסא: "והוא יודע", וכן כתב המגיד־משנה שזו היא עיקר הנוסחא (וטעות הדפוס יש בדבריו, וצ"ל "והרי הוא אומר אני יודע"). אבל אם אינו יודע אין משביעין אותו, כדין שבועת היסת שאין משביעין אלא על טענת ברי. ושבועת שליח אין כאן, שאין משביעין השליח אלא אם טוען שנשאר בידו כלום, אבל כאן שהעדים מעידים שנתן מאתים, ואין לו טענה אלא שמא אמנה היתה, אין זו אלא שבועת היסת רגילה ולא שבועת השומרים (הגר"א סימן קעה ס"ק כז). 38) כלומר, לפני השבועה, כדין שבועת היסת. ואילו בשבועת השליח, הוא נשבע ואח"כ נוטל (הגר"א שם).

18 **ה. כָּל הָרוֹצֶה[39] לִמְכֹּר קַרְקַע, וּבָאוּ שְׁנַיִם, כָּל אֶחָד**
19 **מֵהֶן אוֹמֵר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלּוּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן**
20 **בַּעַל הַמֶּצֶר: אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד**
21 **מִשְּׁכֵנֵי הַשָּׂדֶה - שְׁכַן הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חָכָם**
22 **- תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. קָרוֹב וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד**
23 **חָכָם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקָרוֹב - הַשָּׁכֵן קוֹדֵם[40], שֶׁגַּם זֶה**
24 **בִּכְלַל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא[41]. קָדַם[42] אֶחָד וְקָנָה - זָכָה,**
25 **וְאֵין חֲבֵרוֹ שֶׁרָאוּי לִקְדֹּם לוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין**
26 **אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמֶּצֶר. שֶׁלֹּא צִוּוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר הַזֶּה**
27 **אֶלָּא דֶּרֶךְ חֲסִידוּת, וְנֶפֶשׁ טוֹבָה הִיא שֶׁעוֹשָׂה כָּךְ.**

39) בבא־מציעא קח: ולפי פירוש הרי"ף ורש"י. 40) בעיא שם שנפתרה, מן הפסוק (משלי כז, י) "טוב שכן קרוב מאח רחוק". 41) ולפיכך הובאה הלכה זו בסוגיא זו של בן המצר, אע"פ שאינם שוים, כדלהלן. 42) כדעת הרי"ף, ויש חולקים על זה (הגהות מיימוניות).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת שְׁכֵנִים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ח תשרי־ד' מרחשון ה'תשפ"ג

יום ראשון כ"ח תשרי ה'תשפ"ב

28 **מצות עשה ס. מצות לא תעשה ק. צח.**
29 **מצות עשה סב. מצות לא תעשה צט.**

30 הַמִּצְוָה הַס' —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא כָּל־קָרְבָּן
31 שֶׁנַּקְרִיב מִן־הַבְּהֵמָה בֶּן־שְׁמֹנָה יָמִים וּלְמַעְלָה וְלֹא פָּחוֹת
32 מִזֶּה, וְזוֹ הִיא מִצְוַת מְחֻסַּר זְמַן בְּגוּפוֹ (של הקרבן. להבדיל
33 מ"מחוסר זמן בבעליו" שהוא דין אחר). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה:
34 "וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה
35 יֵרָצֶה לְקָרְבַּן" (ויקרא כב, כז). וּכְבָר נִכְפַּל צִוּוּי זֶה בְּלָשׁוֹן
36 אַחֵר, וְהוּא אָמְרוֹ: "שִׁבְעַת יָמִים יִהְיֶה עִם־אִמּוֹ" (שמות

כב, כט). ומִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת אֶת כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת, קָרְבַּן יָחִיד וְקָרְבַּן צִבּוּר, עַל סוּגֵיהֶם הַשּׁוֹנִים. וּמִמַּה־שֶּׁאָמַר: "וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה" — מִשְּׁמַע שֶׁקֹּדֶם לָכֵן לֹא יֵרָצֶה. הִנֵּה נִתְבָּרְרָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַקְרִיב מְחֻסַּר זְמָן; אֶלָּא שֶׁהוּא לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, וּלְפִיכָךְ אֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁכֵּן מִי שֶׁהִקְרִיב מְחֻסַּר זְמַן אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק 'אוֹתוֹ וְאֶת־בְּנוֹ' (חולין פ:), וְשָׁם נֶאֱמַר: "הַנַּח לִמְחֻסַּר זְמַן שֶׁהַכָּתוּב נִתְּקוֹ (מהלאו, ועשאהו) לַעֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת אמור) וּבְסוֹף זְבָחִים (קיב:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב" (דברים כג, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִמַּסֶּכֶת תְּמוּרָה. וּמִי שֶׁמַּקְרִיב מַשֶּׁהוּ מֵהֶם אַף־עַל־פִּי שֶׁהַקָּרְבָּן פָּסוּל — הֲרֵי זֶה לוֹקֶה, כְּדִין בַּעַל מוּם.

הַמִּצְוָה הַצ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְّהַקְרִיב שְׂאֹר וּדְבַשׁ (דבר של חמץ או שיש בו מתיקות) לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי כָל־שְׂאֹר וְכָל־דְּבַשׁ לֹא־תַקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אִשֶּׁה לַה'" (ויקרא ב, יא). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "כָּל־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' לֹא תֵעָשֶׂה חָמֵץ" (שם). וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁעִי שֶׁהַמַּקְרִיב שְׂאוֹר וּדְבַשׁ — לוֹקֶה אַחַת וְאֵינוֹ לוֹקֶה שְׁתַּיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא לָאו שֶׁבִּכְלָלוּת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, לְפִי שֶׁכְּבָר נִתְבָּרֵר לָנוּ שֶׁלָּאוּ שֶׁבִּכְלָלוּת לוֹקִין עָלָיו אַחַת, הַמָּשָׁל בָּזֶה שֶׁהַמַּקְרִיב חָמֵץ לוֹקֶה אַחַת, וְכֵן הַמַּקְרִיב דְּבַשׁ, וְכֵן הַמַּקְרִיב חָמֵץ וּדְבַשׁ כְּאֶחָת.

הַמִּצְוָה הַס"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב מֶלַח עִם כָּל־קָרְבָּן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל כָּל־קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח" (שם, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסִפְרָא (פרשת ויקרא) וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמְנָחוֹת (כא.).

הַמִּצְוָה הַצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב קָרְבָּן בְּלִי מֶלַח, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תַשְׁבִּית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהֶיךָ" (שם), כִּי מִשֶּׁהִזְהִיר מִלְּהַשְׁבִּית הַמֶּלַח מַשְׁמַע שֶׁאָסוּר לְהַקְרִיב תָּפֵל (שאין לו טעם), וְהַמַּקְרִיב אֵיזֶה דָּבָר תָּפֵל — כְּלוֹמַר קָרְבָּן אוֹ מִנְחָה — חַיָּב מַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִזְּבָחִים (כ־כא).

יום שני כ"ט תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה סג.

מצות לא תעשה קמו. מצות עשה סד.

הַמִּצְוָה הַס"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּמַעֲשֵׂה קָרְבַּן הָעוֹלָה, וְהוּא שֶׁכָּל־קָרְבָּן עוֹלָה שֶׁקָּרַב, בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרְבַּן יָחִיד אוֹ קָרְבַּן צִבּוּר, יִהְיֶה בְּאֹפֶן כָּזֶה וְכָזֶה. וְהוּא אָמְרוֹ בְּוַיִּקְרָא: "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַה' וְגוֹ' אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר וְגוֹ'" (ויקרא א, ב־ג).

הַמִּצְוָה הַקמ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מִבְּשַׂר הָעוֹלָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ וְגוֹ' וְכָל־נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר" (דברים יב, יז), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא תּוּכַל לֶאֱכֹל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר. וּבָא הַפֵּרוּשׁ (ספרי פרשת ראה): "וּנְדָרֶיךָ" — זוֹ עוֹלָה. לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ לְאוֹכֵל עוֹלָה, בֵּין לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים בֵּין לְאַחַר זְרִיקַת דָּמִים, בֵּין לִפְנִים מִן־הַקְּלָעִים בֵּין חוּץ לַקְּלָעִים שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְלָאו זֶה הוּא הָאַזְהָרָה לְכָל־מוֹעֵל. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה, כְּלוֹמַר: הָאוֹכֵל מִבְּשַׂר עוֹלָה אוֹ הַנֶּהֱנֶה מִשְּׁאָר הַקֳּדָשִׁים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְעִילָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה: אִם הוּא מֵזִיד — לוֹקֶה; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — מַקְרִיב קָרְבַּן מְעִילָה, וּמַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וּמוֹסִיף חֹמֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת מְעִילָה. וּבְפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (פג.) אָמְרוּ: "הֵזִיד בִּמְעִילָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמִיתָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּאַזְהָרָה", וְהֵבִיאוּ רַאְיָתָם מֵאָמְרוֹ "וּמֵתוּ בוֹ כִּי יְחַלְּלֻהוּ" (ויקרא כב, ט) אָמְרוּ: "בּוֹ" — וְלֹא בַּמְּעִילָה.

הַמִּצְוָה הַס"ד — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה קָרְבַּן חַטָּאת בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר, אֵיזוֹ חַטָּאת שֶׁתִּהְיֶה (בין של יחיד בין של רבים וכו'). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זֹאת תּוֹרַת הַחַטָּאת וְגוֹ'" (שם ו, יח). וְגַם בֵּאֵר שָׁם בְּוַיִּקְרָא אֵיךְ הִיא נִשְׁחֶטֶת וּמַה־מִּמֶּנָּה נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

יום שלישי ל' תשרי ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קלט. קיב.

מצות עשה סה.

הַמִּצְוָה הַקל"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרוּ הַכֹּהֲנִים מִלֶּאֱכוֹל בְּשַׂר חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים (שדמן נכנס לפנים המקדש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" (ויקרא ו, כג). וְהָאוֹכֵל מִמֶּנָּה — לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו): "לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף" — כֹּל שֶׁהוּא טָעוּן שְׂרֵפָה, לִתֵּן עָלָיו בְּלֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

הַמִּצְוָה הַקי"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַבְדִּיל (להפריד) רֹאשׁ חַטַּאת הָעוֹף בִּשְׁעַת הַמְּלִיקָה (ועליו להשאר תלוי בעור הצואר), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּמָלַק אֶת־רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל" (שם ה, ח); וְאִם הִבְדִּיל — פָּסַל. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ו' מִזְּבָחִים.

הַמִּצְוָה הַס"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיְּהֵא מַעֲשֵׂה קָרְבַּן אָשָׁם בְּאֹפֶן הַנִּזְכָּר בְּוַיִּקְרָא בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְזֹאת תּוֹרַת הָאָשָׁם" (שם ז, א). וּבֵאֵר הַכָּתוּב אֵיךְ קָרֵב וּמַה־מִּמֶּנּוּ נִקְטָר וּמַה־נֶּאֱכָל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי א' מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה פט.

מצות לא תעשה קמה. קמח. (קמט)*

(*בדפוסים שונים)

המצוה הפ"ט — הצווי שנצטווו הכהנים לאכול בשר הקדשים, כלומר: החטאת והאשם שהם קדש קדשים, והוא אמרו יתעלה: "ואכלו אתם אשר כפר בהם" (שמות כט, לג). ולשון ספרא (פרשת שמיני): "מנין שאכילת קדשים כפרה על כל־ישראל? תלמוד לומר: "ואתה נתן לכם לשאת את־עון העדה לכפר עליהם לפני ה'" (ויקרא י, יז), הא כיצד? הכהנים אוכלין וישראל מתכפרין". ומתנאי מצוה זו שאכילה זו שהיא מצוה — אינה (מדין תורה) אלא ליום ולילה עד חצות. ואחרי־כן תאסר אכילת אותה החטאת או האשם, ואין אכילתה מצוה אלא בזמן הקבוע. וברור שגם מצוה זו מיוחדת לזכרי הכהנים, ואינה חובה לנשים, לפי שקדשי קדשים — שבהם נאמר פסוק זה — אינם נאכלים לנשים; אבל שאר הקדשים, כלומר: קדשים קלים, נאכלים לשני ימים ולילה אחד, חוץ מתודה ואיל נזיר שהם ליום ולילה עד חצות אף־על־פי שהם קדשים קלים; וגם הנשים אוכלות קדשים קלים אלו. וגם אכילתם (של הקדשים קלים על־ידי הכהנים) נגררת למצוה. וכן גם התרומה אכילתה נגררת למצוה, אלא שאין אכילת קדשים קלים ותרומה כאכילת בשר חטאת ואשם. לפי שאכילת בשר חטאת ואשם נשלמת בה כפרת המתכפר כמו שבארנו, ובהן נאמר הצווי על האכילה — מה־שלא נאמר לא בקדשים קלים ולא בתרומה — ולפיכך הם נגררים אחר אלו והאוכלם עשה מצוה. ולשון ספרי (פרשת קרח): "עבודת מתנה אתן את־כהונתכם" (במדבר יח, ז) — "לעשות אכילת קדשים בגבולין (מחוץ למקדש) כעבודת מקדש במקדש: מה עבודת מקדש במקדש מקדש (רוחץ) ידיו ואחר־כך עובד, אף אכילת קדשים בגבולין מקדש ידיו ואחר־כך אוכל". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בכמה מקומות בזבחים.

המצוה הקמ"ה — האזהרה שהזהרנו מלאכול חטאת ואשם חוץ לעזרה ואפלו הכהנים, והוא אמרו כאן בפסוק זה: "בקרך וצאנך" (דברים יב, יז) כאלו אמר: לא־תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך בקרך וצאנך, וכא הפרוש (ספרי פרשת ראה): "בקרך וצאנך" — לא בא הכתוב אלא לאוכל חטאת ואשם חוץ לקלעים (כתלי העזרה) שהוא עובר בלא־תעשה, וזה לוקה. וכן גם אוכל קדשים קלים חוץ לחומה לוקה, כמו שנתבאר בגמרא מכות (יז.), לפי שאוכל כל־דבר חוץ למקום אכילתו "לא תוכל לאכול בשעריך" קרינא ביה. וזכור זאת.

המצוה הקמ"ח — האזהרה שהזהר הזר מלאכול קדשי קדשים (חטאות וכדומה), והוא אמרו: "וזר לא־יאכל כי־קדש הם" (שמות כט, לג). ואינו חייב מלקות עד שיאכל בעזרה אחר זריקת דמים.

יום חמישי ב' מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה סו.

מצות לא תעשה קמז. מצות עשה סז.

מצות לא תעשה קב. קג. קלח.

המצוה הס"ו — הצווי שנצטווינו שיהא מעשה זבח השלמים באפן הנזכר באמרו: "ואם־זבח שלמים קרבנו וגו'" (ויקרא ג, א). ואמר עוד להשלמת המעשה: "וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על־תודה יקריבנו" (שם ז, יא־יב). ארבעת המעשים האלה — כלומר: מעשה העולה והחטאת והאשם והשלמים — הם כל־מעשי הקרבנות, לפי שכל־קרבן בהמה שמקריב היחיד או הצבור אינו אלא אחד מארבעת הסוגים האלה, חוץ מן־האשם שהוא לעולם קרבן יחיד, כמו שבארנו כמה פעמים. ומסכת זבחים כוללת גם דיני ארבע מצות אלו והנסכים אליהן מן הדומה להן, דברים שחובה לעשותם (ועשייתן מעכבת), ודברים שחייבים עליהם (שאסור לעשותן), ודברים שאם עשה פסל (את הקרבן), והנעשה כתקנו.

המצוה הקמ"ז — האזהרה שהזהרנו מלאכול בשר קדשים קלים קודם זריקת דמים, והוא אמרו: "לא־תוכל לאכל בשעריך וגו' ונדבתיך" (דברים יב, יז), כאלו אמר: לא תוכל לאכל נדבתיך. ובא בקבלה (ספרי פרשת ראה שם): לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים שהוא עובר בלא־תעשה, וגם זה לוקה.

המצוה הס"ז — הצווי שנצטווינו שיהא מעשה המנחה באפן הנזכר בכל־סוג וסוג מהן, והוא אמרו: "ונפש כי־תקריב קרבן מנחה לה' וגו'; ואם־מנחה על־המחבת קרבנך וגו'; ואם־מנחת מרחשת" (שם ב, א. ה, ז). ואמר להשלמת המעשה: "וזאת תורת המנחה וגו'" (ויקרא ו, ז). ודיני מצוה זו על חלקיה הרבים מבארים במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת מנחות.

המצוה הק"ב — האזהרה שהזהרנו מלתן שמן זית במנחת חוטא, והוא אמרו יתעלה: "לא־ישים עליה שמן" (שם ה, יא). ומי שנותן עליה שמן — לוקה.

המצוה הק"ג — האזהרה שהזהרנו מלהקריב מנחת חוטא עם לבונה, והוא אמרו יתעלה: "ולא־יתן עליה לבונה" (שם); ומי שנותן עליה לבונה — לוקה. ולשון המשנה (מנחות נט): "וחייב על השמן בפני עצמו ועל

הַלְבוֹנָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ", לְפִי שֶׁהֵם שְׁנֵי לָאוִין בְּלִי סָפֵק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ, כְּלוֹמַר: מִנְחַת חוֹטֵא, בְּפֶרֶק ה' מִמְּנָחוֹת (שם).

הַמִּצְוָה הַקל"ח —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ (גם הכהנים) מִלֶּאֱכוֹל מִנְחַת כֹּהֵן (אף שאוכלים הכהנים שיירי 'מנחת ישראל'), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" (שם ו, טז). וְנִכְפַּל הַלָּאו בַּחֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁגַּם הִיא מִנְחָה, (ונקראת כך לפי שנעשית ב'מחבת'). וְהָעוֹבֵר עַל זֶה —— לוֹקֶה. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו, שם): "כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" —— כֹּל שֶׁהוּא בְּ"כָלִיל תִּהְיֶה", לִתֵּן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

יום שישי ג' מרחשון ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קכד. מצות עשה פח. פג. מצות לא תעשה קנה.

הַמִּצְוָה הַקכ"ד —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱפוֹת שְׁיָרֵי מְנָחוֹת (הנשאר לאחר הקמיצה) —— חָמֵץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֵאָפֶה חָמֵץ חֶלְקָם נָתַתִּי אֹתָהּ מֵאִשָּׁי" (ויקרא ו, י), כְּאִלּוּ אָמַר שֶׁחֶלְקָם שֶׁהוּא שְׁיָרֵי הַמִּנְחָה לֹא יֵאָפֶה חָמֵץ. וּמִי שֶׁאָפָה אוֹתוֹ חָמֵץ —— חַיָּב מַלְקוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרָה הַמִּשְׁנָה (מנחות פרק ה משנה ב), וְאָמְרָה: וְחַיָּבִין עַל אֲפִיָּתָהּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִמְּנָחוֹת (נה.).

הַמִּצְוָה הַפ"ח —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לֶאֱכֹל שְׁיָרֵי (הקומץ מה)מְנָחוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מַצּוֹת תֵּאָכֵל" (שם ו, ט). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת צו): "מַצּוֹת תֵּאָכֵל —— מִצְוָה. כַּיּוֹצֵא בוֹ: יְבָמָה יָבוֹא עָלֶיהָ (דברים כה, ה) —— מִצְוָה", כְּלוֹמַר: שֶׁאֲכִילַת שְׁיָרֵי מְנָחוֹת הִיא כְּמוֹ בִּיאַת הַיְבָמָה שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה לֹא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְקוֹמָם בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (עב): וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה הוּא שֶׁמִּצְוָה זוֹ מְיֻחֶדֶת בַּזְּכָרִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כָּל־זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה" (ויקרא ו, יא).

הַמִּצְוָה הַפ"ג —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָצֵאת יְדֵי כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת הַמֻּטָּלִים עָלֵינוּ בָּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן שֶׁיַּעֲבֹר עָלֵינוּ מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲלֹף רֶגֶל מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן כְּבָר הִקְרִיב כָּל־קָרְבָּן הַמֻּטָּל עָלָיו. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לִשְׁכְּנוֹ תִּדְרְשׁוּ וּבָאתָ שָּׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה עֹלֹתֵיכֶם" (דברים יב, ה־ו) . עִנְיַן צִוּוּי זֶה הוּא, שֶׁהוּא אוֹמֵר: בִּזְמַן שֶׁתָּבוֹא שָׁמָּה —— וְהוּא בְּכָל־רֶגֶל מִשְּׁלֹשָׁה רְגָלִים (שיש חובת ראייה בבית המקדש) —— חַיָּב אַתָּה לְהָבִיא כָּל־קָרְבָּן הַמֻּטָּל עָלֶיךָ. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "וּבָאתָ שָּׁמָּה, וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה —— לָמָּה נֶאֱמַר? לְקָבְעָם חוֹבָה שֶׁיְּהֵא בָּרֶגֶל הָרִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ". וְשָׁם נֶאֱמַר: "אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו מִשּׁוּם 'בַּל תְּאַחֵר' עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו רְגָלֵי שָׁנָה כֻּלָּהּ", כְּלוֹמַר: אִם עָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים וְלֹא הֵבִיא, אָז יְהֵא עוֹבֵר עַל לָאו; אֲבָל אִם עָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד —— הֲרֵי זֶה עָבַר עַל עֲשֵׂה בִּלְבָד. וּבִגְמָרָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ו.): אָמַר רָבָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלָיו רֶגֶל אֶחָד עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. וְאָמְרוּ בַּתַּלְמוּד (שם צ:): "מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר? (האומר: "כיון שעבר עליו רגל אחד עובר ב"בל תאחר") דִּכְתִיב: וּבָאתָ שָּׁמָּה וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה (וכאילו אמר הכתוב:) —— כִּי אֶתֵּת (כשהנך בא לבית המקדש) אֵיתֵי (הבא הקרבנות). וְרַבָּנָן אָמְרִי: לַעֲשֵׂה הוּא דְּאָתֵא, הֵנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַהֲבֵאתֶם שָׁמָּה" —— מִצְוַת עֲשֵׂה, וְהוּא: שֶׁיָּבִיא כָּל־הַחוֹבוֹת לַה' הַמֻּטָּלוֹת עָלָיו. וְיֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּכָל־רֶגֶל, בֵּין שֶׁאֵלֶּה הֵם מִמִּינֵי הַקָּרְבָּנוֹת וּבֵין שֶׁהֵם דָּמִים (האומר "דמי עלי") וַעֲרָכִים (האומר "ערכי עלי") וַחֲרָמִים (האומר על ממון שהוא "חרם") וְהֶקְדֵּשׁוֹת וְלֶקֶט וְשִׁכְחָה וּפֵאָה (אם עבר ולקחם). וּמִצְוַת עֲשֵׂה הִיא לָצֵאת יְדֵי הַחוֹבוֹת הַלָּלוּ בְּרֶגֶל רִאשׁוֹן שֶׁפָּגַע בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּגְמָרָא רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

הַמִּצְוָה הַקנ"ה —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּאַחֵר אֶת־הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת וּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁאָנוּ חַיָּבִים בָּהֶם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ" (שם כג, כב), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ראש השנה ד:) שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵר עַל לָאו זֶה, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּתְחִלַּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (שם).

יום ש"ק ד' מרחשון ה'תשפ"ג

מצות עשה פד. פה. מצות לא תעשה צ.

הַמִּצְוָה הַפ"ד —— הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב כָּל־הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַבְּחִירָה בִּלְבָד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (דברים יב, יד), וְכַאֲשֶׁר רָצוּ לְקַיֵּם אֶת־הָאַזְהָרָה עַל הַקְרָבָה בַּחוּץ שֶׁל אֵיזֶה קָרְבָּן שֶׁיִּהְיֶה מִכָּל־הַקָּרְבָּנוֹת, הֵבִיאוּ רְאָיָה מֵאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם" (שם, יג). אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (פרשת ראה): "אֵין לִי אֶלָּא עוֹלוֹת, שְׁאָר קָדָשִׁים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ". וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: וְשָׁם תַּעֲשֶׂה וְגוֹ'", כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר בִּמְקוֹמוֹ (לא תעשה פט) כְּשֶׁנְּדַבֵּר עַל הַלָּאו. וְעִנְיָן אָמְרָם "עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה" הוּא: שֶׁהַמַּקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ עוֹבֵר עַל מִצְוַת עֲשֵׂה וּמִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ"; וְעַל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" —— וְזֶה לֹא עָשָׂה שָׁם. וּשְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: שֶׁעָבַר עַל מַה־שֶּׁאָמַר לוֹ "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי

מתוך מהדורת חזק

מִצַוְּךָ" בִּלְבָד. וְנִתְבָּאֵר שָׁם (בספרי), שֶׁגַּם שְׁאָר קָדָשִׁים הֵם בְּלֹא־תַעֲשֶׂה נוֹסָף עַל הָעֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף מַסֶּכֶת זְבָחִים (קיט:), שֶׁכָּל־הַקָּדָשִׁים שֶׁהִקְרִיבָם בַּחוּץ — הֲרֵי אֵלּוּ בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה וְחַיָּבִים עֲלֵיהֶם כָּרֵת. הִנֵּה נִתְבָּאֵר מִכֹּל מַה־שֶּׁאָמַרְנוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" — מִצְוַת עֲשֵׂה גְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַפ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָבִיא כֹּל מַה־שֶּׁנִּתְחַיְּבוּ — חַטָּאת וְעוֹלָה וְאָשָׁם וּשְׁלָמִים — לְבֵית־הַבְּחִירָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּלוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּתְחַיְּבוּ בָּהֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הֲרֵי נִצְטַוִּינוּ לַהֲבִיאָם לְבֵית הַבְּחִירָה. וְחוֹבָה לְהַעֲלוֹתָם עַל אַף רְחוּק הַדֶּרֶךְ (ואינו רשאי לפדותן), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "רַק קָדָשֶׁיךָ אֲשֶׁר־יִהְיוּ לְךָ וּנְדָרֶיךָ תִּשָּׂא וּבָאתָ אֶל־הַמָּקוֹם" (שם, כו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "רַק קָדָשֶׁיךָ" — אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּקָדְשֵׁי חוּצָה לָאָרֶץ, "תִּשָּׂא וּבָאתָ" — מְלַמֵּד שֶׁחַיָּב בְּטִפּוּל הֲבָאָתוֹ עַד שֶׁיְּבִיאֶנּוּ לְבֵית הַבְּחִירָה. וְנִתְבָּאֵר שָׁם, שֶׁזֶּה אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחַטָּאת וְאָשָׁם וְעוֹלָה וּשְׁלָמִים שֶׁנִּתְחַיֵּב הָאָדָם.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה תִּשְׁעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּשְׁחוֹט שׁוּם דָּבָר מִן־הַקָּדָשִׁים בַּחוּץ, וְזֶה נִקְרָא: "שׁוֹחֵט בַּחוּץ", וּכְשֶׁמָּנוּ בְּרֵישׁ כְּרֻתוֹת (פרק א משנה א) כָּל־מְחַיְּבֵי כָּרֵת, מָנוּ הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה — שְׁנַיִם. וְזֶה שֶׁהַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ חַיָּב כָּרֵת אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱלָה (למזבח — הקריב), אֶלָּא מִשֶּׁשָּׁחַט בִּלְבָד, הוּא לְשׁוֹן הַתּוֹרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב קָרְבָּן לַה' דָּם יֵחָשֵׁב לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת" (ויקרא יז, ג־ד). וְהָאַזְהָרָה שֶׁלּוֹ, כְּלוֹמַר: הָאַזְהָרָה עַל שְׁחִיטַת קָדָשִׁים בַּחוּץ אֵינָהּ בְּפִרוּשׁ, אֲבָל נִלְמֶדֶת בְּדִין: "לֹא עָנַשׁ הַכָּתוּב אֶלָּא־אִם־כֵּן הִזְהִיר", כְּפִי הַכְּלָלִים שֶׁקִּבַּלְנוּ בַּהַקְדָּמוֹת שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְמִצְוֹת אֵלּוּ (כלל יד). וְזֶה לְשׁוֹן גְּמָרָא זְבָחִים (קו.): הַשּׁוֹחֵט וְהַמַּעֲלֶה בַּחוּץ — חַיָּב עַל הַשְּׁחִיטָה וְחַיָּב עַל הַהַעֲלָאָה. בִּשְׁלָמָא 'הַעֲלָאָה' כְּתִיב עָנֵשׁ וּכְתִיב אַזְהָרָה; עָנֵשׁ — "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִאֶנּוּ וְנִכְרַת" (שם); אַזְהָרָה — "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ". (דברים יב, יג) וְכִדְרַבִּי אָבִין, דַּאֲמַר רַבִּי אָבִין אֲמַר רַב לַיָּא: כָּל־מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר: "הִשָּׁמֶר", "פֶּן" וְ"אַל" — אֵינוֹ אֶלָּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה; אֶלָּא שְׁחִיטָה בִּשְׁלָמָא עָנֵשׁ כְּתִיב: "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ וְנִכְרַת", אֶלָּא אַזְהָרָה מְנָא לַן? וְאַחַר מַשָּׂא וּמַתָּן מְרַבֶּה הֵחְלַט הַדָּבָר בְּלָשׁוֹן זֶה, אָמְרוּ (נאמר בפסוק): "שָׁם תַּעֲלֶה וְשָׁם תַּעֲשֶׂה" — מַקִּישׁ עֲלִיָּה לַעֲשִׂיָּה: מָה עֲלִיָּה עָנֵשׁ וְהִזְהִיר, אַף עֲשִׂיָּה עָנֵשׁ וְהִזְהִיר. יוֹרוּ בְּאָמְרָם "שָׁם תַּעֲלֶה וְשָׁם תַּעֲשֶׂה" עַל אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" (שם, יד) — וְזוֹ הִיא הַהַקְרָבָה, כְּלוֹמַר: הַהַקְטָרָה עַל גַּבֵּי הָאִשּׁ; וְאָמַר: "שָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (שם) — זֶה כּוֹלֵל הַהַקְרָבָה וְהַשְּׁחִיטָה, לְפִי שֶׁהוּא גַּם צִוָּה בִּשְׁחִיטָה. וְדַע שֶׁהַשּׁוֹחֵט בַּחוּץ בְּשׁוֹגֵג — חַיָּב גַּם הוּא חַטָּאת קְבוּעָה. וּמִמַּה־שֶּׁאָתָּה צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁהַמַּקְרִיב קָדָשִׁים בַּזְּמַן הַזֶּה חוּץ לִמְקוֹם הָעֲזָרָה — חַיָּב כָּרֵת. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם קז:): "הַמַּעֲלֶה בַּחוּץ בַּזְּמַן הַזֶּה רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר: חַיָּב". וְכֵן הֲלָכָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לְקָרֵב, לְפִי שֶׁהַכְּלָל הַנָּכוֹן אֶצְלֵנוּ: מַקְרִיבִין אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵין בַּיִת (מקדש). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (שם).

המשך מעמוד ל

"חביבין ישראל... חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום" מכוון ל"גופם" של ישראל" ול"נפש האלקית ומעלת הנשמה"; ו"חביבין ישראל... חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה" מכוון לנגלה שבתורה ולפנימיות התורה.

גם כאן הכוונה היא, ש"חביבין ישראל" תלוי ב"חיבה יתירה נודעת להם...":

חביבות "גופם של ישראל" תלויה ב"מעלת הנשמה", כפי שהוסבר כבר בהרחבה[28], שבחירת הקב"ה בגוף[29] היהודי חודרת לגוף ע"י עבודת הנשמה (אשר על כן תיתכן מציאות של "אלו שאין להם חלק לעולם הבא"[30] — שגופן כלה[31] למרות שבנשמת היהודי לא ייתכן כליון ח"ו[32]).

וכך גם לגבי הנגלה שבתורה ופנימיות התורה: כאשר לומדים את הנגלה שבתורה בשילוב עם הנסתר, אז לימוד הנגלה — נעשית לו סם חיים[33].

(משיחות ומאמר ש"פ שלח תשל"ז)

וכ"ה הגירסא בכת"י התימנים). וראה לקו"ש ח"כ ע' 141.

28) ראה בארוכה לקו"ש חי"ח ע' 409 הערה 71.

29) תניא פמ"ט.

30) סנהדרין ר"פ חלק.

31) נסמן בתשובות וביאורים (קה"ת, תשל"ד) סי' ח ס"ד, ע"ש.

32) ראה תשובות וביאורים שם (ס"ג וד').

33) יומא עב, ב. עיי"ש. נת' בארוכה בקונ' עה"ח פ"ה, פי"ג ואילך. וראה סד"ה חביב אדם שם, ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יחזקאל פרק־כז א־ז

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב וְאַתָּה בֶן־אָדָם שָׂא עַל־צֹר קִינָה: ג וְאָמַרְתָּ לְצֹור (הישבתי) הַיֹּשֶׁבֶת
עַל מְבוֹאֹת יָם רֹכֶלֶת הָעַמִּים אֶל אִיִּים רַבִּים (ס) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה צֹור אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי:
ד בְּלֶב יַמִּים גְּבוּלֵיךְ בֹּנַיִךְ כָּלְלוּ יָפְיֵךְ: ה בְּרוֹשִׁים מִשְׁנִיר בָּנוּ לָךְ אֵת כָּל־לֻחֹתַיִךְ אֶרֶז מִלְּבָנוֹן לָקְחוּ
לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלָיִךְ: ו אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מִשּׁוֹטָיִךְ קַרְשֵׁךְ עָשׂוּ־שֵׁן בַּת־אֲשֻׁרִים מֵאִיֵּי (כתים) כִּתִּיִּים:
ז שֵׁשׁ־בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם הָיָה מִפְרָשֵׁךְ לִהְיוֹת לָךְ לְנֵס תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן מֵאִיֵּי אֱלִישָׁה הָיָה מְכַסֵּךְ:

רש"י

(ג) על מבואות ים. על הנמל שהספינות באות עד החומה והשערים והרבה כרכין יושבין על הים ואינה מקום נמל ואין הספינות יכולות לקרב אליהם: מבואות ים. פור"ט בלע"ז: רוכלת העמים. כך היה מנהגם סוחרים הבאים לה זה מצפון וזה מדרום לא היו רשאין לעשות סחורה זה עם זה אלא יושבי העיר לוקחין מזה ומוכרין לזה: את אמרת אני כלילת יופי. עד עכשיו הכל אומרי' על ירושלים כלילת יופי (איכה ב) משוש כל הארץ (תהלים מח) עכשיו את מתגאה לומר אני כלילת היופי סוף גמר היופי כלול בי: (ד) בוניך. ארדכלייך, ל' בנין: (ה) ברושים משניר. לפי שהיתה בנויה בים ובים אבדה המשילה הנביא לספינה משובחת שהכבידו משאה בתוכה וטבעה ברוח קדים: משניר. טור תלגא: את כל לוחתיך. הלוחים שנעשית האניה מהם: ארז מלבנון. שם יער שהארזים מצויין בו: תורן. הוא העץ הזקוף וגבוה התקוע בספינה שבו תולין המפרש שקורין בוייל"א בלע"ז ובו נקבים בראשו שהחבל שמושכין בו הספינה נכנס ויוצא בו מש"ט בלע"ז: (ו) אלונים. מן עץ סרק שקורין קיישנ"א בלע"ז: משוטיך. הם שרחבים בראשם שמנהיגין בהם האניה ריימ"ש בלע"ז: קרשך. הוא הקרש הרחב שבראש השני של ספינה אל מול התורן שבראשה אשר בו מהפכין את הספינה לכל צדדיה ומכוונין אותה אל הדרך ורב החובל אוחז בו ובלשון משנה קברניט ובלשון לעז גוברריינא"ל: עשו שן בת אשורים. א"א לו להיות אלא של עץ וזהו בת אשורים כאלו הוא תיבה אחת לשון תדהר ותאשור (ישעיה מא) שניהם ת"י אשכרועין ואת קברניטה של צור המשיל לקרש של אשכרוע מצופה בשן ע"י מסמרים לנוי ולחוזק כי כן תרגם יונתן דפין דאשכרועין מכבשין בשן דפיל בית חופאה לא תיטרון כסויה לא יפול אבל יונתן פירש הקברניט הזה לפי עניין העיר על קרשי שעריה: (ז) שש ברקמה. נגד שש עשוי בציורי רקמות: מפרשך. הוא שקורין בל"א סיג"ל ובלשונינו בווייל"א בלע"ז: להיות לך לנס. לפורשו על כלונס הארז ולהגביהו על התורן, נס בלשון משנה כלונס ובלע"ז פורקא: היה מכסך. לאהל ולגג על פני כל האניה:

מצודת דוד

(ב) שא. הרם קול קינה על צור: (ג) לצור. על צור: על מבואות ים. על הנמל מקום שהספינות באים: רוכלת העמים. המספקת סחורה אל העמים להביאהו אל איים רבים: צור את אמרת. ר"ל את צור אמרת אני כלולה בכל מיני יופי: (ד) בלב ימים. ר"ל וזהו על כי גבוליך היא בלב הים ר"ל במקום עומק הים וחזקו ואמר ימים לפי שמשם היו יכולים לפרוש לכמה ימים: בוניך. הבונים אותך שמו בך כל היופי הראוי לך: (ה) ברושים משניר. לפי שצור ישבה בים ונאבדה במקומה המשילה לספינה משובחת שהכבידו משאה ונטבעה ע"י רוח קדים ובעבור כבדותה לא יוכלו מנהיגי הספינה להצילה ולכן אמר הנה ברושים הבאים משניר המובחרים במינם מהם בנו אותך כל לוחות ונסרי הספינה: מלבנון. מיער הלבנון מקום הארזים החשובים משם לקחו ארז לעשות תורן עליך: (ו) מבשן. מקום אלונים טובים מהם עשו לך משוטים להנהיג בהם את הספינה: קרשך. הוא הקרש הרחב שמשימין באחורי הספינה וע"י מנהיגים הספינה אל מקום הנרצה הקרש הזה עשו משן מה שהביאו עדת אשורים מן האיים של כתיים כי מנהג בני אשור היה להביא מאיי כתיים שן הפיל היותר מובחר: (ז) שש ברקמה. יריעה של שש עשויה במעשה רוקם הבאה ממצרים מקום השש היפה היריעה ההיא פרשו עליך להיות לך לנס הוא הוילון שעל התורן המקבל הרוח להוליך הספינה: תכלת וארגמן. יריעות צבועות בצבע תכלת וארגמן המובאים מאיי אלישה המובחרים מאוד מהם היה למכסה על הספינה לכסות אנשיה לבל יכם שמש ושרב ומסתור מזרם המטר:

מצודת ציון

(ג) מבואת. מלשון ביאה: רוכלת. סוחרת כמו בעיר רוכלים שמו (לעיל י"ז): כלילת. מלשון כל וכן מכלל יופי (תהלים נ'): (ד) בלב. חוזק הדבר יקרא לב ע"ש לב בעל חי שהוא חזקו ועקרו וכן דרך אניה בלב ים (משלי ל'): כללו. מלשון כל: (ה) ברושים. שם אילן סרק החשוב: משניר. שם מקום: לוחתיך. מלשון לוח ונסר: תרן. הוא עץ הזקוף שעל הספינה ובו משימים הוילון כמו בל יחזקו כן תרנם (ישעיה ל"ג): (ו) אלונים. שם אילן סרק: משוטיך. מלשון השטה ושחיה במים כמו אני שיט (שם) ויאמר על העצים הארוכים שמנהיגים בהם הספינה להשיטה אל המקום הנרצה: קרשך. ענין לוח ונסר כמו ועשית את הקרשים (שמות כ"ו): שן. הוא שן הפיל: בת אשורים. עדת אשורים וכן בת בבל (תהלים קל"ז): (ז) שש. הוא הפשתן העב: לנס. הוא הוילון שעל תורן הספינה כמו בל פרשו נס (ישעיה ל"ג): תכלת וארגמן. מיני צבעונים חשובים:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דברי הימים א פרק־יב כג־לג

כג כִּי לְעֵת־יוֹם בְּיוֹם יָבֹאוּ עַל־דָּוִיד לְעָזְרוֹ עַד־לְמַחֲנֶה גָדוֹל כְּמַחֲנֵה אֱלֹהִים: (פ) כד וְאֵלֶּה מִסְפְּרֵי
רָאשֵׁי הֶחָלוּץ לַצָּבָא בָּאוּ עַל־דָּוִיד חֶבְרוֹנָה לְהָסֵּב מַלְכוּת שָׁאוּל אֵלָיו כְּפִי יְהוָה: (ס) כה בְּנֵי יְהוּדָה
נֹשְׂאֵי צִנָּה וָרֹמַח שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת חֲלוּצֵי צָבָא: (ס) כו מִן־בְּנֵי שִׁמְעוֹן גִּבּוֹרֵי חַיִל לַצָּבָא
שִׁבְעַת אֲלָפִים וּמֵאָה: (ס) כז מִן־בְּנֵי הַלֵּוִי אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת: (ס) כח וִיהוֹיָדָע הַנָּגִיד לְאַהֲרֹן
וְעִמּוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת: (ס) כט וְצָדוֹק נַעַר גִּבּוֹר חָיִל וּבֵית־אָבִיו שָׂרִים עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם: (ס)
ל וּמִן־בְּנֵי בִנְיָמִן אֲחֵי שָׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְעַד־הֵנָּה מַרְבִּיתָם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת בֵּית שָׁאוּל: (ס)
לא וּמִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם עֶשְׂרִים אֶלֶף וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל אַנְשֵׁי שֵׁמוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם: (ס) לב וּמֵחֲצִי
מַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁמוֹנֶה עָשָׂר אֶלֶף אֲשֶׁר נִקְבוּ בְּשֵׁמוֹת לָבוֹא לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד: (ס) לג וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר
יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים לָדַעַת מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל־אַחֵיהֶם עַל־פִּיהֶם: (ס)

רש"י

(כג) כי לעת יום ביום יבואו על דוד לעזרו. פתרונו מה לך לספר יותר מי ומי באו אליו אלא סוף דבר בכל עת ועת באים אל דוד: עד למחנה גדול כמחנה אלהים. פתרון לא היה המחנה של דוד להיות כך גדול אלא כי מהשם היה המחנה כך גדול שבאו לו בעצת אלהים וזהו כמחנה אלהים ודוגמא מחנה אלהים דיעקב (בראשית ל"ב) ויש לומר מרוב חיילות קרהו מחנה אלהים: **(כד)** להסב מלכות שאול אליו. מן בני שאול ודוגמא ותסוב המלוכה: **(כה)** בני יהודה נשאי צנה ורמח ששת אלפים ושמונה מאות. ואל תתמה שמיהודה באו לו מעט מכל שבט ושבט שבא לו שהרי אין צריך לבוא לו שום אדם מיהודה להמליכהו כי בני יהודה הם המליכוהו כבר בחברון אבל יתר השבטים שהיו עם בני שאול עד עתה הם הוצרכו לבוא בחברון להמליכו: חלוצי צבא. המוציאים מן העם ודוגמתו חלוצי צבא דמטות, וי"א חלוצים כמו זריזים כמו רצה והחליצנו: **(כח)** ויהוידע הנגיד לאהרן. הוא אביו של בניהו: הנגיד לאהרן. המוציא והמביא: ועמו שלשת אלפים ושבע מאות. כולם מבני אהרן הכהן ויהוידע שהיה בימי יואש בן בניהו בנו של יהוידע: וצדוק נער. לפיכך אל תתמה שלא היה נגיד: ובית אביו שרים עשרים ושנים. זה היא גדולה גדולה ועל כן לקחו הכהונה גדולה מאביתר ונתנוה לצדוק הכהן: **(ל)** ומן בני בנימין אחי שאול וגו'. ואל תתמה שלא באו אלא כי אם ג' אלפים כי עד הנה מרביתם שומרים משמרת בני שאול לעוזרן: **(לג)** ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. שיודעים לתת עצה לפי הענין של מעשה שצריך לדוד להתיעץ היאך יחזק המלכות מפני בני שאול: ראשיהם מאתים. לבד מן השאר: וכל אחיהם על פיהם. על עצתם:

מצודת דוד

(כג) כי לעת. כאומר סוף הדבר אשר בכל יום ויום באו אנשים לעזרו: עד למחנה גדול. עד נתרבו להיות מחנה גדול כמחנה אלהים ר"ל מרובה מאד וכן דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר מה סומכו למלת אלהים כמו עיר גדולה לאלהים (יונה ג'): **(כד)** מספרי. על כי חשב כל שבט לעצמו אמר מספרי בלשון רבים: ראשי וכו'. הראשים של חלוצי הצבא: באו. אשר באו אל דוד לחברון אחר שמלך על בני יהודה. להסב. לסבב אליו המלכות מבני שאול להמליכו על כל ישראל: **(כה)** נושאי צנה. בעת יבאו למלחמה: **(כח)** ויהוידע. הוא אביו של בניהו והיה השר על בני אהרן: **(כט)** נער. אז בבואו היה עדיין נער בשנים וגבור חיל ובאו עמו בית אביו השרים: **(ל)** אחי שאול. קרובי שאול: ועד הנה. עד הזמן ההוא עדיין היו מרבית אנשיהם שומרים משמרת בית שאול להעמיד המלכות בידם ומעט מהם באו אל דוד כשהיה עוד עצור מפני שאול אבל לאחר שמת איש בושת הרבו לבא גם מהם: **(לא)** אנשי שמות. היו המפורסמים וידועים בשמם בבית אבותם: **(לב)** ומחצי מטה מנשה. הם שנחלו בא"י עצמה: אשר נקבו בשמות. בני השבט פרשו בשמות מי ומי ההולכים לבא להמליך את דוד: **(לג)** יודעי בינה לעתים. המשכילים לקבוע עתים לדעת מה יעשה ישראל ר"ל המה קבעו החדשים ועברו השנים כן ארז"ל, או ר"ל שהיו משכילים לקבוע עתים בדבר המלחמה וכדומה: ראשיהם. מהם באו ראשיהם והיו במספר מאתים וכל אחיהם הנשארים בארצם על פיהם יצאו ויבאו וכאומר והרי היא כאילו באו כולם:

מצודת ציון

(כד) החלוץ. ענין מזוין כמו חלוצי צבא (במדבר לא): **(ל)** מרביתם. ל' רבוי: **(לב)** נקבו. נתפרשו כמו ונוקב שם (ויקרא כד):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו תַּבְלִין שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁנָּפְלוּ בַּקְּדֵרָה, לֹא בָּאֵלּוּ כְּדֵי לְתַבֵּל וְלֹא בָּאֵלּוּ כְּדֵי לְתַבֵּל, וְנִצְטָרְפוּ וְתִבְּלוּ — אָסוּר לַזָּרִים וּמֻתָּר לַכֹּהֲנִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר לַזָּרִים וְלַכֹּהֲנִים.

טז חֲתִיכָה שֶׁל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁל פִּגּוּל וְשֶׁל נוֹתָר, שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַחֲתִיכוֹת — אָסוּר לַזָּרִים וּמֻתָּר לַכֹּהֲנִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר לַזָּרִים וְלַכֹּהֲנִים.

יז בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים, שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם בְּשַׂר הַתַּאֲוָה — אָסוּר לַטְּמֵאִים וּמֻתָּר לַטְּהוֹרִים.

פרק שלישי

א בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה, יִדְּלֵק. נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, כֻּלָּם יִדָּלְקוּ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלֶה בְּאֶחָד

פירוש ברטנורא

טו תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם. בהא נמי רבנן לטעמייהו ור' שמעון לטעמיה. ודין תבלין כדין שאור:

טז חתיכה של קדשי קדשים. שאסורה לזרים ומותרת לכהנים: **ושל פגול ושל נותר ושל טמא.** דאסירי בין לזרים בין לכהנים: **שנתבשלו עם החתיכות.** של חולין ויש בחולין כדי לבטל של קדשי קדשים בפני עצמן ושל פגול נותר וטמא בפני עצמן: **אסור לזרים.** רבנן לטעמייהו, דאמרי שנים ושלשה שמות מצטרפין לאסור: **ר"ש מתיר לזרים.** לטעמיה דאמר שנים או שלשה שמות ממין אחד [אין] מצטרפין:

יז בשר קדשי קדשים. אסור לזרים אפילו טהורים. בשר קדשים קלים שרי לזרים טהורים ואסור לטמאים. **ובשלן עם בשר תאוה.** בשר חולין דשרי אף לטמאים ויש בו כדי לבטל כל אחד בפני עצמו. מצטרפין לאסור לטמאים. אפילו לר"ש, דקדשי קדשים וקדשים קלים שם א' להם כדאמרינן לעיל גבי תרומה וחלה ובכורים. **ומותר.** לזרים טהורים אפילו לרבנן דקדשי קדשים אין בהם כדי לאסור:

ג א בגד שצבעו בקליפי ערלה. כגון קליפי אגוזים ורמונים דגם הקליפים אסורים בהנאה כדדרשינן [ברכות לו:] את פריו את הטפל לפריו: **ידלק.** שאסור

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה טו

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת, שנחלקו חכמים ורבי שמעון בענין שאור של תרומה ושל כלאי הכרם, חוזרת משנתנו להשמיע אותה מחלוקת בענין תבלין של תרומה ושל כלאי הכרם שנפלו לתוך תבשיל. ונדחקים המפרשים לבאר, משום מה אמנם יש צורך להשמיענו אותה מחלוקת גם בשאור וגם בתבלין. לפי "תוספות יום טוב" באה המשנה הקודמת להשמיענו, שאפילו בשאור, שהוא מין אחד, חולק רבי שמעון על החכמים וסובר, שהואיל והשמות של האיסורים מחולקים הם, הרי אינם מצטרפים לאסור את העיסה. ואילו משנתנו באה להשמיע, שאפילו בתבלין, שהם מינים חלוקים ושמות חלוקים, סוברים חכמים, שמצטרפים הם לאסור את התבשיל. ברם, לפי זה יוצא, שמה ששנינו לעיל (משנה י): "תבלין שניים ושלושה שמות ממין אחד או משלושה", אפשר לפרש: או משלושה מינים שהם שניים שלושה שמות (ולא כמו שבארנו – לפי רוב המפרשים – משלושה מינים שהם שם אחד). ויש מקשים על "תוספות יום טוב", שהרי המחלוקת בענין תבלין כבר נשנתה במפורש במשנה י, ולמה חזרה ונשנתה כאן? אלא שמתרצים, שבמשנה דלעיל מדובר על "תבלין" סתם, ואפשר לומר שדווקא לענין יבש ביבש סובר רבי שמעון שאין מצטרפים, אבל בתבלין הנותנים טעם בקדירה מודה רבי שמעון שמצטרפים, לפיכך באה משנתנו לפרש, שאפילו בתבלין שנפלו לקדירה, אין שני שמות מצטרפים לאסור את הקדירה ("תוספות חדשים"; "תפארת ישראל").

תַּבְלִין שֶׁל תְּרוּמָה וְשֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם – ותבלין של כלאי הכרם, **שֶׁנָּפְלוּ בַּקְּדֵרָה** – שהיה בה תבשיל של חולין, **לֹא בָּאֵלּוּ כְּדֵי לְתַבֵּל וְלֹא בָּאֵלּוּ כְּדֵי לְתַבֵּל** – לא בתבלין של תרומה היה כדי ליתן טעם בקדירה ולא בתבלין של כלאי הכרם היה כדי ליתן בה טעם, **וְנִצְטָרְפוּ** – התבלין, **וְתִבְּלוּ** – ונתנו טעם בקדירה, **אָסוּר לַזָּרִים** – ששני האיסורים מצטרפים לאסור את הקדירה, **וּמֻתָּר לַכֹּהֲנִים** – שהתרומה מותרת לכהנים, והתבלין של כלאי הכרם בפני עצמם אין בהם כדי לתבל. **רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר לַזָּרִים וְלַכֹּהֲנִים** – שאין שני שמות מצטרפים לאסור את הקדירה.

באור משנה טז

משנה זו מוסיפה ללמד בענין מחלוקתם של חכמים ורבי שמעון, אם שני שמות מצטרפים לאסור או אינם מצטרפים. וכותב בעל "תוספות יום טוב", שמשנתנו נשנתה אגב המשנה הבאה. ויש מפרשים שיש בה משום רבותא לרבי שמעון ("תפארת ישראל").

חֲתִיכָה שֶׁל קָדְשֵׁי קָדָשִׁים – כגון של קרבן חטאת או של אשם, שאסורה לזרים ומותרת לכהנים, **שֶׁל פִּגּוּל** – וחתיכת בשר של קרבן שנעשה פיגול. היינו שחשב בשעת זביחתו לאכול בשרו לאחר הזמן הקצוב לאכילתו (ויקרא ז, יח), **וְשֶׁל נוֹתָר** – של בשר קרבן שנעשה נותר. היינו שנשאר מבשר הקרבן לאחר הזמן הקבוע לאכילתו (שם שם, יז), והרי פיגול ונותר אסורים באכילה אף לכהנים, **שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם הַחֲתִיכוֹת** – של חולין, שיש בהן כדי לבטל את החתיכה של קדשי קדשים בפני עצמה ואת של פיגול ושל נותר בפני עצמן, אבל לא כדי לבטל את כולן, **אָסוּר לַזָּרִים** – שבין קדשי קדשים ובין פיגול ונותר אסורים לזרים, ולפיכך מצטרפים הם לאסור את החתיכות של חולין, שלשיטת החכמים שניים ושלושה שמות מצטרפים לאסור, **וּמֻתָּר לַכֹּהֲנִים** – שהרי קדשי קדשים מותרים להם, ואילו פיגול ונותר בפני עצמם אין בהם כדי לאסור את החתיכות של חולין. **רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר לַזָּרִים וְלַכֹּהֲנִים** – שרבי שמעון הולך לשיטתו, ששניים שלושה שמות אין מצטרפים, ואפילו קדשי קדשים ופיגול ונותר אין מצטרפים לאסור את החתיכות של חולין, אף על פי שכולם קודש הם.

בארנו משנתנו לפי רוב המפרשים, אבל הרמב"ם מפרש משנתנו בדרך אחרת לגמרי (עיין פירוש המשנה להרמב"ם, ועיין "תוספות יום טוב" ו"משנה ראשונה").

יום שני

באור משנה יז

בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים – שאסור לזרים, **וּבְשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים** – כגון תודה ושלמים, שבשרם מותר באכילה לזרים טהורים, אבל לא לטמאים, **שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם בְּשַׂר הַתַּאֲוָה** – כלומר בשר חולין, שמותר אף לטמאים, ויש בבשר החולין כדי לבטל קדשי קדשים בפני עצמם וקדשים קלים בפני עצמם, אבל לא כדי לבטל שניהם, **אָסוּר לַטְּמֵאִים** – שקדשי קדשים וקדשים קלים מצטרפים לאסור את הבשר כולו לטמאים; ואף רבי שמעון מודה בזה, לפי שקדשי קדשים וקדשים קלים משם אחד הם; **וּמֻתָּר לַטְּהוֹרִים** – לזרים טהורים, אף לדעת חכמים, לפי שקדשי הקדשים אין בהם כדי לאסור את הבשר.

באור משנה א

כבר הזכרנו, שהערלה אסורה בהנאה, ואף הקליפות של פירות ערלה אסורות בהנאה, שכן דרשו: "וערלתם ערלתו את פריו" (ויקרא יט, כג) – לרבות את הטפל לפריו (בבלי ברכות לו, ב). כן שנינו בברייתא (בבלי פסחים כב, ב): "שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל" – אין לי אלא איסור אכילה, מניין שלא ייהנה ממנו, שלא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר? תלמוד לומר: "וערלתם ערלתו... ערלים לא יאכל" – לרבות את כולם".

בֶּגֶד שֶׁצְּבָעוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה – כגון בצבע העשוי מקליפות של אגוזים ורימונים של ערלה, **יִדָּלֵק** – יישרף הבגד, שאסור הוא בהנאה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמָאתַיִם.

ב הַצּוֹבֵעַ מְלֹא הַסִּיט בִּקְלִפֵּי עָרְלָה וַאֲרָגוֹ בַּבֶּגֶד, וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא — רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יִדָּלֵק הַבֶּגֶד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

ג הָאוֹרֵג מְלֹא הַסִּיט מִצְּמֶר הַבְּכוֹר בַּבֶּגֶד, יִדָּלֵק הַבֶּגֶד; וּמִשְּׁעַר הַנָּזִיר, וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר, בַּשַּׁק — יִדָּלֵק הַשַּׁק. וּבַמְּקֻדָּשִׁין, מְקַדְּשִׁין כָּל שֶׁהֵן.

פירוש ברטנורא

בהנאה דכתיב (ויקרא יט) וערלתם ערלתו, שלא יהנה ולא יצבע ולא ידליק בו את הנר: **כולם ידלקו.** ר"מ לטעמיה, דאמר לקמן את שדרכו למנות מקדש, ובגד שצבעו שדרכו למנות הוא: **וחכ"א יעלה באחד ומאתים.** לטעמייהו, דאמרי לקמן בפרקין אין מקדש אלא ששה דברים בלבד. והלכה כחכמים:

ב מלא הסיט. הוא כדי הפסק שיש בין אמה לאצבע כל מה שיכול להרחיבו. והפסק שיש בין האגודל לאצבע כל מה שיוכל להרחיבו הוא הסיט כפול לפי שהוא כפול ממה שיש בין אמה לאצבע. ומלא הסיט הוא שיעור חשוב לאיסור הלכך כשארגו בבגד ואין ידוע איזו הוא ר"מ אומר ידלקו לטעמיה. וחכ"א יעלו באחד ומאתים לטעמייהו, כפלוגתא דלעיל:

ג מצמר הבכור. ואסור לגזוז, בכור שנאמר (דברים טו) ולא תגוז בכור צאנך. ובבכור בעל מום איירי ולהכי בעי מלא הסיט דאילו בכור תם הרי הוא מוקדשים, ותנן ובמוקדשים מקדשים כל שהוא: **משער הנזיר.** ושערו אסור בהנאה שנא' (במדבר ו) קדוש יהיה גדל פרע גדולו של פרע יהיה קדוש: **ומפטר חמור.** לאחר עריפה כולי עלמא מודו דאסור בהנאה דגמרינן עריפה עריפה מעגלה ערופה: **בשק.** גבי צמר תנא בגד וגבי שער תנא שק דהכי אורחיה:

משניות מבוארות – קהתי

כדין הערלה. **נִתְעָרַב** — הבגד שצבעו בקליפי ערלה, **בַּאֲחֵרִים** — בבגדים מותרים, **כֻּלָּם יִדָּלְקוּ** — כל הבגדים יישרפו מספק ערלה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** — שלדעת רבי מאיר בגד הוא דבר חשוב, ודבר חשוב אינו בטל (כמבואר לקמן משנה ז). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם** — אם נתערב הבגד שצבעו בקליפי ערלה בתוך מאתיים בגד מותרים, הרי הוא בטל. והלכה כחכמים.

בענין ששנינו ברישא "בגד שצבעו בקליפי ערלה, יידלק" מדייקים בתוספות (בבא קמא קא, א): "אף על פי ששנינו (תרומות יא, ג), שאין סופגין את הארבעים על הערלה אלא על היוצא מזיתים וענבים בלבד, כי שאר מי פירות אינם אלא זיעה בלבד, וממילא שמותר לצבוע בהם, ומכל שכן במים ששורים בהם את הקליפות, מכל מקום יש לומר שמה ששנינו כאן באמת רק מדרבנן אסור. וזה שדרשו מהכתוב (כפי שהבאנו לעיל), שלא יצבע, היינו שהכתוב בא ללמד שלא יצבע בזיתים ובענבים וביוצא מהם, או בממשות עפרורית של הקליפות הנטחנות; או שיש לומר, שלמדים בגזירה שווה "פרי, פרי" מביכורים (כמו שהבאנו בבאורנו שם), דווקא לענין הפרי, והרי זה בא למעט משקה שלהם, אבל ב"שומר לפרי" שמרבים מן הכתוב "את פריו" — את הטפל לפריו, לא נתמעט המשקה שלו, שאין למעטו מ"פרי" של ביכורים, לפי שביכורים אינם נוהגים ב"שומר לפרי" כלל.

יום שלישי

באור משנה ב

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת בבגד שנצבע כולו בקליפי ערלה — שאם נתערב באחרים, רבי מאיר סובר: כולם יידלקו, וחכמים מקילים וסוברים שבטל באחד ומאתיים — באה משנתנו ללמד, שאפילו חוט אחד של הבגד נצבע בקליפי ערלה, מחמיר רבי מאיר וסובר שהבגד יידלק (רמב"ם).

הַצּוֹבֵעַ מְלֹא הַסִּיט — הצובע חוט שארכו "מלוא הסיט", היינו כרוחב שבין "אצבע ל"אמה", ככל מה שאפשר להרחיבו, **בִּקְלִפֵּי עָרְלָה** — כגון בצבע העשוי מקליפי רימונים של ערלה, **וַאֲרָגוֹ בַּבֶּגֶד** — את החוט הצבוע בקליפי ערלה, **וְאֵין יָדוּעַ אֵיזֶה הוּא** — החוט, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: יִדָּלֵק הַבֶּגֶד** — שמלוא הסיט הוא שיעור חשוב לאיסור ואינו בטל; **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם** — החוט בטל באחד ומאתיים של שאר חוטי הבגד.

בארנו "מלוא הסיט" — כשיעור המרחק שיש בין "אצבע" ל"אמה" כל מה שאפשר להרחיבו. וכן מבארים רוב המפרשים. אבל יש אומרים ש"מלוא הסיט" הוא כשיעור המרחק שבין האגודל לאצבע. ואילו רוב המפרשים כותבים, ששיעור זה נקרא "מלוא הסיט כפול", לפי שהוא כפול ממה שיש בין אצבע לאמה.

והרמב"ם כותב בפירושו למשנתנו — "הסיט הוא שתות הזרת (שהיא חצי אמה), וראיתי בזו המלה פירושים הרבה. והזכרתי מהם פחות שבשיעורים לחומרא, ונתחזק אצלי זה הפירוש מפני שהוא פירוש הקדמונים, והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון".

באור משנה ג

משנה זו נשנתה אגב המשנה הקודמת.

הָאוֹרֵג מְלֹא הַסִּיט — כמבואר במשנה הקודמת, **מִצֶּמֶר הַבְּכוֹר בַּבֶּגֶד** — שכן בתורה נאמר (**דברים טו, יט**): "ולא תגז בכור צאנך", וכל צמר שנגזז ממנו, הרי הוא אסור בהנאה; ובאה משנתנו ללמד, שהאורג בבגד כמלוא הסיט מצמר הבכור, **יִדָּלֵק הַבֶּגֶד** — שנאסר הבגד בהנאה; **וּמִשְּׁעַר הַנָּזִיר** — שכתוב בו (**במדבר ו, ה**): "קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו", והנזיר מגלחו במלאת ימי נזרו ושורפו, כמו שכתוב (**שם שם, יח**): "וגלח הנזיר פתח אוהל מועד את ראש נזרו ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים", ומכאן ששער הנזיר קדוש, ואסור הוא בהנאה, **וּמִפֶּטֶר חֲמוֹר** — ומשער של פטר חמור לאחר שערפוהו, שכן כתוב (**שמות יג, יג**): "וכל פטר חמור תפדה בשה, ואם לא תפדה וערפתו", ולאחר עריפה שערו אסור בהנאה; ויש סוברים שאפילו מחיים כל זמן שלא נפדה שערו אסור בהנאה; והאורג מלוא הסיט משער הנזיר או משער פטר חמור **בַּשַּׁק** — בענין צמר נקט התנא בגד ובענין שער נקט שק, שכך דרכו של דבר, **יִדָּלֵק הַשַּׁק** — שנאסר השק בהנאה. **וּבַמְּקֻדָּשִׁין** — ואם הצמר או השער של קדשי בדק הבית או של קדשי מזבח (חוץ מבכור), **מְקַדְּשִׁין** — אוסרים בהנאה, **כָּל שֶׁהֵן** — אפילו בפחות ממלוא הסיט. בירושלמי מבואר, שהטעם שמחמירים בקדשים, לפי שמדובר בקדשים שיש להם פדיון, ודבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל.

הרב מברטנורא מפרש, שברישא מדובר בבכור בעל מום, ולכן אין הבגד נאסר אלא אם כן נארג בו מלוא הסיט. אבל בכור תם הרי הוא בכלל המוקדשים, שמקדשים בכל שהן. וכן מפרש גם הר"ש. אבל לפי פירוש זה, קשה ליישב טעם הירושלמי שהבאנו לעיל בענין המוקדשין, שהרי בכור תם אין לו פדיון (עיין "מלאכת שלמה"; "תפארת ישראל"; "משנה ראשונה"). לפי הירושלמי משנתנו היא כרבי מאיר, שהוא מחמיר גם בצובע מלוא הסיט בקליפי ערלה (במשנה הקודמת). אבל מדברי הרמב"ם נראה, שאף חכמים מודים כאן, שאינו בטל; וכותב הרמב"ם, שהטעם הוא, "לפי שלא נתן בהם הכתוב שיעור בשום פנים". — ובעל "משנה ראשונה" מוסיף לפרש הטעם, שאמנם צבע מלוא הסיט אפשר להעביר מן הבגד, ואין הבגד מתקלקל על ידי כך, אבל צמר מלוא הסיט שנארג עם הבגד, אם יוציא אותו ממנו, נמצא מקלקל את הבגד כולו, וכן גם בשער שנארג בשק, הלכך אף על פי שהקילו חכמים לעיל בצובע מלוא הסיט, ואמרו: יעלה באחד ומאתיים, מכל מקום באורג מלוא הסיט מצמר ומשער האסורים בהנאה, החמירו חכמים שלא יעלה באחד ומאתיים אלא יידלק הבגד או השק (עיין בבלי סוף מסכת תמורה; ועיין "משנה ראשונה", שמבואר שם ענין זה באריכות).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה, יְדָלֵל. נִתְעָרַב בַּאֲחֵרִים — יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

ה תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה, וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת — תִּדָּלֵק הַפַּת. נִתְעָרְבָה בַּאֲחֵרוֹת — תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

ו מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבִילֵי תִלְתָּן שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם, יְדָלְקוּ. נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים — כֻּלָּם יְדָלְקוּ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.

ז שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לִמָּנוֹת, מְקַדֵּשׁ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא שִׁשָּׁה דְּבָרִים בִּלְבַד. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שִׁבְעָה. וְאֵלּוּ הֵם: אֲגוּזֵי פֶּרֶךְ, וְרִמּוֹנֵי בָדָן, וְחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת, וְחֻלְפּוֹת תְּרָדִין, וְקָלְסֵי כְרוּב, וּדְלַעַת יְוָנִית. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף כִּכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הָרָאוּי לְעָרְלָה — עָרְלָה, לְכִלְאֵי הַכֶּרֶם — כִּלְאֵי הַכֶּרֶם.

פירוש ברטנורא

ד ידלל. דיש שבח עצים בתבשיל, וכן בפת: **יעלה בא׳ ומאתים.** ובהא מודה ר״מ, דאין זה מעשרה דברים דחשיב ר׳ מאיר דמקדשים, כדמוכח בירושלמי:

ו חבילי תלתן. אין חבילה פחותה מכ״ה זירים: **נתערבו באחרים.** גרסינן ולא גרסינן ואחרים באחרים. ואי גרסינן לה צריך לומר שנתערבו כל אותן אחרים באחרים, דלא הוי אלא חד ספיקא ואשמעינן אע״ג דאיכא תרי רובי, אסירי: **כולם ידלקו.** והא דלא אמרינן ימכרו כולן חוץ מדמי איסור שבהן כדאמר ר׳ שמעון בן גמליאל בפרק [בתרא] דע״ז גבי יין נסך, משום דהכא חיישינן בכולהו שמא יחזור העובד כוכבים וימכרנו לישראל, מה שאין כן ביין נסך דליכא למיחש להכי:

ז שדרכו למנות. שאין אדם מוכרו אלא במנין מפני חשיבותו: **פרך ובדן.** שמות מקומות הן. ואני שמעתי אגוזי פרך, אגוזים שקליפתן רכה ונפרכין: **חלפי תרדין.** עלין מצלעות התרדין: **קלסי כרוב.** קלחי כרוב שבארץ ישראל, שהם גדולים וטובים: **של בעה״ב.** שהן גדולים, אבל של נחתום קטנים הן: **הראוי לערלה.** כגון אגוזים ורמונים וחביות סתומות: **והראוי לכלאי הכרם.** כגון חלפי תרדין וקולסי כרוב ודלעת יונית. ואין הלכה כר״מ ולא כר׳ עקיבא:

משניות מבוארות – קהתי

יום רביעי

באור משנה ד

תַּבְשִׁיל שֶׁבִּשְׁלוֹ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה – כלומר שהסיק כירה בקליפות של פירות ערלה ובישל עליה תבשילו, **יְדָלֵל** – יישרף התבשיל, שאסור הוא בהנאה כדין ערלה; ומבואר הטעם בבבלי (**פסחים כו, ב**), לפי שיש שבח עצים בתבשיל, כלומר שהקליפות של ערלה, שהוסקו כעצים, השביחו את התבשיל והכשירוהו לאכילה. **נִתְעָרַב בַּאֲחֵרִים** – אם נתערב תבשיל זה בתבשילים אחרים של היתר, **יַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם** – אם יש כנגדו מאתיים תבשילים של היתר, הרי הוא בטל. ואף רבי מאיר שמחמיר לעיל בצובע מלוא הסיט בקליפי ערלה וסובר, שאין החוט בטל באחד ומאתיים, מודה כאן בתבשיל שהוא בטל באחד ומאתיים, שאין התבשיל דבר חשוב; ויש מפרשים הטעם, משום שאין התבשיל אסור מחמת תערובת ערלה שבו, אלא מחמת השבח שקיבל מקליפות של ערלה, והקליפות אינן דבר חשוב (**״משנה ראשונה״**).

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד, שאותו דין ששנינו במשנה הקודמת בתבשיל נוהג גם בפת.

תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ בִּקְלִפֵּי עָרְלָה, וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת – לפי הבבלי (**פסחים כז, א**) מדובר כאן כשהאבוקה כנגדו, ונמצא נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין (**״תוספות יום טוב״ בשם הר״ן**), **תִּדָּלֵק הַפַּת** – תישרף הפת, שהואיל וניכר בה שבח ערלה, אסורה היא בהנאה כדין הערלה. **נִתְעָרְבָה בַּאֲחֵרוֹת** – אם הפת נתערבה בככרות אחרות של היתר, **תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמָאתַיִם** – אם יש כנגדה מאתיים של היתר הרי היא בטלה. ואף רבי מאיר מודה בזה מהטעמים שהבאנו במשנה הקודמת.

מה שמשנתנו חוזרת להשמיע בתנור אותו דין שלמדנו במשנה הקודמת בתבשיל, אף שטעם אחד לשניהם, מבאר בעל ״משנה ראשונה״, משום שאין ללמוד תנור מקדירה, שכן בקדירה היינו אומרים שטעם האיסור משום שאין כאן ״זה וזה גורם״; ואף על פי שהקדרה גורמת לבישול, מכל מקום אין להתיר התבשיל משום ״זה וזה גורם״, שמה שאמרו: ״זה וזה גורם, מותר״ היינו ששני הגורמים עושים פעולה אחת, כמו זבל של איסור וזבל של היתר (תוספות עבודה זרה מח. ב), אבל אם ההיתר גורם פעולה אחרת שאין האיסור עושה, הרי זה כגורם של איסור לבד, שהפעולה שהאיסור עושה אין לו מסייע של היתר. ואף כאן אין הקדירה עושה את הבישול אלא שומרת על התבשיל, ורק העצים גורמים לבישול, הלכך התבשיל אסור, שהגורם כולו איסור. אבל בתנור, שחום התנור והגחלים אף הם מסייעים לאפייה, והם מותרין, שאין חום התנור והגחלים אסורים בערלה, (כמו שכתבו הפוסקים ביורה דעה סימן קמב) והיה עולה איפוא על דעתנו לומר שהפת מותרת משום ״זה וזה גורם״, לפיכך באה משנתנו להשמיע, שאפילו בתנור אסור, שהואיל ושבח עצים ניכר בפת, אין מועיל כאן ״זה וזה גורם״.

יום חמישי

באור משנה ו

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ חֲבִילֵי תִלְתָּן שֶׁל כִּלְאֵי הַכֶּרֶם – ״תלתן״ מין צמח ממשפחת הקטניות, בעל עלים מורכבים הבנויים שלושה עלעלים (פנוגרי״ק), וטעם עצו ופריו שווה. בירושלמי מבואר, שחבילת תלתן אינה פחותה מעשרים וחמישה זירים (כריכות), ודרך החבילות להימכר במנין. משנתנו באה ללמד במי שגידל תלתן בכרמו ועשאה חבילות, והרי הן אסורות בהנאה משום כלאי הכרם, **יְדָלְקוּ** – יישרפו כל החבילות (עיין תרומות י, ו). **נִתְעָרְבוּ בַּאֲחֵרִים** – אם נתערבו חבילות התלתן של כלאי הכרם בחבילות תלתן של היתר, ואינו מכיר אילו הן של כלאי הכרם, **כֻּלָּם יְדָלְקוּ** – כל החבילות טעונות שריפה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שהואיל ונמכר במנין אינו בטל, כמבואר טעמו להלן, במשנה הבאה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם** – החבילות של כלאי הכרם בטלות באחד ומאתיים, שאם יש מאתיים של היתר כנגד האיסור, הכל מותר.

באור משנה ז

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה לפרש טעם מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים.

שֶׁהָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לִמָּנוֹת – דבר שהדרך למכרו במנין, מפני חשיבותו, **מְקַדֵּשׁ** – אוסר את כל תערובתו, אם הוא של ערלה או של כלאי הכרם, שאינו בטל אפילו באלף, והכל טעון שריפה. לשון ״מקדש״ הוא על פי הכתוב בכלאי הכרם (**דברים כב, ט**): ״פן תקדש המלאה״, שדרשוהו: תקדש – תוקד אש, כלומר שכלאי הכרם דינם בשריפה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא שִׁשָּׁה דְּבָרִים בִּלְבַד** – שהם חשובים ביותר, **וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: שִׁבְעָה** – דברים הם, האוסרים את תערובתם בכל שהוא ואינם בטלים. **וְאֵלּוּ הֵם** – ששת הדברים שאינם בטלים לדעת חכמים: **אֲגוּזֵי פֶּרֶךְ** – יש מפרשים ש״פרך״ הוא שם מקום, כלומר אגוזים מפרך; ויש מפרשים: אגוזים שקליפתם רכה ונפרכת ביד, **וְרִמּוֹנֵי בָדָן** –

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח כֵּיצַד? **נִתְפַּצְּעוּ הָאֲגוֹזִים, נִתְפַּרְדוּ הָרִמּוֹנִים, נִתְפַּתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת, נִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִים, נִתְפָּרְסוּ הַכִּכָּרוֹת — יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם.**

ט סְפֵק הָעָרְלָה — בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָסוּר, וּבְסוּרְיָא מֻתָּר; וּבְחוּצָה לָאָרֶץ יוֹרֵד וְלוֹקֵחַ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִרְאֶנּוּ לוֹקֵט. כֶּרֶם נָטוּעַ יָרָק, וְיָרָק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ — בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָסוּר, וּבְסוּרְיָא מֻתָּר; וּבְחוּצָה לָאָרֶץ יוֹרֵד וְלוֹקֵט, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְקֹט בַּיָּד. הֶחָדָשׁ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, וְהָעָרְלָה הֲלָכָה, וְהַכִּלְאַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

סליק מסכת ערלה

פירוש ברטנורא

ח נתפצעו האגוזים. גרסינן ולא גרסינן כיצד, וקמ"ל מתניתין דדוקא שלמים לא בטילי, אבל לא שבורים ופצועים: **נתפרסו הככרות.** האי סתמא כרבי עקיבא, דהלכתא כוותיה:

ט ספק ערלה. כגון עובד כוכבים שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו, ובידו פירות ואין ידוע אם משל ערלה אם משל זקנה: **בארץ ישראל.** דהוי ספיקא דאורייתא לחומרא: **ובסוריא מותר.** דכבוש יחיד הוא ולאו שמיה כבוש והחמירו בו קצת: **ובחוצה לארץ יורד ולוקח.** בתוך הגינה וקונה מן העובד כוכבים מאותם שליקט כבר, ובלבד שלא יראנו לוקט: **ובחו"ל יורד ולוקט.** העובד כוכבים יורד ולוקט בפני הישראל וישראל קונה ממנו, ובלבד שלא יקוט ישראל ביד: **בכל מקום.** ואפילו בחו"ל, דכתיב (ויקרא כד) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וגו' בכל מושבותיכם: **והערלה הלכה.** למשה מסיני שאסור בחו"ל, ואעפ"כ ספקה מותר, שכך נאמרה ההלכה למשה בסיני שיהיה ספקה מותר בחו"ל: **והכלאים מדברי סופרים.** דוקא כלאי הכרם כיון דבארץ חמירי ואסורים בהנאה מן התורה, בחו"ל גזרו בה רבנן אבל כלאי זרעים דבארץ שרו בהנאה, בחו"ל לא גזרו בהו רבנן. והרכבת האילן אסורה בחו"ל מן התורה, דכתיב (שם יט) בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה ומה בהמתך בין בארץ בין בחו"ל אף שדך בהרכבה בין בארץ בין בחו"ל:

משניות מבוארות – קהתי

רימונים מבדן; יש סוברים שהוא מקום בארץ הכותים (**ר"ח אלבק**), **וְחָבִיּוֹת סְתוּמוֹת** – מלאות יין, **וְחֶלְפּוֹת תְּרָדִין** – מה שמחליפות וצומחות (**רמב"ם**); ויש מפרשים: הצלעות של תרדין ("**הערוך**"), **וְקֻלְסֵי כְרוּב** – קלחי כרוב שבארץ ישראל, שהם גדולים וטובים, **וּדְלַעַת יְוָנִית** – ששה דברים אלו אוסרים, מחמת חשיבותם, את תערובתם בכל שהוא, ואינם בטלים אפילו באלף. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אַף כִּכָּרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת** – שמתוקנות הן יותר משל נחתום, ולכן חשובות הן. **הָרָאוּי לְעָרְלָה** – הדברים המנויים למעלה שנוהג בהם דין ערלה, כגון אגוזים ורימונים וחביות סתומות, **עָרְלָה** – אוסרים הם את תערובתם משום ערלה; והראוי **לְכִלְאֵי הַכֶּרֶם** – המינים שאין בהם איסור ערלה אלא איסור כלאי הכרם, כגון חֲלפות תרדין וקולסי כרוב ודלעת יוונית, **כִּלְאֵי הַכֶּרֶם** – מקדשים הם תערובתם באיסור כלאי הכרם. וכן ככרות – לדעת רבי עקיבא – אין בהן אלא איסור כלאי הכרם, שאיסור ערלה אינו נוהג אלא בפירות האילן. וחביות יין סתומות ראויות גם לערלה וגם לכלאי הכרם.

יום ששי

באור משנה ח

משנתנו ממשיכה בענין הדברים החשובים ששנינו במשנה הקודמת, שהם אוסרים בכל שהם, והיא באה להשמיענו, שדווקא בזמן שהם שלמים חשובים הם ואינם בטלים, אבל אם אינם שלמים בטלה חשיבותם, ועולים הם באחד ומאתיים.

כֵּיצַד – מקדשים הדברים החשובים בכל שהם? בזמן שהם שלמים, אבל **נִתְפַּצְּעוּ הָאֲגוֹזִים** – של פרך, **נִתְפָּרְדוּ הָרִמּוֹנִים** – של בדן, **נִתְפַּתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת** – הסתומות, **נִתְחַתְּכוּ הַדְּלוּעִים** – היווניות, **נִתְפָּרְסוּ הַכִּכָּרוֹת** – של בעל הבית, **יַעֲלוּ בְּאֶחָד וּמָאתַיִם** – אם יש מאתיים של היתר כנגדם, הרי הם בטלים. יש מדייקים, שמשנתנו לא נקטה "היו האגוזים פצועים או הרימונים פרודים" וכו' אלא "נתפצעו האגוזים, נתפרדו הרימונים" וכו', כדי להשמיענו, שאפילו נתפצעו או נתפרדו לאחר שנתערבו, הרי הם בטלים באחד ומאתיים, אף על פי שבתחילה נאסר כל תערובתם משום שהיו שלמים ("**משנה ראשונה**").

יש נוסחאות שאין גורסים בהתחלת משנתנו תיבת "כיצד", אלא מתחילה היא: נתפצעו האגוזים, נתפרדו הרימונים וכו'. כך היא גירסת הר"ש והרב מברטנורא, אבל הרמב"ם גורס כפי גירסתנו לעיל.

באור משנה ט

סְפֵק הָעָרְלָה – פירות שהם ספק ערלה, כגון נכרי שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו, ובידו פירות, ואין ידוע אם הם משל ערלה או משל אילנות אחרים שבגינתו (**ר"ש; ברטנורא**), והרי איסור ערלה נוהג אף בשל נכרים (לעיל א, ב), **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָסוּר** – שספק באיסור של תורה הולכים בו לחומרא, **וּבְסוּרְיָא מֻתָּר** – שדין סוריא כדין חוץ לארץ לענין ערלה, אלא שהחמירו בה קצת, כמו שכבר בארנו במקומות אחדים (דמאי ו, יא; שביעית ו, ב); **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ יוֹרֵד וְלוֹקֵחַ** – יורד לתוך הגן של הנכרי ולוקח אצלו מפירותיו התלושים, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִרְאֶנּוּ לוֹקֵט** – שלא יראה הלוקח את הנכרי לוקט פירות של ערלה, שאז הרי ודאי ערלה הם. **כֶּרֶם נָטוּעַ יָרָק** – כגון נכרי שזרע ירק בין גפניו, ונאסר הירק משום כלאי הכרם, שאיסור כלאים נוהג אף בשל נכרים, **וְיָרָק נִמְכָּר חוּצָה לוֹ** – והנכרי מוכר ירק מחוץ לכרם, ואין ידוע אם הוא משל כלאי הכרם או לא, **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָסוּר** – שספק באיסור תורה הולכים בו לחומרא, **וּבְסוּרְיָא מֻתָּר** – שאיסור כלאי הכרם בסוריא מדרבנן הוא, וספק באיסור מדרבנן הולכים בו לקולא; **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ יוֹרֵד וְלוֹקֵט** – כלומר שהנכרי יורד ולוקט מהירק שבכרמו בפני הלוקח, ומותר ליקח ממנו את הירק, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִלְקֹט בַּיָּד** – שלא ילקוט הלוקח עצמו בידו. ויש שגורסים גם כאן כמו ברישא: ובחוצה לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא ילקוט ביד – כלומר שלוקח את הירק בתוך הכרם, ובלבד שלא ילקוט הלוקח עצמו בידו, אלא הנכרי ילקוט ויתן לו, מבלי שידע הלוקח אם הוא לוקט מן האסור (**ר"ש; "משנה ראשונה"; ועיין בבלי קידושין לח, ב**). ברם, אם הלוקח רואה שלוקט מן האיסור אסור ליקח ממנו. **הֶחָדָשׁ** – התבואה החדשה לפני הקרבת העומר (עיין חלה א, א), **אָסוּר מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם** – ואפילו בחוץ לארץ, שנאמר (**ויקרא כג, יג**): "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה... חוקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם", ודרשו: בכל מושבותיכם – בכל מקום שאתם יושבים, **וְהָעָרְלָה הֲלָכָה** – איסור הערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני. ואף על פי שספק בהלכה למשה מסיני הולכים בו לחומרא כמו בספק של איסור תורה, מכל מקום שנינו לעיל: "ספק ערלה בחוץ לארץ יורד ולוקח", לפי שהלכה זו כך נאמרה, שיהא ספקה מותר בחוץ לארץ (**בבלי קידושין לט, א**), **וְהַכִּלְאַיִם** – איסורם בחוץ לארץ, **מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** – ודווקא כלאי הכרם, הואיל ובארץ ישראל חמור איסורם, שאסורים הם בהנאה מן התורה, גזרו בהם חכמים אף בחוץ לארץ, אבל כלאי זרעים שמותרים באכילה בארץ ישראל, לא גזרו חכמים עליהם בחוץ לארץ, ומותר לזרעם שם לכתחילה. ברם, כלאי אילנות (איסור הרכבה) וכלאי בהמה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מסכת ביכורים

פרק ראשון

א יֵשׁ מְבִיאִין בִּכּוּרִים וְקוֹרִין; מְבִיאִין וְלֹא קוֹרִין; וְיֵשׁ שֶׁאֵינָן מְבִיאִין. אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מְבִיאִין: הַנּוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ

פירוש ברטנורא

מסכת ביכורים

א א יש מביאין בכורים וקורין. מקרא בכורים, מארמי אובד אבי עד סוף הפרשה: **והבריך לתוך של יחיד.** שחפר גומא והטמין יחור של אילן בתוכה

משניות מבוארות – קהתי

אסורים מן התורה אף בחוץ לארץ, כמו שבארנו כבר במסכת כלאים (עיין פתיחה שם).

להרחבת הבאור של משנתנו נוסיף דברים אחדים:

א. בארנו הרישא של משנתנו – "ספק ערלה" – לפי הר"ש והברטנורא, בכגון נכרי שיש לו נטיעות של ערלה בגינתו (ודווקא בנכרי, שכן לישראל אסור למכור ערלה), כלומר שיש לו בגינתו גם אילנות אחרים, והפירות שהוא מוכר ספק אם הם מהנטיעות של ערלה או משאר האילנות. ואילו בסיפא, בענין הכרם הנטוע ירק, יוצא לפי באורנו, שהירק הוא ודאי כלאים. וכן מפרש רש"י (קידושין לח, ב). ברם, יש מפרשים, שאף בסיפא, בענין כלאי הכרם מדובר בכגון שנטוע בכרם גם ירק של היתר, או שזה הירק עצמו ספק אם נזרע באיסור (טור סימן רצו).

אמנם גם הרמב"ם מפרש בסיפא כמו שבארנו, שהירק הנטוע בכרם הוא ודאי כלאים, אבל גם בערלה הוא מפרש בדרך זו ש"ספק ערלה" היינו כרם של ערלה וענבים נמכרים חוצה לו, שלדעת הרמב"ם, אף שהכרם הוא ודאי ערלה מכל מקום בחוץ לארץ יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט (עיין נושאי כליו; ועיין יורה דעה רצד, ט).

ב. בענין איסור החדש בחוץ לארץ נחלקו אמנם רבי אליעזר וחכמים (קידושין לט ע"א), שדווקא לדעת רבי אליעזר איסור החדש נוהג מן התורה אפילו בחוץ לארץ, שכן דורש הוא את הפסוק "בכל מושבותיכם" – בכל מקום שאתם יושבים (כמו שהבאנו לעיל בבאור המשנה), ואילו לדעת חכמים אין איסור חדש נוהג בחוץ לארץ, שמה שכתוב "בכל מושבותיכם" – לאחר ירושה וישיבה משמע, כלומר שאף בארץ ישראל לא נתחייבו באיסור זה אלא לאחר שכבשו את הארץ ונתיישבו בה, היינו לאחר ארבע עשרה שנות הכיבוש והחילוק.

ומכאן, שסתם משנתנו היא כרבי אליעזר. ואף על פי שדעת יחיד היא, מכל מקום דעת רוב הפוסקים, שהלכה כסתם משנתנו שהחדש אסור מן התורה בכל מקום (הרמב"ם; הרי"ף; הרא"ש. ועיין יורה דעה רצג, ב. וביאור הגר"א שם).

ג. מה ששנינו במשנתנו: "והערלה הלכה" – נחלקו בגמרא בפירוש הלשון "הלכה". אחד אומר: הלכת מדינה, כלומר מנהג קדום (עיין בבא מציעא ז, ח), ואחד אומר: הלכה למשה מסיני, ברם ההלכה היא כדעה השנייה, שאיסור הערלה בחוץ לארץ הלכה למשה מסיני, כמו שבארנו אמנם במשנה.

שבת קודש

מסכת ביכורים

פתיחה למסכת ביכורים

וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱ־לֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ. וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱ־לֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא, וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱ־לֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם. וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם, וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לה' אֱ־לֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ. וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ, וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח ה' אֱ־לֹהֶיךָ. וְעָנִיתָ, וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱ־לֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט, וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב. וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ, וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה. וַנִּצְעַק אֶל־ה' אֱ־לֹהֵי אֲבֹתֵינוּ, וַיִּשְׁמַע ה' אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ. וַיּוֹצִאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדֹל, וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים. וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה, וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי ה', וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי ה' אֱ־לֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִפְנֵי ה' אֱ־לֹהֶיךָ. וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ ה' אֱ־לֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ, אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ. **(דברים כו, א-יא)**

פרשה זו באה ללמד פרטי המצווה של הבאת הביכורים; וכבר נזכרה מצווה זו בקצרה בספר שמות (כג, יט; לד, כו): "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' א־להיך". כן נאמר לאהרן הכהן (במדבר יח, יג): "בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה' לך יהיה, כל טהור בביתך יאכלנו". הביכורים הם, איפוא, פירות האילן והאדמה שהבשילו ראשונה, ומצווה להביאם לבית המקדש וליתנם לכהנים. ברם, לא מכל הפירות חייבים להביא ביכורים אלא משבעת המינים בלבד שנשתבחה בהם ארץ ישראל, כמבואר במסכתנו (א, ג), והם: חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, זית שמן ודבש (דברים ח, ח); דבש היינו תמרים שעושים מהם דבש.

הביכורים הם מן הדברים שאין להם שיעור (עיין פאה א, א), אבל בירושלמי מובאת ברייתא, שחכמים קבעו שיעור לביכורים: אחד מששים.

הבאת הביכורים יש בה מצווה נוספת, והיא מצוות "מקרא ביכורים", כמפורט בפרשה שהבאנו למעלה, שבבוא האדם עם טנא הביכורים אל הכהן בבית המקדש הריהו מצהיר תחילה דברי הודיה לה': "הגדתי היום לה' א־להיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" — כלומר בפרי הביכורים שהבאתי הריני מודה לה' שהביאני אל הארץ הזאת; והוא ממשיך אחר כך בקריאת הפרשה מ"ארמי אבד אבי וירד מצרימה"... עד "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי ה'". פרשה זו נקראת: "פרשת מקרא ביכורים", או "וידוי על הביכורים", כלומר תפילת הודייה לה' על החסדים שעשה עמנו, שהוציאנו ממצרים ונתן לנו את הארץ הזאת ארץ זבת חלב ודבש.

מסכת זו עוסקת בפרטי הדינים של הבאת הביכורים.

הפרק הראשון דן בשלשה סוגים של אנשים: א) שמביאים ביכורים וקוראים את פרשת הביכורים, ב) שמביאים ולא קוראים, ג) שאינם מביאים כלל.

בפרק השני נישנו דברים השווים בתרומה ובביכורים ובמעשר שני ושאינם שווים. כן סודרו בו – דרך אגב – הלכות נוספות בעניינים אחרים שיש בהם דרכים שוות ולא שוות.

הפרק השלישי פותח בדין הפרשת הביכורים (משנה א), ואחר כך מתאר את העלאת הביכורים למקדש, שנעשתה בפאר רב ובהמון חוגג (משניות ב–ו). במחציתו השניה מוסיף הפרק לדון בפרטי הלכות של הבאת הביכורים, קריאת הוידוי, תוספת ביכורים ועיטור ביכורים, כפי שיבוארו הדברים במקומם.

אגב העניינים שבפרק ב' נוסף עוד למסכתנו פרק רביעי, שמקורו בתוספתא, והוא דן באנדרוגינוס, שבקצת דרכים הוא שווה לאנשים, בקצת דרכים הוא שווה לנשים, ובקצת דרכים אינו שווה לא לאנשים ולא לנשים. אמנם רוב מפרשי המשנה לא עסקו בפרק זה, והרבה ספרי משנה אינם מביאים אותו כלל; אבל אנחנו נעסוק גם בפרק זה הואיל והוא נכלל בלוח המשנה היומית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִבְרִיךְ לְתוֹךְ שֶׁל יָחִיד אוֹ שֶׁל רַבִּים, וְכֵן הַמַּבְרִיךְ מִתּוֹךְ שֶׁל יָחִיד אוֹ מִתּוֹךְ שֶׁל רַבִּים לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ; הַנּוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְהִבְרִיךְ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד וְדֶרֶךְ הָרַבִּים בָּאֶמְצַע, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מֵבִיא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּזֶה מֵבִיא.

ב מֵאֵיזֶה טַעַם אֵינוֹ מֵבִיא? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג, יט)**: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ" — עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ. הָאֲרִיסִין, וְהֶחָכוֹרוֹת, וְהַסִּקְרִיקוֹן, וְהַגַּזְלָן אֵין מְבִיאִין מֵאוֹתוֹ הַטַּעַם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ".**

פירוש ברטנורא

וכסהו בעפר, והוציא ראש היחור לתוך שדה חבירו או ברשות הרבים. וכן אם הנטיעה עומדת בתוך של חברו או ברשות הרבים, והוציא ראש היחור בתוך שלו אינו מביא כדמפרש בסמוך, לפי שאין כל הגידולים מאדמתו: **ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע.** כגון שיש לו שתי גנות משני צדי הדרכים, אינו מביא, שאין כל הגידולים מאדמתו: **כזה מביא.** כיון שיש לו רשות לעשות כן, שמותר לעשות חלל תחת רשות הרבים כשאינו מזיק לרבים כלום, אדמתך קרינן ביה. ומכל מקום סבר רבי יהודה שאע"פ שמביא אינו קורא. ואין הלכה כרבי יהודה:

ב האריסין. מקבלין את השדה למחצה לשליש ולרביע: **הכירות.** מקבל את השדה בדבר קצוב כך וכך כורים לשנה, בין שהיא עושה הרבה בין שהיא עושה מעט: **סקריקון.** הורג נפשות ונותן לו קרקע כדי שלא יהרגנו. ולשון סקריקון שא קרקע והניחני. ואע"ג דיהיב ליה לפי שעה לא מחיל ליה דסבר האידנא לשקול ולמחר תבענא ליה בדינא:

משניות מבוארות – קהתי

בטעם מצוות הבאת הביכורים כותב בעל "ספר החינוך":

"משרשי המצווה כדי להעלות דבר השם יתברך על ראש שמחתנו, ונזכור ונדע כי מאתו ברוך הוא יגיעו לנו כל הברכות בעולם. על כן נצטווינו להביא למשרתי ביתו ראשית הפרי המתבשל באילנות, ומתוך הזכירה וקבלת מלכותו והודאתנו לפניו כי הפירות ויתר כל הטובה מאתו יבואו, נהיה ראויים לברכה ויתברכו פירותינו".

ובטעם מצוות הקריאה הוא כותב: "לפי שהאדם מעורר מחשבותיו ומצייר בלבבו האמת בכוח דברי פיו, על כן בהיטיב אליו השם ברוך הוא ובברכו אותו ואת אדמתו לעשות פירות וזכה להביאם לבית א־להינו, ראוי לנו לעורר לבנו בדברי פיהו ולחשוב כי הכל הגיע אליו מאת אדון העולם, ויספר חסדיו יתברך עלינו ועל כל עם ישראל דרך כלל. ועל כן מתחיל בעניין יעקב אבינו, שחלצו הא־ל מיד לבן ועניין עבודת המצריים בנו ושהצילנו הוא ברוך הוא מידם, ואחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עליו, ומתוך התעוררות נפשו בשבח השם ובטובו זוכה הוא ומתברך..."

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), ששתי מצוות הן בביכורים: הבאת הביכורים ומקרא פרשת הביכורים. ברם, לא כל המביא ביכורים יכול לקיים גם את המצוה של מקרא ביכורים, ויש שבכלל לא חלה עליהם חובת הבאת הביכורים; כל זה יבואר בפרקנו.

יֵשׁ מְבִיאִין בִּכּוּרִים וְקוֹרִין — פרשת מקרא ביכורים (כמו שבארנו בפתיחה למסכתנו); ויש **מְבִיאִין** — ביכורים, **וְלֹא קוֹרִין** — ואינם רשאים לקרוא את הפרשה; **וְיֵשׁ שֶׁאֵינָן מְבִיאִין** — ביכורים כלל. זוהי פתיחה לפרקנו כולו. בו מבוארים שלשת הסוגים הללו, החל באחרון וגמור בראשון. **אֵלּוּ שֶׁאֵינָן מְבִיאִין** — ביכורים כלל: **הַנּוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ** — יש גורסים: בתוך שלו, כגון שנטע גפן בתוך שדהו, **וְהִבְרִיךְ לְתוֹךְ שֶׁל יָחִיד** — שכפף זמורה המחוברת בגפן וטמן אותה בתוך האדמה והוציא את ראשה בשדהו של חבירו, **אוֹ שֶׁל רַבִּים** — או שהבריך לתוך רשות הרבים, כדי שתצמח משם גפן חדשה; **וְכֵן הַמַּבְרִיךְ מִתּוֹךְ שֶׁל יָחִיד אוֹ מִתּוֹךְ שֶׁל רַבִּים לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ** — שהגפן עומדת בשדה חבירו או ברשות הרבים, והבריך ממנה זמורה לתוך שדהו; או **הַנּוֹטֵעַ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ, וְהִבְרִיךְ לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ** — שהנטיעה היא ברשותו ואף ההברכה היא לתוך רשותו, **וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד וְדֶרֶךְ הָרַבִּים** — או דרך הרבים, **בָּאֶמְצַע** — כגון שיש לו שתי גינות משני צידי הדרך והבריך מתוך גינתו האחת לתוך גינתו האחרת תחת אותה הדרך; בכל המקרים הללו, **הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מֵבִיא** — ביכורים, לא מן הנטיעה ולא מן הבריכה (**ירושלמי**) לפי שיונקות הן מאדמה שאינה שלו, כמבואר הטעם להלן (משנה ב). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּזֶה מֵבִיא** — הנוטע לתוך שלו והבריך לתוך שלו ודרך היחיד או דרך הרבים באמצע, הרי הוא מביא ביכורים. יש מפרשים, שאם דרך היחיד באמצע אף רבי יהודה מודה שאינו מביא ביכורים, ואין רבי יהודה חולק על תנא קמא אלא כשדרך הרבים באמצע, שלדעתו רשאי אדם להבריך תחת רשות הרבים. וכן מבואר טעמו בירושלמי, שסובר הוא כרבי אליעזר (בבא בתרא ג, ח) המתיר לעשות חלל תחת רשות הרבים, כדי שתהא עגלה מהלכת וטעונה אבנים (אם עשה על גבי החלל כיסוי חזק עד שעגלה טעונה אבנים יכולה להלך עליו) כלומר כשאינו מזיק לרבים. ברם, אף לרבי יהודה מביא ואינו קורא, שאף על פי שמותר לו להשתמש בחלל שתחת רשות הרבים, מכל מקום אינו שלו לעולם (**עיין "תוספות יום טוב"**).

מדברי המפרשים שהזכרנו לעיל משמע ש"דרך היחיד" היינו דרך שהיא רשות יחיד; אבל יש מפרשים: דרך היחיד — היינו דרך שרוחבה ארבע אמות (שרק יחידים הולכים בה), ודרך הרבים — שרוחבה שש עשרה אמה (כמו שבארנו במסכת פאה ב, א), כלומר ש"דרך היחיד" אינה דווקא רשות יחיד אלא אפשר שהיא רשות הרבים, ולפי זה יש לפרש במשנתנו, שרבי יהודה חולק על תנא קמא גם כשדרך היחיד באמצע ("תוספות חדשים").

בענין "הנוטע בתוך שלו והבריך לתוך של יחיד" מבואר בירושלמי, שדווקא אם לא קיבל רשות מחברו להבריך לתוך שלו אינו מביא, אבל אם קיבל ממנו רשות, הרי זה מביא. וכן פוסק הרמב"ם: "נתן לו חבירו רשות להבריך בתוך שלו אפילו לשעה, הרי זה מביא ביכורים" (הל' ביכורים ב, יא). ובענין "המבריך מתוך של יחיד" ישנן דעות שונות (עיין "משנה ראשונה").

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה לפרש טעמם של חכמים.

מֵאֵיזֶה טַעַם אֵינוֹ מֵבִיא — המבריך לתוך של יחיד או לתוך של רבים, או המבריך מתוך של יחיד או מתוך של רבים לתוך שלו, או המבריך תחת דרך היחיד או דרך הרבים, כפי ששנינו במשנה הקודמת? **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ** תביא בית ה' א־להיך", ולמדים מתיבת "אדמתך": **עַד שֶׁיִּהְיוּ כָּל הַגִּדּוּלִין מֵאַדְמָתְךָ** — אין אתה חייב בהבאת ביכורים אלא אם כן כל הגידולים הם מאדמתך, יצאו אלו שנימנו לעיל שאין כל הגידולים מאדמתם. **הָאֲרִיסִין** — המקבלים שדות או כרמים לעבדם ולטפל בהם על מנת לקבל בשכר עבודתם מחצה או שליש מהפירות, או על מנת ליתן לבעליהם חלק מסויים מהפירות כפי המוסכם, והשאר יקחו לעצמם. **וְהֶחָכוֹרוֹת** — החוכרים שדות או גנים לעבדם ונותנים לבעליהם דבר קצוב, כגון שלושים כור חיטים לשנה, בין שתעשה השדה הרבה ובין שתעשה מעט, **וְהַסִּקְרִיקוֹן** — בריונים המאיימים על בעל השדה לרצחו עד שהוא מסכים לתת להם את שדהו לפדיון נפשו; יש מבארים שהלשון "סיקריקון" היא מיוונית (או מרומית), ופירושה: אנשי הפגיון, שכן בימי מלחמת הרומאים נגד היהודים היו בריונים שנשאו פגיונות קצרים מתחת לבגדיהם והיו רוצחים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מבוארות – קהתי

כל המתנגד להם. ויש מפרשים בדרך הנוטריקון: סיקריקון — שא קרקע והניחני. ואף על פי שנותן להן את השדה, אינו מוחל להם, שכן דעתו היא שלמחר יתבעם לדין. הרמב"ם מפרש: "סיקריקון" הם אנשים גוזלי קרקעות ואוכלים פירותיהם שלא ברצון בעליהם,

וְהַגַּזְלָן – שגזל שדה חבירו; כל אלו **אֵין מְבִיאִין** – ביכורים, **מֵאוֹתוֹ הַטַּעַם** – ששנינו למעלה, **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ"** – יצאו אלו שאין האדמה שלהם.

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' א

1 הגמרא מביאה מימרות נוספות בשבח בבל: **אָמַר רַב יְהוּדָה, כָּל**
2 **הַדָּר בְּבָבֶל, כְּאִילּוּ דָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר** (זכריה ב יא), 'הוֹי צִיּוֹן,
3 **הִמָּלְטִי, יוֹשֶׁבֶת בַּת בָּבֶל', כלומר שקורא הפסוק בשם 'ציון'**
4 לישובים בבבל, ומכאן לומדים שמעלתם היא כמעלת הדרים
5 בארץ ישראל.
6 **אָמַר מַאבַיֵּי, נַקְטִינָן** – מקובל בידינו, **שֶׁבָּבֶל לֹא חַיָּיא** – לא רואה **חֲבָלֵי**
7 **דְּמָשִׁיחַ**, כלומר שיושבי בבל יצאלו מן חבלי הצרות שיהיו בתקופת
8 המשיח. **תַּרְגֻּמָהּ** – פירש אביי, שהכוונה **אַהוּצַל דְּבִנְיָמִין** – למקום
9 בבבל שנקרא הוצל דבנימין, שמקום זה ינצל מחבלי משיח, **וְקָרוּ**
10 **לֵיהּ** – ויקראו לו בימות המשיח, **קַרְנָא דְּשֵׁיזְבְתָּא** – פינת ההצלה,
11 כלומר שהיושב שם ניצול מחבלי משיח.
12 הגמרא מביאה את מעלתה של ארץ ישראל לענין תחיית המתים:
13 **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, מֵתִים שֶׁקְּבוּרִים בְּחוּץ לָאָרֶץ, אֵינָם חַיִּים** בתחיית
14 המתים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל כו כ), **'וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים'**, ופירוש
15 הפסוק הוא, **אֶרֶץ שֶׁצְּבִיּוֹנִי בָּהּ**, כלומר, ארץ ישראל שהדרו של ה'
16 עליה, **מֶתֶיהָ חַיִּים**, אך ארץ **שֶׁאֵין צְבִיּוֹנִי בָּהּ**, דהיינו חוץ לארץ, **אֵין**
17 **מֶתֶיהָ חַיִּים**.
18 הגמרא מקשה על דעה זו: **מֵתִיב רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל**, הרי הפסוק
19 אומר בענין תחיית המתים (ישעיה כו יט) **'יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן'**.
20 **מַאי לָאו** – האם אין פירוש הפסוק ש**'יִחְיוּ מֵתֶיךָ'** אלו **הַמֵּתִים**
21 **שֶׁבָּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**, ואילו **'נְבֵלָתִי יְקוּמוּן'** אלו **מֵתִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ**,
22 ונמצא, שגם המתים שבחוץ לארץ חיים בתחיית המתים, **וּמַאי**
23 **'וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים'** – ומהו פירוש הפסוק שמשם דרש רבי
24 אלעזר שהמתים שבחוצה לארץ אינם חיים, **אַנְבּוּכֵי נָצַר הוּא**
25 **דְּכְתִיב** – פסוק זה נאמר לגבי נבוכדנצר, **דְּאָמַר רַחֲמָנָא** – שאמר
26 הכתוב **מַיְיתִינָא עֲלֵיהוּ מַלְכָּא דְּקַלִּיל כִּי מַבְיָא** – אביא עליהם מלך,
27 שהוא קל ורץ כצבי.
28 הגמרא מיישבת את דעת רבי אלעזר: **אָמַר לֵיהּ** רבי אלעזר לרבי
29 אבא בר ממל, **רַבִּי, מִקְרָא אַחֵר אֲנִי דּוֹרֵשׁ** – מפסוק אחר אני לומד
30 את דרשתי, שנאמר (שם מב ה) **'נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ, וְרוּחַ לַהֹלְכִים**
31 **בָּהּ'**, כלומר שהקב"ה נותן נשמה ורוח בתחיית המתים רק לעם
32 שעל ארץ ישראל.
33 מקשה הגמרא: **וְאֶלָּא הַכְּתִיב 'נְבֵלָתִי יְקוּמוּן'**, ומן הכפילות בפסוק
34 זה משמע לכאורה שאכן מתי חוצה לארץ חיים, ואם כן, סותרים
35 הפסוקים זה לזה.
36 מתרצת הגמרא: **הָהוּא** – פסוק זה אכן מדבר רק על ארץ ישראל
37 והנאמר **'נבלתי יקומון', בְּנַפָּלִים הוּא דִּכְתִיב**, ובא ללמדנו שגם אלו
38 הנפלים יקומו בתחיית המתים.
39 מקשה הגמרא: **וְרַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל**, שסובר שגם מתי חוצה לארץ
40 קמים בתחיית המתים, **הַאי** [–פסוק זה] **'נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ'**,
41 שמשם למד רבי אלעזר שרק יושבי ארץ ישראל חיים בתחיית
42 המתים **מַאי עָבֵיד לֵיהּ** – מה דורש מפסוק זה. מתרצת הגמרא:
43 **מִיבְּעֵי לֵיהּ** – פסוק זה נצרך, לדרוש כדרשתו **דְּרַבִּי אַבָּהוּ, דְּאָמַר רַבִּי**
44 **אַבָּהוּ, אֲפִילּוּ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מוּכְטָח לָהּ שֶׁהִיא בַּת**
45 **הָעוֹלָם הַבָּא, כְּתִיב הָכָא** לגבי תחיית המתים **'לָעָם עָלֶיהָ', וּכְתִיב**
46 **הָתָם** – וכתוב שם (בראשית כב ה) **'שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר'**, ודורשים
47 מפסוק זה שעבדים הם **עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר**, ויש ללמוד בגזירה שוה
48 מלשון 'עם' הכתוב בשניהם, שאפילו לשפחות כנעניות אם הן
49 דרות בארץ ישראל יש להם עולם הבא.
50 הגמרא דורשת את המשך הפסוק שהובא לעיל: נאמר 'ורוח

לַהֹלְכִים בָּהּ', אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמְּהַלֵּךְ 51
אַרְבַּע אַמּוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא, 52
שהקב"ה נותן לו רוח, והיינו לעולם הבא. 53
הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי אלעזר. שואלת הגמרא: **וְכִי לְרַבִּי** 54
אֶלְעָזָר, צַדִּיקִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ אֵינָם חַיִּים בתחיית המתים. משיבה 55
הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר**, צדיקי חוץ לארץ אמנם חיים, אך **עַל יְדֵי** 56
גְּלִגּוּל, שמתגלגלות עצמותיהם עד ארץ ישראל, ושם הם חיים. 57
הגמרא מקשה על תירוץ זה: **מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אַבָּא סַלָּא רַבָּא**, הרי 58
גְּלִגּוּל עצמות **לַצַּדִּיקִים צַעַר הוּא**, ומדוע שיגרם להם צער זה. 59
משיבה הגמרא: **אָמַר מַאבַיֵּי, מְחִילּוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם בַּקַּרְקַע**, ועומדים 60
על רגליהם בחוץ לארץ, והולכים במחילות עד ארץ ישראל, ושם 61
הם יוצאים מן האדמה. 62
הגמרא דנה בדברי יעקב אבינו לבניו לפני מותו: נאמר בפסוק 63
(בראשית מז ל) **'וְנִשְׁאַתִּנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם', אָמַר קָרֶנָא,** 64
דְּבָרִים בְּגוֹ – יש כאן דברים נסתרים, וצריך להתבונן בדבר, שהרי 65
יוֹדֵעַ הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה, ואינו צריך לזכותה של 66
ארץ ישראל כדי לקום בתחיית המתים, **וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ** 67
חַיִּים בתחיית המתים, **לָמָּה הִטְרִיחַ אֶת בָּנָיו** לקוברו בארץ ישראל. 68
אלא על כרחך שחשש יעקב אבינו, **שֶׁמָּא לֹא יִזְכֶּה לִמְחִילּוֹת**, 69
ויצטרך להתגלגל עד ארץ ישראל. **כֵּיוָצֵא בְּדָבָר אַתָּה אוֹמֵר**, על 70
הפסוק (שם נ כה) **'וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'**, שהשביעם שיעלו 71
את עצמותיו ממצרים, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, דְּבָרִים בְּגוֹ**, ויש להתבונן 72
בדבר, הרי **יוֹדֵעַ הָיָה יוֹסֵף בְּעַצְמוֹ שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה**, ואינו צריך 73
לזכותה של ארץ ישראל, **וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ חַיִּים** בתחיית 74
המתים, **לָמָּה הִטְרִיחַ יוסף אֶת אֶחָיו לנושאו אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה**, 75
ממצרים לארץ ישראל. אלא על כרחך שחשש יוסף **שֶׁמָּא לֹא יִזְכֶּה** 76
לִמְחִילּוֹת, אלא יחיה על ידי גלגול, וזהו צער. 77
הגמרא מביאה מעשה בענין הקשור לענין זה: **שָׁלְחוּ לֵיהּ אֲחוֹהִי** 78
לְרַבָּה – האחים של רבה שהיו דרים בארץ ישראל, שלחו לו אגרת 79
למקומו בפומבדיתא שיעלה לארץ ישראל, וכך כתבו לו, **יוֹדֵעַ הָיָה** 80
יַעֲקֹב שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה וכו', כבכל המבואר לעיל. וכתבו לו עוד, 81
אִילְּפָא מוֹסִיף בָּהּ דְּבָרִים, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל אִשָּׁה אַחַת, 82
שהיתה דרה בחוץ לארץ ורצה לקחתה לו לאשה, **וּכְיֵיקֵשׁ לְיַרֵּד** 83
אחריה לחוץ לארץ ולישא אותה. **כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע כָּוֹאת** – מימרא זו, 84
שאפילו יעקב אבינו חשש שלא יזכה למחילות, **גִּלְּגֵל בְּעַצְמוֹ** – 85
נשא את צערו, ונמנע מלצאת מארץ ישראל וללכת לישא את 86
אותה אשה, **עַד יוֹם מוֹתוֹ**. והמשיכו אחי רבה, **אַף עַל פִּי שֶׁחָכָם** 87
גָּדוֹל אַתָּה, יפה לך לעלות לארץ ישראל, ללמוד מפי רב, **לְפִי** 88
שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה לוֹמֵד מֵעַצְמוֹ, לְלוֹמֵד מֵרַבּוֹ, ואם תבוא לכאן, תחכם 89
יותר. **וְאִם תֹּאמַר, אֵין לְךָ רַב** בארץ ישראל, שיוכל ללמדך, אינו 90
כן, אלא **יֵשׁ לְךָ רַב, וּמַנּוּ** [–ומידהו], **רַבִּי יוֹחָנָן. וְאִם אֵין אַתָּה עוֹלֶה** 91
לארץ ישראל, אזי **הִזָּהֵר בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים**. והם, **אַל תַּרְבֶּה בִּישִׁיבָה,** 92
שֶׁיְּשִׁיבָה קָשָׁה לְתַחְתּוֹנִיּוֹת [–טחורים]. **וְאַל תַּרְבֶּה בַּעֲמִידָה, שֶׁעֲמִידָה** 93
קָשָׁה לַלֵּב. וְאַל תַּרְבֶּה בַּהֲלִיכָה, שֶׁהֲלִיכָה קָשָׁה לָעֵינַיִם. אֶלָּא התנהג 94
כָּךְ, שְׁלֹשׁ מִזְּמַנְּךָ בִּישִׁיבָה, שְׁלֹשׁ מִזְּמַנְּךָ בַּעֲמִידָה, וְשָׁלֹשׁ מִזְּמַנְּךָ 95
בְּהִילּוּךְ. וְכָל יְשִׁיבָה שֶׁאֵין עִמָּהּ סְמִיכָה, עֲמִידָה נוֹחָה הֵימֶנָּה. תמהה 96
הגמרא: **עֲמִידָה סַלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי עולה על דעתך שעמידה עדיפה 97
מישיבה ללא סמיכה, **וְהָאֲמַרְתְּ עֲמִידָה קָשָׁה לַלֵּב**. מבארת הגמרא: 98
אֶלָּא כוונת אחי רבה לומר, **שִׁישִׁיבָה** 99

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פו ע"א: הגמרא מביאה עוד מדברי התוספתא שהביאה לעיל: **כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים, אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ** - מן השמים מונעים אותו מלחטוא. **וְכָל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים, כִּמְעַט שֶׁאֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה.** מבארת הברייתא: **כָּל הַמְזַכֶּה אֶת הָרַבִּים אֵין חֵטְא בָּא עַל יָדוֹ מַאי טַעְמָא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא** שזיכה אחרים **בְּגֵיהִנֹּם וְתַלְמִידָיו** שזכו על ידו **בְּגַן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר** בדברי דוד לה' (תהלים טז י) **'כִּי לֹא תַעֲזוֹב נַפְשִׁי לִשְׁאוֹל לֹא תִתֵּן חֲסִידְךָ לִרְאוֹת שָׁחַת'** - לא תעזוב נפשי לחטוא ולהיכנס לגהינום. והטעם **שכָּל הַמַּחֲטִיא אֶת הָרַבִּים אֵין מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה,** כדי **שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא** שהחטיא רבים **בְּגַן עֵדֶן, וְתַלְמִידָיו** שחטאו על ידו **בְּגֵיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר** (משלי כח יז) **'אָדָם עָשֻׁק בְּדַם נָפֶשׁ, עַד בּוֹר יָנוּס אַל יִתְמְכוּ בוֹ'** - מי שעשק נפש והכשילה בעבירה, יניחו לו מן השמים ליפול לגהינום ולא יעזרוהו.

שנינו במשנה: **הָאוֹמֵר אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֶחֱטָא וְאָשׁוּב,** אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמֵימַר** - מדוע נוקטת המשנה אופן שאמר **'אֶחֱטָא וְאָשׁוּב אֶחֱטָא וְאָשׁוּב' תְּרֵי זִימְנֵי.** משיבה הגמרא: **כִּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ, הוּתְּרָה לוֹ** העבירה. תמהה הגמרא: וכי **הוּתְּרָה לוֹ סָלְקָא דַּעְתָּךְ** לומר. מבארת הגמרא: **אֶלָּא נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶיתֵּר** - נדמה בעיניו כאילו היא מותרת. ולפיכך כשאומר שני פעמים 'אחטא ואשוב' אין מספיקים בידו לעשות תשובה, לפי שנדמית לו העבירה כהיתר.

שנינו במשנה: **אֶחֱטָא וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר.** מבררת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי.** דְּתַנְיָא, **רַבִּי אוֹמֵר, עַל כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, בֵּין עָשָׂה תְּשׁוּבָה בֵּין לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר,** ומלשון 'על כל' משמע שאף על עבירה זו יום הכפורים מכפר. דוחה הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** כ**רַבִּי, אַגַּב שֶׁאֵינוֹ** - אם הוא חוטא מחמת שהוא סומך על כך שיום הכפורים מכפר, הוא אינו מכפר.

רש"י

אין חטא בא על ידו — הקב"ה מדחה מפניו את העבירה, שלא תבא לידו. **כי לא תעזוב נפשי** — למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו. **עשוק בדם נפש** — מחויב בנפש שאבדה על ידו. **אל יתמכו בו** — שלא יפול, אלא מניחין אותו ויפול בבור בגיהנם. **כדרב הונא** — דכיון דחטא תרי זימני — שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה, לפי שהעבירה דומה עליו היתר. **לימא דלא כרבי** — דאמר לעיל אפילו לא עשה תשובה מכפר. **אגב שאני** — מאחר שעליו הוא סומך לחטוא — אינו מכפר. **והכתיב ופללו אלהים** — וקא סלקא דעתך "ופללו" — לשון תפלה ופיוס הוא, שהקב"ה מפללו ומפייסו ומכפר לו. **מאן אלהים דיין** — והאי "ופללו" — לשון "ונתן בפלילים" (שמות כא) — הדיין ישפוט ביניהם. **אי הכי** — דפללו דקרא לשון משפט נינהו, אימא סיפא: מי יתפלל לו, מי ישפטנו בשביל המקום, וכי אין שלוחין הרבה למקום ליפרע הימנו? **הכי קאמר** — הכי נמי דפילול דקרא לשון פיוס הוא, והכי קאמר: אם יחטא איש לאיש ופללו לחבירו, וריצהו, האלהים ימחול לו. **ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו** — אם אינו שב מעבירות שבידו. כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם.

שנינו במשנה: **עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם וְכוּ'** עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. מקשה הגמרא: **דָּמֵי לֵיהּ רַב יוֹסֵף בַּר חָבוּ לְרַבִּי אַבָּהוּ,** וכי **עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, וְהָא כְּתִיב** בתוכחת עלי הכהן לבניו (שמואל א' ב כה) **'אִם יֶחֱטָא אִישׁ לְאִישׁ, וּפִלְלוּ אֱלֹהִים'.** הגמרא סבורה שפירוש הפסוק הוא שאלוקים יתפייס ויכפר לו. ומשמע, אף כשלא ריצה את חבירו. מתרצת הגמרא: **מַאן 'אֱלֹהִים'** האמור כאן, **דַּיָּינָא** - דיין, כלומר הדיין ישפוט ביניהם. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** ש'פללו' מלשון משפט, **אֵימָא סֵיפָא** (שמואל שם) **'וְאִם לַה' יֶחֱטָא אִישׁ, מִי יִתְפַּלֵּל לוֹ',** ולדבריך פירושו 'מי ישפטנו בשביל ה'', וכי אין לה' שליחים להיפרע ממנו. מתרצת הגמרא: אכן 'פללו' מלשון פיוס הוא, **וְהָכִי קָאָמַר** עלי לבניו בתוכחתו, **אִם יֶחֱטָא אִישׁ לְאִישׁ וּפִלְלוּ** - ופייס את חבירו, **אֱלֹהִים יִמְחוֹל לוֹ. וְאִם לַה' יֶחֱטָא אִישׁ** ואינו שב, **מִי יִתְפַּלֵּל בַּעֲדוֹ** - מי יפייס את ה' בעדו, מלבד **הַתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תֵּשֵׁב הבת שנתקדשה בבית אביה עַד שֶׁתַּלְבִּין רֹאשָׁהּ, כלומר, רשאי החתן לעכב הנישואין עד שיקיים אביה את התחייבותו, ואינו מחויב לתת לה גט. אַדְמוֹן אוֹמֵר, יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר לחתן, אִילּוּ אֲנִי פָּסַקְתִּי לְעַצְמִי התחייבות זו, ולא הייתי מקיימת, היה ראוי שאֵשֵׁב עגונה עַד שֶׁתַּלְבִּין רֹאשִׁי. אבל עַכְשָׁיו, שֶׁאַבָּא הוא זה שפָּסַק, מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת, ולכן אוֹ כְּנוֹס אותי בנישואין ללא הנדוניא אוֹ פְּטוֹר אותי בגט. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן, כלומר, מסכים אני לדבריו.

* * *

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא שבה גירסא שונה למחלוקת שהובאה במשנה: מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא – משנתינו אינה כשיטת אותו תנא, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי יְהוּדָה, לֹא נֶחְלְקוּ אַדְמוֹן וַחֲכָמִים עַל המקרה המובא במשנה, של הַפּוֹסֵק מָעוֹת לַחֲתָנוֹ וּפָשַׁט לוֹ אֶת חֶרְגֵּל, שֶׁבאופן זה לדעת הכל יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר, אַבָּא פָּסַק עָלַי, מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת, ואינו יכול לעכבה משום הבטחת אביה. עַל מַה נֶּחְלְקוּ, עַל שֶׁפָּסְקָה הִיא עַל עַצְמָהּ לתת מעות לבעלה כנדוניא ואינה עומדת בהתחייבותה, שֶׁחֲכָמִים אוֹמְרִים, תֵּשֵׁב עַד שֶׁתַּלְבִּין רֹאשָׁהּ, וַאַדְמוֹן אוֹמֵר, יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר לו, כְּסִבּוּרָהּ אֲנִי – הייתי סבורה בשעה שפסקתי על עצמי, שֶׁאַבָּא נוֹתֵן עָלַי את הסכום שהתחייבתי, וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין אַבָּא נוֹתֵן עָלַי, מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת, ולכן אוֹ כְּנוֹס אותי בנישואין אוֹ פְּטוֹר אותי בגט, ואינך יכול לעגן אותי. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן.

הגמרא מביאה ברייתא המגבילה את דברי הברייתא לעיל: תָּנָא בברייתא, כַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים, שאמרו חכמים שאם פסקה נדוניא על עצמה תשב עד שתלבין ראשה אם אינה מקיימת הבטחתה, בְּגְדוֹלָה שפסקה על עצמה, אֲבָל בְּקִטַּנָּה [שאביה קיבל את קידושיה], כּוֹפִין. מבררת הגמרא: כּוֹפִין לְמַאן – את מי כופים, אִילֵּימָא – אם נאמר, שהכוונה שאם הבת הקטנה פסקה, כופים לָאָב לעמוד בהתחייבותה, הרי אִיפְּכָא מִיבָּעֵי לֵיהּ – הדין היה צריך להיות הפוך, שבגדולה, שיש תוקף להתחייבותה יכפו את האב לשלם מה שפסקה בתו, ובקטנה, שאין תוקף לדבריה, לא יכפוהו. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כוונת הברייתא היא, שכּוֹפִין לַבַּעַל לִיתֵּן גֵּט.

* * *

הגמרא מבררת את ההלכה בהוראותיו של אדמון: אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל 'רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן', אזי הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן, האם אֲפִילּוּ בְּבָרַיְיתָא, נאמר כלל זה. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, מִי קָאַמְרִינָן – וכי אמרנו שדווקא בַּמִּשְׁנָה תקף הכלל הזה, הרי 'בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל' קָאַמְרִינָן, ולכך אף בברייתא כשאמר רבן גמליאל 'רואה אני את דברי אדמון' הלכה כמותו.

הגמרא מוסיפה לדון בהלכה במחלוקות חנן וחכמים, ואדמון וחכמים: אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבָּה בַּר יִרְמְיָה, שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן, ובהם חלק על חכמים, הֲלָכָה כַּיּוֹצֵא בוֹ – הלכה כמי שהסכים עמו, דהיינו רבן יוחנן בן זכאי. אך שִׁבְעָה דְּבָרִים שֶׁאָמַר אַדְמוֹן, וחלק על חכמים, אֵין הֲלָכָה כַּיּוֹצֵא בוֹ, כלומר כרבן גמליאל, שהכריע כמותו.

הגמרא מבררת את כוונת רבה בר ירמיה: מַאי קָאַמַר – מה כוונת רבה בר ירמיה. אִילֵּימָא הָכִי קָאַמַר – אם נאמר, שכך כוונתו לומר, שׁשְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן, הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בוֹ [–כרבן יוחנן בן זכאי], וְאולם שִׁבְעָה דְּבָרִים שֶׁאָמַר אַדְמוֹן, אֵין הֲלָכָה לא כְּמוֹתוֹ וְלֹא כַּיּוֹצֵא בוֹ [–כרבן גמליאל], אלא כחכמים. וכי אפשר לומר כן, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל 'רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן', הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, ולא מסתבר שבא רבה בר ירמיה לחלוק עליו. אֶלָּא הָכִי קָאָמַר – כך כוונת רבה בר ירמיה לומר, בִּשְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן, הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בוֹ [–רבן יוחנן בן זכאי], ואילו בִּשְׁבִעָה דְּבָרִים שֶׁאָמַר אַדְמוֹן, אֵין הֲלָכָה כַּיּוֹצֵא בוֹ, כלומר, אין הלכה כרבן גמליאל, שפסק כמותו רק בשלשה דברים, ולא פסק כמותו בשאר דבריו. הָא כְּמוֹתוֹ הֲלָכָה בְּכוּלְּהוּ – אלא הלכה כאדמון בכל הדברים שאמר, ולא רק באלו שפסק רבן גמליאל כמותו. הגמרא מקשה אף על ביאור זה: וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה, כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל 'רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן', הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, ויש לדייק מדבריו, אָמַר אין – שרק במקום שאמר רבן גמליאל כן, הלכה כאדמון, לֹא אָמַר לֹא – ואילו כשלא אמר כן אין הלכה כאדמון. וכיצד יתכן לומר שהלכה כאדמון בכל דבריו. אֶלָּא הָכִי קָאָמַר זו כוונת רבה בר ירמיה לומר, בִּשְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן, הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בוֹ [רבן יוחנן בן זכאי], אולם שִׁבְעָה דְּבָרִים שֶׁאָמַר אַדְמוֹן, יֵשׁ מֵהֶן כמה דברים שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בוֹ [רבן גמליאל], וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁאֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בוֹ – כרבן גמליאל, והיינו, בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל 'רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן', הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. אִינָךְ, לֹא – אך בשאר הדברים שאמר אדמון במשניות הבאות, אין הלכה כמותו. אלא כרבן גמליאל שלא הכריע בדינים אלו כמותו.

משנה

משנה זו מביאה את הדין הרביעי שבו נחלקו אדמון וחכמים: הָעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה שביד חברו, וטוען 'שלי היא וזה שמכרה לך גזלה ממני', וְהוּא חָתוּם עָלֶיהָ כְּעֵד – ואותו העורר הוא אחד מן העדים החתומים על שטר המכירה, שקנה הנתבע שדה זו. אַדְמוֹן אוֹמֵר, אין בחתימה זו הודאה שאין שדה זו שלו משום שיכול לומר, הטעם שלא ערערתי בזמן שהגזלן מכר את השדה לנתבע, הוא לפי שהַשֵּׁנִי – הקונה שעכשיו מחזיק בשדה נוֹחַ לִי שיהא השדה אצלו כדי שאוכל להוציא ממנו השדה בדין, וְאילו הָרִאשׁוֹן – המוכר, דהיינו הגזלן, הוא אדם חזק וְקָשֶׁה הֵימֶנּוּ, וקשה לדון עמו ולהוציא את השדה מידו. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בכך שחתם על מכירת השדה אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ בשדה זו, מפני שחתימתו נחשבת כהודאה שאין לו בעלות על שדה זו.

המשנה מביאה דין דומה: עֲשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר, כלומר המחזיק בשדה מכר לאדם אחר שדה הסמוכה לזו שיש עליה עוררין, וכתב לקונה בשטר המכירה שהשדה הנמכרת נמצאת בצד שדה אחר שאף היא שייכת למוכר [ואותה תובע כעת העורר] ועל שטר מכירה זה חתם העורר, במקרה זה, גם אדמון מודה שאִיבֵּד העורר אֶת זְכוּתוֹ בשדה זו, שכן בזה לא שייך לומר 'השני נוח לי', ואם כן, חתימתו היא הודאה שהשדה הנתבעת שייכת לנתבע.

* * *

גמרא

שנינו במשנה שלדעת חכמים חתימת עד על שטר מכירת שדה נחשבת כהודאה ששדה זו אינה שלו: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ חכמים, שבחתימתו איבד את זכותו, אֶלָּא כשחתם בתורת עֵד, אֲבָל אם העורר הוא דַּיָּן שקיים את השטר, לֹא אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ לערער על השדה הכתובה בשטר. הגמרא מבארת את הטעם לחילוק זה: דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא, אֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר, אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ, שהרי הם באים להעיד על הכתוב בשטר, ולכן חתימתם היא על כל הכתוב בשטר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

במה דברים אמורים — אברייתא קאי. **איפכא מיבעי ליה** — אם באת לכוף את האב — איפכא מסתברא טפי, לפי שהגדולה תנאה תנאי. **אפילו בברייתא** — כשפסקה היא לעצמה: הכי גרסינן: אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה שני דברים שאמר חנן הלכה כיוצא בו שבעה דברים שאמר אדמון אין הלכה כיוצא בו. מאי קאמר כו': כיוצא בו דחנן — רבן יוחנן בן זכאי, כיוצא בו דאדמון — רבן גמליאל. **אין הלכה כיוצא בו** — שלא ראה את דבריו אלא בשלשה, שהיה לו לראות את דבריו בכולם. **משנה** **העורר על השדה כו'** — ראובן מערער על שדה שביד שמעון, ואומר: לוי שמכרה לך — גזלה ממני. **והוא חתום** — על שטר המכירה שכתב לוי לשמעון, כשמכרה לו. **אדמון אומר** — יכול הוא שיאמר: מה שלא ערערתי בשעה שלקחת מלוי, וחתמתי בתוך השטר עד — לפי שלוי אדם חזק, וקשה להוציאה מידו, ונוח לי שתהא בידך, שאוציאנה ממך בדין. **איבד את זכותו** — דהואיל וחתם — הודה שאין לו עסק בה. **עשאה** — המוחזק בה סימן לאחר, שלא מכר לראובן זה העורר עליה אלא לאיש אחר היה מוכר שדה מצד זו, ומצר לו ארבעת מצרי השדה, וכתב לו במצרים: מצר פלוני שדה שלי, ועשה שדה זו סימן מצר ללוקח, ובשמו של מוכר. וזה חתם על אותו שטר, ולא ערער. **איבד את זכותו** — אפילו לאדמון. דאין לומר כאן: השני נוח לי. **גמרא** **אבל** דיין — שהובא שטר המכירה בבית דין לקיימו, כמשפט קיום שטרות, שהעדים באין ומעידין על כתב ידם, והדיינין כותבין: שטרא דנן נפקא לקדמנא ואסהידו סהדי אחתימות ידייהו, ואישרנוהי וקיימנוהי. **לא איבד זכותו** — שלא ידע מה כתוב בו, שיערער עליו. **דתני רבי חייא** אין העדים חותמין על השטר **אלא אם כן קראוהו** — שהרי על דברי השטר הם באים להעיד.

אבל

תשב עד שתלבין ראשה — פירש רבינו שמואל בן מאיר: הא דאמר רב גידל בריש "הנושא" (כתובות קב,ב): עמדו וקדשו — קנו, דני מילי דקדשו מיד מתוך התנאי, או לאחר זמן והזכירו התנאים בשעת קידושין. אבל התנו עתה, וקדש לאחר זמן, ולא הזכירו התנאים — לאו דברים הנקנים באמירה הם ובכי האי גוונא הבא תשב עד שתלבין ראשה, ולא מצי תבע ליה בדינא. והלשון משמע כן: ועמדו וקדשו — משמע מתוך התנאי. וקשה לי מירושלמי, אהא דתנן: הפוסק מעות לחתנו ומת חתנו, אמרו חכמים: יכול הוא שיאמר לאחיך הייתי רוצה ליתן ולך אי אפשי ליתן. ופריך: ולאו דברים הנקנים באמירה הן? ומשני: כשפסק על מנת לכנוס. ומאי קשה? אפילו פסק על מנת שלא לכנוס, אפילו הכי יכול שיאמר לו: לך אי אפשי ליתן. דמיירי בשלא עמדו וקדשו מתוך התנאי? ומיהו, לא קשה כולי האי; דאי כשלא עמדו מתוך התנאי — היכי קאמר: לאחיך הייתי רוצה ליתן. מכל מקום אין נראה לרבי פירושו, דמכאן אין שום ראיה. דהא דקאמר: תשב עד שתלבין ראשה — כשאין לו לאב כלום ליתן, או הבעל אינו רוצה לטרוח ולהביאו לדין. אבל אם היה רוצה להביאו בדין — הוה ליה ליתן. ומיהו, הא לא משמע הכי לרבי לפרש — כשאין לו כלום ליתן, מדבעי למימר: כופין לאב. [ורבי שמע ד]בירושלמי מוקי דרב גידל בנשואין ראשונים, ומתניתין דהכא בנשואין שניים. ואני חפשתי בירושלמי, ומצאתי בריש "אף על פי" דהך דרב גידל — דוקא בנשואין הראשונים, ודוקא באב הפוסק על ידי בתו, ולא אשה על ידי בתה ולא אח על ידי אחותו. **ואפילו** בברייתא אמר ליה? אין, כל מקום קאמרינן. תימה: היכי מצי למיפסק הלכתא כתרוייהו כברייתא וכמתניתין? והלא דברים סותרין זה את זה, דבמתניתין קתני? אילו אני פסקתי כו', וברייתא קתני. כסבורה אני! יש לומר: הכי פירושו: ואפילו בברייתא. כלומר, למאי דסבירא ליה לתנא דברייתא דבפסקה היא בעצמה פליגי, קא אמרת דהלכתא כוותיה? ואמר ליה: כל מקום קאמרינן, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. **שני** דברים שאמר חנן הלכה כמותו וכיוצא בו — פירש בקונטרס: כיוצא בו דחנן — רבן יוחנן בן זכאי, כיוצא בו דאדמון — רבן גמליאל. וקשה לרבי: חדא — דלישנא לא משמע הכי. ועוד: מה לו להזכיר בדברי חנן "כיוצא בו"? והא לא מיירי חנן אלא באותן שני דברים דוקא, והוה ליה למימר: הלכה כחנן, ותו לא! הלכך נראה לרבי כפירוש רבינו חננאל: כיוצא בו — בדינים אחרים הדומין לאלו. והלכה כמותו ולא כיוצא בו — כלומר, בדינין הדומין לאלו אין הלכה כמותו. ודומה להא דאמר בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מח,ב) דאמר להו רב נחמן: הבו דלא לוסיף עלה. פירוש: הכינו עצמכם שלא תוסיפו עליה, ללמד ממנו דבר הדומה לו. **אדמון** אומר: השני נוח לי והראשון קשה הימנו — אף על גב דלית הלכתא כאדמון בהא, דהא לא קתני בה "רואה אני את דברי אדמון" — לא תיקשי דמסקינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מג,ב) עלה דההיא: מכר לו שדה אין מעיד לו עליה, ומוקי לה בראובן שגזל משמעון ומכרה ללוי, ואתא יהודה וקא מערער, דלא ליזיל שמעון לאסהודי ללוי — משום דניחא ליה דתיקום ארעא ביד לוי, דאמר: הראשון נוח לי והשני קשה הימנו! הכא לא היה לו לחתום ולעשות דבר הנראה הודאה משום ניחותא דשני, אבל התם — לאו הודאה היא.

לא שנו אלא עד אבל דיין לא, דתני רבי חייא כו' — הקשה הרב רבינו יצחק בן רבינו ברוך: דהכא משמע דאין הדיינים מעידין על מה שכתוב בשטר, אלא על חתימת העדים. וקשה מהא דאמר ב"חזקת הבתים" (שם נב,א): אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית, והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו. אמר רב: עליו להביא ראיה. ומסיק: ראיה בקיום השטר. אלמא: דעל ידי חתימת הדיינים אנו יודעים שהשטרות שלו הם, אלמא אבולה מילתא קמסהדי! ותירץ רבי: דהתם ודאי אית לן למימר דדיינים רמו אנפשייהו לאסהודי לגמרי, שהרי היו יודעים שהיה נושא ונותן בתוך הבית, וסתמא דמילתא לאו דידיה הוא, הלכך אי לאו דידעי דשלו היה לא היו מקיימין אלא בשם היתומים.

1 תֵּשֵׁב עַד שֶׁתַּלְבִּין רֹאשָׁהּ. אֲדְמוֹן אוֹמֵר: יְכוֹלָה הִיא
2 שֶׁתֹּאמַר: אִילּוּ אֲנִי פָּסַקְתִּי לְעַצְמִי - אֵשֵׁב עַד שֶׁתַּלְבִּין
3 רֹאשִׁי, עַכְשָׁיו שֶׁאַבָּא פָּסַק - מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת?
4 אוֹ כְּנוֹס אוֹ פְּטוֹר. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי
5 אֶת דִּבְרֵי אֲדְמוֹן. **גמרא** מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא
6 דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה: לֹא נֶחְלְקוּ אֲדְמוֹן
7 וַחֲכָמִים עַל הַפּוֹסֵק מָעוֹת לְחֲתָנוֹ, וּפָשַׁט לוֹ אֶת
8 הָרֶגֶל, שֶׁיְּכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר: אַבָּא פָּסַק עָלַי, מָה
9 אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת? עַל מַה נֶּחְלְקוּ - עַל שֶׁפְּסָקָה
10 הִיא עַל עַצְמָהּ. שֶׁחֲכָמִים אוֹמְרִים: תֵּשֵׁב עַד שֶׁתַּלְבִּין
11 רֹאשָׁהּ, אֲדְמוֹן אוֹמֵר: יְכוֹלָה הִיא שֶׁתֹּאמַר: כִּסְבוּרָה
12 אֲנִי שֶׁאַבָּא נוֹתֵן עָלַי, וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין אַבָּא נוֹתֵן עָלַי
13 - מָה אֲנִי יְכוֹלָה לַעֲשׂוֹת? אוֹ כְּנוֹס אוֹ פְּטוֹר. אָמַר
14 רַבָּן גַּמְלִיאֵל: רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֲדְמוֹן. תָּנָא: בַּמֶּה
15 דְּבָרִים אֲמוּרִים - בִּגְדוֹלָה. אֲבָל בִּקְטַנָּה - כּוֹפִין. כּוֹפִין
16 לְמַאן? אִילֵימָא לָאָב - אִיפְּכָא מִיבָּעֵי לֵיהּ! אֶלָּא אָמַר
17 רָבָא: כּוֹפִין לַבַּעַל לִיתֵּן גֵּט. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר
18 מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה: כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל "רוֹאֶה
19 אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אֲדְמוֹן" - הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. אָמַר לֵיהּ רָבָא
20 לְרַב נַחְמָן: אֲפִילּוּ בְּבָרַיְיתָא? אָמַר לֵיהּ: מִי קָאָמְרִינַן
21 בַּמִּשְׁנָה? בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל קָאָמְרִינַן.
22 וְאָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבָּה בַּר יִרְמְיָה: שְׁנֵי דְּבָרִים
23 דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן - הֲלָכָה כַּיּוֹצֵא בּוֹ, שִׁבְעָה דְּבָרִים
24 שֶׁאָמַר אַדְמוֹן - אֵין הֲלָכָה כַּיּוֹצֵא בּוֹ. מַאי קָאָמַר?
25 אִילֵימָא הָכִי קָאָמַר: שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְשִׁבְעָה דְּבָרִים שֶׁאָמַר
26 אַדְמוֹן - אֵין הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְלֹא כַּיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה:
27 כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן - הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ! אֶלָּא הָכִי
28 קָאָמַר: שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן - הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שִׁבְעָה דְּבָרִים שֶׁאָמַר אַדְמוֹן -
29 אֵין הֲלָכָה כַּיּוֹצֵא בּוֹ, הָא כְּמוֹתוֹ - הֲלָכָה בְּכוּלְּהוּ, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ
30 דְּחִזְקִיָּה: כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל "רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן" - הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ. אָמַר
31 -אִין, לֹא אָמַר - לָא! אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאָמַר חָנָן הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ,
32 שִׁבְעָה דְּבָרִים שֶׁאָמַר אַדְמוֹן יֵשׁ מֵהֶן שֶׁהֲלָכָה כְּמוֹתוֹ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁאֵין הֲלָכָה
33 כְּמוֹתוֹ אֶלָּא כַּיּוֹצֵא בּוֹ. בְּכָל מָקוֹם שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל "רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי אַדְמוֹן" -
34 הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, אִינָךְ - לָא. **משנה** הָעוֹרֵר עַל הַשָּׂדֶה וְהוּא חָתוּם עָלֶיהָ בְּעֵד, אַדְמוֹן
35 אוֹמֵר: "הַשֵּׁנִי נוֹחַ לִי וְהָרִאשׁוֹן קָשֶׁה הֵימֶנּוּ". וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. עֲשָׂאָהּ
36 סִימָן לְאַחֵר - אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. **גמרא** אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא עֵד, אֲבָל דַּיָּן - לֹא
37 אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. דְּתָנֵי רַבִּי חִיָּא: אֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ,

אבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲבָל הַדַּיָּנִין חוֹתְמִים אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאוּהוּ. "עֲשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר". אָמַר אַבָּיֵי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְאַחֵר, אֲבָל לְעַצְמוֹ - לֹא אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. דְּאָמַר: אִי דְּלָא עָבְדִי לֵיהּ הָכִי - לָא הֲוָה מְזַבֵּין לָהּ גִּיהֲלִי. מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר - אִיבָּעֵי לִי לְמֵימְסַר מוֹדָעָא - חַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ. הַהוּא דַּעֲשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר, עָרְעַר וּשְׁכִיב, וְאוֹקִים אַפּוֹטְרוֹפָּא. אֲתָא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְקַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי. אֲמַר לֵיהּ: עֲשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר - אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. אָמַר: אִי הֲוָה אֲבוּהוֹן דְּיַתְמֵי קַיָּים הֲוָה טָעֵין וְאָמַר: תֵּלֶם אֶחָד עָשִׂיתִי לְךָ. אָמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר קָאָמְרַתְּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִם טָעַן וְאָמַר תֵּלֶם אֶחָד עָשִׂיתִי לְךָ - נֶאֱמָן, זִיל הַב לֵיהּ מִיהַת תֵּלֶם אֶחָד. הֲוָה עָלֵהּ רִיכְבָּא דְּדִיקְלֵי, אָמַר לֵיהּ: אִי הֲוָה אֲבוּהוֹן דְּיַתְמֵי קַיָּים -הֲוָה טָעֵין וְאָמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּי מִמֶּנּוּ. אָמַר לֵיהּ: שַׁפִּיר קָאָמְרַתְּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אִם טָעַן וְאָמַר חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיו מִמֶּנּוּ - נֶאֱמָן. אָמַר אַבָּיֵי: הַאי מַאן דְּמוֹקֵים אַפּוֹטְרוֹפָּא - נוֹקִים כִּי הַאי, דְּיָדַע לְאַפּוּכֵי בִּזְכוּתָא דְּיַתְמֵי. **משנה** מִי שֶׁהָלַךְ לְמְדִינַת הַיָּם וְאָבְדָה דֶּרֶךְ שָׁדֵהוּ, אַדְמוֹן אוֹמֵר: יֵלֵךְ לוֹ בַּקְּצָרָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנֶה, אוֹ יִפְרַח בָּאֲוִיר. **גמרא** מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן? שַׁפִּיר קָאָמַר אַדְמוֹן! אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כְּגוֹן שֶׁהִקִּיפוּהוּ אַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ. אִי הָכִי מַאי טַעְמָא דְּאַדְמוֹן? אָמַר רָבָא: בְּאַרְבָּעָה דְּאָתוּ מִכֹּחַ אַרְבָּעָה, וְאַרְבָּעָה דְּאָתוּ מִכֹּחַ חַד - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, דְּמָצֵי מַדְחֵי לֵיהּ. כִּי פְּלִיגִי - בְּחַד דְּאָתֵי מִכֹּחַ אַרְבָּעָה. אַדְמוֹן סָבַר: מִכָּל מָקוֹם דַּרְכָּא אִית לִי גַּבָּךְ, וְרַבָּנַן סָבְרִי: אִי שָׁתְקַתְּ - שָׁתְקַתְּ, וְאִי לָא - מַהֲדְרָנָא שִׁטְרָא לְמָרֵיהוּ, וְלָא מָצֵית לְאִשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהוּ. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: דִּיקְלָא לִבְרָת. אֲזוּל יַתְמֵי פְּלוֹג לְנִכְסֵי, לָא יָהֲבוּ לָהּ דִּיקְלָא. סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר: הַיְינוּ מַתְנִיתִין. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: מִי דָּמֵי? הָתָם - כָּל חַד וְחַד מָצֵי מַדְחֵי לֵיהּ, הָכָא - דִּיקְלָא גְּבֵיהוּ הוּא. מַאי תַּקַּנְתַּיְיהוּ - לֵיתְבוּ לָהּ דִּיקְלָא, וְלִיהְדְּרוּ וְלִיפְלְגוּ מֵרֵישָׁא. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: דִּיקְלָא לִבְרָת. שְׁכִיב, וְשָׁבֵיק תְּרֵי פַּלְגֵי דְּדִיקְלָא, יְתִיב רַב אַשִׁי וְקָא קַשְׁיָא לֵיהּ: מִי קָרוּ אֱינָשֵׁי לִתְרֵי פַּלְגֵי דִּיקְלֵי דִּיקְלָא, אוֹ לָא? אֲמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִׁי, הָכִי אֲמַר אֲבִימִי מֵהַגְרוֹנְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא: קָרוּ אֱינָשֵׁי לִתְרֵי פַּלְגֵי דִּיקְלֵי דִּיקְלָא.

תוספות

[שייך לעמוד א] **עשאה** סימן לאחר — מתוך הלשון משמע דאעורר קאי, כגון שמכר אחת משדותיו ועשאה סימן בשם המוחזק. ובגמרא הכי פירושו: לא שנו אלא לאחר, אבל לעצמו — לא איבד. כלומר, אם מכר מערער אחת משדותיו למוחזק — לאו הודהה היא, דאי לאו דעבדי הכי — לא היה המוחזק קונה שדה ממני, ואני הייתי צריך למעות. ולא גרסינן "מזבין" אלא "זבין". ובירושלמי משמע כרש"י, שהביא בפירוש רבינו חננאל: ולא סוף דבר שעשאה הערור סימן לאחר, אלא אפילו עשאה אחר לאחר, והערור חתום בעד — איבד זכותו.

אמר ליה שפיר קאמרת דאמר רבי יוחנן כו' — אביי לא היה זכור בדברי רבי יוחנן עד שהזכירו האפוטרופוס. דאילו היה זכור — היה הוא עצמו טוען בשביל היתומים, כדקיימא לן: טוענין ליורשין.

אם טען ואמר: חזרתי ולקחתי ממנו — מהימן. תימה: אמאי נאמן? הואיל והודה דלאו שלו הוא — היאך יכול לטען שוב: חזרתי ולקחתי? וכי תימא דנאמן במיגו, דאי בעי לא הוה חתם ולא הוה מודה — לאו מילתא היא, דבכי האי גוונא לא אמרינן מיגו, כדפירשנו לעיל בפרק "הכותב" (פה,א) גבי ההיא אתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי, כמו שפירשנו שם. ולפי מה שפירשנו ב"מי שהיה נשוי" (כתובות צב,ב) דלא טענינן ליתמי: מוזייף הוא, אומר רבי: דמצינן לפרש הכא דמיירי, כגון שאין כתב ידי העדים יוצא ממקום אחר, ולכך נאמן לומר: חזרתי ולקחתי ממנו; מיגו דאי בעי אמר מוזייף הוא, ולא נחתם ולא עשיתי סימן — מהימן הוא לומר עשיתי סימן וחזרתי ולקחתי ממנו. והא דלא קאמר: אי הוה אבוהון הוה טעין "מוזייף הוא" — דלא טענינן ליתמי מוזייף הוא. מיהו, "חזרתי ולקחתי ממנו" — טענינן להו, כיון דקסבר דאבוהון הוה מהימן בהך טענה, מיגו דאי בעי אמר "מוזייף הוא", כדפרישית ב"מי שהיה נשוי". **ורבנן** סברי: אי צייתת צייתת ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו — אבל הא לא מצי למימר בחד דאתי מכח חד: מזבנינא ליה לארבעה, דלא מצית לאשתעויי דינא בהדייהו — שלא יכול להפקיע דינו על ידי מכירתו, הואיל וקודם שבא לידו לא היה ראוי לומר כן. אבל בחד דאתי מכח ארבעה — יכול לומר: מהדרנא שטרא למרייהו, וזכות הבא על ידו הוא יכול להפקיעו, ולהעמידו בזכותו שהיה לו קודם שבאו לו אלו השדות לידו. והא דקאמר בפרק קמא דבבא קמא (ח,א): מכר לאחד או לשלשה בני אדם באחד, פירוש: עידית ובינונית וזיבורית — כולן נכנסו תחת הבעלים, ומוקי לה התם: בשלקח עידית באחרונה. ופריך: וליתו כולהו וליגבו מעידית! משום דאמר להו: אי שקליתו כדייניכו — שקליתו, ואי לא — מהדרנא שטרא דזיבורית למריה. ופריך: נזקין נמי, נימא הכי? אלמא התם אמרינן הך טעמא לכולי עלמא! לא קשה מידי; דהתם לית ליה פסידא לגמרי, דהא גבי מזיבורית, ולהכי מודה התם דמצי אמר: מהדרנא שטרא למריה. אבל הכא, דאיכא פסידא לגמרי — סבירא ליה דלא אמרינן: מהדרנא שטרא למרייהו. והא דפריך: אי הכי נזקין נמי נימא הכי — הוא הדין דאבעל חוב מצי פריך: אמאי גובה מן הבינונית, אלא רבותא קפריך, דאפילו נזקין דדינו מן התורה בעידית לימא הכי. ורש"י פירש לשם: דווקא מנזקין קפריך, אבל מבעל חוב ניחא ליה דגובה מן הבינונית. דאי אמר ליה מהדרנא שטרא דזיבורית למריה מצי אמר ליה: לכי תהדר. אבל נזקין ניתיב בינונית, ולא מצי אמר ליה לכי תהדר. וכי תימא: כתובת אשה נמי אמאי גובה מן הזיבורית? תימא ליה: לכי תהדר! הא לאו מילתא היא, דבהך טענה ליכא לאפקועי יותר ממה שגובה אם היו כולן ברשות הבעלים הראשונים. ולפי זה שפיר הוצרך לפרש כאן: אי צייתת צייתת ואוזיל לגבך, דהשתא מרויח במה שאינו מחזירו לו. ולא משמע כלל הלשון כך, ועוד: דקתני במתניתין: יקח לו דרך במאה מנה, משמע כמו שירצה מוכר.

ורבנן

רש"י

אבל הדיינים חותמין — בקיום אף על פי שלא קראוהו, שהרי אינן מעידין אלא ששטר זה בא לפנינו והעדים הכירו שהיא חתימתן. **לא שנו אלא לאחר** — דוקא נקט מתניתין סימן לאחר. אבל עשאה המוחזק בה סימן לעצמו של ראובן זה הערור עליה, שהיה שמעון מוכר שדה שבצדה לראובן זה הערור עליו, ובשמצר לו סימני המצרים כתב על שדה זו "מיצר פלוני שלי", ולא מיחה ראובן. **אי לאו דעבדי הכי** — אם לא שתקתי. **למימסר מודעא** — לומר לעדים בסתר: הוו יודעין שעל שדה זו שאצל זו שאני לוקח אני מערער, ומה ששתקתי למה שכתבה במצריה בשמו — שאם אני מוחה לא ימכור לי זאת. **חברך חברא אית ליה** — ויודיעוהו, ושוב לא ימכור לי. **תלם אחד** — מענית המחרישה על פני כל השדה שמכר הודיתי לו, בין שדה זו שאני עורר ובין אותה שמכר. ועל אותו תלם כתב: מצר פלוני שלי, וחתמתי על השטר ולא מחיתי. **הב ליה מיהת תלם אחד** — לאחר שהביא אפוטרופוס של יתומים ראיה שהיתה של אביהם וגזלה הימנו, ולא היה למחזיק זכות בה אלא לפי שעשאה אביהן סימן בשמו של מחזיק, אמר ליה אביי לאפוטרופוס: זיל הב ליה למחזיק מיהת תלם אחד. **הוה** — על אותו תלם. **ריכבא דדקלא** — שורת דקלים מורכבין זה על גב זה. **חזרתי ולקחתיו הימנו** — לאחר שעשיתיו סימן בשמו. **נאמן** — דהפה שאסר הוא הפה שהתיר. דמאחר שיש עדים שהיתה שלו ונגזלה הימנו — אין לזה זכות באותו תלם אלא על פיו של זה, שעשאה סימן לאחר, והרי חזר ואמר: לקחתיו. **משנה ואבדה דרך שדהו** — שהחזיקו בה בעלי השדות שבמצריו. **ילך לו בקצרה** — על כרחם יטול לו דרך לשדהו. אבל דרך קצרה יברור לו, שלא ירבה ליטול. **גמרא שפיר קאמר אדמון** — דקא סלקא דעתך כשארבעת השדות שסביבותיו של אדם אחד הן, דממה נפשך אורחיה גביה הוא. **ארבעה בני אדם** — דכל חד וחד מדחי ליה: דרכך לאו גבאי הוא. **וארבעה דאתו מכח חד** — שלקחוה מאיש אחד, אחר שהלך זה. **אי שתקת שתקת** — ואוזיל גבך כשתקנה הדרך ממני. **ההוא דאמר** — בשעת מיתתו. **היינו מתניתין** — דאזלא גבי כל חד וחד, ומצי מדחי לה, כרבנן. **כל חד וחד מצי מדחי ליה** — של מזרח אומר לו: בצפון דרך שלך, ואין לך אצלי כלום. וכן כל אחד ואחד. **הכא דקלא גבייהו הוא** — שהרי כל הנכסים היו יחד בשעת צוואה, ועל כולם הטיל הדקל, ולא פירש איזהו. **ושבק תרי פלגי דדקלא** — שהיה לו בשותפות. ושאר דקלים הרבה היו לו. והיתומים היו נותנין לה אותן שני חצאין, שיש טורח בהן יותר. **קרו אינשי כו'** — ועל כרחה ידה על התחתונה, שהנכסים בחוקת היתומים, וזו אינה באה עליהם אלא מכח הצוואה.

משנה

משנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲבָל הַדַּיָּנִין המקיימים את השטר חוֹתְמִים אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאוּהוּ, שכן אינם חותמים על תוכן השטר אלא רק על קיום חתימות העדים, ולכן אינם חייבים לקרוא את הכתוב בשטר עצמו, וכיון שיכול הדיין לומר שאינו יודע את תוכן השטר אין חתימתו נחשבת כהודאה במה שכתוב בו.

* * *

שנינו במשנה: עֲשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר איבד את זכותו. הגמרא דנה בדברי המשנה: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא שָׁנוּ שהעורר על השדה איבד את זכותו, אֶלָּא כשמכר הנתבע שדה לְאדם אַחֵר, והעורר חתם כעד על שטר המכירה שבו נכתב שהשדה הסמוכה [שעליה עורר כעת] היא שדה של המוחזק, אֲבָל לְעַצְמוֹ – אבל אם מכר המוחזק את השדה לעורר עצמו, לֹא אִיבֵּד בזה התובע אֶת זְכוּתוֹ לערער על השדה הסמוכה שנכתב בשטר המכירה ששייכת לנתבע, משום דְּאָמַר התובע, הוצרכתי לכתוב כך בשטר אף שאין זו אמת, שכן אִי דְּלֹא עָבְדִי לֵיהּ הָכִי – אם לא הייתי עושה לו כך, אלא הייתי מוחה על הזכרת השדה כשייכת לנתבע, לֹא הָוֶה מָזַבֵּין לֵהּ נִיהֲלִי – לא היה מוכר לי את השדה שרציתי לקנות, מַאי אִית לֵךְ לְמֵימַר – ומה תרצה לטעון כנגדי, שאם כן אִיבָּעֵי לִי לְמֵימַר מוֹדָעָא – היה עלי למסור 'מודעא' קודם לכן בפני עדים, בסתר, שאני חותם רק מתוך אונס [שאני רוצה לקנות את השדה הסמוכה], לא יכולתי לעשות כן כי חַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ – חברך, חבר יש לו, וגם חבר חברך יש לו חבר, כלומר, העדים יאמרו זאת לחבריהם ויתפרסם הדבר ויוודע אף למוכר, ויסרב למכור לי את השדה. ולפיכך חתימתו היא באונס, ואינה יכולה להיחשב כהודאה ששדה התביעה שייכת לנתבע.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הַהוּא דְּעָשָׂאָהּ סִימָן לְאַחֵר – מעשה באדם שחתם על שטר מכירת שדה שנכתב בשטר ששדה זו שוכנת ליד שדה אחרת שאף היא שייכת למוכר, ולאחר מכן בא העד החותם וְעָרַר על המוכר המחזיק בשדה בטענה שנגזלה ממנו, וְקודם שעמדו בדין שָׁכִיב – מת המערער, וְאוֹקִים אַפּוֹטְרוֹפָּא – ומינה אפוטרופוס לטפל ביתומיו. אָתָא – בא הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְקַמֵּיהּ דְּאַבָּיֵי לדין, להוציא את השדה מיד המחזיק עבור היתומים. אָמַר לֵיהּ אביי, הרי שנינו שאם עֲשָׂאָהּ המחזיק לשדה התביעה סִימָן לְאדם אַחֵר, וחתם העורר על השטר כעד, אִיבֵּד אֶת זְכוּתוֹ, ולכך אין ליתומים זכות בשדה. אָמַר לו האפוטרופוס, אִי הָוָה אָבוּהוֹן דְּיַתְמֵי קַיָּים – אילו היה אבי היתומים חי, הָוָה טָעֵן וְאָמַר – היה יכול לטעון שאמת הוא מה שכתוב בשטר שהשדה הנמכרת סמוכה לשדה אחרת של המוחזק, ומכל מקום אין זו הודאה שכל השדה שייכת למוחזק, אלא תֶּלֶם אֶחָד עָשִׂיתִי לְךָ – רק רוחב שורה אחת של חרישה שהיתה בין השדה שנמכרה לבין השדה שגזלת ממני הודיתי שהיא שלך, אבל שאר השדה שלי, ואין ראיה מהשטר שלא כדברי. אָמַר לֵיהּ אביי, שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ – יפה טענת, דְּהרי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לגבי הדין של משנתינו, אִם טָעַן המערער וְאָמַר, תֶּלֶם אֶחָד עָשִׂיתִי לְךָ, נֶאֱמָן. לאחר שהתקבלה טענתו, אמר אביי לאפוטרופוס, זִיל הַב לֵיהּ מִיתַת – לך תן לו מכל מקום תֶּלֶם אֶחָד, שהרי מוכח מהשטר שלכל הפחות תלם זה שלו.

הָוָה עָלָה רִיכְבָּא דְּדִיקְלֵי – היתה על אותו תלם שורת דקלים מורכבים זה על גב זה, והיה תלם זה יקר, ולא רצה האפוטרופוס לתת תלם זה למחזיק, אָמַר לֵיהּ האפוטרופוס לאביי טענה חדשה, אִי הָוָה אָבוּהוֹן דְּיַתְמֵי קַיָּים, הָוָה טָעֵן וְאָמַר, אמנם חתימתי על השטר נחשבת כהודאה שתלם זה שייך למוחזק, אך לאחר זמן חָזַרְתִּי וְלָקַחְתִּי [–קניתי] מִמֶּנּוּ תלם זה, ועכשיו כל השדה שלי ודבר זה אינו סותר חתימתי שבשטר שהיתה קודם לכן. אָמַר לֵיהּ אביי, שַׁפִּיר קָאָמַרְתְּ, דְּהרי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אִם טָעַן המערער וְאָמַר, לאחר שחתמתי על השטר חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּי מִמֶּנּוּ, נֶאֱמָן.

אָמַר אַבָּיֵי, הַאי מַאן דְּמוֹקִים אַפּוֹטְרוֹפָּא – מי שמעמיד אפוטרופוס, נוֹקִים כִּי הַאי – יעמיד אפוטרופוס כמו זה, דְּיָדַע לְאַפּוּבֵי בִּזְכוּתָא דְּיִתְמֵי – שיודע להפך בזכותם של היתומים ולטעון עבורם טענות טובות.

משנה

משנתינו מביאה את הדין החמישי שנחלקו בו אדמון וחכמים: מִי שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם, וְאִבְדָה הַדֶּרֶךְ המוליכה לשָׁדֵהוּ, משום שהיתה שדהו מוקפת בשדות שאינן שלו, ועכשיו לא ידוע היכן היתה. אַדְמוֹן אוֹמֵר, יֵלֵךְ לוֹ בַּדֶּרֶךְ הַקְּצָרָה ביותר, שהרי ודאי היתה לו דרך כל שהיא, ואף שאינו יודע היכן היא יכול ליטול לו דרך אחרת, אך כיון שידו על התחתונה, נוטל את הדרך הקצרה ביותר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אינו יכול ליטול לעצמו דרך חדשה, אלא יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בדמים, ואפילו בְּמֵאָה מָנֶה [סכום גדול], אוֹ יִפְרַח בָּאֲוִיר לשדהו, דרך גוזמא, כלומר אין לו תקנה אחרת.

* * *

גמרא

הגמרא סברה שהמשנה עוסקת באופן שכל ארבעת השדות שסביב שדהו שייכות לאדם אחד, ולפיכך מקשה הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן האומרים שיקנה לו דרך, והרי שַׁפִּיר קָאָמַר אַדְמוֹן – יפה אמר אדמון, שיוציא התובע מיד הנתבע את הדרך הקצרה ביותר, שהרי ודאי היתה לו דרך כל שהיא באחת משדותיו. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מדובר במשנה בְּגוֹן שֶׁהִקִּיפוּהָ [את שדה התובע] אַרְבָּעָה בְּנֵי אָדָם מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, וכל אחד מבעלי השדות דוחהו בטענה שהדרך לא היתה בחלקו אלא בחלק חבירו.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כן, מַאי טַעְמָא דְּאַדְמוֹן הסובר שנוטל הלה את הדרך הקצרה, והרי כל אחד מהם יכול לדחותו בטענה שהדרך עברה בחלק חבירו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, אכן באופן ששדהו מוקפת עתה בארבע שדות של אנשים שונים, בין בְּאַרְבָּעָה דְּאָתוּ מִכֹּחַ אַרְבָּעָה – בין אם ארבעה אלו קנו את השדות מארבעה אנשים שונים שהיו בעלי השדות מתחילה, כשאבדה הדרך, וְאף בְּאַרְבָּעָה דְּאָתוּ מִכֹּחַ חַד – שכל הארבעה קנו את השדות מאדם אחד, שהוא היה הבעלים של כל השדות המקיפות את התובע, בשני מקרים אלו כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי, דְּמָצֵי מַדְחֵי לֵיהּ – לדברי הכל יכול כל אחד מהארבעה לדחותו, בטענה שלא עברה הדרך בחלקו. כִּי פְּלִיגִי – ונחלקו אדמון וחכמים, בְּחַד דְּאָתֵי מִכֹּחַ אַרְבָּעָה – באופן שכל השדות שייכות לאדם אחד, אך הוא קנה אותן מארבעה בני אדם שונים, וכך היא מחלוקתם, אַדְמוֹן סָבַר, שיכול בעל השדה המוקפת לומר לבעל השדות המקיפות אותו, מִכָּל מָקוֹם, דַּרְכָּא אִית לִי נַגְבָּךְ – הרי ודאי יש לי דרך אצלך, כיון שהיתה לי דרך באחת מארבעת השדות, וכל ארבעתן בידך עתה. וְרַבָּנַן סָבְרִי, יכול בעל השדות המקיפות לומר לו, אִי שָׁתְקַתְּ, שָׁתְקַתְּ – אם תשתוק ולא תטען כן, אמכור לך דרך בזול, וְאִי לֹא תשתוק, אלא תתבע ממני דרך בחינם, מַהְדְּרִנָא שְׁטָרָא לְמָרֵיהוּ – אחזיר את שטרי המכירה לבעלים הקודמים, ובכך תתבטל המכירה, וְלֹא מָצִית לְאַשְׁתַּעוּיֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהוּ – ולא תוכל לדון עמם, שהרי כל אחד יוכל לדחותך אצל חבירו.

* * *

הגמרא מביאה מעשה השייך לנידון של משנתינו: הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ – מעשה באדם שאמר לבניו בשעת מיתתו, דִּיקְלָא לְבָרַת – דקל אחד מנכסיי ינתן לבתי, אך לא פירש איזה דקל, אָזוּל יַתְמֵי פַּלּוּג לְנִכְסֵי, ולֹא יָהֲבוּ לָהּ דִּיקְלָא – הלכו היתומים וחלקו את הנכסים ביניהם, ולא נתנו דקל לאחותם, ועתה אחותם תובעת את הדקל הראוי לה. סָבַר רַב יוֹסֵף לְמֵימַר, הַיְינוּ מַתְּנִיתִין – דין זה דומה

המשך בעמוד יא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

משנתינו מביאה את הדין השישי שבו נחלקו אדמון וחכמים: **הַתּוּבַע** את חבירו בטענה שלוה ממנו ממון **וּמוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהַלָּה** – הנתבע **הוֹצִיא** שטר מכירה, **שֶׁמָּכַר לוֹ** התובע **אֶת הַשָּׂדֶה** לאחר זמן פרעון החוב הכתוב בשטר, **אַדְמוֹן אוֹמֵר, יָכוֹל הוּא** הנתבע, **שֶׁיֹּאמַר** לתובע שטרך מזויף או פרוע, שהרי **אִילּוּ הָיִיתִי חַיָּיב לְךָ** את מה שכתוב בשטר ההלואה שהוצאת עלי, **הָיָה לְךָ לְהַפְרַע אֶת** החוב **שֶׁלְּךָ, כְּשֶׁמָּכַרְתָּ לִי אֶת הַשָּׂדֶה**, כלומר, היה עליך לקחת את דמי השדה תמורת החוב, כיון שהגיע זמן פרעונו. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** אין טענת הנתבע מתקבלת, אלא אנו אומרים **שזֶה התובע הָיָה פּוֹקֵחַ כְּשֶׁמָּכַר לוֹ** לנתבע **אֶת הַקַּרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁעִכְּשָׁיו,** כשיש לנתבע קרקע, **הוּא** [–התובע] **יָכוֹל לְמַשְׁכְּנוֹ,** שכן קרקע הלוה משועבדת לחובו, ויוכל התובע לגבות אותה, אם לא יפרע לו הנתבע.

* * *

גמרא

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן** – מהו טעמם של חכמים החולקים על אדמון, הרי **שַׁפִּיר קָאָמַר אַדְמוֹן,** שבודאי לא היה מוכר התובע לנתבע את השדה, אילו באמת היה חייב הנתבע כסף לתובע.

הגמרא מבארת את המחלוקת ביניהם: **כְּאַתְרָא דְּיָהֲבֵי זוּזֵי וַהֲדַר כָּתְבֵי שְׁטָרָא** – כשנמכרה השדה במקום שנותנים כסף, ורק אחר כך כותבים את שטר המכר, **כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגֵי דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ** – לדעת הכל יכול הנתבע לומר למוכר, **הָיָה לְךָ לְפָרוֹעַ אֶת** החוב **שֶׁלְּךָ, כְּשֶׁמָּכַרְתָּ לִי אֶת הַשָּׂדֶה. כִּי פְּלִיגֵי כְּאַתְרָא דְּכָתְבֵי שְׁטָרָא וַהֲדַר יָהֲבֵי זוּזֵי** – מחלוקתם היא במקום שכותבים את השטר תחילה, ואחר כך נותנים את הכסף, **אַדְמוֹן סָבַר** שאינו יכול לומר שכתב לו שטר מכירה בכדי שיוכל למשכנו, שאם כן **אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִימְסַר מוֹדְעָא** – היה צריך התובע למסור מודעא לפני עדים, שזו היתה כוונתו במכירה, וכיון שלא מסר מודעא, הרי הודה שחובו לא קיים. **וְרַבָּנַן סָבְרִי** שהתובע לא יכל למסור מודעא, שכן **חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ** – חברך חבר יש לו, וגם לחבר חברך יש חבר, ואם כן, היתה מסירת המודעא מתפרסמת, והיה שומע על כך הנתבע, והיה מסרב לקנות את השדה.

משנה

הדין השביעי שבו נחלקו אדמון וחכמים: **שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה,** וזמן ההלואה של שטר אחד מאוחר מזמנו של השני. **אַדְמוֹן אוֹמֵר,** יכול המלוה השני לטעון כלפי בעל השטר הראשון שטרך פרוע או מזויף, שהרי **אִילּוּ** באמת **הָיִיתִי חַיָּיב לְךָ, כֵּיצַד אַתָּה לוֹה מִמֶּנִּי** אחרי כן, הרי היית יכול לגבות ממני את חובך, ולא היית צריך לשעבד את עצמך בהלואה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים,** אין טענה זו מתקבלת, ושני השטרות קיימים, ולכן **זֶה גּוֹבֶה שְׁטַר חוֹבוֹ, וְזֶה גּוֹבֶה שְׁטַר חוֹבוֹ.**

* * *

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים השייכת למשנתינו: **אִתְּמַר, שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה,** ולשניהם אין כסף לפרוע את חובותיהם, אלא רק קרקעות שמשועבדות לחוב. **רַב נַחְמָן אָמַר, זֶה גּוֹבֶה** את חובו מקרקעו של השני, **וְזֶה** [–השני] **גּוֹבֶה** את חובו מקרקעו של הראשון. **רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, הַפּוֹכֵי מַטַּרְתָּא לָמָּה לִי** – מדוע להחליף משאות במשקל שוה, כלומר, כשם שאין תועלת להחליף בין משא ימין למשא שמאל כששניהם שוים, כך אין תועלת להחליף קרקעות בין שני אנשים אלו, **אֶלָּא זֶה עוֹמֵד** [–ממשיך להחזיק] **בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ, וְזֶה עוֹמֵד בְּקַרְקַע שֶׁלּוֹ,** ואין הם גובים את חובם.

הגמרא מפרשת את מחלוקתם: **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – הכל מודים, באופן שיש לראשון רק קרקע **עִידִּית,** וגם לשני יש רק קרקע **עִידִּית,** או **בֵּינוֹנִית וְבֵינוֹנִית** – או שלשניהם יש רק קרקע בינונית, או **זִיבּוּרִית וְזִיבּוּרִית** – או שלשניהם יש רק קרקע זיבורית, שבאופנים אלו שניהם אינם גובים את חובם, משום **שׁוֹדֵאי, הַפּוֹכֵי מַטַּרְתָּא הוּא,** כלומר, אין כל תועלת בגביית החוב, ולכן שניהם עומדים בשלהם. **כִּי פְּלִיגֵי** – אימתי נחלקו, באופן **דְּאִית לֵיהּ לְחַד** – שיש לאחד מהם קרקע **בֵּינוֹנִית** בלבד, **וּלְחַד** – ולשני יש רק קרקע **זִיבּוּרִית. רַב נַחְמָן סָבַר, זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה** – כל אחד מהם גובה את קרקע חבירו בחובו, **קָסָבַר** – מפני שהוא סובר **בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין,** כלומר, מה שאמרו חכמים שבעל חוב גובה מ'בינונית', שמים זאת בקרקעותיו של הלוה, ואף שאצל שאר העולם קרקע זו נחשבת כעידית או זיבורית, ולכן **אָתֵי בַּעַל זִיבּוּרִית, וְגָבֵי לֵיהּ לְבֵינוֹנִית** – יבוא האחד שיש לו רק זיבורית ויגבה את השדה הבינונית שיש לבעל חובו, כיון שהיא הקרקע היחידה שלו, **דַּהֲוָה גַּבֵּיהּ עִידִּית** – ומעתה לאחר שיש לו שני קרקעות נמצא שזו היא קרקעו הטובה ביותר, מבין שתי הקרקעות שיש לו, **וְאָתָא הַהוּא** – ולכך חוזר בעל הבינונית, שממנו נגבתה הקרקע הזו, **וְשָׁקֵיל** מן השני את **הַזִּיבּוּרִית,** ואם כן, לדעת רב נחמן, יש תועלת בגביית החובות, ואין זו הפוכי מטרתא, שכן בעל הזיבורית קיבל במקומה קרקע טובה יותר. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר,** אין שנים אלו גובים את חובם זה מזה, שכן **הַפּוֹכֵי מַטַּרְתָּא לָמָּה לִי** – אין כל תועלת בגביית, שכן **קָסָבַר** רב ששת, שבְּשֶׁל כָּל אָדָם הֵן שָׁמִין – מה שמחשיבים קרקע בעידית, בינונית או זיבורית היינו לפי איך שנחשבת כלפי לשאר קרקעות העולם, ולכן אף אם גובה בעל הזיבורית את הקרקע הבינונית מן השני, הרי דינה עדיין כבינונית, אף שכלפי שדותיו של הלוה הרי היא 'עידית', ולכן בנידון שלנו **סוֹף סוֹף, כִּי אָתֵי הַהוּא** – השני לגבות את חובו, **בֵּינוֹנִית דְּנַפְשֵׁיהּ קָשָׁקִיל** – חוזר הוא ונוטל את הבינונית שלו עצמו שנתן לראשון, ואם כן אין כל תועלת בכך שיגבו בעלי החוב את חובם, ולכן סובר רב ששת שאין חובות אלו נגבים, וכל אחד ישאר בשלו.

הגמרא מקשה על ביאור זה במחלוקת: **וּלְרַב נַחְמָן,** הסובר זה וזה גובה משום שבעל הזיבורית גובה תחילה את הבינונית מבעל הבינונית ולאחר מכן הלה גובה ממנו רק זיבורית, **מַאי חָזִית** – מה ראית לומר, **דְּאָתֵי בַּעַל זִיבּוּרִית בְּרֵישָׁא** – שבא בעל הזיברית תחילה לגבות חובו מבעל הבינונית, ובית דין מגבים אותו ראשון, ואז יש אמנם תועלת בגביית החוב, כמבואר לעיל, **לֵיתֵי בַּעַל בֵּינוֹנִית בְּרֵישָׁא וְלֵיגְבֵּי זִיבּוּרִית** – יבוא בעל הבינונית תחילה לגבות את חובו, ויגבה זיבורית, **וְכשיבוא** חבירו לגבות ממנו **לֵיהְדַּר וְלֵיגְבֵּי נְיָהֲלֵיהּ** – יחזור ויתן לחבירו את הזיבורית בשביל חובו, והרי באופן זה לא תהיה שום תועלת בגביית החוב. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן לא נצרך דינו של רב נחמן אלא באופן **דְּקָדְמִים תַּבְעִיהּ** – שבעל הזיבורית קדם ותבע את בעל הבינונית, ולכן הוא גובה את חובו תחילה.

הגמרא מקשה גם על תירוץ זה: **סוֹף סוֹף, כִּי אָתוּ לְמִגְבֵּי, כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ** – כשהם באים לגבות, הם באים ביחד, ואין יתרון למי שתבע ראשון, שכן שניהם הוציאו את שטרותיהם בבית הדין קודם גמר הדין, ואם כן אין בעל הזיבורית קודם וגובה לפני בעל הבינונית. הגמרא מעמידה את המחלוקת באופן אחר: **אֶלָּא לֹא צְרִיכָא** – לא נצרך דינו של רב נחמן אלא באופן **דְּאִית לֵיהּ לְחַד** – שיש לאחד מהם שתי קרקעות, **עִידִּית וְבֵינוֹנִית, וְאִית לֵיהּ לְחַד** רק **זִיבּוּרִית. מַר** – רב נחמן **סָבַר, בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין** – לפי שדותיו של הלוה קובעים מהי עידית ובינונית, ולכן בכל אופן יש כאן ריוח לבעל הזיבורית, ואין זה הפוכי מטרתא, שכן הוא לעולם גובה את הבינונית, ולכשיגבו ממנו, אפילו אם כבר גבה את הבינונית לא

המשך בעמוד רח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

משנה והלה הוציא שמכר לו שדה — הלוה הוציא עליו שטר מכירה מאוחרת לשטר ההלואה, ואומר: שטרך מזוייף או פרוע, שאם הייתי חייב לך — לא היית מוכר לי את השדה, שהיה לך לגבות את חובך. זה היה פקח שמכר לו את השדה — לפי שהיה זה מבריח מטלטליו ולא היה לו מהיכן ימשכנגו על חובו, ועבשיו יטול את הקרקע. **גמרא** באתרא שהלוקח יהיב זוזי והדר כתבי שטר מכירה כולי עלמא לא פליגי — שהיה למוכר לעכב בחובו המעות שקיבל, ולא יכתוב לו השטר. וכיון שכתבו — הוכיח שאין לו עליו חוב. למימסר מודעא — ואיני מוכר לו אלא שאוכל למשכנו. חברא אית ליה — ויודיעהו, ולא יקח עוד השדה. **משנה** שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה — ראובן על שמעון ושמעון על ראובן, שטר שהוציא ראובן מוקדם ושל שמעון מאוחר. אדמון אומר — יכול שמעון לומר לראובן. אילו חייב הייתי לך — כדברי שטרך, כיצד אתה לוה ממני אחרי כן? היה לך לתבוע את חובך ממני! זה גובה וזה גובה — אפילו החוב שוה, אין אומרים: יעכב זה מלוה של חברו בשביל מלוה שהלוהו, אלא בית דין יורדין לנכסי כל אחד, ומגבין לשכנגדו את חובו. **גמרא** הפוכי מטרתא למה לי — הנושא שני מרצופין של עור ומשאן שוה, מה יתרון לו להפוך של ימין לשמאל ושל שמאל לימין? בשלו הן שמין — מה שאמרו חכמים: בעל חוב בבינונית — בקרקעות הלוה שמין. שאם יש ללוה שדה שהיא בינונית לכל אדם, ואצלו היא עידית, ששאר שדותיו גרועות הימנה — אין בעל חוב גובה הימנה. ורב ששת סבר בשל כל אדם הן שמין — וסוף סוף, כי הדר אתי האי למיגבי — בינונית שהיתה שלו שקיל. ולרב נחמן — נהי נמי דבשלו הן שמין, מאי חזית כו'. סוף סוף כי אתו למיגבי בהדי הדדי אתו — שהרי שניהן הוציאו שטרותיהן בבית דין. מר סבר בשלו הן שמין — ולאו הפוכי מטרתא הוא. דממה נפשך איכא רווחא לבעל זיבורית, דאי חבריה קדים ברישא וגבי — איכא גביה עידית ובינונית וזיבורית, ומגבי להאיך בינונית. ואי איהו קדים וגבי בינונית — הויא גביה עידית, ומגבי לחבריה זיבורית. ומר סבר בשל עולם הן שמין — וכיון דבהדדי אתו למיגבי, יהבי בית דין בינונית לבעל זיבורית ברישא, והדר גבי לה מיניה — הלכך הפוכי מטרתא הוא. תנן זה גובה וזה גובה — נהי נמי דאית להו לרבנן ששניהם השטרות כשרים יעמוד זה בשלו וזה בשלו, אלמא שמע מינה: בשלו הן שמין, ולאו הפוכי הוא. כגון שלוה זה לעשר — שלא יוכל הנושה לתובעו עד עשר שנים, דאיכא רווחא דהמתנה. אילימא ראשון לעשר — ושני בא אצלו לסוף שנה, ולוה לחמש. בהא לימא אדמון כו' הא לא ממא זמניה — ונוח היה לו לזה שהלוהו ויתבענו לסוף חמש, ועדיין יהא חובו מעוכב בידו עד השלמת עשר, משיהא פורע לו בחובו. אי דמטא זמניה — אם שלמו חמשת השנים כשבא המלוה ללוות מן הלוה. מאי טעמא דרבנן — דמכשרי

ורבנן חברך חברא אית ליה — והא דמסקינן לעיל אליבא דכולי עלמא, דלא איבעי ליה למימסר מודעא, גבי: לעצמו לא איבד זכותו, דאמרינן: חברך חברא אית ליה! יש לומר דלא דמי, דמה שעשאה סימן לא הוה כל כך הודאה כמו הכא שהוציא שמכר לו את השדה, הילכך לא איבעי ליה למימסר מודעא. אבל בהך הודאה פליגי דדמיא טפי להודאה. ולפירוש רש"י אתי שפיר, דלעיל ודאי לא הוה ליה למערער למימסר מודעא — דדלמא שמע המוכר לו שדה מהא וימנע למוכרה ויהיה לו הפסד שלא ימצא שדות לקנות. אבל הכא, גבי מכירת שדה, אינו כל כך הפסד, דהרבה לוקחים ימצא דאמרי אינשי "זבין — קנית, זבינת — אפסדת".

סוף סוף כי אתו למיגבי בהדי הדדי קאתו — אף על גב דנזקקין לתובע תחילה, היכא דאית ליה פסידא — אין נזקקין כדמוכח התם (בבא קמא מו,ב) טעמא, כגון דזילי נכסיה. **שלש** ארצות לנשואין — תוספתא: במה דברים אמורים בזמן שהיה מיהודה ואירס ביהודה או בן גליל שאירס בגליל. אבל בן יהודה שאירס בגליל או בן גליל שאירס ביהודה — כופין אותה לצאת, שעל מנת כן נשאה.

תוספות

משנה הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהַלָּה הוֹצִיא שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הַשָּׂדֶה. אַדְמוֹן אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא שֶׁיֹּאמַר: אִילּוּ הָיִיתִי חַיָּיב לְךָ הָיָה לְךָ לְהַפְרִע אֶת שֶׁלְּךָ כְּשֶׁמָּכַרְתָּ לִי אֶת הַשָּׂדֶה! וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה הָיָה פִּקֵּחַ, שֶׁמָּכַר לוֹ אֶת הַקַּרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָכוֹל לְמַשְׁכְּנוֹ. **גמרא** מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן? שַׁפִּיר קָאָמַר אַדְמוֹן! בְּאַתְרָא דְּיָהֲבֵי זוּזֵי וַהֲדַר כָּתְבֵי שְׁטָרָא - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּמִצֵּי אָמַר לֵיהּ: הָיָה לְךָ לִפְרוֹעַ אֶת שֶׁלְּךָ כְּשֶׁמָּכַרְתָּ לִי אֶת הַשָּׂדֶה. כִּי פְּלִיגִי - בְּאַתְרָא דְּכָתְבֵי שְׁטָרָא וַהֲדַר יָהֲבֵי זוּזֵי; אַדְמוֹן סָבַר: אִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִימְסַר מוֹדָעָא, וְרַבָּנַן סְבְרִי: חַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ. **משנה** שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, אַדְמוֹן אוֹמֵר: אִילּוּ הָיִיתִי חַיָּיב לְךָ כֵּיצַד אַתָּה לוֶה מִמֶּנִּי? וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה גּוֹבֶה שְׁטַר חוֹבוֹ וְזֶה גּוֹבֶה שְׁטַר חוֹבוֹ. **גמרא** אִתְּמַר, שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, רַב נַחְמָן אָמַר: זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה, רַב שֵׁשֶׁת אָמַר: הַפּוּכֵי מַטְרְתָּא לָמָּה לִי? אֶלָּא זֶה עוֹמֵד בְּשֶׁלּוֹ וְזֶה עוֹמֵד בְּשֶׁלּוֹ. דְּכוּלֵּי עָלְמָא, עִידִּית וְעִידִּית, בֵּינוֹנִית וּבֵינוֹנִית, זִיבּוּרִית וְזִיבּוּרִית - וַדַּאי הַפּוּכֵי מַטְרְתָּא הוּא. כִּי פְּלִיגִי - דְּאִית לֵיהּ לְחַד בֵּינוֹנִית וּלְחַד זִיבּוּרִית. רַב נַחְמָן סָבַר: זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה, קָסָבַר: בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין, אָתֵי בַּעַל זִיבּוּרִית וְגָבֵי לֵיהּ לְבֵינוֹנִית דַּהֲוָה גַּבֵּיהּ עִידִּית, וַאֲתָא הַהוּא וְשָׁקִיל זִיבּוּרִית. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר: הַפּוּכֵי מַטְרְתָּא לָמָּה לִי, קָסָבַר: בְּשֶׁל כָּל אָדָם הֵן שָׁמִין. סוֹף סוֹף, כִּי אָתֵי - הַהוּא בֵּינוֹנִית דְּנַפְשֵׁיהּ קָשְׁקִיל. וּלְרַב נַחְמָן, מַאי חָזֵית דְּאִתֵּי בַּעַל זִיבּוּרִית בְּרֵישָׁא? לֵיתֵי בַּעַל בֵּינוֹנִית בְּרֵישָׁא וְלִיגְבֵּי זִיבּוּרִית, וְלִיהַדַּר וְלִיגְבֵּי נִיהֲלֵיהּ! לָא צְרִיכָא, דְּקָדֵים תְּבָעֵיהּ. סוֹף סוֹף, כִּי אָתוּ לְמִגְבֵּי בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָאָתוּ! אֶלָּא לָא צְרִיכָא דְּאִית לֵיהּ לְחַד עִידִּית וּבֵינוֹנִית, וְאִית לֵיהּ לְחַד זִיבּוּרִית. מָר סָבַר: בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין, וּמָר סָבַר: בְּשֶׁל כָּל אָדָם הֵן שָׁמִין. תְּנַן: וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה. תִּרְגְּמָהּ רַב נַחְמָן אַלִּיבָּא דְּרַב שֵׁשֶׁת: כְּגוֹן שֶׁלָּוָה זֶה לְעֶשֶׂר וְזֶה לְחָמֵשׁ. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵּימָא: רִאשׁוֹן לְעֶשֶׂר וְשֵׁנִי לְחָמֵשׁ - בְּהָא לֵימָא אַדְמוֹן: אִילּוּ הָיִיתִי חַיָּיב לְךָ כֵּיצַד אַתָּה לוֶה מִמֶּנִּי? הָא לָא מְטָא זְמַנֵּיהּ! אֶלָּא, רִאשׁוֹן לְחָמֵשׁ וְשֵׁנִי לְעֶשֶׂר. הֵיכִי דָּמֵי? אִי דִּמְטָא זְמַנֵּיהּ - מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן, וְאִי דְּלָא מְטָא זְמַנֵּיהּ - הָא לָא מְטָא זְמַנֵּיהּ, וּמַאי טַעְמָא דְּאַדְמוֹן? לָא צְרִיכָא דַּאֲתָא בְּהַהוּא יוֹמָא דִּמְשָׁלַם חֲמֵשׁ. מָר סָבַר: עָבִיד אִינִישׁ דַּיְיקָא לְיוֹמֵיהּ, וּמָר סָבַר: לָא עָבִיד אִינִישׁ דַּיְיקָא לְיוֹמֵיהּ. רָמִי בַּר חָמָא אָמַר: הָכָא בְּיַתְמֵי עֲסָקִינַן, דְּיַתְמֵי מִיגְבָּא גְּבֵי, אַגְּבוּיֵי לָא מַגְּבִינַן מִינַּיְיהוּ. וְהָא זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה קָתָנֵי! זֶה גּוֹבֶה וְזֶה רָאוּי לִגְבּוֹת, וְאֵין לוֹ. אָמַר רָבָא: שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בְּדָבָר; חֲדָא - דְּזֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה קָתָנֵי, וְעוֹד: לְגַבֵּינְהוּ אַרְעָא לְיַתְמֵי, וְלִיהַדַּר וְלִיגְבֵּינְהוּ מִינַּיְיהוּ, כִּדְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן - בַּעַל חוֹב חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָן מֵהֶן, קַשְׁיָא! וְלוֹקְמֵהּ דְּאִית לְהוּ לְיַתְמֵי זִיבּוּרִית וְאִית לֵיהּ לְדִידֵיהּ עִידִּית וּבֵינוֹנִית, דְּאָזְלֵי יַתְמֵי גְּבוּ בֵּינוֹנִית וּמַגְּבוּ לֵיהּ זִיבּוּרִית. דְּאִי נַמִּי בְּשֶׁל כָּל אָדָם הֵן שָׁמִין - הָא אֵין נִפְרָעִין מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא מִזִּיבּוּרִית! הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלֵא תָּפֵס, אֲבָל הֵיכָא דְּתָפֵס - תָּפֵס. **משנה** שֶׁלֹּשׁ אֲרָצוֹת לְנִשּׂוּאִין: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל. אֵין מוֹצִיאִין מֵעִיר לְעִיר וּמִכְּפָר לְכָרַךְ, אֲבָל בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ מוֹצִיאִין מֵעִיר לְעִיר וּמִכָּרַךְ לְכָרַךְ,

אבל

שטרו של מלוה ראשון? הרי הגיע זמנו והיה לו לתובעו ולא ללוות, ד"עבד לוה לאיש מלוה". לא צריכא דאתא — לגביה ולוה הימנו ביומא דמשלם חמש. ביתמי עסקינן — שמת אחד מהן, והיתומים באים ותובעים, ואין להם קרקע שיהא שכנגדם גובה שטרו מהן, דלא משעבדי מטלטלי דיתמי לבעל חוב. הכי גרסינן: ולוקמה דאית להו ליתמי זיבורית ואית ליה לדידיה עידית ובינונית דאי נמי בשל כל אדם הן שמין אין נפרעים כו'. **משנה** שלש ארצות לנשואין — שלש ארצות הן בארץ ישראל חלוקות לענין נשואי אשה, שאם נשא אשה באחת מהן אינו יכול לכופה לילך אחריו מארץ אל ארץ. אין מוציאין — מזו לזו לא מעיר לעיר ולא מכרך לכרך. כרך גדול מעיר, והוא מקום שווקים, ומכל סביביו באים שם לסחורה, וכל דבר מצוי בו.

אבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

הכי גרסינן בכל הספרים דאמרינן ליה: זבניה הכא וזיל, משום ישוב ארץ ישראל. מפרש הרב רבינו יוסף בן הרב רבינו יום טוב: אף על גב דגרסינן ב"השולח" (גיטין מה,א): ההוא עבדא דברח לארץ ישראל אתא מריה אבתריה, אתא לקמיה דרבי אמי. אמר ליה: ניכתוב לך שטרא אדמיה ואי לא מפקענא לך מדרבי אחי בר יאשיה דדריש "אל תסגיר עבד אל אדוניו" — בעבד שברח מחוצה לארץ לארץ. ישראל והכא לא מפקענא ליה מיניה אלא אמרינן ליה: זיל זבניה. התם מיירי כשלא היה מוצא בארץ ישראל למי ימכור, לכך קאמר: נכתוב לך שטרא אדמיה, דאם לא כן כל העבדים יפקיעו עצמן מידי אדוניהם שיברחו לארץ. ורבינו תם פירש: דהאי "זבניה" דהכא, לאו מכירה ממש לאחרים, אלא לעצמו. והיינו נכתוב שטרא אדמיה.

ואין הכל מוציאין לאתויי מאי — ואם תאמר: אמאי לא משני: לאתויי עבד שברח לירושלים, כדרבינן לעיל "ואין הכל מוציאין" דרישא? ויש לומר: דבירושלים ליכא למימר הכי, דאין אנו רוצים שיהיו עבדים בירושלים יותר מדאי אלא מיוחסים. רבינו תם.

הוא אומר לעלות כו' — אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים. והיה אומר רבינו חיים: דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל. כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהם ולעמוד עליהם.

היא אומרת לצאת כופין אותה. תימה: מאי איריא בארץ ישראל אפילו בשאר ארצות נמי היאך תוכל לדוחקו לצאת ממקומו? ויש לומר: דהכא — אפילו מנוה הרע לנוה היפה.

ואימא נסכא — מהכא משמע דנסכא עדיפא ממעות ודינרין של כסף, דאי פחותה — מאי קושיא? דאין הכי נמי דהא קאמר: מה שירצה מגבהו. אלא ודאי עדיפא. ואפילו הכי פריך: ואימא נסכא? כיון שכתוב בו כסף סתמא לא משמע שהוא חייב לו מטבע, ואמאי מגבהו מה שירצה דמשמע שיתן לו ממטבע הפחות)? בבלה

רש"י

אבל לא מעיר לכרך — בגמרא מפרש טעמא. **שהנוה היפה בודק** — את הגוף, למי שבא מנוה רע, ומתוך כך חלאים באים עליו. **גמרא** **ישיבת כרכין קשה** — שהכל מתיישבין שם, ודוחקין ומקרבים הבתים זו לזו ואין שם אויר. אבל בעיר יש גנות ופרדסים סמוכים לבתים, ואוירן יפה. **שנוי וסת** — אפילו לטובה. **כמרום הרים כרמו** — שאין בידו ממון לקנות במקום טוב, וקונה בראש ההר, וכל זבלים שהוא מוציא לו נופל וזב לכרמים שתחתיו. **משנה** **הכל מעלין** — את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלים. **אחד האנשים ואחד הנשים** — אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם, ואם לאו — יוציא ויתן כתובה, כדקתני בברייתא בגמרא בהדיא. **מעות קפוטקיא** — גדולות ושוקלות יותר משל ארץ ישראל. **גמרא** **לאתויי עבדים** — היה לו עבד עברי ילך העבד אחריו על כרחו. **ואיידי דתנא כו'** — דאילו משום מנוה הרע לנוה היפה לא איצטריך, כיון דאשמעינן דמעלין מנוה היפה לנוה הרע — כל שכן דאין מוציאין, אפילו מן הרע ליפה. **לעלות** — מחוצה לארץ לארץ, וכן משאר גבולין לירושלים. **לצאת** — מירושלים לגבולין, או מארץ לחוצה לארץ. **מקולי כתובה שנו כאן** — כאן הקלו בכתובה, וזו אחת מקולי כתובה. **קסבר כתובה דאורייתא** — הילכך בתר שיעבוד אזלינן כדין כל שטרי חוב. **כתוב בו כסף סתם** — מאה כסף, ולא פירש אם סלעין אם דינרין אם פונדיונין. **מה שירצה לוה מגבהו** — ואפילו איסרין. **ואימא נסכא** — חתיכות כסף היה, לכך לא פירש? **ואימא פריטי** — ותאמר שיתן לו נחשת, או כסף שוה מאה פרוטות? **וכי מי אמר לו לדוד כן** — אלא מפני שהיה צריך לברוח ולצאת מארץ ישראל אל מלך מואב ואל אביש. **דבעי רבי זירא למיסק** — ורב יהודה מוחה בידו, להכי הוה משתמיט מיניה.

בכלי

אֲבָל לֹא מֵעִיר לְכַרְךָ וְלֹא מִכַּרְךָ לְעִיר. מוֹצִיאִין מִנָּוֶה הָרָעָה לְנָוֶה הַיָּפָה, אֲבָל לֹא מִנָּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף לֹא מִנָּוֶה רָעָה לְנָוֶה יָפָה, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּוֶה הַיָּפָה בּוֹדֵק. **גמרא** בִּשְׁלָמָא מִכַּרְךָ לְעִיר - דְּבַכַּרְךָ שְׁכִיחִי כָּל מִילֵּי, בָּעִיר לָא שְׁכִיחִי כָּל מִילֵּי. אֶלָּא מֵעִיר לְכַרְךָ מַאי טַעְמָא? מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: מִנַּיִן שֶׁיְּשִׁיבַת כְּרַכִּים קָשָׁה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְבָרְכוּ הָעָם לְכֹל הָאֲנָשִׁים הַמִּתְנַדְּבִים לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלִַם". "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כו'". מַאי בּוֹדֵק? כִּדְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁינּוּי וֶסֶת תְּחֹלֶת חוֹלִי מַעַיִם. כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא: "כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים". וְהָאִיכָּא שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים! כִּדְשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: שִׁינּוּי וֶסֶת תְּחֹלֶת חוֹלִי מַעַיִם. בֶּן סִירָא אוֹמֵר: "אַף לֵילוֹת, בְּשֶׁפֶל גַּגִּים גָּגוֹ וּבִמְרוֹם הָרִים כַּרְמוֹ, מִמְּטַר גַּגִּים לְגָגוֹ וּמֵעָפָר כַּרְמוֹ לַכְּרָמִים". **משנה** הַכֹּל מַעֲלִין לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין, הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין, אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים. נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָּא - נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָּא וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָּא. נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָּא וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָּא - נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָּא. **גמרא** "הַכֹּל מַעֲלִין" לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי עֲבָדִים, וּלְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהַדְיָא, לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי מִנָּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה. "וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי עֶבֶד שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, דְּאָמְרִינַן לֵיהּ: זַבְּנֵיהּ הָכָא וְזִיל, מִשּׁוּם יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. "הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם" לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי מִנָּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה. "וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין" לְאַתּוּיֵי מַאי? לְאַתּוּיֵי אֲפִילּוּ מִנָּוֶה הָרָעָה לְנָוֶה הַיָּפָה. וְאֵידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא "אֵין מוֹצִיאִין", תָּנָא סֵיפָא נַמִי "אֵין מוֹצִיאִין". תָּנוּ רַבָּנַן: הוּא אוֹמֵר לַעֲלוֹת וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת - כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲלוֹת, וְאִם לָאו - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתוּבָּה. הִיא אוֹמֶרֶת לַעֲלוֹת וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת, וְאִם לָאו - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. הִיא אוֹמֶרֶת לָצֵאת וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לָצֵאת - כּוֹפִין אוֹתָהּ שֶׁלֹּא לָצֵאת, וְאִם לָאו - תֵּצֵא בְּלֹא כְּתוּבָּה. הוּא אוֹמֵר לָצֵאת וְהִיא אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לָצֵאת - כּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לָצֵאת, וְאִם לָאו - יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה. "נָשָׂא אִשָּׁה כו'". הָא גּוּפָא קַשְׁיָא; קָתָנֵי: נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָּא נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אֵלְמָא בְּתַר שִׁעְבּוּדָא אָזְלִינַן. אֵימָא סֵיפָא: נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָּא וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַלְמָא בְּתַר גּוּבַיְינָא אָזְלִינַן! אָמַר רַבָּה: מִקּוּלֵי כְּתוּבָּה שָׁנוּ כָּאן, קָסְבַר כְּתוּבָּה דְּרַבָּנַן. "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: נוֹתֵן לָהּ מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָּא". קָסְבַר: כְּתוּבָּה דְּאוֹרַיְיתָא. תָּנוּ רַבָּנַן: הַמּוֹצִיא שְׁטָר חוֹב עַל חֲבֵירוֹ, כָּתוּב בּוֹ בְּבֶל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל, כָּתוּב בּוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כָּתוּב בּוֹ סְתָם, הוֹצִיאוֹ בְּבֶבֶל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל, הוֹצִיאוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כָּתוּב בּוֹ כֶּסֶף סְתָם - מַה שֶּׁירְצָה לוֹה מַגְבֵּהוּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתוּבָּה. אַהֵיְיא? אָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא: אַרֵישָׁא, לְאַפּוּקֵי מִדְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר כְּתוּבָּה דְּאוֹרַיְיתָא. כָּתוּב בּוֹ כֶּסֶף סְתָם מַה שֶּׁירְצָה לוֹה מַגְבֵּהוּ. וְאִימָא נַסְכָא? אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דִּכְתִיב בֵּיהּ מַטְבֵּעַ. וְאִימָא פְּרִיטֵי? אָמַר רַב פַּפָּא: פְּרִיטֵי דְּכַסְפָּא לָא עָבְדֵי אֱינָשֵׁי. תָּנוּ רַבָּנַן: לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲפִילּוּ בְּעִיר שֶׁרוּבָּהּ נָכְרִים וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ וַאֲפִילּוּ בְּעִיר שֶׁרוּבָּהּ יִשְׂרָאֵל. שֶׁכָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דּוֹמֶה כְּמִי שֵׁיֵּשׁ לוֹ אֱלוֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים". וְכָל שֶׁאֵינוֹ דָּר בָּאָרֶץ אֵין לוֹ אֱלוֹהַּ?! אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, וְכֵן בְּדָוִד הוּא אוֹמֵר: "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה' לֵאמֹר לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים", וְכִי מִי אָמַר לוֹ לְדָוִד: לֵךְ עֲבוֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כָּל הַדָּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. רַבִּי זֵירָא הֲוָה קָמִשְׁתַּמֵּיט מִינֵּיהּ דְּרַב יְהוּדָה, דִּבְעָא לְמִיסַּק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הָעוֹלֶה מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר:

בבלה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲבָל לֹא מוציאים אותה מֵעִיר לִכְרַךְ, וְלֹא מִכְּרַךְ לְעִיר, אפילו באותה הארץ. מוֹצִיאִין מִנְּוֵה הָרָעָה – ממקום רע, שהתבואה והפירות מצויים שם ביוקר, לְנְוֵה הַיָּפָה – מקום טוב, שהתבואה והפירות מצויים שם בזול. אֲבָל לֹא מִנְּוֵה הַיָּפָה לְנְוֵה הָרָעָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף לֹא מוציאין את האשה מִנְּוֵה רָעָה לְנְוֵה יָפָה, אף שהוא מקום טוב יותר, מִפְּנֵי שֶׁהמעבר מן הנוה הרעה אל הַנְּוֵה הַיָּפָה, בּוֹדֵק את הגוף, ועלול להזיק לו.

* * *

גמרא

הגמרא מבררת את הטעם שאינו יכול לכוף את אשתו לצאת מעיר לכרך: בְּשִׁלְמָא – מובן דין המשנה שאין לצאת מִכְּרַךְ לְעִיר, דִּכְּרַךְ שְׁכִיחֵי כָּל מִילֵּי, בְּעִיר לֹא שְׁכִיחֵי כָּל מִילֵּי – משום שבכרך מצויים שווקים ויש בו כל הדברים הנצרכים, ובעיר לא נמצא כל דבר. אֶלָּא מֵעִיר לִכְרַךְ, מַאי טַעְמָא – מהו הטעם של הדין שאין הבעל יכול להוציא את אשתו מעיר לכרך, הרי נוח יותר לגור בכרך. מבארת הגמרא: דין זה, מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מִנַּיִן שֶׁיִּשִּׁיבַת כְּרַכִּים קָשָׁה יותר מישיבת הערים, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה יא ב) 'וַיְבָרְכוּ הָעָם לְכֹל הָאֲנָשִׁים הַמִּתְנַדְּבִים לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלִָם' [–שהיא כרך], ומלשון 'מתנדבים' משמע, שאכן קשה לגור בכרך יותר מאשר בעיר, שכן בכרך הצפיפות רבה יותר, ואין שם אויר, ואילו בעיר יש גנות ופרדסים הסמוכים לבתים. ולכן אין הבעל יכול להוציא את אשתו מכרך לעיר ולא מעיר לכרך, שכן לכל אחד יש יתרון על פני השני.

* * *

שנינו במשנה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כו' אף לא מנוה רעה לנוה יפה, מפני שהנוה היפה בודק. שואלת הגמרא: מַאי בּוֹדֵק – מה הפירוש 'בודק', כלומר, מדוע יש חסרון לדור בנוה היפה. משיבה הגמרא: כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שִׁינּוּי וֶסֶת – כל שינוי של הרגל, אפילו לטובה, גורם לְתַחֲלֵת חוֹלִי מֵעַיִם.

הגמרא מביאה פסוק במשלי המתבאר לפי דברי שמואל: כָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא, נאמר (משלי טו טו) 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', וקודם שממשיכה הגמרא להביא את דברי בן סירא מקשה הגמרא על פסוק זה: מדוע כל ימי העני רעים, וְהָאִיכָּא – והרי ישנם שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שבהם אף לעניים מחלקים מאכלים טובים. מתרצת הגמרא: כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שִׁינּוּי וֶסֶת, ואפילו לטובה, גורם לְתַחֲלֵת חוֹלִי מֵעַיִם, ולכן, שבתות וימים טובים שבהם אוכל העני יותר מהרגלו נחשבים אף הם ימים רעים, ולכן כל ימיו רעים.

הגמרא מביאה את דברי בן סירא על הפסוק: בֶּן סִירָא אוֹמֵר, לא רק ימיו רעים, אלא אַף לֵילוֹת העני רעים, שכן בִּשְׁפַל גַּגִּים גַּנּוֹ – ביתו של העני הוא הנמוך ביותר, שכן אין לו כסף לקנות בית גבוה יותר, וּבִמְרוֹם חָרִים כַּרְמוֹ – כרמו הוא במעלה ההר, שהוא מקום גרוע, שאין נוח לעבדו, שכן אין לו כסף לקנות כרם במקום משובח יותר. מִמְּטַר גַּגִּים לְגַנּוֹ – כאשר יורד גשם המטר היורד על גגות אחרים, דולף לגגו שהוא הנמוך ביותר, וטורדו אף בלילות, וּמֵעֲפַר כַּרְמוֹ לַכְּרָמִים – הזבל, שהביא העני לכרמו, נופל ונשפך לכרמים אחרים, הנמצאים במורד ההר, ולכן אין לעני מנוחה אף בלילות.

משנה

המשנה מוסיפה לדון בהאופנים שהבעל יכול לכוף את אשתו לצאת למקום אחר: הַכֹּל מַעֲלִין לארץ ישראל – אדם יכול לכוף את כל בני ביתו לעלות לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לדור בה, וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין – אך אין לו זכות לכפות את בני ביתו לצאת מארץ ישראל. וכן הַכֹּל מַעֲלִין – אדם יכול לכוף את כל בני ביתו לעלות לִירוּשָׁלַיִם, וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין – אך אין לו זכות לכפות את בני ביתו לצאת מירושלים. אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים – דינים אלו נאמרו בין אם האיש הוא זה שרוצה להעלות או להוציא, ובין אם האשה היא הרוצה בכך.

אגב שהמשנה דנה באדם הרוצה לעקור דירתו לארץ ישראל או להיפך, מביאה המשנה דין נוסף בענין הנושא אשה בארץ ישראל: נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נוֹתֵן לָהּ את כתובתה מִמְּעוֹת המקובלות בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וכן אם אדם נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָּא, גם כן נוֹתֵן לָהּ את כתובתה מִמְּעוֹת המקובלות בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ולא אלו המקובלות בקפוטקיא, שהם קטנות ושוקלות פחות ממעות קפוטיקא. וכן אם אדם נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָּא, וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, גם הוא נוֹתֵן לָהּ את כתובתה מִמְּעוֹת המקובלות בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, במקרה זה, כיון שנשאה בקפוטקיא, הוא נוֹתֵן לָהּ את כתובתה מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָּא. אך אם אדם נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקִיָּא, וְגם גֵּרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקִיָּא, לדברי הכל הוא נוֹתֵן לָהּ את כתובתה מִמְּעוֹת קַפּוֹטְקִיָּא.

* * *

גמרא

הגמרא דנה בחלק הראשון של המשנה. שנינו במשנה: 'הַכֹּל מַעֲלִין לארץ ישראל', ולשון 'הכל', שנקטה המשנה הוא לשון ריבוי. שואלת הגמרא: לְאַתּוּיֵי מַאי – מה באה המשנה לרבות. משיבה הגמרא: לְאַתּוּיֵי עֲבָדִים – לרבות עבדים עבריים שאף אותם הוא יכול לכפות לעלות עמו לארץ ישראל. שואלת הגמרא: וּלְמַאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהֶדְיָא – ולמי שגורס 'עבדים' בפירוש במשנתינו, לְאַתּוּיֵי מַאי – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: לְאַתּוּיֵי שמעלים אפילו מִנְּוֵה הַיָּפָה בחוץ לארץ לְנְוֵה הָרָעָה בארץ ישראל. שנינו במשנה: 'וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין מארץ ישראל'. שואלת המשנה: לְאַתּוּיֵי מַאי – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: המשנה באה לְאַתּוּיֵי עֶבֶד כנעני שֶׁבָּרַח מְחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, דְּאַמְרִינָן לֵיהּ – שאנו אומרים לרבו שבחוץ לארץ, זַבְּנֵיהּ הָכָא וְזִיל – מכור אותו כאן ולך, כלומר מכור אותו לאדם שגר בארץ ישראל, כיון שאינך יכול להוציאו בעל כרחו לחוץ לארץ, מִשּׁוּם מצות יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

שנינו במשנה: 'הַכֹּל מַעֲלִין לירושלים'. שואלת הגמרא: לְאַתּוּיֵי מַאי – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: לְאַתּוּיֵי – לרבות שמעלים לירושלים אפילו מִנְּוֵה הַיָּפָה לְנְוֵה הָרָעָה.

עוד שנינו במשנה: 'וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין מירושלים'. שואלת הגמרא: לְאַתּוּיֵי מַאי – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: לְאַתּוּיֵי – לרבות שאין מוציאין מירושלים אֲפִילּוּ מִנְּוֵה הָרָעָה לְנְוֵה הַיָּפָה שחוץ לירושלים. ואמנם דין זה מיותר שהרי נלמד בקל וחומר מהדין הקודם, שאם מעלים מנוה יפה שחוץ לירושלים לנוה רעה בירושלים, הרי ודאי שאין מוציאין ממנו, וְאַיְּידִי דְּתָנָא רֵישָׁא 'אֵין מוֹצִיאִין', תָּנָא סֵיפָא נַמִּי 'אֵין מוֹצִיאִין' – אלא אגב ששנה התנא, ברישא של המשנה, לשון 'אין מוציאין', שנה התנא גם בסיפא לשון 'אין מוציאין', אף שבאמת לא למדנו דין חדש מלשון זו.

* * *

הגמרא מביאה ברייתא, המלמדת על הזכות לכפות את בן הזוג לעלות לארץ ישראל וירושלים, ושלא לצאת מהן: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, הוּא – הבעל אוֹמֵר לַעֲלוֹת מחוץ לארץ לארץ ישראל או משאר ארץ ישראל לירושלים, וְהִיא – האשה אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת, כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲלוֹת עם בעלה, וְאִם לַאו – ואם מסרבת לעלות, תֵּצֵא בְּלֹא כְתוּבָּה – רשאי בעלה לגרשה, ואינו צריך לשלם לה את כתובתה. וכן להיפך, באופן שהִיא אוֹמֶרֶת לַעֲלוֹת, וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת, כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת עם אשתו, וְאִם לַאו, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה – יכולה האשה לכופו לגרשה, וחייב הבעל לתת

המשך בעמוד עב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'בְּבֶלָה יוּבָאוּ, וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם, נְאֻם ה'". שואלת הגמרא: וְרַבִּי זֵירָא, שסובר שמותר לעלות מבבל לארץ ישראל, כיצד הוא מפרש את הפסוק. משיבה הגמרא: הַהוּא, בִּכְלֵי שָׁרֵת כְּתִיב – לדעת רבי זירא, פסוק זה אינו מדבר על בני גולת בבל אלא על כלי השרת של בית המקדש שהוגלו לבבל.

שואלת הגמרא: וְרַב יְהוּדָה מהיכן למד שאסור לעלות מבבל לארץ ישראל, שהרי ודאי הפסוק מדבר על כלי השרת, כמו שמוכח מהפסוקים שם. משיבה הגמרא: כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא – כתוב פסוק אחר שממנו למד את האיסור (שיר השירים ב ז), 'הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם, בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה וגו' אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ', ומשמעות פסוק זה היא, שהשביע הקב"ה את ישראל שלא יעוררו את אהבתו להם בכך שישובו לארץ ישראל לפני הזמן המיועד. וזהו המקור לדינו של רב יהודה. שואלת הגמרא: וְרַבִּי זֵירָא, שסובר שאין בכך איסור, כיצד יפרש את הפסוק. משיבה הגמרא: הַהוּא, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל בַּחוֹמָה – פסוק זה מדבר שלא יעלו ביחד וביד חזקה לבנות את חומת ירושלים.

שואלת הגמרא: וְרַב יְהוּדָה, כיצד למד מהפסוק לאסור כל עלייה מבבל לארץ ישראל, הרי יתכן שפירוש הפסוק הוא שלא יעלו בחומה. מתרצת הגמרא: 'הִשְׁבַּעְתִּי' אַחֲרִינָא [–אחר] כְּתִיב, כלומר, יש עוד פסוק בלשון זו, ומזה לומד רב יהודה את איסור העלייה. שואלת הגמרא: וְרַבִּי זֵירָא, מה הוא לומד מהפסוק הנוסף. משיבה הגמרא: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ – פסוק זה נצרך לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, דְּאָמַר, שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת הֵלְּלוּ לָמָּה – שלשת הפסוקים בשיר השירים, בלשון 'השבעתי אתכם' (שיה"ש ב ז, ג ה, ח ד), מה הם מלמדים. אַחַת, שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל בַּחוֹמָה. וְאַחַת, שֶׁהִשְׁבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם. וְאַחַת, שֶׁהִשְׁבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל בגלות יוֹתֵר מִדַּאי.

שואלת הגמרא: וְרַב יְהוּדָה, שלומד מפסוק אחד את איסור העלייה מבבל לארץ ישראל, מהיכן הוא לומד את שלשת הדברים שהזכיר רבי יוסי ברבי חנינא. משיבה הגמרא: 'אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ' כְּתִיב – יש בכל אחד מהשבועות האלו לשון כפולה, ואפשר לפרש באחד מהן שהכוונה שלא יעלו ישראל מבבל לארץ ישראל. שואלת הגמרא: וְרַבִּי זֵירָא, מה הוא לומד מפסוקים אלו, שמשמעותם היא שהשביע הקב"ה שש שבועות. משיבה הגמרא: מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי לֵוִי – רבי זירא צריך את הלשונות הכפולים כדי ללמוד את הדרשות של רבי לוי, דְּאָמַר, שֵׁשׁ שְׁבוּעוֹת הֵלְּלוּ לָמָּה, תְּלָתָא, הָנֵי דַּאֲמָרָן – שלש מהם הן כפי שאמרנו לעיל [שלא יעלו בחומה, ולא ימרדו בגוים, ולא ישעבדו הגוים את ישראל יותר מדי]. וּאֵינָךְ, שלש השבועות הנותרות, הן, שֶׁלֹּא יְגַלּוּ אֶת הַקֵּץ – שהנביאים שביניהם לא יגלו את זמן הגאולה. וְשֶׁלֹּא יַרְחֲקוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַקֵּץ בעוונותיהם. וְשֶׁלֹּא יְגַלּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַסּוֹד לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. ולכן אין מקור לדעת רבי זירא לאסור את העלייה מבבל לארץ ישראל.

הגמרא מבארת את המשך הפסוק שהוזכר לעיל: 'הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת [–בצבאים] אוֹ בְּאֵילוֹת הַשָּׂדֶה'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, אִם אַתֶּם מְקַיְּימִין אֶת הַשְּׁבוּעָה [המבוארת לעיל], מוּטָב, וְאִם לָאו – ואם אינכם מקיימים את השבועה, אֲנִי מַתִּיר – מפקיר אֶת בְּשַׂרְכֶם לאומות העולם, שיצודו אתכם בִּצְבָאוֹת וּבְאֵילוֹת הַשָּׂדֶה שבשרן הפקר לחיות הטרף.

הגמרא מוסיפה להביא מימרות בשבח ישיבת ארץ ישראל: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לג כד) 'וְלֹא יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ, נְשֻׂא עָוֹן' כלומר, שלא יאמרו הגוים שכנם של ישראל, חלינו בגלל חטאי שכנינו ישראל שהרי 'אוי לרשע אוי לשכינו', שאין הדבר כך מפני שכבר נמחל עוונם.

פירוש נוסף לפסוק זה: אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב אַשִׁי, אָנָן בְּסוֹבְלֵי חֲלָאִים מַתְּנִינַן לָהּ – אנו למדנו שפסוק זה מדבר על אותם הסובלים חלאים, שעל ידי היסורים מתמרקים ונמחלים עוונותיהם.

* * *

אָמַר רַב עָנָן, כָּל הַקָּבוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אפילו אם לא דר בה בחייו, כְּאִילּוּ קָבוּר תַּחַת הַמִּזְבֵּחַ. שכן כְּתִיב הָכָא – נאמר לגבי המזבח (שמות כ כא) 'מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי', וּכְתִיב הָתָם לגבי ארץ ישראל לשון 'אדמה' (דברים לב מג), 'וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ', כלומר יש ללמוד בגזירה שוה מלשון 'אדמה' שהוזכרה בשני הפסוקים שאדמת ארץ ישראל מכפרת על עם ישראל, וכפרתה היא ככפרת המזבח.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: עוּלָּא הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה סָלִיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – היה רגיל בחייו לעלות מבבל לארץ ישראל, נָח נַפְשֵׁיהּ [–נפטר] בְּחוּץ לָאָרֶץ. אָתוּ אֲמָרוּ לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר – באו ואמרו לרבי אלעזר שעולא נפטר בחוץ לארץ. אָמַר רבי אלעזר, אַנְתְּ – וכי אתה עוּלָּא, עַל אֲדָמָה טְמֵאָה תָּמוּת. אָמְרוּ לוֹ לרבי אלעזר, הרי אֲרוֹנוֹ של עולא בָּא להקבר כאן. אָמַר לָהֶם רבי אלעזר, אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שקוֹלַטְתּוֹ ארץ ישראל מֵחַיִּים, לְמִי שקוֹלַטְתּוֹ ארץ ישראל לְאַחַר מִיתָה כלומר, לקבורה.

הגמרא מביאה מעשה נוסף במעלת ארץ ישראל: הַהוּא גַּבְרָא, דְּנָפְלָה לֵיהּ יְבָמָה בֵּי חוֹזָאָה, כלומר, מת אחיו שהיה דר ב'בי חוזאה' [מקום במלכות בבל] בלא בנים, ונזקקה אשתו ליבום. אָתָא היבם לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, וְאָמַר לֵיהּ לרבי חנינא, מַהוּ לְמִיחַת וּלְיַבְּמָהּ, כלומר, האם מותר לצאת מארץ ישראל לבבל כדי ליבמה. אָמַר לֵיהּ רבי חנינא ליבם, אָחִיו [של היבם, כלומר, אחיך] נָשָׂא כּוּתִית – נשא אשה בחוץ לארץ, וָמֵת, בְּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ קודם זמנו שלא הספיק להוליד זרע, וְכִי הוּא – היבם יֵרֵד אַחֲרָיו, כלומר, אין לך לצאת מארץ ישראל אפילו לצורך מצות יבום.

* * *

הגמרא מבארת, שאסור לצאת מבבל לארץ אחרת: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל, כָּךְ אָסוּר לָצֵאת מִבָּבֶל לִשְׁאָר אֲרָצוֹת, לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד. רָבָה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ [–שאמרו שניהם], אסור לצאת אֲפִילּוּ מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי כּוּבֵי.

הגמרא מביאה עובדות בענין זה: הַהוּא דְּנָפַק – מעשה באדם שיצא מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי כּוּבֵי לגור שם, שַׁמְתֵּיהּ – ונידה אותו רַב יוֹסֵף.

הַהוּא דְּנָפַק – מעשה באדם שיצא מִפּוּמְבְּדִיתָא לְאַסְתּוֹנְיָא לגור שם, וּשְׁכִיב – ומת. אָמַר אַבַּיֵי, אִי בָּעֵי הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן, הֲוָה חָיֵי – אם היה רוצה תלמיד חכם זה, היה יכול לחיות על ידי כך שלא היה יוצא מבבל.

הגמרא דנה במעלתן של ארץ ישראל ובבל: רָבָה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ [–שאמרו שניהם], כְּשֵׁרִין שֶׁבְּבָבֶל, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹלַטְתָּן. כְּשֵׁרִין שֶׁבִּשְׁאָר אֲרָצוֹת, בָּבֶל קוֹלַטְתָּן. מבררת הגמרא: לְמַאי – לגבי איזה ענין נאמר הדבר. אִילֵימָא – אם תאמר שהכוונה לְענין יוּחֲסִין, והיינו שהמיוחסים שבבבל מועיל להם יחוסם אף לישא נשים מארץ ישראל המיוחסים יותר מהם, והמיוחסים שבשאר הארצות יכולים לישא נשים מבבל אך לא מארץ ישראל, וכי אפשר לומר כך, וְהָאָמַר מַר, כָּל הָאֲרָצוֹת עִיפָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – כל הארצות משולות לעיסה מעורבת, שאין ניכר בה מה שבתוכה, וכך כל המשפחות שבכל הארצות הן ספק ביחס לאנשי ארץ ישראל שהם מיוחסים יותר מאנשי שאר הארצות, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל היא כְּעִיפָּה לְבָבֶל. ונמצא אם כן שאנשי בבל מיוחסים יותר מאנשי ארץ ישראל. אֶלָּא על כרחך דברי רבה ורב יוסף נאמרו לְענְיַן קְבוּרָה, שהכשרים שבבבל מוליכים את ארונותיהם להקבר בארץ ישראל, והכשרים שבשאר ארצות שהם רחוקים מאד מארץ ישראל וקרובים לבבל, מוליכים את ארונותיהם להקבר בבבל, לפי שיש שם זכות התורה.

המשך בעמוד קצב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכלי שרת כתיב — קרא דלעיל מיניה כתיב "כי כה אמר ה' אל העמודים ועל הים ועל המכונות" וגו'. **שלא יעלו בחומה** — יחד, ביד חזקה. **אם תעירו ואם תעוררו** — שתי שבועות בכל אחת. **שלא יגלו את הקץ** — נביאים שבניהם. **ושלא ירחקו את הקץ** — בעונם. לישנא אחרינא: "שלא ידחקו" גרסינן — לשון דוחק. שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי. **ושלא יגלו את הסוד** — אמרי לה סוד העבור, ואמרי לה סוד טעמי התורה. **מתיר את בשרכם** — לשון הפקר. **וכל יאמר שכן חליתי** — כלומר: אל יתרעם לומר: צר לי, כי כולם נשואי עון. **אתה על אדמה טמאה תמות** — מקרא הוא בנבואת עמוס. **ארונו בא** — לקוברו בארץ ישראל. **כך אסור לצאת מבבל** — לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה תמיד. **דנפק מפומבדיתא לבי כובי** — לגור שם. **ארץ ישראל קולטתן** — כדמפרש. **אילימא ליוחסין** — שנושאין נשים מארץ ישראל והא בבל מיוחס טפי דאמר מר בפרק "עשרה יוחסין" (קדושין עא,א). **כל הארצות** — הרי דן אצל בבל. **כעיסה** — המעורבת, שאין ניכר בה מה בתוכה. כך כל המשפחות ספק. **אלא לענין קבורה** — של בבל מוליכין ארונותיהם ליקבר בארץ ישראל, ושל שאר ארצות הרחוקים מארץ ישראל וקרובים לבבל — קוברים בבבל, שיש שם זכות תורה. **וקרו ליה** — לימות המשיח. **לעם עליה** — על ארץ ישראל. **והא בנפלים כתיב** — ולעולם בארץ ישראל. **אינן חיים** — בתמיה. **על ידי גלגול** — מתגלגלים העצמות עד ארץ ישראל, וחיין שם. **מחילות נעשה להם בקרקע** — ועומדים על רגליהם והולכים במחילות עד ארץ ישראל, ושם מבצבצין ויוצאים. **דברים כגו** — יש כאן דברים מסותרים בדבר זה, וצריך לתת להם לב. **שצדיק גמור היה** — ולא היה צריך לזכות ארץ ישראל. **שלחו ליה אחוהי לרבה** — רבה בר נחמני בפומבדיתא היה, והיה לו אחים בארץ ישראל, ושלחו אגרת זו כדי שיעלה אצלם. **אילפא מוסיף בה דברים** — עוד שלחו לו כן. **מעשה באחד שהיה מצטער על אשה אחת** — שנתן בה עיניו, והיא בחוץ לארץ. **ואף על פי שחכם אתה** — יפה לך לעלות כאן ללמוד מפי רב, שאין דומה הלומד מעצמו כו'. **ואם תאמר אין לך רב** — כאן שיוכל ללמדך.

רש"ל — תוספות — שאין

"בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פָּקְדִי אוֹתָם נְאֻם ה'". וְרַבִּי זֵירָא: הַהוּא בִּכְלֵי שֶׁרֶת כְּתִיב. וְרַב יְהוּדָה: כְּתִיב קְרָא אַחֲרִינָא "הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶם בְּנוֹת יְרוּשָׁלִַם בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה וגו'". וְרַבִּי זֵירָא: הַהוּא שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל בְּחוֹמָה. וְרַב יְהוּדָה: "הִשְׁבַּעְתִּי" אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְרַבִּי זֵירָא: הַהוּא מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא. דְּאָמַר: שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת הָלְלוּ לָמָּה? אַחַת - שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל בְּחוֹמָה, וְאַחַת - שֶׁהִשְׁבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִמְרְדוּ בְּאוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְאַחַת - שֶׁהִשְׁבִּיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַנָּכְרִים שֶׁלֹּא יִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶן בְּיִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מִדַּאי. וְרַב יְהוּדָה: "אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ" כְּתִיב. וְרַבִּי זֵירָא: מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי לֵוִי, דְּאָמַר: שֵׁשׁ שְׁבוּעוֹת הָלְלוּ לָמָּה? תְּלָתָא - הָנֵי דַּאֲמָרַן, אִינָּךְ: שֶׁלֹּא יְגַלּוּ אֶת הַקֵּץ, וְשֶׁלֹּא יַרְחֲקוּ אֶת הַקֵּץ, וְשֶׁלֹּא יְגַלּוּ הַסּוֹד לַנְּכְרִים. "בִּצְבָאוֹת אוֹ בְּאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה" אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל: אִם אַתֶּם מְקַיְּימִין אֶת הַשְּׁבוּעָה - מוּטָב, וְאִם לָאו - אֲנִי מַתִּיר אֶת בִּשְׂרְכֶם כִּצְבָאוֹת וּכְאַיְלוֹת הַשָּׂדֶה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַדָּר בְּאֶרֶץ -יִשְׂרָאֵל שָׁרוּי בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּכֹל יֹאמַר שָׁכֵן חָלִיתִי הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ נְשׂוּא עָוֹן". אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב אַשִׁי: אֲנַן בְּסוֹבְלֵי חֲלָאִים מַתְנִינַן לָהּ. אָמַר רַב עָנָן: כָּל הַקָּבוּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - כְּאִילּוּ קָבוּר תַּחַת הַמִּזְבֵּחַ, כְּתִיב הָכָא: "מִזְבַּח אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי", וּכְתִיב הָתָם: "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ". עוּלָּא הֲוָה רָגִיל דַּהֲוָה סָלֵיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נָח נַפְשֵׁיהּ בְּחוּץ לָאָרֶץ. אָתוּ אָמְרוּ לֵיהּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר, אֲמַר: אַנְתְּ עוּלָּא "עַל אֲדָמָה טְמֵאָה תָּמוּת". אָמְרוּ לוֹ: אֲרוֹנוֹ בָּא. אָמַר לָהֶם: אֵינוֹ דּוֹמֶה קוֹלַטְתּוֹ מֵחַיִּים לְקוֹלַטְתּוֹ לְאַחַר מִיתָה. הַהוּא גַּבְרָא דְּנָפְלָה לֵיהּ יְבָמָה בֵּי חוֹזָאָה, אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא, אֲמַר לֵיהּ: מַהוּ לְמִיחַת וּלְיַבְּמָהּ? אָמַר לוֹ: אָחִיו נָשָׂא כּוּתִית וּמֵת - בְּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ, וְהוּא יֵרֵד אַחֲרָיו? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל - כָּךְ אָסוּר לָצֵאת מִבָּבֶל לְשִׁאָר אֲרָצוֹת. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: אֲפִילּוּ מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי כּוּבֵי. הַהוּא דְּנָפַק מִפּוּמְבְּדִיתָא לְבֵי כּוּבֵי, שְׁמִתֵּיהּ רַב יוֹסֵף. הַהוּא דְּנָפַק מִפּוּמְבְּדִיתָא לְאַסְתּוֹנְיָא - שְׁכִיב. אָמַר אַבָּיֵי: אִי בָּעֵי הַאי צוּרְבָא מֵרַבָּנַן הֲוָה חַיֵּי. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: כְּשֵׁרִין שֶׁבְּבָבֶל - אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹלַטְתָּן, כְּשֵׁרִין שֶׁבְּשִׁאָר אֲרָצוֹת - בָּבֶל קוֹלַטְתָּן. לְמַאי? אִילֵימָא לְיוֹחֲסִין - וְהָאָמַר מָר: כָּל הָאֲרָצוֹת עִיסָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עִיסָּה לְבָבֶל! אֶלָּא לְעִנְיַן קְבוּרָה. אָמַר רַב יְהוּדָה: כָּל הַדָּר בְּבָבֶל - כְּאִילּוּ דָּר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹי צִיּוֹן הִמָּלְטִי יוֹשֶׁבֶת בַּת בָּבֶל". אָמַר אַבָּיֵי: נָקְטִינַן, בָּבֶל לָא חַזְיָא חֲבָלֵי דְּמָשִׁיחַ. תְּרִגְּמָהּ אַהוֹצַל דְּבִנְיָמִין וְקָרוּ לֵיהּ "קַרְנָא דְּשִׂיזַבְתָּא". אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: מֵתִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ אֵינָם חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים" אֶרֶץ שֶׁצְּבִיוֹנִי בָּהּ - מֵתֶיהָ חַיִּים, שֶׁאֵין צְבִיוֹנִי בָּהּ - אֵין מֵתֶיהָ חַיִּים. מְתִיב רַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל: "יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן" מַאי לָאו "יִחְיוּ מֵתֶיךָ" - מֵתִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, "נְבֵלָתִי יְקוּמוּן" - מֵתִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, וּמַאי "וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים" - אַנְבּוּכְד נֶצֶר הוּא דִּכְתִיב, דְּאָמַר רַחֲמָנָא: מַיְיתִינָא עֲלֵיהוּ מַלְכָּא דְּקַלִּיל כִּי טַבְיָא! אֲמַר לֵיהּ: רַבִּי, מִקְרָא אַחֵר אֲנִי דּוֹרֵשׁ: "נוֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהוֹלְכִים בָּהּ". וְאֶלָּא הָכְתִיב "נְבֵלָתִי יְקוּמוּן"? הַהוּא בִּנְפָלִים הוּא דִּכְתִיב. וְרַבִּי אַבָּא בַּר מֶמֶל, הַאי "נוֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אַבָּהוּ. דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ: אֲפִילּוּ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוּבְטָח לָהּ שֶׁהִיא בַּת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּתִיב הָכָא: "לָעָם עָלֶיהָ", וּכְתִיב הָתָם: "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר" - עִם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. "וְרוּחַ לַהוֹלְכִים בָּהּ" - אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְהַלֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מוּבְטָח לוֹ שֶׁהוּא בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא. וּלְרַבִּי אֶלְעָזָר צַדִּיקִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ אֵינָם חַיִּים?! אָמַר רַבִּי אֵילְעָא: עַל יְדֵי גִּלְגּוּל. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אַבָּא סַלָּא רָבָא: גִּלְגּוּל לַצַּדִּיקִים צַעַר הוּא! אָמַר אַבָּיֵי: מְחִילּוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם בַּקַּרְקַע. "וּנְשָׁאתָנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בְּקִבְרֹתָם" אָמַר קְרָנָא: דְּבָרִים כְּגוֹן, יוֹדֵעַ הָיָה יַעֲקֹב אָבִינוּ שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה, וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ חַיִּים - לָמָּה הִטְרִיחַ אֶת בָּנָיו? שֶׁמָּא לֹא יִזְכֶּה לִמְחִילּוֹת. כֵּיוָצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו'". אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: דְּבָרִים כְּגוֹן, יוֹדֵעַ הָיָה יוֹסֵף בְּעַצְמוֹ שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה, וְאִם מֵתִים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ חַיִּים - לָמָּה הִטְרִיחַ אֶת אֶחָיו אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה? שֶׁמָּא לֹא יִזְכֶּה לִמְחִילּוֹת. שָׁלְחוּ לֵיהּ אֲחוּהִי לְרַבָּה: יוֹדֵעַ הָיָה יַעֲקֹב שֶׁצַּדִּיק גָּמוּר הָיָה וכו'. אִילְּפָא מוֹסִיף בָּהּ דְּבָרִים: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מִצְטַעֵר עַל אִשָּׁה אַחַת וּבִיקֵּשׁ לִירֵד, בֵּיוָן שֶׁשָּׁמַע כָּוֹאת - גִּלְגֵּל בְּעַצְמוֹ עַד יוֹם מוֹתוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁחָכָם גָּדוֹל אַתָּה - אֵינוֹ דּוֹמֶה לוֹמֵד מֵעַצְמוֹ לַלּוֹמֵד מֵרַבּוֹ. וְאִם תֹּאמַר: אֵין לְךָ רַב - יֵשׁ לְךָ רַב, וּמִנּוֹ - רַבִּי יוֹחָנָן. וְאִם אֵין אַתָּה עוֹלֶה - הִזְהֵר בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים: אַל תִּרְבֶּה בִּישִׁיבָה - שֶׁיְּשִׁיבָה קָשָׁה לַתַּחְתּוֹנִיּוֹת, וְאַל תִּרְבֶּה בַּעֲמִידָה - שֶׁעֲמִידָה קָשָׁה לַלֵּב, וְאַל תִּרְבֶּה בַּהֲלִיכָה - שֶׁהֲלִיכָה קָשָׁה לָעֵינַיִם. אֶלָּא, שְׁלִישׁ בִּישִׁיבָה, שְׁלִישׁ בַּעֲמִידָה, שְׁלִישׁ בְּהִילּוּךְ. כָּל יְשִׁיבָה שֶׁאֵין עִמָּהּ סְמִיכָה - עֲמִידָה נוֹחָה הֵימֶנָּה. עֲמִידָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ? וְהָאָמְרִתְּ: עֲמִידָה קָשָׁה לַלֵּב! אֶלָּא: יְשִׁיבָה שאין

בבלה יובאו ושמה יהיו — אף על גב דהאי קרא בגלות ראשון כתיב — יש לומר: דבגלות שני נמי קפיד קרא.

שלא יגלו סוד — העיבור. כדאמרינן (שבת עה,א): "כי היא חכמתכם ובינתכם". זהו סוד העיבור.

בלבושיהן

שאין בה סמיכה — כמו במטות או בקתדראות יש סמיכה, בספסלין וכסאות — אין סמיכה. אין מרביעין עליה לא סוס ולא חמור — מספקא ליה אי חוששין לזרע האב אי לא. הלכך, אפילו היא בת חמורה נקבה — אין מרביעין עליה חמור, שמא חוששין לזרע האב ונמצא מרביע כלאים. ורבנן פליגי עליה, ואמרי: אין חוששין לזרע האב, ואם בת סוסיא היא מרביעין עליה סוס, ואם בת חמורה היא — מרביעין עליה חמור, הכי איתא בפרק "אותו ואת בנו". רפאים כל יקומו — מרפה עצמו מדברי תורה. וארץ רפאים תפיל — וארץ לרפאים תפיל. מצאתי להם תקנה — יהנו לתלמידי חכמים מנכסיהם. העושה פרקמטיא — מתעסק בממון תלמידי חכמים כדי להגיע לידם שכר, והם פנויין לעסוק בתורה על ידי אלו. וכתיב "חיים כולכם היום" — על ידי דיבוקן של תלמידי חכמים יזכו לחיות. גלוסקאות וכלי מילת — דרוש "פסת בר" לשון פיסת היד שהיא רחבה, וחטה רחבה לא משכחת אלא פת אפויה. וכלי מילת דרוש "פסת" לשון כתונת פסים. שתתמר — לשון תומר — דקל. קינן בלפת — ניקב בו עד שעשה לידתו בתוכו. ואף על פי כן — שקלו את המותר ששים ליטרין. נפשח — נבדל אחד מהן מן הקלח. והיינו עולים בסולם — ללקט עליו העליונים. ודם ענב תשתה — מתוך העובה תשתהו, ולא תצטרך לדורכו. חומר — כור, והוא שלשים סאין. גרבי — סאה. אין לך כל אילן סרק — שלא יעשה פרי. אין בו יין — אין בו ליחלוח בפרי. סותה — לשון הסתה, שהיין מסית את השכור. רמוז לי בעיניך — ותתרגם לשון שחוק ומחוך: חוך לי בעינים שלך, וטוב לי מיין כשתראני פנים צהובות ושוחקות. ואחוי לי שיניך — אף זו לשון שחוק, שהשוחק — שיניו נגלין. איפגר — לשון בטול. דלית — כרם המודל על גבי כלונסות, טריליא"ה בלע"ז. הוה עבדא טפי — שהרי ראית שבכל יום היין מתמעט מן האשכולות, וזהו עונש הבטול. קדמתי בנשף — קודם עמוד השחר. והוה

1 שֶׁאֵין בָּהּ סְמִיכָה, עֲמִידָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְמִיכָה נוֹחָה
2 הֵימֶנָּה. וְכֵן אָמְרוּ: יִצְחָק וְשִׁמְעוֹן וְאוֹשַׁעְיָא אָמְרוּ דָּבָר
3 אֶחָד: הַלָּכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בִּפְרָדוֹת. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה
4 אוֹמֵר: פְּרִדָּה שֶׁתָּבְעָה - אֵין מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ לֹא סוּס
5 וְלֹא חֲמוֹר, אֶלָּא מִינָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: יִצְחָק
6 - זֶה רַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא, שִׁמְעוֹן - זֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי.
7 וְאָמְרִי לָהּ: רֵישׁ לָקִישׁ. אוֹשַׁעְיָא - זֶה רַבִּי אוֹשַׁעְיָא

בלבושיהן — משמע בלבושיהן שנקברו, דהיינו תכריכין. אבל בירושלמי ד"הנושא" אמר רבי לבניו: מעטו בתכריכין, שעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן. משמע: מעטו בתכריכין, שעתידין צדיקים שלא יעמדו בתכריכין אלא בלבושיהן מחיים. מנשך

8 בְּרַבִּי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲמֵי הָאָרָצוֹת אֵינָן חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵתִים בַּל יִחְיוּ וגו'". תַּנְיָא נַמִּי
9 הָכִי: "מֵתִים בַּל יִחְיוּ", יָכוֹל לַכֹּל - תַּלְמוּד לוֹמַר: "רְפָאִים בַּל יָקוּמוּ", בְּמִרַפֶּה עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי
10 תוֹרָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: לָא נִיחָא לְמַרְיְיהוּ דְּאָמְרַתְּ לְהוּ הָכִי, הַהוּא בְּמִרַפֶּה
11 עַצְמוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה הוּא דִּכְתִיב. אֲמַר לֵיהּ: מִקְרָא אַחֵר אֲנִי דּוֹרֵשׁ, דִּכְתִיב: "כִּי טַל אוֹרוֹת
12 טַלֶּךָ וְאָרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל", כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹר תּוֹרָה - אוֹר תּוֹרָה מְחַיֶּיהוּ, וְכָל שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּשׁ
13 בְּאוֹר תּוֹרָה - אֵין אוֹר תּוֹרָה מְחַיֶּיהוּ. כֵּיוָן דְּחָזְיֵיהּ דְּקָמְצַטְּעָר, אֲמַר לֵיהּ: רַבִּי, מְצָאתִי לָהֶן
14 תַּקָּנָה מִן הַתּוֹרָה: "וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כּוּלְּכֶם הַיּוֹם", וְכִי אֶפְשָׁר לְדִבּוּקֵי
15 בַּשְׁכִינָה? וְהָכְתִיב: "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אוֹכְלָה"! אֶלָּא, כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וְהָעוֹשֶׂה
16 פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, וְהַמְהַנֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִנְּכָסָיו - מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ מִדַּבֵּק
17 בַּשְׁכִינָה. כֵּיוָצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְדָבְקָה בוֹ" וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם
18 לִידְבֵּק בַּשְׁכִינָה? אֶלָּא, כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וְהָעוֹשֶׂה פְּרַקְמַטְיָא לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים,
19 וְהַמְהַנֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִנְּכָסָיו - מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ מִדַּבֵּק בַּשְׁכִינָה. אָמַר רַבִּי חִיָּיא
20 בַּר יוֹסֵף: עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁמְּבַצְבְּצִין וְעוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָצִיצוּ מֵעִיר כָּעֵשֶׂב הָאָרֶץ", וְאֵין "עִיר" אֶלָּא יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר:
21 "וְנָגוּתִי אֶל הָעִיר הַזֹּאת". וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁיַּעַמְדוּ בְּמַלְבּוּשֵׁיהֶן, קַל וָחוֹמֶר מֵחִטָּה. מַה חִטָּה שֶׁנִּקְבְּרָה
22 עֲרוּמָה - יוֹצֵאָה בְּכַמָּה לְבוּשִׁין, צַדִּיקִים שֶׁנִּקְבְּרוּ בִּלְבוּשֵׁיהֶן - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: עֲתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
23 שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת וּכְלֵי מִילַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ". תָּנוּ רַבָּנַן: "יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים", אָמְרוּ: עֲתִידָה חִטָּה
24 שֶׁתְּתַמֵּר כְּדֶקֶל, וְעוֹלָה בְּרֹאשׁ הָרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר יֵשׁ צַעַר לְקוֹצְרָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ" - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא
25 רוּחַ מִבֵּית גְּנָזָיו, וּמְנַשְּׁבָהּ עָלֶיהָ, וּמַשְּׁרָהּ אֶת סָלְתָּהּ, וְאָדָם יוֹצֵא לַשָּׂדֶה וּמֵבִיא מְלֹא פִּיסַּת יָדוֹ, וּמְמַנֶּה פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵיתוֹ.
26 "עַם חֵלֶב כְּלִיּוֹת חִטָּה", אָמְרוּ: עֲתִידָה חִטָּה שֶׁתְּהֵא כִּשְׁתֵּי כְּלִיּוֹת שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל. וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי שׁוּעָל קִינֵּן בְּלֶפֶת, וּשְׁקָלוּהוּ
27 וּמְצָאוּ בוֹ שִׁשִּׁים לִיטְרִין בְּלִיטְרָא שֶׁל צִפּוֹרִי. תַּנְיָא, אָמַר רַב יוֹסֵף: מַעֲשֶׂה בְּשִׁחִין בְּאֶחָד שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו שְׁלֹשָׁה בְּדֵי חַרְדָּל, וְנִפְשַׁח
28 אֶחָד מֵהֶן, וְנִמְצְאוּ בוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין חַרְדָּל, וְעֲצָיו סִיכְּכוּ בוֹ סוּכַּת יוֹצְרִין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן תַּחַלִּיפָא: קֶלַח שֶׁל כְּרוּב הִנִּיחַ לָנוּ אַבָּא,
29 וְהָיֵינוּ עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ בְּסוּלָּם. "וְדַם עֹנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר", אָמְרוּ: לֹא כָּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא; הָעוֹלָם הַזֶּה - יֵשׁ בּוֹ צַעַר לִבְצוֹר
30 וְלִדְרוֹךְ, הָעוֹלָם הַבָּא - מֵבִיא עֲנָוָה אַחַת בְּקָרוֹן אוֹ בִּסְפִינָה, וּמַנִּיחָהּ בְּזָוִית בֵּיתוֹ, וּמִסַּפֵּק הֵימֶנָּה כִּפְטוּם גְּדוֹל, וְעֲצָיו מַסִּיקִין תַּחַת
31 הַתַּבְשִׁיל. וְאֵין לְךָ כָּל עֲנָבָה וַעֲנָבָה שֶׁאֵין בָּהּ שְׁלֹשִׁים גַּרְבֵּי יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַם עֹנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר", אַל תִּקְרֵי "חָמֶר" אֶלָּא חוֹמֶר. כִּי
32 אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: מַאי דִּכְתִיב: "אוֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירָה" - אֵין לְךָ כָּל גֶּפֶן וְגֶפֶן שֶׁבָּא" שֶׁאֵין צָרִיךְ עִיר אַחַת לִבְצוֹר, "וְלַשּׂוֹרֵקָה בְּנִי
33 אֲתוֹנוֹ" - אֵין לְךָ כָּל אִילָן סְרָק שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מַשּׂוֹי שְׁתֵּי אֲתוֹנוֹת. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: אֵין בּוֹ יַיִן - תַּלְמוּד לוֹמַר: "כַּבֵּס
34 בַּיַּיִן לְבוּשׁוֹ", וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֵינוֹ אָדוֹם - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְדַם עֹנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר", וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֵינוֹ מְרַוֶּה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "סוּתָה",
35 וְשֶׁמָּא תֹּאמַר אֵין בּוֹ טַעַם - תַּלְמוּד לוֹמַר: "חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן" כָּל חֵיךְ שֶׁטּוֹעֲמוֹ אוֹמֵר: לִי לִי. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר לִנְעָרִים יָפֶה וְלִזְקֵנִים
36 אֵינוֹ יָפֶה - תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב", אַל תִּקְרֵי "לְבֶן שִׁנַּיִם" אֶלָּא "לְבָן שִׁנַּיִם". פְּשִׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב? כִּי אָתָא רַב
37 דִּימִי אָמַר: אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רְמוֹז בְּעֵינֶיךָ דִּבְסִים מֵחֲמָרָא, וְאַחֲוֵי לִי שִׁנָּיךְ דִּבְסִים
38 מֵחָלָבָא. מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: טוֹב הַמַּלְבִּין שִׁנַּיִם לַחֲבֵירוֹ יוֹתֵר מִמַּשְׁקֵהוּ חָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב", אַל
39 תִּקְרֵי "לְבֶן שִׁנַּיִם" אֶלָּא "לִבּוּן שִׁנַּיִם". רַב חִיָּיא בַּר אַדָּא מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי דְּרֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה, אִיפַּגַּר תְּלָתָא יוֹמֵי וְלָא אֲתָא. כִּי אֲתָא, אֲמַר
40 לֵיהּ: אַמַּאי אִיפַּגַּרְתְּ? אָמַר לֵיהּ: דְּלִית אַחַת הִנִּיחַ לִי אַבָּא, וּבְצַרְתִּי מִמֶּנָּה יוֹם רִאשׁוֹן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת אֶשְׁכּוֹל לְגָרֶב, יוֹם שֵׁנִי
41 בָּצַרְתִּי שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת שְׁתֵּי אֶשְׁכּוֹלוֹת לְגָרֶב, יוֹם שְׁלִישִׁי בָּצַרְתִּי מִמֶּנָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת שָׁלֹשׁ אֶשְׁכּוֹלוֹת לְגָרֶב, וְהִפְקַרְתִּי
42 יוֹתֵר מֵחֲצִיָּהּ. אֲמַר לֵיהּ: אִי לָאו דְּאִיפַּגַּרְתְּ - הֲוָה עָבְדָא טְפֵי. רְמִי בַּר יְחֶזְקֵאל אִיקְלַע לְבְנֵי בְרַק, חָזְנוּהוּ לְהַהוּא עִיזֵי דְּקָאכְלָן תּוּתֵי
43 תְּאִינֵי, וְקָנְטֵיף דּוּבְשָׁא מִתְּאִינֵי, וְחִלְבָא טָיֵיף מִנַּיְיהוּ, וּמִיעֲרַב בַּהֲדֵי הָדְדֵי. אֲמַר: הַיְינוּ "זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ". אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן דּוֹסְתַּאי:
44 מְלוּד לְאוֹנוֹ שְׁלֹשָׁה מִילִין, פַּעַם אַחַת קִדַּמְתִּי בַּנֶּשֶׁף וְהָלַכְתִּי עַד קַרְסוּלַיי בְּדֶבֶשׁ שֶׁל תְּאֵינִים. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לְדִידִי חֲזִי לִי זָבַת חָלָב
45 וּדְבַשׁ שֶׁל צִפּוֹרִי, וְהָיֵי שִׁיתְּסַר מִילִין אַשִּׁיתְּסַר מִילִין. אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: לְדִידִי חֲזִי לִי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ שֶׁל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,

שֶׁאֵין בָּהּ סְמִיכָה, כגון על כיסאות וספסלים שאין להם משענת, עֲמִידָה שֵׁיֵּשׁ בָּהּ סְמִיכָה נוֹחָה הֵימֶנָּה.

וְכֵן אָמְרוּ – וכן הוסיפו אחי רבה, באיגרת ששלחו לו, יִצְחָק וְשִׁמְעוֹן וְאוֹשַׁעְיָא, אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד – הלכה אחת, שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה בִּפְרֵדוֹת לענין הרבעה. דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פְּרֵדָה שֶׁתָּבְעָה, ומתאוה לזכר, אֵין מַרְבִּיעִין עָלֶיהָ, משום איסור כלאים, לֹא סוּס, משום שיש בה צד חמור, וְלֹא חֲמוֹר, משום שיש בה צד סוס, אֶלָּא רק מִינָהּ, כלומר פרדה אחרת.

הגמרא מבררת מי הם האמוראים שהוזכרו באגרת זו: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, 'יִצְחָק' זֶה רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא. 'שִׁמְעוֹן' זֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים ש'שמעון' זהו רֵישׁ לָקִישׁ. 'אוֹשַׁעְיָא' זֶה רַבִּי אוֹשַׁעְיָא בְּרַבִּי.

* * *

הגמרא מביאה מימרות נוספות לגבי תחיית המתים: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עַמֵּי הָאָרָצוֹת אֵינָן חַיִּים בתחיית המתים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו יד) 'מֵתִים בַּל יִחְיוּ' וגו'. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – וכך שנינו בברייתא, הפסוק אומר 'מֵתִים בַּל יִחְיוּ', יָכוֹל היית לומר שכוונת הפסוק לַכֹּל – שכל המתים אינם חיים לעתיד לבוא. תַּלְמוּד לוֹמַר בהמשך הפסוק, 'רְפָאִים בַּל יָקֻמוּ', ומשמע שרק בְּמִרְפֶּה – במחליש עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, דהיינו עמי הארצות, הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לרבי אלעזר, לֹא נִיחָא לְמָרֵיהוּ דְּאָמְרַתְּ לְהוּ הָכִי, כלומר, לא נוח להקב"ה שאתה דורש פסוק זה על ישראל שלא יקומו לתחיית המתים. אלא אף העמי ארצות יקומו בתחיית המתים, והפסוק הַהוּא, בְּמִרְפֶּה – במפקיר עַצְמוֹ לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דִּכְתִיב.

אָמַר לֵיהּ רבי אלעזר לרבי יוחנן, מִמִּקְרָא אַחֵר אֲנִי דּוֹרֵשׁ את דרשתי, דִּכְתִיב (שם כו יט) 'כִּי טַל אוֹרֹת טַלֶּךָ, וָאָרֶץ רְפָאִים תַּפִּיל', ופירוש הפסוק הוא, כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹר תּוֹרָה, אוֹר תּוֹרָה מְחַיֶּיהוּ בתחיית המתים, וְכָל שֶׁאֵין מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹר תּוֹרָה, כלומר עמי הארצות, אֵין אוֹר תּוֹרָה מְחַיֶּיהוּ בתחיית המתים.

רבי אלעזר מביא תקנה לעמי הארצות שיזכו לתחיית המתים: כֵּיוָן דְּחַיֶּיהוּ – כיון שראה רבי אלעזר את רבי יוחנן דְּקָמְצַטְעַר ממה שדרש כך על עמי הארצות, אָמַר לֵיהּ, רַבִּי, מָצְאתִי לְהֶן תַּקָּנָה מִן הַתּוֹרָה שיוכלו לחיות בתחיית המתים, על ידי שיהנו תלמידי חכמים מנכסיהם, ונלמד מהכתוב (דברים ד ד) 'וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹהֵיכֶם, חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם'. ויש לעיין בדבר, וְכִי אֶפְשָׁר לְדַבּוּקֵי בַּשְּׁכִינָה, וְהָכְתִיב (שם ד כד) 'כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה'. אֶלָּא יש לפרש את הכתוב לענין דביקות בתלמידי חכמים, שכָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וְכֵן הָעוֹשֶׂה פַּרְקְמַטְיָא לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, כלומר, עושה סחורה בממונם של תלמידי חכמים, ונותן להם את הריוח כדי שיהיו פנוים לעסוק בתורה, וְכֵן הַמְהַנֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִנְּכָסָיו, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ מְדַבֵּק בַּשְּׁכִינָה, ונמצא שאף עם הארץ, אם עושה אחד מדברים אלו זוכה לתחיית המתים.

כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר – וכעין פירוש זה, אַתָּה אוֹמֵר בפירוש פסוק אחר (שם ל ב) 'לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ', ויש לעיין בדבר, וְכִי אֶפְשָׁר לְאָדָם לִידַבֵּק בַּשְּׁכִינָה, אֶלָּא, כָּל הַמַּשִּׂיא בִּתּוֹ לְתַלְמִיד חָכָם, וְהָעוֹשֶׂה פַּרְקְמַטְיָא לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים, וְהַמְהַנֶּה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מִנְּכָסָיו, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב, כְּאִילּוּ מְדַבֵּק בַּשְּׁכִינָה.

* * *

הגמרא מביאה מימרות נוספות בענין תחיית הצדיקים לעתיד לבוא: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, עָתִידִין צַדִּיקִים שֶׁמְּבַצְבְּצִין וְעוֹלִין בִּירוּשָׁלַיִם בתחיית המתים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים עב טז) 'וְיָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ', וְאֵין עִיר אֶלָּא יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר על ירושלים, (מלכים ב' יט לד) 'וְגַנּוֹתִי אֶל הָעִיר הַזֹּאת', ושם הכוונה לירושלים, הרי שסתם 'עיר' הכוונה לירושלים.

וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, עָתִידִים צַדִּיקִים שֶׁיַּעֲמְדוּ בְּמַלְבּוּשֵׁיהֶן בתחיית המתים, ודבר זה נלמד בקַל וָחוֹמֶר מֵחַטָּה, מַה חִטָּה שֶׁנִּקְבְּרָה – שנזרעת עֲרוּמָה, יוֹצֵאָה בְּכַמָּה לְבוּשִׁין – צומחת עם הרבה קליפות, צַדִּיקִים שֶׁנִּקְבְּרוּ בִּלְבוּשֵׁיהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שיעמדו בלבושיהן.

עוד דרשה מאותו פסוק: וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, עָתִידָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁתּוֹצִיא גְּלוּסְקָאוֹת – פת אפויה וּכְלֵי מֵילַת – בגדי צמר נקיים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים שם) 'יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ', ובר הוא לשון תבואה, ו'פיסת' משמע שהיא רחבה כפס היד, כלומר פת. וכן יש לדרוש לשון פיסת כמו 'כתונת פסים', ו'בר' לשון נקי, כלומר בגד נקי.

דרשה נוספת מאותו פסוק: תָּנוּ רַבָּנַן בברייתא, על הפסוק 'יְהִי פִּסַּת בַּר בָּאָרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים', אָמְרוּ, עָתִידָה שיבולת של חִטָּה, שֶׁתְּתַמֵּר כְּדֶקֶל, וְעוֹלֶה – וצומחת בְּרֹאשׁ הָרִים. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר, כיון שהיא כל כך גבוהה, אזי יֵשׁ צַעַר לְקוֹצְרָהּ, תַּלְמוּד לוֹמַר, 'יִרְעַשׁ כַּלְּבָנוֹן פִּרְיוֹ', ופירוש הפסוק הוא, שהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא רוּחַ מִבֵּית גְּנָזָיו, וּמְנַשְּׁבָהּ עָלֶיהָ – על החטה, וּמְשַׁרָּהּ אֶת קְלִפָּתָהּ, וְאָדָם יוֹצֵא לַשָּׂדֶה, וּמֵבִיא מהסולת מְלֹא פִּיסַת יָדוֹ, וּמְמַנָּהּ – ומסולת זו יש די בשביל פַּרְנָסָתוֹ וּפַרְנָסַת אַנְשֵׁי בֵּיתוֹ, כי הברכה תהיה מצויה בה.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין זה: על הפסוק (דברים לב יד) 'עִם חֵלֶב כִּלְיוֹת חִטָּה', אָמְרוּ, עָתִידָה חִטָּה שֶׁתְּהֵא גדולה כִּשְׁתֵּי כִּלְיוֹת שֶׁל שׁוֹר הַגָּדוֹל, וְאַל תִּתְמַהּ היאך יתכן דבר זה, שֶׁהֲרֵי מצינו כעין זה, שׁוּעָל שִׁקְּנֵן בְּלֶפֶת – שניקב בלפת, ועשה בה קן, וּשְׁקָלוּהוּ את מותר הלפת המנוקב, וּמְצָאוּ בּוֹ משקל שִׁשִּׁים לִיטְרִין, בְּלִיטְרָא שֶׁל צִפּוֹרִי, דהיינו שהלפת היה כה גדול, אף בלא החלק שהשועל חיסר ממנו.

הגמרא מביאה מעשים נוספים באותו ענין: תַּנְיָא, אָמַר רַב יוֹסֵף, מַעֲשֶׂה בְּשִׁיחִין [שם מקום], בְּאדם אֶחָד, שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו בירושה שְׁלֹשָׁה בָּנִים – ענפי עץ חַרְדָּל, וְנִפְשַׁח – ונפרד אֶחָד מֵהֶן מהקלה, וְנִמְצְאוּ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין גרעיני חַרְדָּל, וְעֲצָיו של ענף זה היו כל כך מרובים, עד שִׁסִּיכְּכוּ בּוֹ סוּכַּת יוֹצְרִין – סוכה של עושי כלי חרס.

מעשה דומה: אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן תַּחְלִיפָא, קֶלַח שֶׁל כְּרוּב הִנִּיחַ לָנוּ אַבָּא בירושה, וְהוא היה כל כך גבוה, עד שֶׁהֵינוּ עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ בְּסוּלָּם, כדי ללקט את העלים העליונים.

הגמרא מביאה מימרות בשבח פירות ארץ ישראל לעתיד לבוא: נאמר בפסוק (שם) 'וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר', אָמְרוּ, לֹא כְּעוֹלָם הַזֶּה הָעוֹלָם הַבָּא – העולם הזה אינו דומה לימות המשיח, שכן הָעוֹלָם הַזֶּה, יֵשׁ בּוֹ צַעַר לְבַצֵּר ענבים וְלִדְרוֹךְ אותם בגת, אך הָעוֹלָם הַבָּא, ענביו כל כך גדולים, עד שֶׁמֵּבִיא אדם עֲנָבָה אַחַת – ענב אחד גדול בְּקָרוֹן אוֹ בִּסְפִינָה, וּמַנִּיחָהּ בְּזָוִית [–פינת] בֵּיתוֹ, וּמְסַפֵּק הֵימֶנָּה כְּפִטּוּם גָּדוֹל – ומסתפק ממנה כאילו היא חבית גדולה, וְעֲצָיו – וחלק העץ שבו, מַסִּיקִין תַּחַת הַתַּבְשִׁיל לרוב גדלם. וְאֵין לְךָ כָּל עֲנָבָה וַעֲנָבָה, שֶׁאֵין בָּהּ שְׁלֹשִׁים גְּרִבִי [–סאה] יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה חָמֶר', אַל תִּקְרֵי חָמֶר, אֶלָּא חוֹמֶר, שהוא כור, והוא שלשים סאה.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין זה: כִּי אָתָא רַב דִּימִי מארץ ישראל, אָמַר, מַאי דִּכְתִיב – מה פירוש הכתוב (בראשית מט יא) 'אֹסְרִי לַגֶּפֶן עִירָה', אֵין לְךָ כָּל גֶּפֶן וְגֶפֶן שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לעתיד לבוא, שֶׁאֵין צָרִיךְ בני עִיר אַחַת כדי לְבַצֵּר אותה, מרוב פירותיה. ואת המשך הפסוק 'וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ', יש לדרוש 'ולשרקה' מלשון סרק, לומר שאֵין לְךָ כָּל אִילָן סָרָק שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לעתיד לבוא, שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא פירות בְּמַשּׂוֹי שְׁתֵּי אֲתֹנוֹת. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר, שאֵין בּוֹ יַיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר, 'כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבוּשׁוֹ', ומשמע שיש בו הרבה יין עד שיכול לכבס בו. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר, אֵינוֹ אָדוֹם ומשובחה, תַּלְמוּד לוֹמַר, (וְדַם עֵנָב תִּשְׁתֶּה) [וּבְדַם עֲנָבִים], ומשמע שצבעו אדום כדם. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר, יינו אֵינוֹ מְרֻוֶּה [–משכר], תַּלְמוּד לוֹמַר 'סוּתֹה' – וזהו לשון הסתה, כלומר שהיין משכרו ומסיתו לעשות דברי שכרות. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר,

המשך בעמוד רלז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָיָא – והיה כל כך הרבה עד שאם היו מצרפים את כל המקומות היה השטח גדול **כְּמִבֵּי מִיכְסֵי עַד אַקְרָא דְּתוּלְבַּנְקִי** – כמו ממקום הנקרא 'בי מכסי' עד מעבר הנהר תולבנקי, שהוא **עֶשְׂרִין וְתַרְתֵּין פַּרְסֵי אוּרְכָּא** – עשרים ושתים פרסאות אורך, **וּפוּתְיָא שִׁיתָּא פַּרְסֵי** – ורוחב שש פרסאות.

הגמרא מביאה עובדות על המיעוט שחל בשפע של פירות ארץ ישראל: **רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי עֻיְּרָא וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אִיקְּלְעוּ לַהֲהוּא אַתְרָא** – נזדמנו למקום אחד בארץ ישראל, **אַיְיתוּ קַמַּיְיהוּ אַפַּרְסְקָא** – כיבדום והביאו לפניהם אפרסק, **דַּהֲוָה** – שהיה גודל האפרסק **כְּאִילְּפַס** של **כַּפַּר הִינוֹ, וְאִילְּפַס כְּפַר הִינוֹ כַּמָּה הֲוֵי** – כמה הוא גודלו, בכדי לקבל בתוכו **חָמֵשׁ סְאִין**, ומחמת שהיה האפרסק גדול כל כך, **אָכְלוּ שְׁלִישׁ** ממנו ושבעו בכך, **וְהִפְקִירוּ שְׁלִישׁ** שלא היה להם צורך בו, **וְנָתְנוּ לְפָנַי בְּהֶמְתָּן שְׁלִישׁ** – ובשליש ממנו השתמשו להאכיל לבהמתן. לְסוף אותה **שָׁנָה, אִיקְּלַע רַבִּי אֶלְעָזָר לְהָתָם** – נזדמן רבי אלעזר לאותו מקום, **וְשוּב אַיְיתוּ לְקַמַּיְיהוּ** – הביאו לפניו אפרסק לכבדו, **וְנָקְטוּ בִּידֵיהּ** – ראה שהם כבר קטנים שיכול הוא לאוחזם בידו אחת, **וְאָמַר** על כך את הפסוק (תהילים קז לד) 'אֶרֶץ פְּרִי לְמְלֵחָה מֵרָעַת יֹשְׁבֵי בָהּ', כלומר, שמחמת מעשיהם הרעים של יושבי הארץ, הארץ נעשית מלחה ואינה מצמיחה פירות. ורמז לירושבי המקום שעונותיהם גרמו שפירותיהם יתמעטו.

מעשה נוסף: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אִיקְּלַע לְגַבְלָא** – נזדמן למקום ששמו 'גבלא' והוא בארץ ישראל, **חֲזָנְהוּ לְהַנְהוּ קִטּוּפֵי** – ראה בברם אשכולות ענבים **דַּהֲווּ קַיְימֵי כִּי עִיגְּלֵי** – שהיו נראים כעגלים מחמת גודלם. **אָמַר** להם רבי יהושע בן לוי לבני המקום היהודים, **עֲגָלִים** נמצאים **בֵּין הַגְּפָנִים. אָמְרוּ לֵיהּ** בני המקום לרבי יהושע בן לוי, אין אלו עגלים אלא **קִטּוּפֵי גִּינְהוּ** – אשכולות ענבים, ומחמת גדלם נראו בעיניך כעגלים. **אָמַר** רבי יהושע בן לוי, **אֶרֶץ אֶרֶץ, הַכְנִיסִי פֵּירוֹתַיִךְ, לְמִי אַתְּ מוֹצִיאָה פֵּירוֹתַיִךְ, לְעֲרֵבִים הֵלְּוּ הַיּוֹשְׁבִים עִכְשָׁיו בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמָם, אֶלָּא שֶׁעָמְדוּ עָלֵינוּ בְּחַטֹּאתֵינוּ** – שהואיל וישראל חטאו וגלו מארצם הם דרים בה, אבל אינם ראויים לברכתה. **לְשָׁנָה אִיקְּלַע רַבִּי חִיָּיא לְהָתָם** – לסוף אותה שנה נזדמן רבי חייא לגבלא, **חֲזָנְהוּ דַּהֲווּ קַיְימֵי כְּעִיגֵי** – וראה את אשכולות הענבים שקטנו בגלל דברי רבי יהושע בן לוי, אך עדיין היו גדולים מאד ונדמו בעיניו כעיזים. **אָמַר** להם רבי חייא לבני המקום, **עִזִּים** נמצאים **בֵּין הַגְּפָנִים. אָמְרוּ לֵיהּ** בני המקום לרבי חייא, **זִיל, לָא תַּעֲבִיד לָן כִּי חַבְרָךְ** – לך מעמנו כדי שלא תעשה לנו כפי שעשה לנו חברך רבי יהושע בן לוי, שמחמתו קטנו האשכולות.

ברייתא בשבחה של ארץ ישראל: **תָּנוּ רַבָּנָן, בְּרִכּוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** – בשנים המבורכות בארץ ישראל, **בֵּית סְאָה** – שטח קרקע בארץ ישראל הראוי לזרוע בו סאה **עוֹשֶׂה** – מוציא **חֲמִשָּׁה רִיבּוֹא כּוֹרִין**. שהרי **בִּישִׁיבָתָהּ שֶׁל צוֹעַן** – בשנה פשוטה שאינה מבורכת ביותר בעיר צוען שבמצרים, קרקע שגודלה **בֵּית סְאָה עוֹשֶׂה שִׁבְעִים כּוֹרִין, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, אֲנִי רָאִיתִי בְּבִקְעַת בֵּית שְׁאָן,** קרקע שגודלה **בֵּית סְאָה** שהיתה **עוֹשֶׂה שִׁבְעִים כּוֹרִין** בשנה פשוטה. **וְהָרֵי אֵין לְךָ** קרקע **מְעוּלָּה** – משובחת ומבורכת **בְּכָל אַרְצוֹת** שבעולם **יוֹתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית יג י) 'כְּגַן ה' **כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם'** – השווה הכתוב את גן ה' לארץ מצרים, **וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יוֹתֵר מִצּוֹעַן דַּהֲווּ מַרְבּוּ בָהּ מְלָכִים** – שהיו מגדלים בה את המלכים, **דִּכְתִיב** (ישעיה ל ד) 'כִּי הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו', ומכך שמלכי מצרים בחרו להם את צוען, מוכח שהיא היתה משובחת מכל מצרים. ואם בבקעת בית שאן קרקע בית סאה מוציאה שבעים כורים כל שכן שצוען מוציאה כשיעור זה.

ממשיכה הברייתא להוכיח את השפע של ארץ ישראל: **וְאֵין לְךָ** קרקע שהיא **טְרָשִׁים** [–סלעים שאינם מוציאים כל כך פירות] **בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן דַּהֲווּ קָבְרֵי בָהּ שִׁיכְבֵי** – שהיו קוברים שם מתים, **וַאֲפִילּוּ הָכִי** מצינו שחֶבְרוֹן **מְבוּנָה** – בנויה בכל טוב **עַל אַחַת מִשְּׁבְעָה בְּצוֹעַן** – פי שבע מצוען, **דִּכְתִיב** (במדבר יג כב) 'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם', ודורשת הברייתא, **מַאי** כוונת הפסוק בתיבת 'נִבְנְתָה', **אִילֵּימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ** – אם נאמר שכוונת הפסוק 'נבנתה' שבניית העיר חברון קדמה לבניית העיר צוען בשבע שנים הרי אי אפשר לפרש כך, שכן **אֶפְשָׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה לִבְנוֹ גָּדוֹל**, כלומר, אין מסתבר לומר שחם בנה בית לבנען בנו הקטן שהיה דר בחברון קודם שבנה בית למצרים בנו הגדול שהיה דר במצרים. ומצינו בפסוק שמצרים היה גדול מבנען, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית י ו) 'וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן', ומכך שהקדים הכתוב את 'מצרים' ל'כנען' משמע ש'מצרים' היה גדול ממנו. **אֶלָּא** בהכרח כוונת הפסוק 'וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צוֹעַן' שֶׁהיתה חברון **מְבוּנָה עַל אַחַת מִשְּׁבְעָה בְּצוֹעַן** – עושה פירות פי שבע מהעיר צוען. ואם בצוען קרקע בית סאה מוציאה שבעים כור, הרי שבחברון היא מוציאה שבע פעמים שבעים כור, שהם ארבע מאות ותשעים כור.

וְהָנֵי מִילֵּי בִּטְרָשִׁים – שיעור זה שמוציאה חברון היא רק משום שאדמתה סלעים, **אֲבָל** במקום אחר בארץ ישראל **שֶׁלֹּא בִּטְרָשִׁים,** קרקע בגודל בית סאה מוציאה **חֲמֵשׁ מְאָה** כור.

וְהָנֵי מִילֵּי שֶׁלֹּא בְּבִרְכּוֹתֶיהָ – כמות זו של חמש מאות כור היא בשנה רגילה שאינה מבורכת, **אֲבָל בְּבִרְכּוֹתֶיהָ** – כשהשנה מבורכת ביותר **כְּתִיב** (שם כו יב) 'וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וגו' וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים', והיינו שהקרקע הוציאה לו מאה פעמים יותר ממה שהיתה רגילה להוציא. ונמצא שקרקע בית כור בארץ ישראל הרגילה להוציא חמש מאות כור מוציאה בברכותיה פי מאה, שהם חמשים אלף כור.

ברייתא נוספת בשבחה של ארץ ישראל: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי,** ברכה מרובה היה בחטים שגדלו בארץ ישראל, **שְׁאָה** של חיטין **בִּיהוּדָה, הָיְתָה עוֹשָׂה חֲמֵשׁ סְאִין** – היה יוצא ממנה שיעור רב כל כך עד כדי חמש סאין, שהם **סְאָה קֶמַח** – האבק הדק שיוצא מן הנפה כשטוחן את החטים ברחיים של גריסין, **וְסְאָה סֹלֶת** שהיא קמח מחטה נקיה, **וְסְאָה סוּבִּין** – קליפות החטים שיורדות על ידי כתישה במכתשת אחר שלתתו את החטה, **וְסְאָה מוֹרְסָן** – הם הסובין שיוצאים לבסוף, **וְסְאָה קִיבּוֹרְיָא** שהוא קמח שאינו יפה ועושים ממנו 'פת קיבר'.

מעשה בענין זה: **אָמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוֹקִי לְרַבִּי חֲנִינָא, יָאָה מַשְׁבְּחִיתוּ בָּהּ בְּאַרְעֲכוֹן** – יפה אתם משבחים את ארצכם, שכן קרקע בארץ ישראל בגודל **בֵּית סְאָה אַחַת הִנִּיחַ לִי אַבָּא** בירושה, **מִמֶּנָּה יֵשׁ לִי מְשַׁח** – זיתים לשמן, **מִמֶּנָּה יֵשׁ לִי חֲמַר** – ענבים ליין, **מִמֶּנָּה יֵשׁ לִי עִיבּוּר** –תבואה, **מִמֶּנָּה יֵשׁ לִי קִיטְנִיּוֹת, מִמֶּנָּה** גדל מרעה שבו **רוֹעוֹת מִקְנָתִי.**

הגמרא מביאה דין ודברים שהיה בין אמורי לבן ארץ ישראל זמן מועט לאחר שנכנסו לארץ ישראל: **אָמַר לֵיהּ הַהוּא בַּר אֱמוֹרָאָה לְבַר אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל** – אחד מבני האמורי אמר לבן ארץ ישראל, **הַאי [תָּאלְתָּא] דְּקַיְימָא אַגּוּדָּא דְּדַרְדְּנָא** – אותו דקל הגדל על שפת הירדן, **כַּמָּה גְּדָרִיתוּ מִינָּהּ** – כמה תמרים אתם גודרים ממנה. **אָמַר** לֵיהּ בן ארץ ישראל לאמורי, **שִׁיתִּין כּוֹרֵי** – ששים כור תמרים אנו גודרים ממנה. **אָמַר** לֵיהּ האמורי, **אַכַּתִּי לָא עַיְּילִיתוּ בָּהּ אַחֲרֵיבְתּוּהָ** – עדיין לא נכנסתם לארץ ישראל וכבר החרבתם אותה, שהרי **אֲנַן מֵאָה וְעֶשְׂרִים כּוֹרֵי הֲוָה גָּזְרִינָן מִינָּהּ** – כשאנו דרנו בארץ ישראל היינו גודרים מדקל זה מאה ועשרים כור תמרים. **אָמַר** לֵיהּ **אֲנָא נַמִּי מֵחַד גִּיסָא קָאֲמִינָא לָךְ** – אף אני שאמרתי לך שאנו גודרים ששים כור, כוונתי היתה שמצד אחד של הדקל גודרים שיעור זה, ונמצא שמכל הדקל אף אנו גודרים מאה ועשרים כור.

הגמרא מוסיפה לדרוש בשבח ארץ ישראל: **אָמַר רַב חִסְדָּא, מַאי דִּכְתִיב** (ירמיה ג יט) 'וְאֶתֶּן לְךָ אֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת צְבִי', **לָמָּה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלָה לְצְבִי, לוֹמַר לְךָ** שדומים הם, **מַה צְבִי זֶה אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק בְּשָׂרוֹ** – אחר הפשטת העור, העור מתכווץ עד שאי אפשר לשוב ולהלבישו על בשרו, **אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ מַחֲזֶקֶת פֵּירוֹתֶיהָ** – אין בה די מקום כדי להצניע את הפירות לאחר שנלקטו.

דָּבָר אַחֵר – ביאור אחר למה נמשלה ארץ ישראל לצבי, **מַה צְבִי זֶה קַל רַגְלַיִם לָרוּץ יוֹתֵר מִכָּל הַחַיּוֹת, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלָּה** ומהירה

המשך בעמוד עה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והוה כמבי מיכסי עד אקרא דתולבנקי — כשתצרף כל המקומות ישתער לכך. **נקטו בידיה** — מצאן קטנות, נאחזות בידו אחת. **קטפי** — אשכולות, כדמתרגמינן (ויקרא כה) "לא תבצור" — לא תקטוף. **לשנה** — לסוף שנה. **בברכותיה** — כשהשנה מבורכת. **בישיבתה של צוען** — כלומר, כדמפרש ואזיל, ומצוען אתה למד לארץ ישראל, כדמפרש ואזיל. **אני ראיתי בבקעת בית שאן** — שהיא משאר ארצות. **בית סאה עושה שבעים כורים** — וכיון דבשאר ארצות יש שבעים כורים, כל שכן בארץ מצרים. שאין לך מעולה בכל הארצות כמצרים, שהרי נמשלה לגן ה', ואין במצרים מדינה מעולה כצוען. **דמרבו בה מלכי** — מצרים, שנאמר "כי היו בצוען שריו". על מלכי ישראל הכתוב מדבר לגנאי, שמרדו בהקדוש ברוך הוא וסמכו על מלכי מצרים, ותמיד היו שריהם ושלוחיהם מצויין בצוען, שלוחים למלך מצרים, מביאין תשורה. **מבונה** — בנויה בכל טוב. מבונה — לשון פרי, כדכתיב (בראשית ל) "ואבנה גם אנכי ממנה". **לבנו הקטן** — לבנען. **לבנו גדול** — למצרים. **על אחת משבעה** — הרי שבע פעמים שבעים כורים, הרי ארבע מאות ותשעים. ובמקום שאינו טרשים כחברון — יש להוסיף עד חמש מאות. ובברכותיה כתיב "מאה שערים", על אחת שבשאר שנים נתברך למאה. מאה פעמים חמש מאות — הרי חמשת ריבוא. **סאה קטפ** — הוא אבק דק היוצא מן הנפה. והחטין טחונין ברחיים של גריסין ואינן טחונין דקין, והנפה מוציאה הקמח וקולטת פסולת, ומחזיר מה שבנפה לריחיים. **סובין** — שהמכתשת מוציאה, כשלותתין חטין לסולת כותשין אותן במכתשת. **מורסין** — הן סובין היוצאין באחרונה. **קיבוריא** — קמח שאינו יפה, שעושים ממנו פת קבור, וקורין שאנדי"ר. **יאה משבחיתו בה בארעכון** — יפה אתם משבחין אותה. **בית סאה הניח לי אבא** — בארץ ישראל. **אמר ליה ההוא בר אמוראה** — אחד מבני האמורי אמר ליהודי, תחלת ביאתו לארץ. **הך תאלתא דקיימא אגודא דירדנא** — דקל פלוני העומד על שפת הירדן. **כמה גדריתו מינה** — כמה תמרים אתם גודרים היומנו? לקיטת תמרים קרויה גדירה בלשון [משנה, וגוזרא בלשון] ארמי. **אין עורו מחזיק את בשרו** — שהעור כווץ וגומד לאחר הפשטו. **אינה מחזקת פירותיה** — עושה פירותיה מרובין, עד אין מקום להצניען. **פלטי לי מהדא** — נצלתי מאחת מהן, מן הקללות האמורות במקרא. **נקט במצרא** — יש מקום שאין גשר, ומשליכין עץ על רוחב הנהר משפה לשפה, ואינו רחב לילך עליו, כי אם אוחז בידיו בחבל המתוח למעלה הימנו, קשור שני ראשיו בשתי יתידות, אחת מכאן ואחת מכאן, בשני עברי הנהר. **עמא פזיזא** — עם בהול. דקדמיתו **פומייכו לאודנייכו** — מתחלתכם הייתם בהולים, שהקדמתם נעשה לנשמע, ועודכם בבהלתכם כבתחלה, למהר לעשות דבר בלא עתו. **כיפי** — אלמוגים. לישנא אחרינא: כיפי דעבו — סלעים. מתקן מתקליה — משוה ומתקן מכשולי העיר. מחמת חיבת הארץ, שהיתה חביבה עליו, ומחזור שלא יצא שם רע על הדרכים.

קיימי

מנשק כיפי דעבו — משמע דמארץ ישראל הוא, וכן בשילהי "מי שאחזו" (גיטין עו,ב). ותימה: דבפרק קמא דגיטין (ב,א) תנן: עבו כארץ ישראל לגיטין, משמע דהוי מחוץ לארץ! ומפרש בירושלמי: חציה בארץ וחציה בחוץ לארץ. **רבי** חנינא הוה מתקל מתקליה — פירוש: שוקל אבנים ומוצאן קלות, אמר: עדיין לא נבנסתי לארץ ישראל. כיון ששקלן ומצאן כבידות — אמר: כבר נבנסתי לארץ ישראל. וכן מפרש בתנחומא בפרשת שלח לך: בשעלה רבי חנינא הגדול מבבל בקש לידע אם נכנס לארץ ישראל והיה שוקל אבנים, כל זמן שהיו קלות — אמר: עדיין לא נכנסתי לארץ ישראל, כיון שמצאן כבידות — אמר: אין אלו אלא אבני ארץ ישראל. והיה מנשקן, וקרא עליהן את הפסוק הזה "כי רצו עבדיך את אבניה".

דור

וְהָוְיָא כְּמַבֵּי מִיכְסִי עַד אַקְרָא דְּתוּלְבַּנְקִי, עֲשָׂרִים וְחַדְתֵּין פַּרְסֵי אוּרְכָּא, וּפוּתְיָא שִׁיתָּא פַּרְסֵי. רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי עֻיָּרָא וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אִיקְלְעוּ לְהַהוּא אַתְרָא. אַיְיתוּ קַמַּיְיהוּ אַפַּרְסָקָא דַּהֲוָה כְּאִילְפֵּס כְּפַר הִינוֹ, וְאִילְפֵּס כְּפַר הִינוֹ כַּמָּה הָוֵי - חָמֵשׁ סְאִין. אָכְלוּ שְׁלִישׁ, וְהִפְקִירוּ שְׁלִישׁ, וְנָתְנוּ לִפְנֵי בְּהֵמָתָן שְׁלִישׁ. לְשָׁנָה אִיקְלַע רַבִּי אֶלְעָזָר לְהָתָם וְאַיְיתוּ לְקַמֵּיה, נַקְטוֹ בִּידֵיהּ וַאֲמַר: "אֶרֶץ פְּרִי לִמְלֵחָה מֵרָעַת יוֹשְׁבֵי בָהּ". רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אִיקְלַע לְגַבְלָא, חָזְנְהוּ לְהָנְהוּ קְטוּפֵי דְּהָווּ קַיְימֵי כִּי עֵיגְלֵי, אֲמַר: עֲגָלִים בֵּין הַגְּפָנִים? אָמְרוּ לֵיהּ: קְטוּפֵי נִינְהוּ. אֲמַר: אֶרֶץ אֶרֶץ, הַכְנִיסִי פֵּירוֹתַיִךְ! לְמִי אַתְּ מוֹצִיאָה פֵּירוֹתַיִךְ - לַנָּכְרִים הַלָּלוּ שֶׁעָמְדוּ עָלֵינוּ בְּחַטָּאתֵינוּ? לְשָׁנָה אִיקְלַע רַבִּי חִיָּיא לְהָתָם, חָזְנְהוּ דְּהָווּ קַיְימֵי כְּעֵיזֵי. אֲמַר: עִזִּים בֵּין הַגְּפָנִים? אָמְרוּ לֵיהּ: זִיל, לָא תַּעֲבִיד לָן כִּי חַבְרָךְ. תָּנוּ רַבָּנַן: בְּבִרְכוֹתֶיהָ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - בֵּית סְאָה עוֹשָׂה חֲמִשָּׁת רִיבּוֹא כּוֹרִין. בִּישִׁיבָתָהּ שֶׁל צוֹעַן - בֵּית סְאָה עוֹשָׂה שִׁבְעִים כּוֹרִין. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר: אֲנִי רָאִיתִי בְּבִקְעַת בֵּית שְׁאָן בֵּית סְאָה עוֹשָׂה שִׁבְעִים כּוֹרִין. וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֲרָצוֹת יוֹתֵר מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", וְאֵין לְךָ מְעוּלָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם יוֹתֵר מִצּוֹעַן, דְּהָווּ מַרְבּוּ בָהּ מְלָכִים, דִּכְתִיב: "כִּי הָיוּ בְּצוֹעַן שָׂרָיו". וְאֵין לְךָ טְרָשִׁים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל יוֹתֵר מֵחֶבְרוֹן, דְּהָווּ קָבְרֵי בָהּ שִׁיכְבֵי, וַאֲפִילּוּ הָכִי - חֶבְרוֹן מְבוּנָה עַל אַחַת מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן, דִּכְתִיב: "וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה לִפְנֵי צוֹעַן מִצְרָיִם", מַאי "נִבְנְתָה"? אִילִימָא נִבְנְתָה מַמָּשׁ - אֶפְשַׁר אָדָם בּוֹנֶה בַּיִת לִבְנוֹ קָטָן קוֹדֶם שֶׁיִּבְנֶה לִבְנוֹ גָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן" - אֶלָּא שֶׁמְּבוּנָה עַל אַחַת מִשִּׁבְעָה בְּצוֹעַן. וְהָנֵי מִילֵּי - בִּטְרָשִׁים, אֲבָל שֶׁלֹּא בִּטְרָשִׁים - חֲמֵשׁ מֵאָה. וְהָנֵי מִילֵּי - שֶׁלֹּא בְּבִרְכוֹתֶיהָ, אֲבָל בְּבִרְכוֹתֶיהָ - כְּתִיב: "וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא וגו'". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סְאָה בִּיהוּדָה הָיְתָה עוֹשָׂה חֲמֵשׁ סְאִין; סְאָה קֶמַח, סְאָה סֹלֶת, סְאָה סוּבִּין, סְאָה מוּרְסִין, וּסְאָה קִיבּוֹרִיָּא. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא מִינָּא לְרַבִּי חֲנִינָא: יָאָה מַשְׁבְּחִיתוּ בָּהּ בְּאַרְעָכוֹן; בֵּית סְאָה אַחַת הִנִּיחַ לִי אַבָּא; מִמְּנָה מִשָּׁה, מִמְּנָה חֲמַר, מִמְּנָה עֵיבּוּר, מִמְּנָה קִיטְנִיּוֹת, מִמְּנָה רוֹעוֹת מִקְנָתִי. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא בַּר אֱמוֹרָאָה לְבַר אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל: הַאי [תָּאלְתָּא] דְּקַיְימָא אַגּוּדָא דְּיַרְדְּנָא - כַּמָּה גָּדַרְיתוּ מִינָּהּ? אֲמַר לֵיהּ: שִׁיתִּין כּוֹרֵי. אֲמַר לֵיהּ: אַכַּתִּי לָא עַיְילִיתוּ בָּהּ אַחֲרִיבְתּוּהָ! אֵגַן מֵאָה וְעֶשְׂרִים כּוֹרֵי הֲוָה גָּזְרִינַן מִינָּהּ. אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא נַמִי - מְחַד גִּיסָא קָאָמִינָא לָךְ. אֲמַר רַב חִסְדָּא, מַאי דִּכְתִיב: "וְאֶתֵּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה נַחֲלַת צְבִי", לָמָּה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלָה לִצְבִי - לוֹמַר לְךָ: מַה צְּבִי זֶה אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק בְּשָׂרוֹ, אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ מַחֲזֶקֶת פֵּירוֹתֶיהָ. דָּבָר אַחֵר: מַה צְּבִי זֶה קַל מִכָּל הַחַיּוֹת - אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלָּה מִכָּל הָאֲרָצוֹת לְבַשֵּׁל אֶת פֵּירוֹתֶיהָ. אִי מַה צְּבִי זֶה קַל וְאֵין בְּשָׂרוֹ שָׁמֵן - אַף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קַלָּה לְבַשֵּׁל וְאֵין פֵּירוֹתֶיהָ שְׁמֵנִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ" - שְׁמֵנִים מֵחָלָב, וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ. רַבִּי אֶלְעָזָר כִּי הֲוָה סָלֵיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲמַר: פְּלִטִי לִי מֵהָדָא, כִּי סְמָכוּהוּ אֲמַר: פְּלִטִי לִי מִתַּרְתֵּי, כִּי אוֹתְבוּהוּ בְּסוֹד הָעִיבּוּר, אֲמַר: פְּלִטִי לִי מִתְּלָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיְתָה יָדִי אֶל הַנְּבִיאִים הַחוֹזִים שָׁוְא וגו'". "בְּסוֹד עַמִּי לֹא יִהְיוּ" - זֶה סוֹד עִיבּוּר, "וּבִכְתָב בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִכָּתֵבוּ" - זֶה סְמִיכָה, "וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבוֹאוּ" - כְּמַשְׁמָעוֹ. רַבִּי זֵירָא כִּי הֲוָה סָלֵיק לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לָא אַשְׁכַּח מַבְרָא לְמַעְבַּר, נָקֵט בְּמִצְרָא וְקָעֲבַר. אֲמַר לֵיהּ הַהוּא צְדוֹקִי: עַמָּא פְּזִיזָא, דְּקַדְּמִיתוּ פּוּמֵיכוּ לְאוּדְנֵיכוּ אַכַּתִּי בִּפְזִיזוּתֵיכוּ קַיְימִיתוּ! אֲמַר לֵיהּ: דּוּכְתָּא דְּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לָא זָכוּ לָהּ, אֲנָא מִי יֵימַר דְּזָכֵינָא לָהּ? רַבִּי אַבָּא מְנַשֵּׁק כֵּיפֵי דְּעַבּוֹ, רַבִּי חֲנִינָא מְתַקֵּן מַתְקְלֵיהּ, רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי

קיימי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

דור שבן דוד בא — איידי דאיירי בברכת העולם הבא, דהיינו לימות המשיח, נקט לה נמי הכא.

עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות כו' — לפי שרוצה לסיים בדבר טוב נקט לה הכא, ולא קאמרה לעיל, דאיירי בהני מילי.

רש"י

קיימי משמשא לטולא — כשהשמש הגיע למקום שהן יושבין וגורסין, וחמה מקדרת עליהן — עומדין משם לישב בצל. ובימי הצנה עומדין מן הצל ויושבין בחמה, כדי שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל: כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. קטיגוריא — הרבה מסטינים ומלמדים חובה יעמדו עליהם. צירוף אחר צירוף — גזירות על גזירות. ועוד בה עשיריה — כשתשעה החלקים יהיו אבודין, ולא נותר כי אם העשירית — אף היא תשוב והיתה לבער. בזוזי ובזוזי דבזוזי — שולליים אחר שוללים. כי עץ נשא פריו — מדכתיב "תאנה וגפן נתנו חילם" — הרי עץ פרי אמור, מה תלמוד לומר "כי עץ נשא פריו" — אף אילני סרק ישאו פרי.

הדרן עלך שני דייני גזירות

קָיְימֵי מִשְׁמְשָׁא לְטוּלָּא, וּמִטּוּלָּא לְשִׁמְשָׁא. רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָּא מִיגַּנְדַּר בַּעֲפָרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחוֹנֵנוּ". אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא: דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא - קָטֵיגוֹרְיָא בִּתַלְמִידֵי חֲכָמִים. כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל אָמַר: צֵירוּף אַחַר צֵירוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂירִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר". תָּנֵי רַב יוֹסֵף: בָּזוּזֵי וּבָזוּזֵי דְּבָזוּזֵי. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב: עָתִידִין כָּל אִילְנֵי סָרָק שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּטְעָנוּ פֵּירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וָגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם".

הדרן עלך שני דייני גזירות וסליקא לה מסכת כתובות

המשך ביאור למס' כתובות ליום שני עמ' א

יגבו אלא זיבורית, שהרי הבינונית שגבה נחשבת אצלו בעידית. **וּמַר** – ואילו רב ששת **סָבַר**, בְּשֶׁל כָּל אָדָם הֵן שָׁמִין, ולכן, כיון שבאו שניהם ביחד לגבות, יגבו בית דין את הקרקע הבינונית לבעל הזיבורית, ואז יגבו אותה חזרה לבעליה הראשונים. ונמצא שאין כל תועלת בגביית החובות, וזה הפוכי מטרתא.

הגמרא מקשה על דעת רב ששת ומשנתינו: **תָּנַן** במשנתינו, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, **זֶה גּוֹבֶה** חובו, **וְזֶה גּוֹבֶה** חובו. וקשה על דעת רב ששת, שכל אחד עומד בשלו. **תִּרְגְּמָהּ רַב נַחְמָן, אַלִּיבָּא דְּרַב שֵׁשֶׁת** – רב נחמן פירש את המשנה לפי דעת רב ששת, **כְּגוֹן שֶׁלָּוָה זֶה לְעָשֶׂר** שנים, **וְזֶה** לוה **לְחָמֵשׁ** שנים, ולכן זה גובה וזה גובה, שהלוה לחמש שנים גובה את חובו, והקרקע עומדת אצלו עוד חמש שנים, עד שיגיע זמנו לפרוע את חובו.

הגמרא מבררת תירוץ זה: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר כאן. **אִילֵימָא** – אם נאמר שהלוה **הָרִאשׁוֹן** לוה **לְעָשֶׂר** שנים, **וְהַשֵּׁנִי** בא לאחר שנה ולוה **לְחָמֵשׁ** שנים, **בְּהָא לֵימָא אַדְּמוֹן** – וכי באופן זה יאמר אדמון שאין הלוה הראשון חייב לפרוע את חובו כלל, בטענת 'אילו הָיִיתִי חַיָּיב לְךָ, כֵּיצַד אַתָּה לֹוֶה מִמֶּנִּי', **הָא לֹא מָטָא זְמַנֵּיהּ** – הרי בעת שחזר השני ולוה עדיין לא הגיע זמן פרעון החוב, ולכך לא יכל לגבות את חובו, והיה מוכרח ללות, שכן היה זקוק למעות. **אֶלָּא** כוונת רב נחמן, להעמיד באופן שלוה **הָרִאשׁוֹן לְחָמֵשׁ** שנים, **וְהַשֵּׁנִי** לוה **לְעָשֶׂר** שנים.

הגמרא ממשיכה לברר את התירוץ: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִי דְּמָטָא זְמַנֵּיהּ** – אם מדובר באופן שהגיע זמן פרעון ההלואה הראשונה קודם שחזר השני ולוה ממנו לעשר שנים, **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן** – מה טעמם של חכמים הסוברים במשנה שאין יכול לטעון לו 'אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לוה ממני'. **וְאִי דְּלֵא מָטָא זְמַנֵּיהּ** – ואם מדובר באופן שחזר השני ולוה ממנו כשעדיין לא הגיע זמן פרעון של ההלואה הראשונה, **הָא לֹא מָטָא זְמַנֵּיהּ** ולא יכל השני לתבוע את חובו, וכיון שהיה זקוק למעות הוצרך ללוות ממנו, **וְאִם כֵּן, מַאי טַעְמָא דְּאַדְּמוֹן**, שסובר שהלואה שניה זו היא הודאה שאין החוב הראשון קיים.

מבארת הגמרא: **לֵא צְרִיכָא** – אין מחלוקתם של אדמון וחכמים נצרכת אלא באופן **דְּאָתָא** – שבא ראובן ללוות משמעון **בְּהֵהוּא יוֹמָא דְּמִשְׁלַם חָמֵשׁ** – באותו יום שנשלמו חמש שנים של זמן ההלואה הראשונה. **מַר סָבַר** – חכמים סוברים, **עָבִיד אִינִישׁ דְּיָזִיף לְיוֹמֵיהּ** – אדם עשוי ללוות למעות ואינו יכול לחכות למחר, אף שאז יוכל לגבות את חובו, ולכן אין ההלואה השניה הוכחה שהחוב הראשון לא קיים, **וּמַר** – אדמון **סָבַר, לֵא עָבִיד אִינִישׁ דְּיָזִיף לְיוֹמֵיהּ** – אין אדם עשוי ללוות ליום אחד, וכיון שלוה מן הראשון, בודאי שלא היה לו חוב לגבות למחרת, והרי זה הוכחה ששטרו פרוע או מזויף.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רָמִי בַּר חָמָא אָמַר, הָכָא בְּיַתְמֵי עַסְקִינָן** – משנתינו עוסקת באופן שמת אחד מבעלי החוב וכעת תובעים היתומים את החוב, **דְּיַתְמֵי מִינְּבָא נָבֵי** – שדין היתומים שיכולים לגבות חובות של אביהם, **אַנְּבוּיֵי לֵא מַנְּבִינַן מִינַּיְיהוּ** – אך לא גובים מהם חובות של אביהם אלא אם כן הניח אביהם קרקע, וכאן מדובר שלא הניח אביהם קרקע. ולפיכך יש תועלת בגביית חוב זה, ואין זה הפוכי מטרתא, אף לשיטת רב ששת. הגמרא מקשה על תירוץ זה: **וְהָא** [–והרי] 'זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה' **קָתָנֵי** במשנה, ולפי תירוצו של רמי בר חמא, אין שני החובות נגבים אלא רק החוב שחייב בעל הדין השני ליתומים. מתרצת הגמרא: כוונת המשנה היא, 'זֶה גּוֹבֶה, וְזֶה רָאוּי חוּבוֹ **לִגְבּוֹת וְאֵין לוֹ**, כלומר, היתומים גובים, ואילו השני ראוי חובו להיגבות אך אין לו מהיכן לגבות, שכן לא הניח האב קרקע, ואין כוונת המשנה שהחוב השני אכן נגבה בפועל.

הגמרא מקשה על ביאור זה: **אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר** – שתי קושיות יש על הסבר זה. **חֲדָא** – קושיא ראשונה, דְּהרי 'זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה' **קָתָנֵי** במשנה, ומשמעות הלשון היא שאכן שני החובות נגבים בפועל, ולא רק שהם ראויים לגבות. **וְעוֹד** קושיא, שאף במקרה שהעמיד רמי בר חמא, שלא הניח אבי היתומים קרקע, **לְגַבֵּינְהוּ אַרְעָא לְיַתְמֵי** – שיתן בעל דינם ליתומים קרקע בחוב שהוא חייב לאביהם, **וְאז יוכל לֵיהָדֵר וְלִיגְבִּינְהוּ מִינַּיְיהוּ** – לחזור ולגבותה מהם, בחוב שאביהם חייב לו, **כִּדְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן, בַּעַל חוֹב** של אביהם **חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָן מֵהֶן**, שכן הקרקע שגבו תמורת חוב שהיה לאביהם, משתעבדת לחובות שהיה אביהם חייב. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה תירוצו של רמי בר חמא.

הגמרא מנסה ליישב את ביאורו של רמי בר חמא: **וְלוֹקְמָהּ** – ויעמיד את דין המשנה 'זה גובה וזה גובה', במקרה **דְּאִית לְהוּ לְיַתְמֵי** קרקע **זִיבּוּרִית, וְאִית לֵיהּ לְדִידֵיהּ** – ויש לבעל דינם, קרקע **עִידִּית** וְקרקע **בֵּינוֹנִית, דְּאָזְלֵי יַתְמֵי גָּבוּ** – שהולכים היתומים וגובים ממנו את הקרקע **בֵּינוֹנִית, וּמַנְּבוּ לֵיהּ** – ואילו היתומים נותנים לו את הקרקע **זִיבּוּרִית, דְּאִי נַמִּי** – שאף לדעת רב ששת הסובר 'בְּשֶׁל כָּל אָדָם הֵן שָׁמִין', וקרקע זו זיבורית, ובעל חוב הרי דינו בבינונית, אף על פי כן הם מגבים לו קרקע זו, **דְּהָא** [–שהרי] **אֵין נִפְרָעִין**

המשך בעמוד רטז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קַיְימֵי מִשְׁמְשָׁא לְטוּלָא – היו קמים מהשמש כדי לשבת בצל בימים חמים, כשהגיעה השמש למקום שהיו יושבים ולומדים, **וּמִטּוּלָא לְשִׁמְשָׁא** – ובימי הצינה היו קמים מהצל ועוברים לשבת בשמש בכדי להתחמם. ועשו כן כדי שלא יוכלו להתרעם על הישיבה בארץ ישראל. **רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָא מִינַּנְדַּר בַּעֲפָרָהּ** – היה מתגלגל בעפר ארץ ישראל, כפי **שֶׁנֶּאֱמַר** (תהילים קב טו) 'כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ'.

* * *

אגב שהביאה הגמרא לעיל את השפע שיהיה לעתיד לבוא מביאה הגמרא את הצרות שיהיו בדור שיבוא המשיח: **אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא, דּוֹר שֶׁבֶּן דָּוִד בָּא, קָטֵיגוֹרְיָא בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים** – הרבה מסטינים ומלמדי חובה יעמדו על תלמידי החכמים. **כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – כשאמרתי שמועה זו לפני שמואל, **אָמַר**, שבדור זה יהיה **צִירוּף אַחַר צִירוּף**, כלומר שיגזרו עליהם גזירות על גזירות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ו יג) 'וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂרִיָּה וְשָׁבָה וְהָיְתָה לְבָעֵר' – בסוף הגלות כשכבר תשעה חלקים מעם ישראל יאבדו, וישארו רק עשירית מהם, אף אותה עשירית תשוב והיתה לבער, כלומר שיבואו עליהם גזירות על גזירות. **תָּנֵי רַב יוֹסֵף** בברייתא, **בָּזוּזֵי וּבָזוּזֵי דְּבָזוּזֵי** – הצירוף יהיה על ידי שיבואו עליהם שוללים אחר שוללים.

הגמרא מסיימת בדבר טוב: **אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב**, לעתיד לבוא **עֲתִידִין כָּל אִילָנֵי סְרָק** [–שאינם נותנים פירות] **שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּטְּעֵנוּ פֵּירוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר** (יואל ב כב) 'כִּי עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ תְּאֵנָה וְגֶפֶן נָתְנוּ חֵילָם', וכיון שאמר על תאנה וגפן שהם עצי פרי שיתנו פירות, בהכרח שמה שכתוב 'כִּי עֵץ נָשָׂא פִרְיוֹ' מדובר באילני סרק שאף הם עתידין לשאת פרי.

הדרן עלך שני דייני גזירות וסליקא לה מסכת כתובות

אגרות קודש

ב״ה, א׳ מ״ח, תשי״ג
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב״ד
באה״ק ת״ו
ד׳ עליהם יחיו.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם מערב חג הסוכות עם קטעי המכ״ע המצורפים לו, ות״ח ת״ח על העבר ובקשה כפולה על להבא להודיע בפרטיות מפעולותיהם הטובות בהרמת קרן היהדות בכלל ובהפצת מעיינות החסידות בפרט.

ב) ביחוד אתענין בהפרטים ע״ד ההוצאה לפועל והחלטות הטובות בענין הפעולות בחדש תשרי ובטח נוסף על הפעולות בפועל פרסמו עד״ז במכ״ע וכיו״ב למען יודע הדבר גם באלו המקומות שלא היו שם, והשי״ת יצליחם בכל הנ״ל.

ג) נהניתי מהעתקת השידור ברדיו, ובטח גם להבא יערכו כזה בעוד מועד למען ישודר בעת המתאימה, ולכאורה נוגע זה עתה בנוגע לחג הגאולה י״ט כסלו הבע״ל.

ד) נהניתי מקביעות שיעורי הלימוד עם מספר תלמידים מישיבות אחרות... ובטח הלימוד עמהם עתה מתאים לרגילותם היינו בענינים של הסברה הגיון והשגה ולא לרדוף אחרי אתכפיא שלהם יותר מן המדה כי בהתחלת הקירוב יש להסתגל לרגילות המקבל, ולאט לאט ישתנה מתאים לפני׳ הלימוד הנלמד עמדו, וכמובן.

ה) נהניתי מהחוברת בטאון חב״ד שנתקבל לכאן שני עקזעמפ. ויישר חילם של המשתתפים בזה וע״ז בהפצת המעיינות בפנים ובחוצה, ומוסג״פ סקריפ (ע״ש חברי המערכת) השתתפותי בהוצאות ההדפסה וההפצה.

ו) מובן, אשר מתאים למה שכתבתי מכבר שמהנחוץ לסדר הנ״ל באופן כזה שלא לשלול פרסום

המשך בעמוד הבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתורה ישנם שני סוגי נדרים, א. נדרי הקדש – שאפשר להקדיש חפץ לבדק הבית או בהמה להקריבה על המזבח, שנאמר (ויקרא ז טז) 'וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וגו'. ב. נדרי איסור –שיכול לאסור עליו דברים המותרים לו, כגון שאומר פירות מדינה פלונית אסורים עלי כל שלשים יום או לעולם, שנאמר (במדבר ל ג) 'אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה וגו' לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ לא יַחֵל דְּבָרוֹ כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה'. מסכת זו עוסקת בנדרי איסור.

אפשר להחיל נדרי איסור בשלשה אופנים. א. עיקר לשון הנדר –שאומר 'דבר זה אסור עלי' או 'דבר זה עלי כקרבן', דהיינו כמו שקרבן נאסר מחמת קדושתו, כן יאסר חפץ פלוני עלי. ב. כינויים – שבמקום לומר דבר זה עלי כ'קרבן' שהוא הלשון העיקרי, אומר 'קונם' 'קונח' 'קונס' שהם כינוי לקרבן. ג. ידות נדרים – שאינו אומר את לשון הנדר בשלמותו, אלא מתחיל מקצת דבורו ואינו גומרו. שבאותו מקצת דבור הרי זה כאילו נדר בשלמות הדיבור.

משנה

המשנה מלמדת שנדר חל לא רק בעיקר לשונו, אלא גם בכינויים וידות. בתחילה מתפרש דין כינויים, ובסוף המשנה דין ידות.

כָּל כִּינוּיֵי – כל שיבושי לשון של **נְדָרִים** הרי הם **כִּנְדָרִים** –כעיקר לשון נדרים, והנדר חל בלשון זה. וכגון, שבמקום לומר כבר זה עלי כ'קרבן' [דהיינו שכבר זה יהא אסור עליו כקרבן], אמר כינוי לקרבן, כגון כבר זה עלי 'קונם' או 'קונח' או 'קונס', הנדר חל. **וְכן** כינויי **חֲרָמִים** חלים **כַּחֲרָמִים** –כעיקר לשון חרמים. **וְכן** כינויי **שְׁבוּעוֹת** חלים **כִּשְׁבוּעוֹת.**

וְכן כינויי **נְזִירוּת** חלים **כִּנְזִירוּת.**

עתה מפרשת המשנה באיזה אופן חל הנדר על ידי דין יד:

הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ מוּדָרְנִי – מודר אני **מִמְּךָ**, או שאמר לו **מוּפְרָשְׁנִי** –מופרש אני **מִמְּךָ**, או שאמר לו **מְרוּחָקְנִי** –מרוחק אני **מִמְּךָ**, והוסיף לומר בכל אחד מלשנות אלו **שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ**, או שהוסיף לומר **שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ**, אף על פי שלא פירש לשון איסור או קרבן חל הנדר והרידהו **אָסוּר** לאכול או לטעום משל חברו, שהרי זה כאילו השלים לומר לשון איסור או קרבן.

אבל אם במקום לומר לחברו 'מודרני ממך' וכדומה אמר **מְנוּדֶה אֲנִי לְךָ**, אף שהוסיף לומר שאני אוכל לך או שאני טועם לך, סוברים חכמים שבאופן זה הנדר אינו חל מדין יד, שאין במשמעות 'מנודה' לשון נדר אלא לשון נידוי, אולם **רַבִּי עֲקִיבָא** הָיָה חוֹכֵךְ –מפקפק בָּזֶה לְהַחְמִיר, שאפשר שאף באופן זה יחול הנדר מדין יד, והחמיר מספק שיהא אסור לו לאכול או לטעום משל חברו.

המשך מעמוד הקודם

הידיעות והשיחות גם במכ"ע אחרים כמו שהי' נהוג עד עתה, כיון שהמכ"ע מגיעים לחוגים כאלו שאין החוברת הנ"ל שייכת להם או מגעת אליהם.

ז) מה שכותבים שלא סידרו תכנית לח"י אלול מפני החגיגה שבהכפר, הנה לדעתי אין זה תירוץ כלל וכלל, כי מלבד זה שישנו שני ערבים, אור לי"ח ומוצאי ח"י אלול, והחגיגה היתה באחד מהם, הנה בטח היו כמה מאנ"ש חב"ד שלא היו בהחגיגה בהכפר, ובמילא יוכלו לבקר במקומות אחרים.

ח) אחכה לידיעות מפורטות ע"ד האסיפה **זכר** להקהל, (מדגיש אני את התיבה **זכר** להוציא מלבן וכו' ובטח גם הם נזהרו בזה, כדי שלא ליתן פתחון פה ויד לאלו הרוצים להטעות בזה, ודי"ל).

ט) קראתי את הפרטי כל דאסיפתם מיום ז' תשרי, ואין הזמן גרמא עתה להכנס בפרטים, בנוגע לתוכנו, אבל מה שנוגע ביותר וביותר שברשימת המשתתפים מעטים מאד מאד שמות חברים חדשים, ומלבד שהסימן לדבר חי הוא שמתגדל ומתפשט, הנה ידוע פסק רז"ל (וי"א שהוא מדאורייתא) שמעלין בקדש, וידוע ג"כ מ"ש כ"ק מו"ח אדמו"ר ע"ז, שהוא בדוגמת אדם המטפס על הר גבוה וזקוף, שאז אי אפשר העמידה על אתר ומוכרחת עלי' בלתי פוסקת, כ"א לא עלי' הרי תהי' ירידה ח"ו, וכן הוא גם בנוגע לעבודת כאו"א מאתנו וגם בנוגע למספר חברים של תנועתם שמוכרח הגידול, כי באם לאו ה"ז הוראה על ההיפך ח"ו אף שבהרשימה לא נתמעט מס' החברים.

י)...אף שידוע מרז"ל שלעולם ילמוד אדם תורה שלא לשמה ולקיים מצות שלא לשמה הרי נמוקי מרז"ל אלו בצדם שמתוך שלא לשמה וכו' ובפרט ע"פ מ"ש רבינו הזקן בהלכות ת"ת פרק ד' קונטרס אחרון ס"ק א' הטעם הוא כי המצוה והלימוד נעשים כתקונם, אבל לולי זאת כו' ואף את"ל שנעשים כתקונן הרי עכ"פ אפילו מתנגדים אין כדאי להדר בהענינים שלא לשמה ועאכו"כ לאלו אשר נשיאינו וביחוד כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע האבן אריינגעגאסן אין זיי דורך די עלטערן אלקות די והותר, מובן עד כמה צ"ל מופרך ענין זה לגמרי, וכנ"ל שאיני רוצה להאריך בכ"ז ותקותי אשר השורות אלו המועטות בכמות יספיקו לשרש שיטה זו מעיקרה, והעיקר שתעקר לא רק מעולם שכל העיוני אלא בנוגע למעשה בפועל אשר עשי' לעילא, והעקירה תתבטא לא רק בהענינים דסור מרע אלא ובעיקר בהועשה טוב, ואחכה לבשו"ט מפורטות בזה...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

כל כנויי נדרים כנדרים. דעיקר נדר דכתיב בתורה (במדבר ל) "איש כי ידור נדר" – דאמר "קרבן שאני אוכל לך" או "קרבן שאני נהנה לך", ואם אמר בלשון אחר, בכינוי נדר, כדקתני לקמן "קונם שאני נהנה לך", או "קונם שאיני נהנה לך", דאם כינה לקרבן בהני לשונות – נמי מיתסר בהו בנדרים, כמו שאסור גבי קרבן. וכן כנויי חרמים כחרמים, וכן בנויי שבועות כו' מפרש לקמן. **מודר אני ממך.** כלומר: הרי עלי כנדר מה שאני נהנה ממך, או א"ל "מופרשני ממך" בהאי לשון, או אמר "מרוחק אני ממך", דמשמע דמיתסר נפשיה ולא מיתהני מיניה. וכל הני, כיון דלא מפרש ממש לנדר, דלא מידכר ביה שום לשון קרבן – הויין ידות. **מנודה אני לך.** כמו שאם היה בנידוי דאסור ליה לישא וליתן בהדיה – כך אסר נפשיה עליה. **ר"ע היה חוכך בזה להחמיר.** הוה מחכך להחמיר, דאסור נמי, דענין נדר הוא, ולא בריר ליה.

גמ'

כִּינּוּיֵי נְדָרִים - כִּנְדָרִים, וַחֲרָמִים - כַּחֲרָמִים, וּשְׁבוּעוֹת - כְּשְׁבוּעוֹת, וּנְזִירוּת - כְּנְזִירוּת. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ "מוּדָרַנִי מִמְּךָ" "מוּפְרָשַׁנִי מִמְּךָ" "מְרוּחָקַנִי מִמְּךָ" "שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ" "שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ" - אָסוּר. "מְנוּדֶה אֲנִי לְךָ" - ר"ע הָיָה חוֹכֵךְ בָּזֶה לְהַחְמִיר.

גמ'

כל כנויי נדרים. נדר הוא באחד משני ענינים: אם נדרי הקדש – שהוא מקדיש לבדק הבית או למזבח, ובענין זה אינו יכול להקדיש אלא מה שהוא שלו, ואיסורו כולל כל אדם. או נדרי איסור – שאסר על עצמו דברים המותרים, ובענין זה יכול לאסור אפילו נכסי חבירו עליו, ואין איסורו שוה לכל. ומס' זו היא בענין נדרי איסור. שמה ששנה כאן "חרמים" – כחרמים דיינו משום שלשון חרם, כשם שהוא כולל חרמי בדק הבית כך הוא כולל נדרי איסור, כדתנן לקמן (קף מז:): "הריני עליך חרם" – המודר אסור, "הרי את עלי חרם" – המדיר אסור. ומשום האי גוונא תנא חרמים הכא. דאילו חרמי בדק הבית – לא שייכי בהאי מס', אלא בסדר קדשים. ונדרי איסור הם באחד משלשה דרכים: עיקר הנדר, וכנויו, וידות. עיקר הנדר הוא שיאמר "דבר זה אסור עלי". ובין שהתפיסו בדבר אחר בין שלא התפיסו – זהו נדר האמור בתורה, אלא דהיכא שהתפיסו – בענין שיתפיסנו בדבר הנדור ולא בדבר האסור. וכדאמרינן בריש פרק "שבועות שתים" בתרא (שבועות קף כ:): מאי טעמא – דאמר קרא "כי ידור נדר לה'" – עד שידור בדבר הנדור. כלומר, שאע"פ שנדר חל בלא התפסה, אפ"ה אם התפיסו – בענין שיתפיסנו בדבר הנדור ולא בדבר האסור, וכמו שכתבתי שם בס"ד. הלכך, היכא שהתפיס ואמר "הרי כבר זה עלי כקרבן" – חייל נדריה, ועיקר נדר הוא זה. וכינויו הוא שבמקום קרבן יאמר "קונם" "קונח" "קונס", וכל שאמר כן הרי הוא אסור כאילו אמר "קרבן עלי כבר זה". והיינו דתנן: כל כנויי נדרים כנדרים. ובהני כנויין פליגי ר' יוחנן וריש לקיש בגמרא, דר"י אמר: לשון נכרים הם, ור"ל אמר: לשון שבדו להם חכמים להיות נודרים בו. ולר"י דאמר לשון נכרים הם – ודאי הנודר בהם כנודר בעיקר קרבן, שהנדרים נאמרים הם בכל לשון. ואפי' לר"ל נמי, דאמר שהם לשון שבדו להם חכמים – הרי הם ג"כ כנדר גמור מדאורייתא, שהרי כל הלשונות אינן אלא הסכמת אומה ואומה, ולא גרעה הסכמת חכמים ז"ל מהסכמתם. הלכך הוו להו מדאורייתא. וה"נ משמע בריש נזיר, דפרכינן אמתני': פתח בכנויין ומפרש ידות! ומשני: תנא כי פתח – פתח בעיקר קרבן, והדר מפרש ידות דאתיין ליה מדרשא. אלמא דלכ"ע כנויין דאורייתא, לחיובי עלייהו קרבן. דאי לר"ל לא מחייב עלייהו קרבן – ה"ל למימר התם: הניחא למ"ד כנויין לשון נכרים הם, אלא למ"ד לשון שבדו להם חכמים – מאי איכא למימר? כדאיתמר בסוגיין דהכא. אלא – ודאי משמע דלכ"ע כנויין דאורייתא. ואיכא למידק: לר"י דאמר לשון נכרים הם, מאי שנא דפריש הנך לישני ד"קונם" "קונח" "קונס" טפי משאר לישני? לימא: הנודר בכל לשון נדרו נדר! והנכון שראיתי בזה הוא מה שפי' החכם הגדול ר' יהודה בר' חסדאי ז"ל: דרבותא אשמעינן, דלא מבעי בלשונות נכרים שהם לשונות גמורים, שהנודר בהם נדרו נדר. שאפי' בלשונות שאינן גמורים כגון אלו, ד"קונם" "קונח", שהרי לשון הקודש הוא אלא שנשתבש, וסד"א שהנודר בהן לא יהא נדר, כיון שאינן לשון גמור בפ"ע – קמ"ל. דכיון שהנכרים מדברים בהם, אע"פ שאינו מעיקר לשונם אלא משיבוש שהוא בידם – הרי הוא נדר גמור, וכ"ש שאר לשונות הנכרים. ויש הוכחה לפירוש זה בירושלמי. וה"ט נמי דקרי להו כנויין, כלומר שהם מלשון נדר, אלא שהוא מכוּוָה, כמו "דמכנה שם לחבירו" – אלו הם כנויי נדרים. וידות נדרים הוא שמתחיל במקצת דבורו של נדר, אלא שאינו גומר אותו. ואותו מקצת הדבור [והוי כאילו] נודר כל השלמות הדבור, כאדם האוחז כלי בבית יד שלו ומטלטלו כולו, ומש"ה חייל נדרא. ולקמן מפרש להו לידות. **וחרמים** כחרמים. כלומר, שהאומר "נכסים אלו עליו חרק" "חרך" "חרף" – הרי אלו כאילו אמר "נכסים אלו עליו חרם", והם אסורים עליו. **ושבועות** כשבועות. כלומר, דכינוי שבועה הרי הוא כשבועה, וחיילא. ומהא שמעינן דשבועה לא בעיא שֵם, אלא כיון שאמר: שבועה, או שבותה שהיא כנויה, שלא אוכל כבר זה – אסור לאכלו. דמתני' בכה"ג עסקינן, דאי בשהזכיר את השם – מאי איריא משום כנוי שבועה? תיפוק לי משום הזכרת השם, דאפילו בלא שבועה ובלא כנוי הוי שבועה! והראיה – מדאמרינן בפ' "אין מעמידין" (פ"ז כח.) "לאלהי ישראל לא מגלינא" ודבאי' התם. ולקמן נמי במכילתין (קף כב:) אמרי' "מארי כולא לא טעימנא". ועוד, דלמ"ד כנויין לשון שבדו הם – להכי תקנו כנויין בשבועה, כי היכי דלא לומר "שבועה לה'" כדמוכח בגמ'. אלמא, כל שהזכיר שבועה או כנויה – אפי' בלא הזכרת השם מהני. ואיכא לאקשויי: מדאמרינן בפ' "שבועת העדות" (שבועות לב:) דשבועת העדות בעיא שם, ודכילפינן התם "אלה" "אלה" מסוטה! תירץ ר"ת ז"ל: דה"מ במושבע מפי אחרים, דהא מסוטה גמרי' לה שמושבעה מפי כהן, אבל במושבע מפי עצמו – לא בעי' שם. ותמהני עליו: פה קדוש, איך אמר דבר זה? דהא אמרינן בס"פ "שבועות שתים" בתרא (סִ קף קפ:) דדמוציא אמן אחר שבועה – כמוציא שבועה מפיו דמי, וילפי' לה מסוטה, דכתיב "ואמרה האשה אמן אמן", בלומר, והויא כמושבעת מפי עצמה, וכמו שפרש"י ז"ל שם, ובפ' "שבועת העדות" (סִ קף לו.). דאי לא – אפי' מושבעת מפי אחרים לא הויא. וה"ט דתנן התם דאע"ג דבשבועת בטוי דמושבע מפי אחרים פטור, כל היכא שענה אמן – חייב. וכיון שכן, דמסוטה גמרינן – הוה לן למימר דאפי' מושבע מפי עצמו ליביעי שם! ולפיכך לא ירדתי לסוף דעתו בזה. ועוד הקשו עליו: דהתם משמע דאפי' במושבע מפי אחרים לא בעי שם, דתנן התם (קף לב.): "משביעיני עליכם", "אושרכם אני" וכו' – הרי אלו חייבים. ומסיק אביי דה"ק: משביעיני עליכם בשבועה. אלמא בלשון שבועה בלחוד סגי! ואע"פ שרש"י ז"ל פי' שם במילתיה דאביי דמיירי בשהזכיר את השם – אין זה במשמעות הלשון. אלא עיקרן של דברים: דההיא דאמרינן דשבועת העדות בעיא שם – ר' חנינא בר אידי היא, דגמר "אלה" "אלה" מסוטה, אבל רבנן לא בעו לא שם ולא כנוי, וכדמוכחא מתני'. וכי תנן התם: ובכל הכנויין הרי אלו חייבין. לאו דבעיא שם או כנוי, אלא לומר דמשביע בכנוי כמשביע סתם, ומהני. ולא כמשביע בשמים ובארץ, דתנן התם דפטורין. אלא שהראב"ד ז"ל אמר דלענין מלקות אינו לוקה אלא בהזכרת השם, דבכולהו לאוי דשבועה שם כתיב בהו, "לא תשא את שם ה'" "לא תשבעו בשמי", אבל לענין איסורא – בלא שם נמי איתא. **ונזירות** כנזירות. כלומר, שהאומר "הריני נזיר" – כאומר "הריני [נזיק] פזיר" – כאומר "הריני נזיר". **האומר** לחבירו מודרני ממך וכו'. מפרש בגמרא דהיינו ידות. ומפרשים נמי דהכי קתני: "מודרני ממך שאני אוכל לך", או "מודרני ממך שאני טועם לך" וכן ב"מופרשני" "מרוחקני". והוו ידות, משום דלא מסיק דבוריה למימר כקרבן, אי נמי, דלא אמר איסורא בהדיא. **שאני** אוכל ושאני טועם. אית דגרסי הכי בלא יו"ד, ואית דגרסי "שאיני" ביו"ד, ויתבאר בגמרא בס"ד (קף ז: ד"ה אלא)

גמ'

אגרות קודש

[כ"ח תשרי תשי"ג]

...וקריאת שם הרי זה ענין של גילוי המשכה מן השרש המקור וההעלם, לענינים שבפועל וכמבואר בדא"ח בכ"מ ענין קריאת שם שענינה לחבר הנשמה עם הגוף וכו', ועפ"ז יש להסביר ג"כ המחלוקת שישנה אם אדם קרא שמות גם לדגים שהרי דוגמתם הם נבראים דעלמא דאתכסיא, היפך ענין הגילוי אלא שעלמא דאתכסיא זה - לגבי עולם שלמעלה הימנו גם לזה גילוי יקרא שזה יסוד לדיעה שגם הדגים נקראו בשם. יעויין תוס' חולין סו, ב. חזקוני ורד"ק לבראשית ב, יט. מדרש חסר ויתיר ועוד...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גמ' מאי שנא גבי נדרים דתני כולהון. כלומר, ואילו במס' נזיר לא תנא אלא: כל כנויי נזירות כנזירות. **נדר** ושבועה כתיבי גבי הדדי. דכתיב "כי ידור נדר לה' או השבע שבועה". **איידי** דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה. כלומר, שאוסר הכבר עליו ואומר "אכילת כבר זה עלי". לאפוקי שבועה דאסר נפשיה מן חפצא. כלומר, שאומר "שבועה שלא אוכל כבר זה". ומהא משמע דאין שבועה בלשון נדר, ולא נדר בלשון שבועה. דהילכך כל שהחליף של זה בזה – אין בדבריו כלום. ואיכא למידק, דהתניא בפרקין (קף כ.): איזהו איסר האמור בתורה – "הרי עלי שלא אוכל בשר". אלמא יש נדר בלשון שבועה, דהא "שלא אוכל" קאמר! ובפ' "שבועות שתים" בתרא נמי משמע דיש שבועה בלשון נדר, דאמרינן התם (קף כב.): באומר "אכילה משתיהן עלי שבועה". והא האי לישנא דנדר הוא, וקאמר ליה גבי שבועה – אלמא מהני! י"ל: דהני לישני – לאו בדוקא נקיט להו, דההוא ד"איזהו איסר האמור בתורה" לא אתא אלא לאשמועינן דרך איסר ע"י התפסה, ומש"ה לא דק בלישניה, ולעולם במוציאו בלשון נדר קאמר. וההיא נמי דאמרינן "אכילה משתיהן עלי שבועה" – לאו דוקא דאמר בהאי לישנא, אלא דאמר שבועה "שלא אוכל שתיהן". אלא דהתם, איידי דאמר לעיל מינה באומר "אכילה משתיהן עלי קונם", דהוא לישנא דוקא דנדר – אמר נמי "אכילה משתיהן עלי שבועה", ולאו דוקא. וכן דעת ר"ח ז"ל והרב בן מג"ש ז"ל, ולזה הסכים הרשב"א ז"ל. ובירושלמי אפליג בהאי דינא, דאמרינן התם דר' יודן ורבי ורבי מונא סברי: אין נדר בלשון שבועה ואין שבועה בלשון נדר, ורבי יוסי פליג עלייהו, ומשמע דקיימא לן כרבים. אבל הרמב"ן ז"ל כתב בהלכות נדרים שלו דליכא לשבושי הנך סוגיא ולמימר דלא דייקי בלישנייהו, אלא ודאי נדר שאמרו בלשון שבועה ושבועה בלשון נדר – מהני. מיהו, לאו מעיקר נדר ועיקר שבועה, דהא אמרינן בסוגיין דנדר ושבועה לא שוין בלישנייהו, אלא מדין ידות הוא דמהני. דנדר שאמרו בלשון שבועה, כיון דפיו ולבו שוין לאסור שבועה על עצמו, אע"פ שלא אמרו בלשון מדודקד – יד מיהא הוי. וכן בשבועה, שאמר "שבועה כבר זה עלי" כיון שפיו ולבו שוין לאסור אכילתו מכבר זה בשבועה – מהני מדין יד. אלא דבסוגיין דהכא – בעיקר לשון נדר ובעיקר לשון שבועה איירינן. **פתח** בכנויין וכו'. ותו ידות וכו'. נ"ל דהכי פירושא: ודאי תנא בכנויין פתח. דאפילו אי אמרת דמתניתין מיתסרא – לא מיתסרא רישא, שאין אדם מחסר בראש דבריו אלא באמצען. וכיון דעל ברחיך בכנויים פתח, אפילו תנא נמי ידות – הוה ליה לפרושא ההוא דפתח בה ברישא. ותו ידות אנשינהו. שכחוך! שהרי לא הזכירן תחלה כדי שיפרש אותן! ומתרץ קושיא בתרייתא וקאמר: איירי בההן וכו' – כלומר, חסורי מחסרא. **ולפרוש** כנויין ברישא. כלומר, אע"ג דתרצת קושיא בתרייתא, מיהו קמייתא אכתי קשיא! דאורחיה דתנא לפרושי ברישא ההיא דסליק מינה, כדתנן: במה מדליקין וכו'. **וכל** היכא דפתח בה לא מפרש בה ברישא. דקס"ד דכי מתרצינן ההוא דסליק מיניה הוה מפרש ברישא – בדוקא קאמרינן. דאי ליכא קפידא במילתא –)ה"ל לתנא למתנינהו לכולהו בחדא גוונא, ומשום הכי מקשי. **והתנן** יש נוחלין ומנחילין. היינו האב את הבנים. נוחלין ולא מנחילין – היינו האיש את אמו. **מותרות** לבעליהן ואסורות ליבמיהן. מפרש בפרק "יש מותרות": כהן הדיוט שנשא את האלמנה ויש לו אח כהן גדול. מותרות ליבמיהן ואסורות לבעליהן. כהן גדול שקידש את האלמנה ויש לו אח כהן הדיוט. מפרש בפרק "כל המנחות": מנחת הסלת והמחבת והמרחשת. שמן ולא לבונה. מנחת נסכים. **טעונות** הגשה. שיגיש הכהן את המנחה בקרן דרומית מערבית. דכתיב (ויקק"א ו) "זאת תורת המנחה הקרב אותה בני אהרן לפני ה'". ומפרשי' בפ' "היה מביא" דהיינו קרן דרומית מערבית. **תנופה.** כהן מניח ידו תחת יד הבעלים ומניף. **טעונה** הגשה ואינה טעונה תנופה. היינו מנחת חוטא. טעונה תנופה ואינה טעונה הגשה. היינו לוג שמן של מצורע, ואשמו, והביכורים.

בכור

גמ' "כָּל כִּינּוּיֵי נְדָרִים כִּנְדָרִים". מַאי שְׁנָא גַּבֵּי נָזִיר דְּלָא קָתָנֵי לְהוּ לְכוּלְּהוּ, וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי נְדָרִים דְּקָתָנֵי לְכוּלְּהוּ? מִשּׁוּם דְּנֶדֶר וּשְׁבוּעָה כְּתִיבִי גַּבֵּי הֲדָדֵי הָנֵי תַּרְתֵּין, וְכֵיוָן דְּתָנֵי תַּרְתֵּין - הָנֵי לְכוּלְּהוּ. וְלִיתְנֵי כִּינּוּיֵי שְׁבוּעוֹת בָּתַר נְדָרִים! אַיְּידֵי דְּתָנָא נְדָרִים דְּמִיתְסַר חַפְצָא עֲלֵיהּ, תָּנָא נַמִּי חֲרָמִים דְּמִיתְסַר חַפְצָא עֲלֵיהּ. לְאַפּוּקֵי שְׁבוּעָה, דְּקָאָסַר נַפְשֵׁיהּ מִן חַפְצָא. פָּתַח בְּכִינּוּיַיִן: "כָּל כִּנּוּיֵי נְדָרִים", וּמְפָרֵשׁ יָדוֹת: "הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מוּדָּר אֲנִי מִמְּךָ"! וְתוּ: יָדוֹת אֵינְשֵׁי?! אֵיירִי בְּהוֹן, וְחָסּוּרֵי מִיחַסְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי: כָּל כִּינּוּיֵי נְדָרִים כִּנְדָרִים, וִידוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים. וְלִיפְרוֹשׁ כִּינּוּיַיִן בְּרֵישָׁא! הַהוּא דְּסָלֵיק מִינֵּיהּ הַהוּא מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא. כְּדְתָנַן: בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמֶּה אֵין מַדְלִיקִין? אֵין מַדְלִיקִין כּוּ'. בַּמֶּה טוֹמְנִין וּבַמֶּה אֵין טוֹמְנִין? אֵין טוֹמְנִין כּוּ'. בַּמֶּה אִשָּׁה יוֹצְאָה וּבַמֶּה אֵינָהּ יוֹצְאָה? לֹא תֵּצֵא אִשָּׁה. וְכָל הֵיכָא דְּפָתַח לָא מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא? וְהָתְנַן: "יֵשׁ נוֹחֲלִין וּמַנְחִילִין, נוֹחֲלִין וְלֹא מַנְחִילִין, וְאֵלּוּ נוֹחֲלִין וּמַנְחִילִין". "יֵשׁ מוּתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לִיבָמֵיהֶן, מוּתָּרוֹת לִיבָמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, וְאֵלּוּ מוּתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לִיבָמֵיהֶן". "יֵשׁ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, וְאֵלּוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה". "יֵשׁ טְעוּנוֹת הַגָּשָׁה וְאֵין טְעוּנוֹת תְּנוּפָה, תְּנוּפָה וְלֹא הַגָּשָׁה, וְאֵלּוּ טְעוּנוֹת הַגָּשָׁה". "יֵשׁ בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן, בְּכוֹר לַכֹּהֵן וְאֵין בְּכוֹר לְנַחֲלָה, וְאֵיזֶהוּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵין בְּכוֹר לַכֹּהֵן"! הַלֵּין, מִשּׁוּם דְּאַוּשׁוּ לֵיהּ - מְפָרֵשׁ הַהוּא דְּפָתַח בְּרֵישָׁא. וְהָא "בַּמֶּה בְּהֵמָה יוֹצְאָה וּבַמֶּה אֵינָהּ יוֹצְאָה" דְּלָא אַוּשָׁא, וְקָתָנֵי "יוֹצֵא גָּמָל"!

אלא

לא שכח לקמייתא – דלא צריך הכא כל כך, דלא הויא עיקר אלא כינוי וידות בלבד, וכמאן דלא תני להו לאחריני דמי.

אלא

גמ' מ"ש גבי נזיר דלא קתני לכולהו. דהתם קתני "כל כינויי נזירות" ותו לא מידי, ולא קתני לכל הני דנדרים ושבועות. **כתיבין בהדי הדדי.** "כל נדר וכל שבועת איסר". וכיון דאגב דקתני שבועות קתני לכולהו. **וליתני שבועות בתר נדרים.** כדכתיבי, והדר ליתני לכולהו! **דמיתסר חפצא.** דכי אמר "דבר זה עלי בקרבן" או "בחרם" – אסר ליה לחפץ עליו, ומשום הכי תני להו בהדי הדדי. אבל כי אמר "שבועה שלא אוכל דבר זה", או "שאיני נהנה מדבר זה" – איהו לא אסר לחפצא עליה, אלא נפשיה אסר מההוא חפצא. **פתח בכינוי ומפרש ידות.** לאלתר: מודר אני ממך וכו', דהיינו ידות. ולכתחילה ה"ל למתני' לפרש כינויין, כגון קונם, והדר ליתני ידות. **ותו.** אכתי איכא למיפרך: ידות אינשי? היכי שכחם התנא דלא קתני: וידות נדרים כנדרים? **איירי בהו.** דודאי לא שכח להו לידות, וחסורי מיחסרא וכו'. **וליפרוש.** אכתי אי בכינויים איירי ברישא – ליפרוש נמי ברישא קודם דפרש ידות. **ההוא דסליק מיניה.** כגון ידות, דסליק מינייהו ומפרש להו לאלתר ברישא, כדתנן: במה מדליקין, ונקיט במה אין מדליקין דסליק מיניה. וכן כל הני. **וכל היכא דפתח ביה לא מפרש ברישא והתנן יש נוחלין כו'.** ומפרש ברישא אלו נוחלין ומנחילין. הלין. פתח ברישא משום דאוושו ליה קתני. דיש נוחלין ומנחילין נפשין מהני דלא מנחילין, וכן כל הני, משום הכי מפרש להו לאלתר אע"ג דפתח בהו ברישא. אבל הכא גבי נדרים, וכן במה מדליקין, דלא נפישי – ההוא דסליק מיניה פתח ברישא. ל"א: אוושו – דקתני ארבעה דברי'. כגון: יש נוחלין ומנחילין, נוחלין ולא מנחילין, מנחילין ולא נוחלין, לא נוחלין ולא מנחילין. וכן בכולהו, יש מותרות לבעליהן ואסורות ליבמיהן כו', הואיל ותני כל הני – מתחיל בההוא דפתח ברישא ומפרש יתיה, דאם היה מפרש בההוא דסליק מיניה ברישא – שמא ישכח את הראשונות, אלא פתח בראשון ומפרש להו כסדרן. אבל היכא דלא אוושו, כגון הני במה מדליקין וכו' – ליכא למיחש להו. ובמתניתין נמי ליכא למיחש, דלא מפרש אלא כינויי וידות. והני חרמים ושבועות ונזיר – בהני ליכא למימר דאוושן, דהא לא צריך להו למיתני, אלא אגב גררא נסיב להו. ומשום הכי

דורשים מכל אחד שיהיה אצלו עניין השמחה, כיוון שדווקא על-ידי-זה יכולים לפעול את עניין הגאולה.

משיחת שבת פרשת נח ה'תשכ"ז

בענייני תורה ומצוות אין מקום למסחר.

ממכתב י"ד מר-חשוון, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גמרא

שנינו במשנה, **כָּל כִּינּוּיֵי** – כל שיבוש לשון של **נְדָרִים** הרי הוא **כְּעִיקַּר לְשׁוֹן נְדָרִים**. הגמרא מעירה כמה הערות על המשנה:

דין כינויים המובא במשנה כאן מובא גם במסכת נזיר, אמנם שם מובא דין זה רק לגבי נזירות [ולא לגבי שאר הדברים שהוזכרו במשנה כאן]. שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא נַזִּיר דְּלָא קָתָנֵי לְהוּ לְכוּלְּהוּ, וּמַאי שְׁנָא נַזִּיר נְדָרִים דְּקָתָנֵי לְכוּלְּהוּ** – מדוע במסכת זו [–מסכת נדרים] אגב שמביאה המשנה את הדין שמועיל כינויים בנדרים, היא מביאה דין זה לגבי חרמים שבועות ונזירות, ואילו במסכת נזיר המשנה מביאה דין זה רק לגבי נזירות, ואינה מוסיפה שמועיל כינויים גם לגבי נדרים חרמים ושבועות.

משיבה הגמרא, **מִשּׁוּם דְּנֶדֶר וּשְׁבוּעָה כְּתִיבִי גַּבֵּי הֲדָדֵי** – הואיל ונדר ושבועה כתובים בתורה יחד בפסוק אחד, כמו שנאמר (במדבר ל ג) 'כי ידור נדר לה' או השבע שבועה', **תָּנֵי תַּרְתֵּין** – כתבה המשנה את שניהם לגבי דין זה שמועיל בהם כינויים, **וְכֵיוָן דְּתָנֵי תַּרְתֵּין** –וכיון שכבר הוסיפה המשנה לכתוב גם שבועות, **תָּנֵי לְכוּלְּהוּ** –מוסיפה המשנה לכתוב את כולם [חרמים ונזירות]. הגמרא שואלת על הסדר במשנה לפי התשובה האחרונה:

שואלת הגמרא, **וְלִיתְנֵי כִּינּוּי שְׁבוּעוֹת בָּתַר נְדָרִים** – שהמשנה תכתוב שבועות אחר נדרים ['כל כינויי נדרים כנדרים ושבועות כשבועות'], ומדוע המשנה כתבה בסדר הבא: נדרים חרמים שבועות ונזירות, הרי הסיבה שהמשנה כתבה חרמים הוא רק משום שהמשנה כתבה שבועות [ששבועות סמוך לנדרים במקרא], אם כן היה למשנה לכתוב אחר נדרים שבועות, ורק אחר כך חרמים.

משיבה הגמרא, **אַיְּרֵי דְּתָנָא נְדָרִים דְּמִיתְּסַר חֶפְצָא עָלֵיהּ, תָּנָא נַמִּי חֲרָמִים דְּמִיתְּסַר חֶפְצָא עָלֵיהּ** – המשנה סמכה חרמים לנדרים ולא שבועות לנדרים, הואיל וחרמים דומים באופן החלתם לנדרים, שבשניהם האדם אוסר את החפץ עליו, כלומר, שאוסר את הכבר עליו ואומר 'אכילת כבר זה עלי', **לְאַפּוּקֵי שְׁבוּעָה דְּקָאָסַר נַפְשֵׁיהּ מִן חֶפְצָא** – להוציא שבועה שאוסר את עצמו מהחפץ, שאומר 'שבועה שלא אוכל כבר זה'.

הגמרא מקשה עוד על סדר המשנה:

התנא במשנה **פָּתַח בְּכִינּוּיֵי 'כָּל כִּנּוּיֵי נְדָרִים'**, וכשבא לפרש דבריו – **מְפָרֵשׁ** תחילה כיצד חל הנדר מדין **יָדוֹת, 'הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מוּדָּר אֲנִי מִמְּךָ'**, ורק אחר כך מפרש התנא כיצד חל הנדר מדין כינויים, ומדוע לא פירש תחילה כיצד חל הנדר מדין כינויים. **וְתוּ** – עוד מקשה הגמרא, **יָדוֹת אֵינְשֵׁי** [–שכח] התנא ולא הזכיר כלל את הדין שהנדר חל על ידי ידות, וכיצד מקדים התנא לפרש כיצד חל נדר מדין ידות לפני שפירש כלל שיש דין כזה.

מתרצת הגמרא את הקושיא השניה, **אַיְּרֵי בְּהוֹן** – באמת התנא הזכיר שהנדר חל על ידי דין ידות, **וְחַפּוּרֵי מִיחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי** – יש ללמוד את המשנה כאילו היא חסרה, ולהוסיף עליה כך, **כָּל כִּינּוּיֵי נְדָרִים בִּנְדָרִים, וִידוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים.**

וְעַדַיִּין קשה הקושיא הראשונה, **לִיפְרוֹשׁ כִּינּוּיִין בְּרֵישָׁא,** ואחר כך תפרש המשנה ידות, וכמו בתחילה שהמשנה הביאה קודם את דין כינויים ואחר כך את דין ידות. מתרצת הגמרא, **הַהוּא דְּסָלִיק מִינֵּיהּ הַהוּא מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא** – דרך המשנה לפרש למפרע, דהיינו תחילה מפרשת את מה שמובא בסיפא ואחר כך את מה שמובא ברישא, **כְּמוֹ** שמצינו בכמה משניות, **דְּתָנֵן** במשנה בשבת (כ:) שמבררת המשנה **כַּמָּה מַדְלִיקִין** – באיזה פתילות ושמנים מדליקים נרות שבת כדי שידלקו הנרות יפה, **וּכַמָּה אֵין מַדְלִיקִין,** משום שאינם דולקים יפה, ותחילה מפרשת המשנה את הסיפא, דהיינו במה **אֵין מַדְלִיקִין כּוּ'**. וכן מצינו במשנה שם (מז:) שמבררת **כַּמָּה טוֹמְנִין** בערב שבת תבשיל שסילקו מעל גבי הכירה, ורוצה לשמור חומו לשבת, **וּכַמָּה אֵין טוֹמְנִין,** ותחילה מפרשת המשנה את הסיפא, דהיינו במה **אֵין טוֹמְנִין כּוּ'**. וכן מצינו במשנה שם (נז.) שמבררת **כַּמָּה אִשָּׁה יוֹצְאָה וּכַמָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה** – באלו תכשיטים מותר לאשה לצאת לרשות הרבים בשבת, ובאלו תכשיטים אסור לה לצאת, ותחילה מפרשת המשנה את הסיפא, [במה אינה יוצאה], **לֹא תֵצֵא אִשָּׁה** וכו'. ומובן מדוע גם המשנה כאן מפרשת תחילה את הסיפא דהיינו דין ידות.

הגמרא מקשה ממשניות אחרות שמפרשות תחילה את הרישא:

מקשה הגמרא, **וְכָל הֵיכָא דְּפָתַח לֹא מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא** – וכי אין משנה שמפרשת תחילה את הרישא, **וְהָתְנַן** במשנה בבבא בתרא (קח.) **יֵשׁ נוֹחֲלִין וּמַנְחִילִין** – יש שיורשים את קרוביהם שמתו, וכן מורישים להם את ממונם אם הם ימותו תחלה, דהיינו ששניהם נוחלין זה את זה. **ויש נוֹחֲלִין וְלֹא מַנְחִילִין,** וכן יש שמנחילין ולא נוחלין, ויש שלא נוחלין ולא מנחילין. ותחילה מפרשת המשנה את הרישא, **וְאֵלּוּ נוֹחֲלִין וּמַנְחִילִין** וכו'. וכן מצינו ביבמות (פד.) **יֵשׁ נשים שמוּתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן, ויש שמוּתָּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, ויש שמותרות לאלו ולאלו, ויש שאסורות לאלו ולאלו,** ותחילה מפרשת המשנה את הרישא, **וְאֵלּוּ מוּתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְיִבְמֵיהֶן** וכו'. וכן מצינו במשנה במנחות (נט.) **יֵשׁ** מנחות **שִׁטְעוּנוֹת שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, ויש מנחות שטעונות שֶׁמֶן וְלֹא לְבוֹנָה, ויש שטעונות לבונה ולא שמן, ויש שאינן טעונות לא לבונה ולא שמן.** ומתחילה המשנה לפרש את הרישא, **וְאֵלּוּ טְעוּנוֹת שֶׁמֶן וּלְבוֹנָה** וכו'. ועוד מצינו במשנה שם (ס.) **יֵשׁ** מנחות **שִׁטְעוּנוֹת הַנָּשָׁה** – שיגיש הכהן את המנחה בקרן דרומית מערבית **וְאֵין טְעוּנוֹת תְּנוּפָה, ויש מנחות שטעונות תְּנוּפָה וְלֹא הַנָּשָׁה, ויש שטעונות גם הגשה וגם תנופה, ויש שאינן טעונות לא תנופה ולא הגשה.** ותחילה מפרשת המשנה את הרישא, **וְאֵלּוּ טְעוּנוֹת הַנָּשָׁה** ואינם טעונות תנופה וכו'. וכן מצינו במשנה בבכורות (מו.) **יֵשׁ** בכור שהוא **בְּכוֹר** לְגבי **נַחֲלָה** – ליטול פי שנים בירושת אביו, **וְאֵין** הוא **בְּכוֹר** לְכֹהֵן –לענין פדיון הבן שיהא אביו חייב לפדותו מן הכהן, **ויש בְּכוֹר לְכֹהֵן וְאֵין הוא בְּכוֹר לְנַחֲלָה, ויש בכור לנחלה ולכהן, ויש שאינו בכור לא לנחלה ולא לכהן.** וגם בזה תחילה מפרשת המשנה את הרישא, **וְאֵיזֶהוּ בְּכוֹר לְנַחֲלָה וְאֵין בְּכוֹר לְכֹהֵן** וכו'.

הגמרא מחלקת בין המשניות:

מתרצת הגמרא, באמת בכל מקום המשנה מתחילה לפרש את מה שמובא בסיפא כפי הסדר במשנה כאן, **וְהָכָא** – המשניות האלו שהתנא התחיל לפרש קודם את הרישא הוא מטעם אחר, והיינו **מִשּׁוּם דְּאָזוּשׁוּ לֵיהּ, מְפָרֵשׁ הַהוּא דְּפָתַח בְּרֵישָׁא** – הואיל ודיניהם מרובים [שבכל אלו יש ארבעה חילוקי דינים, כגון יש נוחלין ומנחילין, ויש נוחלין ולא מנחילין, מנחילין ולא נוחלין, לא נוחלין ולא מנחילין], לכן המשנה פירשה תחילה את הרישא, כי אם היתה מפרשת תחילה את הסיפא היו עלולים לטעות ולשכוח את תחילת המשנה מחמת רוב הדינים.

הגמרא דוחה את התירוץ:

מקשה הגמרא, וכי בכל מקום שהדינים אינם מרובים המשנה מתחילה לפרש מהסיפא, **וְהָא** – הרי מצינו במשנה במסכת שבת (נא:) **כַּמָּה בְּהֵמָה יוֹצְאָה וּכַמָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה, דְּלָא אָזוּשָׁא** –שאין הדינים מרובים, [שהרי אין במשנה זו אלא שני חילוקי דינים], **וְקָתָנֵי** – והמשנה מתחילה לפרש את הרישא [במה בהמה יוצאה], **יוֹצֵא גָּמָל** וכו'.

לימוד התורה בכל יום ויום נוגע בנפשות ממש. לא לבד בנפש הלומד, כי אם גם בנפשות בני ביתו.

היום יום ד חשון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא חוזרת מהתירוץ הקודם ולומדת שאין סדר קבוע במשנה: **אֶלָּא לַאו דַּיְוִקָא** – התנא אינו מקפיד בכך, **וּמִנַּיִן מְפָרֵשׁ הַהוּא דְּפָתַח בְּרֵישָׁא** – פעמים התנא מפרש תחילה את הרישא, **וּמִנַּיִן הַהוּא דְּסָלִיק מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא** – ופעמים שמפרש תחילה את הסיפא. ואין זו קושיא מדוע המשנה מפרשת תחילה את הסיפא ולא מפרשת תחילה את הרישא.

ביאור אחר שלפיו יש טעם מיוחד בסדר המשנה: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה אמור, **יָדוֹת אֵידֵי דְּאַתְיָין מִדְּרָשָׁא מְפָרֵשׁ לְהוֹן בְּרֵישָׁא** – הואיל והדין שהנדרים חלים מדין ידות נלמד מדרשה, יש בזה יותר חידוש, על כן התחיל התנא לפרש דין ידות לפני דין כינויים שאין בהם חידוש כל כך.

מקשה הגמרא, ומאחר ובידות יש יותר חידוש **לִיפְתַּח הָדֵין בְּרֵישָׁא** – שתפתח המשנה בדין ידות, כמו שהיא מפרשת תחילה את דין ידות. מתרצת הגמרא, **מִיפְתַּח פָּתַח בְּכִינּוּיִין דְּאוֹרַיְיתָא בְּרֵישָׁא** –תחילה פותח התנא בכינויים שמועילים מן התורה, כי דרך התנא לפתוח בדברים הידועים והפשוטים, **וַהֲדַר מְפָרֵשׁ יָדוֹת דְּאַתְיָין לֵיהּ מִדְּרָשָׁא** – וכשמפרש פותח בידות שנלמדים מדרשה, כי בשמפרש פותח בדברים המחודשים יותר.

בגמרא לקמן (י.) מובאת מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש בדין כינויים. רבי יוחנן סובר שהכינויים לשון אומות הן, וריש לקיש סובר שכינויים הן לשונות שקבעו חכמים שיהיו נודרים בלשונות אלו.

הגמרא דוחה התירוץ האחרון לפי דעת ריש לקיש: מקשה הגמרא, **הָנִיחָא** – תירוץ זה שתחילה פתח התנא בכינויים הפשוטים מובן **לְמַאן דְּאָמַר** – לפי דעת רבי יוחנן שסובר שכִּינּוּיִין **לְשׁוֹן נָכְרִים הֵן**, שלדבריו נכון לומר שדין כינויים הוא פשוט יותר, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** –לדעת ריש לקיש שהכינויים אלו הם **לָשׁוֹן שֶׁבָּדוּ לָהֶן** – שחידשום **חֲכָמִים** מלבם **לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** –כיצד נסביר מדוע פתח התנא בכינויים ולא בידות, הרי לריש לקיש דין ידות שנלמד מדרשה הוא יותר פשוט וידוע מאשר דין כינויים שנתחדש רק אחרי שחכמים קבעו לשונות אלו.

הגמרא מתרצת את סדר המשנה גם לריש לקיש: מתרצת הגמרא, **מִי קָתָנֵי יָדוֹת** – וכי במשנה מוזכר כלל שידות מועילים, **וְלָאו חַפּוּרֵי קָא מְחַסְּרַתְּ לָהּ** – וכי לא קבעת שיש לראות את המשנה בחסרה וכאילו הוזכר בה דין ידות, **אַקְדֵּים נַמִּי וּתְנֵי יָדוֹת** – כמו כן יש לשנות את סדר המשנה, כאילו פתח התנא בדין ידות, וכך נאמר במשנה, **כָּל יָדוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים וְכָל כִּינּוּיֵי נְדָרִים כִּנְדָרִים, וְאֵלּוּ הֵן יָדוֹת הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** וכו׳, **וְאֵלּוּ הֵן כִּינּוּיִין קוֹנָם קוֹנָח קוֹנָם** וכו׳. אם כן גם לדעת ריש לקיש שהכינויים הם לשון שקבעום חכמים, יש לומר שיש סיבה מיוחדת בסדר המשנה, והיא, שגם כשהיא מביאה את עיקר הדין שמועיל כינויים וידות, וגם כשהיא מפרשת, פותחת תחילה בדין ידות שהם הפשוטים, ולא בכינויים שחידשום חכמים.

אחר שנתבאר שמקור דין ׳ידות׳ [שחל הנדר גם באמירת מקצתו] הוא מדרשה, מבררת הגמרא מהיכן דרשו דין זה: שואלת הגמרא, **וְיָדוֹת הֵיכָא כְּתִיב** – היכן הוא הפסוק שממנו דרשו חכמים שהנדר חל גם בלשון ׳יד׳.

משיבה הגמרא, נאמר בפסוק **׳אִישׁ כִּי יַפְלֵא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לָהּ״. וְתַנְיָא** בברייתא, בטעם כפל הלשון ׳**נָזִיר לְהַזִּיר**׳, כדי ללמד **לַעֲשׂוֹת** את דינם של (**כִּינּוּיֵי נְזִירוּת כְּעִיקַּר לְשׁוֹן נְזִירוּת**, שאף אם אמר כינוי בלבד, דהיינו נזיק נזיח פזיח, הרי כאילו קיבל עליו נזירות במפורש.

וְעוֹד בָּא הפסוק ׳נזיר להזיר׳ ללמד לעשות את דינם של) **יָדוֹת נְזִירוּת כְּעִיקַּר לְשׁוֹן נְזִירוּת**, שגם המקבל על עצמו נזירות בלשון ׳יד׳, חלה נזירותו.

ממשיכה הברייתא ושואלת, **אֵין לִי** לימוד שמועיל לשון ידות, **אֶלָּא כִּנְזִירוּת**, שנאמר בה ׳נָזִיר לְהַזִּיר׳, אבל **כִּנְדָרִים מַנַּיִן** שמועיל בהם לשון ידות. **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אִישׁ כִּי יַפְלֵא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לָהּ״**, ומכך שסמכה התורה את שני הענינים הללו [נדרים ונזירות] זה לזה, הרי **שְׁמַקִּישׁ** [–משווה] הכתוב, **נְזִירוּת לִנְדָרִים וּנְדָרִים לִנְזִירוּת** ללמדנו שפרטי ההלכות שנאמרו בנדרים, יהיו גם בנזירות, וכן להיפך, פרטים שנאמרו בנזירות יהיו גם בנדרים.

ומבארת הגמרא, מנזירות אנו למדים לנדרים, **מַה נְּזִירוּת מְצִינוּ שֶׁעָשָׂה בּוֹ** הכתוב **יָדוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת**, שאפשר לקבל נזירות אף בלשון ׳ידות׳, כמו כן **אַף נְדָרִים עָשָׂה בָּהֶם** הכתוב **יָדוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים**, שאפשר לנדור בלשון ׳ידות׳.

ומנדרים אנו למדים לנזירות, **וּמַה נְּדָרִים** אם חילל הנודר את דיבורו, כגון שאסר על עצמו כבר, ואכלו, **עוֹבֵר** הוא **בְּאִיסּוּר כַּל יַחֵל**, שנאמר (במדבר ל ג) ׳איש כי ידור נדר וגו׳ לא יחל דברו׳. וְכן אם נדר להביא קרבן, והתאחר בהבאתו שלשה רגלים, עובר **בְּאִיסּוּר כַּל תְּאַחֵר**, שנאמר (דברים כג כב) ׳כי תידור נדר לה׳ אלוקיך לא תאחר לשלמו׳. כמו כן **אַף בִּנְזִירוּת עוֹבֵר** הנזיר **בְּאִיסּוּר כַּל יַחֵל** אם לא קיים את נזירותו, **וּבְאִיסּוּר כַּל תְּאַחֵר** אם אחר מלקיים את הנזירות.

ועוד אנו למדים דינים נוספים שנאמרו בנדרים, שיהיו גם בנזירות, **וּמַה נְּדָרִים הָאָב מֵיפֵר נִדְרֵי בִּתּוֹ** – בכח האב לבטל נדרים שנדרה בתו, שכשהפרם אינה צריכה לקיימם, כמו שנאמר (במדבר ל ו) ׳וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם׳. וְכן **הַבַּעַל מֵיפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ**, אם נדרה נדרים שיש בהם עינוי נפש או דברים שבינו לבינה [נדרי אשה הנוגעים לבעלה], כמו שנאמר (במדבר ל יג) ׳וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם׳. כמו כן **אַף בִּנְזִירוּת הָאָב מֵיפֵר נְזִירוּת בִּתּוֹ** שקבלה על עצמה, **וּבַעַל מֵיפֵר נְזִירוּת אִשְׁתּוֹ** שקבלה על עצמה.

הגמרא דנה בדברי הברייתא: מבואר בברייתא שדין ידות בנדרים נלמד בהיקש מנזירות, שואלת הגמרא, **מַאי שְׁנָא נַמִּי** [–אצל] **נְזִירוּת** אתה אומר שפשוט לך שעשה בה דין ידות נזירות כנזירות, שכן יש בה כפל לשון, **דִּכְתִיב ׳נָזִיר לְהַזִּיר׳**, ואתה דורש דין זה מייתור המילה. **בִּנְדָרִים נַמִּי הָא כְּתִיב** – הרי בנדרים עצמם גם יש כפל לשון שכתוב ׳**לִנְדֹּר נֶדֶר**׳, ויש לך בהם ייתור מילה שאפשר לדרוש הימנה ידות, מבלי שנצטרך להגיע להיקש מנזירות, **וְהֵיקֵּישָׁא לָמָּה לִי** –ולמה נאמר בברייתא שכדי לדעת דין ידות בנדרים צריך להגיע להיקש מנזירות.

משיבה הגמרא, **אִי כְּתַב** [–אם כתב] ׳**נֶדֶר לִנְדּוֹר**׳, כלומר שאם התורה היתה משנה את הסדר ומקדימה את שם הדבר, דהיינו, שם העצם, שהוא ׳נדר׳, לפעולת עשיית הנדר, וכותבת ׳נדר לנדור׳, **כִּדְכָתַב** [–כמו שכתבה] ׳**נָזִיר לְהַזִּיר**׳, שזהו סדר דברים משונה, שמקדים את התוצאה – ׳נדר׳, או ׳נזיר׳, לפני הסיבה המביאה לתוצאה – ׳לנדור׳ או ׳להזיר׳, אז **כִּדְקָאָמַרְתְּ** – צדקו דבריך ונכון מה שאמרת בקושיא שאפשר ללמוד דין ידות נדרים מן הכפילות של ׳לנדור נדר׳, **וְלֹא** היה **צָרִיךְ** ללמדם **מֵהֵיקֵּישָׁא** מנזירות. [שכן שינוי הסדר כאמור, היה מלמדנו לדרוש ייתור זה]. אך **הַשְׁתָּא** [–עכשיו] **דִּכְתִיב ׳לִנְדּוֹר נֶדֶר׳**, שזהו סדר הרגיל, תחילה הפעולה –׳לנדור׳, ואחר כך התוצאה – ׳נדר׳, אין ללמוד מכפילות זו מאומה, שלא נכתבה לשון דרשה. שכן **דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם** – וכמו שדרך בני אדם לכפול דבריהם בסדר דברים שכזה, אף דרך התורה לדבר בלשון כזו. ונמצא שכפילות המילים ׳לנדור נדר׳ אין בהם משום ייתור לשון שאפשר לדרוש ממנו, ועל כן נאמר בברייתא שכדי לדעת דין ידות בנדרים צריך להגיע להיקש מנזירות.

הגמרא דנה בתירוץ האחרון: שואלת הגמרא, **הָנִיחָא** – תירוץ זה מובן, רק **לְמַאן דְּאִית לֵיהּ** –למי שסובר שאכן **דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם**, שלשיטתו שיש בלל

המשך בעמוד כז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

אלא לאו דוקא . הא דאמרת דתנא לא דייק להי מפרש ברישא, דזימנין מפרש וכו'. **וליפתח.** בגווייהו, וליתני ברישא: כל ידות נדרים, הואיל דחביב ליה: כינויין לשון גוים. דבהני לשונות נדרי גוים, כקונם קונח קונס. שיש לשון שקורין לקרבן קונם, ויש לשון שקורין לקרבן קונח, וכן השאר, [ומש"ה] קא חשיב להו. וה"ה לכל לשון הנודר אדם – מיחייב. והא דקא מנו חכמים הני לשונות – משום דבהני לשונות בקיאין, וכיון דאיכא נברים דנדרי – התורה אסרה בכל לשון דקאמר, דהא הוי נדר. **אלא לריש לקיש דקאמר לשון שבדו להם חכמים.** דחכמים תקינו הני לשונות להיות נודר בו. **מאי איכא למימר.** היכי מצי אמרת "ידות איידי דאתיין מדרשא"? הא תרוייהו, בין ידות בין כינויין – מדרשא אתיין, דמדרבנן נינהו! **מי קתני ידות.** הא לא קתני במתני': וידות נדרים כנדרים! אלא חסורי מיחסרת לה, דאמרת לעיל: חסורי מיחסרא וכו'. וכיון דאמרת הכי – תני נמי ברישא: כל ידות נדרים כנדרים, וכיון דפתח להו ברישא – להכי מפרש נמי להו ברישא. **וידות היכן כתיבן.** היכא כתב להו קרא דדריש להו מיניה, דאמר (רישא) מדרשא אתיא ולא כתיבי ממש, דא"כ הוו להו מדאורייתא. **נזיר להזיר.** דמצי למיכתב "כי יפליא לנדור נדר נזיר". אלא מ"להזיר" דרשינן לעשות כל כינויי נזירות [בנזירות]. דבכל כינויי לשון דמזיר הוי נזיר. והתם במסכת נזיר מפרש ידות נזירות וכינויי נזירות. **מה נדרים עובר בכל יחל.** דכתיב "לא יחל דברו" (במדבר ל). **ובכל תאחר.** דכתיב "כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר" (דברים כג) **הא כתיב לנדור נדר.** ונידרום נמי מ"לנדור" – לעשות כינויי נדרים כנדרים. **והיקישא למה לי.** דאמרת מקיש נדרים לנזירות, הא מצינן למידרש מקרא גופיה! לנדור נדר. הכי משתעו בני אדם, ודברה תורה כלשון בני אדם, וליכא למידרש מינה כלום. **לא דברה תורה כלשון בני אדם.** דכל היכא דכתב ייתור לשון כהאי גוונא – לדרשא קא אתי, ולא משום דמשתעי בלשון בני אדם.

שהנזירות

תוספות

בכור לנחלה. ליטול פי שנים. **ואין** בכור לכהן. שיהא טעון פדיון. ומפרש בפ' "יש בכור לנחלה" – דהיינו הבא אחר הנפלים. וכן נמי מי שלא היו לו בנים, ונשא אשה שבבר ילדה. **בכור** לכהן ואינו בכור לנחלה. – כגון שהיו לו בנים, ונשא אשה שלא היו לה בנים. **משום** דאושען ליה מפרש הא דפתח ברישא. אוושן, כלומר שדיניהן מרובין. כדאמרינן בר"ה (קף לה:): דאוושי ברכות. הילכך, אי מפרש להו למפרע – אתי למטעי. ולעולם, אי לאו משום האי טעמא – סדרא דווקא לפרושי ההוא דסליק מינה. ומקשינן: והא במה בהמה יוצאה וכו'? **אלא** לאו דוקא (קתני) זמנין מפרש וכו'. נ"ל דלהכי משני סדריה תנא – לאשמועינן דליכא קפידא במילתא, וכל תנא דתני כדבעי שפיר דמי, וליכא בהא מילתא משום "ותבחר לשון ערומים" (איוב טו). **ואי** בעית אימא ידות דאתיין ליה מדרשא וכו'. נ"ל דהכי קאמר: ודאי דליכא קפידא במילתא כדקאמרת, דבהא ליכא למפלג דמתנייתא מוכחי שפיר. מיהו במתני' לא תימא חדא מינהו נקט, אלא בדווקא אקדים ידות משום דאתיין מדרשא. **כי** פתח פתח בכינויין דאורייתא. שכן דרך התנא להתחיל בדברים הידועים והפשוטים. **אלא** למ"ד לשון שבדו חכמים להיות נודר בו. שחדשום מלבם מלשון "אשר בדא מלבו" (מלכים ו יט). **להיות** נודר בו. מפרש לקמן (קף י.) שאם יאמר "קרבן" – חיישינן שמא יזכיר את השם. דהשם סמוך גבי קרבן, כדכתיב "קרבן לה'", ושמא יזכיר את השם ולא יזכיר קרבן, ונמצא שהוציא ש"ש לבטלה, ולכך חדשו לשונות הללו. **מאי** איכא למימר. דאע"ג דמדאורייתא נמי הם, כמו שכתבתי במשנתנו – אפ' הכי אינן פשוטים יותר מידות כדי שיתחיל בהם. אדרבה, ידות פשיטי טפי, דאתו מדרשא. **אקדים** נמי ותני ידות ברישא. השתא משום דוחקין הדרי ממאי דנקט בפשיטותא בכולה סוגיין. דאי חסורי מחסרא – רישא דמלתא לא מחסרא. ואמרינן דלמ"ד לשון שבדו חכמים – הוי רישא מחסרא, ואמרינן דמפרש תנא מאי דפתח ביה. דהאי "ואי בעית אימא" – ה"ק: דתנא דמתניתין – סדרא דוקא נקט לפרושי ידות ברישא, למר מהיכא דסליק מיניה, משום דאתיין ליה מדרשא. וכנויין לא צריכי לפרושי. ולמר מהיכא דפתח ביה, משום דידות אתו מדרשא, וראוי להקדימן לכנויין שאינן אלא לשון שבדו חכמים. ה"ג **לעשות** ידות נזירות בנזירות, ול"ג: כנויי נזירות בנזירות, דממ"נ לאו מקרא נפקי. דאי לשון נברים הם – לא צריכי, קרא ואי לשון חכמים הם – היכי נפקי מקרא? **ומה** נדרים עובר בכל יחל ובל תאחר. אם אמר "כבר זה עלי" – איכא "בל יחל", ואי נדר להביא קרבן – איכא "בל תאחר". **הבעל** מיפר נדרי אשתו. – נדרי ענוי נפש, ודברים שבינו לבינה, וכדאי' בספרי. **מיפר** נדרי בתו. כדכתיב (במדבר ל) "ואם הניא אביה אותה". **הבעל** מיפר נדרי אשתו. דכתיב (שם) "ואם הפר יפר אותם אישה ביום שמעו". **דכתיב** נזיר להזיר. דלאו אורחיה דקרא הכי, דלעולם המקור קודם אל שם הפעולה, כדכתיב "לאסור איסר" "לקיים כל דבר". **הניחא** למאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם וכו'. ואף על גב דאיכא למדרש – לא דרשינן, כדמוכח בפ"ב דב"מ (קף לא:). **לנדור** נדר מאי עביד ליה. דהא נפקא ליה מהיקישא דנזירות. ונראה לי דמש"ה מקשה הכא: "לנדור נדר" מאי עביד ליה? ולעיל בסמוך אקשי: היקישא למה לי? (אי) משום דכי היכי דאמרינן בריש פ"ק דקדושין (קף ז.) דמילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא – ה"נ מילתא דאתיא בהיקישא אפשר טרח וכתב לה קרא. ובריש "איזהו נשך" אמרי': מילתא דאתיא בג"ש – טרח וכתב לה קרא. ומש"ה לא מקשי ברישא: "לנדור נדר" מאי עביד ליה? דאפשר לדחויי: דאע"ג דאקשינהו רחמנא – טרח למכתב בכל חד רבויא לידות. ומש"ה אקשי ליה דעדיפא מינה, דכיון דכתב רחמנא בכל חד ריבויא לידות – למה ליה לתנא לאסמוכי אהיקישא? אבל בסמוך, לבתר דפריש התלמוד דלמ"ד דברה תורה כלשון ב"א איצטריך היקישא – קא בעי למ"ד לא דברה – לנדור נדר מאי עביד ליה? דלא מצי למיפרך אליבה: היקישא ל"ל, דהא לא שמעינן ליה לדידיה דמפיק להו לידות מהיקישא, דברייתא אליבא דמ"ד דברה אתיא. מיהו פריך ליה: כיון דע"כ הקישן הכתוב, "לנדור נדר" מאי עביד ליה? דאע"ג דאפשר דטרח וכתב קרא בכל חד וחד רבויא ולא סמך אהיקישא, מ"מ כל היכא דאיכא למדרש – דרשינן, כדאמרינן התם פ"ק דקדושין, גבי מילתא דאתיא בק"ו.

שהנזירות

אֶלָּא לָאו דַּוְקָא, זִימְנִין מְפָרֵשׁ הַהוּא דְּפָתַח בְּרֵישָׁא, זִימְנִין הַהוּא דְּסָלֵיק מְפָרֵשׁ בְּרֵישָׁא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: יָדוֹת, אֵידֵי דְּאָתְיָין מִדְּרָשָׁא מְפָרֵשׁ לְהוֹן בְּרֵישָׁא. וְלִיפְתַּח הָדֵין בְּרֵישָׁא! מִיפְתַּח פָּתַח בְּכִינּוּיִין דְּאוֹרַיְיתָא בְּרֵישָׁא, וְהָדַר מְפָרֵשׁ יָדוֹת דְּאָתְיָין לֵיהּ מִדְּרָשָׁא. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: כִּינּוּיִין לְשׁוֹן גּוֹיִם הֵן, אֶלָּא למ"ד לָשׁוֹן שֶׁבָּדוּ לָהֶן חֲכָמִים לִהְיוֹת נוֹדֵר בּוֹ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? מִי קָתְנֵי יָדוֹת? וְלָאו חַסּוּרֵי קָא מְחַסְּרַתְּ לָהּ? אַקְדֵּים נַמִּי וּתְנֵי יָדוֹת: כָּל יְדוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים, וְכָל כִּינּוּיֵי נְדָרִים כִּנְדָרִים. וְאֵלּוּ הֵן יָדוֹת: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ, וְאֵלּוּ הֵן כִּינּוּיִין: קוֹנָם, קוֹנָח, קוֹנָס. וְיָדוֹת הֵיכָא כְּתִיב - "אִישׁ... כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'". וְתַנְיָא: "נָזִיר לְהַזִּיר" לַעֲשׂוֹת כִּינּוּיֵי נְזִירוּת כִּנְזִירוּת, וִידוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת. אֵין לִי אֶלָּא בִּנְזִירוּת, בִּנְדָרִים מְנַיִן - ת"ל "אִישׁ... כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'" - מַקִּישׁ נְזִירוּת לִנְדָרִים וּנְדָרִים לִנְזִירוּת; מַה נְּזִירוּת עָשָׂה בּוֹ יְדוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת אַף נְדָרִים עָשָׂה בָּהֶם יְדוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים, וּמַה נְּדָרִים עוֹבֵר בְּ"כַל יָחֵל" וּבְ"כַל תְּאַחֵר" - אַף נְזִירוּת עוֹבֵר בְּ"כַל יָחֵל" וּבְ"כַל תְּאַחֵר". וּמַה נְּדָרִים הָאָב מֵיפֵר נִדְרֵי בִתּוֹ וּבַעַל מֵיפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ - אַף נְזִירוּת הָאָב מֵיפֵר נְזִירוּת בִּתּוֹ וּבַעַל מֵיפֵר נְזִירוּת אִשְׁתּוֹ. מ"ש גַּבֵּי נְזִירוּת דִּכְתִיב "נָזִיר לְהַזִּיר", נְדָרִים נַמִּי הָא כְּתִיב "לִנְדֹּר נֶדֶר", וְהֵיקִישָׁא לָמָּה לִי? אִי כְּתַב "נֶדֶר לִנְדֹּר" כִּדְכָתַב "נָזִיר לְהַזִּיר" - כִּדְקָאָמְרִתְּ, לָא צָרִיךְ הֵיקִישָׁא. הָשְׁתָּא דִּכְתִיב "לִנְדֹּר נֶדֶר" - דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. הָנִיחָא לְמַאן דְּאִית לֵיהּ דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, אֶלָּא לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, הַאי "לִנְדֹּר נֶדֶר" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? דָּרֵישׁ לֵיהּ: לַעֲשׂוֹת יְדוֹת נְדָרִים כִּנְדָרִים, וּמַקִּישׁ נְזִירוּת לִנְדָרִים. "נָזִיר לְהַזִּיר" דָּרֵישׁ לֵיהּ: מְלַמֵּד

שהנזירות

כל אחד מישראל בין איש ובין אשה, יש בו די כוח מוסרי ורוחני, להשפיע להעמיד גם את מכיריו ומיודעיו בקרן אורה.

היום יום ה' חשוון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהנזירות חלה על הנזירות. כגון דאמר "הריני נזיר היום" "הריני נזיר היום", דלא אמרינן דלסגי ליה בשלשים יום, אלא צריך למנות שתי נזירות, דהיינו ששים. ונפקא ליה מדכתיב "נזיר להזיר" כלומר, כשקיבל להיות נזיר – אפשר לו להזיר עוד, ובדפרישית. **הניחא** אי ס"ל אין נזירות חלה על נזירות. ואע"ג דלקמן בפ"ב (קף יח.) אסיקנא דלכולי עלמא היכא דאמר "הרי עלי שתי נזירות" מונה ששים יום, ומוקמינן להא קרא ד"נזיר להזיר" – איכא למימר דהיינו למאן דס"ל לא דברה תורה כלשון בני אדם, ומייתר ליה "נזיר להזיר", ומוקי ליה להכי, אבל מאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם – ס"ל דכי האי גוונא לא בעי קרא. **לימא** קרא ליזור מאי להזיר. לא שיהא שום הפרש בין ליזור ולהזיר, שהרי הה"א נבלעת היא בבמה מקומות, כדאשכחן לנוד ולהניד, לשמיד ולהשמיד. אלא דה"ל למכתב דומיא דנדרים, דכתיב "לנדור". כך נראה בעיני. **במערבא** אמרי וכו'. כלומר, דלא סבירא להו דמ"להזיר" דרשינן תרתי, אלא למאן דאית ליה לא דברה – מפיק להו לידות מ"לנדור נדר", ו"נזיר להזיר" מוקי ליה לנזירות חלה על נזירות. והאי תנא מוקי "כל היוצא מפיו יעשה" – לנדר שהותר מקצתו הותר כולו, דדריש ליה הכי: אם חל כל היוצא מפיו – יעשה, אבל אינו חל לחצאין. **ואית** תנא דמפיק להו מן כל היוצא מפיו יעשה. היינו מאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם. ולדידיה תרתי שמעינן מינה – ידות נדרים בנדרים, ונדר שבטל מקצתו בטל כולו. והכי מפרש לה להך פלוגתא בירושלמי. ואע"ג דבמערבא לא בעי למידרש מ"ליזור" תרתי, מ"כל היוצא מפיו" דרשי להו, דתרוייהו משמעותיה דקרא. **אמר** מר וכו' אלא בל יחל דנזירות היכי משכחת לה. כלומר, היכי משכחת לה דאיכא "בל יחל" לחודה? דקס"ד דבי היכי דבנדרים ליכא אלא חד לאו – הכי נמי בנזירות. דאי לא – לא שוו אהדדי. ועוד נראה בעיני: משום דאמרינן בפרק "כל שעה" (פסחים קף כה:) דכל היכא דאיכא למידרש – דרשינן, ולא מוקמינ' בלאו יתירי. וה"נ איכא לאוקומי היקשא לשאר מילי, ולא לאפושי לאוי. ומפרקי: לעבור עליו בשנים. כלומר, דכי אמרינן הכי בפרק "כל שעה" – ה"מ בדרשא דקראי, אבל הכא – על כרחיך הקישן הכתוב לכל מה שאפשר להקיש אותן. וקשיא לי: כי היכי דמוקמי בנזירות "בל יחל" האמור בנדרים – נוקי נמי בנדרים "בל יאבל" האמור בנזירות! וניחא לי: דבשלמא "בל יחל" שייך ממש בנזירות כדשייך בנדרים, אבל "בל יאבל" – לא אפשר לאוקמי בנדרים, דבנזירות לא כתיב אלא באכילת ענבים, ונדרים כוללים אכילה והנאה דבכולהו מילי – הלכך לא שייך בהו. **בל** תאחר דנזירות וכו'. נראה בעיני פירושא דשמעתא, דהכי מקשה: היכי משכחת לה? דליכא למימר: משכחת לה בההיא ענינא דכולהו קרבנות, באומר "הרי עלי להיות נזיר" – דלא דמי, דאילו האומר "הרי עלי להביא קרבן" מחוסר מעשה, דהיינו ההבאה, וא"א לומר שיחול מיד. אבל הכא, כיון שאינו מחוסר שום דבר – הרי הנזירות חל מיד, וה"ל נזיר, וליכא "בל תאחר". ואי כשאומר "לכשארצה" – ליכא נמי "בל תאחר", שהרי התנה "לכשארצה" – ואינו רוצה! ומתרץ רבא: כגון דאמר "לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר", ובכה"ג – מן ההיא שעתא קם ליה ב"בל תאחר", כדחיישינן בהאומר לאשתו. כלומר, כהן האומר לאשתו וכו' – דאסורה לאכול בתרומה מיד, משום חששא דמיתה. ולאו דדמיא לההיא לגמרי, דאילו התם אי אכלה ולא מת בעלה – לא עבדא אסורא, אבל הכא – לאלתר קם ליה ב"בל תאחר", דכיון שהתנה ואמר "לא אפטר מן העולם" משמע דה"ק: הרי עלי למנות נזירות בענין שלא יהא חשש בדבר שאשלים נזירותי קודם שאפטר מן העולם, מש"ה [אף] דלישנא לא משמע ד"אהא נזיר מעתה" – מיהו קם ליה ב"בל תאחר" לאלתר. דאע"ג דא"ל: מהיכא קא ילפת – מנדרי', אי מה התם "בל תאחר" דידהו ליתא אלא אחר ג' רגלים, כדאמר בפ"ק דר"ה (ל' ל.) ה"נ לאחר ג' רגלים – ליתא, דאילו התם אמר "הרי עלי" סתמא, אבל הכא לא

שהנזירות חל על הנזירות. שאם היה נזיר, ואמר "הריני נזיר" – חל עליה נזירות (במס' נזיר, בפ' "מי שאמר הריני נזיר" (דף טז:) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש) וכשישלמו אותן ימי נזירות – צריך להיות נזיר עוד פעם אחרת. **שמעת מינה תרתי.** לעשות ידות נזירות בנזירות, ונזירות חל על הנזירות. **אית תנא דמפיק לידות מלנדור נדר.** דלא ס"ל דברה תורה כלשון בני אדם. **מן כל היוצא מפיו יעשה.** דמשמע: בכל ענין דנדר. **קם ליה בבל יאבל.** כדכתיב "מחרצנים ועד זג לא יאבל" (במדבר ו). **קם ליה בבל ישתה.** "כל משרת ענבים לא ישתה", וליכא "לא יחל דברו". **אמר רבא.** לעולם אית ביה נמי "לא יחל", לעבור עליו בשני לאוין: "לא יאבל", ו"לא יחל". **קם ליה בלא יאכל.** לא מאחר לנזריה בבר, דאיהו הוי נזיר, אלא דקם ליה ב"לא יאבל". **באומר לכשארצה אהא נזיר.** דאי משהי ליה – קם ליה ב"בל תאחר". **אכתי מאי בל תאחר איכא.** כל אימת דבעי למיהוי מצי למיהוי, ולית ביה משום "בל תאחר". **הכא נמי לאלתר הוי נזיר.** דאי משהי ליה – קים ליה ב"בל תאחר", דאמרינן: דילמא השתא מאית. דאיהו אמר דלא ליפטר מן העולם עד דהוי נזיר. מן אלתר – באותה שעה. כל אלתר דגרסינן – היינו: על אתר, באותו מקום. וכן מפרש בידות: לענין

שֶׁהַנְּזִירוּת חָל עַל הַנְּזִירוּת. וּלְמ"ד דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, וְ"נָזִיר לְהַזִּיר" דָּרֵישׁ לַעֲשׂוֹת יְדוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת, שֶׁהַנְּזִירוּת חָל עַל הַנְּזִירוּת מְנָא לֵיהּ? הָנִיחָא אִי ס"ל כמ"ד אֵין נְזִירוּת חָל עַל נְזִירוּת, אֶלָּא אִי ס"ל כמ"ד נְזִירוּת חָל עַל נְזִירוּת מְנָא לֵיהּ? נֵימָא קְרָא "לִיזּוֹר", מַאי "לְהַזִּיר" - שְׁמַעְתְּ מִינַּהּ תַּרְתֵּי. בְּמַעַרְבָא אָמְרִי: אִית תַּנָּא דְּמַפֵּיק לֵיהּ לָידוֹת מִן "לִנְדֹּר נֶדֶר", וְאִית תַּנָּא דְּמַפֵּיק לֵיהּ מִן "כָּל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה". אָמַר מָר: וּמַה נְּדָרִים עוֹבֵר בְּ"בַל יַחֵל" וּ"בַל תְּאַחֵר". בְּשְׁלָמָא "בַל יַחֵל" דִּנְדָרִים מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ, כְּגוֹן דְּאָמַר "כִּכָּר זוֹ אוֹכַל" וְלֹא אֲכָלָהּ - עוֹבֵר מִשּׁוּם "בַּל יַחֵל דְּבָרוֹ", אֶלָּא "בַּל יַחֵל" דִּנְזִירוּת - הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? כֵּיוָן דְּאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" - הֲוָה לֵיהּ נָזִיר. אָכַל - קָם לֵיהּ בְּ"בַל יֹאכַל". שָׁתָה - קָם לֵיהּ בְּ"בַל יִשְׁתֶּה"! אֲמַר רָבָא: לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנַיִם. "בַּל תְּאַחֵר" דִּנְזִירוּת הֵיכִי מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ? כֵּיוָן דְּאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" - הֲוָה לֵיהּ נָזִיר. אָכַל - קָם לֵיהּ בְּ"בַל יֹאכַל"! בְּאוֹמֵר "לִכְשֶׁאֶרְצֶה אֶהֱא נָזִיר". וְאִי אָמַר "כְּשֶׁאֶרְצֶה" - לֵיכָּא "בַּל תְּאַחֵר"! אָמַר רָבָא: כְּגוֹן דְּאָמַר "לֹא אֶפָּטֵר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁאֶהֱא נָזִיר", דְּמִן הַהִיא שַׁעְתָּא הֲוָה לֵיהּ נָזִיר. מִידֵּי דַּהֲוָה הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ "הֲרֵי זוֹ גִּיטֵּיךְ שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתִי" - אֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד. אַלְּמָא אָמְרִינַן: כָּל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא דִּילְמָא מָיֵית, הָכָא נַמִי - לְאַלְתַּר הֲוֵי נָזִיר, דְּאָמְרִינַן: דִּילְמָא הָשְׁתָּא מָיֵית.

רב

המשך מעמוד רח

מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא מִזִּיבּוּרִית, ואם כן, אין להקשות על רב ששת שאמר שכל אחד עומד בשלו מכך שאמרה המשנה 'זה גובה וזה גובה', כיון שהמשנה דיברה ביתומים, באופן שיש תועלת בגבייה כזו. דוחה הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – הכלל שאין נפרעים מנכסי יתומים אלא מזיבורית, נאמר רק **הֵיכָא דְּלֵא תָּפֵס** בעל חובם קרקע עבור חובו, ואז בית דין מגבים לו מן הזיבורית. **אֲבָל הֵיכָא דְּתָפֵס** בעל חובם קרקע שאינה זיבורית בחובו, **תָּפֵס,** ואין היתומים יכולים להוציא ממנו. ואם כן, בנידון זה שבעל חוב של היתומים מחזיק בבינונית שהם רוצים לגבות, הוא יכול לטעון כנגדם שהוא מחזיקה תמורת החוב שהם חייבים לו, ואינו חייב להגבותה להם. ולכן, אי אפשר לתרץ את דברי רב ששת שבמשנה מדובר בגביה מיתומים.

משנה

המשנה דנה בזכות הבעל לכוף את אשתו לעבור לגור במקום אחר: ארץ ישראל נחלקת לשָׁלֹשׁ **אֲרָצוֹת לְעִנְיַן נִשּׂוּאִין,** ואלו הן, **יְהוּדָה וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהַגָּלִיל. אֵין מוֹצִיאִין** את האשה בעל כרחה מארץ לארץ אפילו **מֵעִיר לְעִיר,** כגון מעיר ביהודה לעיר בגליל, **וְכֵן אֵין מוֹצִיאִין** אותה **מִכְּרַךְ לִכְרַךְ** אחר, שבארץ אחרת, **אֲבָל כְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ, מוֹצִיאִין מֵעִיר** אחת **לְעִיר** אחרת, **וְכֵן מִכְּרַךְ** אחד **לִכְרַךְ** אחר באותה הארץ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהַנְּזִירוּת חָל עַל הַנְּזִירוּת – כגון אדם שאמר 'הריני נזיר היום', וחזר ואמר 'הריני נזיר היום', אין אומרים די לו למנות שלושים יום בלבד, אלא צריך למנות שתי נזירויות, דהיינו מונה שלושים יום ומביא קרבן, ושוב מונה שלושים יום נוספים ומביא לאחריהם קרבן. שכן נאמר 'נזיר להזיר', דהיינו שגם מי שכבר 'נזיר' יכול 'להזיר' ולקבל על עצמו נזירות נוספת.

מבררת הגמרא ושואלת, וּלְמַאן דְּאָמַר 'דִּבְרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, שלשיטתו אין לדרוש ידות מכפל הלשון 'לנדור נדר', כיון שכן הוא לשון בני אדם, וְאת הפסוק 'נָזִיר לְהַזִּיר' דָּרֵשׁ 'לַעֲשׂוֹת את דינם של יָדוֹת נְזִירוּת כִּנְזִירוּת', אם כן שֶׁהַנְּזִירוּת חָל עַל הַנְּזִירוּת מְנָא לֵיהּ – מנין דורש הוא דין זה.

מגבילה הגמרא את השאלה, הָנִיחָא אִי סְבִירָא לֵיהּ – זה היה נוח ומיושב לנו, אם אכן דעתו היא כְּמַאן דְּאָמַר – כדעת זה האומר 'אֵין נְזִירוּת חָל עַל נְזִירוּת', אם כן אין לו צורך בפסוק של 'נזיר להזיר' כדי לדרוש דין זה, ויכול לדרוש ממנו שידות נזירות כנזירות. אֶלָּא אִי סְבִירָא לֵיהּ – אך אם דעתו [של הסובר 'דברה תורה כלשון בני אדם'], היא כְּמַאן דְּאָמַר 'נְזִירוּת חָל עַל נְזִירוּת', ואין הוא חולק על דין זה, אם כן מְנָא לֵיהּ – מנין הוא לומד זאת, הרי אינו יכול ללמוד זאת מ'נזיר להזיר', שכבר דורש ממנו שידות נזירות כנזירות.

משיבה הגמרא, שסובר שאפשר ללמוד מפסוק זה את שני הדברים. שאם הייתור בפסוק לא בא אלא ללמדנו דין 'ידות' בלבד, אם כן נִימָא קְרָא [–יאמר הכתוב] 'לִיזּוֹר' כמו שאמר בנדרים 'לִנְדּוֹר', ודי בכך לדרוש מהיתור דין 'ידות', מַאי 'לְהַזִּיר' – מדוע אמרה התורה לשון 'להזיר', אלא שְׁמַעְתְּ מִינָּהּ – אתה לומד מלשון זו, תַּרְתֵּי –שני דברים. א. מן הייתור אתה שומע שידות נזירות כנזירות. ב. ממשמעות הלשון 'לְהַזִּיר' אתה שומע שנזירות חלה על נזירות.

מביאה הגמרא עוד דרך ליישב את שיטת הסובר 'דברה תורה כלשון בני אדם', כיצד הוא לומד שנזירות חלה על נזירות?: בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי – בארץ ישראל אמרו, אִית תַּנָּא דְּמַפִּיק לֵיהּ לְיָדוֹת – יש תנא שלומד דין 'ידות', מִן הכתוב 'לִנְדּוֹר נֶדֶר', וזהו התנא שאינו סובר 'דברה תורה כלשון בני אדם', ועל כן יכול ללמוד את דין 'ידות' מ'לנדור נדר', 'ונזיר להזיר' נשאר לו פנוי לדרוש שנזירות חלה על נזירות.

וְאִית תַּנָּא – ויש תנא אחר שחולק עליו, דְּמַפִּיק לֵיהּ – שלומד את דין 'ידות' מִן '[כָּ]כָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה', שמשמע, שאפילו הוציא מפיו את הנדר בלשון 'יד' בלבד, חל הנדר. וזהו התנא הסובר 'דברה תורה כלשון בני אדם' שאינו יכול ללמוד דין ידות מל'נדור נדר', ולשיטתם לומד זאת מהפסוק של 'ככל היוצא מפיו יעשה'. ומסיבה זו נשאר לו פנוי הפסוק של 'נזיר להזיר', וממנו דורש את הדין של 'נזירות חלה על נזירות'.

ומבואר מדבריהם, שהתנא שאינו סובר 'דברה תורה כלשון בני אדם' ולומד ידות מ'לנדור נדר', מעמיד את הפסוק של 'ככל היוצא מפיו יעשה' לדרוש ממנו שנדר שהותר מקצתו על ידי חכם, הותר כולו, שאין נדר חל לחצאין, אלא רק כשכל מה שהוציא מפיו חל 'יעשה', וכשלא חל הכל אין צריך לעשות.

והתנא הסובר 'דברה תורה בלשון בני אדם' וצריך את הפסוק 'ככל היוצא' לידות, אינו חולק על דין 'נדר שהותר מקצתו', אלא סובר שאפשר ללמוד מהפסוק 'כל היוצא' את שני הדברים, כי אין לימוד זה מייתור לשון [שאז ייתור אחד מוגבל ללימוד דין אחד], אלא הוא לימוד ממשמעות לשון הפסוק, וכל מה שאפשר להבין ממשמעות הלשון, נכלל בו. וכאן ששני הדברים נכללים במשמעות הלשון, נלמדים שניהם.

הגמרא ממשיכה לדון בדברי הברייתא שהובאה לעיל (ע"א): אָמַר מַר, וּמַה נְּדָרִים מצינו בהם שעֹוֹבֵר בְּאיסור 'כָּל חֵלֶל' אם חילל נדרו, ובאיסור 'כָּל תְּאַחֵר' אם איחר מלקיימו, אף בנזירות, אם לא קיים את דיבורו או שאיחר מלקיים את הנזירות, עובר על איסורים הללו. מקשה הגמרא, בִּשְׁלָמָא איסור 'כָּל חֵלֶל' הַנְּדָרִים –שאצל נדרים, מַשְׁכַּחַת לָהּ – אתה מוצא מקרה שיעבור על איסור זה לבדו, כְּגוֹן דְּאָמַר 'כִּכָּר זוּ אוֹכֵל' וְלֹא אֲכָלָהּ, שאז עוֹבֵר רק מִשּׁוּם 'כָּל חֵלֶל דְּבָרוֹ'. אֶלָּא 'כָּל חֵלֶל' הַנְּזִירוּת –שאתה רוצה ללמוד בנזירות, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – איזה מקרה תמצא שיעבור על איסור זה לבדו, הלא מִכֵּיוָן דְּאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר' חלה אמירתו מיד, ומאותה שעה הָוָה לֵיהּ נָזִיר – הוא נעשה נזיר, ומעתה אם עבר וְאָכַל ענבים, מלבד איסור בל יחל קָם לֵיהּ [–עומד הוא] גם בְּאיסור כָּל יֹאכַל, היינו פסוק (במדבר ו ג) 'וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לא יֹאכַל, ואם שָׁתָה יין קָם לֵיהּ בנוסף ל'בל יחל' גם בְּאיסור כָּל יִשְׁתֶּה, היינו פסוק (שם) 'מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר, חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לא יִשְׁתֶּה', ובאיזה מקרה שייך שיעבור רק על 'בל יחל' לבד.

מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא, אכן אין בנזירות מקרה כזה, ועל כרחינו צריכים אנו לומר, שההיקש שלפנינו אינו כבשאר מקומות שמדמים את הדברים המוקשים מכל הצדדים, שכאן ההיקש הוא רק לגבי מה ששייך לדמות האחד לחבירו, והיינו כדי לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנַיִם, שבכל עבירה על לאו של נזירות, יעבור גם משום 'בל יחל' של נדרים, כאמור לעיל.

מוסיפה הגמרא להקשות, איסור 'כָּל תְּאַחֵר' הַנְּזִירוּת [–שאצל נזירות], הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – איך תמצא מקרה אפשרי שיעבור על לאו זה, והלא מִכֵּיוָן דְּאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר' מיד הָוָה לֵיהּ נָזִיר, ומעתה אם אָכַל ענבים קָם לֵיהּ [–עומד הוא] בְּאיסור 'כָּל יֹאכַל' בכל נזיר, שהרי כבר נהיה נזיר, וכיצד שייך שיעבור על 'בל תאחר', כשאין איחור בנזירות.

מתרצת הגמרא, בְּאוֹמֵר 'לִכְשֶׁאֶרְצֶה אֲהֵא נָזִיר' – בזמן שארצה אקבל על עצמי להיות נזיר. ובמקרה כזה אינו עובר באיסור 'בל יאכל', שעדיין לא רצה לקבל על עצמו את עצם הנזירות, ומאידך מבינה הגמרא כעת שכיון שהתחייב שבעתיד יהיה נזיר, אם איחר מלקבל נזירות עד שעברו שלשה רגלים עובר בבל תאחר.

דוחה הגמרא, וְאִי אָמַר כְּשֶׁאֶרְצֶה, לֵיבָא – הוא אינו באיסור 'כָּל תְּאַחֵר' לעולם, שהרי תלה הדבר ברצונו, שלא קיבל על עצמו הנזירות אלא לכשירצה, וכיון שהוא עדיין אינו רוצה, אין הוא מאחר את זמן הנזירות.

מסיקה הגמרא, אָמַר רָבָא, שייך אופן שיעבור על 'בל תאחר' כְּגוֹן דְּאָמַר, לֹא אִיפְּטַר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁאֶהֱא נָזִיר, שמשמעות דבריו היא, הרי עלי להיות נזיר, באופן שלא יהיה שום חשש שמא לא אשלים נזירותי קודם שאפטר מן העולם, דְּמִן הַהִיא שַׁעְתָּא הָוָה לֵיהּ נָזִיר –שמשעת אמירה זו מחויב הוא לקבל על עצמו נזירות, ואם לא עובר הוא בבל תאחר מיד, כפי שממשיכה הגמרא ומבארת, מִידֵּי דַּהֲוָה – שדבר זה דומה לחשש שמצינו בכהן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ בת ישראל, הרשאית לאכול בתרומה מחמת שהיא אשת כהן, 'הֲרֵי זוּ גִיטֵּיךְ –גט זה שאני נותן לך יהיה לגירושיך, ואולם יחולו הגירושין רק שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם מִיתָתִי', הרי אשה זו אֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה מִיָּד, שאין ידוע מתי ימות, וחוששים שמא זוהי השעה האחרונה בחייו ונמצא שכבר חל גיטה, ושוב אינה יכולה לאכול בתרומה שמא היא כבר אינה אשת כהן. אַלְמָא אַמְרִינָן כָּל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא דִּילְמָא מָיֵת – הרי לנו שאומרים על כל שעה ושעה שמכאן ואילך, שיש לחשוש שמא עכשיו תבוא השעה שבה ימות, ואם כן הָכָא נַמִי – גם לענינינו פה, שנדר שלא ימות קודם שישלים נזירות, לְאַלְתַּר הָוֵי נָזִיר – מיד חייב הוא להתחיל בנזירות, משום דְּאַמְרִינָן דִּילְמָא הַשְׁתָּא מָיֵת – שמא ימות עכשיו בלא שהספיק להשלים את נזירותו. ולפיכך כדי לעמוד בדיבורו, עליו להזדרז ולעשות כל שבידו, והיינו לקבל הנזירות מיד, ואם לאו תיכף עובר בבל תאחר. אולם אינו עובר משום 'בל יאכל' ו'בל ישתה', שכל זמן שלא התחיל בנזירות, מותר בענבים ויין.

הגמרא מעמידה את איסור 'בל תאחר' בנזירות באופן נוסף: **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר, כְּגוֹן דְּנָדַר** נזירות, **וְהוּא** נמצא **בְּבֵית הַקְּבָרוֹת** בשעה שנדר, שעליו לצאת משם מיד, ולהטהר ולקבל על עצמו נזירות ולמנותה בטהרה. ואם התאחר מלצאת, מיד עובר ב'בל תאחר'.

והבינה הגמרא בתירוצו של רב אחא, שאף אם אמר 'הריני נזיר', שהוא לשון המורה על קבלת נזירות מיד, אין חלה נזירותו, ועדיין מותר בענבים ויין. אלא שעל כל פנים דבריו מחייבים אותו להטהר ולקבל עליו נזירות בטהרה, ולפיכך עובר ב'בל תאחר' על שאינו ממהר לעשות כך.

ואולם כבר נחלקו אמוראים במסכת נזיר (טז:) האם אמנם לא חלה הנזירות מיד, שלדלעת רבי יוחנן חלה הנזירות מיד אף בעודו בבית הקברות, ומעתה אם יעבור על איסורי נזירות ילקה כמו כל נזיר הנודר בטהרה. ולריש לקיש לא חלה עליו כלל נזירות בעודו בבית קברות, ומותר בענבים ויין קודם שיטהר.

מקשה הגמרא, **הָנִיחָא** – תירוץ זה של רב אחא בר יעקב מיושב רק **לְמַאן דְּאָמַר** – לריש לקיש האומר **לֹא חָיְלָא עָלֵיהּ נְזִירוּת מֵאַלְתַּר** – לא חלה עליו נזירות מיד בעודו בבית הקברות, ועל כן לשיטתו שייך שיעבור על 'בל תאחר' אם לא ימהר לצאת מיד, ובאמור לעיל. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – לרבי יוחנן שאמר **מֵאַלְתַּר חָיְלָא עָלֵיהּ** – מיד חלה עליו נזירות, **מִי אִיכָּא** [–האם יש] **כַּל תְּאַחֵר** הלא הוא כבר נעשה נזיר, ומה שייך שיעבור משום 'בל תאחר'.

וְעוֹד מקשה הגמרא, הלא אף לריש לקיש אין לו לעבור משום 'בל תאחר', **דְּהָאָמַר** [–הרי אמר] **מַר בַּר רַב אַשִׁי**, שבין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש **חָיְלָא נְזִירוּת עָלֵיהּ מֵאַלְתַּר** – חלה עליו נזירות מיד בעודו בבית הקברות, **וְכִי פְּלִיגִי** – ומתי ולגבי מה נחלקו, דוקא **לְעִנְיַן מַלְקוּת פְּלִיגִי**, שלרבי יוחנן אפילו שהתקבלה הנזירות בטומאה, אם עבר על איסורי נזיר [כגון ענבים ויין] לוקה. ולריש לקיש אינו לוקה על נזירות שבטומאה. אך גם לדבריו בשיתחיל למנות נזירות בטהרה, אינו צריך קבלה חדשה, אלא מאליה היא נשלמת גם לענין המלקות. ונמצא שלדברי הכל נעשה נזיר עוד בעודו בטומאתו, ואין שייך לומר שבאיחור טהרתו יעבור על 'בל תאחר', ולא כפי שתירץ רב אחא בר יעקב.

מתרצת הגמרא, **אֲפִילּוּ** תאמר **הָכִי** – שכבר חלה הנזירות, מכל מקום אם אינו יוצא מבית הקברות ומטהר את עצמו, הרי **קָם לֵיהּ בְּכַל תְּאַחֵר, מִשּׁוּם דְּקָא מְאַחֵר נְזִירוּת דְּטַהֲרָה** – שעל אף שכבר חלה עליו נזירות בעודו בבית הקברות, מכל מקום אין עולים לו ימים אלו למנין ימי נזירותו, לפי שהוא צריך למנות שלושים יום בטהרה, וכשמתאחר מלהטהר הרי הוא מאחר את תשלום ימי נזירות הטהרה.

אָמַר רַב אַשִׁי, הוֹאִיל וְכֵן הדין, שהמקבל על עצמו נזירות והוא בבית הקברות והמשיך להשתהות שם, עובר על 'בל תאחר', משום שגם על סוג איחור של נזירות טהרה עוברים ב'בל תאחר', נמצאנו למדים **שֶׁנָּזִיר** טהור **שֶׁטִּמֵּא** את **עַצְמוֹ בְּמֵזִיד** בתוך ימי נזירותו, **עוֹבֵר מִשּׁוּם כַּל תְּאַחֵר דְּנִזִּירוּת טָהֲרָה**. משום שבמעשהו מאחר עצמו מלקיים נזירות של טהרה. ולוקה על כך, מלבד המלקות שיש לו על שעבר על הלאו של 'לא יטמא' ועל הלאו של 'ועל כל נפשות מת לא יבא'.

מעמידה הגמרא את איסור 'בל תאחר' בנזירות בעוד אופן: הנה מדיני הנזיר, שלאחר שהשלים את נזירותו בטהרה, מביא כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ומגלח את שערות ראשו.

רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא אָמַר עוד אופן ל'בל תאחר' בנזירות, שגם אם השלים את נזירותו בטהרה, אלא שהתאחר מלגלח את שערו כמצוותו, **עוֹבֵר בְּ'כַל תְּאַחֵר'** על איחור **תְּגִלְּחָתוֹ**.

מפרשת הגמרא, **וְלָא מִיַּעֲיָא** [ולא צריך לומר] **לְמַאן דְּאָמַר תְּגִלַּחַת מְעַכֶּבֶת** את גמר הנזירות, וזוהי שיטת רבי אליעזר (נזיר מו.) שכל זמן שלא גילח את שערו אסור הוא בשתיית יין, והרי שהתגלחת שבסוף הנזירות היא חלק מגוף הנזירות, ולדבריו פשיטא שהוא עובר בבל תאחר על איחור תגלחתו. **אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמַאן דְּאָמַר תְּגִלַּחַת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת** את גמר הנזירות, ואינה חלק מהנזירות, וזוהי שיטת חכמים (שם), שמיד לאחר שהביא את קרבנותיו אף אם עדיין לא גילח מותר הוא בשתיית יין, מכל מקום אף לדבריהם הוא עובר ב'בל תאחר', משום **שִׁמְצַוַּת גִּילּוּחַ מִיָּהָא** [מכל מקום] **לֹא מִיקַּיְּמִים** בזמנה.

הגמרא מעמידה את איסור 'בל תאחר' בנזירות באופן נוסף: **מַר זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי אָמַר**, אף אם השלים הנזיר את ימי נזירותו כדין, אלא שהתאחר בהבאת קרבנותיו עד לאחר שלש רגלים הרי הוא **עוֹבֵר בְּכַל תְּאַחֵר** על האיחור בהבאת **קָרְבְּנוֹתָיו**.

מקשה הגמרא, **וּמִן הָכָא** [–האם מכאן, דהיינו מהיקש נזירות לנדרים] **נַפְקָא לֵיהּ** – נלמד דין בל תאחר בקרבנות נזיר, והלא **מֵהָתָם נַפְקָא לֵיהּ**, ממה שנאמר בתורה (דברים כג כב), 'כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ, כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ ה' אֱלֹקֶיךָ מֵעִמָּךְ, וְהָיָה בְךָ חֵטְא'. ודרשו חכמים בפסוק זה, 'כי תדור נדר' אלו נדרים ונדבות, דהיינו קרבנות שהתחייב בהם מרצונו על ידי נדר או נדבה. 'כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ', **אֵלּוּ חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת** עולות ושלמים, שהתורה חייבתו בהבאתם, ובכלל דרשא זו, החטאת והעולה והשלמים של נזיר, שהתורה חייבתו בהבאתם, ולשם מה יש לנו צורך בהיקש לנדרים לדעת שיש בהם בל תאחר.

מתרצת הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** – שבלא ההיקש לנדרים, היה באפשרותך לומר, **חִידּוּשׁ הוּא** לקולא, שמצאנו **שֶׁחִידְּשָׁה תּוֹרָה בְּנָזִיר**, המיוחד דוקא לו, כפי שמסבירה הגמרא בהמשך, ויתכן שכמו כן הוקל דינו גם לגבי איסור 'בל תאחר' אם איחר בהבאת קרבנותיו, לכך יש לנו צורך בהיקש ללמדנו שבדיני קרבנותיו הוא שוה לשאר חטאות ועולות ושלמים.

מפרשת הגמרא את כוונת התירוץ האמור: **מַאי** [מה] **חִידּוּשׁ** לקולא מצאנו בנזיר שמחמתו היה באפשרותנו לומר שאין קרבנותיו בכלל הדרשה 'כי דרש ידרשנו'. **אִילֵימָא** [–אם תאמר] משום **דְּלָא מַתְפִּיס לֵיהּ** – שאין נתפס חיוב **לְהָבִיא חַטַּאת נָזִיר בְּנֶדֶר** – שמי שאינו נזיר ונדר להביא חטאת נזיר, לא אמר כלום, שאין חטאת נזיר באה בנדר או נדבה.

דוחה הגמרא, שאין זו סיבה שלא לעבור ב'בל תאחר', **שֶׁהֲרֵי** שכמו כן **חַטַּאת חֵלֶב** – חטאת שבאה לכפר על אכילת חלב בשוגג יש לה קולא זו **שֶׁאֵין מַתְפִּיסָהּ בְּנֶדֶר** – שאין נדר להתחייב בה תופס, ומי שלא אכל חלב ואמר הרי עלי חטאת חלב, לא אמר כלום, **וְאַף** על פי כן המחוייב בה והתאחר בהבאתה, **עוֹבֵר** עליה **בְּכַל תְּאַחֵר**.

הגמרא מפרשת באופן אחר, **אֶלָּא** כך יש להשיב על שאלתך, **מַאי חִידּוּשֵׁיהּ** – מה החידוש שמצאנו בנזיר שמחמתו יש לומר שאין קרבנותיו בכל הדרשה 'כי דרש ידרשנו', **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** –משום שהיה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל וְאִם אָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר', אֲפִילּוּ** אם אמר שנזירותו היא רק **מִן חַרְצָן** [גרעין] הגפן בלבד, ולא משאר איסורי נזירות, **הֲוֵי נָזִיר לְכָל** איסורי נזירות. מה שאין כן בנדרים אינו נאסר רק במה שנדר, ומשום חידוש זה **אֵימָא לֹא לִיעֲבוֹר עָלֵיהּ** – על קרבנותיו **מִשּׁוּם 'כַל תְּאַחֵר'**. **קָא מַשְׁמַע לָן** ההיקש לנדרים שאף בקרבנות נזיר יש משום 'בל תאחר'.

הגמרא דוחה, שפירוש זה אינו לדברי הכל: **הָנִיחָא** – תירוץ זה מובן רק **לְמַאן דְּאָמַר 'כִּי** – בשמקבל על עצמו להיות **נָזִיר מִן חַרְצָן, הֲוֵי נָזִיר לַכֹּל'**, אכן יש בנזירות חידוש שאינו בשאר נדרים. **אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר 'אֵין** המקבל על עצמו נזירות נעשה **נָזִיר עַד שֶׁיַּזִּיר מִכּוּלָּן'**, ואם לא אסר את עצמו אלא מן החרצן בלבד אינו נעשה נזיר כלל, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איזה חידוש יש לומר כאן בנזירות שאינו בשאר נדרים.

וְעוֹד דוחה הגמרא את עצם הסברא בפירוש האמור, הלא אף לחכמים הסוברים שנעשה נזיר לכל, **הַאי חִידּוּשׁ לְחוּמְרָא הוּא** –הרי זה החידוש בא להחמיר על הנזיר, ומדוע שמשום כך נקל בו לענין 'בל תאחר'.

מסיקה הגמרא, **אֶלָּא** – כך יש להשיב על שאלתך, **מַאי חִידּוּשֵׁיהּ** דנזיר לקולא שמחמתו יש מקום לומר שאין בקרבנותיו איסור 'בל תאחר', משום **דְּסָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא, הוֹאִיל**

רש"ל

לענין מלקות פליגי. למאן דאמר חיילא עליה נזירות – מלקינן ליה, דמטמא עצמו בבית הקברות. ולמ"ד לא חיילא עליה נזירות – דלא מלקינן ליה, הואיל ובבית הקברות נדר. אבל לכולי עלמא לאלתר הוי נזיר, וליכא "בל תאחר" דאמרינן נמי אי אכל – קם ליה ב"בל תאכל". **דקא מאחר לנזירות דטהרה.** דלאלתר מבעי ליה למיפק חוץ מבית הקברות ולמינזר נזירותיה בטהרה. **וכן נזיר.** בעלמא, שטימא עצמו במזיד, אע"ג דמחלל לנזירות – קם ליה ב"בל תאחר" דנזירות דטהרה. **רב אחא אמר.** מאי "בל תאחר" איכא בנזיר – איכא "בל תאחר" דתגלחת, דכי נפקי ימי נזירותיה בעי לגלח עצמו ולאיתויי קרבן, ואי מאחר לתגלחת – קאי ב"בל תאחר". **ואפי' למ"ד תגלחת אינה מעכבת.** בקרבן, אפ"ה מצוה לגלח, וקאי ב"בל תאחר" באותה מצוה. **בבל תאחר קרבנותיו.** דאי משהי ליה לקרבן עובר ב"בל תאחר". **כי דרוש ידרשנו אלו חטאת ואשמו'.** דמיחייב אדם, קאי עליידהו ב"בל תאחר". ולא ילפינן מהא הקישא דנדרים. **מהו חידוש הוא.** מעשה דנזיר, ואהכי מקילי ביה דלא קאי ב"בל תאחר", דלא נפקי קרבנותיו מהאי קרא דחטאות ואשמות. **דלא מתפים ליה לחטאת נזיר.** דאם אמר "הרי עלי חטאת נזיר" – לא אמר כלום, ולא מיחייב ולא מידי. משא"כ בשאר קרבנות, דכל קרבן שאמר אדם "הרי עלי (חטאות) כך וכך" – מתפיס, ומיחייב לאיתויי. וכיון דחידוש הוא – אימא לא קאי עליה ב"בל תאחר" דבשאר קרבנות – להכי איצטריך למיכתב הכא לאקושי לנדרים, דקאי נמי ב"בל תאחר". **והא חטאת חלב דאינה מתפיסה בנדר.** דאי אמר "הרי עלי חטאת" – לא אמר כלום, ואפ"ה כי אכל חלב, דמיחייב להביא חטאת – קאי ב"בל תאחר". **הואיל ואם אמר הריני נזיר אפי' מחרצן.** כלומר, דאפילו בחרצן בלבד הזיר עצמו – הוי נזיר נמי לכל. דהיינו חידוש, דאיהו לא נדר אלא בחרצן בלבד (ומיתסר), ואפילו הכי מיתסר בכל מידי דמשבר. והואיל וחידוש הוא – לא ליקום עליה ב"בל תאחר" כבשאר קרבנות, קמשמע לן הקישא דקאי ב"בל תאחר". **עד שיזיר מכולן.** דאי [אמר "הריני] נזיר מחרצן" – לא הוי כלום עד שיזיר בכל, אכתי מאי חידושא איכא? **ועוד האי חידושא.** דקאמר – לחומרא הוא, והיינו חומרא: דאיהו לא נזר אלא בדבר אחד, והוי נזיר בכולן.

תוספות

לא אמר הכי – דא"כ הוה ליה נזיר לאלתר, כדפרישנא. מאי אמר – "לא אפטר מן העולם", וכיון שכן – הוה ליה כאומר "הרי עלי להביא קרבן מיד", דקם ליה ב"בל תאחר" לאלתר. ובדין הוא דהוה מצי רבא לאוקמה באומר "קודם שיעברו ב' שנים אהא נזיר", ובכי האי גוונא הוה ליה ב"בל תאחר" דקרבנות, דלא עבר עד ג' רגלים. אלא מיהו, כיון דלא מצי לאוקמא באומר "הרי עלי בקרבנות" וכדפרישית, ואצטריך לחדושיה תנאיה – נקט האי, לאשמועינן דבכי האי גוונא קם ליה ב"בל תאחר" לאלתר. כנ"ל, ובזה יצאתי ידי חובתי מכל מה שעמעמו הראשונים בהלכה זו. **כגון** שנזר והוא בבית הקברות. שצריך לצאת מיד ולקבל עליו נזירות, וכי לא נפיק – קם ליה בבל תאחר. **הניחא** למ"ד לא חיילא נזירות עליה לאלתר. פלוגתא דר' יוחנן ור"ל בפ"ג דנזיר (קף יז:), דלר' יוחנן אי אכיל ושתי יין בבית הקברות – לקי, דחיילא עליה נזירות מיד. ולר"ל לא חיילא עליה נזירות מיד, ולכי נפיק מבית הקברות – צריך לחזור ולקבל. **אלא** למ"ד מאלתר חיילא עליה מאי איכא למימר. דכיון דחיילא עליה נזירות ליכא "בל תאחר" לעולם. **חיילא** עליה נזירות מאלתר. ולא צריך קבלה כי נפיק. ולענין מלקות הוא דפליגי, אי לקי על אכילת ענבים בעודו בבית הקברות. וכיון דחל עליה נזירות ולא צריך קבלה מאי "בל תאחר" איכא? **דקא** מאחר ליה לנזירות דטהרה. – ומש"ה קם ליה ב"בל תאחר". **הואיל** וכך. כלומר, כיון דאמרת דאע"ג דחל עליה נזירות, כיון דלא חייל עליה בטהרה – איכא "בל תאחר", אף נזיר טהור שטימא עצמו במזיד עובר ב"בל תאחר", ולקי. דאע"ג דכבר אזהריה רחמנא אטומאה בתרי לאוי, כדכתיב "לא יטמא" וכתיב נמי "על כל נפשות מת לא יבא", ואמר נמי "והימים הראשונים יפלו" – לאו למימרא שלא יהא עליו עונש אחר, אלא מילקא נמי לקי משום "בל תאחר". **תגלחת** מעכבת. פלוגתא היא דר"א ורבנן (מיל קף מו.). דלר"א הא דכתיב "ואחר ישתה הנזיר יין" – היינו אחר כל המעשים כולן, דהיינו תגלחת והרצאת דמים, ולרבנן – מיד שהביא קרבנותיו מותר ביין. **בל** תאחר קרבנותיו. להך אוקימתא אינו עובר ב"בל תאחר" אלא לאחר ג' רגלים. **אלו** חטאות ואשמות. וקרבנות נזיר הרי הן בכלל. **מהו** דתימא. אי לאו היקישא דנדרים. **דלא** מתפיס לה לחטאת נזיר בנדר. דקיל, שאינו יכול להתפיסה בנדר. שאם אמר "חטאת נזיר עלי" והוא אינו נזיר – לא אמר כלום. והואיל וקילא, סלקא דעתך אמינא לא ליקום עליה ב"בל תאחר". ופרכינן: **הרי** חטאת חלב. כלומר, כל החטאות, דהכי מיקרי כולהו "חטאת חלב" – אית בהו דך קולא, ואפילו הכי קאי עליידהו ב"בל תאחר", והיקישא למה ליי? **אפי'** מן חרצן הוי נזיר לכל. לכל דיני נזירות. **ועוד** חידוש לחומרא הוא. – והיכי מייתית מיניה קולא דלא ליקום ב"בל תאחר"? הואיל ואם גילח על אחת משלשתן. חטאת ועולה ושלמים שהנזיר מביא, וכיון דלא חמירי, אי לאו היקישא – ה"א דלא ליקום עלייהו ב"בל תאחר". **חטאת** חלב אתיא לכפרה. ומש"ה, אף על גב דאית בה קולא דאינו יכול להתפיסה בנדר, כיון דמצוה להביאה לכפר עליו – דין הוא שיעבור ב"בל תאחר". אבל חטאת נזיר אית בה קולא, דאין מתפיסה בנדר ולא מתסר בה מידי דליקום עלה ב"בל תאחר", ולמאי קאתיא? אי להתירו ביין – אין זו מצוה אלא רשות, ואפילו למאן דאמר נזיר חוטא הוא – אינו חוטא גמור, ועיקר קרבן לא אתי לכפרה! וקשה בעיני: אכתי תיתי קרבן נזיר ב"מה הצד" מחטאת חלב ושלמים! ונראה לי: דאין הכי נמי, אלא כיון דלאו מגופיה דקרא נפיק אלא ב"מה הצד" – היקישא עדיפא, דכל "מה הצד" – כל דהו פרכינן. **והרי** חטאת יולדת דלא אתיא לכפרה. ואפילו לר' שמעון, דאמר בפרק "המפלת" (נדה לח:) דיולדת חוטאת היא, דבשעה שכורעת ויולדת קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה – עיקר קרבנה אינו בא על חטא – שהרי אפילו יודעת בעצמה שלא הרהרה בדבר כלום – מביאה קרבן.

רב אחא בר יעקב אמר: כּגון דּנדר והוא בבית הקברות. הניחא למ"ד לא חיילא עליה נזירות מאלתר, אלא למ"ד מאלתר חיילא עליה - מי איכא "בל תאחר"? ועוד, האמר מר בר רב אשי: חיילא נזירות עליה מאלתר, וכי פליגי - לענין מלקות פליגי! אפ"ה קם ליה ב"בל תאחר", משום דקא מאחר נזירות דטהרה. א"ר אשי: הואיל וכן, נזיר שטימא עצמו במזיד - עובר משום "בל תאחר" דנזירות טהרה. רב אחא ברי' דרב איקא אמר: עובר ב"בל תאחר" תגלחתו. ולא מיבעיא למ"ד תגלחת מעכבת, אלא אפי' למ"ד תגלחת אינה מעכבת - מצות גילוח מיהא לא מיקיים. מר זוטרא ברי' דרב מרי אמר: עובר ב"בל תאחר" קרבנותיו. ומן הכא נפקא ליה? מהתם נפקא ליה: "כי דרש ידרשנו" - אלו חטאת ואשמות! מהו דתימא: חידוש הוא שחידשה תורה בנזיר. מאי חידוש? אילימא דלא מתפיס ליה לחטאת נזיר בנדר - הרי חטאת חלב, שאין מתפיסה בנדר, ועובר ב"בל תאחר"! אלא מאי חידושיה - סד"א הואיל ואם אמר "הריני נזיר אפילו מן חרצן" - הוי נזיר לכל, אימא: לא ליעבור עליה משום "בל תאחר" קמ"ל. הניחא למ"ד כי נזיר מן חרצן - הוי נזיר לכל, אלא לר"ש דאמר: אין נזיר עד שיזיר מכולן, מאי איכא למימר? ועוד: האי חידוש לחומרא הוא! אלא מאי חידושיה - דסד"א הואיל

ואם

שאם

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו... לפלא שאינו מזכיר מאומה בענין השפעתו בקהלתו, בהחזקת התורה והפצת היהדות, אשר בטח אינו שוכח אשר סו"ס זהו תכלית העיקר של משרת הרבנות, וענין הפרנסה שבזה הוא טפל בערך לתכלית הנ"ל, והאריכות בזה בטח אך למותר, ומובן ג"כ שעיקר הפעולה היא בעניני חינוך הכשר, הן של הקטנים והן של הגדולים, ועיקר העיקרים להסבירם אשר העיקר הוא המעשה בפועל, היינו קיום המצות בפועל ממש בחיים היום יומיים...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קשריא לה למיכל בקדשים. כדכתיב "וכפר עליה הכהן וטהרה", ואכילת קדשים מצוה היא, כגון אכילת פסחים, הדאשה נמי מחייבא. **תיתי** במה מצינו מנדרים. הא דאקשי הכא גבי הפרה, ולא אקשי לעיל גבי ידות הך פירכא – משום דידות למלקות נמי מייתי להו, ואין עונשין מן הדין. אבל גבי הפרה שייך למפרך: תיתי ב"מה מצינו"! **משום** דלית ליה קיצותא. הילכך דין הוא שיפר, שלא תצטער בביתו עולמית. וכי תימא: כיון דנזירות אית ליה קיצותא – נקיש נמי נדרים לנזירות, ונימא: סתם נדרים שלשים יום! ליתא, דלשון נדר כולל נדרי הקדש ונדרי איסור, וכיון דנדרי הקדש לית להו קיצותא, שהמקדיש בהמה למזבח קדשה עולמית – נדרי איסור נמי דכוותייהו, דשפיר דמי לאקושי נדרים להדדי. **בכולן** עד שיאמר "שאני אוכל." – בכולן, דהיינו "מודרני" "מופרשני" "מרוחקני" דמתני' – עד שיאמר וכו', כלומר, דמתני' חדא קתני, ו"שאני אוכל" א"מודרני" "מופרשני" קאי. דאי לאו הכי – לא משמע איסור כלל, ואפי' יד שאינו מוכיח לא הוי. **מיתיבי** מודר אני ממך וכו'. בשלמא מתני' לא קשיא עליה דשמואל, דכיון דלא תני בה אלא חד "אסור" – איכא למימר דסיפא פירושא דרישא. אבל ברייתא דקתני "אסור" "אסור" – משמע ליה דמילי מילי קתני, דאי לא – לא לימא "אסור" עד סיפא. ומותרץ: ה"ק בד"א – ומש"ה שייך למיתני אסור באמצע דבריו. ולקמן פריך: א"כ אסור דסיפא למה ליה? ובדין הוא דליקשי ליה הכי מיד, אלא דעדיפא מיניה מקשה ליה, לפום סברא דמקשה. **והתניא** איפכא. – הך ברייתא לאו סיפא דברייתא דלעיל הוא, דא"כ הוה ליה למימרו: והא קתני סיפא. **מודרני** ממך וכו' הרי זה אסור. וליכא למימר דסיפא פירושא דרישא, ו"בד"א" קתני, דומיא דאידך, דב"שאני אוכל לך" – ליכא מאן דפליג דמיתסר. **תני** הכי וכבר אמר. כלומר, וקמ"ל דאע"ג דכבר אמר "מודרני ממך" – צריך לומר "שאני אוכל לך", דאי לא – לא מיתסר. **אי** הכי היינו רישא. לאו רישא ממש קאמר. אלא כיון דאייתי הך ברייתא קמייתא מקמי הך – קרי לה רישא, כלומר ראשונה. והכי פירושא: אי אמרת בשלמא דב"מודרני" בלחוד אסור – משו"ה שני האי תנא ונקט "מודרני" בסיפא, כי היכי דלא נטעי למימר דחדא קתני, ו"בד"א" קתני. ואע"ג דאידך תנא לא חש דנטעי בהכי – האי תנא רצה לבאר יותר. אלא אי אמרת דחדא מילתא קתני – הוה ליה לאהאי תנא נמי למיתני כאידך תנא, וטפי שייך למתני "בד"א" מלמתני "וכבר אמר"! **ועוד** אסור אסור ל"ל למתני. כלומר, "אסור" דסיפא קשיא ליה. **אלא** ה"ק שמואל. דודאי שמואל גופיה מודה דהנך מתנייתא מילי מילי קתני, דבכל חד מתסר. אלא מידהו קאמר דמתני' חדא קתני, דאי מילי מילי קתני – היכי תני בחד "אסור" דלא שוו, דב"מודרני ממך" – שניהם אסורין, וב"שאני אוכל לך" – הוא אסור וחבירו מותר? בשלמא מתנייתא קתני "אסור" "אסור" – ומשמע שפיר כל חד וחד כדיניה, אלא מתני', אי מילי מילי נמי קתני – "אסור" "אסור" ה"ל למתני! אלא ודאי חדא קתני, והוא אסור וחבירו מותר, ומש"ה קאמר דהאי דינא ליתא אלא באומר נמי "שאני אוכל לך", אבל "מודרני ממך" לחוד – שניהם אסורין. ואיכא למידק: לפום סברא דמקשה, דמתני' מילי מילי קתני – היכי קאמר "שאני אוכל לך אסור"? דמה נפשך, אי דאמר בהדיא "קונם שאני אוכל לך" – נדר גמור הוא, ולא יד, ובמתני' קתני לה גבי ידות. ואי דלא אמר "קונם" – דילמא "דאכילנא" משמע, ולא מיתסר כללו! י"ל: לעולם דלא אמר "קונם", וכ"ת: נימא "דאכילנא" קאמר – א"כ מאי לישנא ד"שאני אוכל לך"? "אוכל לך" הוה ליה למימר! אלא ודאי כיון דקאמר "שאני" – ה"ק: מה שאני אוכל משלך – יהא אי זה דבר, ומאי ניהו – קונם. ומשום האי טעמא נמי ליכא לאקשויי: אמאי אמרינן דהוי יד לנדר, ולא אמרינן דלהוי יד לשבועה – משום ד"שאני" משמע שהוא מזכיר החפץ, דהיינו מה שיאכל, וכי האי גוונא שייך בנדר, ולא שייך בשבועה. וא"ת: תינח למאן דגריס במתני' "שאני" בלא יו"ד, אבל למאן דגרס "שאיני" ביו"ד קשיא: דאי לא הזכיר "קונם" – נימא דיד הוא לשבועה ולא לנדר, דהאי לישנא דשבועה מיסר נפשיה אחפצא. ואי בשהזכיר "קונם" – נדר הוא ולא יד, והיכי תני ליה גבי ידות? יש לומר: לעולם בשהזכיר "קונם", ואפילו הכי כיון דאמר ליה בלשון שבועה, דהיינו "שאיני", דהוא מיסר נפשיה אחפצא – הוה ליה יד לנדר, ולא נדר גמור. דנדר שאמרו בלשון שבועה הכי דיניה, וכמו שכתבתי למעלה (כ: ד"ה מיילי).
דאמר

שאם גילח על אחת משלשתן. דנזיר חייב שלש קרבנות: עולה, חטאת ושלמים, כדכתיב "והקריב את קרבנו לה' כבש בן שנתו תמים" וגו' (במדבר ו). ואם לא הביא אלא חטאת – מגלח עליו. והיינו דידוש, משא"כ בשאר קרבנות. ולהכי אימא אינו עובר ב"בל תאחר", קמ"ל. **ואב"א מאי חידושיה דאין מתפיסו בנדר.** כדאמרינן לעיל, דאי אמר "הרי עלי חטאת נזיר" – לא מתפיס ליה. **אתיא לכפרה.** דהאי צריך כפרה משום חלב שאכל, וכיון דלכפרה קא אתי – קאי ב"בל תאחר". אבל נזיר לא עביד שום חטא דליבעי כפרה. **תיתי במה מצינו.** בנדרים אב מיפר. **אבל נבי נזירות דאית ליה קיצותא.** דכיון דלא מיתסר אלא עד אותו זמן – ימתין עד לזמן, ולא ליעבור ליה – קא משמע לן היקישא. דאהיקישא ליכא למיפרך כמו ב"מה מצינו". **אמר שמואל בכולן.** בכל הני דקתני במתני' "מודר אני ממך" "מופרשני ממך" וכו' – לא הוי נדר, ועד שיאמר "שאני אוכל לך" – לא מיתסר באותו דבר. **הכי קתני.** כלומר, חסורי מיחסרא. **במה דברים אמורים.** דאסור, כי אמר "מודר אני" – באומר נמי "שאני אוכל לך". **והתניא איפכא.** דלא מצית אמרת "במה דברים אמורים"! **תני הכי.** דהכי קתני: "שאני אוכל לך" ו"שאני טועם", וכבר אמר מעיקרא "מודרני ממך" – אסור. אבל אמר "שאני אוכל לך" בלבד, או "מודרני ממך" – אינו אסור, אא"כ אמר לתרוייהו, דהיינו נדר גמור. **אי הכי היינו נמי רישא.** דקתני "מודרני ממך" בברייתא קמא! **ועוד.** אי הכי הוא כדתרצת – תרי זימני אסור למה לי למיתני? **אלא.** הכי אמר שמואל: טעמא דאמר נמי "שאני אוכל לך" הוא דאיהו אסור בלבד, דמתני' בנודר בלבד קאמר דאסור, דקתני "אסור".
אבל

1 וְאִם גִּילַּח עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן יָצָא, לָא לִיעְבּוֹר עָלֵיהּ
2 בְּ"בַל תְּאַחֵר", קַמ"ל וְאִיבָּעֵית אֵימָא: מַאי חִדּוּשֵׁיהּ -
3 מִשּׁוּם דְּלָא מִתְפַּסּוּ בְּנֶדֶר. וְהָא דְּקָא קָשֵׁיָא לָךְ חַטַּאת
4 חֵלֶב - חַטַּאת חֵלֶב קָאָתְיָא לְכַפָּרָה, חַטַּאת נָזִיר לְמַאי
5 אָתְיָא? וְהַרֵי חַטַּאת יוֹלֶדֶת דְּלָא אָתְיָא לְכַפָּרָה, וְעָבַר
6 עָלָהּ מִשּׁוּם "בַּל תְּאַחֵר"! הַהִיא קָא שָׁרְיָא לָהּ לְמֵיכַל
7 בְּקָדְשֵׁי' אָמַר מָר: וּמַה נְּדָרִים הָאָב מֵיפֵר נִדְרֵי בִּתּוֹ
8 וּבַעַל מֵיפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ - אַף נְזִירוּת, הָאָב מֵיפֵר נְזִירוּת
9 בִּתּוֹ וּבַעַל מֵיפֵר נְזִירוּת אִשְׁתּוֹ. לָמָּה לִי הֵיקֵּשָׁא? תִּיתֵי
10 בְּ"מַה מָּצִינוּ" מִנְּדָרִים! דִּילְמָא גַּבֵּי נְדָרִים הוּא דְּמֵיפֵר,
11 מִשּׁוּם דְּלָא אִית לֵיהּ קִיצּוּתָא. אֲבָל גַּבֵּי נְזִירוּת דְּאִית
12 לֵיהּ קִיצּוּתָא, דְּסְתָם נְזִירוּת ל' יוֹם - אֵימָא לָא, קַמ"ל.
13 "הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ מוּדָּר אֲנִי" וכו'. אָמַר שְׁמוּאֵל: בְּכוּלָּן
14 עַד שֶׁיֹּאמַר "שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ" "שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ". מֵיתִיבֵי:
15 "מוּדָּר אֲנִי מִמְּךָ" "מוּפְרָשַׁנִי מִמְּךָ" "מְרוּחָקַנִי מִמְּךָ" - ה"ז
16 אָסוּר. "שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ" "שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ" - ה"ז אָסוּר!
17 הָכִי קָתָנֵי: בד"א בְּאוֹמֵר "שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ" "שֶׁאֲנִי טוֹעֵם
18 לְךָ". וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא: "שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ" "שֶׁאֲנִי טוֹעֵם
19 לְךָ" - אָסוּר, "מוּדָּרַנִי מִמְּךָ" וְ"מוּפְרָשַׁנִי מִמְּךָ" "מְרוּחָקַנִי
20 מִמְּךָ" ה"ז אָסוּר! תְּנֵי הָכִי: וְכְבָר אָמַר "מוּדָּרַנִי". אִי הָכִי
21 הַיְינוּ רֵישָׁא! וְעוֹד, "אָסוּר" "אָסוּר" ל"ל לְמִתְנֵי? אֶלָּא
22 אֲמַר שְׁמוּאֵל: טַעְמָא דַּאֲמַר "שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ" "שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ" - הוּא דְּאָסוּר וַחֲבֵירוֹ מוּתָּר,
אבל

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה תשרי, תשי"ג
ברוקלין.

...ועוד הפעם באתי בזה לעוררו ע"ד קביעות שיעור בלימוד תורת הנגלה ותורת החסידות, אמירת תהלים בכל יום, ונתינת איזה פרוטות לצדקה קודם התפלה, אשר כל הנ"ל הם סגולות בדוקות ומנוסות לזכך את הנפש, שיוקלט בה - אס זאל זיך אפלייגן בא איר - א ענין פון תורה ומצות וענין של אלקות אשר על ידי זה הוא נחת רוח אמיתי לנפש האדם.

בברכה המחכה לבשורות טובות

מרכז אחים להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִם גִּילַּח שערות ראשו **עַל אַחַת מִשְּׁלָשְׁתָּן** – תיכף אחר שחיטת אחת משלש הקרבנות שהנזיר מחויב בהם [חטאת עולה ושלמים], **יָצָא** ידי חובת תגלחתו, ואינו צריך לחזור ולמנות ולגלח כדי שיהא הגילוח אחר הקרבת שלשתן, אלא הוא מותר בשתיית יין ובטומאה למת מיד אחר הגילוח, ואחר כך יקריב את יתר הקרבנות, וכמו כן **לֹא לִיעָבוֹר עָלֶיהָ** – על איחור קרבנותיו **בְּבַל תְּאַחֵר** אף אם לא הביא אף אחד מהם. **קָא מַשְׁמַע לָן** –משמיענו ההיקש לנדרים שהנזיר עובר על איסור זה באיחור קרבנותיו.

הגמרא חוזרת לפרש את החידוש שבנזיר כדרך שפירשה בתחילה: עוד מתרצת הגמרא, **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** [–ואם תרצה אמור], **מַאי חִדּוּשֵׁיהּ** של נזיר לקולא, **מִשּׁוּם דְּלֹא מַתְפִּיס**ו לחטאת נזיר **בְּנֶדֶר** – שמי שאינו נזיר ואמר חטאת נזיר עלי, אין דיבורו תופס ולא אמר כלום, לפי שאין קרבנותיו באים בנדר ונדבה אלא לשם חובתו בלבד. **וְהָא דְּקָא קַשְׁיָא לָךְ** – ומה שהיה קשה לך על פירוש זה, שהרי גם **חַטַּאת** חֵלֶב [חטאת שבאה לכפר על אכילת חלב בשוגג] דומה לה שאינה באה בנדר ונדבה, ובכל זאת התאחר בהבאתה עובר ב'בל תאחר'. שונה **חַטַּאת** חֵלֶב מחטאת נזיר, משום **דְּקָאָתְיָא לְכַפָּרָה** – שבאה לכפר על חטא שנעשה בשוגג, ועל כן על אף שמצאנו בה קולא שאינה נתפסת בנדר ונדבה כיון שמצוה להביאה לכפר עליו ראוי הוא שיעבר 'בבל תאחר'. אבל **חַטַּאת נָזִיר לְמַאי אָתְיָא** – לצורך איזה כפרה באה, שאינה אלא חיוב בעלמא שחייבתו התורה לנזיר, על כן לולא ההיקש כיון שאינה באה בנדר ונדבה הייתי חושב שהיא שונה משאר קרבנות ואין בה איסור 'בל תאחר'.

מקשה הגמרא, **וַהֲרֵי חַטַּאת יוֹלֶדֶת דְּלֹא אָתְיָא** [–שאינה באה] **לְכַפָּרָה** על שום חטא, **וְעָבַר עָלָהּ** – ועוברת עליה יולדת שהתאחרה בהבאתה **מִשּׁוּם** 'כַּל תְּאַחֵר'.

מתרצת הגמרא, **הַהִיא** – חטאת יולדת **קָא שַׁרְיָא לָהּ לְמֵיכַל בְּקָדָשִׁים** – מתירה את היולדת באכילת קדשים, ועל כן עוברים עליה בבל תאחר, מה שאין כן בחטאת נזיר שאינה מתירה כלום, ועל כן לולי ההיקש היה מקום לפטרה מ'בל תאחר'.

הגמרא חוזרת לפרש את דברי הברייתא לעיל הדנה בהיקש נדרים נזירות:

נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל ד-ה) לגבי נערה שהיא ברשות אביה, 'וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם, וַה' יִסְלַח לָהּ כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ'. וכן נאמר (שם יג) לגבי אשת איש, 'וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, כָּל מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם, אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַה' יִסְלַח לָהּ'. ומכאן שהאב מיפר נדרי בתו והבעל מיפר נדרי אשתו. **אָמַר מַר**, שנינו בברייתא, **וּמַה נְּדָרִים הָאָב מֵיפֵר** את **נִדְרֵי בִּתּוֹ** הנערה **וְבַעַל מֵיפֵר** את **נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ, אַף נְזִירוּת הָאָב מֵיפֵר** את **נְזִירוּת בִּתּוֹ** הנערה **וְבַעַל מֵיפֵר** את **נְזִירוּת אִשְׁתּוֹ**.

שואלת הגמרא, **לָמָּה לִי** ללמוד דין זה **מֵהֵיקֵּשָׁא, תֵּיתֵי** [–יבוא] הדין וילמד **כְּמַה מָצִינוּ מִנְּדָרִים**, שכשם שמצאנו בנדרים שהאב והבעל מפירים נדריה, כמו כן בנזירות יכולים האב והבעל להפר את נזירותה.

מתרצת הגמרא, **דִּילְמָא נְּבֵי נְדָרִים הוּא דְּמֵיפַר** – שמא כח ההפרה שניתן להם, הוא לגבי נדרים דוקא, **מִשּׁוּם דְּלֹא אִית לֵיהּ קִיצּוּתָא** – שנדר אין לו קיצבה, שהנודר בסתם בלא לפרש לכמה זמן יהא הנדר, אזי קיים עליו לעולם, וכדי שזו שנדרה לא תצטער בביתו לעולם נתנה להם התורה זכות הפרה.

אֲבָל נְּבֵי נְזִירוּת דְּאִית לֵיהּ קִיצּוּתָא – שיש לה קיצבה, **דְּסְתָם נְזִירוּת שְׁלֹשִׁים יוֹם** בלבד, **אֵימָא לֹא** נתנה התורה דין הפרה על צער מועט זה. על כן **קָא מַשְׁמַע לָן** – מלמדנו ההיקש מנדרים, שגם בנזירות נתנה להם התורה זכות הפרה. שהגם שיש לחלק ביניהם, אין משיבים על ההיקש.

שנינו במשנה, **הָאוֹמֵר לְחֲבֵירוֹ מוּדָּר אֲנִי וְכוּ'** ממך, מופרשני ממך, מרוחקני ממך, שאני אוכל לך, שאני טועם לך, אסור. ודנה הגמרא באיזה אופן נחשבות לשונות הללו לידות נדרים:

אָמַר שְׁמוּאֵל, בְּכוּלָּן – בכל שלשת הלשונות הראשונות המוזכרות במשנה, 'מודרני ממך' 'מופרשני ממך' 'מרוחקני ממך', אין חל הנדר בלשונות הללו כמות שהן, **עַד שֶׁיֹּאמַר** – שיוסיף לכל אחת מהן את המילים 'שאני אוכל לך' או 'שאני טועם לך', כגון שיאמר 'מודרני ממך **שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ**', או 'מודרני ממך **שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ**'. וכן צריך הוא להוסיף מילים אלו אם נודר בלשון 'מופרשני ממך' או 'מרוחקני ממך'. אבל אם אמר 'מודרני ממך' או 'מופרשני ממך' או 'מרוחקני ממך' בלבד, בלא תוספת המילים 'שאני אוכל' או 'שאני טועם', אין הנדר חל.

הגמרא מקשה על דברי שמואל מברייתא: **מֵיתִיבִי**, האומר לחבירו 'מוּדָּר **אֲנִי מִמְּךָ**', או שאמר לו 'מוּפְרַשְׁנִי **מִמְּךָ**', או שאמר לו 'מְרוּחַקְנִי **מִמְּךָ**', **הֲרֵי זֶה** הנודר **אָסוּר**. וכן אם אמר לו 'שֶׁאֲנִי **אוֹכֵל לְךָ**', או שאמר לו 'שֶׁאֲנִי **טוֹעֵם לְךָ**', **הֲרֵי זֶה אָסוּר**. הרי משמע מדברי הברייתא, שהנדר חל אף בלשון 'מודרני' או 'מופרשני' או 'מרוחקני' לבד, בלא תוספת המילים 'שאני אוכל' או 'שאני טועם', שכן הברייתא שונה לאחר שלשת הלשונות הראשונות 'הרי זה אסור', וחוזרת וכופלת זאת לאחר שתי הלשונות האחרונות, ואם צריך להוסיף לשלשת הלשונות 'שאני אוכל לך' שאיני טועם לך', לא היה לו להזכיר 'אסור' אלא לבסוף.

מתרצת הגמרא, שתי הבבות שבברייתא, אינן שנויות כל אחת כדין בפני עצמו, אלא הבבא השניה מפרשת את הראשונה, **וְהָכִי קָתָנֵי** – וכך היא כוונת התנא, **כַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שבלשון 'מודרני' או 'מופרשני' או 'מרוחקני' חל הנדר ואסור, דוקא **כְּאוֹמֵר** ביחוד עם זה **שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ, שֶׁאֲנִי טוֹעֵם לְךָ**. ולפי זה עולים דברי הברייתא בקנה אחד עם דברי שמואל.

חוזרת הגמרא ומקשה על דברי שמואל מכח ברייתא אחרת: **וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא** – שנינו בברייתא אחרת השונה את אותם דינים האמורים בברייתא הקודמת, אך בסדר הפוך. האומר לחבירו 'שֶׁאֲנִי **אוֹכֵל לְךָ**' או 'שֶׁאֲנִי **טוֹעֵם לְךָ**', הרי זה **אָסוּר**. וכן האומר לחבירו, 'מוּדַּרְנִי **מִמְּךָ**' וְכן אם אמר 'מוּפְרַשְׁנִי **מִמְּךָ**' או 'מְרוּחַקְנִי **מִמְּךָ**', **הֲרֵי זֶה אָסוּר**. הרי לנו שבאמירת 'מודרני ממך' חל הנדר אף בלא תוספת המילים 'שאני אוכל לך'. שלא יתכן לפרש בברייתא זו כדרך שפירשנו בברייתא הקודמת, שהמילים 'שאני אוכל לך שאני טועם לך' הם ביאור ל'מודרני, מופרשני, מרוחקני', והכל דין אחד, שכן בברייתא זו 'שאני אוכל לך' 'שאני טועם לך' נשנה תחילה.

מתרצת הגמרא, גם בברייתא זו הכל דין אחד, ששתי הבבות כרוכות זו בזו, וגם היא באה להשמיע את הדין שלמדנו בברייתא הקודמת, ש'מודרני' לחוד אינו מועיל, **וּתְנֵי הָכִי** – וכך תישנה אותה. **וְכָכָר אָמַר** קודם לכן **'מוּדַּרְנִי'**, כלומר הגם שכבר אמר מודרני, בכל אופן כדי שיחול הנדר צריך שיאמר גם 'שאני אוכל לך' או 'שאני טועם לך', אבל בלי תוספת זו, שלא אמר אלא 'מודרני' או 'מופרשני' או 'מרוחקני' בלבד, אינו כלום, וכדברי שמואל.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי** - אם כדבריך שחידוש ברייתא זו היא כחידוש הברייתא הקודמת, **הַיְינוּ דַּיְּשָׁא**, ומדוע הפכה ברייתא זו את סדר הדברים ושנתה את הבבא של 'שאני אוכל לך' קודם הבבא של 'מודרני ממך', והרי דוחק הוא לפרש את הברייתא כדברי שמואל בסדר דברים כזה. והיה גם לברייתא זו לשנות קודם 'מודרני ממך' ואחר כך 'שאני אוכל לך', כמו שנשנו בברייתא הקודמת, ובכך היו מתפרשים הדברים כשיטת שמואל באופן מרווח יותר.

וְעוֹד מקשה הגמרא, **'אָסוּר' 'אָסוּר' לָמָּה לִי לְמִתְּנֵי** – לצורך מה שנה תיבת 'אסור' פעמיים. והלא אין מקום לתיבת 'אסור' בסוף הבבא השניה, שהרי לא נאמר בסיפא הלכה נוספת, אלא היא חלק מן הרישא, וכאמור לעיל שהכל דין אחד הוא ש'מודרני' לחוד בלא שסיים 'שאני אוכל לך' אינו כלום.

המשך בעמוד כז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

סו גֵּרְעִינֵי תְּמָרִים בִּמְקוֹמוֹת שֶׁדַּרְכָּם לְהַאֲכִילָן לִבְהֵמוֹת תקעג] - מֻתָּר לְטַלְטְלָן. וּמִכָּל מָקוֹם, אָדָם חָשׁוּב תקעד] צָרִיךְ לְהַחֲמִיר עַל עַצְמוֹ תקעה] שֶׁלֹּא לְטַלְטְלָם אֶלָּא עַל דֶּרֶךְ שִׁנּוּי תקעו], כְּגוֹן שֶׁיַּנִּיחַ אֶצְלָם חֲתִיכַת פַּת אוֹ שֶׁאָר דָּבָר הַמֻּתָּר בְּטִלְטוּל וִיטַלְטְלֵם יַחַד תקעז], לְפִי שֶׁבִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה אֵין מַאֲכִילִים אוֹתָם כְּלָל לִבְהֵמוֹת תקעח], לָכֵן יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר בָּהֶם אַף בִּמְקוֹם שֶׁמַּאֲכִילִין תקעט]:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף סו

ביאורי הלכה

תקעג] להאכילן לבהמות – כגון במקום שרגילים להאכיל תמרים לבהמות ואגב כך נותנים להם גם את הגרעינים[516].

תקעד] אדם חשוב – כמו תלמיד חכם, זקן מכובד, עשיר, או ממשפחה חשובה[517].

תקעה] על עצמו – הנהגת אדם חשוב מתפרסמת גם במקומות שהדין בהם שונה (כדלהלן) ויבואו לידי טעות[518].

תקעו] דרך שינוי – להודיע שדין גרעיני תמרים שונה משאר אוכלי בהמה[519].

תקעז] ויטלטלם יחד – בידיו ולאו דווקא על ידי מפה כדלעיל סעיף ס.

תקעח] כלל לבהמות – שאינם ראויים להם אלא על ידי הדחק[520].

תקעט] במקום שמאכילין – במקומות שאין דרך להאכילם לבהמה, אסור לטלטלם[521].

ציונים והוספות

516) אבל אם הדרך שלא להאכיל תמרים לבהמות (כגון במקומות שהתמרים באיכות טובה) לא רגילים לתת להם את הגרעינים לבדם.

517) ראה להלן חושן משפט הלכות מציאה ופקדון סעיף לו.

518) טעות זו שייכת דווקא במאכל מצוי הראוי לבהמה מצויה שיש המאכילים אותו לבהמה ויש שאינם מאכילים, אבל מאכל בהמה מסויימת המותר בטלטול רק במקום בו בהמה זו מצויה לא גורם לטעות אצל אנשי המקום בו הבהמה אינה מצויה.

519) אין חילוק בדין זה בין אדם חשוב שיש לו בהמות ומאכילם בגרעיני תמרים או לא; הנה בקצות השלחן (סי' קיא בדה"ש ס"ק יז) כתב שלכאורה אדם חשוב שמאכיל לבהמותיו גרעיני תמרים יכול לטלטלם ללא שום חשש כי מה לו לחוש לאחרים (והיינו לטעם שוע"ר שהחומרא היא משום שיש מקומות שלא מאכילים משא"כ לטעם הלבוש והב"ח שהחומרא משום שנאכלים על ידי הדחק בלבד או משום שעומדים להסקה), והקשה שמפרש"י לגמרא (קמג ע"א) משמע שגם מי שמאכיל בעצמו לבהמה החמיר שלא לטלטל ללא שינוי והשאיר בצ"ע לדינא, ע"כ. ולכאורה, אדרבה, אם טעם החומרא משום שאינם מאכל ממש אלא על ידי הדחק הרי בזה שמאכיל בעצמו לבהמות אין לו לחוש יותר, אבל אם הטעם הוא משום שבמקום אחר יבואו לטעות אז אין נפק"מ אם מאכיל בעצמו או לאו.

520) ולכך לא נותנים להם את גרעיני התמרים אלא במקומות שניתנים להם ביחד עם התמרים כמבואר לעיל הערה תקטז, ובשוע"ר לא נכנס לביאור זה כדי שלא יטעו לומר שראוי להחמיר בדבר שאינו נאכל אלא על ידי הדחק (כדעת הלבוש), אבל באמת דבר שמאכילים לבהמות אפילו על ידי הדחק אין להחמיר בזה כלל, וסיבת החומרה לאדם חשוב אינה אלא משום שישנם מקומות שלא מאכילים אותם כלל, וכפי שדייק בקצות השלחן סי' קיא בדה"ש ס"ק יז, ראה לעיל הערה תקיט*; ונפק"מ מצויה לעניין גרעיני אבטיח, תפוזים וכיו"ב במקום שלא נותנים אותם לבהמות כלל, אך יש אנשים שבולעים אותם (בכוונה תחילה) אגב אכילת הפרי, ואף שבליעה זו נחשבת כאכילה בשעת הדחק ולדעת הלבוש אדם חשוב צריך להחמיר, מכל מקום לשוע"ר כל שאין בזה חילוק בין המקומות לא מצינו להחמיר בזה.

521) אף שראויים לבהמה (משנ"ב ס"ק קכב).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

יום ראשון

חלק ג סימן תמב דין ביעור תערובת חמץ קודם הפסח

יא וכל זה כשמי דבש הראשון הועמד בשמרי שכר בלבד (וכן מי דבש הב' בשמרי מי דבש הא' בלבד וכן כולם) אבל אם בשמרי שכר בלבד לא היה די להעמידו וערבו בו גם דבר אחר המעמיד שאינו חמץ ובהצטרפותם הועמד הרי הוא מותר אף בשתיה אם יש בו ס' כנגד שמרי השכר דכל זה וזה (פירוש איסור והיתר) גורם להעמידו הרי זה מותר אם אין כח באיסור בלבד להעמידו כמו שיתבאר ביורה דעה סי' פ"ז:

יב חומץ שנתחמץ בשמרי שכר אף על פי שיש בו ששים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כנגד השמרים חייב לבערו מדברי סופרים שכל דבר המחמץ אפילו באלף לא בטל ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי הוא אסור בהנאה ואין פדיון מועיל להתירו בהנאה לפי שכל דבר המחמץ כיון שפעולתו ניכרת בגוף דבר המחומץ הרי הוא חשוב כאילו הוא עומד בעינו ואין פדיון מועיל לדבר שהוא בעין ויש חולקין על זה ואומרים דפדיון מועיל אף לדבר המחמץ ובמקום הפסד מרובה יש לסמוך על דבריהם:

יג חמץ שנתערב ונבלל מין במינו כגון קמח מתבואה חמוצה שנתערב ונבלל תוך קמח הרבה מתבואה שלא נתחמצה כיון שאף לאכלה בתוך הפסח אין אסור אלא מדברי סופרים שמן התורה מין במינו בטל ברוב כיון שאינו נותן בו טעם שהרי טעמם שוה, כל־שכן שאין צריך לבערם מן התורה אלא כיון שמדברי סופרים אסור לאכלם בתוך הפסח חייב גם כן לבערם בערב פסח גזירה שמא ישכח ויאכל מהם בפסח ואם שכח ולא ביער בערב פסח ונזכר בתוך הפסח צריך לבערם מן העולם לגמרי (אבל לא יברך מטעם שנתבאר למעלה).

ואם עבר הפסח ולא ביער הרי הן מותרין אפילו באכילה דכיון שבשהייה זו לא עבר על איסור של תורה לא קנסוהו חכמים:

יום שני

יד חמץ שנתערב מין במינו יבש ביבש שאין נבללים זה בתוך זה כגון שנפלו חטים שנפלו עליהם מים ונתבקעו ונתנגבו ונתייבשו ואין ביקועין ניכר ונתערבו בחטים יבישים כשרים הרבה מהם מותר להשהותם עד לאחר הפסח לפי דברי האומרים שכל איסור שנתערב ברוב היתר יבש ביבש מותר לבשל כל התערובת בקדירה אחת ולאכלם ביחד בבת אחת לפי שהאיסור שנתבטל ברוב נתהפך להיות היתר גמור אף מדברי סופרים כמ"ש ביורה דעה סי' ק"ט אם כן גם כאן נתהפכו החטים החמוצים להיות כמו חטים כשרים ממש ולפיכך אין איסור כלל להשהותם בפסח.

ואע"פ שאסור לאכלם לפי שהאיסור שנתבטל קודם הפסח חוזר וניעור בפסח כיון שלא נבלל בתוך ההיתר קודם הפסח מכל־מקום כיון שאיסור אכילה זו אינו אלא חומרא שהחמירו בחמץ בפסח שאינו מתבטל לעולם אבל בשאר כל האיסורים כיון שנתבטל האיסור ברוב מותר לאכלו לפיכך לא החמירו בו כל כך לאסור אף להשהותו כיון שנעשה התערובת קודם הפסח שאז הוא מתבטל ברוב כמו שאר איסורים לענין שמותר לאכלו בערב פסח משעה ה' עד הלילה כמו שיתבאר בסימן תמ"ז:

טו אבל להאומרים שכל איסור שנתערב ברוב היתר יבש ביבש אסור לאכול כל התערובת ביחד בבת אחת לפי שהאיסור שנתבטל ברוב לא נתהפך להיות היתר גמור מדברי סופרים ואינו מותר אלא לאכלם בזה אחר זה שכשאוכל כל אחד ואחד יש לומר שזהו ההיתר וכשאוכל האחרון יש לומר גם כן שזהו היתר גמור והאיסור כבר אכלו ולכך הקילו חכמים בדבר זה לפי שמן התורה כבר נתבטל האיסור ונעשה היתר גמור אבל כשאוכלם בבת אחת יש באכילה זו איסור ברור למראית עין גזרו עליו חכמים גזירה משום תערובת מין בשאינו מינו שיש איסור מן התורה אם אין שם ס' אם כן גם חטים חמוצים הללו שנתערבו בחטים כשרים לא נתהפכו להיות היתר גמור מדברי סופרים אף שיש בכשרים יותר מאלף כנגד החמוצים ולפיכך אסור להשהותם בפסח (שאיסור השהייה הוא דומה לאיסור אכילה בבת אחת כמו שנתבאר למעלה).

יום שלישי

ומכל־מקום אם שכח או עבר והשהה אותם עד לאחר הפסח מותרין באכילה דכיון שבשהייה זו לא עבר על איסור של תורה לא קנסוהו חכמים אבל אם נזכר בתוך הפסח צריך לבערם מן העולם לגמרי (או ימכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבהם כמו שיתבאר בסי' תמ"ז ע"ש) ואם אי אפשר למכרם לנכרי ויש הפסד מרובה בדבר יש לסמוך על סברא הראשונה ואין צריך לבערם אבל אם אין הפסד מרובה יש להחמיר כסברא האחרונה כמ"ש ביורה דעה שם:

טז וקודם הפסח מותר לו לטחון כל החטים ביחד כדי שיתערב קמח החמץ בקמח הכשר ויתבטל בתוכו בששים שהן נבללין זה בזה ושוב אינו חוזר וניעור בפסח ומותרין אפילו באכילה וטוב שיאפה המצות קודם הפסח כמו שיתבאר בסימן תנ"ג עיין שם (ואם אין בחטים הכשרים ששים כנגד החמוצים יכול להוסיף עליהם עוד חטים כשרים עד שיהיה ס' כנגד החמוצים ויטחון הכל ביחד כדי שיתבטל קמח החמץ בס' ויהיו מותרין באכילה בפסח) ואין זה מבטל איסור בידים כיון שכבר נתבטל האיסור ברוב היתר מאליו וכיוצא בזה בשאר איסורים אין איסור אלא לאכול כל התערובת בבת אחת אבל לאכלו כולו בזה אחר זה הוא היתר גמור אף מדברי סופרים אם כן אין זה מבטל איסור אלא מבטל היתר הוא שהרי מבטלו בשעה שדין ביטול החמץ הוא כדין ביטול שאר איסורים דהיינו קודם הפסח:

יז ואם אין לו עוד חטים כשרים ישער באומד דעתו כמה היו החטים החמוצים ויטול כל כך חטים מהתערובת ויבערם מביתו דהיינו שימכרם קודם הפסח או לנכרי או אפילו לישראל אחר קודם הפסח והשאר מותר לו להשהותם עד לאחר הפסח וכן אותו הישראל שלקח ממנו החטים מותר לו להשהותם עד לאחר הפסח שהרי איסור השהייה דומה לאיסור אכילה בבת אחת לשאר איסורין ובשאר איסורין אין איסור לאכול בבת אחת אלא לאדם אחד אבל שני בני אדם מותרין לאכול כל התערובת אפילו ברגע אחד כמו שנתבאר ביורה דעה שם:

יח ויש חולקין על זה ואומרים כיון שאסור לאכול בפסח כלום מזה התערובת ואפילו מכר כל התערובת לנכרי קודם הפסח ולא שייר ממנו אלא משהו אסור לאכלו בפסח אסור גם כן להשהותן גזירה שמא יבא לאכלו ואם שכח ולא ביערו קודם הפסח ונזכר בתוך הפסח צריך לבערו מן העולם לגמרי ויש לחוש לדבריהם אם אין שם הפסד מרובה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

יט וכל זה כשיש בחטים הכשרים רוב כנגד החמוצים אבל אם היה שוה בשוה לדברי הכל אסור להשהותם בפסח* ואם (לא הוסיף עליהם כלום ו)שכח והשהה אותם עד לאחר הפסח הרי הן אסורין בהנאה אלא אם כן פודה את האיסור שבהן או שימכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבהן כמו שנתבאר למעלה.

רק שיזהר לתקן בענין שלא יחזור הנכרי וימכרם לישראל אחר דהיינו שיטחנם ויעשה מהם פת וימכור הפת לנכרי חוץ מדמי איסור שבו אם הוא מקום שנוהגין איסור בפת של נכרי ובמקומות שנוהגין היתר צריך לחתוך כל הפת לחתיכות ואחר כך ימכרם לנכרי חוץ מדמי איסור שבהם שאסור ליקח מנכרי חתיכות פת כמו שנתבאר ביורה דעה סי' קי"ב וכן בכל מקום שנתבאר שלאחר הפסח הוא אסור באכילה ומותר בהנאה צריך ליזהר כשמוכרו לנכרי שימכרנו לו בענין שאין לחוש שמא יחזור הנכרי וימכרנו לישראל אחר ויאכלנו עיין סי' תס"ז:

[* ואסור להוסיף עליהם עוד חטים כשרים ולטחנן כדי שיתבטל החמץ בס' ויהיה מותר באכילה בפסח דכיון שלא נתבטל החמץ ברוב מאיליו הרי זה מבטל איסור בידים אבל מותר להוסיף עליהם ולטחנן כדי להשהותם עד לאחר הפסח ואין זה מבטל איסור כמו שנתבאר למעלה.]

כ אין אסור מן התורה אלא חמץ גמור שהוא ראוי לאכילה אבל עיסה שהתחילה להתחמץ ולא הגיעה לחימוץ שיתבאר בסי' תנ"ט אף כשיאפו אותה לא תהא ראויה לאכילה מחמת חמיצותה שלא גמרה כל צרכה וכן אותו בצק שהסופרים מדבקין בו ניירותיהם שעושין אותו מעפר הרחיים שאינו ראוי לאכילה כשיאפו אותו וכן כל כיוצא בזה הרי זה נקרא חמץ נוקשה ומותר לאכלו בפסח מן התורה שאין זה חמץ כלל.

אבל חכמים אסרוהו באכילה ובהנאה והצריכו גם כן לבערו בערב פסח גזירה שמא ישכח ויאכל ממנה בפסח שעל ידי הדחק הוא ראוי לאכילה ואם שכח ולא ביערו בערב פסח ונזכר בתוך הפסח צריך לבערו מן העולם לגמרי אבל לא יברך מטעם שנתבאר למעלה ואם עבר עליו הפסח ולא ביערו הרי הוא מותר בהנאה דכיון שלא עבר עליו על איסור של תורה לא קנסוהו חכמים אבל אסור לאכלו כיון שיש עליו שם חמץ שעבר עליו הפסח:

יום חמישי

כא ואינו נקרא חמץ נוקשה אלא אם כן שמשעה שנתחמץ לא היה ראוי לאכילה מעולם כי אם על ידי הדחק אבל אם היה ראוי לאכילה משנתחמץ ואחר כך נפסל מאכילת אדם כגון הפת של חמץ או של שאור שעיפשה ומלוגמא (פירוש מלא לוגמא שלועס חטים ונותנם על גבי מכתו) שנסרחו ונתקלקלו מאכילת אדם חייב לבערם מן התורה אלא אם כן נפסלו מאכילת כלב קודם שעת הביעור דהיינו קודם שעה ששית דכשיגיע זמן הביעור אין עליהם תורת אוכל שיתחייב לבערם והרי הן כעפר בעלמא.

אבל אם נפסלו מאכילת כלב אחר שעת הביעור בין שנתחמצו אחר שעת הביעור בין מקודם חייב לבערו מן העולם לגמרי מן התורה דכיון שהיה עליהם שעה אחת שם חמץ לאחר זמן איסורו אינו נפקע מהם לעולם עד שיעשה להם כתורת חמץ:

כב וכל זה בחמץ שהוא עומד בעינו שאינו מעורב בדבר אחר אבל חמץ גמור שהיה ראוי לאכילה שעירב אותו בדבר שאינו מאכל אדם כלל או שאינו מאכל כל אדם כגון התריאק"ה שאינו מאכל אלא לחולים מותר לקיימו בפסח ואפילו יש בתערובת הזה חמץ הרבה יותר מכזית בכדי אכילת פרס, מכל־מקום כיון שאינו ראוי לאכילה הרי נפסדה צורת החמץ שבתוכו ואין עליו תורת חמץ כלל אבל אסור לאכול מזה התערובת בפסח ואפילו אין בו אלא חמץ כל שהוא אם דרך עשייתו הוא על ידי תערובת חמץ כגון התריאק"ה וכיוצא בו אינו בטל בתוכו כמו שנתבאר למעלה:

יום שישי

כג עריבת העבדנין שנתן לתוכן קמח ועורות אפילו נתן שעה אחת קודם הביעור הרי זה מותר לקיימן בפסח שכשהגיע זמן הביעור כבר הסריח הקמח מחמת העורות שבתוכו ונפסל מאכילת אדם ונעשה כחמץ נוקשה וכיון שהוא מעורב בדברים אחרים שבעריבה אין צריך לבערו שכבר נפסדה צורתו על ידי התערובות אבל אם נתנן בפחות משעה לשעת הביעור חייב לבער.

ואם לא נתן העורות לתוך העריבה ונתן הקמח בתוכה קודם ג' ימים לשעת הביעור מותר לקיימן בפסח שכבר נבאש ונפסד אבל אם נתן הקמח תוך ג' ימים לשעת הביעור חייב לבער:

כד כל דבר שמותר לקיימו מותר להנות ממנו בפסח כגון למוכרו לנכרי או שאר מיני הנאות:

כה בגדים המכובסים בחלב חטה אף על פי שנראה בהן ממשות החמץ מותר לקיימן בפסח שכבר נפסדה צורתו וכן ניירות שדבקו אותן בבצק שממשות החמץ נראה מבחוץ אין צריך לגרורו ולבערו שכבר נפסדה צורתו.

במה דברים אמורים כשנכבסו הבגדים ונדבקו הניירות קודם שלשים יום לפני הפסח שכשהגיע זמן הביעור כבר נתקשה החמץ שבהן ונפסדה צורתו אבל אם נכבסו ונדבקו תוך שלשים יום אם נראה בהן ממשות החמץ צריך לגרור מה שנראה אם יש ממנו כזית בבגד אחד או בנייר אחד אף על פי שהוא מפוזר על פני כל הנייר ואין ממנו כזית במקום אחד הרי הנייר מצרפן ואם דיבק ניירות הרבה בחלון אחד ואין מן החמץ כזית במקום אחד אין החלון מצרפן דכיון שהוא מחובר לבית הרי הוא כבית ואין הבית מצרף את חצאי זיתים המדובקים בכתליו כמו שיתבאר ויש אומרים שאפילו נכבסו ונדבקו תוך ל' ונראה בהן ממשות החמץ אין צריך לבערו מפני שכבר נפסלו מאכילת הכלב והרי הוא כעפר בעלמא וטוב לחוש לסברא הראשונה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבת קודש

כו בגדים המכובסים בחלב חטה אע"פ שאין נראה בהן ממשות החמץ אסור להניח בתוכן קמח של פסח דלפעמים יש בהן קצת ממשות מקמח חלב חטה ואינו נראה ויש לחוש שמא יפרך מהן לתוך הקמח של פסח (עיין סי' תס"[ו]) וכן אסור להציע אותן הבגדים בפסח על השולחן שאוכלין עליו שמא יפרך קצת מהן לתוך המאכל וגם צעיפי נשים הרגילים לתקנן עם קמח עד שנעשין עבין קצת שדרך ליפרך מהן יש להסירן בשעת אכילה (וגם יש למנוע מלשחוק בפסח בקלפין הנקראין קארטין על השולחן שאוכלין עליו שמא יפרך מחמץ נוקשה שבהן לתוך המאכל):

כז בצק המונח בסדקי עריבה אם יש ממנו כזית במקום אחד אע"פ שמודבק שם בחוזק ועשוי לחזק שברי העריבה או לסתום נקב חייב לבערו ולגרדו אף על פי שביטלו או יטיחנו בטיט דכיון שיש בו כזית הרי הוא חשוב ואינו בטל לגבי העריבה להיות נחשב מכלל דפנותיה אלא אם כן טחאו בטיט.

אבל אם אין ממנו כזית במקום אחד אע"פ שיש בעריבה הרבה חצאי זיתים בהרבה סדקים אם הן עשויים לחזק שברי העריבה או לסתום נקבים הרי הן בטלין לגבי העריבה ונחשבין מכלל דפנותיה ולפיכך אין העריבה מצרפתן לכזית בין שהן מדובקין בה בחוזק בין שהן מונחין בה ברפיון (ואינו צריך לבערו אם כבר בטלו או שהוא רוצה עדיין לבטלו כגון שהוא קודם שעה ששית בערב פסח).

ואם יש בה סדק ארוך ומונחין בו שני חצאי זיתים בצק לחזק שבריה או לסתום נקביה וחוט של בצק הולך בתוך הסדק מחצי זית זה לחצי זית זה רואין אנו כל שאילו ינטל החוט ביד ינטלו עמו גם ב' חצאי זיתים הרי הן חשובים כמחוברין יחד על ידי חוט זה המחברן וחייב לבערן ולגורדן אע"פ שביטלן ואם אינן ניטלין עם זה החוט אין מצטרפין זה עם זה לכזית:

'תורה אור' פרשת נח – הפרשה החסידית

וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד[1]

"וַיֹּאמֶר ה' הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם כו', **וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם** וְגו'" (פֵּרֵשְׁתָּנוּ יא, ו):

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ: אֵיךְ לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם נֶגֶד רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ?

וּמִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי – אִם ה' לֹא צִוָּה[2]?

גַּם: מֶה הָיָה מַחְשְׁבוֹתָם לַעֲשׂוֹת "מִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם"? (פֵּרֵשְׁתָּנוּ יא, ד) – שֶׁכֹּל זֶה תָּמוּהַּ.

אַךְ הִנֵּה בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" לְהָרַחַ"ו זַ"ל כָּתַב בְּעִנְיָן דּוֹר הַפַּלְגָּה: שֶׁ"בִּוּנָתָם הָיָה לְהַמְשִׁיךְ לָהֶם הַשְׁפָּעַת טוּבָה בְּהֶכְרַח, בְּכֹחַ שִׁמּוּשׁ הַשֵּׁמוֹת, אַף אִם לֹא הָיוּ טוֹבִים כו'", עַיֵּן שָׁם.[3]

וּבִיאוּר הָעִנְיָן יוּבָן בְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּ"כִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל" וּבַ"פַּרְדֵּס" בְּעִנְיָן ז' שֵׁמוֹת שֶׁאֵינָן נִמְחָקִין[4]: שֵׁם 'אֵל' בְּחֶסֶד, שֵׁם 'אֱלֹקִים' בִּגְבוּרָה וְשֵׁם 'הַוָיָ"ה' בְּתִפְאֶרֶת. וּפֵירוּשׁ, דְּהַיְינוּ בְּהַכֵּלִים דְּחַגַ"ת. כִּי הָאוֹר הוּא בְּכוּלָּם מִשֵּׁם הַוָיָ"ה וְרַק בְּהַכֵּלִים הוּא בְּחֶסֶד שֵׁם 'אֵל' כו', וּבְתִפְאֶרֶת אֲפִילּוּ בְּהַכְּלִי מֵאִיר שֵׁם הַוָיָ"ה[5].

וּלְהָבִין זֶה – מִפְּנֵי מָה בְּתִפְאֶרֶת הוּא הַכְּלִי גַּם כֵּן מִבְּחִינַת שֵׁם הַוָיָ"ה מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָרֵי הַסְּפִירוֹת?

וְיֵשׁ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמַּאֲמָר דְ"פָתַח אֵלִיָּהוּ"[6]:

"אַנְתְּ הוּא דְּאַפִּיקַת עֲשַׂר תִּיקּוּנִין וְקָרִינָן לְהוֹן עֶשֶׂר סְפִירָן [..] חֶסֶד – דְּרוֹעָא יְמִינָא כו', חָכְמָה – מוֹחָא [..], בִּינָה – לִבָּא כו'. וְכָל סְפִירָה אִית לָהּ שֵׁם יְדִיעָא כו', **וְאַנְתְּ לֵית לָךְ שֵׁם יְדִיעָא. אַנְתְּ הוּא חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא, אַנְתְּ הוּא מֵבִין וְלָא בְּבִינָה יְדִיעָא".**

דְּהִנֵּה תְּחִלָּה הִזְכִּיר חָכְמָה וּבִינָה: "חָכְמָה – מוֹחָא" וּ"בִינָה – לִבָּא", וּמַהוּ שֶׁאָמַר אַחַר כָּךְ "אַנְתְּ הוּא חַכִּים", דְּאֵין רְצוֹנוֹ לוֹמַר "אַנְתְּ הוּא חַכִּים" שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בְּאוֹתוֹ

---

1. (הַנְּחֹת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר הָאֱמְצָעִי נִדְפְּסָה בְּסֵפֶר מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עַל פָּרְשִׁיּוֹת הַתּוֹרָה בְּרֵאשִׁית־שְׁמוֹת עַמּוּד סא. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה הַנַּ"ל (בְּרֵאשִׁית כְּרַךְ ו) עַמּוּד תתרסה, א. וּבַאֲרוּכָּה – תּוֹרַת חַיִּים נֹחַ סג, ג).

2. (עַל פִּי אֵיכָה ג, לז: "מִי זֶה אָמַר וַתֶּהִי, אַדֹ' לֹא צִוָּה").

3. (לִקּוּטֵי תּוֹרָה מִהָאֲרִיזַ"ל סוֹף פָּרָשַׁת נֹחַ).

4. (שָׁבוּעוֹת לה, א. א ב וּבְרִי"ף וְרֹא"ש שָׁם. רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה פֶּרֶק ו הֲלָכָה ב. עֵץ חַיִּים שַׁעַר מה פֶּרֶק ג. וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק כא עַמּוּד 195 הֶעָרָה 60 וְשָׁם נִסְמָן).

5. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת בֹּא, בַּפָּסוּק "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" (לִקֻּטָּן ס, א)).

6. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה יז, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּחִינַת חָכְמָה שֶׁהִזְכִּיר תְּחִלָּה, שֶׁהוּא מֵהָעֶשֶׂר סְפִירוֹת; דְּמִדְּקָאמַר "וְכָל סְפִירָה אִית לָהּ שֵׁם יְדִיעָא, וְאַנְתְּ לֵית לָךְ שֵׁם יְדִיעָא – אַנְתְּ הוּא חַכִּים", זֶה מוֹרֶה דְּפֵירוּשׁ "אַנְתְּ הוּא חַכִּים" הוּא גַּם כֵּן בִּבְחִינָה "דְּלֵית לָךְ שֵׁם יְדִיעָא"; וְאִלּוּ בְּהִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, אֲזַי נִקְרָא הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁם, לְפִי הַסְּפִירוֹת שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ; כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ"פַּרְדֵּס" שַׁעַר הַשֵּׁמוֹת[7] בַּאֲרִיכוּת, וְכַנַּ"ל "שֵׁם אֵל בְּחֶסֶד כו'". וְאִם כֵּן, אֵיךְ יִתָּכֵן בְּחִינַת "אַנְתְּ הוּא חַכִּים" וְגַם "לֵית לָךְ שֵׁם יְדִיעָא"?

אֶלָּא הַפֵּירוּשׁ, דְּמִתְּחִלָּה אָמַר "אַנְתְּ הוּא חָד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן", "וְאַף עַל גַּב דְּאִפּיקַת עֲשַׂר תִּקּוּנִין" שֶׁהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּתִקּוּן דַּאֲצִילוּת, אֲשֶׁר כָּל סְפִירָה הִיא בְּחִינָה מְיוּחֶדֶת מִזּוּלָתָהּ – חָכְמָה, חֶסֶד כו', וְאִם כֵּן הֲוָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ שֶׁגַּם בְּהֶעֱצְמוּת יֵשׁ חַס־וְשָׁלוֹם גַּם כֵּן בְּחִינוֹת מְיוּחָדוֹת – חָכְמָה, חֶסֶד כו', לָזֶה אוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ כֵּן, כִּי בְּחִינַת "אַנְתְּ הוּא חַכִּים" הוּא "וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא".

רְצוֹנוֹ לוֹמַר: כִּי חָכְמָה דַּאֲצִילוּת נִקְרֶאת "חָכְמָה יְדִיעָא", אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גַּם כֵּן בֶּאֱמֶת לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּת חָכְמָה דְּבִי"עַ, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהִיא מָקוֹר וְשֹׁרֶשׁ לָהֶן, נִקְרֶאת "חָכְמָה **יְדִיעָא**". וְהַיְינוּ שֶׁשָּׁם הוּא בְּחִינַת כֵּלִים מַמָּשׁ – חָכְמָה יֵשׁ לָהּ כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בִּינָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְזֶהוּ דַּיְיקָא בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, אֲבָל מַה דְּ"אַנְתְּ הוּא חַכִּים" הוּא "לָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא" כְּלָל, עַד שֶׁהִתְהַוּוּת חָכְמָה־דַּאֲצִילוּת מִבְּחִינַת "אַנְתְּ הוּא חַכִּים" הוּא עַל דֶּרֶךְ הִתְהַוּוּת יֵשׁ מֵאַיִן וְלֹא בְּחִינַת עִילָּה וְעָלוּל כְּלָל.

וְלֹא עַל דֶּרֶךְ הִתְהַוּוּת חָכְמָה־דְּבִי"עַ מֵחָכְמָה־דַּאֲצִילוּת, שֶׁזֶּה נִקְרָא גַּם כֵּן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁלְּכָךְ נִקְרָא חָכְמָה־דַּאֲצִילוּת "חָכְמָה **יְדִיעָא**" – וְאֵיךְ הִיא יְדִיעָא? אֶלָּא שֶׁלְּפִי שֶׁחָכְמָה דְּבִי"עַ נִתְהַוָּה מִמֶּנָּה עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְהִיא גְּלוּיָה וִידוּעָה, לְכָךְ גַּם הַחָכְמָה־דַּאֲצִילוּת נִקְרָא חָכְמָה־יְדִיעָא. וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּקְרָא אָדָם־דַּאֲצִילוּת – אָדָם־דַּעֲשִׂיָּה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינַת "אַנְתְּ הוּא חַכִּים" הוּא "לָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא". וְזֶהוּ הַנִּקְרָא בְּלִשּׁוֹן הַפַּרְדֵּס[8] "עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגִּנּוּזוֹת בְּמַאֲצִילָן", שֶׁעַל זֶה אָמַר "אַנְתְּ הוּא חַכִּים כו'".

וְעִנְיָן זֶה עוֹלֶה בְּקָנֶה אֶחָד עִם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים"[9] שֶׁיֵּשׁ "**עֲקוּדִים, נְקוּדִים וּבְרוּדִים**". וְהַיְינוּ, שֶׁבַּעֲקוּדִים כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת הֵם עֲקוּדִים בְּכְלִי אֶחָד, וְאֵין שָׁם שׁוּם הִתְחַלְּקוּת כְּלָל לְעֶשֶׂר סְפִירוֹת; וּבַנְּקוּדִים הוּא שֶׁנֶּחְלְקוּ לְעֶשֶׂר נְקוּדוֹת; וּ**בְרוּדִים** הוּא עוֹלָם הַתִּקּוּן, בְּחִינַת פַּרְצוּפִים כו'.

וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר אֵלִיָּהוּ "אַנְתְּ הוּא דְּאַפִּיקַת עֶשֶׂר תִּקּוּנִין" – שֶׁהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרוּדִים, אָמְנָם שָׁרְשָׁם וּמְקוֹרָם שֶׁהֵם בְּחִינַת עֲקוּדִים, הֲרֵי הֵם "בִּכְלִי אֶחָד" מַמָּשׁ כָּל הַבְּחִינוֹת, חָכְמָה וּבִינָה כו'. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה מַעְלָה מִמָּהוּת בְּחִינַת חָכְמָה וּבִינָה הַיְדוּעִים דַּאֲצִילוּת,

(וְהִתְהַוּוּת חָכְמָה וּבִינָה דַּאֲצִילוּת הוּא יֵשׁ מֵאַיִן. הַיְינוּ עַל יְדֵי צִמְצוּם אַ"ק וְצִמְצוּם הַדִּיקְנָא[10], עַד דְּאַבָּא וְאִימָּא יוֹנְקִים רַק מִבְּחִינַת שַׁעֲרוֹת כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מַאֲצִילוּת לִבְרִיאָה אֵינוֹ רַק עַל יְדֵי "פַּרְסָא", שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ הַצִּמְצוּמִים אֵלּוּ שֶׁבֵּין אַ"ק לַאֲצִילוּת, וְלָכֵן נִקְרָא "הִשְׁתַּלְשְׁלוּת").

וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגִּנּוּזוֹת".

וְיוּבָן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל: כִּי הִנֵּה כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּאֵבְרֵי הַגּוּף, הֲרֵי הֵם מִתְחַלְּקִים כָּל כֹּחַ מָהוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּבְאֵבֶר מְיוּחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ – כֹּחַ הָרְאִיָּה בָּעַיִן, וְכֹחַ הַשְּׁמִיעָה בָּאוֹזֶן, וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה בַּיָּדַיִם; וְכֵן בְּכֹחוֹת עֶלְיוֹנִים מֵהֶן – כֹּחַ הַשֵּׂכֶל בַּמּוֹחַ וְכֹחַ הַמִּדּוֹת בַּלֵּב.

וְהִנֵּה כָּל כֹּחוֹת אֵלּוּ נִמְשָׁכִים וּמִתְפַּשְּׁטִים מִן הַנֶּפֶשׁ הָאַחַת שֶׁהִיא עֶצֶם אֶחָד. וְאִם כֵּן, הַחִילּוּקֵי כֹּחוֹת הַנַּ"ל כְּשֶׁהָיוּ עֲדַיִין כְּלוּלִים בְּהַנֶּפֶשׁ, וַדַּאי הָיוּ כּוּלָּם בְּהִתְכַּלְּלוּת אַחַת מַמָּשׁ בְּלִי שׁוּם הִתְחַלְּקוּת; וּכְמוֹ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הִיא עֶצֶם אֶחָד – וְאֵיךְ הוּא זֶה? וַהֲלֹא אָנוּ רוֹאִים רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה הֵם שְׁנֵי בְּחִינוֹת שׁוֹנוֹת זוֹ מִזּוֹ!

אֶלָּא וַדַּאי מִשּׁוּם כְּשֶׁהָיוּ בְּחִינוֹת כֹּחוֹת אֵלּוּ בַּנֶּפֶשׁ, הֵם בִּבְחִינָה דַּקָּה וְרוּחָנִית יוֹתֵר לְאֵין שִׁיעוּר מִכְּשֶׁהֵם אַחַר כַּךְ בַּגּוּף הַחוֹמְרִי, עַד שֶׁשָּׁם הֵם כּוּלָּם מְיוּחָדִים כְּאִלּוּ הֵם רַק דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ.

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן הַנִּמְשָׁל: שֶׁעִנְיָן עֶשֶׂר סְפִירוֹת **דַּאֲצִילוּת**, שֶׁהֵם כָּל בְּחִינָה בִּכְלִי בִּפְנֵי עַצְמוֹ: חָכְמָה – בְּחִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְחֶסֶד בִּפְנֵי עַצְמָהּ כו'; אֲבָל בְּשָׁרְשָׁן בִּבְחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת **הַגִּנּוּזוֹת** הֵם בְּעִילּוּי יוֹתֵר דַּק וְנַעֲלֶה לְאֵין קֵץ, עַד שֶׁשָּׁם הֵם כּוּלָּם רַק דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ. וְזֶהוּ שֶׁהֵן "עֲקוּדִים בִּכְלִי אֶחָד" מַמָּשׁ. וְזֶה שֶׁבַּאֲצִילוּת חָכְמָה וְחֶסֶד הֵם שְׁנֵי דְּבָרִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, הַיְינוּ לְפִי

---

7. (שַׁעַר ב).

8. (רְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר ה (שַׁעַר סֵדֶר הָאֲצִילוּת) פֶּרֶק ד. שַׁעַר יא (שַׁעַר הַצַּחְצָחוֹת) פֶּרֶק א וְאֵילֶךְ. וּרְאֵה גַּם עֵץ חַיִּים שַׁעַר א (דְּרוּשׁ עִגּוּלִים וְיוֹשֶׁר) עָנָף ד. נִתְבָּאַר לְקַמָּן הוֹסָפוֹת וְיַחִי קג, סוֹף עַמּוּד ב־ג. לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּחֻקּוֹתַי מוֹ, ג. וּרְאֵה סֵפֶר הָעֲרָכִים חַבַ"ד כְּרַךְ ג עַמּוּד רכה וְאֵילֶךְ).

9. (עֵץ חַיִּים שַׁעַר הָעֲקוּדִים שַׁעַר ו וְאֵילֶךְ – עַל הַפָּסוּק (וַיֵּצֵא לא, י): "עֲקֻדִּים, נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים").

10. (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַנְּקוּדִים פֶּרֶק ב. תְּנִיָּא, שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ט בַּהַגָּהָה. בְּבֵיאוּר יוֹתֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּדא"ח – לְדוּגְמָא שַׁעַר הַיִּחוּד (לְאַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי) פֶּרֶק ז וְאֵילֶךְ. הַנִּסְמָן בְּהַמְשֵׁךְ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה תרס"ו עַמּוּד רטז הָעָרָה 163).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁחָכְמָה־דַאֲצִילוּת אֵינָהּ בְּעֵרֶךְ כְּלָל מָהוּת הַחָכְמָה דַּעֲקוּדִים, וְכַנַּ"ל שֶׁהִיא הַנִּקְרֵאת "חָכְמָה יְדִיעָא".

וְהִנֵּה אַחַר כַּךְ נִמְשַׁךְ בְּחִינַת עוֹלָם הַנִּקּוּדִים, וְשָׁם כָּל סְפִירָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְהֵן עֶשֶׂר נְקוּדוֹת. וְהַיְינוּ שֶׁכְּבָר יָרְדוּ בִּירִידָה גְּדוֹלָה מִמַּדְרֵגַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲקוּדִים שֶׁהֵן כּוּלָּם דָּבָר אֶחָד כַּנַּ"ל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּנְקוּדִים, וְזֶהוּ כְּמוֹ בְּחִינַת "חָכְמָה יְדִיעָא" כו'.

(וְהֲרֵי מוּבָן גּוֹדֶל הַצִּמְצוּם וְהַיְרִידָה, כִּי מִלְּבַד זֶה שֶׁבַּעֲקוּדִים וְעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת הָיוּ בְּעִילּוּי רַב יוֹתֵר, עַד שֶׁנִּקְרְאוּ "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא" כַּנַּ"ל, הֲרֵי עוֹד זֹאת, כִּי הָתָם, כֵּיוָן שֶׁכּוּלָּן בְּכֵלִי אֶחָד וְאֵין בָּהֶם שׁוּם הִתְחַלְּקוּת, אִם כֵּן בְּהַמְשָׁכַת בְּחִינַת חָכְמָה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הֲרֵי יֵשׁ בָּזֶה כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת יַחַד, וְלֹא בְּחִינַת חָכְמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כֵּיוָן דְּהָתָם אֵין חָכְמָה בְּחִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כְּלָל לְבַדָּהּ, כִּי אִם כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת הֵם דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ, אִם כֵּן אֵין שַׁיָּךְ כְּלָל לוֹמַר הַמְשָׁכַת חָכְמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, כִּי אִם הַמְשָׁכַת דָּבָר הַנִּקְרָא "עֶשֶׂר סְפִירוֹת הַגְּנוּזוֹת" כו'[11] יַחַד. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבְחִינַת עֶשֶׂר סְפִירוֹת **דִּנְקוּדִים**, נִתְצַמְצֵם לִהְיוֹת חָכְמָה נִמְשָׁכַת בְּחִינָה אַחַת לְבַדָּהּ מַמָּשׁ, וְכֵן חֶסֶד כו'.

וַהֲרֵי מוּבָן, שֶׁאֵין עֲרוֹךְ כְּלָל בְּחִינַת חָכְמָה כְּשֶׁהִיא בִּפְנֵי עַצְמָהּ לַבְּחִינָה הַכּוֹלֶלֶת כָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת יַחַד מַמָּשׁ. וּכְמוֹ שֶׁאֵין עֲרוֹךְ אוֹת אַחַת הַנִּפְרֶדֶת מִתֵּיבַת "לְמִשְׁפְּחוֹתֵיכֶם"[12] עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, לְגַבֵּי הַתֵּיבָה כּוּלָּהּ כְּשֶׁהָיוּ כָּל הָאוֹתִיּוֹת יַחַד. מִלְּבַד מַה שֶּׁבְּחִינַת הַחָכְמָה זוֹ כְּשֶׁהִיא בִּפְנֵי עַצְמָהּ נִקְרֵאת "חָכְמָה יְדִיעָא", מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַחָכְמָה דְּ"עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲקוּדִים" נִקְרָא "חַכִּים וְלָא בְחָכְמָה יְדִיעָא". וְגַם עַל זֶה שֶׁיָּךְ "אַנְתְּ הוּא חָד וְלָא בְחוּשְׁבָּן" כֵּיוָן שֶׁאֵין שָׁם בְּחִינַת הִתְחַלְּקוּת עֶשֶׂר סְפִירוֹת כַּנַּ"ל.

וּמִכָּל מָקוֹם, אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת עֲקוּדִים, כִּי גַּם עֲקוּדִים נִקְרָא "אָדָם דִּבְרִיאָה" לְגַבֵּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא[13]).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָאָרַת הַקַּו לְהָרְשִׁימוּ שֶׁנִּשְׁאַר אַחַר הַצִּמְצוּם וּמָקוֹם פָּנוּי. דְּהִנֵּה הָאָרַת הַקַּו מֵאִיר בְּכָל עוֹלָם לְפִי עֶרְכּוֹ, אַךְ הָרְשִׁימוּ הִיא בְּחִינָה הַכּוֹלֶלֶת לְכָל הָעוֹלָמוֹת[14]. :

וְהִנֵּה בְּעוֹלָם הַנִּקּוּדִים הָיָה שְׁבִירַת־הַכֵּלִים[15], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן עוֹלָם הַתֹּהוּ. וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהָיוּ רַק בְּבְחִינַת נְקוּדוֹת, כָּל אֶחָד בְּחִינָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאַחַר כַּךְ עוֹלָם הַבְּרוּדִים הוּא עוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּבְחִינַת פַּרְצוּפִים, שֶׁהוּא לִהְיוֹת בְּחִינַת הִתְכַּלְּלוּת, שֶׁלֹּא יִהְיֶה חָכְמָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כִּי אִם תִּהְיֶה כְּלוּלָה גַּם כֵּן מִכָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת. וְנִקְרָא פַּרְצוּף־אַבָּא, וְכֵן פַּרְצוּף־זָ"א שֶׁעִיקָּרוֹ בְּחִינַת הַמִּדּוֹת. אַךְ כּוּלָּן הָיוּ כְּלוּלִים יַחַד, וְגַם הַמּוֹחִין דְּאַבָּא וְאִימָּא מְאִירִים בָּהֶם. וַהֲרֵי זֶה מַעֲלָה יְתֵירָה מִבְּבְחִינַת נְקוּדִים שֶׁהָיָה רַק כָּל בְּחִינָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ – חֶסֶד לְבַדּוֹ וּגְבוּרָה לְבַדּוֹ. אֲבָל בַּתִּקּוּן יֵשׁ בְּחִינַת הִתְכַּלְּלוּת וְהִתְחַבְּרוּת.

(כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל חִבּוּר הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנִּפְרְדוּ לִהְיוֹת מִצְטָרְפִין יַחַד לְתֵיבוֹת. וּמִכָּל מָקוֹם אֵין זֶה כְּמוֹ בְּחִינַת עֲקוּדִים שֶׁהָיוּ כוּלָּן דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ עַד שֶׁהָיוּ רַק בְּכֵלִי אֶחָד. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְרוּדִים שֶׁכָּל סְפִירָה יֵשׁ לָהּ כְּלִי בִּפְנֵי עַצְמָהּ, רַק שֶׁמִּתְכַּלְּלִים מִכָּל הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת וְכו').

וּמִכָּל מָקוֹם עַל יְדֵי הִתְכַּלְּלוּת זוֹ מֵאִיר בָּהֶן הָאָרָה עֶלְיוֹנָה מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כִּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵאִיר וְנִמְשָׁךְ דַּוְקָא בִּמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִבּוּר וְהִתְכַּלְּלוּת.

וּכְמוֹ לְמַטָּה: "זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם" (בְּרֵאשִׁית ה, ב), וְעַל יְדֵי זֶה "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם" (שָׁם) – עַל יְדֵי הַהִתְכַּלְּלוּת כו'. וּכְמוֹ בְּצִירוּף עֲשָׂרָה – אוֹמְרִים דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָּׁה, דְּ"אַכָּל בֵּי עֶשְׂרָה שְׁכִינְתָּא שָׁרְיָא"[16], מַה שֶּׁאֵין כֵּן אִם הָיוּ אֵלּוּ הָעֲשָׂרָה כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כו').

וְזֶהוּ עַל יְדֵי שֵׁם מַ"ה הַמֵּאִיר בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁשָּׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת נְקוּדִים. כִּי הוּא שֵׁם מַ"ה דְּאַ"ק, שֶׁהוּא בְּחִינַת הָאוֹר הַכְּלָלִי, עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל בַּעֲקוּדִים, עַל כֵּן מִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ הַתִּקּוּן שֶׁיִּהְיֶה נַעֲשָׂה הַהִתְכַּלְּלוּת בַּבְּרוּדִים. וְהַיְינוּ כִּי שֵׁם מַ"ה הוּא בְּחִינַת בִּטּוּל, מִלְּשׁוֹן "וְנַחְנוּ מָה" (בא טז, ז), וְהַהִתְכַּלְּלוּת נִמְשָׁךְ מֵחֲמַת הַבִּטּוּל לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא. וְלָכֵן עַל יְדֵי שֵׁם מַ"ה נַעֲשָׂה גַּם כֵּן הַהִתְכַּלְּלוּת בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּתִיקּוּן כו'. :

וּמֵעַתָּה יוּבָן מַה דְּבַתְּפָאֶרֶת בְּהַכְּלִי גַּם כֵּן הוּא מִבְּחִינַת שֵׁם הֲוָיָ"ה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּכֵּלִים דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה:

כִּי הִנֵּה עִיקַּר הַהִתְכַּלְּלוּת הַנַּעֲשָׂה בְּעוֹלָם הַתִּקּוּן הוּא עַל יְדֵי קַו הָאֶמְצָעִי, שֶׁהוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת, מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב – "שְׁלִימוּ דַּאֲבָהָן"[17], "יֹשֵׁב אֹהָלִים" (תּוֹלְדוֹת כה, כז),

11. (וְנִרְאֶה לִי בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר (פֵּירוּשׁוֹ): **כּוּלָּם** – הָעֲרוֹת וְתִיקּוּנִים מִכְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר).

12. (בא יב, כא. מַסְעֵי לג, נד).

13. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ", בְּעִנְיָן **שַׁבָּת־תַּתָּאָה וְשַׁבָּת־עִלָּאָה** (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה בְּהַר מג, ב).

14. (וְצָרִיךְ עִיּוּן, דִּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת דְּהַקַּו גְּבוֹהַּ הַרְבֵּה מֵהָרְשִׁימוּ. וְעַיֵּן בְּ"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ" (סִימָן כ), מַאֲמָר "אִיהוּ וְחַיָּוהִי": "הָאָרַת הַקַּו, וְהָאָרָה־דְּהָאָרָה, וְהָאָרָה דְּהָאָרָה־דְּהָאָרָה כו'").

15. (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר ז פֶּרֶק א).

16. (בְּרָכוֹת ו, א).

17. (זֹהַר חֵלֶק א וַיִּשְׁלַח קעא, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁמְּחַבֵּר בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה[18]. וְלָכֵן יַעֲקֹב הַמְשִׁיךְ בְּחִינַת עֲקוּדִים נְקוּדִים וּברוּדִים, שֶׁהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת עֲקוּדִים גַּם בַּבְּרוּדִים עַל יְדֵי שֵׁם מַ"ה, לְהִיוֹת הִתְכַּלְּלוּת כו'.

וְלָכֵן תִּפְאֶרֶת נִקְרָא (יְהוֹשֻׁעַ ב, יב) "אוֹת **אֱמֶת**"[19], מִפְּנֵי שֶׁמְּחַבֵּר וְעוֹשֶׂה הִתְכַּלְּלוּת שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמִּדּוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה נֶגְדִּיִּים זֶה לָזֶה.

וְהִנֵּה "הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר"[20] הוּא בְּחִינַת חֶסֶד וּגְבוּרָה, "וְהַנּוֹרָא" הוּא בְּחִינַת תִּפְאֶרֶת. וְיֵשׁ בּוֹ תּוֹסֶפֶת וָי"ו – "וְהַנּוֹרָא", שֶׁנִּמְשָׁךְ הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה הַהִתְכַּלְּלוּת. וּכְעִנְיַן הַנַּ"ל דְּהַתִּקּוּן וְהַהִתְכַּלְּלוּת הוּא עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת שֵׁם מַ"ה. וְכֵן בְּיַעֲקֹב נֶאֱמַר (וַיֵּצֵא כח, יז): "מַה **נּוֹרָא** הַמָּקוֹם הַזֶּה"[21].

וְזֶהוּ דְּבִכְלִי הַתִּפְאֶרֶת הוּא מֵאִיר שֵׁם הַוָי"ה, שֶׁהוּא הָאָרָה גְּדוֹלָה וְנַעֲלֵית יוֹתֵר מִבְּכֵלִים דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה, וְהַיְינוּ כִּי עַל יְדֵי שֵׁם הַוָי"ה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַהִתְכַּלְּלוּת, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (וְאֶתְחַנַּן ו, ד): "הַוָי"ה אֶחָד"[22].

וְהִנֵּה הַתּוֹרָה נִקְרֵאת (בא יג, ט): "תּוֹרַת הַוָי"ה", כִּי בַּתּוֹרָה כְּתִיב (מִשְׁלֵי ג, יז): "וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ **שָׁלוֹם**", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אוֹ יַחֲזִיק בְּמָעוּזִּי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי וְגוֹ'"[23] – "שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה, וּבְפָמַלְיָא שֶׁל מַטָּה"[24], שֶׁיְּהִיֶּה בְּחִינַת הַהִתְכַּלְּלוּת וְיִחוּד הַסְּפִירוֹת וְהַהֵיכָלוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה יוּמְשַׁךְ גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

וְהִתְכַּלְּלוּת זוֹ הוּא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל. וְזֶהוּ יְסוֹד כָּל הַתּוֹרָה: לִהְיוֹת בִּטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן. וְכָל הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד[25], הַיְינוּ: תּוֹרָה וַעֲבוֹדָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים – כּוּלָּם עִנְיָנָם בִּטּוּל הַיֵּשׁ לָאַיִן. וְעַל יְדֵי הַבִּטּוּל נַעֲשָׂה הַהִתְכַּלְּלוּת, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּבְחִינַת יֵשׁ כו'.

וְהִנֵּה דּוֹר הַפַּלְגָּה אָמְרוּ (פְּרָשַׁתְנוּ יא, ד): "**וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ**" כו'" – פֵּירוּשׁ[26]: שֶׁרָצוּ גַּם כֵּן שֶׁיִּקְבְּלוּ הַשְׁפָּעָה מִבְּחִינַת שֵׁם הַוָי"ה שֶׁהוּא הַמְשָׁכָה עֶלְיוֹנָה. וְזֶהוּ "וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ" – פֵּירוּשׁ: שֶׁלֹּא רָצוּ שֶׁיּוּמְשַׁךְ לָהֶם הַהַשְׁפָּעָה מִבְּחִינָה שֶׁלְּמַטָּה בְּמַדְרֵגָה, שֶׁמִּשָּׁם יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים, שֶׁיְּנִיקָתָם מֵאַחוֹרַיִּים דְּשֵׁם אֱלֹקִים, וְנִקְרָא לְכָךְ (יִתְרוֹ כ, ב) "אֱלֹקִים אֲחֵרִים כו'"; כִּי זֶהוּ כָּל עִיקַּר מַעֲלַת עוֹלָם הַתִּקּוּן שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהִתְכַּלְּלוּת. וְלָכֵן נֶאֱמַר גַּבֵּי יַעֲקֹב "שִׁבְעִים **נָפֶשׁ**" (שְׁמוֹת א, ה) – לְשׁוֹן **יָחִיד**, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעוֹלָם הַתֹּהוּ מֵחֲמַת שֶׁלֹּא הָיָה הִתְכַּלְּלוּת נִמְשָׁךְ שְׁבִירַת־הַכֵּלִים.

וְאָמְנָם הֵם יָדְעוּ אֲשֶׁר לְקַבֵּל מֵעוֹלָם הַתִּקּוּן הוּא עַל יְדֵי בִּטּוּל הַיֵּשׁ, כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן הַתִּקּוּן עַל יְדֵי שֵׁם מַ"ה, וְהֵם לֹא רָצוּ בָּזֶה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" לְהָרַחַ"ו זַ"ל[27]: שֶׁרָצוּ לֵילֵךְ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם, וְשֶׁאַף עַל פִּי כֵן יוּמְשַׁךְ לָהֶם הַשְׁפָּעַת טוֹבָה כו', עַל כֵּן נִתְחַכְּמוּ לַעֲשׂוֹת הַמִּגְדָּל וְהָעִיר.

וְהוּא שֶׁנִּתְיַיְּעֲצוּ, שֶׁעַל יְדֵי הָאַחְדוּת שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם לִהְיוֹת "חֲבוּר עֲצַבִּים" (הוֹשֵׁעַ ד, יז), עַל כֵּן עַל יְדֵי זֶה יַמְשִׁיכוּ לָהֶם טוֹבָה וְהַשְׁפָּעָה גַּשְׁמִית עַל כָּל פָּנִים, אַף אִם לֹא יִהְיֶה לָהֶם הַבִּטּוּל וַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

וְהַיְינוּ כִּי יָדְעוּ בְּכֹחַ שִׁמּוּשׁ הַשֵּׁמוֹת עֶלְיוֹנִים, שֶׁבִּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת מֵאִיר אוֹר עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיָן "עֲקוּדִים בִּכְלִי אֶחָד", שֶׁהוּא בְּחִינַת וּמִדְּרֵגָה גָּבוֹהַּ מְאֹד, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ וּמֵעוֹלָם הַתִּקּוּן.

וְעַל כֵּן אָמְרוּ "וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ **שֵׁם**", שֶׁיְּמַשִּׁיכוּ גַּם כֵּן מִשֵּׁם **הַוָי"ה**, דְּהַיְינוּ מִמָּקוֹם הַכּוֹלֵל לְכָל הַהַשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּשָׁוֶה, שֶׁהוּא אוֹר כְּלָלִי כַּנַּ"ל, וְלֹא יִצְטָרְכוּ לִהְיוֹת נִכְנָעִים תַּחַת יְדֵי הַקְּדוּשָׁה דְּעוֹלָם הַתִּקּוּן דַּאֲצִילוּת, שֶׁמִּשָּׁם אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת כו'. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הָאַחְדוּת וְהַהִתְכַּלְּלוּת שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם.

וְלָכֵן עָשׂוּ הָ"**עִיר וּמִגְדָּל**" (פְּרָשַׁתְנוּ שָׁם), דְּהַיְינוּ שֶׁהָיָה סִימָן לָהֶם שֶׁלֹּא יִתְפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו. כִּי רוֹעֵי צֹאן הָיוּ, זֶה הוֹלֵךְ אָנָה וְזֶה אָנָה, עַל כֵּן עָשׂוּ עִיר וּמִגְדָּל גְּבוֹהַּ כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבְּצוּ כּוּלָּם שָׁם וְלֹא יִפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו[28].

וְגַם עַל פִּי רוּחָנִיּוּת גַּם כֵּן, עִנְיָן הָעִיר וְהַמִּגְדָּל הָיָה לְתוֹעֶלֶת הַחִבּוּר וְהַיִּחוּד[29].

---

18. (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ב סוֹף פָּרָשַׁת תְּרוּמָה דַף קעה עַמּוּד ב'. וַיִּקְרָא יב, ב. וַיִּשְׁלַח קסז, ב – נִסְמָן בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה וְאֶתְחַנַּן ה, ב).

19. (עַיֵּן בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא).

20. (תְּחִלַּת תְּפִילַת הָעֲמִידָה: "הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא". עַל פִּי עקב י, יז. נְחֶמְיָה ט, לב).

21. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב יִתְרוֹ עח סוֹף עַמּוּד ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע קבג, א).

22. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "לָתֵת נִקְמַת הַוָי"ה בְּמִדְיָן" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה מַטּוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הֶחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם" פו, ד. פח, ב)).

23. ("שָׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי". יְשַׁעְיָה כז, ה).

24. (סַנְהֶדְרִין צט, ב: "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְשֶׁמָּהּ מְשִׁיס שָׁלוֹם בְּפָמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה וּבְפָמַלְיָא שֶׁל מַטָּה שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ יַחֲזִיק בְּמָעוּזִּי יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם לִי שָׁלוֹם יַעֲשֶׂה לִי").

25. (אָבוֹת א, ב: "עַל שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַל הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל גְּמִילוּת חֲסָדִים").

26. (רְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים (בְּרֵךְ ו) עַמּוּד א'יג).

27. (סוֹף פָּרָשַׁת נֹחַ שָׁם).

28. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַב אִבֶּן עֶזְרָא והובא בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תר"ל עַמּוּד ז': "שֶׁהַכַּוָּנָה שֶׁלָּהֶם בְּבִנְיַן עִיר וּמִגְדָּל כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶם אַחְדוּת, עַל כֵּן עָשׂוּ עִיר וּמִגְדָּל כְּדֵי שֶׁיִּתְקַבְּצוּ שָׁם כּוּלָּם וְלֹא יִפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו, וְעַל יְדֵי הָאַחְדוּת שֶׁלָּהֶם הָיוּ יְכוֹלִים לְהַמְשִׁיךְ טוֹבָה וְהַשְׁפָּעָה גַּשְׁמִית אַף שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם הַבִּיטּוּל וַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ").

29. (עַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת נֹחַ, דַּף ע"ד (ע"ב)־ע"ה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְזֶהוּ מַה שֶּׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא (פָּרָשָׁתֵנוּ יא, ו) **"הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכוּלָּם** כו׳, וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת":

פֵּירוּשׁ: כִּי לְפִי שֶׁבֶּאֱמֶת עַל יְדֵי הַהִתְכַּלְּלוּת וְהַחִבּוּר נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן בְּיוֹתֵר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "חֲבוּר עֲצַבִּים וְגוֹ׳"[30], וְאִם כֵּן "לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם כו׳", וְאִם כֵּן הֲרֵי חַס־וְשָׁלוֹם יַמְשִׁיכוּ "הַמַּיִם הַיּוֹצְאִים מִבֵּית ה׳ – לְבֵית הַכִּסֵּא כו׳, אֹשֶׁת הַזִּמָּה כו׳"[31], כֵּיוָן שֶׁהֵם הָיוּ הוֹלְכִים בִּשְׁרִירוּת לִבָּם[32] כו׳, וְלֹא רָצוּ לְקַבֵּל הַבִּטּוּל וְהָעוֹל.

(וְזֶהוּ כְּעֵין מַה שֶּׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ג, כב): "פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם" – וְאֵין זֶה רָאוּי, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נִפְגַּם עַל יְדֵי עֵץ־הַדַּעַת אִם כֵּן יַמְשִׁיךְ תּוֹקֶף זֶה דְּעֵץ־הַחַיִּים בְּסִטְרָא־אָחֳרָא, וַיְגָבֵּיר הָרַע. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[33], וְכָךְ הוּא כָּאן).

וְעַל כֵּן: "הָבָה וְנָבְלָה שְׂפָתָם כו׳"[34] – "פִּיזּוּר לָרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם"[35], וְ"כִנּוּס לַצַּדִּיקִים" – שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם הַבִּטּוּל לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ – "הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם", כִּי עַל יְדֵי הַהִתְכַּלְּלוּת נִמְשָׁךְ מִמָּקוֹם עֶלְיוֹן כַּנַּ"ל. וְלָכֵן הַשָּׁלוֹם הוּא הַ"כְּלִי הַמַּחֲזִיק בְּרָכָה". :

30. ("אֶפְרַיִם הַנַּח לוֹ". הוֹשֵׁעַ ד, יז. וּרְאֵה רַשִׁ"י שָׁם י, ב: "לְפִי מִדְרַשׁ אַגָּדָה: גָּדוֹל הַשָּׁלוֹם שֶׁאֲפִילוּ יִשְׂרָאֵל עָבְדוּ עֲבוֹדָה זָרָה וְשָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם אֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בֵּינֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר חֲבוּר עֲצַבִּים אֶפְרַיִם הַנַּח לוֹ").

31. (נוֹסַח סֵדֶר נְזִיפָה לְאַחַר הַתְּרַת נְדָרִים: "וְהַמַּיִם הַיּוֹצְאִים מִבֵּית ה׳ הוֹלְכִתִּים מִבֵּית הַמַּלְכוּת לְבֵית הַכִּסֵּא מְקוֹם הַטִּינוֹפֶת אֹשֶׁת הַזִּמָּה אוֹיַבְתִּיךָ". בִּיחֶזְקֵאל כג, מד: "אֹשֶׁת הַזִּמָּה").

32. (עַל פִּי יִרְמְיָה יא, ח: "וַיֵּלְכוּ אִישׁ בִּשְׁרִירוּת לִבָּם").

33. (רְאֵה לְעֵיל בְּרֵאשִׁית ה, ד).

34. (נֹחַ יא, ד־ח: "הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם . . וַיָּפֶץ ה׳ אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ").

35. (סַנְהֶדְרִין עא, ב בְּמִשְׁנָה וּפִירוּשׁ רַשִׁ"י: "פִּזּוּר לָרְשָׁעִים – הֲנָאָה לָהֶן וַהֲנָאָה לָעוֹלָם [שֶׁהֵן נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה וְאֵין יְכוֹלִים לְהַזִּיעַ עֹצֶה רָעָה וּלְסַיֵּעַ זֶה אֶת זֶה"], וְלַצַּדִּיקִים – רַע לָהֶן וְרַע לָעוֹלָם". מַסֶּכֶת כַּלָּה רַבָּתִי פֶּרֶק ו הֲלָכָה ד: כִּינּוּס לַצַּדִּיקִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם . . פִּיזּוּר לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם". וּרְאֵה פְּסִיקְתָא זוֹטְרְתָא (לֶקַח טוֹב) אֶסְתֵּר בַּהַקְדָּמָה. וְשָׁם: "כָּל זְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים מְכוּנָּסִים רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם . . וּכְשֶׁנִּתְקַבְּצוּ בְּדוֹר הַפְּלָגָה, מַה כְּתִיב בָּהֶם, הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכוּלָּם וְגוֹ׳, וּכְתִיב וַיָּפֶץ ה׳ אוֹתָם").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(לו) **ובאור** הענין הנה מה שאמרו שא"א לעולם בלא רוחות היינו ע"י בחי' התכללות הרוחות זע"ז דוקא שבזה יש שינוים רבים מאד כו'. כי הנה ידוע בספרי הטבע שהרוחות הן מחולקין בטבען בדרך כלל בענין ד' מדרגות דחם ויבש וקר ולח שהן ב' הפכים דחו"ג שהן ב' מדרגות דרוח דרום ורוח צפון המנגדיים ורוח מזרח חם ולח ורוח מערב קר ויבש ואמנם אעפ"כ יש התכללות מרוח צפון ברוח דרום ומדרום בצפון דהגם שרוח דרום חם מאד ויבש הרי כל צמיחה וגידול דצח"מ יש יותר בדרום מבצפון וגם חום השמש מגדל בדרום דוקא כמ"ש (קהלת א, ו) הולך אל דרום וסובב אל צפון כו' לפי שכל חום מוליד ומצמיח לפי שיש בו בחי' ההתפשטות יותר ובלתי חום לא יוליד ולא יצמיח כלום (רק כשממוזג מן הלחלוחית ולא חם ויבש לגמרי כארץ המדבר) ורוח צפון להיותו קר ולח יש בו הכיוץ הגדול כקרירות הגדולה שהוא מניע' השפע והתולדה כו'. וע"כ עיקר ישוב הארץ בדרום יותר מן הצפון ולזאת נחשב צד הדרום בבחי' החסד וצד צפון בבחי' גבו' שהוא הצמצום כידוע. ואע"פ שהחום בבחי' הגבו' כרשפי אש שלהבת העולה כו' והקור הוא בבחי' החסד כמים אבל נכלל דבר בהיפוכו דוקא וכן רוח מזרחית חם ולח ורוח מערבית קר ויבש נכללים זע"ז והוא מצד עירוב הרוחות יחד שמתערבים ומתכללים ומתמזגים יחד בכמה מיני אופנים שונים כרוח צפון ברוח דרום ורוח מזרח ברוח מערב וד' הרוחות יתכללו כולם כאחד והיו לרוח אחד ממש כמו שנראה לעין שלפעמים מנשב רוח הצפון בצד הדרום ולנגדו ינשב רוח הדרום ויתכללו זע"ז יחד עד שיהיו לרוח אחד שכלול משניהם הגם שהם ב' הפכים וכן מרוח מזרח למערב ומרוח מערב למזרח יתכללו כאחד וכן יתכללו לפעמים רוח דרום עם רוח מזרח לבד וכן רוח צפון עם רוח מזרח ורוח מערב עם רוח צפון או רוח דרום וכך יוכל להיות שנוי אופני המזיגות והתכללות של הרוחות עד שיוכללו כל הד' רוחות יחד (כידוע ברוחות שבים לעוברי ארחות ימים בכל פרטי אופני התכללות הרוחות שמשתנים בכל עת ורגע כו') ולזאת יוכל להיות מדרגה הא' במנגדו ההפכי דוקא כמו מציאות הזהב שהוא בדרום שהוא ארץ החוילה שהיא בקצה הדרום ששם הזהב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והבדולח (מצד חום האויר ביבישות שמהפך העפר לקושי דומם הזהב שבו מעוט הרוח והאויר בתכלית כידוע בס' הטבע) וכתיב מצפון זהב יאתה כו') וכן כל השפע הרוחניות נמשך בבחי' הגבו' שבצפון כשפע המזונות שאמרו שולחן בצפון וכל זה מצד בחי' התכללות דחסד בגבו' וגבו' בחסד כנ"ל דיש בגבו' בהעלם מבחי' החסד ובחסד יש מבחי' הגבו' בהעלם כו' כך בחי' חו"ג דדרום וצפון מתכלל זע"ז שבדרום שהוא בחי' החסד יש בו מבחי' הגבו' שהוא החום והיובש כנ"ל ובצפון שהוא בבחי' הגבו' יש מבחי' החסד שהוא השפע רוחניות בגשמיות כו' להיותו בבחי' קרירות דמים שהן בבחי' החסדים וכמו"כ מתכללים רוח מזרח ורוח מערב (שהוא בחי' ת"ת ומל' וברוח מזרח יש מהתכללות דחו"ג דצו"ד כענין ההכרעה שבת"ת והוא בבחי' שיר משולש הנ"ל ובמערב שהוא בחי' המל' מתכללים הכל והן ד' מיני התכללות שבד' רוחות דרום בצפון וצפון בדרום ומזרח במערב ומערב במזרח שהן י"ב מיני התכללות בפרט שהוא נגד י"ב צירופים דשם הוי"ה כמו שהוא למעלה בד' חיות דמרכבה ובד' דגלים דיב"ש למטה שזהו בבחי' שיר מרובע הנ"ל ומעלה ומטה לא נחשבו כאן בהיותם בבחי' משפיע מלמעלה למטה וד' רוחות העולם הן בבחי' המל' שהוא ד' רבתי כו' רק שמשם הוא מקור ההתכללות וד' רוחות העולם (כמשי"ת):

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

כב) **והנה** הגם שכח התחלקות האותיות וריבוי הצירופים נמשך מן החכמה מ"מ החכמה במהותה ועצמותה היא למעלה מההתחלקות כי היא בבחי' ביטול לאור א"ס ב"ה המאיר ושוכן בה כמ"ש הוי' בחכמה, וידוע שלגבי אור א"ס ב"ה כל הנבראים והנאצלים הם בבחי' ביטול ממש כזיו השמש כשהוא כלול במאור השמש וכמ"ש הודו על ארץ ושמים שמבחי' זיו ממנו ית' נתהוו ארץ ושמים כו' וכיון שאור א"ס ב"ה מאיר ומתגלה בח"ע וכמאמר איזהו חכם הרואה את הנולד דהיינו איך שנולד ונתהוה מא"ס ב"ה, א"כ היא בבחי' ביטול אמיתי לאור א"ס ב"ה, וזהו פי' חכמה כח מ"ה לשון ונחנו מה כו' וא"כ היא למעלה מבחי' התחלקות שהרי הביטול הוא הפך ההתחלקות, אלא שמהחכמה נמשך הכח להיות התחלקות בהאותיות וצירופן והיינו ע"י אמצעות המדות כנ"ל, וגם ההמשכה הנמשכת מח"ע לבקע את המדות ולהיות מזה התחלקות האותיות, הוא בחי' אות ו' קול פשוט והוא מ"ש ונתתם לי אות אמת דא וי"ו וכתי' תתן אמת ליעקב בריח התיכון המבריח מן הקצה אל הקצה, והוי"ו מורה שאין בו התחלקות שהרי הוא רק קו אחד, אלא שעכ"ז אף שהוא בעצמו אין בו התחלקות מ"מ הוא בחי' כח המחלק שיהי' התחלקות האותיות במל', וזהו פי' חד דאחד שהוא ענין המשכת עולם הדיבור הנרמז בדלית רבתי מן החכמ' שהוא החית, אך הנה להיות התהוות והמשכת ח"ע מעצמות אור א"ס ב"ה שלמעלה מעלה מגדר חכמה ולאו מכל אינון מדות איהו כלל ושיומשך בבחי' חכמ' להיות אנת חכים הוא ירידה גדולה ע"ד מארז"ל במקום גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו שהגדולה עצמה נמשכ' ע"י ענותנותו להשפיל א"ע במדת גדולה דכלא חשיבא ממש וכמ"כ ממש להתלבש להיות אנת חכים כו', והנה המשכה זו הוא ע"י בחי' ורב חסד שהוא החסד שלמעלה מהחכמ' והוא בחי' מים שיורדים מגבוה לנמוך ונמשך בחי' נוצר חסד נוצר אותיות צנור דהיינו שנמשך השפע בבחי' צמצום גדול כדי שיוכל להתלבש בבחי' חכמה וזהו פי' נוצר חסד לאלפים, והוא ענין אלפים שנה קדמה תורה כו' שהם ב' אלפין אלף חכמה אלף בינה, ואלף משמע ל' להבא אאלפך חכמה שעתיד להתגלות וכענין אהי' אשר אהי' אנא זמין לאולדא דהיינו קודם שנתהוו מציאות חו"ב בפועל רק שנמשך מקור להתהוותן זהו בחי' אלף חכמה כו' שיהי' מקור למציאת החכמ' וזה נמשך מבחי' נוצר חסד הנ"ל שמשם נמשך מקור להתהוות החכמה וזהו נוצר חסד לאלפים, וזהו האלף דאחד והוא בחי' האין שממנו תמצא החכמה. והחית היא החכמה עצמה, שממנה נמשך אח"כ הדלי"ת דיבור כנ"ל, נמצא מרומז באחד כל סדר המשכה מא"ס ב"ה להיות התהוות העולמות, שהרי האלף הוא היות נמשך ממנו ית' מקור למציאת החכמה שהיא ראשית ההשתלשלות והחי"ת הוא התהוות החכמ' שעי"ז נמשך אח"כ התחלקות צירופי אותיות הדיבור שבהן נבראו העולמות, והנה הדיבור בטל בחכמ' בתכלית והחכמ' לגבי האין שממנו תמצא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עד שנמצא שגם אחר התהוותן הם בטלים כזיו השמש בשמש לגבי א"ס ב"ה, וזהו הפי' אחד שהוא ית' אחד ממש גם לאחר שנבה"ע דכלא ממש חשיבי' העולמות וכאילו אינן כנ"ל, (ואמנם אור א"ס מצד עצמו נק' יחיד וכמש"ל אות ח"י) והם בטלים ממש לגבי האור א"ס המתלבש בהן ע"י החכמה וזהו בחי' יחודא עילאה שהוא בחי' הביטול במציאות שהנאצלים בטילים לגבי אור א"ס ב"ה שמאיר ומתגלה בהם שאין עוד מלבדו ממש ואח"כ בשכמל"ו הוא יחו"ת דהיינו כמו שנראי' לגבי דידן בבי"ע שהנברא נדמה לו שהוא בחי' יש כו' אלא שאעפ"כ הוא בטל כו', והנה מבואר בספרים שצריך למסור נפשו באחד, והענין כי זה יבוא מחמת התבוננות הנ"ל שמע ישראל כו' שהוא מלשון הבנה שהיא התבוננות בגדולת א"ס ב"ה איך שהוא אחד כמו קודם שנבה"ע בלי שום שינוי כמ"ש אני ה' לא שניתי, דהיינו שהעולם ומלואו בטל במציאות ממש ושם אין ואפס עליהם כנ"ל באריכות וכמ"ש אתה הוא עד שלא נברא כו' אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים פי' אלקים הוא השם המעלים ומסתיר שיהי' העולם נראה יש ודבר כמו שהוא לפנינו אבל לפניו ית' אין שום העלם מעלים ומסתיר כלל וא"כ כולא קמי' כלא חשיב ממש וכמאן דליתנהו דמיא עד שרק הוא ית' לבדו הוא הנמצא וזהו אחד, ואי לזאת ולא תחללו את שם קדשי כו' שלא לעשות מקום חלל להיות דבר נפרד ממנו ית' וממילא בטילים כל התאוות והישות ולגרמי', מאחר שאין עוד מלבדו ממש, וזהו ענין המס"נ באחד שכשיתבונן איך שהוא ית' אחד כנ"ל יומשך מזה המס"נ להבטל מכל בחי' לגרמיה כו':

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

אך ויתפרו עלי תאינה זהו תשובה כדמשמע לשון הגמ' הנ"ל בדבר שקלקלו בו נתקנו, והיינו דויתפרו עלי תאינה זהו התיקון (ולפ"ז ע"כ הפי' זהו כמ"ש רש"י, ומה שהתוס' שם הקשו והביאו מהרבות (בראשית ס"פ ט"ו) פתחה לו דלתותי' אפשר שמפרשים שאין זה תיקון כלל, אלא כמבואר בזוהר (בראשית דנ"ג ע"ב) דאוליפו כל זיני חרשין ע"ש), כי הנה אמרו ברבות (בראשית פי"ט) אמר ר' יצחק קלקלת עובדך סיב חוט וחייט, והיינו ע"ד בן פורת יוסף פורת אותיות תופר שמחבר ומקשר בי"ע עם האצי' ששם מאיר החוט מאוא"ס ב"ה, וגדול כח התשובה אף לתפור ולקשר בחי' עה"ד טו"ר שיתקשר לבחי' עץ החיים, וזהו ויעשו להם חגורות, והענין הוא כי ע"י חטא עה"ד נעשה כמו חיגר ופיסח שפוסח על שתי הסעיפים דהיינו ק"נ עה"ד טו"ר, וכמו שאמר אלי' עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים כו', והתיקון לזה היא החגורה לחגור מתניו שלא יהי' צולע על יריכו ופוסח, ולע"ל כתיב אז ידלג כאיל פסח כו', וזהו"ע אלו ואלו עתידין שיתנו ריח והיינו ע"י התשובה יכול להתהפך כי כמו מהמצות נעשו לבושין לנר"ן כמו"כ ע"י התשובה כחה גדול עד דאתהפוך חשל"נ כו'. וזהו שאמרו על ענין הדודאים חנוך לנער כו' גם כי יזקין לא יסור ממנה כי לע"ל יהי' ג"כ תשובה כי משיחא אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא.

וילך ראובן

בס"ד. ש"ק פ' ויצא, ל"ג, לפ"ק.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש ולא יכול יוסף להתאפק, דהנה אי' בפע"ח בכוונת ויעבור שאומרי' אחר שים שלום שז"ע בקיעת היסוד דברכת שים שלום הוא ביסוד, ומפני עוצם האור והגילוי נבקע היסוד והו"ע גילוי יגמה"ר כו', וכנודע בכוונת אל עליון כו' קונה הכל דקונה הכל הוא בחי' יסוד, ומה שאל עליון קונה הוא גילוי בחי' עצמו' אוא"ס ביסוד שעי"ז נעשה בקיעת היסוד כו'. וז"ע ולא יכול יוסף להתאפק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דכאשר מאיר ביסוד בחי' האוא"ס שבבחי' בל"ג כו', לא יכול להתאפק שנבקע היסוד ומאיר האור בגילוי כו', ויקרא הוציאו כל איש מעלי ע"ד וכל אדם לא יהי' באה"מ, והיינו שזהו גילוי שלמע' מכל ההשתל' דאו"פ גם בבחי' שרשי האורות כו'. וענין ולא עמד איש אתו היינו שהגילוי הוא בנש"י לבד להיות שהגילוי הוא מבחי' עצמו' הכתר בחי' עצמו' הרצון כו', דהנה מצד המקיף הרי כחשכה כאורה כו', וזהו בבחי' חיצוני' המקיף אבל בפנימי' המקיף הכוונה הוא דוקא בנש"י ולהם הוא דוקא ההמשכה כו', וזהו ולא עמד ע"ד הוא ולא אחר כו'. וז"ש בזהר הה"ד ביום השמיני עצרת תהי' לכם דאי' ע"ז במד"ר הה"ד יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך וזהו לכם בא ונגלגל אני ואתה כו'. וזהו ולא יכול יוסף להתאפק שהי' הגילוי מבחי' האור שבבחי' א"ס ובל"ג בחי' עצמו' המקיף כו', ויקרא הוציאו כו' שזה למעלה מכל סדר השתל', ולא עמד איש אתו בהתודע שהגילוי הוא לנשמות ישראל דוקא, וכמ"ש יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך כו'.

קיצור. ובכל הנ"ל יובן הג' פי' בכתר, סיבוב האצי' בתוכו הוא בחי' שרשי האורות הכלולים באוא"ס, עטרה הוא בחי' אור א"ס שבא בבחי' מקיף, ושתיקה הוא שלמעלה מבחי' מקיף, ובפרטיות באוא"ס י"ל שזהו בחי' רצון הגלוי שמתגלה באצי', והו"ע תר"ך עמודי אור, ורצון הנעלם שמתלבש בח"ס ובבחי' מקיף לגבי חכ' דאצי', ועצם פשיטות הרצון. וע"פ הנ"ל יובן מ"ש ולא יכול יוסף להתאפק שע"י הגילוי דאוא"ס נבקע היסוד, ולא עמד איש אתו שהגילוי הוא רק לנש"י.

בס"ד. ש"פ ויגש, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תרפ"ט

יא) **והנה** בהמשכות הצנורות ובעשיית הדרכים הרי יש בזה חכ' גדולה ועמוקה איך יהי' אופן המשכת הצנורות בכלל וכן בהצנורות פרטים באופן שיגיעו המים לכל כלי בפ"ע גם לכלי היותר קטנה ושלא ילך בדרך עקלתון ומקום שא"צ אלא רק למקום הדרוש וגם שיהי' חיבור וקישור בהילוך זה עד כי גם מהות היותר אחרון יהי' מקושר אל המקור הראשון שממנו מקלח הצנור, וכן בהליכות הדרכים בכל העיירות, לא מבעי העיירות הגדולות שעומדים בקירוב אל דרך המלך המחבר עם עיר המלוכה, אלא גם העיירות הקטנות והבינונית עד אפי' המושב היותר קטן הנמצא בקצה המדינה יהי' מקושר ומחובר אל עיר המלוכה ושיהיו הדרכים עשוים באופן כך שלא יטעה ההולך בהם ללכת בדרך עקלתון הנה כמו"כ יובן בבחי' המשכת הקו באופן המשכתו בכל ספי' וספי' בפרט ולקשר ולחבר כולם עד שגם ספי' אחרונה דהיינו ספי' המל' סוכ"ד דאצי' יהי' ג"כ בבחי' קשר וחיבור כו', דעם היות שהיא בחי' שרש ומקור דבי"ע שבאצי' ומ"מ היא בבחי' קישור וחבור עם אוא"ס המאציל, ואדרבא יש בה כח גדול יותר מאוא"ס ב"ה להוות מאין ליש שז"ע נתחב"ס, וזהו שכתב הרמב"ן ז"ל דהיא עמהם באחדות ולא באצי', ומבו' בלקו"ת ד"ה שחורה אני דקאי על בחי' המל' כשנעשית עתיק לברי' שאינה עמהם באצי' ומ"מ היא בבחי' אחדות עמהם שהרי הקו מאוא"ס בקע עמהם הפרסא ומלובש בהם בבי"ע כמו באצי' ממש, ונמצא דהקו הוא המקשר ומיחד בחי' המל' עם אוא"ס ב"ה גם כמו שהוא בבחי' עתיק דברי', וכמו"כ הנה זה שלא תלך השפע בדרך עקלתון ח"ו למקום שאינו ראוי כ"א במקום הראוי דהיינו בבחי' סט' דקדושה הנה זהו לפי שההמשכה הוא בבחי' או"פ בבחי' גבול ומדה עי"ז נמשך דוקא למקום הראוי דבספי' הוא ספי' המל' דוקא. וזהו מ"ש מלכותך מכ"ע, דכל עולם הרי התהוותו ע"י ספי' המל' דמל' דאצי' נעשית כתר ועתיק לעולם הברי' דבזה בא האור במדה וגבול דוקא לפי דשרש המל' היא בבחי' מל' דא"ס, וכידוע בפירוש הכתוב מלכותך מלכות כ"ע דכל עיקר ומקור התהוות כל העולמות והחיות שלהם הוא מבחי' מלכותך דוקא והוא בחי' מל' דא"ס עצמו שנק' מלכותך ממש בחי' המל' בעצמו' אוא"ס וכמו עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד דשמו הוא בחי' מל' (בפרטי' יש בזה מדרי' אך בכללות הוא בחי' מל' דא"ס) והוא מקור דמל' כל העולמים שבהשתל' דאבי"ע כמל' דא"ק ומל' דע"י ואו"א וז"א עד מל' דאצי' ומל' דברי' עד מל' דעשי' שהוא מדרי' היותר תחתונה להיות עולם השפל שלנו, וזהו פי' מלך מלכי המלכים דאבי"ע שהכל נמשך מבחי' מלכותך והיינו מה שעלה במח' העצמי אנא אמלוך שזהו בחי' מל' דא"ס.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קיצור. יבאר דכשם שבעשיית הדרכים שיתקשרו כל המושבות לעיר המלוכה וכן בהמשכת צנורות תהי' גם הכלי היותר קטנה קשורה במקור הצנור הראשון, כן דוגמתו בהקו שמחבר גם מדרי' היותר אחרונה שהיא בחי' מל' סופא דכ"ד דאצי' באוא"ס המאציל גם כמו שבחי' מל' נעשית כתר ועתיק לברי' דזהו היא עמהם באחדות ולא באצי', ויבאר דמצד נעיצת התחלה שבבחי' מל' יש בה הכח להוות מאין ליש, בשרשה מבחי' מל' דא"ס. וזהו מלכותך דוקא הוא הכח בכל בחי' המל' דכל עולם, וזהו מלך מה"מ בחי' מל' דא"ס.

הוי' יחזתו מריביו

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ה. החסיד ר' ישראל בער קאביקאוו דיבר פעם בפני הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בשבחו של החסיד ר' יהושע מחרסון, ובתוך דבריו העיר: אבל הוא פטום, כלומר שבמדות שבין אדם לחבירו, אין הוא כדבעי.

הוא היה אדם קשה, היה חסר אצלו הענין לראות את מעלת הזולת.

ו. כשבא הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי לליובאוויטש ורצה לחזק את המעמדות והמוסדות שיסד הוד כ"ק רבינו הזקן, שמעמדם התרופף, אמר: "כשלומדים דברי החסידות של הרבי, הרי שפתותיו דובבות ומקושרים אל הרבי. וכאשר עושים טובה ליהודי, הרי לא זו בלבד שמקושרים אל הרבי, אלא גם גורמים עילוי בנשמתו.

את העשיה עושים החיילים, ואילו אותות ההצטיינות מקבלים הגנרלים.

פעם אחת היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק צריך לקחת סכום גדול ממישהו כדי לעשות טובה ליהודי אחד בפרנסה, הנותן התווכח ולא רצה לתת את הסכום שדרשו ממנו. אמר לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את דברי הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק האמצעי, שכאשר לומדים דברי חסידות מקושרים לרבי, וכאשר עושים טובה ליהודי גורמים עילוי בנשמתו. ועכשיו תשער לעצמך שנשמתך תגרום עילוי בנשמתו של הרבי, הרי זה במילא פועל שנעשים מקושרים במדריגת העילוי של הרבי.

ז. הרבי עשה חסידים שיהיו בעלי אחריות רציניים, והעניק להם כוחות כיצד למלא את האחריות, וזה לדורותם.

ח. בשנת תרנ"ח אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שאפילו כאשר יבקרו בכל המדינות, לא ימצאו אופן כזה של אהבת ישראל שבין הרביים ליהודים, ומסירות נפש כזו שבין הרביים לחסידים.

ט. הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש אמר פעם להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: היום ביקרו אצלי שני אורחים, מאחד קיבלתי קורת רוח, ומהשני – צער עמוק.

הגיע אז לליובאוויטש ר' אלי' מהישוב אבעלע שליד ליובאוויטש. היתה אז תקופה שהרביים רצו לעשות מה'ישובים' ערים, כי יצאה גזירה שיהודים לא יגורו בעיירות, והשתדלו ועשו מהישוב אבעלע – עיר. וכן בא אז לליובאוויטש החסיד הרב ר' אליעזר מפולוצק, בעל המחבר ספר 'משנת אליעזר'. אלה היו שני האורחים שהוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש הזכיר.

כשנכנס ר' אלי' אבעלער ל'יחידות' אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, שאל אותו: "מה נשמע אצלך" – הוא היה בעל־עסק ואיש פשוט – וענה: ברוך השם. "ואיך הענינים בעסקך"? – ברוך השם. אלא, רבי, יש לי צער רב מיוסף הנמצא בישוב שלנו, אין לו הצלחה – ל"ע – בשום דבר. אספנו כספים וקנינו לו סוס ועגלה כדי שיוכל לנסוע לעיר עם מעט סחורה – ותמיד יש לו תקלה, הצירים נשברים, לסוס נשברת רגל, ולאחר מכן גונבים ממנו, כל הדברים השלומיאלים קורים אצלו. רבי – ממשיך ר' אלי' – מה אני יכול לעזור לו? נאנח ופרץ בבכי, באמרו: רבי, תנו לו ברכה.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש הקשיב וענה לו: אכן, אתה יכול לעזור לו הרבה, כשיהודי מצטער בצערו של חברו ומבקש עבורו, על־ידי־זה הוא מסיר ממנו את כל הקטרוגים ושובר את כל הדינים הקשים.

לאחר מכן, הוציא הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש מכיסו מטבע, נתנה לר' אלי' ואמר לו: אני רוצה להיות שותף שלך, יעזור לך השי"ת שתוכל לעשות טובה ליהודי ושיהיה בהצלחה.

ר' אלי' נרעד ואמר: רבי, אתי אתם רוצים להיות שותף? האם אתם יודעים מי אני? הרי אני החומר הגס, שמדובר ב'תניא' שתיקונו הוא רק שבירה וכו'.

אין כעת הזמן לספר מה שענה לו על כך הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, אלא שממנו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש קיבל נחת.

כשנכנס הרב ר' אליעזר ל'יחידות', והוד כ"ק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש שאל אותו, מה נשמע? ענה, שיש לו ב"ה שיעור לעיונא עם אברכים והם לומדים טוב, ובשבת הם מאריכים בתפילה אחרי המנין, הם לומדים חסידות וכו'. שואל אותו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: ומה קורה ב'מדות'? ענה הר"א: כמו אברכים גבירים. אמר לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק: האשמה היא מצד המחנך, לא מצדם. ראשית כל, בחינוך והדרכה הן מדות טובות, ולא ללמוד את הספר כי־אם ללמד את עצמו, כשתבוא לביתך תייסד קופת גמ"ח, וכל אחד מהאברכים יפריש לקופה זו מחצית מהנידוניא שלו.

– לא אפעל זאת אצלם – אומר הרב ר' אליעזר. עונה לו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש: כשאני אומר – זה יפעל. אמור לאברכים שכאשר הם נותנים, אין הם נותנים משלהם, ואם לא יתנו – לא יהיה להם אותו כסף. והוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש סיים: כשתבוא לכאן בפעם הבאה, תביא לי בשורה טובה יותר.

כשסיים הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לספר זאת להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אמר: אילו רציתי להיעתר לנפש האלוקית שלי, הייתי מנשק את ר' אלי' אבעלער.

שביעי של פסח, בסעודת היום

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

היתומה – פרק קל"ב

טעוול החל לטכס עצה, אך לא רצה לסמוך על עצמו, בראותו את עצמו צעיר מדי בשביל לפתור בעיות סבוכות כאלה. הוא הלך, איפוא, אל רבי משה יפה, רבה של פינסק הסמוכה למקום מושבה ושיטח את בעייתו.

רבה של פינסק ביקשו להביא לפניו את פנקסי ההכנסות וההוצאות שלו, ועל פיהם חישב את גודל הרווחים של טעוול וכמות המעשר שעליו לתת לצדקה. מסכום זה השאיר טעוול תשע עשיריות בידי הרב, כדי לחלק לצדקה כראות עיניו, ועשירית אחת מן המעשר הותיר בידו על מנת לחלק למטרות שימצא הוא לנכון.

כך נהג טעוול משך חמש שנים ועושרו גדל מאד. ככל שחילק יותר צדקה כך גדלו רווחיו. במשך הזמן החל להלוות כספים לבעלי אחוזות תמורת שעבוד התוצרת שיצמיחו שדותיהם, וגם בזה האירה לו ההצלחה פנים. טעוול הצעיר היה לעשיר גדול מבלי שהדבר יהיה מפורסם.

בפינסק התקיימה באותו זמן ישיבה שנוסדה ארבעים שנה לפני כן. רבי שמעון, חברו של הגאון רבי שלמה לוריא, מהרש"ל, עמד בראש ישיבה זו. אחריו כיהן במשרה זו בנו רבי רפאל. כשנתמנה רבי משה יפה לרבה של פינסק, הועמד בראש הישיבה.

תלמידי הישיבה היו כולם אברכים מצויינים. רובם היו נשואים שקיבלו על עצמם ללמוד בפרישות משך מספר שנים, ורבי משה דאג לצרכיהם הגשמיים. שליש הסכום שקיבל מטעוול העביר לישיבה, והודות לכך יכלה הישיבה לגדול ולקבל לתוכה תלמידים מעולים נוספים.

באותה תקופה היה מגיע לפינסק מזמן לזמן רבי יהודה לייב פוכוביצר, רבה של ביכוב שברייסין, שהיה מפורסם כדרשן דגול, והיה נוסע על פני ערים ועיירות כדי לעורר יהודים לעבודת הבורא. בהזדמנות אחד מביקוריו בפינסק, באו אליו ראשי קהילת קרלין הסמוכה והזמינוהו לבוא לדרוש במקומם. רבי יהודה לייב ניאות לכך ושבת את השבת הקרובה בקרלין, שם השמיע דרשתו בבית הכנסת המקומי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבי יהודה לייב היה בעל הדרת פנים מיוחדת ופה מפיק מרגליות. לדרשותיו היתה השפעה עצומה על למדנים, שקלטו את רעיונותיו העמוקים, ועל פשוטי עם כאחד. גם על טעוול עשתה דרשתו של ר' יהודה לייב רושם רב, והוא הזמינו להתארח באחוזתו.

הדרשן סיפר לטעוול כי הוא מתעתד לנסוע לוונציה כדי להדפיס שם את ספרו. טעוול הציע לו מיד לכסות את כל הוצאותיו הן על הנסיעה והן על ההדפסה, בתנאי אחד ויחיד – שהדבר יישמר בסוד.

ר' יהודה לייב לא יכל להתאפק, וסיפר לרבי משה יפה, רבה של פינסק, את הסוד. הלה ניענע בראשו בהעירו כי שמע משהו על טעוול הבחור וצדקותיו.

בכל קהילה יהודית, היה באותם ימים מי שמשימתו היתה לגדל יתומים ויתומות עניים. בפינסק היה זה יהודי בשם ר' מרדכי לייב, שהוא ואשתו גידלו יתומים ויתומות. את הבנים היו מחזיקים עד הגיעם למצוות. לאחר מכן מסרו את אלה מביניהם שלא ניחנו בכשרונות מיוחדים ולא הצטיינו בלימודיהם לידי בעלי מלאכה שהעסיקו אותם כשוליות. אלה היו גדלים בבתיהם של בעלי המלאכה, ולומדים תוך כדי כך את המקצוע, עד שהיו מסוגלים לעמוד ברשות עצמם ולהשתכר ללחמם. הבנות היו נשלחות, לאחר הגיען לגיל מסויים, למשפחות שונות כדי לסייע להן בעבודות הבית או למחזיקי אחוזות כדי לסייע להם בעבודה חקלאית מתאימה.

בפינסק היה נגר בשם ר' יעקב, יהודי פשוט אך ירא שמים. הוא היה מתפלל בצבור והשתייך לחברת המתפללים הקבועים במנין הראשון מדי בוקר. הוא היה משתכר מעט מאד, במדה שהספיקה רק בקושי לצרכיו.

פעם, תוך כדי עבודתו בבנין חדש, נפלה עליו קורה ושברה את מפרקתו. שלושה שבועות שכב על ערש דווי ונפטר. כעבור שלושה חדשים לפטירתו ילדה אלמנתו בת ושמה נקרא בישראל חוה דבורה.

כשמלאו לחוה דבורה שלוש שנים, מתה עליה אמה, וכך היתה ליתומה מאב ומאם יחד. הקהילה הכניסה את היתומה הקטנה לבית ר' מרדכי לייב לגדל אותה. שם היתה עד שהגיעה לגיל שתים־עשרה שנה. אז נמסרה לאחד מבעלי הבתים בפינסק לעבודת הבית.

שש שנים היתה בביתו של אדם זה. היו אלה שש שנים קשות מאד עבורה, שכן העבידו אותה בפרך. פעם הגיע אחיו של בעל הבית בפינסק לבקרו. אח זה החזיק בית מרזח לא הרחק מאחוזתו של טעוול. כאשר ראה את עבודתה החרוצה של חוה דבורה, פנה אל אחיו וביקש שהיא תימסר לרשותו, שכן יש לו צורך בעזרה בבית המרזח. הלה הביע מיד את הסכמתו לכך, מבלי שעלה בדעתו לשאול לדעתה של חוה דבורה.

הדבר חרה מאד לחוה דבורה. האם אין לה דעה על עצמה, אך באין ברירה נשכה את שפתיה ושתקה. איש לא היה מטה אוזן לכל ערעור מצדה, ובהיותה יתומה אין מי שיעמוד לעזרתה. מלבד זאת חשבה בלבה שמוטב כך, שכן ודאי לא יכול להיות עבורה גרוע יותר ממצבה הנוכחי. כך נאלצה להשלים עם גורלה.

לפני הנסיעה ביקשה רשות מאדונה החדש, בעל בית המרזח, לשחרר אותה ליום אחד כדי להשתטח על קברי הוריה לפני הפרידה מעיר מולדתה. ברם, בעל בית המרזח לעג לה: "אם לא תלכי אליהם – יבואו הם אליך בחלום הלילה". הוא הכריחה לעלות אל המרכבה והסיעה משם.

מן האדון הפינסקאי לא קיבלה אפילו פרוטה אחת חלף עבודת הפרך כל השנים. אך היא היתה מחוסרת ישע ולא עשתה דבר. בכלל, היתה חוה דבורה נערה שקטה ויראת שמים. היא למדה לקרוא בכוחות עצמה והקפידה להתפלל שלש פעמים ביום. היא גם ידעה ללמוד חומש עם התרגום ללשון המדוברת ואמרה בכוונה "תחינות" שונות. היא היתה גם טובת לב, וברחמים רבים השתדלה לסייע לנזקקים.

העבודה בבית המרזח היתה קשה מאד. בעל הבית ובעלת הבית גם יחד העמיסו עליה עבודות רבות ככל האפשר. נוסף לכך קינתרו אותה ומצצו דמה עשר פעמים ביום. במיוחד הצטיינה ביחסה המרושע אליה בעלת הבית, שניחנה בלשון ארסית.

חוה דבורה סבלה את העלבונות והקללות בדומיה מבלי להגיב כלום. רק בתפלותיה, שלש פעמים ביום, היתה שופכת את מרי לבה, ודמעות רבות היתה מזילה בתפילותיה.

יום המנוחה היחיד שהיה לה היה יום השבת. היא בחרה לה מקום קבוע תחת אחד האילנות לא הרחק מבית המרזח, ושם היתה יושבת כל יום השבת ואומרת תהלים ולומדת חומש. היא השתדלה להתאפק מלהזיל דמעות, שכן ידעה כי בשבת אסור לבכות, אך עם זאת היתה פורצת מפעם לפעם בבכי, שכן לבה היה מלא על גדותיו מן הסבל הרב. היא נוכחה לדעת כי טעתה כאשר חשבה כי לא יכול להיות לה גרוע יותר ממצבה הקודם. מצבה הנוכחי היה גרוע פי כמה, הן בעבודת הפרך שהוטלה עליה והן במטר העלבונות והקללות שהומטר עליה.

נוסף לכך הצטערה מן הסביבה שבה נמצאו בעלי הבית שלה. הם היו אנשים מגושמים וגסים שחיו בין גויים ולמדו לחיות ולדבר כמוהם. בבית מעבידיה הקודמים נמצאה, לפחות, בין יהודים. בשבתות וחגים היתה הולכת לבית הכנסת ושומעת מעזרת הנשים את תפילות הצבור ואת דרשות המגידים. כאן היתה מנותקת מן העולם היהודי, ונותרה גלמודה ובודדת.

היא הצטערה מאד ממצבה, ובתפילותיה התחננה תמיד אל הקב"ה שיחוס וירחם עליה ויוציאה מגלותה הקשה.

אגרות קודש

ב"ה, ה' מרחשון, תרצ"ד
ווארשא

כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והנעלה וו"ח
אי"א מוה"ר ישראל שי' דזייקאבסאן

שלום וברכה!

בזה הנני מצרף צרור מכתבים פתוחים, וייטיב נא לקראם וידע במה דברים אמורים, ואח"כ יבקר את ידידנו הרה"ג לאקשין שי' וימסור לו את כל המכתבים המצורפים ויעוררו לגשת מיד אל הענין, וכן ייטיב נא לעורר את ידידנו הכי נכבד הרח"ז שי' קרעמער בדבר זה.

זה זמן ארוך אשר לא קבלתי כלום מידידנו הרה"ג לאקשין שי' והנני מתפלא ומצטער ע"ז.

והנני ידידו הדו"ש ומברכו בגו"ר

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

בס"ד, כ"ח תשרי תשל"ה

פרופסור זאב גרין

שלום וברכה:

אחרי הפסק ממושך, נהניתי לקבל את מכתבך מה־26 לספטמבר, במיוחד לנוכח הבשורות הטובות שהיו בו בקשר לעשייה בעבר, כמו גם לזו העתידית.

בהכירי אותך, בטוחני שאתה משתדל לחיות לפי העיקרון של המשנה: "אומר מעט, אבל עושה הרבה".

הכוונה היא בוודאי לא "מעט" לכשעצמו, אלא בהשוואה לעשייה; ושהעשייה עצמה תהיה "מעט" בהשוואה להישג הבא, וכך הלאה.

אני מאמין שמכתבי ביחס לחנוכת הספרייה התקבל בעתו, למרות שאינך מציין זאת.

לסיום, כיון שאנחנו באים מימי זמן שמחתנו, שמסיימים את כל חגי תשרי, ייתן ה', שההשפעה של כל הימים המסוגלים הללו תהיה עמך ועם כל המשפחה בתוך כל עם ישראל, ושהשנה הזו באמת תהיה מלֵאה בשמחה בכל מובן.

חתימת יד-קודשו של הרבי

המשך ביאור למס' כתובות ליום שלישי עמ' ב

אֵין בּוֹ טַעַם, תַּלְמוּד לוֹמַר, (שם מט יב) 'חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן', ותיבת 'חכלילי' יש לדרוש, שכָּל חֵיךְ שֶׁטּוֹעֲמוֹ, אוֹמֵר לִי לִי – תנו לי עוד מאותו יין, ומשמע שטעמו טוב. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר, לַנְּעָרִים יָפֶה יַיִן זֶה, וְלַזְּקֵנִים אֵינוֹ יָפֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר, 'וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב', ומשמעות הפסוק היא, שיין זה יפה אף לזקנים, שכן אַל תִּיקְרֵי לְבֶן שִׁנַּיִם, אֶלָּא לְבֶן שָׁנִים, כלומר זקן שהוא מלא שנים.

שואלת הגמרא: פַּשְׁטֵיהּ דִּקְרָא בְּמַאי כְּתִיב – מהו פשוטו של הפסוק 'חכלילי עינים מיין' וגו'. משיבה הגמרא: כִּי אָתָא רַב דִּימִי מארץ ישראל, אָמַר על פסוק זה, אָמְרָה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רְמוֹז לִי בְּעֵינֶיךָ – הראה לי פנים שוחקות, דִּבְסִים – ודבר זה מתוק יותר מֵחַמְרָא [–מיין]. והמשך הפסוק 'ולבן שינים מחלב', מלמד שהוסיפה כנסת ישראל ובקשה וְאַחֲוִי – הראה לִי שִׁנֶּיךָ, דִּבְסִים מֵחָלָבָא – שדבר זה יותר מתוק מחלב.

מוסיפה הגמרא: פירוש זה של הפסוק מְסַיֵּיעַ לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, טוֹב הַמַּלְבִּין שִׁנַּיִם לַחֲבֵרוֹ, כלומר המראה לחברו פנים שוחקות, יוֹתֵר מִמַּשְׁקֵהוּ חָלָב, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב', ופירוש הפסוק לפי זה הוא, אַל תִּקְרֵי לְבֶן שִׁנַּיִם, אֶלָּא לִבּוּן שִׁנַּיִם.

הגמרא שבה לענין השבח של פירות ארץ ישראל: רַב חִיָּיא בַּר אַדָּא, מַקְרֵי דַּרְדְּקֵי דְּרֵישׁ לָקִישׁ הֲוָה – היה מלמד תינוקות של בני ריש לקיש. אִיפַּגַּר תְּלָתָא יוֹמֵי, וְלָא אָתָא – התבטל ממלאכתו שלשה ימים, ולא בא ללמד. כִּי אָתָא לאחר שלשה ימים, אָמַר לֵיהּ ריש לקיש לרב חייא בר אדא, אַמַּאי אִיפַּגַּרְתָּ – מדוע התבטלת. אָמַר לֵיהּ רב חייא בר אדא לריש לקיש, דְּלִית אַחַת – כרם אחת המורמת ונתונה על גבי כלונסאות הִנִּיחַ לִי אַבָּא, וּבָצַרְתִּי מִמֶּנָּה יוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת, אֶשְׁכּוֹל לְגָרֶב – כל אשכול מהם עשה גרב [סאה] של יין. יוֹם שֵׁנִי, בָּצַרְתִּי שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת, שְׁתֵּי אֶשְׁכּוֹלוֹת לְגָרֶב – כל שני אשכולות הוציאו סאה יין. יוֹם שְׁלִישִׁי, בָּצַרְתִּי מִמֶּנָּה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת אֶשְׁכּוֹלוֹת, שָׁלֹשׁ אֶשְׁכּוֹלוֹת לְגָרֶב – כל שלש אשכולות הוציאו סאה יין. וְלאחר שבצרתי כל זאת נשאר עוד בכרם וְהִפְקַרְתִּי יוֹתֵר מֵהֶצְיָה. אָמַר לֵיהּ ריש לקיש לרב חייא בר אדא, אִי לַאו דְּאִיפַּגַּרְתָּ, הָוָה עָבְדָא טְפֵי – אם לא היית מתבטל מלימוד התינוקות, והיית עושה את המלאכה על ידי אחרים, היתה הכרם עושה יותר יין.

הגמרא מביאה עדויות חכמים על השפע שהיה בארץ ישראל: רָמִי כַּר יְחֶזְקֵאל אִיקְּלַע – נקלע לְבֵנֵי בְּרַק, חָזְנֵהוּ לְהַנְהוּ עִיזֵי, דְּקָאָכְלֵן תּוּתֵי תְּאֵינֵי – ראה עיזים שאוכלות מתחת לעצי תאנה, וְקָנְטִיף דּוּכְשָׁא מִתְּאֵינֵי, וַחֲלָבָא טָיֵיף מִנַּיְיהוּ, וּמִיעָרַב בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – והדבש נטף מהתאנים, והחלב נטף מהעיזים, עד שהתערבבו ביחד החלב והדבש. אָמַר רמי בר יחזקאל, הֵיינוּ מה שכתוב בפסוק (שמות ג ח) 'אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ'.

עדות נוספת: אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בֶּן דּוֹסְתַּאי, מִלּוֹד לְאוֹנוֹ יש מרחק של שְׁלֹשָׁה מִילִין. פַּעַם אַחַת קִדַּמְתִּי בְּנָשֶׁף – הקדמתי לפני עלות השחר, ומחמת החשיכה לא ראיתי היכן רגלי פוסעות, וְהָלַכְתִּי עַד קַרְסוּלַי בִּדְבַשׁ שֶׁל תְּאֵינִים. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לְדִידִי חֲזִי לִי – אני בעצמי ראיתי את 'זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ' שֶׁל צִפּוֹרֵי – את החלב והדבש שנטפו מהעיזים והתאנים בציפורי והתערבו ביחד כנחל, וְהָוֵי כל כך הרבה, עד שאם היו מביאים את כל העיזים והתאנים של ציפורי למקום אחד, אזי היה שטחו של הדבש והחלב שזב מהם, שִׁיתְּסַר מִילִין אַשִּׁיתְּסַר מִילִין – ששה עשר מילין על ששה עשר מילין.

עדות נוספת: אָמַר רַבָּה כַּר בַּר חָנָה, לְדִידִי חֲזִי לִי – אני בעצמי ראיתי 'זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ' שֶׁל כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – את החלב והדבש שנטפו מהעיזים והתאנים בכל ארץ ישראל והתערבו ביחד כנחל,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת נח

ו ט אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה
בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ: י וַיּוֹלֶד נֹחַ
שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת:
יא וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ
חָמָס: יב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה
כִּי־הִשְׁחִית כָּל־בָּשָׂר אֶת־דַּרְכּוֹ עַל־הָאָרֶץ: ס
יג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל־בָּשָׂר בָּא לְפָנַי
כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם
אֶת־הָאָרֶץ: יד עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי־גֹפֶר קִנִּים
תַּעֲשֶׂה אֶת־הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּית וּמִחוּץ
בַּכֹּפֶר: טו וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קומָתָהּ: טו צֹהַר | תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה
וְאֶל־אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְּמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה
בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִים וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ:
(לוי) יז וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ
לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־בָּאָרֶץ יִגְוָע: יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־
בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ
וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ: יט וּמִכָּל־הָחַי מִכָּל־
בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ
זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ: (ישראל) כ מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ
שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: כא וְאַתָּה
קַח־לְךָ מִכֹּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ
וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה: כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 10)

וּמִכָּל הָחַי (ו, יט)

נֹחַ נִצְטַוָּה לְהַכְנִיס אֶל הַתֵּבָה אֶת כָּל עִנְיְנֵי הָעוֹלָם הָעֲלוּלִים לָלֶכֶת לְאִבּוּד בַּמַּבּוּל. הֲוֵי אוֹמֵר: אִם הִגִּיעַ לִידִיעָתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם חֵפֶץ שֶׁעָלוּל לָלֶכֶת לְאִבּוּד – מוּטָל עָלָיו לְהִשְׁתַּדֵּל לְהַכְנִיסוֹ לַ"תֵּבָה" שֶׁלּוֹ, לְהַצִּילוֹ וּלְהַעֲלוֹתוֹ לֶאֱלִקוּת. שֶׁכֵּן, הַקָּבָּ"ה הִזְמִין לוֹ יְדִיעָה זוֹ, בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, כְּדֵי שֶׁיַּעֲלֶה אֶת הַחֵפֶץ הַזֶּה.

שני **ז** א וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ
אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר
הַזֶּה: ב מִכֹּל | הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־לְךָ
שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר
לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: ג גַּם מֵעוֹף
הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: ד כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי
מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה
וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה: ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה:
ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם
עַל־הָאָרֶץ: ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו
אִתּוֹ אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל: ח מִן־הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־
הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה: ט שְׁנַיִם
שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ: י וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי
הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ: יא בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת
שָׁנָה לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם
לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנוֹת תְּהוֹם
רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ: יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם
עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה:
יג בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת
בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־בָנָיו אִתָּם
אֶל־הַתֵּבָה: יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל־
הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף:
טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־
הַבָּשָׂר אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים: טו וְהַבָּאִים זָכָר
וּנְקֵבָה מִכָּל־בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים
וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון ה'תשמ"ה)

יְדוּעָה תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב שֶׁ"תֵּיבָה" קָאֵי עַל תֵּיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִילָה, וְזֶהוּ עִנְיַן "בֹּא גוֹ' אֶל הַתֵּיבָה" - שֶׁיְּהוּדִי צָרִיךְ לְהַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹךְ תֵּיבוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִילָה, וְעַל־יְדֵי־זֶה בִּיכָלְתּוֹ לִינָצֵל מִמֵּי הַמַּבּוּל, "מַיִם רַבִּים" שֶׁבָּעוֹלָם.

שלישי יז וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ
וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל
הָאָרֶץ: יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ
וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: יט וְהַמַּיִם גָּבְרוּ
מְאֹד מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים
הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם: כ חֲמֵשׁ
עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְּמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ
הֶהָרִים: כא וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר | הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ
עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם: כב כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ
חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ: כג וַיִּמַּח
אֶת־כָּל־הַיְקוּם | אֲשֶׁר | עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם
עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ
מִן־הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה:
כד וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם:
ח א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה
וְאֶת־כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר
אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם: ב וַיִּסָּכְרוּ
מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם
מִן־הַשָּׁמָיִם: ג וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ
וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם:
ד וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט: ה וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ
וְחָסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים: ו וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים
יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה:
ז וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת
הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: ח וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ
לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: ט וְלֹא־
מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו
אֶל־הַתֵּבָה כִּי־מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח
יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה: י וַיָּחֶל
עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה
מִן־הַתֵּבָה: יא וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה
עֲלֵה־זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קَלּוּ הַמַּיִם
מֵעַל הָאָרֶץ: יב וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים
וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה וְלֹא־יָסְפָה שׁוּב־אֵלָיו עוֹד:
ג וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ
אֶת־מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיַּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי
הָאֲדָמָה: יד וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם
לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת קסז)

וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם (ז, כג)

יֵשׁ לִשְׁאוֹל, לָמָּה הָיָה עֹנֶשׁ כְּלָלִיָּה כָּזֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה שִׁבְעַת הַמִּצְוֹות שֶׁנִּתְּנוּ לִפְנֵי הַמַּבּוּל עִנְיָנָן יִשּׁוּב הָעוֹלָם, לְשֶׁבֶת יְצָרָהּ (וְנִרְמָזוֹת בָּאוֹתִיּוֹת א-ז: אִבֶּר, בְּרִבַּת ה', גֵּזֶל, דִּינִים, הֶבֶל (מַעֲשֵׂה תַּעְתּוּעִים שֶׁל עֲבוֹדָה־זָרָה), וַוי (לְשׁוֹן צְעָקָה, שֶׁעֶקְרָהּ בִּשְׁפִיכוּת דָּמִים), זְנוּת). וְכֵיוָן שֶׁאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל עָבְרוּ עַל שֶׁבַע מִצְוֹות אֵלֶּה, לֹא נִתְקַיְּמָה הַתַּכְלִית שֶׁלְּמַעֲנָהּ נִבְרָא הָעוֹלָם, וּבְמִילָא — בָּטְלָה הַבְּרִיאָה, וּלְאַחַר הַמַּבּוּל נִבְנָה הָעוֹלָם מֵחָדָשׁ.

רביעי טו וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ לֵאמֹר: טז צֵא
מִן־הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ
אִתָּךְ: יז כָּל־הַחַיָּה אֲשֶׁר־אִתְּךָ מִכָּל־בָּשָׂר בָּעוֹף
וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ
כתיב הוצא קרי הַיְצֵא אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ וּפָרוּ
וְרָבוּ עַל־הָאָרֶץ: יח וַיֵּצֵא־נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־
בָנָיו אִתּוֹ: יט כָּל־הַחַיָּה כָּל־הָרֶמֶשׂ וְכָל־הָעוֹף
כֹּל רוֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן־
הַתֵּבָה: כ וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכֹּל |
הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהוֹר וַיַּעַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ: כא וַיָּרַח יְהוָה אֶת־רֵיחַ הַנִּיחֹחַ
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד
אֶת־הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם
רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אוֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־כָּל־חַי
כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: כב עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר
וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ:
ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו וַיֹּאמֶר
לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ: ב וּמוֹרַאֲכֶם
וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל־עוֹף
הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה וּבְכָל־דְּגֵי
הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ: ג כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא־חַי
לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כִּירֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם
אֶת־כֹּל: ד אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ:
ה וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־
חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו
אֶדְרֹשׁ אֶת־נֶפֶשׁ הָאָדָם: ו שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם
בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְּצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה
אֶת־הָאָדָם: ז וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ
וּרְבוּ־בָהּ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ נח, ב' דר"ח מרחשון ה'תשמ"ה)

אָמְנָם, לְאַחֲרֵי עִנְיַן "בֹּא גוֹ' אֶל הַתֵּיבָה" - בָּא הַצִּיווּי "צֵא מִן הַתֵּיבָה גוֹ'". וְהָעִנְיָן בָּזֶה:

תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא - "צֵא מִן הַתֵּיבָה גוֹ'" [וְכֵן "כָּל הַחַיָּה גוֹ' הַיְצֵא אִתְּךָ", "הוֹצִיאָם אַתָּה" (בְּעַל־כָּרְחָם)], הַיְנוּ, לִפְעוֹל בָּעוֹלָם כְּפִי שֶׁהוּא בְּמַעֲמָד וּמַצָּב דְ"תַּחְתּוֹן" (וְלֹא רַק לְהַעֲלוֹתוֹ לְמַצָּב נַעֲלֶה, לְהַכְנִיסוֹ לַתֵּיבָה),

חמישי ח וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ
לֵאמֹר: ט וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם
וְאֶת־זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם: י וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה
אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ
אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ:
יא וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־יִכָּרֵת כָּל־
בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל
לְשַׁחֵת הָאָרֶץ: יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־
הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־
נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: יג אֶת־
קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין
הָאָרֶץ: יד וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֵתָה
הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן: טו וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה
עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר: טז וְהָיְתָה
הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין
אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר
עַל־הָאָרֶץ: יז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־
הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר
עַל־הָאָרֶץ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לה עמ' 33)

זֹאת אוֹת הַבְּרִית . . לְדוֹרוֹת עוֹלָם (ט, יב)

פֵּרַט לִשְׁנֵי דוֹרוֹת . . חִזְקִיָּה . . אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה (מִדְרַשׁ רַבָּה)

יֵשׁ לִתְמֹהַּ, כֵּיצַד אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁרַק בִּשְׁנֵי דוֹרוֹת אֵלּוּ לֹא הָיָה צֹרֶךְ בְּקֶשֶׁת, וַהֲרֵי כָּל זְמַן שֶׁאֵין מַצָּב שָׁפֵל בְּיוֹתֵר אֵין מָקוֹם לַמַּבּוּל? וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרְאִיַּת הַקֶּשֶׁת אֵין מַשְׁמָעוּתָהּ שֶׁהָעוֹלָם רָאוּי לְמַבּוּל חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא הִיא אוֹת וְזִכָּרוֹן לְכָךְ שֶׁגַּם אִם הָיָה הָעוֹלָם בְּמַצָּב שָׁפֵל בְּיוֹתֵר - מֻבְטָחִים אָנוּ שֶׁלֹּא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל. וְאִי-רְאִיַּת הַקֶּשֶׁת בִּשְׁנֵי דוֹרוֹת אֵלּוּ מוֹרֶה עַל גֹּדֶל זְכוּתוֹ שֶׁל צַדִּיק הַדּוֹר: אֲפִילּוּ אִם הָיָה דּוֹרוֹ בִּשְׁפַל הַמַּצָּב, וְגַם לֹא הָיְתָה הַבְטָחַת ה' - הִנֵּה בִּזְכוּתוֹ לֹא הָיוּ נֶעֱנָשִׁים.

ששי יח וַיִּהְיוּ בְנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם
וָיָפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן: יט שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה
בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָּל־הָאָרֶץ: כ וַיָּחֶל נֹחַ
אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם: כא וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן
וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה: כב וַיַּרְא חָם אֲבִי
כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי־אֶחָיו בַּחוּץ:
כג וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־הַשִׂّמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל־
שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת
אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רָאוּ: כד וַיִּקַּץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: כה וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד
עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו: כו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה
אֱלֹהֵי שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ: כז יַפְתְּ אֱלֹהִים
לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי־שֵׁם וִיהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ:
כח וַיְחִי־נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה
וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: כט וַיְהִי כָּל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת: **פ י** א וְאֵלֶּה
תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים
אַחַר הַמַּבּוּל: ב בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן
וְתֻבַל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס: ג וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת
וְתוֹגַרְמָה: ד וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים
וְדֹדָנִים: ה מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם
אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ לְמִשְׁפְּחֹתָם בְּגוֹיֵהֶם: ו וּבְנֵי חָם
כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן: ז וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא
וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה
שְׁבָא וּדְדָן: ח וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחֵל
לִהְיוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ: ט הוּא־הָיָה גִבֹּר־צַיִד לִפְנֵי
יְהוָה עַל־כֵּן יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי
יְהוָה: י וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ
וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר: יא מִן־הָאָרֶץ הַהִוא
יָצָא אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת־נִינְוֵה וְאֶת־רְחֹבֹת עִיר
וְאֶת־כָּלַח: יב וְאֶת־רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא
הָעִיר הַגְּדֹלָה: יג וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־
עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתֻּחִים: יד וְאֶת־
פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם
פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹּרִים: **ס** טו וּכְנַעַן יָלַד
אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת: טז וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־
הָאֱמֹרִי וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי: יז וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַעַרְקִי
וְאֶת־הַסִּינִי: יח וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־
הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי: יט וַיְהִי
גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד־עַזָּה
בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה כתיב וּצְבֹיִם
קרי וּצְבוֹיִם עַד־לָשַׁע: כ אֵלֶּה בְנֵי־חָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵהֶם: **ס**
כא וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי
יֶפֶת הַגָּדוֹל: כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר
וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם: כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל
וְגֶתֶר וָמָשׁ: כד וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שָׁלַח וְשֶׁלַח
יָלַד אֶת־עֵבֶר: כה וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם
הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו
יָקְטָן: כו וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שֶׁלֶף
וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח: כז וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־
אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה: כח וְאֶת־עוֹבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל
וְאֶת־שְׁבָא: כט וְאֶת־אוֹפִר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־
יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן: ל וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא
בֹּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם: לא אֵלֶּה בְנֵי־שֵׁם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם:
לב אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם
וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל: **פ**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות י עמ' 24)

וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ (ט, כג)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מֵאַחַר שֶׁהָיוּ פְּנֵיהֶם אֲחוֹרַנִּית, הֲרֵי מוּבָן מֵעַצְמוֹ שֶׁלֹּא רָאוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה כַּאֲשֶׁר אָדָם רוֹאֶה רַע בְּזוּלָתוֹ, עָלָיו לִרְאוֹת רַק אֶת הַ"הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה" שֶׁבַּדָּבָר, רַק מַה שֶּׁנּוֹגֵעַ אֵלָיו לַעֲשׂוֹת: לְהוֹכִיחוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לְמוּטָב. וְאִם הוּא רוֹאֶה וּמַרְגִּישׁ אֶת רָעַת חֲבֵרוֹ – סִימָן שֶׁהָרַע הַזֶּה קַיָּם גַּם בּוֹ, וּכְתוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הַיְדִיעָה, שֶׁהַזּוּלַת הוּא רְאִי. זֶהוּ וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ – לֹא רָאוּ וְלֹא הִרְגִּישׁוּ עֶרְוָה וְחִסָּרוֹן בַּאֲבִיהֶם, אֶלָּא הִתְרַכְּזוּ בְּמַה שֶּׁהֵם צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת ("וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם"), וְתוּ לֹא.

שביעי **יא** א וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים
אֲחָדִים: ב וַיְהִי בְּנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה
בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה
וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם
לַחֹמֶר: ד וַיֹּאמְרוּ הָבָה | נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל
וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי

כָּל־הָאָרֶץ: ה וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־
הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן
עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת
וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת:
ז הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ
אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: ח וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר: ט עַל־כֵּן
קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל־
הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָּל־
הָאָרֶץ: פ ׃ אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל:
יא וַיְחִי־שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשַׁד חֲמֵשׁ
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס יב וְאַרְפַּכְשַׁד
חַי חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שָׁלַח: יג וַיְחִי
אַרְפַּכְשַׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֶׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס
יד וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר:
טו וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים
וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס
טז וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
פֶּלֶג: יז וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פֶּלֶג שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס
יח וַיְחִי־פֶלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ:
יט וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים
וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כ וַיְחִי רְעוּ
שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג: כא וַיְחִי
רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים
וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כב וַיְחִי
שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר: כג וַיְחִי
שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כד וַיְחִי נָחוֹר תֵּשַׁע
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח: כה וַיְחִי נָחוֹר
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תָּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כו וַיְחִי־תֶרַח
שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־
הָרָן: כז וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־
אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט:
כח וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ
בְּאוּר כַּשְׂדִּים: כט וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים
שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה
בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה: ל וַתְּהִי שָׂרַי
עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלַד: לא וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ
וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת
אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת
אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: לב וַיְהִיּוּ
יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח
בְּחָרָן*:

פפפ קנ"ג פסוקים, כצלא"ל סימן. אב"י יסכ"ה לו"ט סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש י ענ' כ)

וְאֵלּוּ הָיָה בְּדוֹרוֹ שֶׁל אַבְרָהָם (רש"י ו, ט)

וְקָשֶׁה, הֲרֵי אַבְרָהָם אָבִינוּ נוֹלַד נ"ח שָׁנָה לִפְנֵי מִיתַת נֹחַ (וּכְפִי שֶׁכָּתַב הָאִבְּן־עֶזְרָא: אַבְרָהָם אָבִינוּ בֶּן נ"ח שָׁנָה כַּאֲשֶׁר מֵת נֹחַ), וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁנֹּחַ לֹא הָיָה בְּדוֹרוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁ"בְּדוֹרוֹ" הַכַּוָּנָה בַּדּוֹר שֶׁלּוֹ, הַדּוֹר שֶׁהוּא הַפַּרְנָס שֶׁלּוֹ וּמַנְהִיגוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַז"ל: דּוֹר דּוֹר וּפַרְנָסָיו.

---

*) ע"פ לקו"ש חט"ו עמ' 63, ועמ' 423

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפטיר כט וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה: ל וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד: לא וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: לב וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת נח לקריאה בציבור

ולשמו"ת ישעיהו פרק נד

א רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי | מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־

עטרת מרים

א אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם רָנִּי אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה אֲשֶׁר לֹא יָלָדָה עַל כִּי אֲנָשִׁים כָּלוּ מִמֶּנָּה וְאֵינָם, הִנֵּה עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאוּלָּה, פִּצְחִי פִּתְחִי פֶּה בְּקוֹל רִנָּה וְצַהֲלִי אֲשֶׁר הָיִית עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה אֲשֶׁר לֹא־חָלָה שֶׁלֹּא יָלְדָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה עַתָּה בָּנֶיהָ יִהְיוּ רַבִּים מִבְּנֵי בְעוּלָה מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֶרֶת, כִּי הָיְתָה לָהּ בַּעַל וְיָלְדָה לוֹ בָּנִים אָמַר יְהוָה:

ב הַרְחִיבִי | מְקוֹם אָהֳלֵךְ לְהַחֲזִיק אֶת כָּל בָּנַיִךְ הַמְרוּבִּים וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ יִהְיוּ נוֹטִים לְאֹרֶךְ וְלְרֹחַב אַל־תַּחְשֹׂכִי אַל תִּמְנְעִי מִלְּהַטּוֹתָם. הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ

שי למורא

א) רָנִּי, לְשׁוֹן רִנָּה וְשִׂמְחָה. עֲקָרָה לֹא יָלָדָה, אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלְדָה, כִּי אֲנָשַׁיִךְ גָּלוּ מִמֵּךְ וְאֵינָם. אָבָל עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה תְּרַנִּי וְתִשְׂמְחִי. פִּצְחִי רִנָּה, פִּתְחִי פֶּה לְהָרִים קוֹל רִנָּה. וְצַהֲלִי, וְעֲלִזִי בְּקוֹל גָּדוֹל. לֹא חָלָה, שֶׁלֹּא יָלַדְתְּ. וְהוּא עַל שֵׁם חֶבְלֵי הַלֵּדָה, כְּמוֹ "חִיל כַּיּוֹלֵדָה" (תהלים מח,ז). בְּנֵי שׁוֹמֵמָה, בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיַּחְזִרוּ מֵהַגָּלוּת. בְּעוּלָה, אֶרֶץ אֱדוֹם שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת. ב) מֵיתָרַיִךְ, הֵם הַחֲבָלִים, וּבִשְׁבִיל שֶׁיּוּכְלוּ לְהַרְחִיב אֶת הָאֹהֶל, צְרִיךְ לְהַאֲרִיךְ אֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

הַחֲבָלִים. ג) תִּפְרֹצִי, תִּתְחַזְּקִי. ד) כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי, כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לְעוֹלָם לִהְיוֹת בְּגָלוּת. לֹא תַחְפִּירִי, כִּי תִהְיֶי מְבֻטַּחַת שֶׁלֹּא תִהְיִי עוֹד לְחֶרְפָּה. עֲלוּמַיִךְ, נְעוּרַיִךְ. וְהוּא רָמֵז עַל גָּלוּת בַּיִת רִאשׁוֹן וּבַיִת שֵׁנִי. אַלְמְנוּתַיִךְ, חֶסְרוֹן הַמַּלְכוּת. ה) כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ, כִּי אֲדוֹנֵךְ מַגְדִּיל אוֹתְךָ. ו) וְאֵשֶׁת נְעוּרִים וגו׳, כְּמוֹ אֵשֶׁת נְעוּרִים, שֶׁאִם תִּמָּאֵס בְּעִינֵי בַּעֲלָהּ לֹא יַתְמִיד הַמְּאוּס, כִּי יָשׁוּב וִירַחֵם. ז) בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאָרְכוּ יְמֵי הַגָּלוּת, כֻּלָּם יִהְיוּ נֶחֱשָׁבִים כְּרֶגַע קָטֹן כְּנֶגֶד הָרַחֲמִים שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים כְּשֶׁאַקְבְּצֵךְ. "בְּרֶגַע", כְּמוֹ בִּזְמַן. ח) בְּשֶׁצֶף קֶצֶף, בִּמְעַט קֶצֶף. י) הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה, אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת הָאָבוֹת וְהָאִמָּהוֹת.

עטרת מרים

הַחֲבָלִים הַתּוֹלִים בְּשִׁפּוֹלֵי הָאֹהֶל שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לְקָשְׁרָם הֵיטֵב לְיַתְּדוֹת וְיִתֵּדֹתַיִךְ הַתְּקוּעוֹת בָּאָרֶץ חַזְּקִי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי אֶת הַגְּבוּלִים, וְתִמְשׁוֹךְ אַרְצֵךְ חוּץ לַגְּבוּלִים הָאֵלֶּה, וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ יַעַן שֶׁעֲרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַסְפִּיקוּ לָכֵן יִירְשׁוּ עוֹד עָרֵי עַכּו״ם, וְגַם אֵלֶּה לֹא יַסְפִּיקוּ לָהֶם עַד וְעָרִים נְשַׁמּוֹת בֵּין מֵאָרֶץ בֵּין מִשָּׁאָר אַרְצוֹת יוֹשִׁיבוּ אוֹתָם: ד אַל־תִּירָאִי אַל תִּפְחֲדִי שֶׁיִּהְיֶה צֵאתֵךְ מִגָּלוּת זֶה כְּצֵאתֵךְ מִשָּׁאָר גָּלֻיּוֹת שֶׁמְּצָאוּךְ בְּאַרְצֵךְ עִם צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת בְּבֵית רִאשׁוֹן וּבְבֵית שֵׁנִי, כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לְעוֹלָם אַחַר שֶׁתֵּצְאִי מִזֶּה הַגָּלוּת. וְאַל־תִּכָּלְמִי לְהָרִים רֹאשׁ וּלְהַרְאוֹת גְּדוּלָּה בְּחָשְׁבֵךְ כֵּן תִּגְלֶה שוּב כִּי לֹא תַחְפִּירִי לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לְלֶכֶת גּוֹלָה כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ כִּי הַבּוֹשֶׁת שֶׁהָיָה לָךְ בִּימֵי נְעוּרַיִךְ כַּאֲשֶׁר הָיִית גּוֹלָה וּמְטוּלְטֶלֶת תִּשְׁכָּחִי כִּי לֹא יִקְרֶה לָךְ עוֹד וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ הַצָּרוֹת שֶׁהָיוּ לָךְ בַּגָּלֻיּוֹת שֶׁהָיִית כְּאַלְמָנָה לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד כִּי מַרּוֹב טוּבָה תִּשְׁכְּחוּ כָּל הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: ה כִּי בֹעֲלַיִךְ כְּלוֹמַר אֲדוֹנַיִךְ, הוּא עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְהִיכוֹלֶת בְּיָדוֹ כִּי הוּא אֲדוֹן צְבָאוֹת מַעְלָה וַמַּטָּה, וְעוֹד וְגֹאֲלֵךְ הוּא קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא וְיָדוֹ בְּכֹל מָשְׁלָה: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאֲךְ יְהוָה לְשׁוּב אֵלָיו וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס בְּעִינֵי בַעֲלָהּ, הֵנֵּה לֹא תַתְמִיד הַמִּיאוּס כִּי יָשׁוּב יְרַחֵם, כֵּן אָמַר אֱלֹהֶיךָ לְרַחֵם עָלֶיךָ: ז בְּרֶגַע

תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: ד אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: ה כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ: י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:

קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ יְמֵי הַגָּלוּת כּוּלָּם יִהְיוּ נֶחֱשָׁבִים כְּרֶגַע קָטֹן מוּל הַקִּבּוּץ כִּי וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ וְתַתְמִיד לְאוֹרֶךְ יָמִים: ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ אֶל מוּל הַחֶסֶד תֵּחָשֵׁב רַק לְרֶגַע, מֵאַחַר וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: ט כִּי כְּמוֹ מֵי הַמַּבּוּל בִּימֵי נֹחַ זֹאת לִי שְׁבוּעָה בְּיָדִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי אוּ מֵעֲבֹר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת מִקְּצֹף עָלַיִךְ עַל יְדֵי עֲוֹנוֹךְ וּמִגְּעָר־בָּךְ לְהַגְלוֹתֵךְ: י כִּי לִפְעָמִים יִקְרֶה אֲשֶׁר הֶהָרִים יָמוּשׁוּ יָסוּרוּ מִמְּקוֹמָם וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה מִלְּשׁוֹן נְטִיָּה עַל־יְדֵי רַעַשׁ, אֲבָל וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ
וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אַרְאֶךָּ: ב וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה
שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה: ג וַאֲבָרְכָה מְבָרֲכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ
אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה: (לוי)
ד וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ
לוֹט וְאַבְרָם בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה
בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן: ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ
וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ
וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת
אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: ו וַיַּעֲבֹר אַבְרָם
בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי
אָז בָּאָרֶץ: (ישראל) ז וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר
לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ
לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו: ח וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה
מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלָה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי
מִקֶּדֶם וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם
יְהוָה: ט וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה: פ
י וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר
שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ: יא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב
לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ: יב וְהָיָה כִּי־
יִרְאוּ אֹתְךָ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ
אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ: יג אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן
יִיטַב־לִי בַּעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת נח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:49	6:54	9:01	9:03	9:35	9:37	10:33	10:34	12:55	12:55	18:01	17:55	18:27	18:21	17:36	18:32
חיפה (ק)	6:50	6:55	9:01	9:03	9:35	9:37	10:33	10:34	12:54	12:54	18:01	17:55	18:25	18:19	17:23	18:29
ירושלים (ק)	6:48	6:53	9:00	9:01	9:34	9:36	10:32	10:33	12:53	12:53	18:03	17:57	18:25	18:19	17:18	18:29
תל אביב (ק)	6:50	6:55	9:01	9:03	9:36	9:38	10:33	10:35	12:55	12:55	18:00	17:54	18:26	18:21	17:33	18:31
אוסטריה, וינה (ק)	7:26	7:35	9:16	9:20	10:00	10:04	10:54	10:57	13:09	13:08	17:51	17:41	18:25	18:15	17:24	18:29
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:25	6:17	9:03	8:58	9:43	9:39	10:51	10:49	13:38	13:38	19:46	19:52	20:14	20:21	19:32	20:33
אוקראינה, אודסה (ק)	7:25	7:34	9:19	9:22	10:01	10:05	10:56	10:58	13:11	13:11	17:57	17:47	18:30	18:20	17:31	18:33
אוקראינה, דונייצק (ק)	7:00	7:09	8:50	8:54	9:34	9:38	10:28	10:31	12:43	12:43	17:26	17:16	18:00	17:50	16:59	18:03
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	7:11	7:21	9:01	9:05	9:46	9:50	10:40	10:42	12:54	12:54	17:36	17:26	18:10	18:00	17:09	18:14
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	7:40	7:50	9:27	9:31	10:13	10:18	11:06	11:09	13:20	13:19	17:58	17:47	18:34	18:23	17:31	18:37
אוקראינה, קייב (ק)	7:33	7:43	9:19	9:24	10:06	10:10	10:59	11:02	13:12	13:12	17:50	17:39	18:26	18:15	17:23	18:29
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	6:24	6:27	8:42	8:43	9:13	9:15	10:13	10:13	12:37	12:36	17:49	17:45	18:14	18:10	17:25	18:19
איטליה, מילאנו (ק)	7:50	7:58	9:45	9:48	10:27	10:30	11:22	11:24	13:38	13:37	18:27	18:17	18:57	18:48	17:59	19:00
אקוואדור, קיטו (ח)	5:55	5:54	8:26	8:25	8:55	8:54	9:57	9:57	12:29	12:28	18:02	18:01	18:24	18:24	17:43	18:33
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	6:02	5:55	8:41	8:36	9:18	9:14	10:26	10:23	13:11	13:11	19:16	19:21	19:43	19:49	19:01	20:00
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:44	6:36	9:23	9:17	10:05	10:01	11:15	11:11	14:03	14:03	20:16	20:23	20:47	20:54	20:04	21:07
ארה"ב, בולטימור (ק)	7:25	7:31	9:28	9:31	10:06	10:08	11:02	11:04	13:21	13:20	18:16	18:09	18:45	18:38	17:52	18:49
ארה"ב, ברוקלין (ק)	7:16	7:23	9:17	9:20	9:56	9:59	10:52	10:54	13:10	13:09	18:04	17:56	18:33	18:26	17:39	18:37
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	7:16	7:23	9:18	9:21	9:56	9:59	10:52	10:54	13:11	13:10	18:04	17:56	18:34	18:26	17:40	18:38
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:55	8:02	9:54	9:57	10:33	10:37	11:29	11:31	13:46	13:46	18:38	18:29	19:08	19:00	18:13	19:12
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:29	7:33	9:42	9:43	10:15	10:17	11:13	11:14	13:36	13:35	18:43	18:38	19:08	19:03	18:20	19:13
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	7:04	7:09	9:13	9:15	9:48	9:50	10:45	10:47	13:06	13:06	18:08	18:02	18:36	18:29	17:45	18:40
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:24	7:27	9:40	9:42	10:12	10:14	11:11	11:12	13:35	13:35	18:46	18:42	19:11	19:07	18:24	19:16
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	7:13	7:20	9:13	9:16	9:52	9:55	10:48	10:50	13:06	13:05	17:59	17:51	18:29	18:21	17:34	18:33
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:40	7:46	9:42	9:44	10:20	10:23	11:16	11:18	13:34	13:34	18:28	18:20	18:58	18:50	18:04	19:02
ארה"ב, שיקגו (ק)	7:12	7:19	9:12	9:15	9:51	9:55	10:47	10:49	13:05	13:04	17:57	17:48	18:27	18:19	17:32	18:31
בוליביה, לה-פס (ח)	6:00	5:56	8:35	8:33	9:06	9:04	10:11	10:10	12:48	12:48	18:34	18:36	18:58	19:00	18:18	19:10
בלגיה, אנטוורפן (ק)	8:19	8:30	10:04	10:08	10:51	10:56	11:44	11:47	13:57	13:56	18:33	18:22	19:09	18:58	18:06	19:13
בלגיה, בריסל (ק)	8:19	8:29	10:04	10:08	10:51	10:55	11:44	11:47	13:57	13:56	18:34	18:23	19:10	18:59	18:07	19:13
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:27	5:23	8:04	8:01	8:37	8:35	9:43	9:41	12:23	12:23	18:20	18:23	18:40	18:44	18:00	18:54
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:16	5:11	7:53	7:50	8:25	8:23	9:31	9:30	12:11	12:11	18:03	18:06	18:27	18:31	17:47	18:40
בריטניה, לונדון (ק)	7:38	7:48	9:22	9:26	10:09	10:14	11:02	11:05	13:15	13:14	17:52	17:41	18:27	18:16	17:26	18:30
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	7:51	8:02	9:30	9:35	10:20	10:25	11:12	11:16	13:23	13:23	17:55	17:42	18:33	18:21	17:29	18:36
גרמניה, ברלין (ק)	7:46	7:57	9:28	9:32	10:16	10:21	11:09	11:12	13:21	13:20	17:56	17:44	18:32	18:21	17:27	18:35
גרמניה, פרנקפורט (ק)	8:00	8:10	9:47	9:51	10:33	10:37	11:26	11:29	13:40	13:39	18:18	18:07	18:54	18:43	17:51	18:57
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:25	5:20	8:03	8:00	8:36	8:34	9:43	9:41	12:24	12:24	18:25	18:29	18:44	18:48	18:04	18:58
הודו, מומבאי (ח)	6:35	6:37	8:56	8:57	9:27	9:28	10:27	10:27	12:53	12:52	18:10	18:07	18:34	18:31	17:49	18:40
הודו, פונה (ח)	6:31	6:33	8:52	8:53	9:23	9:24	10:23	10:23	12:49	12:48	18:07	18:03	18:31	18:27	17:46	18:37
הונגריה, בודפשט (ק)	7:14	7:23	9:05	9:09	9:49	9:53	10:43	10:46	12:58	12:57	17:42	17:31	18:15	18:05	17:15	18:18
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:20	6:27	8:22	8:25	9:00	9:04	9:56	9:58	12:15	12:14	17:08	17:00	17:38	17:30	16:43	17:42
יוון, אתונה (ק)	7:41	7:47	9:46	9:49	10:23	10:26	11:20	11:22	13:39	13:39	18:37	18:30	19:06	18:59	18:13	19:10

מהדורה לחג הפסח ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת נח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	7:34	7:43	9:26	9:30	10:09	10:13	11:04	11:06	13:19	13:18	18:03	17:53	18:37	18:27	17:37	18:40
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:33	6:35	8:54	8:55	9:24	9:25	10:24	10:25	12:50	12:49	18:07	18:03	18:31	18:27	17:46	18:37
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:22	5:13	8:00	7:53	8:46	8:41	9:57	9:53	12:48	12:48	19:06	19:15	19:40	19:49	18:55	20:03
נפאל, קטמנדו (ח)	6:08	6:12	8:23	8:25	8:56	8:58	9:55	9:56	12:18	12:17	17:27	17:22	17:53	17:48	17:05	17:58
סין, בייג'ין (ח)	6:33	6:39	8:36	8:38	9:13	9:16	10:10	10:12	12:29	12:28	17:24	17:16	17:53	17:46	16:57	17:57
סינגפור, סינגפור (ח)	6:47	6:46	9:17	9:16	9:46	9:45	10:48	10:48	13:19	13:18	18:51	18:50	19:14	19:13	18:33	19:22
פולין, ורשא (ק)	7:15	7:26	8:57	9:02	9:45	9:51	10:38	10:41	12:50	12:50	17:25	17:13	18:02	17:51	16:57	18:05
פרו, לימה (ח)	5:39	5:37	8:14	8:12	8:44	8:42	9:48	9:47	12:24	12:23	18:06	18:07	18:29	18:31	17:49	18:40
צרפת, ליאון (ק)	8:08	8:16	10:02	10:06	10:44	10:48	11:39	11:41	13:55	13:54	18:41	18:32	19:14	19:05	18:15	19:17
צרפת, פריז (ק)	8:23	8:33	10:12	10:16	10:57	11:01	11:51	11:54	14:05	14:04	18:48	18:37	19:20	19:10	18:19	19:24
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:41	5:41	8:10	8:09	8:39	8:39	9:41	9:40	12:11	12:10	17:40	17:39	18:03	18:02	17:21	18:10
קנדה, טורונטו (ק)	7:42	7:49	9:39	9:42	10:20	10:23	11:15	11:17	13:32	13:31	18:24	18:15	18:52	18:44	17:56	18:56
קנדה, מונטריאול (ק)	7:21	7:30	9:16	9:19	9:58	10:02	10:53	10:55	13:09	13:08	17:56	17:47	18:27	18:18	17:29	18:31
קפריסין, לרנקה (ק)	6:58	7:03	9:06	9:09	9:42	9:44	10:39	10:40	13:00	12:59	18:01	17:55	18:29	18:22	17:38	18:33
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	7:41	7:53	9:17	9:22	10:08	10:14	11:00	11:04	13:11	13:10	17:39	17:26	18:19	18:06	17:10	18:22
רוסיה, מוסקבה (ח)	7:16	7:29	8:50	8:56	9:43	9:49	10:34	10:38	12:44	12:43	17:14	17:00	17:51	17:38	16:41	17:54
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:51	6:59	8:43	8:46	9:26	9:30	10:20	10:23	12:35	12:35	17:20	17:10	17:53	17:43	16:53	17:56
שוויץ, ציריך (ק)	7:56	8:05	9:47	9:51	10:31	10:35	11:25	11:28	13:40	13:40	18:28	18:18	18:57	18:48	17:57	19:01
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:10	6:12	8:35	8:35	9:04	9:05	10:05	10:05	12:33	12:32	17:55	17:52	18:18	18:15	17:34	18:24

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

Dvar Malchus
Issue # 00858
23/09/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים